

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

HAYAT BAĞLARI

Thomas
Hardy

ALTIN
KITAPLAR
YAYINEVİ

ALTIN KLÂSİKLER

İNGİLİZ EDEBİYATI

THOMAS HARDY
HAYAT BAĞLARI

(Tess of the d'Urbervilles)

Tam metin, İngilizce aslından dilimize çeviren:

Özay SÜSOY

HAYAT BAĞLARI, ALTIN KLÂSİKLER dizisinin 31. kitabı olarak ilk kez Ekim 1972'de yayınlandı.

Kapak resmini **Ayhan Erer**'in hazırladığı kitap Erenler Matbaasında dizilmiş, Haşmet Basımevinde basılmıştır.

THOMAS HARDY, «HAYAT BAĞLARI» İLE DORUĞA ULAŞMIŞTIR

Ünlü İngiliz şair ve romancısı Thomas Hardy, İngiltere'de Dorchester yakınında Bockhampton'da doğdu. Babasının durumu pek parlak değildi, hiç kuşku yok yazarın toplumdan uzak bir hayat sürmesini bu durum büyük ölçüde etkiledi. Heyecanlı ve duygulu bir çocuktü, müzikle ilgiliydi. Bu niteliğini babasından almıştı.

Hardy, 22 yaşına kadar Dorset'ten ayrılmadı, bir süre köy okuluna devam etti. On altı yaşında babasının arkadaşı olan bir mimarın yanına girdi. O sıralarda Latince, Fransızca ve Yunanca öğreniyordu.

Yirmi iki yaşında Londra'ya gittiğinde şiirleri beğenilmedi. O da bu ilgisizliğe küserek kendini mimarlık çalışmalarına adadı. Ama roman çalışmalarını da Wessex adını verdiği köyünde sürdürüyordu.

2 Haziran 1840'da doğan Hardy, 1862'de İngiltere'ye geldiğinde Thackeray ve Dickens saltanat sürüyordu.

1920'de 80 yaşına bastığında İngiliz edebiyatının büyük adlarından biriydi. 11 Ocak 1928'te ölürken, karısı, başında Hayyam'ın rubailerini okuyordu.

1874'te yayınlanan Kalabalıktan Uzak onu üne kavuşturdu. Roman bu yüzyılla önceki yüzyıl arasında kurulan bir edebiyat bağı olarak nitelendirildi. Köyü ve köy yaşamını çok iyi bildiğinden romanlarında bunu bütün canlılığıyla yansıtıyordu.

Bir eleştirmenin dediği gibi, «o, etle ruh arasındaki öldürücü savaş» üstün bir anlatımda bize verdi.

Hayat Başları (*Tess of the d'Urbervilles*) Hardy'nin olgunluk döneminin romanıdır. Yazar bu romanda kaderin insanlar üzerinde oynadığı rolü en inandırıcı ve en etkili biçimde işlemiştir. Romancı, bu romanın konusunu uzun süre tasarlamıştır. Hayat Başları'nda insan ve tabiat büyüleyici bir uyuşuma varmışlardır. O, okul günlerinin anılarını dile getirdi. Hardy, bu romanında çok iyi tanıdığı bir kadının trajedisini yaratıyordu, aynı Yunan trajedilerini kışkıandıracak bir güçte.

Hardy ile yapılan bir röportajda, o, en beğendiğı romanının Hayat Başları olduğunu söylemişti. Gerçekten de o, kişisel duygularını, trajik gücünü cömertçe bu kitabında okuyucuya sundu.

Hardy dehasının ve İngiliz romanının en seçkin belgesidir bu kitap.

BİRİNCİ BÖLÜM

B A K İ R E

1.

Mayıs ayının ikinci yarısında bir akşam üstü, orta yaşlı bir adam Shaston'dan Blakemore yahut Blackmoor ovasının eteğinde bulunan Marlott köyündeki evine doğru gidiyordu. Gövdesini taşıyan bacakları titrekti. Yürüyüşünde düz gitmesini engelleyen; bir parça sola doğru eğinlenmesine sebep olan bir hal vardı. Arada sırada, bir düşüncüyü onaylamak istermiş gibi başını hafifçe sallıyordu. Aslında düşündüğü belli bir şey yoktu. Koluna boş bir yumurta sepeti geçirmişti. Şapkasının arka kısmı bumburuşuktu. Kenarı da oldukça yıpranmıştı. Şapkasını çıkarırken baş parmağı içeri giriyordu. O sırada doru bir ata binmiş, türkü mırıldanarak gelen bir papazla karşılaştı.

«Hayırlı akşamlar,» dedi sepetli adam.

«Hayırlı akşamlar, Sir (1) John,» dedi papaz.

Yaya giden adam bir iki adım attıktan sonra durdu. Döndü :

«Affınızı rica ederim, efendim,» dedi, «geçen panayır günü yine bu yol üstünde, hemen hemen aynı zamanda karşılaşmıştık. Ben, «hayırlı akşamlar,» dedim. Siz de şimdiki gibi, «hayırlı akşamlar, Sir John, diye cevap verdiniz.»

«Evet,» dedi papaz.

«Bir kere daha... Bundan bir ay kadar önce.»

«Olabilir.»

---

(1) İngiltere'de Şövalyelik devrinden kalma bir asalet ünvanı.

«O halde ben herkesin tanıdığı satıcı John Durbeyfield olduğuma göre, böyle değişik zamanlarda bana «Sir John,» diye hitap etmekle ne kastediyorsunuz?»

Papaz bir iki adım yaklaştı.

«Bu yalnız benim isteğimden doğan bir şey,» papaz ve bir an durakladıktan sonra devam etti: «Kısa bir zaman önce eyalet tarihi için ailelerin şecerelerini araştırırken küçük bir keşifte bulundum. Ben Stagfoot Lene'li tarih meraklısı papaz Tringham'ın. Durbeyfield, sen, doğrudan doğruya Abbey Roll savaş sırasında Fatih William ile Normandiya'dan gelen ünlü şövalye Sir Pagan d'Urberville'nin soyundan türeyen, eski şövalye ailesi d'Urberville'lerden geldiğini gerçekten bilmiyor musun?»

«Hiç işitmemiştim, efendim.»

«İşte böyle. Çeneni bir parça kaldır da profilini daha iyi göreyim. Evet; d'Urberville çenesi ve burnu bu... Bir parça değişmiş tabii. Atan, Normandiya'da Lord Estremavilla'ya Glamorganshire fethinde yardım eden on iki şövalyeden biriydi. Ailenin kolları İngiltere'nin bu bölümünün çeşitli yerlerinde malikanelere sahiptir; kral Stephen zamanında adları Pipe Roll'da çıkardı. Kral John'ın saltanatı sırasında bir tanesi Hospitallers şövalyelerine bir malikane hediye edecek kadar zengindi ve ikinci Edward zamanında deden Brian büyük kilise meclisinde bulunmak için Westminster'e çağırılmıştı. Oliver Cromwell devrinde bir parça çöktünüz, ama öyle önemli sayılacak kadar değil. Sonra ikinci Charles'ın saltanatı sırasında gösterdiğiniz sadakat yüzünden Royal Oak şövalyeliğine yükseltildiniz. Evet, aranızda Sir John'ın soyundan gelen çok kişi var. Eğer şövalyelik, eski zamanlardaki baronluk gibi babadan oğula geçseydi, şimdi sen Sir John olurdun.»

«Demeyin!»

Kısacası,» diye papaz elindeki sopayı bacaklarına vurarak sözlerini bir sonuca bağladı, «İngiltere'de böyle bir aile pek yoktur.»

«Gözlerim kamaştı doğrusu. Gerçekten yok mudur?» dedi Durbeyfield, «bense burda, eyaletin en aşağılık kuluymuşum gibi oradan oraya dolaşıyorum. Peki, hakkımdaki bu bilgi ne zamandan beri biliniyor, rahip Tringham?»

Papaz, bildiğine göre bütün bunların tümüyle unutulduğunu, başkaları tarafından da bilindiğini pek sanmadığını anlattı. Kendi incelemeleri, d'Urberville ailesinin durumunu araştırırken Durbeyfield adına rastladığı geçen ilk baharda bir gün başlamıştı. Bu konu üzerinde en küçük bir kuşkusu kalmayınca ya dek Durbeyfield'in babası ve büyük babasıyla ilgili soruşturmalar yapmıştı.

«Önce sizi böyle faydasız bir bilgi kırıntısıyla rahatsız etmek istemedim,» dedi papaz Tringham, ama çoğu zaman güdülerimiz vardığımız yargılardan çok daha kuvvetlidir. Şimdiye dek sizin bundan haberiniz vardır diye düşünüyordum.

«Evet, bir iki kere, ailemin Blackmoor'a gelmezden önce daha iyi günler gördüğünü işittim. Bunun, şimdiki bir atımızın yerine, o zaman iki atımızın olduğu anlamına geldiğini düşünerek pek üstünde durmadımdı. Evde bir tane gümüş kaşıkla, ağır, madenden bir mührüm var?... Ama tanrım, bir kaşıkla bir mührün ne önemi olur ki?... Ya bunca zamandır bu asil d'Urberville'lerle aynı etten ve kandan olduğumu düşünmek. Söylendiğine göre büyükbabamın bir takım sırları varmış. Nerden geldiğini söylemek istemezmiş... Cüretimi mazur görün rahip efendi ama şimdi bizim durumumuz nerde tütüyor, yani nerde oturuyoruz demek istiyorum?»

«Hiçbir yerde oturmuyorsunuz! Tıpkı bir eyalet ailesi gibi Artık sönüp gitmişsiniz.»

«Çok fena bu.»

«Evet. Uydurma aile kayıtlarına göre d'Urberville'ler erkek çocuk yönünde kısırlaşmış... Yani sönüp gitmiş.»

«Peki, nereye gömülmüşler?»

«Greenhill'in aşağısındaki Kingsbere'de, Purbeck mermerinden yapılmış kubbelerin altındaki kemerli mezarlarda sıra sıra yatıyorlar.»

«Peki, malikanelerimiz, nerede?»

«Yok öyle şey artık.»

«Ya? Peki? toprak da yok mu?»

«Yok. Ama dediğim gibi bir zamanlar bol bol vardı. Çünkü aileniz çok genişti. Bu eyalette de bir malikaneniz vardı. Sherton'da bir tane, Miltonda bir tane daha. Lullstead'de bir tane daha, Wellbridge'de bir daha.»

«Peki, mallarımıza yeniden sahip olabilir miyiz, efendim?»

«Ah, böyle bir şey söyleyemem.»

«Peki, bu konu üzerine ne yapmam gerekiyor, efendim?» diye Durbeyfield bir an durakladıktan sonra sordu.

Hiçbir şey, hiçbir şey; yalnızca (güçlülerin nasıl yıkıldığını) düşünerek bundan kendinize bir pay çıkarın. Oranın tarihi ve aile şecereleri ile uğraşanlar için ilginç bir konu bu; başka bir şey değil. Bu eyaletin aileleri içinde aynı ihtişama uygun pek çok aileler var. Hayırlı akşamlar!»

«Geri dönüp bunun şerefine benimle bir bardak bira içmez misiniz, Rahip Tringham? Pure Drop hanında çok iyi fıçı birası bulunur... Tabii Rolliverdeki kadar iyi sayılmaz ama...

«Hayır, teşekkür ederim. Bu akşam olmaz Durbeyfield. Zaten yeteri kadar bilgi edindin.» diye papaz sözünü bitirdi. Bir yandan da bu garip hikâyeyi anlatmakla iyi edip etmediğini düşünüyordu. Sonra yola koyuldu.

O gittikten sonra Durbeyfield derin bir dalgınlık içinde bir iki adım attı. Sonra yolun kenarındaki otlarla kaplı setin üstüne oturdu. Sepetini önüne bıraktı. Bir kaç dakika sonra uzaktan bir çocuk görüldü. Durbeyfield'in gittiği yönden geliyordu. Durbeyfield çocuğu görünce elini kaldırdı. Oğlan hızlandı. Yaklaştı.

«Oğlum şu sepeti al Benim için bir iş yapmanı istiyorum!»

Sopa gibi incecik çocuk kaşlarını çattı. «Durbeyfield; sen kim oluyorsun da bana emirler veriyor, beni«oğlum» diye çağırıyorsun? Ben senin adını nasıl biliyorsam, sen de benimkini bilirsin.»

«Sen öyle sanıyorsun. Sır bu... Sır.» Şimdi sen benim sözümü dinle. Vereceğim haberi derhal ilet... Evet, Fred, sırrın ne olduğunu sana söyleyeceğim; bunu senden saklayacak değilim. Herşey bu gün öğleden sonra ortaya çıktı. Ben asil bir soydan geliyorum.»

Oğlan, Durbeyfield'in önünde durdu. Onu tepeden tırnağa süzdü.

«Sir John d'Urberville? İşte ben buyum.» diye yere uzanmış adam devam etti. «Bütün bunlar tarihte yazılı. Greenhillin aşağısında Kingsbere diye bir yer biliyor musun, çocuk?»

«Evet, Greenhill panayırına gitmiştim.»

«İşte o kentin kilisesinde yatar...»

«Kent değil orası, ben yöreyi kastediyorum. Daha doğrusu ben oradayken kent değildi... Küçük, önemsiz bir yöreydi.»

«Önemi yok, oğlum. Benim derdim o değil. Oranın kilisesinin altında yatıyor atalarım... zırhları, mücevherleri, tonlarca ağırlığındaki büyük demir sandıkları içinde. Güney—Wessex eyaletindeki aileler içinde benimkinden daha soylu, daha ulu iskeletler yok.»

«Yok canım!»

«Şimdi sen şu sepeti al. Marlott'a git. Pure Drop hanına varınca oradakilere beni derhal eve götürmesi için bir araba yollamalarını söyle. Arabanın içine bir şişe de içki koysunlar. Parasını hesabıma yazsınlar. Ondan sonra sepeti eve götür. Karıma çamaşır yıkamayı bırakmasını söyle. Artık çamaşırını bitirmesi gerekli değil. Beni beklesin. Ona vereceğim haberler var.»

Oğlan kuşkulu kuşkulu durunca Durbeyfield elini cebine attı. Pek az olan parasından bir şiling ayırıp verdi.

«İşte emeğinin karşılığı oğlum.»

Bu davranış oğlanın düşünceleri üzerinde değişiklik yapmakta gecikmedi.

«Peki, Sir John. Teşekkür ederim. Sizin için yapabileceğim başka bir şey var mı?»

«Evdekilere söyle, akşam yemeği için sağlıklıabilirlerse kuzu kızartması istiyorum. Bulamazlarsa bumar da olur.»

«Peki, Sir John.»

Oğlan sepeti aldı. Tam yürümeye başlamıştı ki, köy yönünden bando sesleri gelmeye başladı.

Durbeyfield, «o da nesi?» diye sordu, «herhalde benim şerefime değildir bu?»

«Kadınlar kulübünün yürüyüşü var, efendim. Kızınız da kulübün üyelerinden.»

«Doğru dedin... Daha önemli şeyleri düşündüğüm için bu tamamen çıktı aklımdan! Haydi, Marlott'a koş, olur mu? Arabayı ayarla! Belki ben de gelir, kulübü bir teftiş ederim!»

Oğlan yola koyuldu. Durbeyfield akşam güneşinin altında, papatyaların, otların üstüne uzanarak bekledi. Uzun bir zaman o yandan kimse geçmedi. Bandonun ölgün sesleri, mavi tepelerin halkası içinde işitilebilen tek sestti.

II.

Marlott köyü, güzel Blakemore yahut o zamanlar dendiği gibi Blackmoor ovasının kuzeydoğu eteklerindeki ıssız dağlarla çevrili bir yerdir. Manzara ressamaları ve gezginler tarafından bir çok yerleri henüz görülmemiştir. Oysa Londra'dan dört saatlik uzaklıktadır.

Burası, çevresini saran tepelerin doruklarından bakılınca daha iyi görülebilen bir ovadır... Tabii yaz aylarının kuraklığı sırasında hariç. Kötü havalarda ovanın içlerine dalan rehbersiz bir gezgin dolambaçlı, dar bataklık yollarda sıkılmaktan kendini alamaz.

Toprakların asla kurumadığı, derelerin susuz kalmadığı

bu bereketli, toprak parçası güneyde Hampledon Hill, Bulbarrow, Nettlecombe—Tout, Dogbury, High Stoy ve Bubb Down'ı içine alan sert, beyaz tepelerle sınırlanmıştır. Sahilden gelen bir seyyah kuzeye doğru bir kaç mil kireçli yayalardan, mısır tarlalarından geçerek gider, aniden bu toprakların sınırına varır, şaşırır, ayaklarının dibinde bir harita gibi uzanan, topraklara zevkle bakar. Arkasında dağlar yayılıp açılır, görüntüye alabildiğine bir genişlik kazandıran tarlaların üzerinde güneş pırıl pırıl parıldar. Dar yollar bembeyazdır; çitler alçaktır; birbirine geçmiştir. Hava berraktır. Bu vadide yeryüzü daha küçük, daha zarif bir ölçüde kurulmuş gibidir; tarlalar küçük çayırıklara benzer. O kadar küçülmüşlerdir ki tarlaların çevresindeki çitler, bu yükseklikten otların daha açık yeşil rengine doğru yayılan koyu yeşil ipliklerden örülmüş bir ağ gibi görünürler. Aşağıda baygın bir hava hüküm sürer. Bu hava sanatkarların gök mavisi dedikleri renkle o denli kaynaşmıştır ki, aynı renk toprakların orta kısımlarına dek devam eder. Oysa geride ufuk koyu mavi renktedir. Ekili topraklar az ve sınırlıdır; ama pek az değişikliklerle görünüş çoğunlukla gümrah otlar, ağaçlar, yer yer tepeler ve vadilerle kaplıdır. İşte Blackmoor ovası böyledir.

Bölge yer şekli bakımından olduğu kadar tarihsel yönünden de ilgi çekicidir. Ova daha önceleri Beyaz Karaca ormanı diye biliniyordu. Bu ad Henry III'ün saltanatı sırasında geçen garip bir efsaneden gelmektedir. Kralın yakalayıp sonra serbest bıraktığı güzel, beyaz bir karacanın Thomas de la Lynd adlı biri tarafından öldürülmesi, adamın ağır bir cezaya çarptırılmasına sebep olmuştu. O günlerde, hatta oldukça yakın günlere kadar burası sık ormanlarla kaplıydı. Şimdi bile yörenin ilk durumunun izlerine yaşlı meşe ormanlarında, yamaçlarında hala yaşayan kereste ormanı kuşağında, bir çok çayırıları gölgelendiren içi boşalmış ağaçlarında görmek mümkündür.

Ormanlar artık kaybolmuştur ama onların gölgelerinde

doğan bazı eski adetler hala yaşamaktadır. Yine de çoğu değişik yahut bambaşka şekillerde devam etmektedir. Örneğin işçi bayramı eğlenceleri, dendiği gibi kulüp eğlencesi yahut kulüp yürüyüşü adıyla, öğleden sonra görülebilir.

Asıl amacı eğlencede yer alanlarca yeteri kadar anlaşıl-mamasına rağmen bu Marlott'un genç kuşağı için oldukça il-ginç bir olaydı. Özelliği üyelerinin tümünün kadınlardan mey-dana gelmesinden çok her yıl topluca yapılan danslar ve yü-rüyüştü. Erkekler kulübünde bu gibi kutlamalar adet değildi. Zaten gittikçe ölmekteydi; ama yumuşak cinsin içten gelen utangaçlığı, erkek akrabaların alaycı tutumu kalan (tabii var-sa) kadın kulüplerini sahip oldukları ünden yoksun bırakmıştı. Yalnızca Marlott kulübü yöresel yortuyu yaşatmaya devam et-mişti. Faydalı bir kulüp olmak yerine bir çeşit kız kardeşler kulübü olarak asırlarca yaşadı.

Bandoda yer alanların hepsi de beyaz giyinmişti... Bu neşe ve baharın aynı anlama geldiği eski saltanat günlerinden kal-ma canlı bir adetti. Günlerce önceden yapılan hazırlıklar duy-guları monotonlaştırmıştı. Önce köyü ikişer ikişer sıra ola-rak dolaşırlardı. Güneşin ışıkları yeşil çitlerin, sarmaşıkların dantel gibi sardığı evlerin önünde üzerlerine vurdukça ger-çek ve gerçek—dışı birbiriyle çarpışıyordu; beyaz giysiler içinde olmalarına rağmen beyazların hiçbirisi birbirine ben-zemiyordu. Bazıları kaynatıla kaynatıla saf bir beyazlığa yak-laşmıştı; bazılarında mavimsi bir solukluk vardı. Daha yaş-lıların giydikleri elbiseler (herhalde yıllar yılı katlanıp sak-landığı için olacak) ölü gibi sarı bir renk almışlardı.

Beyaz giysilerin farklılığı yani sıra her kadın ve genç kız sağ elinde kabuğu soyulmuş bir söğüt dalı, sol elinde de beyaz çiçeklerden bir demet taşıyordu. Söğüt dalının kabuğu-nun soyulmasıyla beyaz çiçeklerin seçimi herkesin kendi özel zevkine bırakılmıştı.

Alayda bir kaç tane orta hatta yaşlı denebilecek kadında vardı. Gümüş rengi saçları; zamanın, üzüntünün kırıştırdığı

yüzleri, böyle neşeli bir günde oldukça gülünç hatta acınacak bir hava yaratıyordu. Gerçekten de, bu endişeli ve görmüş—geçirmiş kadınların her biri üzerine söylenecek çok şey vardır. Çünkü onlar için, «artık böyle şeylerden zevk almıyorum,» diyecek günler yaklaşmıştır. Ama bırakın da giysilerinin altında hayatın ılık ılık aktığı, canlı canlı çarptığı kişiler için onlar da geçsinler.

Aslında alayın çoğunluğunu genç kızlar teşkil ediyordu. Güneşin ışıkları altında güzel saçları sarı, kahverengi, kara renkleri aksettiriyordu. Bazılarının güzel gözleri, bazılarının güzel bir burnu, güzel bir ağzı yahut güzel bir vücudu vardı; bunların tümüne pek azı sahipti. Töre halkının kaba dikkatine maruz kaldıkları için dudaklarını toparlamakta, başlarını dik tutmakta güçlük çekiyorlar, ellerini, kollarını ne yapacaklarını şaşırıyorlardı. Bütün bunlar, onların dikkati üzerlerine çekmeye alışmamış saf köylü kızları olduklarını gösteriyordu.

Herbiri sımsıcaktılar. Güneşe ihtiyaçları yoktu; çünkü herbirinin içini ısıtan kendine özgü bir güneşi vardı; bir hül-ya, bir sevgi, bir eğlence yada tüm umutlarda olduğu gibi bir sonuç vermeyecek olsa bile hala yaşıyan bir uzak, başka hayal vardı. Bu yüzden hepsi de güler yüzlü, çoğu da neşeliydiler.

Alay Pure Drop hanının köşesine geldi. Ana yoldan çayır-lığa dönmek üzereydiler ki kadınlardan biri seslendi:

«Allah! Allah! Hey, Tess Durbeyfield, arabayla eve giden senin baban!»

Alayın genç bir üyesi bu söz üstüne başını çevirip baktı. İnce yapılı, güzel bir kızdı. Belki diğerlerinden daha güzel değildi ama hareketli şakayık çiçeğini andıran ağzı; masum gözleri rengine, şekline bir incelik kazandırıyorlardı. Saçlarına kırmızı bir kurdele takmıştı. Beyazlar giymiş içinde böyle belirli bir şekilde süslenmek cesaretini göstermiş olan tek ki-

şiydi. Başını çevirip baktığında John Durbeyfield, Pure Drop hanına ait bir araba içinde geliyordu. Arabayı, giysisinin kollarını yukarı sıvamış esmer, kıvrıkcık saçlı bir genç kız sürüyordu. Bu kız hanın neşeli emekçilerinden biriydi. Hizmetçilik zaman zaman da arabacılık yapardı. Durbeyfield arkasına dayanmış, gözlerini mutlu bir tavırla kapamış, elini başının üstünde sallıyarak alçak sesle türkü söylüyordu...

«Kingsbere'de — aile — mezarlığım — var — kocaman. Şövalye — atalarım — yatıyor — demirden — tabutlar -- içinde!»

Tess'ten başka tüm kadınlar gülüştüler. Tess'in başından aşağı bir kazan kaynar su dökülür gibi olmuştu. Babasının, arkadaşlarının nazarında gülünç bir duruma düştüğünü düşünüyordu.

«Babam yorgun, onun için,» dedi Tess telaşla, «eve arabayla gidiyor. Kendi atımızın bugün dinlenmesi gerek de.»

«Tanrı saflığını takdis etsin,» diye arkadaşı cevap verdi, «babam panayır keyfini yapmış gene. Ha — ha!»

«Buraya bakın; babamla alay ederseniz sizinle bir adım daha atmam,» diye atıldı Tess. Yanaklarındaki penbelik yüzüne, boynuna doğru yayıldı. Biraz sonra gözleri nemlendi. Bakışlarını yere çevirdi. Onu gerçekten üzdüklerini anlayan arkadaşları daha fazla konuşmadılar. Düzen yeniden kuruldu. Tess'in gururu başını çevirip babasına bakmasına, söyledikleriyle; eğer bir anlamı varsa, ne kastettiğini anlamaya izin vermedi. Böylece diğerleriyle birlikte çevresi çitlerle kapalı, dansedilecek yere doğru yürüdü. Oraya vardıklarında artık Tess sakinleşmişti. Sopasıyla yanındakinin omuzuna dokundu. Her zamanki gibi konuşmaya başladı.

Yaşantısının bu bölümünde Tess Durbeyfield, henüz tecrübelerle körleşmemiş salt bir heyecan parçasıydı. Köy okuluna gitmesine rağmen dili hala bölgenin özelliklerini taşıyordu. Çocukluğunun anıları henüz canlıydı. Güzel kadın görünüşü.

ne rağmen, bugün arkadaşlarıyla birlikte yürürken yanaklarında arada sırada on iki yaşın izleri, gözlerinde dokuz yaşın ısıltılarını görebilirdiniz; hatta dudaklarının kıvrımlarında zaman zaman beş yaşın izleri kanat çırpardı.

Ne var ki, bunu pek az kişi bilir, üzerinde dururdu. Çoğunlukla yabancılardan meydana gelen bir azınlık tesadüfen yanlarından geçen Tess'e uzun uzun bakar, onun gençliği, tazeligi karşısında bir an büyülenir gibi olur, bir daha onu görüp görmeyeceklerini düşünürlerdi; ama çoğunluk için Tess güzel, resim gibi bir köylü kıızıydı. Başka bir şey değildi.

Seyis kızın idaresindeki araba içinde muzaffer bir tavırla giden Durbeyfield'i başka ne gören oldu, ne de hakkında bir şey işitildi. Kadınlar kararlaştırılan yere vardıklarında dans başladı. Aralarında erkek olmadığı için kızlar önce birbirleriyle dansettiler. Ama iş — bitimi saati yaklaştıkça köyün erkekleri, diğer işsizler ve serserilerle birlikte meydanın çevresinde toplanmaya başladılar. Bir eş ister gibi beklediler.

Seyirciler arasında üst tabakadan üç genç vardı. Küçük yol çantalarını omuzlarına geçirmişlerdi. Elllerinde kalın, sağlam sopalar vardı. Birbirlerine benzemeleri yaşlarının birbirine yakın olması onların kardeş oldukları duygusunu uyandırıyor. Gerçekten öz kardeştiler. En büyükleri papaz namzetlerine özgü bir kravat takmış, ince kenarlı bir şapka ve yelek giymişti. İkincisi daha öğrenciydi; üçüncüsünün, en gencinin görünüşü durumunu anlatmaya yeterli değildi; gözlerinde, duruşunda henüz yolunu bulmamış toy, tecrübesiz bir hava vardı. Bir okulun bilgisiz; yeni yetişen öğrencisiydi.

Üç kardeş, Paskalya'dan sonra gelen Yedinci Pazar gününü Blackmoor ovasından geçen bir gezintiyle değerlendirmek istemişlerdi. Kuzey doğudaki Shaston'dan, Güney batıya doğru gidiyorlardı.

Ana yolun kıyısındaki kapının üstüne dayanıp dansın ve beyaz elbiseli kızların ne olduğunu sordular. İki büyük kardeşin fazla oyalanmaya niyetleri yoktu. Ama bir yığın kızın

erkeksiz dansetmeleri üçüncünün pek hoşuna gitmiş olacak ki yerinden kıpırdamıyordu. Sırtındaki çantanın bağlarını çözdü. Sopasıyla birlikte yere bıraktı. Kapıyı açtı.

En büyükleri, «ne yapacaksın Angel?» diye sordu.

«Gidip şunlarla bir parça sıçrıyacağım. Niçin hep birlikte dansa, bir iki dakikacık olsun katılmıyoruz? Fazla geçikmeyiz ki!»

Birincisi, «olmaz, olmaz! Saçmalık istemez,» dedi. «Böyle bir yerde, kaba — saba köylü kızlariyle dansetmek... Ya bizi bir gören olursa! Haydi gel. Yoksa Stourcastle'ye varmazdan önce hava kararacak. Geceyi geçirecek oradan daha yakın bir yer de yok. Sonra 'A Counterblast To Agnosticisim'den bir bölüm daha bitirmeliyiz. Kitabı yanıma almak zahmetine katlandım.»

«Pekala, ben beş dakika sonra sana ve Cuthbert'e yetişirim; beni beklemeyin. Söz veriyorum, size yetişeceğim, Felix.»

İki büyük kardeş istemiye istemiye yollarına devam ettiler. Peşlerinden rahatça gelebilsin diye kardeşlerinin çantasını da aldılar. En gençleri dansedilen yere girdi.

Dansta bir duraklama olduğu sırada yakınındaki iki üç kıza, «çok yazık,»dedi gösterişli bir tavırla, «kavelyeleriniz nerde, güzeller?»

Kızların en cesur olanı, «henüz işten çıkmadılar,» diye cevap verdi. «Nerdeyse gelirler. Onlar gelinceye dek bize siz kavalyelik eder misiniz, efendim?»

«Elbette! Ama bu kadar güzelin içinde bir tek erkeğin ne önemi var ki!»

«Hiç yoktan iyidir. İnsanın kendi cinsinden birine baka baka dansetmesi pek sıkıcı oluyor. Haydi şimdi seçin bakalım!»

«Şışş... O kadar cüretkar olma,» dedi daha çekingen bir genç kız.

Böylece dansa davet edilen delikanlı onları şöyle bir süzdü. Bir seçme yapmaya çalıştı; ama topluluk ona o kadar yabancıydı ki bu işi pek beceremedi. Önüne ilk çıkanı aldı. Bu

konuşan kız değildi. Oysa o kız delikanlının kendisini dansa davet edeceğini ummuştı; seçilen kız Tess Durbeyfield de değildi. Soyluluk, atalarının iskeletleri, muhteşem şöhret onun hayat mücadelesinde henüz yararlı olmaya başlamamıştı. Hatta en basit köylü kızlarının başları üstünden kendine bir kavalye çekmeye bile yaramamıştı.

Danseden kızın adı, herneyse, söylenmemişti; ama o akşam bir kavalye bulmanın zevkini ilk çıkaran kişi olduğu için hepsi tarafından kıskanıldı. Yabancıнын ortaya çıkmasından önce kapıdan içeriye girmekte acele etmeyen köy delikanlıları şimdi acele ediyorlardı. Çok geçmeden kızlar, delikanlılarla istenilen kıvama geldiler. Öyleki, sonunda en gösterişsiz kadınlar bile dansetmeye başladılar.

Kilise saati çaldı. Birden öğrenci artık gitmesi gerektiğini söyledi. Nerdeyse zamanı ve kendini unutuyordu. Kardeşlerine yetişmek zorundaydı. Dans yerinden çıktığı sırada bakışları Tess Durbeyfield'in üzerinde ışıldadı. Tess Durbeyfield'in kocaman gözleri, doğrusunu söylemek gerekirse, delikanlı kendisini seçmedi diye pek sitemli gibiydi. Öğrenci de üzül-müştü. Tess Durbeyfield'in çekingenliği yüzünden onu görememişti; delikanlı bunu düşünerek çayırıktan ayrıldı.

Geç kaldığı için dar yoldan batıya doğru koşmaya başladı. Çok geçmeden yokuşu inmiş, öteki bayırı tırmanıyordu. Henüz kardeşlerine yetişememişti. Nefes almak için bir an durdu. Arkasına baktı. Kızların beyaz şekillerinin çevresi çitlerle çevrili yeşil meydana, kendisi aralarında olduğu zamanki gibi döndüğünü görebiliyorlardı. Onu daha şimdiden unutmuş gibiydiler.

Belki hepsi de unutmuşlardı ama biri hariç. Bu beyaz şekil çitin yanında tek başına duruyordu. Delikanlı duruşundan onun dansetmediği kız olduğunu anladı. Mesele belki önemsizdi ama delikanlı genç kızın, gösterdiği ilgisizlikten kırılmış olduğunu iç güdüsüyle anladı. Genç kızı dansa davet etmiş olmayı ve adını sormuş olmayı istedi. Genç kız

o kadar sade, o kadar dokunaklıydı ki... İnce beyaz giysisi içinde öyle tatlı duruyordu ki, delikanlı pek aptalca davranmış olduğunu hissetti.

Ama artık pişmanlık duymasının bir faydası yoktu. Döndü. Öne doğru eğilerek hızlı hızlı yürüdü. Konuyu kafasından çıkardı.

III.

Tess Durbeyfield'e gelince, o bu olayı kafasından pek kolayca çıkarıp atamadı. Bol bol kavalye bulabileceği halde uzun bir zaman dansetmedi; daha doğrusu kendinde dansedecek güç bulamadı; ne yazık! Köy delikanlıları, yabancı delikanlı gibi güzel konuşmasını bilmiyorlardı. Güneşin ışınları uzaklaşan yabancıнын tepedeki şeklini içine alıp yuttuktan sonra genç kız şöyle bir silkelenerek üzüntüsünden kurtuldu. Kavalyesine dansedebileceğini söyledi.

Genç kız alacakaranlık çökene dek arkadaşlarıyla kaldı. Dansa elinden geldiğince neşeyle katılmaya çalıştı; henüz kalbini kimseye vermemiş olmasına rağmen sırf hatır için kavalyelerine yumuşak davranmanın tadını çıkardı. Kur yapılan, kalbi kazanılan kızların, «tatlı ızdıraplarını, acı — tatlı üzüntülerini, hoş kederlerini,» görüyor ama bunlara kendisinin de değer verdiğini farkedemiyordu. Delikanlıların cig dansını onunla yapabilmek için birbirleriyle mücadele etmeleri, çarpışmaları Tess için bir eğlence oluyordu. Başka bir şey değil; delikanlılar işi ileriye götürmeye kalkıştıkları takdirde Tess Durbeyfield onları azarlıyordu.

Genç kız orada daha da kalabilirdi ama babasının garip halini hatırlayınca huzursuzlandı. Babasına ne olduğunu merak etti. Dansedenlerden uzaklaştı. Adımlarını evlerinin bulunduğu köyün öteki ucuna doğru çevirdi.

Biraz sonra Tess Durbeyfield terkettiği yerdekine benzer, ahenkli sesler işitti. İyi, hem de çok iyi bildiği seslerdi bun-

lar. Evin içinden geliyordu. Şiddetle sallanan bir beşiğin taş dösemeye çarpmasından çıkan seslerdi; beşiğin sallanmasına bir kadının güçlü sesi, çok sevilen «Benekli İnek» türküsünü söyleyerek eşlik ediyordu...

**YATTIĞINI GÖRDÜM ONUN -ORADAKİ YEMYEŞİL
ÇUKURDA;
GEL, AŞKIM! SANA SÖYLEYECEĞİM NERESİ OLDU-
ĞUNU!**

Beşiğin sallanışıyla türkü aynı zamanda kesintiye uğruyor, melodinin yerini en yüksek perdeden kopan bir feryat alıyordu.

«Tanrı senin elmas gözlerini korusun! Balmumu yanaklarını korusun! Kiraz gibi dudaklarını korusun! Sevgili vücudunun her zerresini korusun!»

Bu duadan sonra beşiğin sallanması ve türkü yeniden başlıyor, eskisi gibi devam ediyordu. Tess kulübenin kapısını açtığında durum böyleydi. Genç kız eşikteki kilimin üstünde durup içeriyi süzdü.

Evin içinin görünüşü, genç kızın üzerinde, türküye rağmen anlatılamıyacak kadar sıkıntılı bir etki yaptı. Çayırılık-taki bayram canlılığından, beyaz giysilerden, söğüt dallarından, çiçek demetlerinden, yeşillik üzerinde dönmelerden, yabancıya duyduğu bir anlık bir ilgiden sonra, bu tek mumla aydınlatılan odanın sapsarı sıkıntısına giriş ne geçti ya! İki yer arasındaki farkın verdiği kederin yanı sıra, genç kız annesine ev işlerinde yardım etmek için erkenden döneceği yerde dışarda kalıp eğlendiği için de üzülüyordu.

İşte annesi, Tess'in onu bıraktığı gibi, Pazartesi gününden hafta sonuna dek devam edecek olan çamaşırın üstüne eğilmiş, durmadan yıkıyordu. O aynı leğenden bir gün önce Tess'in beyaz giysisi çıkmıştı. Genç kız içinde derin bir pişmanlık duydu; çünkü dikkatsizlikle ıslak otlara sürünerek giysisinin eteğini yemyeşil etmişti. Oysa onu annesi kendi eliyle yıkayıp ütölemişti.

Mrs. Durbeyfield her zamanki gibi bir ayağının üstünde durmuş çamaşır yıkıyordu. Öteki ayağıyla, daha önce de dediğimiz gibi, küçük çocuğunun beşiğini sallıyordu. Beşik yıllar yılı bir çok çocuğun ağırlığı altında merhametsizce çalıştırılmıştı. Artık alt kısmı nerdeyse dümdüz olmuştu. Bu yüzden beşiğin her sallanışını şiddetli bir sıçrama izliyor, bebek tıpkı bir dokumacı mekiği gibi bir yandan öteki yana sıçırıyordu. Çünkü Mrs. Durbeyfield türkünün verdiği heyecanla beşiği, sabunlu suların başında geçirdiği uzun bir günden artan bütün gücüyle sallıyordu.

Beşik gıcırdayarak sallanıyordu; mumun ışığı uzadı, aşağı yukarı sallanmaya başladı; ananın dirseklerinden sular akıyordu. Türkü sonuna kadar devam etti. Bu ara Mrs. Durbeyfield kızını süzüyordu. Çocuklarının tüm yükü üzerinde olmasına rağmen Mrs. Durbeyfield türkü söyleyecek gücü bulabiliyordu. Dış evrenden Blackmoor ovasına giren her türküyü en çok bir hafta içinde öğrenirdi.

Annenin yüz hatlarında, gençliğinin güzelliğinden, tazeliğinden bir şeyler kalmıştı; Tess'in gurur duyabileceği kendine özgü güzelliklerinin çoğunluğu annesinin hediyesiydi. Bunun sövâlyelikle, tarihsel olmakla hiçbir ilgisi yoktu.

«Beşiği ben sallıyayım anne,» dedi genç kız nazik bir tavırla, «yoksa elbisesini çıkarıp çamaşırları sıkmana yardım etmemi mi istersin? Çamaşırı çoktan bitirmişsindir diye düşünüyordum.»

Annesi, Tess'in, ona bütün işleri bırakıp dışarda bu kadar uzun zaman kalmasına kızmamıştı; gerçekten de John Durbeyfield bu yüzden kızını hiç azarlamamıştı; zaten Tess'in kendisine yardımcı olup olmadığını pek farkına varmazdı. Kendini yapacağı işlerden kurtarmak için farkına varmadan kurduğu planlar hep yapacaklarını geciktirmek, başka zamana bırakmak şeklinde ortaya çıkardı. Yine de bu gece, her zamankinden daha neşeliydi. Tess'e anaca bakışında genç kızın anlıyamadığı hülyalı bir hal, bir dalgınlık, bir heyecan vardı.

Annesi türküsünü bitirir bitirmez, «geldiğine sevindim,» dedi, gidip babanı almak istiyordum da. Hem sana anlatacaklarım var. Herşeyi öğrenince şaşıracaksın, bebeğim!»

Tess, «ben yokken mi oldu?» diye sordu.

«Evet.»

«Bunun babamın bugün öğleden sonra kendisini alay konusu yapmasıyla bir ilgisi var mı? Yerin dibine geçesim geldi!»

«Elbette var. Koskoca eyaletin en soylu kişileri olduğumuz ortaya çıktı. Atalarımız ta Oliver Cromwell devrinden öncesine dek uzanıyor... Anıtlar, mezarlar, taşlar, Allah bilir daha neler var. Aziz Charles'nin devrinde Royal Oak şövalyeliğine dek yükselmişiz. Gerçek adımız d'Urberville!... Gögsün kabarmıyor mu? Baban eve bu yüzden arabayla döndü; başkalarının sandığı gibi sarhoş olduğu için değil.»

«Buna memnun oldum işte. Ama bize bir faydası dokunacak mı?»

«A, tabii! Bundan büyük şeyler doğabilir. Durumumuz öğrenilince, bizim seviyemizdeki aileler arabaları içinde ziyaretimize gelebilirler. Baban Shaston'dan dönerken öğrenmiş, bana herşeyi anlattı.»

Tess aniden, «babam nerde?» diye sordu.

Annesi bu soruya cevap olarak bir takım konu dışı bilgiler sayıp dökmeye başladı.

«Baban bugün Shaston'daki doktoru görmeye gitmiş. Anlaşıldığına göre rahatsızlığı verem değilmiş. Galiba kalbi yağ bağlamış. İşte böyle.» Joan Durbeyfield konuşurken köpük içindeki baş parmağıyla işaret parmağını «C» harfi şeklinde kıvrırmıştı. Diğer işaret parmağıyla harfi göstererek, «şimdiki halde,» demiş doktor babana,» diye anlatmaya devam etti, «kalbiniz bu şekilde kapalı; yalnız şurası açık. Orası da kaşındığı takdirde,» Joan Durbeyfield parmaklarını tam bir hal-

ka şeklinde kapadı. «gidersin, Mr. Durbeyfield» demiş. «On yıl da yaşayabilirsin, on ay da, on günde.»

Tess şaşırmış gibiydi. Babası beklenmedik bir zamanda karşısına çıkan onca soyluluğa, büyüklüğe rağmen her an ebedi bulutun gerisine gidebilirdi!

Tess yine, «peki, ama babam nerde?» diye sordu.

Annesi kızına üzüntülü bir nazarla baktı. «Hemen kızma canım!» Zavallı adam, papazın verdiği haberlere o kadar sevinmiş, heyecanlanmış ki, yarım saat önce Eolliver'in hanına gitti. Yarın sabah arı kovanlarını götürmek için erkenden yola çıkacak. Biliyorsun, yol uzun, kuvvet toplaması gerek.»

«Kuvvetini topluyacaktı!» dedi Tess üzüntüyle. Gözlerinde yaşlar birikmeye başlamıştı. «Oh, tanrım!» Kuvvet toplamak için meyhaneye gitmek. «Sen de bunu kabul ediyorsun anne!»

Tess'in öfkesi, üzüntüsü adeta odayı doldurmuş gibiydi. Odadaki eşyaya, ortalıkta oynayan çocuklara, muma, annesinin yüzüne yılgın bir nazarla baktı.

Annesi, «hayır,» dedi kırgın kırgın, «kabullenmiyorum. Gidip getirmek için seni bekliyordum.»

«Ben gider getiririm.»

«Hayır, olmaz Tess. Bilirsin, faydası dokunmaz.»

Tess ısrar etmedi. Teklifin reddedilmesinin ne demek olduğunu biliyordu. Mrs. Durbeyfield'in ceketini, başlığı yanındaki sandalyenin üstünde hazır bekliyordu.

Annesi, «fal kitabını öteki odaya getir,» dedi. Bir yandan da ellerini kuruluyordu. Ceketini giydi.

Fal kitabı eski, kalın bir şeydi. Genç kızın dirseğinin dibinde duruyordu. Karıştırılmaktan o derece yıpranmıştı ki sayfalarının uçları, yazıların kenarlarına kadar yırtılmıştı. Tess kitabı getirdiğinde yola koyulmuştu bile.

Aylak kocasının peşine düşüp hana gitmek Mrs. Durbeyfield'in çocukları yetiştirmek için geçen sıkıntılı hayatında hala devam eden bir eğlenceydi. Kocasını Rolliver'de bulmak,

onun yanında bir iki saat oturmak, bu arada çocuklarla ilgili her türlü düşünceyi kafasından atmak onu mutlu kılıyordu. Yaşantısının üstüne geçici bir parlaklık, bir çeşit nur geliyordu. Üzüntüler, buna benzer diğer sıkıntılar metafizik bir anlamsızlık kazanıyordu. Rahat rahat düşünebiliyordu. Göz önünde olmayınca çocuklar parlak, istenilen varlıklar halini alıyor, günlük hayat neşesinden, güzelliğinden hiçbir şey kaybetmemiş gibi görünüyordu. Rolliver'in hanında, kocası olan erkeğin dirseği dibinde otururken bir parça da olsa erkeğini bir zamanlar kendisine kur yaptığı günlerdeki gibi hissediyor, kusurlarına göz yumuyor; onu örnek bir sevgili olarak görüyordu.

Küçüklerle yalnız kalan Tess, önce fal kitabını öteki odaya götürdü. Çatı direklerinin arasına sıkıştırdı. Bu esrarlı garip kitabın annesi üzerinde uyandırdığı güçlü etki, onu oturdukları odada bırakmalarına engel oluyordu. Ancak yardımına ihtiyaç duydukları zaman alıp getirirlerdi. Hızla kaybolan batıl inançlar, halk türküleri, dil başkalığı, ağızdan ağıza dolaşan baladlarla dolu olan annesiye, devre uygun bilgiler kazanmış kızı arasında iki yüz yıllık bir uçurum vardı. Birlikte oldukları zamanlar Viktorya devriyle, Jacobin devri çatışırdı.

Tess oturdukları odaya dönerken bu önemli günde annesinin kitaptan ne gibi bir bilgi edinmek isteyebileceğini düşündü. Bunun o gün öğrendikleri; atalarına ait keşifle ilgili olabileceğini anlıyor, ama özellikle kendisiyle ilgili olabileceğini hiç aklına getirmiyordu. Sonra bütün bunları kafasından attı. En küçükleri yatmış olduğundan, dokuz yaşındaki erkek kardeşi Abraham ile Liza—Lu diye çağırırdıkları oniki yaşındaki kız kardeşinin yardımıyla gündüzün kurumuş olan çamaşırlara su serpti. Tess ile ailenin diğer çocukları arasında dört yıllık bir fasıla vardı. Çünkü aradaki boşluğu dolduran iki kardeş henüz bebekken ölmüşlerdi. Bu yüzden Tess küçük kardeşleriyle beraberken onlara karşı analığa benzer birşeyler duyar-

dı. Abraham'dan sonra iki kız geliyordu; Hope ile Modesty; sonra üç yaşında bir oğlanla birinci yılını henüz doldurmuş olan bir bebek vardı.

İşte bu çocuklar Durbeyfield gemisindeki yolculardı; eğlenceleri, ihtiyaçları, sıhhatleri, hatta var oluşları bile tümüyle iki büyük Durbeyfield'in omuzlarına yüklenmişti. Durbeyfield ailesinin büyükleri sıkıntıya, açlığa, hastalığa, alçalmaya, ölüme yelken açmak istemişlerse, yarım düzineye yakın küçük çocukda onlarla birlikte gitmek zorundaydılar... Hayattan ne istedikleri asla sorulmamış altı çaresiz varlıktılar. Bugünlerde bazı kişiler felsefesi, türküsünün saflığı, canlılığı kadar derin ve güvenilir olan ozanın «Doğa'nın kutsal düzeni» üzerine konuşmak hakkını nerden bulduğunu öğrenmek istemektedirler.

Zaman ilerledi. Ne anne, ne de baba göründü. Tess kapıdan baktı. Marlott'a kadar olan yolu kafasından geçirdi. Köy gözlerini teker teker kapıyordu. Mumlar, lambalar söndürülüyordu. Tess hayalinde ışıkları söndürenleri, mumlara uzanan elleri görür gibi oluyordu.

Annesinin, babasını getirmeye gitmesi, eve getirilecek bir kişi daha ortaya çıkarıyordu. Tess sıhhati düzgün olmayan, üstelik sabah saat birden önce yola çıkması gereken bir erkeğin, soylu kanını kutlamak için geç saatlere kadar handa kalmasının doğru olmadığını düşünüyordu.

«Abraham,» dedi küçük kardeşine, «şapkanı giy. Korkmazsın değil mi? Rolliver'in hanına git. Babamla anneme bir bak bakalım.»

Oğlan derhal yerinden fırladı. Kapıyı açtı. Gece onu adeta yuttu. Aradan yarım saat geçti. Ne kadın, ne erkek, ne de çocuk göründüler. Abraham da annesi ve babası gibi hanın öksesine tutulmuştu.

«Ben kendim gitmeliyim,» dedi Tess.

O zaman Liza—Lu yattı. Tess hepsini odaya kilitledi. Hız-

lı yürümeye uygun olmayan karanlık, dolambaçlı sokağa yahut dar yola atıldı; sokak toprağın değeri olduğu bir devrede yapılmıştı.

IV.

Rolliver'in hanı, uzun ve harap köyün bu yanındaki tek meyhaneydi. Övünebileceği tek şey ruhsatsız çalışabilmesiydi. Yasa içki içmeyi yasak etmişti. Bu yüzden içki içenlerce bilinen yer, on altı santim eninde, bir buçuk metre uzunluğunda, raf gibi düz bir çıkıntısı yapabilmesi için tellerle bahçe çitlerine bağlanmış küçük bir tahta parçasından ibaretti. Susamış yabancılar bu masanın üzerinde içkilerini yudumlardı. Sonra bardağın dibinde kalanı Polinezyahlara özgü bir tavırla tozlu yola serperler, içerde oturulabilecek rahat bir yer olmasını dilerlerdi.

Yabancılar böyleydi. Ama aynı istekte bulunan köyden gelen müşteriler de vardı. Her isteği bir yerine getirme yolu vardır.

Yukarda, penceresi Mrs. Rolliver'in eski yeşil şalıyla sınıklı kapatılmış büyük yatak odasında, eğlence arayan bir düzineye yakın kişi toplanmıştı; hepsi de Marlott'un bu yanının sık sık bir araya gelen yerlileriydi. Yalnızca yolun kısalığı değil, köyün öteki yanındaki ruhsatlı meyhanenin bu yanındaki müşterileri kabul etmemesi de onları da Pure Drop hanına çekiyordu ama asıl neden, içkinin kalitesinin, üst katındaki bir odada Rolliver'le içki içmenin, geniş bir salonda büyük toprak sahipleriyle içmekten daha cazip olmasıydı.

Odadaki dört direkli kocaman yatak üç tarafına toplananlar için oturulacak yer temin ediyordu; bir ikisi sehpaaların üstüne oturmuştu; bir diğeri de meşe ağacından oyulmuş tuvaletin üstündeydi. İkisi de lavabonun üstüne oturmuş bir başkası taburenin; böylece hepsi de şu veya bu şekilde rahatlarını temin etmişlerdi. Bu saatte, kafaca vardıkları rahat-

lıkla ruhları kafeslerinin dışına çıkmış, oda kişiliklerinin verdiği bir ılıkta dolmuştu. Bu hava içinde bulundukları yer eşyalar daha bir önem ve üstünlük kazanıyordu. Pencereye gerilen şal bir duvar halısının güzelliğine bürünmüştü; çekmecelerin pirinç tokmakları altından gibiydi; oymalı karyola direkleri Hazret'i Süleymanın tapınağının sütunlarına benziyordu.

Mrs. Durbeyfield, Tess'tan ayrıldıktan sonra, hızlı hızlı yürüyerek buraya geldi, ön kapıyı açtı, koyu bir karanlık içinde olan aşağıdaki odayı geçti. Merdivenlere çıkan kapının kilidini, nasıl açılacağını bilen usta parmaklarla açtı. Merdiveni ağır ağır çıktı. Yüzü son basamakta aydınlığa geldi. Yatak odasındakileri gördü.

«— Bir kaç yakın dostum kulüp yürüyüşünü kendi hesabıma tertiplememi istedi,» diye han sahibi kadın ayak seslerini duyunca, bir takım sorulara cevap veren bir öğrencinin heyecaniyle bağırdı. Bir yandan da merdivenlere bakıyordu. «Ah, siz misiniz, Mrs. Durbeyfield... Hay Allah... Beni korkutunuz!... Sizi bir hükûmet adamı sandım!»

Mrs. Durbeyfield odadakilerin baş sallamaları, bakışlarıyla hoşnutlukla karşılandı. Kocasının oturduğu yere doğru döndü. Mr. Durbeyfield alçak sesle kendi kendine konuşuyordu. «Bir çok kişiler kadar soylu biriyim ben!» Greenhill'in aşağısındaki Kingsbere'de büyük aile mezarlarına, Wessex'de herkesinkinden daha soylu iskeletlere sahibim!»

Karısı neşeyle, «aklıma bir şey geldi,» diye fısıldadı, «hey, John, beni görmüyor musun?» Mrs. Durbeyfield kocasını dürtükledi. Mr. Durbeyfield ise bir pencereden dışarı bakıyormuş gibi onun farkında bile olmadan konuşmasına devam ediyordu.

«Şışış! Öyle yüksek sesle konuşma, şekerim» dedi han sahibi kadın, «bir hükûmet adamı geçecek olursa gelir canıma okur.»

Mrs. Durbeyfield, «kocam olanları anlatmıştır sanırım,» dedi.

«Evet, anlattı sayılır. Bundan para çıkar mı dersiniz?»

«Ah, bu bir sır,» dedi Mrs. Durbeyfield vakur bir tavırla, «yine de kişinin, binmese bile bir arabaya sahip olması güzel şey.» Sonra sesini alçalttı. Kocasiyle konuşmaya başladı. «Haberleri getirdiğinden beri düşünüyorum. Chase yakınındaki Trantridge'de yaşayan d'Urberville adında soylu, çok zengin bir hanım var.»

Sir John, «Hey... O da nesi?» diye atıldı.

Joan Durbeyfield haberi tekrarlardı. «Hanım bizim akrabamız olmalı. Düşüncem şu: Tess'i yollayıp akraba olduğumuzu bildirelim.»

«Sen söyledin de hatırladım. Böyle bir hanım gerçekten var,» dedi Mr. Durbeyfield, «papaz Tringhem bunu hiç düşünmemiş. Ama onların bizim yanımızda ne önemi olabilir ki... İkinci derecede bir koldan geliyordur bu aile! Bizse Kral Norman'ın devrinden geliyoruz.»

Bu meseleyi konuşurken ikisi de küçük Abraham'ın içeri süzülüp konuşmak için fırsat kolladığını farketmediler bile.

«Hanım zengin. Kızımızı iyi karşılayacaktır,» diye Mrs. Durbeyfield devam etti. «Hem de çok iyi olur. Niçin ailenin iki kolu birbiriyle görüşmesin? Ben buna bir engel göremiyorum.»

«Evet; akraba olduğumuzu ileri süreriz!» diye Abraham yatağın altından heyecanla atıldı. «Tess onların yanına yerleşince biz de ziyaretlerine gideriz. Arabaya biner, bayramlık elbiselerimizi giyeriz.»

«Sen buraya nasıl geldin, çocuk? Ne saçmalıyorsun yine? Git, annenle baban hazır oluncaya kadar merdivenlerde oynan!... Evet, Tess ailemizin bu üyesinin yanına gitmeli. Hanımın seviyesini kazanmalı... Tess bunu yapar da; sonunda da bir centilmenle evlenir. Böyle olacağını biliyorum zaten.

«Nerden biliyorsun?»

Tess'in falına baktım. Hepsini söyledi. Dediğim gibi olacak!... Bugün Tess'in güzelliğini bir görecektin; cildi bir düşesinki kadar duru ve beyaz.»

«Buna kızın kendisi ne diyor?»

«Daha ona bir şey söylemedim. Böyle bir akrabamız olduğunu bilmiyor da. Bu şekilde parlak bir evlenme yapacaktır. Onun için reddedemez.»

«Tess bir acaiptir.»

«Ama aslında yumuşak başlıdır. Sen bu işi bana bırak.»

Aralarındaki bu konuşma gizli yapılmış olmasına rağmen çevrelerindeki yeteri kadarını işitmişlerdi. Onun için Durbeyfield'lerin konuşacak; basit kişilerinkinden daha önemli davaları olduğu kanısına vardılar. En büyük kızları güzel Tess'i parlak bir gelecek bekliyordu.

Kafayı çekenlerden yaşlıca biri alçak sesle, «Tess'i bugün diğerleriyle birlikte gördüm» dedi, «kendi ne kadar güzel bir kız diye düşündüm. Ama Joan Durbeyfield dikkatli olmalı. Yoksa güvendiği dağlara kar yağdığını görebilir.» Kimse cevap vermedi buna.

Konuşma genellikle kazandı. Bu sırada merdivende başka ayak sesleri işitildi.

«— bir kaç yakın dostum kulüp yürüyüşünü kendi hesabıma tertiplememi istedi,» diye han sahibi kadın her yeni adım sesini duyduğunda kullandığı cümleyi tekrarlardı. Sonra yeni gelenin Tess olduğunu gördü.

Annesinin nazarlarına bile genç kızın taptaze, canlı hali odayı kaplayan alkol dumanlarına hiçte uygun görünmedi. Tess'in oradakilerle arasında derin bir uçurum vardı. Kızlarının sitemli bakışına meydan vermeden anne ile baba hemen yerlerinden doğruldular, biralarını bitirdiler. Tess'in peşinden merdivenleri indiler? Mrs. Rolliver'in ikazı ayak seslerini izledi:

«Gürültü etmeyin, n'olur, şekerim; yoksa beni karakola götürürler. Daha kimbilir neler olur! İyi geceler!»

Hep birlikte eve döndüler. Tess babasının bir koluna girmişti, annesi de ötekine. Aslında Mr. Durbeyfield pek az içmişti. Devamlı içki içenlerin Pazar günü öğleden sonra kili-seye giderlerken içtikleri kadar, davranışlarına asla sekte vurdurmayacak kadar içki içmişti. Ama Sir John'ın yapısının zayıflığı küçük suçlarını dağlar kadar büyültüyordu. Açık havaya çıktıklarında artık yeteri kadar kendinden geçmişti. Yanındakileri de kendisiyle birlikte bir sağa, bir sola yalpa vurduruyordu. Bu da gülünç bir durum yaratıyordu. Aslında eve geç vakit dönen ailelerde sık sık görülebilen bir haldi bu. Ve bir çok gülünç durumlarda olduğu gibi yeteri kadar da komik değildi. İki kadın kahramanca bir gayretle durumu Durbeyfield'lerden, kendilerinden ve Abraham'dan gizlemeye çalıştılar. Böylece yavaş yavaş evlerinin kapısına vardılar. Ailenin reisi evlerine yaklaştıkça yine eski tekerlemeyi söylemeye başladı. Şimdiki durumunun küçüklüğü karşısında ruhunu kuvvetlendirmek ister gibiydi.

«Bir aile mezarlığını var, Kingabere' de!»

«Şışş... aptallık etme Jacky,» dedi karısı, «önemli olan yalnızca senin ailen değil. Anktell'lere, Horsey'lere, Tringham'lara bir bak... Hepsi de senin kadar tohuma kaçmışlar... Ama senin ailen onlardan daha soyluymuş gerçek bu. Allaha şükrediyorum ki soylu bir ailem, utanılacak bir şeyim yok.»

«Bundan o kadar emin olma. Anladığıma göre sen kendini hepimizden çok rezil etmişsin.»

Tess konuyu, o anda daha önemli olan meseleden bahsederek değiştirdi...

«Korkarım ki, babam arı kovanlarını götürmek için sabah erken kalkamayacak!»

«Ben mi kalkamayacağım? Bir iki saate dek kendime gelirim,» dedi Mr. Durbeyfield.

Aile yatağa girdiğinde saat on bire geliyordu. Arı kovanlarının Cumartesi pazarındaki alıcılarına yetiştirilmesi için yola en geç saat ikide çıkmak gerekiyordu. Çünkü yol çok kö-

tüydü. Yirmi — otuz mil gidilecekti. Atları da yaşlı ve tenbeldi. Saat bir buçukta Mrs. Durbeyfield Tess'in diğer küçük kız ve erkek kardeşleriyle yattığı büyük odaya geldi.

Büyük kızına, «zavallı adam gidemiyecek,» dedi. Tess'in kocaman gözleri annesinin eli kapı tokmağına değer değmez açılmıştı.

Genç kız yatağının içinde doğruldu. Verilen haberle belirsiz bir boşluk arasında sallanır gibi oldu.

«Ama biri gitmeli, diye atıldı Tess, «yola çıkmakta geç bile kalındı zaten. Arıların kovanlara yerleşme zamanı neredeyse geçmek üzere. Onları pazara gelecek hafta götürmeye kalkarsak alıcı bulamayız. Elimizde kalır.»

Mrs. Durbeyfield durumun ne kadar acil olduğunun farkında değil gibiydi. Biraz sonra, «belki de gençlerden biri gider» diye ileri sürdü. «Dün seninle dansedenlerden biri.»

Tess gururla itiraz etti. «Oh, olmaz. Böyle bir şeyi dünyada kabul etmem! Sonra herkes bunun sebebinin öğrensini değil mi? Böyle utanılacak bir şeyi! Abraham da gelirse ben giderim.»

Sonunda annesi bu teklifi kabul etti. Küçük Abrahamı uykusundan uyandırıldı. Giydirildi. Küçük çocuk hala başka dünyalardaydı. Bu arada Tess de çabucak giyindi. Oğlan feneri yakarak gitti. Sarsak küçük arabaya mal yüklendi. Genç kız araba kadar sarsak olan Prens adlı atı arabaya koştu.

Zavallı hayvan şaşkın şaşkın geceye, fenera, genç kızla oğlana baktı. Herkesin, herşeyin bir çatı altında olması gerektiği bu saatte dışarı çıkarılıp işe koyulduğuna inanamıyor gibiydi. Fenerin içine bir kaç tane küçük mum koydular. Yü-kün üstüne yerleştirdiler. Atı sürdüler. Yolun yokuş yukarı kısımlarında atın omuz başında yürüyor, zaten kuvvetsiz olan ata ağırlık vermemeye çalışıyorlardı. Kendilerini neşelendirmek için fenerle uydurma bir sabah yaptılar. Bir parça tereyağ, ekmek aldılar. Konuştular. Gerçekten sabahın olmasına

daha çok uzun bir zaman vardı. Şimdi bir parça daha kendine gelmiş olan Abraham (çünkü bir hayli zaman uykuda gezer gibi davranmıştı) gökyüzünün karanlığına karşı şekillenen bir ıakım garip, kara nesnelerden; ininden fırlamış öfkeli bir kaplana benzeyen ağaçtan; bir devin başını andıran başka bir ağaçtan bahsetti.

Küçük Stourcastle kasabasını geçtiler. Sık, kahverengi çatılarının altında derin bir uykudaydı kasaba. Orayı geçtikten sonra arazi yükseldi. Sol yanlarında Bulbarrow denen daha da yüksek bir tepe vardı. Güney Wessex'in hemen hemen en yüksek noktasıydı. Gökyüzüne karşı kapkara yükseliyordu. Buradan öteye yol bir dereceye dek dümdüz gidiyordu. Arabanın ön kısmına geçip oturdular. Abraham düşünceli bir hal aldı.

«Tess,» dedi temkinli bir sesle.

«Evet, Abraham.»

«Soylu bir aile olduğumuza memnun değil misin?»

«Pek değilim.»

«Ama bir centilmenle evleneceğine sevineceğini sanırım.»

Tess başını kaldırarak, «ne dedin?» diye sordu.

«Bizim o soylu akrabamız senin bir centilmenle evlenmene yardım edecek.»

«Benim evlenmeme mi? Soylu akrabamız mı? Bizim böyle bir akrabamız yok ki. Bu da nerden geldi aklına?»

«Babamı bulmaya gittiğimde Rolliver'in hanında konuşuyorlardı. Trantridge'de bizim aileden zengin bir hanım varmış. Annem sen gidip akraba olduğumuzu söylediğin zaman onun seni bir centilmenle evlendireceğini söyledi.»

Abraham'ın ablası aniden durgunlaştı. Düşünceli bir sessizliğin içine gömüldü. Abraham konuşmaya devam etti. Sözlerinin dinlenilip dinlenmediğine aldırmış etmiyordu. Daha çok, konuşmak için konuşuyordu. Onun için ablasının dalgınlığının önemi yoktu. Arı kovanlarına yaslandı. Başını kaldırarak gökyüzündeki yıldızları incelemeye koyuldu. Yıldızların so-

ğuk nabızları yukardaki karanlık boşlukların içinde çarpıyordu. Aşağıdaki iki küçük insanın farkında bile değildiler. Abraham bu pırıltıların ne kadar uzakta olduğunu, tanrı'nın onların gerisinde olup olmadığını sordu. Ama arada sırada çocuksu gevezeliği onu evrenin mucizelerinden daha çok etkileyici konulara çeviriyordu. Tess bir centilmenle evlenip te zengin olursa ona, yıldızları Nettlecombe — Tout'tan daha yakına getirecek büyüklükte bir dürbün alacak kadar parası olur muydu!»

Bütün aileyi etkisi altına alan konunun yenilenmesi Tess'i sıktı.

«Bırak şimdi bunları,» diye atıldı.

«Yıldızlar ayrı ayrı dünya mıdır demiştin, Tess?»

«Evet.»

«Hepsi de bizimki gibi mi?»

«Bilmiyorum. Ama öyle sanırım. Bazan bizim ağaçtaki elmalara benziyorlar. Çoğu harikulade ve kusursuz... Pek azı da kusurlu.»

«Biz hangisinin üstünde yaşıyoruz... Mükemmel olanının mı, kusurlunun mu?»

«Kusurlu olanın.»

«Bu kadar çok yıldız varken kusurlu olanını seçmemiz talihsizlik doğrusu!»

«Evet.»

«Sahiden öyle mi?» diye Abraham daha da meraklanarak ablasına döndü. «Mükemmel bir yıldızın üstünde olsaydık nasıl olurdu acaba?»

«Şey... Bir kere babamız böyle öksürmez, şimdiki gibi sürünmezdi. Bu yolculuğa çıkmak için kalkardı. Uyuyakalmazdı. Annemiz durmadan çamaşır yıkamaz. Yıkadığını da bitirirdi.»

«Sen de haziırdan zengin bir kadın olurdun. Zengin olmak için bir centilmenle evlenmek zorunda kalmazdın.

«Ah, Aby, olmaz... Bundan bir daha bahsetme!»

Kendi düşüncelerine terkedilen Abraham çok geçmeden

uyuyakaldı. Tess atı idare etmekte usta değildi. Ama Abrahamın uyuması için bütün yükü üzerine alabileceğini düşündü. Ona arı kovanlarının önünde bir çeşit yuva yaptı. Oğlanın uyurken düşmemesini sağladı. Dizginleri eline alarak eskisi gibi ağır ağır gitmeye devam etti.

Her çeşit gereksiz gücü sarfetmekten kaçınan Prens'i idare etmek yorucu değildi. Fazla dikkat istemiyordu. Tess dikkatini çekecek arkadaşı olmadığı için kendini düşüncelere daha çok kaptırdı. Sırtını arı kovanlarına dayamıştı. İki yanından gelip geçen ağaçların, çitlerin sessiz alayı gerçeğin dışındaki olağanüstü sahnelere bağlandı. Arada sırada esen rüzgar feza-daki evrenle, zaman içindeki tarihle birleşerek son derece özgün bir ruhun iç çekişi gibi oluyordu.

Sonra yaşantısındaki olayları inceleyince babasının gurunun boşluğunu görür gibi oldu; annesinin hayalindeki Tess'i bekleyen centilmen; genç kızın yoksulluğuyla alay edecek, yüzünü gözünü buruşturacaktı; ya o mezarlardaki şövalye soyuna ne demeliydi. Her şey gittikçe daha olanaksız görünmeye başlamıştı. Tess zamanın nasıl geçtiğinin farkında bile olmadı. Ani bir sarsıntıyla oturduğu yerde sıçradı. Daldığı uykudan uyandı.

Bir hayli yol almıştı uyuduğu sırada. Ama şimdi araba durmuştu. Arabanın ön tarafından hayatında hiç işitmediği kadar boğuk bir inleme geliyordu. Bunu, «hey ordaki!» diye bağırان bir ses izledi.

Tess'in arabasındaki fener sönmüştü. Şimdi yüzüne doğru başka bir fener parlıyordu... Kendisinininkinden daha parlaktı. Korkunç bir şey olmuştu. Koşum takımı yolu tıkayan bir şeye takılmıştı.

Tess derin bir şaşkınlıkla yerinden fırladı. Aşağı atladı. Korkunç gerçeği gördü. İnleme babasının zavallı atı Prens'ten geliyordu. Sabah postası iki sessiz tekerleğiyle, her zamanki gibi bir ok gibi süratle giderken Tess'in ağır ağır giden ışıksız arabasına çarpmıştı. Posta — arabasının sivri oku mutsuz

Prens'in göğsüne bir kılıç gibi girmişti. Yaradan hayvanın hayat kanı dere gibi akıyor, hışırdayarak yere dökülüyordu.

Tess üzüntüyle fırladı. Elini deliğin üstüne koydu. Sonunda tepeden tırnağa kan içinde kaldı. Sonra çaresiz bir tavırla bakakaldı. Prens de gücü yettiğinde dimdik, hareketsiz duruyordu, bir külçe halinde toprağın üstüne çökünceye kadar.

Bu arada posta arabasındaki adam Tess'in yanına gelmişti. Prens'in sıcak gövdesinden koşumları çıkardı. Oysa Prens ölmüştü artık. Yapılacak bir şey kalmamıştı. Adam kazayı yarasz beresiz atlatan kendi atının yanına gitti.

«Yanlış yönden gidiyordunuz,» dedi postacı, «benim posta çantalarını götürmem gerek. Sizin yapacağınız en iyi şey burada beklemek. Ben size bir yardımcı yollarım. Hava aydınlanıyor. Korkacak bir şey yok.»

Adam arabasına bindi. Yoluna devam etti. Bu arada Tess durup bekledi. Hava gittikçe aydınlandı. Çitlerde uyuyan kuşlar silkelendiler, uyandılar, cıvıldaştılar; vadi bütün beyaz şekillerini gösterdi. Ve Tess'e onlardan da beyaz olan kendi şeklini gösterdi. Kocaman kan havuzu şimdiden pıhtılaşmaya başlamıştı. Güneş çıkınca bundan yüzlerce, prizma şeklinde renkler yükseldi. Kan havuzunun yanında Prens hareketsiz, kaskatı yatıyordu. Gözleri yarı aralıktı; göğsündeki delik hayvandaki bütün hayat gücünü çekip alacak kadar büyük görünmüyordu.

Genç kız, «hep benim hatam... benim,» diye önündeki manzaraya bakarak ağladı. «Affedilecek bir durum yok. Şimdi babamla annem neyle gecinecekler? Aby, Aby!» Bütün felaketler sırasında derin derin uyuyan çocuğu sarstı. «Artık pazara gidemeyeceğiz... Prens öldü!»

Abraham olanları öğrenince küçücük yüzünde elli yaşın verebileceği çizgiler belirdi.

«Hep kusurlu bir yıldız üzerinde yaşadığımız için oluyor, değil mi, Tess?» diye oğlan gözyaşları içinde mırıldandı.

Sonsuz gibi görünen bir zaman sessizce beklediler. So-

nunda bir ses, yaklaşan bir şey, postacının sözüne sadık bir kişi olduğunu isbatladı. Stourcastle yakınlarından bir çiftçi yanında kuvvetli binek atı olduğu halde geldi. Atı, arı kovanlarının bulunduğu arabaya, Prens'in yerine koştular. Malı Casterbridge'ye doğru götürdüler.

Aynı günün akşamı boş araba tekrar kaza yerinde görüldü. Prens sabahtan beri orada, çukurda yatıyordu. Ama kan havuzunun yeri yolun ortasında hala belliydi. Oysa sabahtan beri üzerinden arabalar gelip geçmişti. Prens'ten arta kalan şey, daha önce onun çektiği arabaya yüklendi. Bacakları havada, nalları batan güneşin ışıklarında parlıyarak gerisin geriye, Marlott'a kadar olan sekiz — dokuz mil geriye götürdü.

Tess daha önce gitmişti. Haberi nasıl vereceğini bilemiyordu. Anne — babasının yüzlerinden onların herşeyi bildiklerini anlayınca rahatlar gibi oldu. Yine de ihmalinden doğan bu kayıp yüzünden duyduğu suçluluk duygusu gittikçe artıyordu.

Ama ailenin tutumu talihsizliklerine, başka bir fakir aileye vereceğinden daha az üzüntülü durumu yarattı. Oysa şu anda bu kayıp onlar için bir felaketti. Durbeyfield'ler iş kızlarının iyiliğinden başka bir şey düşünmüyorlardı. Hiç kimse Tess'i onun kendi kendini suçladığı kadar suçlamadı.

Hayvan leşi satın alan adam Prens'e yalnızca bir kaç şiling vermeye kalkışınca Mr. Durbeyfield diklendi:

«Olmaz,» dedi kahramanca, «Prens'in yaşlı vucudunu satmıyacağım. d'Urberville'ler bu topraklar üzerinde şövalye iken hayvanlarının ölüsünü kedilere yiyecek olsun diye satmazlardı. Parası kendisinin olsun. Prens hayatı boyunca bana iyi hizmet etti. Şimdi de ondan ayrılmıyacağım.»

Mr. Durbeyfield ertesi gün Prens'e mezar kazmak üzere, aylardan beri çocuklarına bir lokma ekmek parası kazanmak için çalıştığından çok daha fazla gayret gösterdi. Mezar hazır olunca, karı — koca atın gövdesine bir ip bağladılar. Çukura çektiler. Çocuklar da peşlerindeydi. Abraham ile Liza—Lu ağ-

ladılar. Hope ile Modesty'nin feryatları evin duvarlarına çarpıp yankılanıyordu; Prens çukurun içine atılınca hepsi çevresine toplandılar. Aileyi geçindiren varlık artık ellerinden alınmıştı. Şimdi ne yapacaklardı?

Abraham hıçkırıklarının arasında, «şimdi Prens cennete mi gitti?» diye sordu.

Sonunda Durbeyfield çukura toprak atmaya başladı; çocukların ağıtları tazelen-di. Tess'ten başka hepsi ağlıyordu. Kendini bir suçlu yerine koyan Tess'in yüzü solgun ve kupkuruydu.

V.

Genellikle ata bağlı olan satıcılık işi derhal bozuldu. Uzaktan uzağa yoksulluk değilse bile sıkıntı görünmeye başladı. Mr. Durbeyfield, oralıların dediği, mıymıntı bir adamdı. Zaman zaman çalışacak kadar gücü — kuvveti oluyordu. Ama bu zamanları ihtiyaç saatlerine hiç uymuyordu; günlük çalışmalara alışık olmadığı için ihtiyaç anı geldiğinden işinde sebat etmiyordu.

Ailesini bu batağın içine sürükleyen kişi olduğu için Tess durmadan onları nasıl kurtarabileceğini düşünüyordu. İşte annesi planını böyle bir zamanda ona açıkladı:

«Kendimizi toparlamalıyız, Tess. Soylu kanın için bundan daha uygun bir zaman olamaz. Dostlarımıza baş vurmalsın. Chase'nin eteklerinde, akrabalarımız olması gereken, gayet zengin bir Mrs. d'Urberville'nin yaşadığından haberin var mıydı? Ona gidip akraba olduğumuzu söyleyip yardım istemelisin.»

Tess, «böyle bir şey yapamam,» diye karşı koydu. «böyle bir hanım varsa, bize karşı dostça davranması yeter... Bize yardım etmesini beklemeliyiz.»

«İstersen ona her arzunu yaptırabilirsin, şekerim. Sonra, bundan başka şeyler de çıkabilir. İştittigimi işittim ben. Hepsi de iyi şeyler.»

Sebeup olduğu zararın etkisi Tess'i, annesinin teklifine karşı, başka zaman olabileceğinden daha yumuşak davranmasına yol açtı. Ama annesinin onu böyle sonu şüpheli bitebilecek bir işe sokmaktan nasıl hoşnutluk duyabileceğini anlayamıyordu. Belki de annesi bir takım soruşturmalar yapmıştı. Mrs. d'Urberville'nin son derece yardım—sever, erdemli bir kişi olduğunu öğrenmişti. Ama Tess'in gururu böyle yardım dilenmeyi reddediyordu.

Onun için Tess, «bir iş bulmaya çalışırım daha iyi,» diye cevap verdi.

«Durbeyfield, bu işi ancak 'sen halledebilirsin,» dedi kadın kocasının oturduğu yana dönerek, «gitmesi gerektiğini söylersen gider.»

Durbeyfield, «çocuklarımla kendilerini tanımadığımız akrabalara tanımaları hiç hoşuma gitmez,» diye mırıldandı, «ben ailenin en soylu kolunun reisiyim. Ona göre yaşamam gerek.»

Babasının yabancı akrabalarından uzak durmaları için ileri sürdüğü nedenler, Tess'in gitmek için bulduğu itirazlardan daha da kötüydü. Üzüntüyle, «atın ölümüne ben sebep olduğuma göre, anne,» dedi, bir şeyler yapmam gerekiyor. Gidip o hanımı görürüm. Ama yardım isteme meselesini bana bırakın. Sonra onun benim için uygun bir centilmen bulacağını düşünüp durma... Aptalca bir şey bu.»

Babası gururlu bir tavırla, «pekala, Tess,» dedi.

«Böyle bir şey düşündüğümü de kim söyledi,» dedi Joan Durbeyfield.

«Kafanda böyle düşünceler beslediğini biliyorum, anne. Ama yine de gideceğim.»

Ertesi gün erkenden uyanan Tess, Shaston denen dağ kasabasına kadar yürüdü. Oradan haftada iki kere kalkıp esrarengiz, bilmedikleri Mrs. d'Urberville'nin evinin bulunduğu Trantridge yakınından geçip Chasebororugh'a giden posta arabasından faydalandı.

Tess Durbeyfield'in bu unutulmaz günde gittiği yol, Ova'nın kuzey — doğu bölümünün ortalarından geçiyordu. Tess bu ovada doğmuştu. Hayatı burada açılıyordu. Blackmoor Ovası onun dünyasıydı. İçinde yaşayanlarda orada doğup büyümüşlerdi. Marlott'un kapılarından, çitlerinden çocukluğunun harikalarla dolu günlerinde ovayı seyretmişti. O zaman Tess için fevkalade olan herşey, şimdi de eskisi kadar esrarlıydı. Yatak — odasının penceresinden kuleleri, köyleri, beyaz malikaneleri seyretmişti. Özellikle tepedeki Shaston kasabası bütün tantanasıyla görünürdü; evlerin pencereleri akşam güneşinde birer lamba gibi parlardı. Tess, «buraya pek geldim,» diyemezdi. Hatta Ova'nın bile ancak küçük bir parçasını inceleyebilmiş, ovanın dışına ise hiç çıkmamıştı. Çevredeki tepelerin her çizgisi onun için akrabalarının yüzleri kadar bildik ve yakındı. Ama ovanın geri kalan bölümü üzerine bildikleri okulda öğrendikleriyle kalıyordu.

Okulda arkadaşları tarafından az çok sevilen bir kişiydi; sık sık bir iki arkadaşıyla okuldan döndüğü yahut köyde dolaştığı görülürdü. O zamanlar pembe çocuk önlüğü yol kenarlarındaki setlere sebze, taş madensel hazineler bulmak için diz çökmekten yırtılmış çoraplar, içinde dolaşırdı. O zaman saçları toprak rengindeydi. Omuzlarına dümdüz dökülürdü. İki yanında yürüyen arkadaşlarının kolları Tess'in beline dolanırdı. O da kollarını arkadaşlarının omuzlarına atardı.

Tess büyüdükçe, dünyayı anlamaya başladıkça, ona düşüncesizce erkek ve kız kardeşler veren annesine karşı daha fazla doğurmasını isteyen bir tavır takınmaya başlamıştı; çünkü bu kız ve erkek kardeşlerin karınlarını doyurmak, onlara bakmak bir meseleydi. Oysa annesinin zekası mutlu bir çocuğunki kadardı; çocuklara eklenen başka bir çocukdu o da. Ailenin en büyüğü değildi sanki.

Oysa Tess okuldan ayrılır ayrılmaz kardeşlerine karşı çok iyi davrandı. Hatta otların biçilmesine yardım etti. Komşu çiftliklerdeki ürünün toplanmasında çalıştı. Süt sağmayı ya-

hut tereyağ yapmayı daha çok seviyordu. Bu işleri babasının inekleri olduğu devrede öğrenmişti; becerikli doluğu için işin üstesinden geliyordu.

Genç omuzlarına ailenin yükü her gün bir parça daha yükleniyordu adeta; Tess'in, Durbeyfield'lerin temsilcisi olarak d'Ürberville malikanesine yollanması hep bunun sonucuydu. Şu sırada Durbeyfield'ler en güzel yanlarını ortaya koyuyorlardı.

Tess, Trantridge Cross da arabadan indi. Chase diye bilinen bölgeye doğru yokuş aşağı yürüdü. Kendisine anlatıldığına göre Mrs. d'Ürbervillenin evi buradaydı. Ev, herkesin bildiği gibi tarlaları, otlakları olan, sahibinin kendisi ve ailesi için ne yapıp edip bir gelir temin etmeye çalıştığı, dırdırcı bir kahyanın idaresinde bulunan bir malikâne değildi. Geçim derdinin üstünde, hatta bundan da fazla bir şeydi. Zevk için yapılmış, sade ve basit bir yerdi. Her şey o şekilde yapılmıştı ki, eve gereksiz hiç bir toprak parçası katılmamıştı. Bu çiftlik yalnızca sahibinin zevki için kurulmuştu. Bir kahya tarafından idare ediliyordu.

İlk önce saçaklarına dek yeşilliklere gömülmüş olan kahyanın evi görüldü. Tess küçük bahçe kapısından heyecanla geçti. Yolun kıvrıldığı noktada asıl ev ortaya çıkıncaya kadar Tess kahyanın evini asıl malikane sanmıştı. Yepyeni bir binaydı bu. Kahya evinin yeşillikleriyle 'tezat meydana getiren koyu kırmızı renkteydi. Evin çevresindeki soluk renklere karşı bir sardunya gibi yükselen sol tarafının ötesinde Chase'nin yumuşak mavi renkteki görüntüsü uzanıyordu. Burası bir orman kuşağıydı; İngiltere'nin ilk çağlardan kaldığına hiç şüphe olmayan ormanlarındandı. Asırlık meşe ağaçlarının üstünde ökseotları bulnurdu. İnsan elinin dikmediği dev porsuk ağaçları, yay yapmak için budandığı günlerdeki gibi yetişiyordu. Bu eski ormanlık arazi Slope'den görünmesine rağmen yine de malikanenin şimdiki sınırlarının dışında kalıyordu.

Bu rahat çiftlikte herşey parlak, güzel ve bakımlıydı. Limonluklar yamaçlardan aşağıya, Tess'in ayakları dibindeki koruluk boyunca uzanıyordu. Herşey zenginliği ortaya koyuyordu... Her şey darphaneden çıkan son para gibi pırıl pırıl, tertemizdi. Kısmen Avusturya cinsi çamlarla, meşelerle perdelenmiş; en son buluşlarla donatılmış olan ahırlar Chapels— of — Ease kadar vakurdu. Gümrah çimenlerin üstüne süs niyetine kurulmuş olan çadırın kapısı Tess'ten taraftaydı.

Görgüsüz Tess Durbeyfield, çakıl taşlariyle döşeli yolun kıyısında durup şaşkın şaşkın bakındı. Ayakları onu daha neredè olduğunu düşünmeye meydan vermeden buraya kadar getirmişti; oysa herşey düşündüğünün, umduğunun aksi çıkmıştı. Tess tüm saflığıyla, «eski bir aile olduğumuzu sanıyordum,» diye kendi kendine konuştu, «ama bu yapı yepyeni.» Keşke annesinin teklifini bu kadar çabuk kabul etmesiydi. Evine daha yakın yerlerden iş arasaydı!...

İşte Tess'in bütün bu gördüklerine sahip olan d'Urberville'ler, yahut önceleri Stoke d'Urberville diye bilinenler, eyaletin bu eski moda bir yerinde nadiren bulunabilecek bir aileydi. Papaz Tringham, başıboş Durbeyfield'in eski d'Urberville ailesinin tek temsilcisi olduğunu ileri sürerken çok doğru söylemişti. Papaz bildiklerini Durbeyfield'e anlatırken, bu Stoke d'Urberville'lerin gerçek d'Urberville olmadıklarını da söyleyebilirdi. Şunu da söylemek gerekir ki, Stoke d'Urberville'ler gayet sağlam ve iyi bir aileydi.

Geçenlerde ölen yaşlı Mr. Simon Stoke, bazılarının faizcilik yaptığını söylemelerine rağmen dürüst bir tüccar olarak büyük bir servet kazandıktan sonra, İngiltere'nin güneyinde yerleşmeye, tam bir köy hayatı yaşamaya karar vermişti. Kuzey'in gürültülü iş hayatından uzaklaşmayı aklına koymuş, işe adını değiştirmekle başlamıştı. Çünkü geçmişin başarılı iş adamının bütün izlerini silmek istiyordu. İngiltere müzesinde, yerleşmeye karar verdiği bölgede yaşamış, şimdi artık sönüp mahvolmuş, yarı unutulmuş ailelere hasredilmiş kitap-

ları bir saat kadar inceledikten sonra kendisine d'Urberville adının gayet uygun düştüğünü görmüştü. Böylece adının sonuna kendisi ve kendisinden sonra gelecek varisleri d'Urberville adını eklemişti.

Tabii Tess'in ve ailesinin bu durumdan hiç haberleri yoktu?... Onların aleyhine bir şeydi bu. Onlar soyadlarının babadan oğula geçtiğine inanan kişilerdi. d'Urberville'nin bu aile için sonradan alınmış bir ad olduğunu bilmiyorlardı.

Tess, suya dalmaya hazırlanan bir yüzücü gibi bekliyordu. Çadırın üçgen şeklindeki kapısından biri çıkınca çekilsin mi yoksa olduğu yerde beklesin mi bilemedi. Bir karar veremedi. Şekil uzun boylu, sigara içen genç bir erkeğe aitti.

Genç adamın hemen hemen esmer denilebilecek bir cildi, dolgun ama biçimsiz dudaklarının üzerinde, yaşı henüz yirmi — üç yahut yirmi — dört olmasına rağmen, uçları yukarı doğru kıvrık, bakımlı siyah bıyıkları vardı. Hatlarında barbarca bir hava bulunmasına rağmen yüzü bir centilmenin yüzüydü.

«Evet, güzelim, size bir yardımda bulunabilir miyim?» diye genç adam Tess'e doğru yürüyerek sordu. Genç kızın şaşkınlığını farkedince de, «bana bakmayın siz,» diye ekledi, «ben Mr. d'Urberville'yim. Beni mi, annemi mi görmeye geldiniz?»

Bir d'Urberville'nin, adaşının, bu şekilde ortaya çıkışı, Tess'in ev ve çevresi üzerine düşündüklerinden o kadar farklıydı ki. Genç kız, yaşlı, d'Urberville'lerin yüz hatlarının tüm özelliklerine sahip vakur bir yüz göreceğini hayal etmişti. Ama yapılacak bir şey olmadığı için kendini toparladı. Cevap verdi:

«Annenizi görmeye geldim, efendim.»

«Ne yazık ki onu göremiyeceksiniz,» diye gösterişli evin şimdiki sahibi cevap verdi, «ben maksadınıza yardımcı olamam mı? Annemi niçin görmek istiyorsunuz?»

«Bir iş meselesi için değil... Ne olduğunu söyleyemeyece-

ğim.»

«Keyf için mi?»

«Yok canım. Size anlatırsam efendim... Sanki...»

Buraya gelmekteki gayesi Tess'e o kadar gülünç görünmeye başlamıştı ki, genç adama olan korkusunu; orada duyduğu huzursuzluğu yendi. Pembe dudakları gülümsemeye benzer bir bükülüşle kıvrıldı. Bu da esmer adamın pek hoşuna gitti.

Tess, «o kadar aptalca bir şey ki,» diye kekeleydi, «imkanı yok anlatamıyacağım»

«Aldırınayın canım! Ben aptalca işlerden hoşlanırım. Anlatın bir bakalım.»

Tess, «buraya gelmemi annem istedi,» diye konuşmasına devam etti, «ama ben de gelmeyi düşünüyordum. Böyle olacağını düşünmemiştim doğrusu. Buraya sizinle aynı aileden olduğumuzu söylemeye geldim, efendim.»

«Ya! Yoksul akrabalar!»

«Evet.»

«Stoke'lardan mısınız?»

«Hayır; d'Urberville'lerdeniz.»

«Evet, evet; ben de d'Urberville demek istemişim.»

«Adımız zamanla Durbeyfield olmuş; ama aslında d'Urberville olduğunu ispatlıyacak pek çok delilimiz var. Tarihçiler de bunu söylüyor... Biz de eski bir mühür var. Üzerine şaha kalkmış bir aslanla kale resmi işlenmiş. Sonra çok eski bir de gümüş kaşığımız var. Bir kepçe gibi ucu çukur. On da da aynı kale resmi var. Ama artık o kadar eskimiş ki annem onu kuru bezelye çorbasını karıştırmakta kullanıyor.»

Genç adam nazik bir tavırla, «şaha kalkmış aslan gerçekten benim armam,» dedi. «Kale de.»

«İşte bu yüzden annem kendimizi size tanıtmamız gerektiğini söyledi... Çünkü atımızı bir kazada kaybettik. Sonra ailenin en eski koluyuz.

«Annenizin çok nazik bir kişi olduğuna eminim. Ben şah-

sen böyle bir adımın atılmasına memnun oldum.» Alec d'Urberville konuşurken Tess'e genç kızın yanaklarını hafifçe penbeleştirecek şekilde bakıyordu.»

«Galiba» diye Tess kekeledi. Yine huzursuzlanmıştı..

«Evet. Ben bunda bir kötülük göremiyorum nerede oturuyorsunuz? Adınız nedir?»

Tess kısaca anlattı. Genç adamın diğer sorularına da cevap verdikten sonra geldiği arabayla geri dönmek niyetinde olduğunu söyledi.

«Arabanın Trantridge — Croos'tan gelmesine daha çok zaman var. Bu arada çevreyi dolaşmak ister misiniz, güzel kuzunim?»

Tess ziyaretini mümkün olduğu kadar kısa kesmek istiyordu; ama genç adam ısrar ediyordu. Sonunda Tess razı oldu. Genç adam ona limonlukları, çiçek tarlalarını, çimenleri gösterdi; sonra meyve bahçesine geçtiler. Genç d'Urberville ona çilek sevip sevmediğini sordu.

Tess, «severım,» dedi, «tabii zamanı gelince.»

«Zamanı geldi bile.» Ve d'Urberville ona çilek toplamaya başladı. Kendisi eğilip koparıyor, Tess'e uzatıyordu. En nadide çileklerden topladı. Sapından tutarak Tess'in ağzına uzattı.

Tess, parmaklarını genç adamın eliyle dudakları arasına koyarak, «hayır, hayır,» diye itiraz etti, «ben kendi elimle yerim.»

Genç adam, «saçmalamayın canım,» diye ısrar etti. Ve Tess dudaklarını sıkılarak araladı. Meyveyi yedi.

Böylece gelişigüzel dolaştılar. Tess yarı istekli, yarı çekingen bir tavırla d'Urberville'nin ikram ettiği şeyleri yedi. Artık daha fazla yiyemeyecek hale gelince de genç adam sepetini meyveyle doldurdu. Sonra gül bahçesine girdiler. Burada d'Urberville gonca güller topladı. Göğsüne takması için Tess'e uzattı. Tess onun isteklerine rüyadaymış gibi itaat ediyordu. Daha fazla gül takamayacak duruma gelince genç adam

bir iki tane de şapkasına sokuşturdu. Sepetini güllerle bezedi. Sonunda saatine bakarak, «şimdi; bir parça bir şey yedikten sonra arabanın saati gelmiş olacak,» dedi, «tabii Shaston'a giden arabayı kaçırmak istemiyorsanız. Buraya gelin. Bakalım neler bulabileceğim.»

Stoke d'Urberville, Tess'i geri getirdi. Çadırın içine soktu. Gitti. Çok geçmeden içinde hafif yiyecekler bulunan bir sepetle döndü. Sepeti Tess'in önüne koydu. Genç adamın hizmetçiler tarafından rahatsız edilmek istemediği belliydi.

«Sigara içmeme izin verir misiniz?» diye sordu.

«Rica ederim, buyurun, efendim.»

Genç adam, Tess'in zarif, dalgın bir tavırla yemek yiyişini, halka halka yükselen sigara dumanlarının gerisinden seyretti. Tess Durbeyfield bir şeyin farkında değildi; göğsündeki güllere bakıyordu. Orada, mavi, uyuşturucu dumanın gerisinde hayat dramının «korkunç yaramazının» bulunduğunu henüz bilmiyordu... Genç adam, Tess'in yeni başlayan hayatının tayfında kan rengi bir ışık olacaktı. O sırada Tess, kendi zararına olacak bir durumdaydı; Alec d'Urberville'nin bakışlarını onun üzerinden ayıramamasına da bu sebep oluyordu. Tess o sırada bakılmaya doyulamıyacak bir süs, gittikçe olgunlaşan bir çiçek gibiydi. Olduğundan daha kadınca bir hali vardı. Annesinin yüz hatlarına sahipti. Arada sırada güzelliği yüzünden üzüntü duyduğu olurdu. Ama arkadaşları onun bu duygusunu zamanla yeneceğini söylemişlerdi.

Çok geçmedeen Tess yemeğini bitirdi. «Artık yola çıkayım, efendim,» diyerek doğruldu.

Genç adam, «adınız nedir?» diye sordu. Tess'in yanında yürüyordu. Artık evden görülemiyecek bir yerdeydiler.

«Tess Durbeyfield. Marlott'ta oturuyorum.»

«Ailenizin atının öldüğünü mü söylemiştiniz?»

«Ben... Onu ben öldürdüm!» diye Tess atıldı. Prens'in ölümünü anlatırken gözleri yaşlarla doldu. «Sırf bu yüzden babama faydalı olabilmek için ne yapacağımı bilemiyorum.»

«Size faydalı olup olamayacağımı düşüneneğim. Belki de annem sizin için bir iş bulur. Ama Tess, şu «d'Urberville» saçmalığından bahsetmek gereksiz; yalnızca «Durbeyfield» yeterli... Biliyorsun bu tümüyle başka bir ad.»

Tess vakarla, «ben de aynı şeyi arzu ediyorum, efendim,» dedi.

Bir an için, yalnızca bir an için, tam yolun dönemecinde, yüksek ağaçların arasına geldiklerinde, kahya evinin önüne çıkmazdan önce, d'Urberville başını Tess'e doğru eğdi.. Sanki... Ama hayır: kendini toparladı. Tess'in rahatça gitmesine izin verdi.

İşte herşey böyle başladı. Tess bu buluşmanın önemini kavramış olsaydı, o gün niçin yanlış bir erkekle tanıştığını, beğenildiğini, başka, her bakımdan doğru; insanoğlunun temin edebileceği kadar doğru ve arzu edilen bir erkek tarafından gürölüp beğenilmediğini kendi kendine sorardı!

İyi düzenlenmiş nesnelerin kötü uygunlanmasında çağrı nadiren çağrılanı getirir; sevecek adam sevişme zamanına nadiren yetişir. Doğa! görmenin kendisini mutluluğa kavuşturacak olan kuluna her zaman, «Gör!» demez; yahut birinin, «nerde?» diye feryat edişine, saklanbaç oyunu yıpratıcı, sıkıntılı bir hal almazdan önce, «burda!» diye cevap vermez. Daha mükemmel sezgilerle şimdi bizi oradan oraya sürükleyen toplum makinesini daha yakından etkilemekle bu gibi uygunsuzlukların düzeltilip düzeltilemeyeceğini düşünebiliriz. Ama böyle bir mükemmeliyet önceden kestirilemez; Hatta bunun gerçekleştirilebileceği bile hayal edilemez. Bu meselede, karşılaşan iki kişi, uygun bir zamanda bir araya gelen olgun bir bütünün iki yarısı değildi. Koyu bir duygusuzluk içinde kaybolmuş bir kişi, evrendeki son anının gelmesini bekliyerek kendi başına dolaşıyordu. Onun, beceriksizcesine gecikmesinden ötürü endişeler, hayal kırıklıkları, geçici olaylar doguyordu.

D'Urberville tekrar çadıra dönünce bir sandalyeye ata bi-

ner gibi oturdu. Yüzünde hoşnut bir hava vardı. Düşünmeye koyuldu. Sonra kahkahalarla gülmeye başladı.

«Hay, Allah, olur şey değil! Ne gülünç! Ha — ha— ha! Ne kadar da tatlı bir kız!»

VI.

Tess, Chaseborough'dan Shaston'a dönen arabaya dalgın bir tavırla bindi. Cevap vermesine rağmen arabadakilerin kendisine ne dediklerinin farkında bile olmadı. Tekrar yola koyulduklarında dalgınlığı devam ediyordu.

Yolculardan biri, daha önce konuşanlardan daha içneli bir dille, «tıpkı bir çiçek demeti gibisin! «dedi, «Haziranın ilk günlerinde yetişen güllere bakın hele!»

O zaman Tess, görünüşünün yolcular üzerinde uyandırdığı etkinin farkına vardı; Göğsü, şapkası güllerle bezenmişti. Sepeti ağzına dek gül ve çilekle doluydu. Tess kıpkırmızı kesildi. Utanarak çiçeklerin hediye olduğunu söyledi. Yolcuların bakmadığı bir sırada şapkasındaki bir kaç gülü çekip aldı. Sepetine yerleştirdi. Üzerini mendiliyle örttü. Sonra tekrar düşüncelere daldı. Başını eğince göğsündeki gül çenesini çizdi. Blackmoor ovasında yaşayanlar gibi Tess'in kafası da kuruntular, batıl inanışlarla doluydu; bu olayı kötüye yordu...

Shaston'a gelmişlerdi. Bu dağ kasabasından Marlott'a bir kaç mil uzunluğunda hafif bir yokuş vardı. Annesi, kendisini yola devam edemeyecek kadar yorgun hissettiği takdirde geceyi, burada bildikleri bir kadının evinde geçirmesini öğütlemişti. Tess'te öyle yaptı. Evine ancak ertesi gün öğleden sonra vardı.

Eve girer girmez annesinin muzaffer tavrından yokluğu sırasında bir şeyler olduğunu anladı.

«A, evet. Herşeyi biliyorum! Herşeyin yolunda gideceğini söylememiş miydim ben! İşte isbatı meydanda!»

Tess, «ne oldu?» diye sordu.

Anne, genç kızı tepeden tırnağa beğeniyle süzdü! Sonra sözüne şaka yollu devam etti. «Demek onları yola getirdin!»

«Nerden biliyorsun, anne?»

«Bir mektup geldi.»

O zaman Tess aradan bir mektup gelebilecek kadar zaman geçtiğini farkettti.»

«Mektupta diyor ki... Yanı Mrs. d'Urberville diyor ki... Sen onun kümes hayvanlarına bakabilirmişsin. Bence bu Mrs. d'Urberville'nin seni fazla umuda kaptırmadan oraya almak için uydurduğu bir şey. Seni akrabalığa kabul edecek. Öyle anlaşıyor.»

«Ama ben Mrs. d'Urberville'yi görmedim ki.»

«Birini gördün herhalde.»

«Oğlunu gördüm.»

«Seni iyi karşıladı mı?»

«Şey... bana kuzinim diye hitap etti.»

«Ben biliyordum işte! Jacky... Tess'e kuzenim demiş!» diye Joan kocasına seslendi. «Demek ki annesine senden bahsetmiş. O da seni yanına çağırıyor.»

«İyi ama ben kümes hayvanlarına bakmasını bilmem ki,» dedi Tess.

«Sen bilmezsen, başka kim bilir acaba! Sen bu işlerin içinde doğup büyüdün. Bir işin içinde doğup büyüyenler o işi daima bir çıraktan daha iyi yaparlar.»

Tess düşünceli düşünceli,» oraya gitmek zorunda olduğunu sanmıyorum,» dedi «mektubu kim yazmış? Bir bakabilir miyim?»

«Mrs. d'Urberville yazmış. İşte burada!»

Mektup üçüncü şahıs zamiri kullanılarak yazılmıştı. Mrs. Durbeyfield'e kısaca kızının tavuk çiftliğine bakan kadına yardımcı olabileceği, işi kabul ederse ona rahat bir oda hazırlanacağı, çalışmasından memnun kaldıkları takdirde de verecekleri ücretin tatmin edici olacağı bildirilmişti.

«Oh... Hepsi bu kadar,» dedi Tess.

«Evet ama, bu kadar kısa bir zaman içinde kadının seni bağrına basmasını, yanaklarından öpmesini bekliyemezsin sanırım.»

Tess pencereden dışarı baktı.

«Burada; babamla senin yanında kalmak istiyorum.»

«Ama neden?»

«Nedenini söyleyemeyeceğim, anne. Zaten nedenini ben de bilmiyorum!»

Bir hafta kadar sonra Tess, evinin civarında iş bulmak umuduyla dolaştıktan sonra eve dönmüştü. Vakit akşam üstüydü. Yaz boyunca çalışıp yeteri kadar para toplamak, bir at satın almak istiyordu. Evinin eşliğinden içeri henüz adımını atmıştı ki çocuklardan biri fırlayarak, «Centilmen buraya geldi.» diye atıldı.

Annesi bütün varlığından neşe fışkırarak anlatmaya başladı. Mıs. d'Urberville'nin oğlun atıyla bu taraftan geçerken onlara uğramıştı. Annesi namına, Tess'in kümes hayvanlarına bakmaya kabul edip, etmediğini öğrenmek istemişti. Mr. d'Urberville eğer görüldüğün gibiysen çok iyi bir kız olduğunu söyledi. Altın Jeğerindeymişsin. Seninle çok ilgileniyor Doğrusu bu!»

Tess, önünde kendini gayet alçalttığı bir yabancının nazarında böyle bir etki uyandırmış olmasına çok sevindi.

«Hakkımda böyle düşünmesine sevindim,» dedi, «o çiftlikte hayatın nasıl olacağından emin olsaydım hemen giderdim.»

«Çok yakışıklı bir adam.»

Tess soğuk soğuk, «ben aynı kanıda değilim,» dedi.

«Eh, gidersin yahut gitmezsin, orası senin bileceğin şey. Parmağında çok güzel bir elmas yüzük vardı.»

Küçük Abraham oturduğu pencere pervazından, «evet,» diye atıldı, «ben de gördüm! Elini bıyıklarına götürünce pırıl pırıl parladı. Anne, niçin elini durmadan bıyıklarına götürüyordu?»

Mrs. Durbeyfield anaca bir hayranlıkla, «sus, çocuk!» diye bağırdı.

Sir John oturduğu sandalyeden hülyalı bir tavırla, «belki de yüzüğünü göstermek için,» diye mırıldandı.

Tess odadan çıkarken, «ben yine bir düşüneyim, dedi.

«Evet, Mr. d'Urberville ailemizin genç kuşağının kalbini fethetti. Gitmezse aptallık eder,» dedi evin kadını kocasına :

Baba, «çocuklarımla evden uzaklaşmaları hiç hoşuma gitmez,» diye cevap verdi. «aile reisi olduğuna göre son söz bana bağlı.»

«Ama gitmesi için teşvik et,» diye zavallı, kafasız kadın yalvardı, «genç d'Urberville onu beğenmiş. Ona kuzenim diye hitap etmiş! Kızımızla evlenmesi, onu bir hanımefendi yapması mümkündür; böylece Tess atalarının bulunduğu seviyeye yükselir.»

John Durbeyfield'de sıhhten, enerjiden çok kibir vardı, bu faraziye pek hoşuna gitti.

«Evet, belki de genç Mr d'Urberville bunu kastetti,» diye karısının teklifini kabullendi. «Hatta atalarının yüceliğini sağlamlaştırmak için kanını, eski soydan biriyle birleştirmek istiyordur. Tess, küçük yaramaz! Oraya yaptığı ziyaret böyle bir birleşmeyle mi sonuçlanacak dersin?»

Bu sırada Tess bahçedeki üzüm kütüklerinin arasında düşünceli düşünceli dolaşıyordu. İçeri girince annesi aynı konuya devam etti:

«Evet, ne yapmaya karar verdin?»

Tess, «keşke Mrs. d'Urberville'yi görseydim,» dedi.

«Onu da başarırsın sen. Oraya bir yerleş bakalım.»

Babası oturduğu yerden öksürdü.

«Ne diyeceğimi bilemiyorum,» dedi genç kız huzursuzca, «karar vermek size düşüyor. Yaşlı atın ölümüne sebep oldum. Size yeni bir at alabilmek için birşeyler yapmam gerek. Ama...

Ama... Mr. d'Urberville'nin o çiftlikte olması hiç hoşuma gitmiyor!»

Çocuklar ablalarının zengin akrabalarının yanına gideceğine o kadar inanmışlardı ki, Tess'in isteksizliği karşısında ağlamaya, onu rahatsız etmeye, tereddüt ettiği için ayıplamaya başladılar.

«Tess git—me—ye—cek. Hanımefendi ol — ma - ya - cak. Git—me—ye—ce—ğim diyor,» diye hep birden ağızlarını kocaman kocaman açarak onunla alay ettiler. «Güzel yeni bir atımız olmayacak! Tess güzel giysiler giymiyecek!»

Annesi de aynı teraneyi tutturmuştu: Ev işlerini olduğundan daha yorucu göstermeye çalışıyor; meselenin can damarına basıyordu. Yalnızca babası normal durumunu muhafaza ediyordu.

Sonunda Tess, «pekala, gideceğim,» dedi.

Anne, kızının gitmeye razı oluşuyla birlikte hayalindeki düğün merasimini allayıp pullamaktan kendini alamadı.

«Tamam! Senin gibi güzel bir kız için bundan daha güzel bir kız için bundan daha güzel bir fırsat olamaz!»

Tess sinirli sinirli gülümsedi.

«İnşallah para kazanmak için güzel bir fırsattır. Başka bir şey için değil. Köyde o aptalca düşüncelerinden bahsetmezsen iyi olur anne.»

Ama Mrs. Durbeyfield buna bir söz vermedi. Mr. d'Urberville'nin ziyaretinden sonra kendini böyle bir imkandan bol bol bahsedecek kadar gururlu hissediyordu.

Durum şu şekilde kararlaştırıldı: Genç kız arzu edilen günde yola çıkmaya hazır olacağını bildiren bir mektup yazdı. Buna Mrs. Durbeyfield, Mrs. d'Urberville'den, genç kızın verdiği karardan hoşnut olduğunu, kendisini ve eşyasını almak için ertesi gün bir yaylı araba yollanacağını bildiren bir cevap aldı. Mrs. d'Urberville'nin el yazısı oldukça erkekçeydi.

Mrs. Durbeyfield hoşnutsuzlukla, «yaylı araba mı?» diye

mırıldandı, «kendi öz akrabasına doğru dürüst bir araba yol-
laması gerekirdi.»

Artık karar verdiği için Tess'in huzursuzluğu, dalgınlığı azalmıştı. Babasına yeni bir at almak için kabullendiği işin fazla ağır olmayacağını düşünerek hazırlanıyordu. Öğretmen olmayı düşünmüştü. Ama işte kader onu bambaşka bir yöne sevketmişti. Annesinden daha akıllı, makul bir kişi olduğu için, onun kurduğu şahane evlenme planlarını ciddiye almıyordu. Zaten düşüncesiz bir kadın olan Mrs. Durbeyfield kızına daha doğduğu günden beri uygun talimler bulup çıkarırdı.

VII.

Tess, yola çıkması için kararlaştırılan sabah, şafak sökmeden uyandı; kuru hala derin bir sessizlik içindeydi. Bir kuş günün tam vaktini yalnızca kendisinin bildiği inancıyla ötüyordu. Oysa devam eden sessizlik kuşa yanıldığını göstermeye çalışıyordu. Tess kahvaltı vaktine kadar odasında kalarak eşyalarını topladı. Sonra günlük giysisiyle aşağı indi. Pazarlık giysisini bir kutuya yerleştirmişti.

Annesi onu sitemle karşıladı: «Akrabalarının karşısına asla bu giysiyle çıkamazsın! Öyle değil mi?»

«Ama ben çalışmaya gidiyorum.» diye atıldı Tess.

«Evet, haklısın,» dedi Mrs. Durbeyfield, «ama ilk gün kendini en iyi halinle göstermelisin.»

«Pekala; sen daha iyi bilirsin anne,» diye Tess razı oldu. Anne — babasını memnun etmek için kendini Mrs. Durbeyfield'in ellerine bıraktı.

Mrs. Durbeyfield bu uysallık karşısında çok sevindi. Önce büyük bir leğen getirdi. Tess'in başını öyle bir yıkadı ki, kuruyup ta fırçalandığında saçlar her zamankinden daha çok ve daha parlak bir hale geldi. Saçları topladı kocaman, pembe bir kurdeleyle bağladı. Kulüp dansında giydiği beyaz giysiyi giydirdi. Giysinin eteklerinin kabarıklığı, saç şekli Tess'in

gelişmekte olan yapısına olduğundan daha büyük gösteren bir olgunluk kazandırdı. Oysa Tess daha çocuk sayılacak bir yaşıydı.

«Galiba çorabımda bir delik var,» dedi Tess.

«Çorabındaki deliklere aldırma sen... Ben deliğim diye haber vermezler korkma!»

Anne gururla geri çekildi. Tablosunu seyreden bir ressam gibi kızını tepeden tırnağa süzdü.

«Kendini bir görsen,» diye heyecanla atıldı, «çiftliğe gittiğin günden çok daha güzelsin!»

Aynaları, Tess'i tam olarak gösteremiyecek kadar küçük olduğundan, Mrs. Durbeyfield pencere kanadının dışına kara bir örtü gerdi. Böylece camdan büyük bir boy aynası meydana getirmişti. Köyde süslenmeye kalkışan bütün kadınlar aynı şeyi yaparlardı. Bundan sonra Mrs. Durbeyfield aşağıya, kocasının yanına indi.

Heyecanla, «sana söylüyorum,» dedi, «Tess'i sevmemesi için bir sebep yok! Ama sakın Tess'e, genç d'Urberville'nin ona duyduğu hislerden ve eline geçen bu fırsattan bahsetme! Öyle acaip bir kız ki, şu anda bile oraya gitmekten vazgeçebilir. Hatta genç adamın aleyhine dönebilir. Bize bütün bunları anlattığı için Stagfoot Lane'deki papazın hakkını vermek gerek... İyi kalpli, aziz insan!»

Yine de Tess'in yola çıkma saati yaklaştıkça; kızını süslemenin verdiği heyecan kayboldukça Mrs. Durbeyfield'in kafasında bir takım kuşkuvar uyanmaya başladı. Bunun üstüne vadinin dış dünyaya açıldığı, dimdik bir yokuşla indiği noktaya dek geleceğini ileri sürdü. Zaten araba Tess'i orada bekleyecekti. Genç kızın eşyası daha önceden, arabası olan bir çocukla oraya yollanmıştı.

Annelerinin şapkasını giydiğini gören çocuklar, «biz de geleceğiz,» diye sızlanmaya başladılar.

«Ablanız centilmen — kuzenimizle evlenmeye, güzel giy-

siler giymeye gittiği için onunla tepeye kadar yürümek istiyorum,» dedi Mrs. Durbeyfield.

Tess kıpkırmızı kesilerek derhal annesine döndü. «Bu sözü bir daha işitmek istemiyorum,» diye öfkıyla söylendi, «anne, böyle bir düşünceyi nasıl olur da kardeşlerimin kafasına sokmaya çalışırsın?»

«Evet, evet... Ablanız çalışmaya gidiyor, yavrularım... Zengin akrabamızın yanında çalışacak. Yeni bir at almamız için para kazanacak,» diye Mrs. Durbeyfield sözü değiştirdi.

Tess, «Allahaismarladık, baba,» dedi. Boğazı kurur gibi olmuştu.

«Güle güle, yavrum,» dedi Sir John, «inşallah genç dostum, kendi kanından gelen böyle güzel bir kızı iyi karşılar. Ona şunu söylemeyi unutma Tess... Eski şaşasından kaybettiği için ona unvanımı satarım... Evet, satarım... Hem de oldukça uygun bir fiyatla.»

«Bin İngiliz lirasından aşağı olmaz,» diye Lady Durbeyfield atıldı.

«Söyle ona... Bin İngiliz lirasına veririm. Hele sırası gel sin, daha azı da kabul ederim. Ünvanım benim gibi yoksul bir kişiden çok ona yakışır. Söyle ona, elli İngiliz lirasına veririm... Hatta yirmiye... En düşük fiyatı bu. Ne de olsa bir aile şerefim var. Daha aşağısını kabul etmem.»

Tess içindeki duyguları açığa vuramayacak kadar doluydu. Konuşmağa kalkıştığı takdirde ağlayacağını biliyordu. Çabucak döndü. Dışarı çıktı.

Böylece çocuklar ve anneleri birlikte yürüdüler. Çocukların ikisi Tess'in iki yanına geçmişlerdi. Elinden tutmuşlardı. Arada sırada, büyük işler becerecek birine bakıyorlarmış gibi Tess'i düşünceli düşünceli süzüyorlardı. Anne en küçük çocukla arkadan geliyordu; topluluk saf bir güzellik tablosu meydana getirmişti. Her yanını masumiyet kaplamıştı. Peşlerinden onları yalın bir kibir destekliyordu. Yolu, yokuşun başladığı yere dek izlediler. Trantridgeden gelecek araba

Tess'i buradan alacaktı. Atı ikinci yokuşa sürüp yormamak için böyle kararlaştırmışlardı. Uzaklarda, Shaston'un mağara oyuklarına benzeyen evleri dağ çizgisini kesiyordu. Yolda Tess'in tüm dünyalığını içine alan kutuyu taşıyan oğlandan başka kimse görünmüyordu.

«Burda bir parça bekliliyim. Araba nerdeyse gelir;» dedi. Mrs Durbeyfield, «evet, işte şurda, görüyorum.»

Gerçekten de araba gelmişti... En yakındaki tepenin arkasından aniden ortaya çıkmış; eşyayı getiren çocuğun yanında durmuştu. Anne ile çocuklar daha fazla yürümekten kurtuldular. Tess onlarla çabuçak vedalaştıktan sonra adımlarını yokuş aşağı çevirdi.

Anne ile çocuklar Tess'in beyaz şeklinin arabaya yaklaştığını gördüler. Ama daha Tess arabaya iyice yaklaşmazdan önce, tepedeki ağaç kümelerinin arasından başka bir araba ok gibi fırlayıp çıktı. Gelip Tess'in yanında durdu.

O zaman anne, bu ikinci arabanın, birincisi gibi basit bir şey olmadığını farkettiler. Yepyeni, tek atlı bir arabaydı bu. Sürücüsü yirmi — üç, yirmi — dört yaşlarında bir gençti. Ağzında bir sigara vardı; son moda bir şapka, kurşuni rengi bir ceket ve aynı renkte pantolon giymişti. Gömleği beyazdı. Dik bir yakalık takmıştı. Ellerinde eldiven vardı... Kısacası bu genç adam, Tess'in cevabını almak için Joan'ın evine gelen Mr. d'Urberville idi.

Mrs. Durbeyfield ellerini bir çocuk gibi sevinçle çırpıttı. Sonra aşağıya baktı. Düşüncelere daldı. Bunun ne demek olduğunda yanılıyor muydu, acaba?

En küçük çocuk, «bu, Tess'i hanımefendi yapacak olan akrabamız centilmen mi, anne?» diye sordu.

Bu sırada Tess'in müslin giysiler içindeki şekli hareketsiz kararsız duruyordu. Aslında kararsızlığı, kararsızlığın da üstünde bir şeydi: bir önseziydi. Kendisine kalsa ilk gelen, basit arabayı tercih ederdi. Genç adam arabadan indi. Tess'i binmeye zorlar gibiydi. Genç kız başını ailesinin durduğu yö-

ne çevirdi. Küçük topluluğu bir an süzdü. Bir şey karar vermesini çabuklaştırmış gibiydi. Herhalde bu Prens'in ölümüne sebep olduğu düşüncesi idi. Aniden arabaya bindi; genç adamın yanına oturdu. D'Urberville atı kırbaçladı. Bir anda Tess'in eşyasını taşıyan arabayı geçip dağın gerisinde kayboldular.

Tess gözden kaybolur kaybolmaz mesele önemini kaybetti. Küçüklerin gözleri yaşlarla doldu. En küçükleri, «keşke Tess hanımefendi olmak için gitmeseydi,» dedi. Dudaklarının uçları aşağı doğru kıvrıldı. Ağlamaya başladı. Ve bu hal birinden ötekine bulaşıcı bir hastalık gibi geçti. Diğer çocuk da aynı şekilde ağlamaya başladı, sonra ötekisi. Çok geçmeden üçü de ağlıyorlardı.

Eve gitmek için dönen Mrs. Durbeyfield'in gözleri de yaşlıydı. Ama köye döner dönmez olayın etkisi altında kalmaktan kurtulamadı. Yine de o gece yatakta içini çekti. Kocasının derdinin ne olduğunu sorunca

«Ah, pek bilmiyorum,» diye cevap verdi, «Tess gitmeseydi, belki daha iyi olurdu diye düşünüyordum.»

«Bunu daha önce düşünemez miydin?»

«Kız için bir fırsat bu... Yine de Tess gitmeden önce genç d'Urberville'nin iyi kalpli, dürüst bir kişi olup olmadığını araştırmak isterdim.»

«Evet, bunu yapmalıydın,» dedi Sir John ve horlamaya başladı.

Joan Durbeyfield her konuda kendine bir teselli noktası bulmayı becerirdi: «Eh, soylu bir kişi olduğuna göre Tess'in oraya gitmesi şarttı. Tabii elindeki, imkânı iyi kullanırsa başarıya ulaşır. Genç adam onunla şimdi evlenmese bile daha sonra evlenir. Tess'e ne denli aşık olduğunu görmemek için kör olmak gerek!»

«Tess'in kozu nedir? d'Urberville kanını taşıması mı?»

«Hayır, aptal! Yüzü... Tıpkı bende olduğu gibi.»

VIII.

Tess yanına oturduktan sonra Alec d'Urberville arabayı hızlı hızlı sürdü. Bir yandan da genç kıza iltifatlar yağdırıyordu. Eşyayı taşıyan araba gerilerde kalmıştı. Gittikçe yük-seler toprak çevrelerinde genişleyip yayılıyordu; geride Tess'in doğduğu yemyeşil vadi uzanıyordu; önlerinde ise Tess'in Trantridge'yi ziyareti sırasında şöyle böyle gördüğü, hakkında hiçbir şey bilmediği kurşuni renkte topraklar vardı. Böylece yolun bir mil kadar yokuş aşağı indiği yere geldiler.

Doğuştan gayet cesur bir kız olan Tess Durbeyfield, babasının atının kazaya kurban gitmesinden bu yana, bir arabaya bindiğinde son derece çekingenleşiyordu; arabanın en küçük bir sarsıntısı karşısında telaşlanıyordu. Hele bu arabayı kullananın pervasızlığı iyiden iyiye huzursuzlanmasına sebep olmuştu.

İlgisiz görünmeye çalışarak, «daha yavaş gidemez misiniz, efendim?» dedi.

d'Urberville dönüp ona baktı. Sigarasını iri dişleriyle ısır-
dı. Dudakları bir tebessümle kıvrıldı.

«Vay, Tess,» dedi sigarasından bir iki nefes daha çektikten sonra, «senin gibi cesur bir kızın böyle bir istekte bulunması çok garip! Ben yokuş aşağı daima dört nala inerim. İnsanın ruhunu canlandıracak bundan güzel şey yoktur.»

«Ama hiç olmazsa şimdi buna ihtiyacınız yoktur sanırım.»

Genç adam başını kaldırarak, «evet ama,» dedi, «iki şeyi göz önünde bulundurmak gerek. Söz konusu olan yalnızca ben değilim. Tib'i de düşünmeliyiz. Çok garip huyları vardır.» «Kimin?»

«Atın canım. Biraz önce başını çevirip bana bir tuhaf baktı. Farkına varmadın mı?»

«Beni korkutmaya çalışmayın, efendim,» dedi Tess kas-katı kesilerek.

«Böyle bir niyetim yok. Bu atı ancak ben idare edebilirim. Onunla başka kimse başa çıkamaz.»

«Niçin böyle bir atınız var?»

«Sorar mısın! Kaderim bu, galiba! Tib birini öldürdü. Onu satın alışımından az sonra nerdeyse beni de öldürüyordu. O zaman, sözüme itimat edin, ben de onu öldürecektim. Ama hâlâ huysuz bir at, çok huysuz; insanın hayatı onunla hiç emniyette olmuyor.»

O sırada yokuş aşağı gitmeye başlamışlardı; at kendi isteğiyle mi yoksa sahibinin arzusuyla mı bilinmez, ama ikincisi daha mümkündü; aşağı doğru hızlandı. Tekerlekler fırlıdak gibi dönüyor, araba sağa sola sallanıyordu. Atın şekli önlerinde dalgalanıyordu. Bazan tekerleklerden biri yoldan çıkıyordu; bazan bir taş fırlayıp çitlerin üstüne fırlıyordu. Atın nallarının taşlara değmesinden çıkan kıvılcımlar gün ışığını soluklaştırıyordu adeta.

Rüzgar Tess'in beyaz müslin giysisinin içine işliyor, saçları arkaya uçuşuyordu. Tess korktuğunu göstermemeye azmetmişti ama yine de d'Urberville'nin dizginleri tutan ellerine yapışmıştı.

«Koluma dokunma! Dokunursan ikimiz de arabadan uçarız. Belime sarıl!»

Tess söyleneni yaptı. Böylece düzlüğe vardılar.

Tess, «aptalca davranışınıza rağmen neyseki emniyetteyiz,» dedi. Yüzü alev alev yanıyordu.

«Tess... Ayıp! Doğru değil yaptığın!» dedi d'Urberville.

«Doğrusu bu!»

«Tehlikeyi atlatır atlatmaz benden uzaklaşman doğru mu?»

Tess yaptığını düşünmeden yapmıştı: Genç adamın erkek yahut kadın olduğunu düşünmeden ona içinden gelerek sarılmıştı. Kendini toparladı. Cevap vermedi. Böylece başka bir yokuşun tepesine vardılar

«Şimdi yine,» dedi d'Urberville.

Tess, «hayır, hayır,» diye atıldı, «bir parça mantıklı olun, rica ederim.»

«Ama kişi kendini memleketin en yüksek noktasında bulunca aşağı inmek zordur.»

Genç adam dizginleri gevşetti. Tekrar, ikinci kere aşağı indiler. D'Urberville başını alaycı bir tavırla Tess'e çevirdi. «Haydi, kollarını yine belime sar, güzelim,» dedi.

Tess, «asla,» diye atıldı. Genç adama dokunmaya çalışarak sınıksız oturmayla çalıştı.

«Bırak da şu kiraz gibi dudaklarından öpeyim, Tess. Hatta o sıcakık yanağından bile olur... Duracağım. Söz veriyorum duracağım.»

Ölçsüz derecede şaşırarak Tess, oturduğu yerin kıyısına çekildi. Bunun üstüne d'Urberville atı kırbaçladı. Tess'i daha çok salladı.

Tess'in kocaman gözleri genç adama vahşi bir hayvanın kiler gibi bakıyorlardı. «Başka bir şey olmaz mı?» diye çaresizlikle sordu. Annesinin onu bu kadar süsleyip giydirmesi demek utanç verici bir isteğe hizmet etmek için olmuştu.

«Olmaz, sevgili Tess!»

«Ah... Bilmiyorum... Pekala. Umurumda bile değil,» diye Tess umutsuzcasına soludu.

Genç adam dizginleri çekti. Ağırлаştıkları sırada d'Urberville istekli bulunduğu davranışı yerine getirecekti ki, Tess kenara çekiliverdi. Elleri dizginlerle meşgul olduğu için d'Urberville'de Tess'in davranışın önleyecek hal yoktu.

«Allah kahretsin... İkimizin de düşmesine sebep olacaktın!» diye Tess'in ateşli, kaprisli arkadaşı küfretti. «Demek, demek sen böyle sözünden dönecektin ha, küçük büyücü seni!»

«Pekala,» dedi Tess, «yerimden kıpırdamıyacağım. Ama ben... Bana karşı nazik davranacağınızı, akrabanız olduğum için beni koruyacağınızı sanmıştım!»

«Akrabalık yerin dibine batsın! Haydi!»

«Hiç kimsenin beni öpmesini istemiyorum ki,» dedi Tess

yalvarır gibi. Kocaman bir göz yaşı damlası yanaklarından aşağı yuvarlanmaya başlamıştı. Dudaklarının uçları ağlamak için sarfettiği güçle titriyordu. «Zaten bilseydim gelmezdim.»

Genç adam insafsızdı. Yumuşamadı. Tess kıpırdamadan durdu. D'Urberville üstünlük öpücüğünü kondurdu. Tess pancar gibi kıpkırmızı kesildi. Mendilini çıkardı. Genç adamın dudaklarının değdiği yeri sildi. D'Urberville'nin ateşi bu davranış karşısında buz gibi oldu. Çünkü Tess bu davranışı düşünmeden, kendiliğinden yapmıştı.

Genç adam, «bir köylü kızı için fazla hassassın,» dedi.

Tess cevap vermedi. Zaten yanağını silmekle karşındakine hakaret ettiğinin de farkında değildi. Bu davranış öpücüğün etkisini tümüyle bozmuştu. D'Urberville'nin öfkeli olduğunu az — çok sezdiğinden hep önüne bakıyordu. Melbury Down'a ve Wingreen'e yaklaşımlardı. Tess dehşetle bir yokuşun başına geldiklerini gördü.

Genç adam kırbacını havaya kaldırarak, incinmiş bir sesle, «yaptığına pişman olacaksın,» dedi, «ama kendini tekrar öptürür ve öpücüğü mendille silmezsen mesele kalmaz.»

Tess içini çekti. «Pekala,» efendim,» dedi, «ah, izin verin de şapkamı alayım!»

Konuşurlarken genç kızın şapkası yolun ortasına uçmuştu. Yokuş yukarı çıkışlarındaki hız inişlerindeki farklı değildi. D'Urberville dizginleri çekti. Sonra inip şapkayı alacağını söyledi. Oysa Tess öteki yandan aşağı inmişti bile.

Sonra geriye döndü. Şapkayı düştüğü yerden aldı.

Genç adam Tess'i süzerek, «şapkasız çok daha güzelsin, inan bana,» dedi, «haydi bin bakalım! ne var?»

Şapka yerini bulmuş, ipleri bağlanmıştı ama Tess'in yerinden kıpırdadığı yoktu.

«Arabaya binmiyeceğim, efendim,» dedi Tess. Gözlerinde meydan okur gibi bir hava vardı. «Aynı şeyin tekrarlanmasını istemiyorum.»

«Ne... Yanıma oturmayacak mısınız?»

«Hayır, oturmayacağım. Yürüyeceğim.»

«Tarntridge'ye daha altı — yedi mil yol var.»

«Olsun. On iki mil de olsa umurumda bile değil. Hem arkadan öteki araba geliyor.»

«Seni kurnaz sürtük, seni! Söyle bakayım... Şapkayı bil-hassa uçurdun değil değil mi? Bunu bile bile yaptığına yemin edebilirim!»

Tess'in cevap vermemesi genç adamın kuşkularını doğruluyordu.

O zaman d'Urberville genç kıza sövüp saydı. Aklına ne gelirse söyledi. Atın başını aniden çevirerek Tess'i, arabayla çit arasına sıkıştırmaya kalkıştı. Ne var ki, Tess yaralanmayı bile göze almıştı.

«Böyle çirkin kelimeler kullandığınız için kendi kendinizden utanmalısınız,» diye haykırdı Tess. D'Urberville'nin hücumundan korunmak için çitin içine girmişti. «Sizi hiç sevmiyorum! Sizden nefret ediyorum! İğreniyorum! Anneme döneceğim, döneceğim!»

D'Urberville'nin öfkesi Tess'inkinin karşısında sabun köpüğü gibi sönuverdi; içtenlikle gülmeye başladı.

«Seni şu halinle daha çok beğeniyorum,» dedi, «gel anlaşalım. Sen istemediğin sürece böyle bir şey yapmıyacağım artık. Şerefim üstüne söz veriyorum.»

Yine de genç kıızı arabaya binmeye razı edemedi. Ama Tess, onun arabayı yanı sıra sürmesine karşı koymadı. Böylece ağır ağır Trantridge'ye doğru ilerlediler. Zaman zaman d'Urberville, hatalı davranışıyla Tess'i yürümek zorunda bıraktığı için derin pişmanlık gösterilerinde bulundu. Artık Tess ona gücenebilirdi! ama genç kızın ona olan güveni temelinden sarsılmıştı. Onun için düşünceli düşünceli yürümeye devam etti. Gerisin geriye, eve dönmenin daha doğru olup olmadığını hesaplamaya çalışıyor gibiydi. Ama artık karar

vermiş bulunuyordu. Çocukça nedenlerle geri dönemezdi. Tabii daha önemli sebepler çıkmadığı takdirde verdiği kararı uygulamaya çalışacaktı.

Bir kaç dakika sonra Slope denen malikanenin bacaları görüldü. Tess'in hedefi malikanenin kuytu bir köşesinde bulunan kümes ve kulübeydi.

IX.

Tess'in bakıcı, hemşire ve arkadaş olarak atandığı kümes hayvanları topluluğu karargahını üstü samanlarla kaplı bir sayfiye evine kurmuştu. Yapı bir zamanlar bahçe olarak kullanıldığı halde şimdi kare şeklinde bir kumluk halini almış olan meydanlıktaydı. Evin her yanını sarmaşıklar sarmıştı. Bacaları, harabe haline gelmiş kulelere benziyordu. Alt kattaki odaların hepsi kümes hayvanlarına verilmişti. Evin içinde, birer mal sahibi edasiyle dolaşıyorlardı. Evi; kilisenin avlusunda sağlıklı sollu yatan kişiler değil de kendileri yaptırmış gibiydiler. Geçmiş günlerin mal sahiplerinin çocukları, atalarının onca sevgi ve parayla yaptırdıkları; nesillerce kendilerinin olan evin, yasaca d'Urberville'lerin eline geçmesinden sonra Mrs. Stoke d'Urberville tarafından düşünce-sizce kümes haline getirilmesini ailelerine yapılmış bir hakaret sayıyorlardı.

Düzinelerle bebeğin ağlayışları ve sevinç çığlıklarıyla dolu odalar şimdi civcivlerin tıkırtılarıyla çınlıyordu. Eskiden ağırbaşlı çiftçilerin oturduğu sandalyelerin bulunduğu yerleri şaşkın tavuklar almıştı. Ocağın köşesi, bir zamanlar çıtır çıtır odunların yandığı ocağın içi, içine tavukların yu-murtladığı tersine çevrilmiş arı kovanlarıyla doluydu; bir-biri peşi sıra gelen ev sahiplerinin çapalarının dikkatle şekillendirdiği bahçe, horozlar tarafından barbarca harap edilmişti.

Evin bulunduğu bahçenin çevresi duvarla kaplıydı; içeriye ancak kapısından girilebiliyordu.

Ertesi sabah Tess, bilgili bir tavukçunun kızı olarak kümemesteki düzeni değiştirmeye, daha iyi bir duruma sokmaya çalışırken duvardaki kapı açıldı. İçeriye beyaz şapkalı, beyaz önlüklü bir hizmetçi kız girdi. Ana binadan geliyordu.

Hizmetçi kız, «Mrs. d'Urberville yine tavukları istiyor,» dedi. Tess'in ne demek istediğini anlamadığını görünce açıkladı: «hanımefendi yaşlı ve kör bir kadındır.»

Tess hayretle, «kör mü?» diye sordu.

Öğrendiği bu gerçek karşısında uyanan önsezisinin şekillenmesine fırsat kalmadı. Tess hizmetçi kızın öğütüne uyarak Hamburgh cinsi tavuklardan en güzeli ikisini kollarına aldı. Hizmetçi kız da iki tane almıştı. Birlikte öteki binaya geçtiler.

Malikânenin sahibesi alt kattaki oturma odasıındaydı. Koltuğuna sırtını güneşe dönerek oturmuştu. Başında geniş bir şapka vardı. Altmış yaşından fazla göstermiyordu. Belki altmış yaşında bile yoktu. Görme duygusunu kaybetmemek için canla başla çalışan, sonunda işin ucunu istemiye istemiye bırakanlarda görüldüğü gibi canlı bir yüzü vardı. Bu yüz, kör doğmuş yahut uzun bir zamandan beri görmeyenlerde olduğu gibi durgun ve anlamsız değildi. Tess, her biri bir kolunun üstünde olduğu halde tüylü dostlariyle bu hanıma doğru ilerledi.

«Ah, sen kuşlarıma bakmaya gelen yeni kızsın değil mi,» dedi Mrs. d'Urberville. Adım seslerinin değişik olduğunu fark etmişti. «İnşallah onlara iyi bakarsın. Kahyam senin istenilen özellikte olduğunu söyledi. Evet, nerde kuşlarım? Ah, bu Strut! Bu gün keyfi hiç yerinde değil, sanırım! Herhalde yabancı olduğun için ürktü. Phenâ da keyifsiz... Evet, bir parça ürktünüz, değil mi sevgililerim? Ama yakında sana alı şacaklardır.

Yaşlı kadın konuşurken Tess ile hizmetçi kız, onun işaretlere uyarak hayvanları birer birer kucağına bırakmışlardı. Mrs. d'Urberville de onlar: tepeden tırnağa incelemiş,

gagalarını, ibiklerini, kanatlarını ve tırnaklarını yoklamıştı. Tek bir dokunuşuyla hepsini tanıyor, tüylerinin karışık yahut çamurlu olup olmadığını anlıyordu. Sonra kursaklarını yokladı. Ne yediklerini öğrendi. Hatta az veya çok yem yeyip yemediklerini bile anladı. Yüzü, kafasından geçen düşüncelerle anlamdan anlama değişiyordu.

Tess ile hizmetçi kızın getirdiği tavuklar avluya bırakıldı. Bütün sevgili tavuklar, horozlar elden geçirilmek üzere yaşlı kadına getirildi... Hamburgh, Bantam, Cochin, Brahma, Dorking ve o sırada değerli olan diğer cins kümes hayvanları içeriye taşındılar. Mrs. d'Urberville kucağına aldığı kümes hayvanlarının hemen hepsini tanıdı. Nadiren yanıldı.

Bu olayı Tess Konfirmasyon ayinine benzetti: Mrs. d'Urberville piskopos, hayvanlar huzura çıkarılan çocuklar, kendisiyle hizmetçi kız da çocukları dinin kurallarına göre yetiştiren papaz ve papaz yardımcısıydılar. Törenin sonunda Mrs. d'Urberville yüzünü buruşturarak Tess'e, «ıslık çalabilir misin?» diye sordu.

«Islık çalmak mı, efendim?»

«Evet? Melodileri ıslıkla çalabilir misin?»

Tess diğer köylü kızlar kadar ıslık çalabilirdi. Ama bunu kibar bir hanımın karşısında yapmayı aklının ucuna bile getirmezdi. Yine de durumu Mrs. d'Urberville'ye cesaretle anlattı.

«O halde her gün ıslık çalma talimleri yap. Bir çocuk vardı. Çok güzel ıslık çalardı. Ama gitti. Şakrak kuşlarıma ıslık çalacaksın. Onları göremediğim için hiç olmazsa işitmek istiyorum; kuşlara melodileri ıslıkla öğretiriz. Ona kafeslerini yerini göster, Elizabeth. Yarın ıslık çalmaya başlamalısın. Yoksa tüm bildiklerini unutacaklar. Kaç gündür savsaklandılar.»

«Mr. d'Urberville bu sabah onlara ıslık çaldı, efendim,» dedi Elizabeth.

«Yok canım! Pöf!»

Yaşlı kadının yüzü tiksintiyle buruştu ama başka bir şey söylemedi.

Tess'in akrabası olan kadınla karşılaşması işte böyle oldu. Hayvanlar yerlerine bırakıldılar. Genç kız, Mrs. d'Urberville'nin davranışı karşısında fazla şaşırmadı. Çünkü yaşlı kadının aralarındaki akrabalıktan haberi olmadığına emindi. Sonra kör kadınla oğlu arasındaki sevgi bağlarının da pek kuvvetli olmadığını anlamıştı. Ama Tess bunda da yanılıyordu. Çünkü Mrs. d'Urberville oğlunu içerliyerek seven, ama ona ölesiye düşkün olan ilk anne değildi.

Tess artık çiftliğe yerleşmişti. Bir gün önceki hiçte hoş olmayan başlangıca rağmen ertesi sabah henüz yabancı olduğu hayata kendini vermeye çalıştı; işini kaybetmemek için Mrs. d'Urberville'nin kendisinden istediği iş için yeteneklerini denemek istiyordu. Duvarlarla çevrili bahçede yalnız kalır kalmaz kümeslerden birinin üstüne oturdu. Ağzını bir hayli zamandır ihmal ettiği iş için ayarladı. Biraz sonra eski yeteneğinin, dudaklarının arasından hızla çıkan boş bir nefes halini alacak kadar bozulmuş olduğunu gördü; berrak bir ses çıkaramamıştı.

Evi olduğu kadar bahçe duvarlarını da adeta bir pelerin gibi saran sarmaşık dallarının arasında bir kıpırtı farkedinceye dek ısıklık çalmaya çalıştı; yaratılıştan sahip olduğu bu sanatı nasıl unutabildiğine şaşıyordu. Sarmaşıkların arasında, Tess'in, onu oturacağı yer olan bahçıvan kulümesinin kapısı önüne getirdiği önceki günden beri görmediği Alec d'Urberville duruyordu.

Genç adam, «yemin ederim ki,» diye ~~bağ~~ırdı, «daha önce Doğa'da yahut Sanat'ta senin kadar güzel bir varlık olmamıştır, kuzen Tess!» ('kuzen' kelimesini alay eder gibi söylemişti.) «Seni duvarın üzerinden seyrediyordum... O güzel pembe dudaklarını ısıklık çalacak şekilde büzüyor, içinden küfrediyorsun. Bir türlü doğru dürüst bir ses çıkartamıyorsun. Orada

bir sabır heykeli gibi oturuyorsun. Baksana, ıslık çalamadığın için ne kadar öfkелisin.»

«Öfkeli olabilirim ama küfretmedim!»

«Ya! Niçin ıslık çalmaya çalıştığını biliyorum... Ah, şu hayvanlar! Annem onların müzik eğitimlerini devam ettirmeni istiyor. Ne bencillik! Bir genç kız için bu lanet olası tavuklara, horozlara bakmak yetmiycrmuş gibi! Senin yerinde olsam bu işi derhal reddederdim.»

«Ama bu işi özellikle yapmamı; yarın sabaha kadar hazır olmamı istiyor.»

«Öyle mi? Peki o halde... Ben sana bir iki ders vereyim!»

«Ah, hayır, olmaz!» diye Tess kapıya doğru çekilerek tekli-fi reddetti.

«Saçmalama' Sana dokunacak değilim. Bak ben burada duracağım... Sen de orada. Şimdi buraya bak. Dudaklarını çok sert büzüyorsun. Bak, böyle yapacaksın.»

Alec d'Urberville, «Al, oh, al dudaklarımı,» şarkısından bir satırı ıslıkla çaldı. Oysa şarkıdaki imayla Tess'in üzerindeki tüm yapıcı etkisini kaybetmişti.

«Şimdi bir dene bakalım,» dedi genç adam.

Tess'in yüzü bir heykel ciddiyetine bürünmüştü; d'Urberville'ye yüz vermemeye çalışıyordu. Ama genç adam ısrar etti. Sonunda Tess onu başından savmak için dudaklarını berrak bir ses çıkaracak şekilde, gösterildiği gibi ayarladı; sonra sıkılarak gülmekten kendini alamadı; ama güldüğü için sinirlendi; kıpkırmızı kesildi.

Alec d'Urberville, «yine bir dene,» diyerek onu gayretlendirdi.

Tess çok ciddiydi; hem de acınacak kadar; gayret etti. Sonunda hiç beklemedik şekilde doğru düzgün bir ses çıkarabildi. Kazandığı başarıyla gözleri kocaman kocaman açıldı, elinde olmadan genç adama gülümsedi.

«Tamam... ıslık çalmaya başlattım seni! Artık devam edersin. Sana yaklaşmıyacağımı söylemiştim; böyle bir şey

hiç bir ölümlü kişinin başına gelmediği halde sözümde duracağım... Tess, annemin acaip bir kadın olduğunu düşünmüyor musun?»

«Anneniz hakkında fazla bir şey bilmiyorum, efendim.»

«Çok acayip bir kadın olduğunu göreceksin; seni şakrak kuşlarına ıslık çalmaya razı ettiğine göre öyle olmalı. Şu anda ben annemin gözünden düşmüş durumdayım. Ama hayvanlara iyi bakarsan sen sevgisini kazanabilirsin. Burada herhangi bir güçlkle karşılaşır da yardıma ihtiyacın olursa kahyaya gitme, bana gel.»

İşte Tess Durbeyfield bu düzenin sınırları içinde işi üzerine aldı. İlk günkü tecrübeleri birbirini izleyen günlerdennin oldukça aynıydı. Alec d'Urberville'nin varlığına alışıyor-du...Genç adam şakacı konuşmalarıyle, yalnız oldukları zaman genç kıza kuzenim diye hitap ederek Tess'e kendini sevdirmeye çalışıyordu. Böylece Tess'in başlangıçta duyduğu utangaçlığı ve çekingenliği oldukça yenmişti.

Tess, ıslık çalma sanatını yeniden kavrayınca Mrs. d'Urbervillenin odasında, Şakrak kuşlarına melodileri öğretmenin sandığı kadar güç bir iş olmadığını çok geçmeden anladı. Çünkü müzik — sever annesinden kaptığı sayısız havalar bu ötücü kuşlara çok uyuyordu. Her sabah kafeslerin önünde ıslık çalmak, bahçede ıslık çalmayı talim etmekten çok daha hoş a gidiyordu. Genç d'Urberville'nin varlığının verdiği sıkıntı olmadan ağzını ıslık çalacak şekilde uzatıyor, dudaklarını kafeslerin tellerine yaklaştırıyor, dikkatli dinleyicilerine rahat bir zarafetle ıslık çalıyordu.

Mrs. d'Urberville ağır, ipek perdelerin asılı olduğu büyük bir karyolada uyuyordu. Şakrak kuşları belirli saatlerde ortada rahatça dolaştıkları aynı odayı paylaşıyorlardı. Eşyanın, döşemenin üstünde küçük beyaz lekeler bırakıyorlardı. Bir keresinde Tess, kafeslerin sıralandığı pencerelerin önünde her zamanki gibi dersini verirken yatağın gerisinden bir hışırtı işitir gibi oldu. Yaşlı hanım odada yoktu. Genç kız dönüp

bakınca perdelerin saçakları altından bir çift çizme burnunun görüldüğü izlemine kapıldı. Ondan sonra ısıklık çalışı öyle birbirine karıştı ki, dinleyici (tabii varsa) genç kızın onun varlığını farketmediğini anladı. Ondan sonra Tess her sabah perdelerin gerisini aradı. Ama kimseyi bulamadı. Alec d'Urberville'nin bu çeşit bir tuzak kurarak genç kızı ürkütmenin doğru olmayacağını düşünüp garip davranışından vazgeçtiği beliydi.

X.

Her köy kendi özelliklerine, adetlerine sahiptir. Ve çoğunlukla kendine özgü bir ahlak görüşü vardır. Trantridge'nin içinde ve çevresindeki genç kadınlardan bazılarının hafifmeşreplikleri damgalanmıştı. Belki de bu o yörede hüküm süren ruhun başlıca belirtisiydi. Buranın çok kötü bir kusu ru daha vardı: Köylüler çok içki içerlerdi. Çevredeki çiftliklerdeki konuşma genellikle para biriktirmenin gereksizliği üzerine olurdu; işçi kıyafetli aritmetikçiler sapanlarına, çapalarına dayanarak ince ince hesaplar yapmaya girişirler, sonunda, bütün bir ömür boyunca para biriktirecekleri yerde yaşlılıklarında papaza gidip günah çıkarmanın daha doğru olacağı sonucuna varırlardı.

Bu filozofların başlıca eğlenceleri her Cumartesi akşamı iş bittikten sonra, iki — üç mil uzaktaki, içinde pazar kurulan ahlakça bozulmuş bir kasaba olan Chaseborough'ya gitmekti; gece geç saatlerde dönerek Pazar gününü uyuyarak geçirirler bir zamanlar bağımsız hanların tekalcileri tarafından kendilerine bira diye satılan garip bileşimlerin, hazımsızlık yaratan etkisini gidermeye çalışırlardı.

Uzun bir zaman Tess bu haftalık gezilere katılmadı. Ama kendisinden daha yaşlı olmayan evli kadınların ısrariyle sonunda gitmeye razı oldu. Hafta boyunca bütün dikkatini tavuk çiftliğine verdikten sonra, arkadaşlarının coşkun neşeleri

bir hayli sari olduğundan, Tess'in ilk yolculuğunun izlenimleri beklediğinden daha zevk verici oldu. Tekrar tekrar gitti. Zarif ve ilgi çekici olduğu, üstelik her gün bir parça daha kadınlığın çok kısa süren devresine yaklaştığından görünüşü Chaseborough sokaklarında tembel tembel dolaşan erkeklerin şakacı dikkatlerini çekiyordu; bu yüzden, kasabaya arada sırada yalnız başına inmesine rağmen gece olunca mutlaka eve arkadaşlarıyla birlikte dönüyordu.

Bu hal, pazar yerinin kurulmasıyla, panayırın aynı zamana rastladığı Eylül ayındaki bir Cumartesi gününe dek bir iki ay aynı şekilde devam etti. Bu yüzden Trantridge'den gelenler hanlarda iki katı fazla eğlenmeye çalıştılar. Tess'in işleri yola çıkmasını geciktirmişti. Arkadaşları kasabaya ondan çok önce vardılar. Solgun ışıkların saç tellerini andıran çizgiler içinde mavi gölgelerle savaştığı, havanın, içinde danşeden sayısız kanatlı böceklerden başka hiçbir somut nesnenin yardımı olmaksızın kendi kendine bir görünüş şekillendirdiği, güneşin batmasından az önce, güzel bir Eylül akşamıydı. Tess, hafiften aydınlatılmış bu sis içinde yavaş yavaş yürüdü.

Tess, pazar yeriyle panayırın aynı gün kurulduğunu kasabaya varıncaya kadar anlamadı; o zaman da alacakaranlığın çökmesi çok yaklaşmıştı. Çarşıdan alacağı sayılı öte — be'riyi çabucak tamamladı; sonra, her zamanki gibi Trantridge'den gelen işçilerin bazılarını aramaya koyuldu.

Önce hiçbirisini bulamadı. Sonra çoğunun, çiftlikleriyle iş gören bir tezek alıcısı ve saman bağlayıcısının evindeki Jig dansı dedikleri bir partiye gittiklerini öğrendi. Adam küçük kasabanın sapa bir köşesinde oturuyordu. Tess oraya gitmek için yolunu ararken bakışları bir sokak köşesinde duran Mr. d'Urberville'ye çarptı.

«Vay... güzelim, sen ha! Bu geç saatlerde hala buradasın demek!»

Tess eve dönmek için arkadaşlarını beklediğini söyledi.

Genç kız arka sokaktan aşağı doğru yürürken genç adam

omuzunun üstünden «yine görüşürüz,» diye seslendi.

Tess saman bağlayıcısının evine yaklaştıkça kulaklarına oynak bir dans müziğinin kemanla çalınan notaları gelmeye başladı; ama dans sesleri işitilmiyordu... Genellikle ayak seslerinin müzik sesini bastırmaması görülmüş şey değildi. Tess, ön kapı açık olduğundan gecenin gölgelerinin izin verdiği derece uzakları; evin içinden dosdoğru arka taraftaki bahçeyi görebiliyordu; kapıyı çalıpta bir cevap alamayınca evin içinden geçti, seslerin geldiği küçük yapıya giden yola çıktı.

Depo olarak kullanılan penceresiz bir yapıydı bu; açık kapıdan karanlığa doğru Tess'in önce ışıkların dumana vurmasıyla meydana geldiğini sandığı sarı renkte parlak bir sis bulutu yüzüyordu. Ama daha yaklaşıncı bunun küçük yapının içindeki mumlarla aydınlatılmış bir toz bulutu olduğunu farkettti. Bahçenin geniş karanlığına kapının dış hatları bir çerçeve gibi aksediyordu.

Yaklaşp bakınca dansın figürlerine göre aşağı yukarı hoplayan belirsiz şekiller gördü; ayak seslerinin çıkmamasına tezek ile diğer ürünlerin depolanmasından arta kalan toz gibi bir nesnenin ayakları şason gibi sarması sebep oluyordu. İşçilerin oynak ayaklariyle havalanan toz tabakası ortalığı bir sis bulutu gibi sarmıştı; dansedenlerin ter ve sıcaklığıyla karışarak birlikte bir çeşit bitki — insan tozu meydana getiriyordu; tezek ile samanın küf kokulu uçuşan döküntüsü içinden sesleri kısılmış çalgılardan notalar ayakların oynayışındaki canlılığa dikkati çekecek kadar hafif çıkıyordu. Dansederken öksürüyorlar, gülüyorlardı. Hızlı hızlı dönen çiftlerden ve parlak ışıklardan başka bir şey farkedilmiyordu... Belirsizlik onları yarısı insan, yarısı keçi ormanı tanrıları şekline sokuyor; bir çok Pan (1), bir çok Syrinxe'yi (2) döndü-

---

(1) Eski Yunanlılarda Çobanların tanrısı.

(2) Su perileri.

rüyor; Lotis (3) Pritapus'tah (4) kaçmaya çalışıyor, ama hep başarısızlığa uğruyordu.

Aradan sırada bir çift hava almak için kapıya yaklaşıyordu. O zaman artık sis onların şekillerini perdelemiyor, yarı tanrı yarı insan varlıklar bitişik evlerde oturan gösterişsiz komşular kişiliğinde karar kılıyorlardı. Trantridgeliler iki — üç saat gibi kısa bir süre içinde bu derece değişebilirler miydi?

Genç kızlar sıralara, saman bağlayıcıları da duvar diplerine oturmuşlardı; içlerinden biri Tess'i tanıdı.

«Kızları, Flower'de - Luce hanında dansetmenin pek doğru bir hareket olmadığını düşünüyorlar,» diye açıkladı. «herkese sevdikleri adamın kim olduğunu göstermek hoşlarına gitmiyor. Sonra han, tam eğlence kıvamını bulduğu bir sırada kapanıyor. Onun için buraya geldik. Adam yollayıp içki aldır-dık.»

«Şimdi... nerdeyse. Bu son dans zaten.»

Tess bir parça kaygıyla, «eve ne zaman gideceksiniz?» diye sordu.

Tess bekledi. Dans sona ermek üzereydi. Zaten bir kısmı yola çıkmak niyetindeydiler. Ama bazılarının da hiç niyeti yoktu. Bir dans başladı. Tess bunun mutlaka son dans olduğunu düşündü. Ama bunu bir diğeri izledi. Tess huzursuzlandı, üzüldü; yine de bu kadar zaman beklediği için bir parça daha bekleyebileceğini düşündü; belki de yollar panayır yüzünden kötü niyetli kişilerle benek benekti; tasarlayabildiği tehlikelerden korkmadığı halde bilinmeyenden ürküyordu. Marlott'a yakın olsa bu kadar çekingenlik duymayacaktır.

Yüzü ter içindeki genç bir adam öşürükleri arasında, «o kadar sinirlenme, aziz güzel kardeşim,» diye dostça konuştu, Hasır şapkası o kadar geriye kaymıştı ki kenarı başını bir

---

(3) Mitolojide bir çiçek.

(4) Bugün bizim Lapzeği dediğimiz Lampsakos tanrısı.

azizin halesi gibi çevreliyordu. «Acelen ne? Çok şükür yarın Pazar. Kilise zamanında uyuyarak sarhoşluğumuzu gideririz. Şimdi benimle bir döner misin?»

Tess dansetmekten nefret etmezdi. Ama burada dansetmeye niyeti yoktu. Dans gittikçe kızışıyordu; berrak bulut perdesinin gerisinde oturan çalgıcılar dans havalarını aletin yanlış tarafında yahut yayın tersiyle çalarak değiştiriyorlardı. Ama bunun hiç önemi yoktu; çünkü soluyan şekiller hiç bir şeye aldırış etmeden dönüyorlardı.

Dansedenler pek eş değiştirmiyorlardı. Eş değiştirmek şu veya bu çiftin henüz tatmin edici bir seçme yapmadıkları anlamına geliyordu. Zaten şimdiye dek herkes kendine uygun bir eş bulmuştu. İşte böylece zaman içinde evren ile madde- nin özü olan coşku ve düş başladı.

Anide ortalığı boğuk bir düşme sesi kapladı; çift yuvarlanmış, karışık bir yığın halinde yerde yatıyordu. Gidişlerini ayarlayamayan öteki çift te onların üstüne yuvarlandı. Odanın ortasına yüzüstü uzanmış şekillerin çevresinden, içinde birbirine karışmış kolların, bacakların oynadığı görülen bir toz bulutu yükseliyordu.

İnsan yığınının içinde, «eve varınca bunun cezasını çekeceksin,» diye bağırان bir kadın sesi yükseldi; bu beceriksizliğiyle kazaya sebep olan erkeğin talihsiz damının sesi idi; ayın zamanda adamın pek yakınlar da evlendiği karısıydı; evli çiftler arasında sevgi devam ettiği sürece onlar için böyle bir durumda olağanüstü hiçbir şey yoktu. Gerçekten de Trant-ridge'de, aralarında yakın bir anlaşmanın doğabileceği gençleri baş — göz etmekten kaçınmak asla adet olmadı.

Tess'in arkasından, bahçenin karanlığından kopan gürültülü bir kahkaha odanın içindeki gülüşmelerle birleşti. Tess arkasına baktı. Bir puronun kızıl ateşiyle karşılaştı: Orada Alec d'Urberville duruyordu. Tess'e işaret etti. Genç kız istemiye istemiye yaklaştı.

«Evet, güzelim, burada ne yapıyorsun?»

Uzun bir günden ve kasabaya yaptığı yürüyüşten sonra Tess o kadar yorgundu ki elinde olmadan genç adama derdini anlattı: Yolları iyi bilmediğinden eve dönmek için arkadaşlarını beklediğini açıkladı. Yalnız başına yola çıkmaktan çekindiğini saklamadı. «Ama hiçte yola çıkacağına benzemiyorlar.» diye ekledi. «oyşa daha fazla bekliyebileceğimi sanmıyorum.»

«Bekleme elbette. Bugün burada tek bir binek atım var; ama Flower — de — Luce hanına gel. Sana bir araba kirallayayım. Eve götüreyim!»

Tess bu teklife çok sevinmişti ama genç adama olan güvensizliği hala devam ediyordu. Onun için teşekkür etti ve kendisini rahatsız edemeyeceğini söyledi. «Onları bekleyeceğimi söyledim. Şimdi beni beklerler,» dedi.

«Pekala, bayan özgürlük! İstedığın gibi olsun... Öyleyse benim acelem yok... Allah allah! Orada ne kadar da güzel eğleniyorlar!»

Alec d'Urberville'nin üzerine ışık düşmüyordu. Ama dansedenlerin bazıları onu farketmişlerdi. Bir an durakladılar. Zamanın bir hayli ilerlemiş olduğunu düşündüler. Genç adam tekrar bir puro yakıp oradan uzaklaşır uzaklaşmaz Trantridge'liler başka çiftliklerden gelenlerin arasından sıyrılıp toparlandılar. Hep birlikte yola çıkmaya hazırlandılar. Bohçalar, sepetler toplandı. Yarım saat sonra, saat çanının on biri çeyrek geçeyi vurduğu sırada onlar evlerine giden tepeye uzanan yolda ilerlemeye çalışıyorlardı.

Önlerinde ayın ışığıyla daha da beyazlaşan kuru, tozlu, üç millik bir yol uzanıyordu.

Sürünün içinde Tess bazan bununla, bazan şununla yürürken gecenin temiz havasının erkekler arasında gecikmele-re, şeytanca davranışlara yol açtığını çok geçmeden kavradı; hatta bazı kadınlar da yürürken sağa — sola sapıyorlardı; bunlar esmer aşifte bir kız olarak tanınan ve yakın zamanlara

dek d'Urberville'nin gözdesi diye bilinen, Maça kızı adı takılan Car Darch ile onun kızkardeşi, Karo kızı takma adıyla anılan Nancy v şimdiden yerlere yuvarlanmak üzere olan genç evli kadındı. O anda durumları kötü, anlayışsız bir göze ne kadar uygunsuz, şehvi görünürse görünsün onlar için durum bambaşkaydı. Yepyeni, derin düşüncelere sahip bir ortam içinde, havalarda uçuyorlarmış gibi bir duyguya kapılarak yürüyorlardı; kendileri ve çevrelerindeki doğa, tüm parçaları birbiri içine ahenkle, neşeyle kaynaşan bir bütün meydana getiriyorlardı. Onlar başlarının üzerindeki yıldızlar ve ay kadar mutlu, ay ve yıldızlar onlar kadar ateşliydi.

Bu çeşit üzücü olaylar babasının evindeyken başından geçtiği için Tess onların durumunu çok iyi anlıyordu. Mehtapta yaptıkları bu yürüyüşten aldığı zevkin tadı kaçtı; yine de daha önce anlatılan nedenlerden dolayı kendinde onlardan ayrılmak cesaretini bulmadı.

Geniş ana yolda birbirlerinden ayrı, dağınık bir şekilde yürümüşlerdi; ama şimdi yolları bir tarla — kapısından geçiyordu. En öndeki kapıyı açmakta güçlük çekince bir araya geldiler.

Önden yürüyen, içinde annesinin pazardan istedikleriyle, kendine aldığı şeyleri hasır bir sepet içinde başının üstünde taşıyan Maça kızı Car idi. Car elleri böğründe yürürken sepeti tehlikeli bir şekilde çarpık duruyordu.

Grubun içinden biri aniden; «bey, Car Darch, sırtından sarkan şey nedir?» diye bağırdı.

Hep birden Car'a baktılar. Giysisi açık renk pamukludandı. Başının gerisinden, belinin altına dek, bir Çinli'nin saç örgüsünü andıran, ip gibi bir şeyin indiği görülüyordu.

«Saçı sarkıyor,» dedi bir diğeri.

Hayır; sarkan saçı değildi: Sepetinden sarkan kapkara bir şeydi. Ayın soğuk, durgun ışıklarında pis bir yılan gibi ısıldıyordu.

Dikkatli bir evli kadın, «şeker pekmezi bu.» diye atıldı.

Gerçekten de şeker pekmeziydi. Car'ın zavallı büyükannesi bu tatlı nesneye pek düşküncüydü. Kendi kovanlarından bol bol bal alıyorlardı ama canı şeker pekmezi istemişti. Car da ona sürpriz yapmaya kalkışmıştı. Derhal sepeti indirip içine bakan esmer kız kavanozun kırılmış olduğunu gördü.

O sırada Car'ın sırtının gülünç görünüşü karşısında bir kahkaha tufanı yükselmişti. Bu esmer kraliçeyi sinirlendirdi. O anda karşısına çıkan araçlar ve kendisiyle alay edenlerin yardımıyla bu çirkin durumundan kurtulmaya çalıştı. Heyecanla geçmek üzere oldukları tarlaya koştu. Otların üstüne kendini sırt üstü attı. Yeşilliklerin üstünde, sağa — sola bükülerek, bedenini dirsekleri üstünde çekerek, giysisini elinden geldiğince temizlemeye çalıştı.

Kahkahalar daha da yükseldi; Car'ın gülünç görünüşü karşısında attıkları kahkahaların sebep olduğu halsizlikle kapıya, direklere sarıldılar, sopalarına dayandılar. O zamana dek sükunetini kaybetmeyen kahramanımız böyle neşeli bir anda diğerlerin katılmaktan alamadı.

Car, «sen bana ne cesaretle gülüyorsun, kız?» diye bağırdı. ,

Tess gülmeye devam ederek, «ötekiler gülünce kendime hakim olamadım,» diye özür dilemeye kalkıştı.

«Ah, kendini herkesten üstün görüyorsun, değil mi? Çünkü şimdi onun gözdesi sensin. Ama sabırlı ol biraz! Ben senin gibi iki kişiyi cebimden çıkarırım. Buraya bak... İşte... Al sana.»

Tess, esmer kraliçenin giysisinin korsajını, sıhhatli bir köylü kızının, hatasız yuvarlaklıklarını, ay ışığında bir Praxitolean eseri kadar güzel ve berrak görünen tombul boynunu, omuzlarını, kollarını çıplak bırakıncaya dek sıyırdığını gördü. Giysisinin gülünç durumu yüzünden Car bu davranışından çok hoşnuttu. Esmer kız yumruklarını sıktı. Tess'e doğru saldı.

Tess mağrur bir tavırla, «seninle kavga etmiyeceğim,»

diye cevap verdi, «doğrusu böyle bir kız olduğunu bilseydim, sizin gibi bir orospu grubuyla yola çıkmazdım.»

Hemen hemen hepsini kapsayan bu konuşma Tess'in talih-siz sarışın başına, diğerlerinin de küfürler yağdırmasına sebep oldu. Özellikle o sırada d'Urberville ile ilgilenen Karo kızı Nancy saldırdı. Car'ın da aynı şekilde bir ilgi duyduğundan kuşkulanıliyordu. İki kardeş ortak düşmana karşı birleştiler. Başka kadınlar da hücumla katıldılar. Oysa eğlenceli geçen bu akşam olmasa hiç birinin açığa vuracak kadar aptallık etmiyeceği bir terslikle konuşuyorlardı. Sonunda Tess'in haksız hücumlara uğradığını anlıyan evli çiftler genç kızı savunarak ara bulmaya çalıştılar; oysa bu davranış doğrudan doğruya savaşın daha çok kızışmasına sebep oldu.

Tess öfkeliydi. Utanmıştı. Artık yolun ıssızlığına, zamanın bir hayli geç oluşuna aldırış ettiği yoktu; tek düşüncesi onların yanından mümkün olduğu kadar çabuk uzaklaşmaktı. Oysa yarın bu öfkelerini unutacaklarını da çok iyi biliyordu. Şimdi birlikte tarlanın içindeydiler. Tess yalnız başına koşup gitmek için geride kalmıştı. O sırada yolu perdeleyen çitin arasından bir atlı sessiz sedasız çıkıverdi: Alec d'Urberville onlara baktı.

«Bu kavganın sebebi ne, işçiler?» diye sordu.

Açıklama pek isteyerek yapılmadı; Zaten d'Urberville'nin bir cevap beklediği de yoktu. Bir parça uzaktayken onların seslerini işitip yavaş yavaş yaklaşmış, yeteri kadar bilgi edinmişti.

Tess ötekilerden ayrı, kapının yanında duruyordu. Genç adam ona doğru eğildi. «Arkama sıçra,» diye fısıldadı. Bu bağırışan kedilerden bir an önce kurtulalım!»

Tess'in üzüntüsü o kadar kuvvetliydi ki nerdeyse bayılmak üzereydi. Yaşantısının başka bir devresinde olsa, daha önce bir çok kereler yaptığı gibi böyle yardımı ve arkadaşlık teklifini derhal reddederdi; içinde bulunduğu durum, duyduğu büyük yalnızlık duygusu onu başka şekilde davranmaya zorlu-

yordu. Teklif gayet kritik bir devrede gelmişti. Tess kendini içgüdüsüne bıraktı. Kapının üstüne tırmandı. Kendini atın üstüne çekti. Kavgacı eğlenceciler olanı farkettilerinde çift uzaklardaki kurşinliğe doğru dört nala gidiyorlardı.

Maça kızı giysisinin durumunu tümüyle unutmuştu; karo kızı ile yeni evli genç kadının yanında durdu; hepsi atın nal seslerinin yolun sessizliğinde kaybolduğu yöne doğru baktılar.

Olayın farkında olmayan bir adam, «neye bakıyorsunuz?» diye sordu.

Esmer Car, «Ha—ha—ha!» diye güldü.

Kendisini seven kocasının koluna dayanarak sallanmasına engel olmaya çalışan genç evli kadın da, «Hi— hi— hi» diye Car'a eşlik etti.

Car'ın esmer annesi özlü bir deyişte bulundu:

«Yağmurdan kaçarken doluya tutuldu.»

Sonra, fazla içkinin bile sürekli bir zarar doğurmadığı bu açık hava insanları tarladan yolun üstüne çıktılar; yürürlerken her birinin başının çevresinde, ayın ışıklarının çiğ tabakasına vurmasından meydana gelen şeffaf bir halka gidiyordu; her biri yalnızca diğerinin ışıklı halkasını görebiliyor, oynaklığına sebep olan ne olursa olsun halka başın çevresinden ayrılmıyordu; aksine ona yapışıyor, onu güzelleştiriyordu: Bu oynak kıpırtılar parlaklığın bir parçasını alır gibi görününceye kadar devam etti; böylece görüntünün, Doğa'nın ve mehtabın özü, şarabın ruhuyla ahenkli bir şekilde kaynaşmış gibi oldu.

XI.

İki kişi bir süre konuşmadan, hızlı hızlı gittiler. Tess, d'Urberville'ye sarılmış giderken kalbi kazandığı zaferle hala şiddetle çarpıyor, ama başka yönlerden kuşku içinde bulunuyordu. Atın, d'Urberville'nin arada sırada bindiği ateşli

hayvan olmadığını farketmişti. Onun için genç adama sımsıkı sarılmasına, yerinin bir hayli tehlikeli olmasına rağmen korkmuyordu. Ondan atı ağır sürmesini rica etti. Alec d'Urberville de Tess'in isteğini yerine getirdi.

Çok geçmeden genç adam «iyi ettik, değil mi, sevgili Tess?» dedi.

Tess, «evet,» diye cevap verdi, «size çok minnettarım.»

«Minnettar mısınız?»

Tess cevap vermedi.

«Niçin seni öpmemden hoşlanmıyorsun, Tess?»

«Bence... Ben sizi sevmiyorum.»

«Emin misin?»

«Bazan size kızıyorum.»

«Ben de bundan korkuyordum zaten.» Yine de Alec bu itirafa itiraz etmedi. Herhalde Tess'in soğuk durmasındansa, kızmasının daha iyi olduğu düşüncesindeydi. «Seni kızdırdığım zaman bana söyle? Niçin söylemiyorsun?»

«Nedenini çok iyi biliyorsunuz. Çünkü ben burada çaresizim.»

«Sevdalı davranışlarımla seni incitmedim ya?»

«Bazan incittiniz.»

«Kaç kere?»

«Bunu da siz de benim kadar biliyorsunuz... Bir çok kere-ler.»

Tess cevap vermedi. At, akşamdan beri çukurlukları kaplayan hafifçe aydınlık sis her yanı kaplayıncaya kadar, bir hayli zaman hızlı hızlı gitti. Sis yüzünden ay boşluğa asılmış gibi görünüyor, ona berrak havada olduğundan daha başka bir genişlik kazandırıyor. Ya bu sebepten, ya dalgınlıktan yahutta uykusu geldiği için Tess, Trantridge'ye giden yolun ana — yoldan ayrıldığı noktayı çoktan geçtiklerini, genç adamın Trantridge yönüne sapmadığını anılamadı.

Genç kız anlatılamıyacak kadar yorgundu. O hafta bo-

yunca her sabah saat beşte kalkmış, bütün gün ayak—üstü çalışmış, üstelik bu akşam Chaseborough'a olan üç millik yolu yürümüş, yemeden — içmeden tam üç saat arkadaşlarını beklemişti. Onları yola çıkarmak için gösterdiği sabırsızlıkla bir şeyler yeyip karnını doyurmayı unutmuştu; sonra eve olan yolun bir milini yürümüş, kavganın heyecanını yaşamıştı. Şimdi saat nerdeyse bir olmak üzereydi. Yine de Tess ancak bir kere uykuya yenilmişti. O kendinden geçiş anında başı hafifçe genç adamın sırtına dayanmıştı.

O zaman d'Urberville atı durdurdu. Ayaklarını üzenilerden çekti. Eyerin üstünde yan döndü. Tess'i tutmak için kollarını beline sardı.

Bu davranış derhal Tess'i korunma durumuna itti. Aniden canlanan o karşı koyma güdülerinden birine kapılarak genç adamı hafifçe itti; tehlikeli bir şekilde oturan d'Urberville dengesini kaybeder gibi oldu. At kuvvetli olmasına rağmen, şans eseri en uslu olanıydı. Onun için yolun üstüne yuvarlanmaktan kurtuldu.

D'Urberville , «büyük bir haksızlık bu,» diye atıldı, «kötü bir niyetim yoktu ki! Yalnızca düşmene engel olmak istiyordum.»

Tess kuşkulu kuşkulu durup düşündü; genç adamın söylediğinin doğru olabileceğine kani olunca alçak gönüllükle, «özür dilerim, efendim,» dedi.

Genç adam, «bana bir parça güvendiğini gösterinceye dek seni affetmeyeceğim, Tess,» dedi. «Senin gibi küçücük bir çocuk tarafından bu derece reddedilecek kadar neyim ben Allah esen? Tükenmek bilmeyen dört ay boyunca hep duygularımı hiçe saydın. Benden kaçtın. Bana hakaret ettin. Artık dayanamıyacağım!»

«Hayır, hayır, ayrılmıyacaksın! Bir kere daha soruyorum; seni kolumla sarmama izin vererek bana olan inancını gösterir misin? Gel, şurda ikimizden başka kimse yok. Birbirimizi iyi tanıyoruz; seni sevdiğimi, dünyanın en güzel kadını

olarak kabullendiğimi biliyorsun. Öylesin de. Sana karşı bir aşık gibi davranamaz mıyım?»

Tess'in ağzından itiraz eder gibi kısa, hırçın bir nefes çıktı. Oturduğu yerde huzursuz huzursuz kıpırdandı. Uzaklara baktı. «Bilmiyorum... İsterdim ki... nasıl evet veya hayır diyeyim ben...»

D'Urberville kolunu tess'in beline istediği şekilde koyarak meseleyi halletti. Tess de daha fazla karşı koymadı. Genç kız akla uygun düşmek bir zamandan beri ilerlemekte olduklarını farkedinceye kadar böyle ağır ağır, yan yana gittiler... Oysa Chaseborough'dan çiftliğe olan kısa yolculuğu kapsayacak zamandan çok daha fazla gitmişlerdi. Hem artık sert bir yolda değil, bir patikadaydılar.

Tess, «ay, biz nerdeyiz?» diye atıldı.

«Bir orman kıyısından geçiyoruz.»

«Orman mı? Ne ormanı? Mutlaka yoldan çok uzaktayız.»

«Chase» nin bir parçası... İngiltere'nin en yaşlı ormanı. Güzel bir gece? Niçin yolumuzu bir parça olsun uzatmıyalım?»

«Nasıl bu derece hain olabilirsiniz?» dedi Tess. Derin bir üzüntüye kapılmıştı. Yerinden kayma pahasına da olsa genç adamın parmaklarını teker teker açarak kolundan kurtuldu. «Tam size karşı bu derece güven gösterir, itmekle hatta ettiğimi düşünerek sizi hoşnut etmeye çalışırken! Lütfen beni yere indirin. Bırakın eve dek yürüyeyim.»

«Hava açık bile olsa eve kadar yürüyemezsin, sevgilim. Söyleyeyim, Trantridge'den milletce uzaktayız. Sonra gittikçe koyulaşan bu sis içinde ormanda saatlerce dolaşman mümkündür.»

«Zarar yok,» diye Tess yalvardı, «beni indirin, rica ederim. Nerede olursak olalım. Umurumda bile değil; yalnızca beni aşağı indirin, rica ederim!»

«Pekala... İndireceğim... Ama bir şartla. Seni böyle sapa bir yere getirdiğim için eve salimen dönmenden ben sorumluyum. Sen ne dersen de.. Yardımsız Trantridge'ye varabil-

men imkânsız. Doğrusunu istersen, şekerim, bu her şeyi gizleyen sis yüzünden ben de nerede olduğumuzu bilmiyorum. Şimdi, ben çalıların arasından geçip bir eve yahut yola çıkıp nerede olduğumuzu anlayıncaya dek burada beni beklemeye söz verirken seni aşağı indiririm... Hem de memnuniyetle. Dönünce sana nerede olduğumuzu söylerim... Sende yürümekte ısrar edersen yürürsün yahut ata binersin... Nasıl istersen öyle olur...»

Tes şartları kabul etti. Atın sol yanından aşağı kaydı. Yine de d'Urberville yanağına kaçamak bir öpücük kondurmaya başlamıştı. Sonra o da öteki yandan sıçırarak indi.

«Herhalde atı tutmam gerekecek?» diye Tess sordu.

«Yok, yok; gerekli değil;» diye d'Urberville soluyan atı okşuyarak cevap verdi. «Bu gecelik bu kadar yeter.»

Atın başını çalılardan yana çevirdi. Bir dala bağladı. Tess için kuru yaprakların yığını içinde bir çeşit yatak yahut yuva gibi bir şey yaptı.

«Şimdi buraya otur,» dedi, «yapraklar ıslak değil. Arada sırada ata bak yeter.»

Tess'den bir iki adım uzaklaştı. Sonra geri dönerek, «sırası gelmişken söylüyeyim,» dedi, «Tess, bugün baban işe girdi. Birisi bir iş vermiş.»

«Biri mi? Siz iş verdiniz.»

«Evet,» der gibilerden, d'Urberville başını salladı.

«Oh, ne kadar iyisiniz!» Tess o sırada ona teşekkür etmenin ne kadar uygunsuz düştüğünün farkındaydı. İçini acı bir duygu kapladı.

«Çocuklar da bir iki oyuncak aldılar.»

«Bilmiyordum... Onlara bir şeyler gönderdiğinizi bilmiyordum,» diye mırıldandı Tess. Çok duygulanmıştı. «Keşke yapmasaydınız... Evet, nerdeyse bunu dileyecek bir hale geldin.»

«Neden şekerim?»

«Bana sıkıntı veriyor da.»

«Teseý... Beni bir parçacık olsun sevmiyor musun?»

«Size minnettarım,» diye Tess istemiye istemiye itiraf etti, «ama korkarım ki ben...» Bu sonuçta rol oynayan kuvvetin genç adamın ona beslediği duygular olduğunu kavrayınca, Tess'in yavaş yavaş akmaya başlayan göz yaşları süratlendi. Alabildiğine ağlamaya başladı.

«Ağlama sevgilim, ağlama!» Şimdi şuraya otur. Ben gelineye kadar bekle.» Tess, genç adamın yığıldığı yaprakların arasına itirazsız oturdu. Hafifçe titredi. Alec, «üşüyor musun?» diye sordu.

«Çok değil, bir parça»

D'Urberville ona dokundu. Parmakları kuş tüyünün içine girmiş gibi gömüldü. Üzerinde yalnızca o incecik müslin giysi var... Olur mu ya?»

«En güzel yazlık giysim bu. Yola çıktığımda hava çok sıcaktı. Sonra geç kalacağımı hiç düşünmemiştim.

«Eylül ayında geceler serin olur. Dur bakayım.» D'Urberville üzerindeki ince paltoyu çıkardı. Şefkatle Tess'in omuzlarına koydu. «Tamam artık... üşümezsın,» dedi, «güzelim, şimdi sen burda dinlen. Ben çabuk geri dönerim.»

Paltonun düğmelerini ilikledikten sonra genç adam, ağaçların arasına bir perde gibi gerilen duman ağlarının içine daldı. Tess, d'Urberville yakındaki bayırı inerken dallardan çıkan hışırtıyı, genç adamın ayak sesleri bir kuşun sekişinden daha fazla ses çıkarmayınca kadar işitti. Sonunda sesler kesildi. Ayın batmasıyle soluk ışık azaldı. Ve Tess, d'Urberville'nin kendisini bıraktığı yerde uykuya dalarken, ay tümüyle görünmez oldu.

Bu sırada Alec d'Urberville, Chase ormanının hangi bölümünde oldukları üzerine duyduğu içten kuşkuyu gidermek için bayır yukarı tırmanmıştı. Gerçekten atını bir saatten fazla gelişigüzel genç kızla daha fazla yalnız kalabilmek için önüne çıkan her dönemece dalmış, dikkatini yol kenarındaki nesnelerden çok, Tess'in mehtabın ışıklarıyla aydınlanan ki-

şiliğine vermişti. Tepenin üstünden bitişikteki ovaya tırmanınca nerede oldukları sorununu çözümleyen bir ana — yolun kıyısındaki parmaklıklara geldi; oysa ay artık tümüyle ortadan kaybolmuştu. Sabah yakın olmasına rağmen Chase, bir parça da sis yüzünden koyu bir karanlığa bürünmüştü. Genç adam dallara çarpmamak için ellerini öne uzatarak yürümek zorunda kalmıştı. Yola çıktığı tam noktayı tekrar bulmasının olanaksızlığını kavradı. Aşağı yukarı, ileri geri dolaşırken atın kıpırtısını işitti; hiç beklemediği bir anda ayağına paltosunun kolu takıldı.

D'Urberville, «Tess,» diye seslendi

Cevap çıkmadı. Artık karanlık o derece koyulaşmıştı ki d'Urberville ayaklarının dibinde, kuru otlar üzerinde terkettiği beyaz, müslin giysili şekli solgun bir bulanıklık halinde farkediyordu; Her şey birbirinin aynı olan karanlıklar içindeydi. D'Urberville eğidi; hafif, düzgün nefes alışlar duydu. Diz çöktü. Bir parça daha, Tess'in nefesi yüzünü ısıtıncaya dek eğildi. Bir anda yanağı genç kızinkine değdi. Tess derin bir uykudaydı. Gözyaşları kirpiklerinde hala duruyordu.

Çevrede heryere derin bir karanlık ve sessizlik hükmediyordu. Bunların üzerinde, içinde güzel kuşların uyukladığı Chase'nin asırlık meşe ve porsuk ağaçları yükseliyordu; ağaçların çevresinde sıçrayan ada ve yabani tavşanlar gizli gizli dolaşıyorlardı. Ama bazılarının dediği gibi Tess'in koruyucu meleği neredeydi? Onun saf inancının Tanrısı nerdeydi? Tishbitenin sözünü ettiği öteki tanrı gibi belki çeneye dalmıştı, belki de bir iş peşindeydi yahutta bir yolculuğa çıkmıştı. Belki de uyuyordu; uyandırılmaktan hoşlanmıyordu.

Niçin bir bürümcük kadar ince duygulu, henüz kar kadar temiz sayılabilecek bu güzel varlığın alınına böyle kötü bir kaderin yazılmasına karar verilmişti. Binlerce yıllık çözümsel felsefe niçin çoğunlukla kötülerin iyilere, kötü kadının iyi erkeğe, iyi erkeğin kötü kadına düştüğünü açıklamayı başara-

mamıştır! Kişi bu felakette gizlenen günah duygusunu görebilir Hiç şüphesiz Tess'in zırhlı ataları bir savaştan neşeyle evlerine dönerlerken kendi devirlerinin köylü kızlarına karşı aynı ölçüyü belki daha da pervasızca uygulamışlardı. Ama babaların günahlarını çocuklarına yüklemek ilahiyatçılar için yeterince iyi bir ahlâk görüşü olmasına rağmen, ortalama insan karakteri tarafından küçümsemeyle karşılanmaktadır; onun için davayı halletmekten uzaktır.

Tess'in bu bölümlerde oturan kendi halkının kadercilikleriyle tekrarladıkları gibi: «Olacağı varmış!» İşte meselenin açısı burda. Evinden dışarı adımını atan kahramanımızın benliğini, bundan sonra sayılamıyacak kadar çok toplumsal olaylar parçalara ayıracaktır.

İKİNCİ BÖLÜM

ARTIK BAKİRE DEĞİL

Sepet ağır, bohça büyüktü. Ama genç kız onları özel yükünü nesnelerde bulmayan bir kişi gibi sürükleyip götürüyordu. Arada sırada, farkında bile olmadan bir kapının yahut direğin yanında dinlenmek için duruyordu; sonra yükünü yuvarlak, dolgun kolu üstüne çekerek ilerliyordu.

Tess Durbeyfield'in Trantridge'ye gelişinden dört, Chase'deki gece yolculuğundan bir kaç hafta sonra, Ekim ayının sonlarına doğru bir pazar günüydü. Güneşin doğuşu üzerinden hanüz fazla bir zaman geçmemişti; güneş ışıkları solgundu. Yüzünün dönük bulunduğu, son zamanlara kadar yabancı olduğu ovayı çevreleyen engeli aydınlatıyordu; doğduğu yere varabilmesi için bu engelin üzerinden geçmesi gerekiyordu. Bayır bu yönde yavaş yavaş alçalıyordu. Toprak ve görünüm Blackmoor ovasındakinden çok farklıydı. Çevreden geçen demiryolunun etkisine rağmen iki kişinin karakteri ve aksanı bile birbirinden farklıydı. Öyle ki doğduğu köy, Trantridge'de kaldığı yerden yirmi milden az bir uzaklıkta olmasına rağmen, Tess'e daha da uzaktaymış gibi geliyordu. Orada oturanlar kuzey ve batıdakilerle alış — veriş ederler, kuzey ve batıya doğru yolculuk yaparlar, flört ederler, evlenirler, kuzey ve batı diye düşünürlerdi; bu yanda oturanlar enerjilerini, dikkatlerini çoğunlukla doğuya ve güneye çevirmişlerdi.

Yokuş, d'Urberville'nin o Haziran gününde Tess'i arabasını bir çılgın gibi sürerek getirdiği gibiydi. Tess durmaksız-

zın yoluna devam etti. Bayırın üstündeki dikliğin kenarına varınca ötedeki, şimdi sis bulutunun içinde yarı perdelenmiş gibi duran çok iyi bildiği, yemyeşil dünyaya baktı. Görünüm buradan hep güzeldi; hele bugün Tess'e belki olduğundan da güzel geliyordu. Çünkü burasını son gördüğünden beri sevimişli kuşların öttüğü yerde yılan ısıklıklarının bulunabileceğini öğrenmiş, aldığı dersle hayat görüşü kökünden değişmişti. Başını düşünceli düşünceli önüne eğmiş olan Tess arkasına bakmak için döndü. Artık Tess, Trantridge'ye gelmek için yola çıkan o basit köylü kızı değildi.

Demin geçtiği uzun beyaz yoldan yanında genç kızın dikkatini çekmek için elini sallayan bir erkeğin yürüttüğü iki tekerlekli bir araba geliyordu.

Tess düşünümeyecek kadar büyük bir rahatlıkla beklemesi için verilen işarete boyun eğdi. Bir kaç dakika sonra adam ve at yanına geldiler.

«Neden böyle gizlice kaçtın?» diye d'Urberville nefes nefese, azarlar gibi sordu. «Hem de Pazar günü. Herkes yatar-ken! Ben de gittiğini tesadüfen öğrendim. Sana yetişmek için atı deliler gibi sürdüm. Şu hayvana bak bir. Niçin böyle gidiyorsun? Gitmene hiç kimsenin engel olmayacağını bilirsin. Sonra yürümen, bu ağır yükü taşımaya kalkışman çok gereksiz! Geri dönmek istemediğin takdirde, kalan yolu arabayla götürmek için böyle deliler gibi peşinden koştum.»

Tess, «geri dönmeyeceğim,» diye cevap verdi.

«Ben de dönmeyeceğini düşünmüştüm... Peki sepetini arabaya yerleştir. Arabaya binmen için sana yardım etmeme izin ver.»

Tess sepetini ve bohçasını ilgisizce arabaya yerleştirdi. Kendisi de çıkıp oturdu. Tess artık d'Urberville'den korkmuyordu. Genç adama olan güveninin nedeninde derin hüznü yatıyordu.

D'Urberville hemen bir sigara yaktı. Yolculuk yol kenarındaki özelliği olmayan nesneler üzerine duygusal olmayan,

kesik kesik konuşmalarla devam etti. D'Urberville yazın ilk günlerinde, çiftliğe getirirken Tess'i öpmeye kalkıştığını tümüyle unutmuş gibiydi. Ama Tess unutmamıştı. Şimdi bir kukla gibi oturmuş, genç adamın sözlerine tek heceli kelimelerle cevap veriyordu. Bir kaç mil sonra, ötede Marlott köyünün bulunduğu ağaç kümesine geldiler. İşte ancak o zaman Tess'in durgun yüzünde duygulu bir anlam belirdi. Yanaklarından aşağı iki damla göz yaşı akmaya başladı.

D'Urberville ilgisizce, «niçin ağlıyorsun?» diye sordu.

«Orada doğduğumu düşünüyordum da,» diye mırıldandı Tess.

«Eh... Hepimiz bir yerde doğduk.»

«Keşke hiç doğmamış olsaydım... Orada yahut başka bir yerde.»

«Pöf! Peki mademki Trantridge'ye gelmek istemiyorsun da niçin geldin?»

Tess cevap vermedi.

«Kara gözlerimin hatırı için gelmedin. Buna yemin edebilirim!»

«Çok doğru. Sana olan sevgim yüzünden gelseydim, seni içtenlikle sevseydim, yahut hâlâ seviyor olsaydım, zaafım yüzünden şimdi kendimden bu derece nefret etmez, tiksinmezdim!!!... Kısa bir süre için gözlerimi kamaştırdın, o kadar.»

D'Urberville omuzlarını silkti. Tess konuşmasına devam etti...

«Amacınızı iş işten geçtikten sonra öğrendim.»

«Her kadın aynı şeyi söyler.»

«Bu şekilde konuşmak cesaretini nasıl gösteriyorsunuz!» diye Tess içinde uyanan, d'Urberville'nin bir gün tekrar göreceği, gizli bir kuvvetle gözleri parlıyarak hızla genç adama döndü. «Allahım! Sizi arabadan atabilirim! Her kadının söylediğini bazı kadınların hissedebileceği hiç aklınıza gelmez mi?»

«Pekala,» dedi d'Urberville gülerek, «seni incittiğim için

çok üzgünüm. Hata ettim... Kabul ediyorum.» Biraz sonra konuşmasına bir parça acılık kattı. «yalnız bunu durmadan yüzüme fırlatman gereksiz. En yüksek fiyatı ödemeye hazırım. Tekrar tarlalarda, süthanelerde çalışmak zorunda olmadığını biliyorsun. Çok fakirmişsin gibi son zamanlarda giyindiğin o basit, gösterişsiz şeyler yerine en güzel giysilerle donabileceğini de biliyorsun.»

Cömert ve atılgan bir kişiliğe sahip olan Tess'de alaycı bir yan olmadığı halde dudakları hafifçe yukarı doğru kıvrıldı.

«Senden hiçbir şey kabul etmeyeceğimi söylemiştim. Kabul etmeyeceğim... Edemem. Yoksa senin malın olmaya devam ederim. Oysa olmayacağım.»

«Halinden, davranışından insan seni gerçek ve halis bir d'Urberville oluşuna ilavaten bir de prenses olduğunu sanır... Ha! ha! Evet, Tess şekerim, artık konuşmayacağım. Ben kötü bir kişiyim galiba... Hem de çok kötü bir kişi. Kötü doğmuşum, kötü yaşadım, büyük bir ihtimalle de kötü olarak öleceğim. Ama kaybolmuş ruhumun üstüne yemin ederim ki sana karşı kötü olmayacağım Tess. Bir ihtiyacın olursa, en küçük bir güçlkle karşılaşırsan derhal bana yaz. İstedliğini yerine getireceğim. Ben Trantridge'de olmayabilirim... Bir süre için Londra'ya gidiyorum... Benim ihtiyar kadına katlanamıyorum artık. Ama bütün mektuplar bana yollanacak.»

Tess, ona daha ileri gelmesini istemediğini söyledi. Tam ağaç yığınının altında durdular. D'Urberville arabadan indi. Tess'i kucaklayıp indirdi. Sonra eşyalarını yanına, yere bıraktı. Tess ona hafifçe eğilerek selam verdi. Bakışları genç adamınkinin içinde dolaştı; sonra yoluna devam etmek üzere eşyalarını almak için döndü.

Alec d'Urberville ağzındaki sigarayı çıkardı. Genç kıza doğru eğildi. Konuştu:

«Böyle dönüp gitmeyeceksin, değil mi, şekerim? Gel!»

«İstiyorsan,» dedi Tess ilgisizce, «bak, bana nasıl hükmediyorsun!»

Tess döndü. Yüzünü ona doğru uzattı. D'Urberville yanağına, baştan savma ama tutkusu henüz tümüyle ölmemiş, bir öpücük kondururken mermerden bir heykel gibi durdu. Öpücüğü verirken bakışları ovanın en uzaktaki ağaçları üstüne takıldı. Genç adamın davranışının farkında değilmiş gibiydi.

«Eski dostluğumuzun şerefine öteki yanağını da öpeceğim!»

Tess aynı uysal tavırla, bir berberin yahut ressamın isteğini yerine getirirmiş gibi başını çevirdi. D'Urberville öteki yanağı da öptü. Tarlalardaki mantarların derisi kadar pürüzsüz, serin ve nemli olan cildi kokladı.

«Bana dudaklarını vermeyecek? Üstelik sen de beni öpmeyeceksin! Bunu hiç bir zaman isteye isteye yapmadın... Korkarım beni hiç sevmeyeceksin!»

«Bunu size sık sık söyledim. Doğru. Sizi asla içtenlikle, gerçekten sevmedim. Sevebileceğimi de sanmıyorum.» Sonra genç kız üzüntüyle ekledi. «oysa şu anda bu konu üstüne yalan söylememin bana çok faydası dokunurdu. Ama bende az da olsa böyle bir yalan söylemeyecek kadar şeref duygusu kaldı. Eğer sizi sevseydim, bunu belli etmek için elimde çok güzel nedenler vardı. Ama sevmiyorum.»

D'Urberville bu sahne kalbine, vicdanına, kibarlığına oldukça sıkıntılı gelmiş gibi nefesini üzüntüyle bıraktı.

«Eh, gülünç denecek kadar kederlisin, Tess şu anda sana iltifat etmeye hiç bir zorunluluğum yok. Oysa bu kadar üzülmeyi yersiz diyebilirim. Bu bölgede soylu olsun olmasın güzelliğinle her hangi bir kadınla yarışabilirsin... Tekrar bana dönecek misin, Tess? Vallahi, seni bu şekilde evine yollamak hiç hoşuma gitmiyor.»

«Asla, asla dönmiyeceğim! Daha önce görmem gereken şeyi görür görmez kararımı verdim. Dönmiyeceğim.»

D'Urberville çevik bir davranışla arabaya atladı. Dizginleri ayarladı. Kırmızı meyveli çitlerin arasından geçip gitti.

Tess onun arkasından bakmadı. Kıvrılarak uzayan yolda

ağır ağır ilerledi. Henüz zaman çok erkendi. Güneşin alt yuvarlağı dağın üstüne çıkmıştı ama titrek, cansız ışıkları dokunum duyumundan çok göze hitap ediyordu. Görünürlerde kimsecikler yoktu. Hüzünlü Ekim ayı ve Tess'in ondan da hüzünlü benliği o bölgede dolaşan yegâne iki varlık gibi görünüyordu.

Yine de çok geçmeden peşinden ayak seslerinin geldiğini işitti.. Bir erkeğin ayak sesleri. Adam hızlı yürüdüğü için Tess'e yaklaşmış, genç kız onun varlığını farketmezden önce, «günaydın,» demişti. Yabancı, bir sanatkara benziyordu. Elinde bir teneke kutu kırmızı boya taşıyordu. Tess'e kibarca sepetini taşıyıp taşıyamayacağını sordu. Tess razı oldu. Adamın yanı sıra yürüdü.

Adam neşeyle, «bu Sebt (1) sabahında yola çıkmak için zaman çok erken,» dedi.

Tess, «evet,» diye cevap verdi.

«Çokları haftalık çalışmalardan sonra dinlenmek istiyorlar.»

Tess buna da başını salladı.

«Oysa ben bugün, bütün bir hafta boyunca yaptığımdan daha fazla iş yaparım.»

«Öyle mi?»

«Bütün hafta insanların, Pazar günleri Tanrı'nın şerefine çalışırım. Bu ötekinden daha doğru değil mi... Şu duvarın orda bir parça işim var.» Adam konuşurken yol kenarındaki çayırılığa giden aralığa saptı. «Bir dakika bekleyin,» diye ekledi, «işim uzun sürmez.»

Sepeti onda olduğundan Tess için yapılacak başka bir şey yoktu. Bekledi. Bir yandan da adamı seyrediyordu. Yabancı, Tess'in sepetiyle teneke kutuyu yere bıraktı. Kutunun içindeki boyayı karıştırarak çiti meydana getiren üç tahtadan or-

---

(1) Hristiyanların dinlenme zamanı olan Pazar günü.

tadakine, her kelimeden sonra, yazdığı okuyanın kafasına iyi-ce yerleşsin diye bir vürgül koyarak, kocaman köşeli harflerle yazmaya başladı...

SENİN, LANETİN, UYUMAZ.

Sakin görünüme, koruluğun solgun, tükenen renklerine ve yosunlu çit tahtalarına karşı bu göze çarpıcı kıpkırmızı kelimeler pırıl pırıl parladılar. Kelimeler kendi kendilerini haykırıyor, havayı çınlatıyor gibiydiler. Bazıları bu korkunç çöküş karşısında, «vah, vah! Zavallı ilahiyat bilimi!» diyebilirler. Bu zamanında insanlığa fevkalade hizmetlerde bulunan bir inancın son gülünç cümlesiydi. Ama Tess'in içine suçlayıcı bir dehşetle işledi. Bu adam onun başından geçenleri biliyor gibiydi; oysa tamamiyle yabancı bir kişiydi.

Adam yazısını bitirince Tess'in sepetini yerden aldı. Yola koyuldular.

Tess alçak sesle, «yazdıklarınıza inanıyor musunuz?» diye sordu.

«İnanmak mı? Kendi varlığıma inandığım kadar inanıyorum.»

«Ama,» dedi Tess titriyerek, «ya günahınızı kendi isteği-nizle işlemedinizse?»

Adam başını salladı.

«Bu yakıcı sorun üzerinde fazla konuşamam. Geçtiğimiz yaz bu bölgenin bütün kapılarına duvarlarına, çitlerine bu cümleleri yazarak yüzlerce mil katettim. Bunların uygulanmasını onları okuyanların imanlarına bırakıyorum.»

«Bence korkunç şeyler,» dedi Tess, «Yıkıcı! Öldürücü!»

«Öyle olmaları istenmiş,» diye adam işini bilir bir tavırla cevap verdi, «ama siz daha yakıcılarını okumalısınız... Onları kenar mahallelere, liman kentlerine saklıyorum. İnsanı kıvrandırır! Bu yazdıklarım köy yerleri için iyidir... Ah, işte şu anbarın yanında yıkılmak üzere olan bir tahta perde var. Oraya da yazmalıyım... Sizin gibi tehlikeli genç kızların dikkat etmesi için iyi olacak... Bekler misiniz, küçükhanım?»

«Hayır,» dedi Tess. Sepetini alarak yürümeye devam etti. Bir parça ötede başını çevirdi. Eski, kurşuni renkli duvar, daha önce kendisinden yerine getirmesi asla istenmemiş bu ödeve sıkılmış gibi garip, alışılmamış bir tavırla önceki benzeyen sözcükleri duyurmaya başladı. Tess aniden kıpkırmızı kesilerek okudu. Adamın yarısına geldiği yazının nasıl biteceğini anladı...

SEN İŞLEMEYECEKSİN...

Neşeli yabancı onun baktığını farketti? Fırçasını bıraktı. Bağırды:

«Bu önemli konular üzerine bilgi edinmek isterseniz, gittiğiniz yörede bugün gayet kıymetli, iyi biri dinsel öğüt verecek... Kendisi Emminster'li papaz Mr. Clare'dir. Artık onun mezhebinden değilim. Ama çok iyi insandır. Beni başlatan odur. Tefsir etmeyi her hangi bir papaz kadar bilir.»

Tess cevap ermedi. Gözleri toprağa dikili, kalbi çarpa çarpa yoluna devam etti. Öfkesi geçince kendi kendine nefretle, «pöf! Tanrı'nın böyle şeyler söyleyeceğine inanmam!» diye mırıldandı.

Birdenbire babasının evinin bacasından tüy gibi bir duman yükseldi. Tess'in kalbi sızladı. Eve varınca gördüğü manzara karşısında daha da üzüldü. Yukardan henüz inmiş olan annesi onu kucaklamak için meşe ağacı kabukları attığı ocağın başından döndü. Kahvaltıyı hazırlıyordu. Pazar sabahı olduğundan yarım saat daha fazla uyumaya hakkı olduğunu düşünen babası gibi, çocuklar da yukardaki odalarındaydılar.

«Hey! Benim sevgili Tess'im!» diye annesi şaşkınlıkla bağırды. Yerinden sıçradı. Genç kızı öptü. «Nasılsın? Geldiğini hiç farketmedim! Eve, evlenme hazırlıklarını yapmak için mi döndün?»

«Hayır, onun için gelmedim anne.»

«O halde izinli geldin?»

«Evet... İzinli geldim. Uzun bir tatil yapacağım.» dedi Tess.

«Ne... Kuzenin seninle evlenmeyecek mi?»

«Benim kuzenim değil o. Benimle de evlenmeyecek.»

Annesi kızının yüzüne dikkatle baktı.

«Gel, bana herşeyi anlat.»

O zaman Tess annesine yaklaştı. Yüzünü Joan'ın boynuna sakladı. Anlattı.

«Yine de seninle evlenmesini istemiyorsun, ha?» diye annesi hayretle konuştu. «Başına gelenlerden sonra hangi kadın olsa onunla evlenmek isterdi.»

«Evet, belki de benden başka her kadın ister.»

«Bu işi becerseydin masal gibi bir şey olurdu,» diye annesi devam etti. Öfkesinden nerdeyse ağlamak üzereydi. «Bura senin ve onun üzerine gelen onca haberlerden sonra işin böyle sona ereceği kimin aklına gelirdi ki! Yalnızca kendini düşüneceğin yerde niçin bir parça da aileni hesaba katmadın? Bak nasıl köle gibi çalışıyorum. Zavallı, kalbi delik bir tava gibi fıkanmış bir baban var! Bundan birşeyler çıkar diye ummuştum! Dört ay önce birlikte giderken öyle güzel bir çift meydana getiriyordunuz ki! Bak bize ne verdi... Hep akrabası olduğumuzu düşündüğü için verdi. Akriba olduğunuz için değilse bile sana olan aşkı yüzünden onunla evlenmeliydin. Onu evlenmeye razı etmeliydin!»

Alec d'Urberville'nin kendisiyle evlenmesini düşünmek! Onun Tess'le evlenmesi! Ama d'Urberville evlilik üzerine tek bir kelime olsun söylememişti ki! Söyleseydi ne olurdu sanki? Toplumsal yönden huzura kavuşmak için çırpınan bir kişi nasıl olur da Tess'i, d'Urberville'ye olumlu bir cevap vermeye zorlardı, anlamıyordu. Ama zavallı annesi onun bu adama olan duygularını bilmiyordu; meselenin bu şekilde sonuçlanması belki de olanaksız, talihsizlik, akıl almaz bir gerçektir. Ama böyle olmuştu işte ve Tess'in dediği gibi, kendi kendinden tiksınmesinin nedeni buydu. Tess asla d'Urberville'yi sevmemişti. Şimse ise hiç sevmiyordu. Ondan korkmuş,

çekinmiş, çaresizliğinden ustaca faydalanması karşısında yenilmişti; sonra d'Urberville'nin ateşli davranışları karşısında gözleri kamaşmış ve kendini şaşkın bir şekilde bırakmıştı; bir zaman sonra ondan tiksinişmiş, kaçmıştı; o kadar. D'Urberville'den nefret ediyor sayılmazdı. Çünkü Tess için önemsiz bir kişiydi. Şerefi için bile olsa onunla evlenmeyi aklına getirmiyordu.

«Onun karısı olmayı düşünmüyor idiyse daha dikkatli davranman gerekirdi!»

Kalbi parçalanıyormuş gibi olan genç kız ızdırapla annesine sarıldı: «Ah, anne, annem! Nerden bilecektim? Dört ay önce burasını terkettiğimde henüz çocuk sayılırdım! Erkeklerin tehlikeli olabileceklerini bana niçin anlatmadın? Niçin beni ikaz etmedin? Soylu hanımlar kendilerini nasıl koruyacaklarını biliyorlar. Çünkü bu gibi şeyleri anlatan romanlar okuyorlar; ama benim bunları öğrenmeye hiç zamanım olmadı. Sen de bana yardım etmedin!»

Annesi yumuşamıştı.

Joan Durbeyfield göz yaşlarını önlüğüyle silerek, «d'Urberville'nin içten duygularından, sonucun ne olacağından bahsedersen seni ürküteceğimi düşünüp korktum. Elindeki şansını kaybetmeni istemiyordum.» dedi, «evet, bundan elimizden geldiğince faydalanmalıyız. Zaten bir şey değil!»

XIII.

Tess Durbeyfield'in sözde akrabalarının yanından döndüğü söylentisi ortalığa yayıldı. Öğleden sonra Marlott'un bir çok genç kızı, Tess'in okul arkadaşları ve bildikleri, kendilerince, üstün bir kişinin misafirleri olacaklarını düşünerek en iyi kolalanmış, ütülenmiş giysileri içinde Tess'i görmeye geldiler. Tess'e aşık olan ve yörenin yerlisi sayılmayan d'Urberville'nin pervasız bir çapkın ve kalp kırıcı olarak ünü Trant-ridge'nin o zamanki sınırları dışına yayıldığından Tess'in durumuna çok daha büyük bir çekicilik kazandırıyordu.

Ziyarete gelenlerin merakları o kadar büyüktü ki, Tess sırtını döndüğü bir sırada en küçükleri fısıldadı:

«Tess ne kadar sevimli; bu şık giysi onu ne kadar da güzelleştiriyor! Çok pahalı bir giysi olduğuna eminim. Herhalde Mr. d'Urberville'nin hediyesidir. «Köşe dolabından çay takımını almak için uzanan Tess bu konuşmaları işitmedi. İşitseydi, işin doğrusunu arkadaşlarına derhal anlatırdı belki. Ama annesi işitmişti. Joan'ın, gösterişli bir evlenme umudunun esirgendiği boş gururu, bir flörtün heyecanı ile beslendi. Böyle sınırlı ve geçici bir zafer kızının şerefiyle ilgiliydi ama yine de minnettar kaldı; henüz tüm umutlarını kaybetmiş sayılmazlardı. Belki de sonunda beklediği düğün yapılırdı. Arkadaşlarının, kızına duydukları hayranlığa sevinerek onları çaya kalmaya razı etti.

Kızların gevezikleri, gülüşmeleri, iyi niyetli imaları, hepsinden çok kıskançlık dolu heyecanları, titremeleri Tess'i bile güçlendirdi. Akşama doğru onların heyecanı Tess'e de geçmişti. Genç kız adeta neşelendi. Eski haline benzer bir canlılıkla konuşmaya başladı. Taze güzelliği içinde yanakları pembe pembe oldu.

Arada sırada kaygılanmasına rağmen, misafirlerinin sorularını üstünlük taslayan bir tavırla cevaplandırdı; çünkü flört mevzuundaki macarasının oldukça kıskanılacak bir şey olduğunu farketmişti. Ama zavallı Tess, Robert South'ın sözcüklerindeki gibi, «kendi perişanlığına aşık oluştan,» o derece uzaktı ki, aldanışı bir şimşek çakışı gibi geçici oldu; buz gibi bir sağ duyu, arada sırada üstün gelen zayıflığıyla alay etmek istermiş gibi tüm benliğini kapladı; gururunun bir an süren dehşeti Tess'i mahkûm etti; onu çekingen ilgisizliğinin içine tekrar attı.

Artık günlerden Pazar değildi; ertesi sabahın alacakaranlığının umutsuzluğu vardı; en iyi giysiler yoktu; gülüşen misafirler gitmişlerdi; Tess yatağında yapayalnız uyandı; günahsız küçük kardeşleri çevresinde hafif hafif soluk alıyorlardı.

Önünde, dönüşünün uyandırdığı heyecan, ilgi yerine yardım-cısız ve pek az ilgi görerek yürüyeceği uzun, taşlı bir yol uzan-ıyordu. O zaman üzüntüsü korkunç bir hal aldı. Yerin di-bine geçesi geldi.

Tess bir kaç hafta içinde, bir Pazar sabahı kiliseye gide-rek, insan içine çıkacak kadar toparlandı... İlahileri, eski mezmurları dinlemekten, sabah duasına katılmaktan hoşlanır-dı. Türkü seven annesinden aldığı, doğuştan gelen müzik sev-gisi yüzünden en basit bir parça bile bazan kalbini bağrından koparıp çıkaracakmış gibi derinden etkilenirdi.

Kendine özgü nedenlerden dolayı mümkün olduğu ka-dar dikkati çekmemek, delikanlıların sevdalı davranışların-dan kurtulmak için daha çan sesleri başlamadan yola çıktı. Galerinin altında, yalnızca yaşlı kadın ve erkeklerin geldiği, odun yığınının ve kilise araçlarının arasındaki üst üste yı-ğılmış cenaze taşıyıcılarının durduğu yere yakın bir sıraya oturdu.

Köylüler ikişer, üçer gelip Tess'in önündeki sıralara yer-leştiriler. Dakikanın üçte biri kadar bir zaman için dua ediyor-larmış gibi başlarını önlerine eğdiler. Oysa dua ettikleri yoktu; sonra hemen doğruldular. Çevrelerine baktılar. İlahiler ara-sında Tess çok sevdiği bir parçanın da bulunduğunu gördü... Çok istemesine rağmen parçanın adını bilmiyordu. Mezarının içinden duygular silsilesini idare edebilen, onun gibi bir kı-zın adını asla işitmediği, üstelik kişiliği üstüne hiçbir şey bil-mediği bir bestecinin kudretinin ne kadar garip ve ilâhi oldu-ğunu düşündü.

Başlarını önlerine eğenler biraz sonra yine arkalarına ya-hut çevrelerine bakmaya başladılar. Sonunda Tess'i farkederek aralarında fısıldaştılar. Tess onların neler fısıldaştığını biliyordu. Üzüldü. Bir daha kiliseye hiç gelemeyeceğini his-setti.

Küçük kardeşleriyle paylaştığı yatak — odasının çatısı altından karları, yağmurları, rüzgarları, güneşin göz kamaş-

tırıcı batışlarını, birbiri peşi sıra gelen dolunayları seyretti. Eve o derece kapandı ki, hemen herkes onun köyden gittiğini sandı.

Bu devrede Tess'in yaptığı tek iş karanlık çöktükten sonra oluyordu; işte o zaman ormandayken çok yalnızdı. Aydınlıkla karanlığın denge temin ettiği, günün baskısıyla gecenin kararsızlığını etkisiz bırakan, kafaya tam bir düşünme özgürlüğü kazandıran akşam vaktinin nasıl yaklaştığını çok iyi biliyordu. Başlıca düşüncesi insanoğlundan, daha doğrusu toplu haldeyken o kadar dehşet verici olduğu halde tek tek iken pek korkunç olmayan, hatta acınacak bir durumda bulunan duygusuz insan karışımından kaçınmakmış gibi görünüyordu.

XIV.

Ağustos ayında puslu bir gün doğuşuydu. Ilık güneş ışıklarının hücumuna uğrayan geceye özgü koyu dumanlar, içinde yün yığınlarının kurutulup kuruyuncaya dek bekletildiği çukurluklara, üstü kapalı yerlere doğru dağılıyor, çekiliyordu.

Sis yüzünden güneşin garip, duygulu, bir hali vardı. Yüzündeki anlam dolayisiyle erkekçe bir ad ister gibiydi. Bu görünüş, ortalıkta hiç kimsenin bulunmayışıyla birleşince insana eski zamanın güneşe tapıcılığını hatırlatıyordu. İnsan gökyüzünün altında bundan daha akla yakın bir dinin yaşamadığına inanabiliyordu. Güneş kendisi için ilginç nesnelerle dolu bir evrene, bir delikanlının gücü ve dikkatiyle bakan sarı — saçlı, güler yüzlü, tatlı bakışlı ilâhi bir yaratıktı.

Daha sonra güneş ışıkları panjurlarının yarıklarından içeriye süzüldü. Dolapların, çekmecelerin ve diğer eşyaların üzerine kıpkırmızı, ocak demiri gibi şeritler fırlattı. Henüz kalkmamış olan hasatçıları uyandırdı.

Ama o sabah, tüm kırmızılar içinde en parlak olanı Marlott yakınındaki sarı mısır tarlasından yükselen iki tane ge-

niş, boyalı tahtaydı. Bunlar diğer iki tahtayla birlikte, bugün çalışmaya hazır olsun diye önceki gün tarlaya getirilen orak makinesinin malta haçını meydana getiriyorlardı. Güneşin ışıklarında boyaları daha bir parlıyor kor halindeki ateşe sokulmuş gibi duruyorlardı.

Tarla şimdiden «açılmıştı» Yâni atların ve makinenin geçmesi için buğdayların içinden, tarlanın tüm çen'eri boyunca bir kaç ayak genişliğinde dar bir yol açılmıştı.

Tam doğudaki çitin tepesindeki gölgeler, batıdaki çitin orta yerine çarptığı saatte bir tanesi erkeklerden, diğeri kadınlardan meydana gelmiş iki topluluk dar yoldan gelmeye başladılar. Topluluktakilerin ayakları hala alacakaranlığın içinde olduğu halde, başları güneşi ışıklarının tadını çıkarıyordu. En yakındaki tarla — kapısının yanlarındaki iki taştan direk arasına girerek dar yolda kayboldular.

O sırada tarladan çekirgelerin aşk yapışını andıran sesler yükselmeye başladı. Artık makine çalışıyordu. Arka arkaya koşulmuş üç atın zincirleme gidişleri ve daha önce sözü edilen sarsak makine tarla kapısının üzerinden görünüyordu. Sürücü makineyi çeken atlardan birinin üstüne oturmuştu. Yardımcısı da makinenin üstüne kurulmuştu. Birlikte tarlanın bir yanı boyunca gittiler. Makinenin kolları ağır ağır dönüyordu. Sonra tepenin aşağı kısmında kayboldular. Biraz sonra tepenin öteki yanında göründüler. Biçilmiş ekin saplarının üzerinden ortaya çıkarken önce en öndeki atın alnında pırıldayan pirinç yıldız, sonra kırmızı boyalı tahtalar sonra da makinenin kendisi göze çarpıyordu. Tarlayı çeviren biçilmiş dar ekin yolu her dolaşıpta bir parça daha genişliyor, zaman ilerledikçe duran ekinin toplamı daha azalıyordu. Sığınaklarının geçiciliğinden, daha sonra kendilerini bekleyen yazgıdan habersiz olan ada tavşanları, yabani tavşanlar, tarla fareleri, fındık fareleri, yılanlar içerilere, daha emin yerlere doğru kaçıyorlardı. Gizlendikleri yer korkunç bir şekilde küçülüp, son bir kaç yardalık ekin de hatasız işleyen makinenin dişleri

altına düşünceye dek, dost düşman birbirlerine sokuldular. Sonra her biri hasatçıların taşları ve sopalarıyla öldürüldüler.

Kadınlar, daha doğrusu kızlar, çünkü çoğu gençtiler, güneşten korunmak için geniş, sarkan parçaları olan pamuklu başlıklar giymişler, ellerine kesilmiş ekinler yaralamasın diye eldivenler takmışlardı. Biri soluk pembe renkte bir ceket, diğeri krem rengi dar kollu bir giysi, bir başkası da orak makinesi kadar kırmızı renkte bir eteklik giymişti; diğerleri, daha yaşlıları, kahverengi kaba giysiler, tulumlar içindeydiler; bunlar tarlada çalışan kadınların giymek adetinde oldukları ama gençlerin beğenmedikleri, bir kılıktı. Bu sabah gözler içlerinde en kıvrak ve güzel vücutlu olduğu için pembe ceketli kıza dönüyordu; oysa başlığını kaşlarının üstüne o kadar çekmişti ki yüzünün hiç bir yeri görülmüyordu; ama başlığının altından sarkan koyu kahverengi bir iki bukle saçdan esmer mi, sarışın mı olduğu belliydi; belki de bakışların üzerine çevrilmesinin nedeni dikkati üzerine çekmeye çalışmamasından ileri geliyordu. Oysa öteki kadınlar sık sık dönüp çevrelerine bakıyorlardı.

Genç kızın ekinleri bağlaması bir saat düzgünlüğüyle devam edip gidiyordu. Son bağlanan demetten bir avuç dolusu başak çekip alıyor, uçlarını düzeltmek için üzerlerine sol eliyle vuruyordu. Sonra eğilerek öne doğru ilerliyor, ekinleri iki eliyle dizlerine doğru çekiyor; eldivenli sol elini yığının altından geçirerek öteki yanda sağ eliyle buluşturuyordu. Demetlere bir aşığın kucaklayışı gibi sarılıyordu. İpin iki ucunu yanyana getiriyor, bağlarken demetin üstüne dizlerini bastırıyordu. Hafif hafif esen rüzgârla havalanan eteğini eliyle vurarak indiriyordu. Giysisinin yeniyle, güderi eldiveninin arasından kolunun küçük bir parçası görünüyordu. Gün ilerledikçe kolunun dışıca pürüzsüzlüğü ekinlerin sebep olduğu çiziklerle, kanamalarla bozuluyordu.

Bazan dinlenmek, karışan önlüğünü düzeltmek için duruluyordu; o zaman kişi, koyu kara gözlü, üzerine düşen her

şeye yalvarırcasına sarılıyormuş gibi görünen uzun gür bukleli genç bir kadının oval yüzünü görebiliyordu. Yanaklar daha solgun, dişler daha pürüzsüz, kırmızı dudakları bir köylü kızında olabileceğinden çok daha inceydi.

Tess Durbeyfiel, öteki adıyla d'Urberville'dir bu genç kadın; bir parça değişmiş... aynı kişi, ama yine de değil; hayatının şimdiki devresinde burada bir yabancı gibi yaşamaktadır; oysa şu anda çeliştiği toprağın hiç de yabancı değil. Uzun bir süre köşesine çekilerek yaşadktan sonra çalışmaya karar vermişti; köyde tarımsal hayat başlamıştı; bu devrede evde yapacağı hiç bir işin tarlada hasatçı olarak çalışmak kadar kazançlı olacağını biliyordu.

Diğer kadınların davranışları da az — çok Tess'inkinin aynıydı; tüm topluluk her demetin tamamlanışında bir kadrildeki oyuncular gibi yanyana geliyor, her biri demetini on yahut bir düzinelik yığınlar meydana gelinceye kadar ötekilerinin üstüne bırakıyordu.

Kahvaltı etmeye gittiler. Yine geldiler. Çalışma eskisi gibi devam etti. Tess'i gözetleyen biri, saat on bire yaklaştıkça bakışlarının demetleme işine ara vermeden tepenin yamacına doğru düşünceli düşünceli kaydığını görebilirdi. Tam saat on bire doğru, yaşları altı ile on dört arasında değişen bir grup çocuğun başı tepenin anızlı kabarıklığı üzerinden göründü.

Tess'in yüzü hafifçe pembeleşti. Ama çalışmasına ara vermedi.

Gelenlerin içinde en büyükleri, omuzlarına, uçları kesilmiş ekinin saplarına sürünen üçgen şeklinde bir şal atmış bir kız, kollarında ilk bakışta oyuncak bebek gibi duran ama aslında uzun giysiler içinde küçük bir çocuk olan bir bebek taşıyordu. Bir başkası yemek getirdi. Hasatçılar işi bıraktılar. Demet yığınlarından birinin dibine oturdular. Yemeklerini yemeye koyuldular.

Tess Durbeyfield işini en son bırakanlar arasındaydı. Yığının en ucuna oturdu. Yüzünü arkadaşlarından öteki yana

doğru çevirdi. Tess oturunca tavşan derisinden şapkalı, kemerine kırmızı bir mendil sıkıştırmış olan bir erkek işçi bira bardağını demet yığınının üstünden genç kıza uzattı. Ama Tess ikramı kabul etmedi. Önüne yemeğini açar açmaz kızkardeşi olan büyük kıza seslendi. Bebeği ondan aldı. Kız yükten kurtulduğuna memnun öteki demet yığına doğru koştu. Orada oynayan çocuklara katıldı. Ters garip bir şekilde sinsi ama yine de yürekli bir davranışla giysisinin önünü açtı. Yüzü pembe pembe kızarmıştı. Çocuğu emzirmeye koyuldu,

Yakınında oturan erkekler başlarını saygıyla tarlanın öteki yanına çevirdiler. Bazıları sigaralarını tütürüyorlardı; bir tanesi dalgın dalgın artık içinde içki kalmayan şişeyi üzüntüyle okşuyordu. Tess'ten başka bütün kadınlar neşeyle konuşuyorlar, yada saçlarının bozulan örgülerini düzeltiyorlardı.

Bebeğin karnı doyunca genç anne onu kucağına dimdik oturttu. Uzaklara bakarak, hemen hemen hoşnutsuzluğa benzeyen üzüntülü bir ilgisizlikle dizlerinin üstünde hoplattı; sonra aniden bebeği, onu hiç bırakmak istemiyormuş gibi kuvvetle öpmeye başladı. Çocuk, derin bir sevgiyle nefreti böyle garip bir şekilde birleştiren bu hücum karşısında ağlamaya başladı.

«Çocuğa çok düşkün. Oysa ondan nefret ediyormuş gibi davranıyor. Oysa bebeğin de kendisinin de kilisenin avlusunda yatmasının daha iyi olacağını söylemekten geri kalmıyor,» dedi kırmızı eteklikli kadın.

«Böyle söyleye söyleye yakında istediği olacak,» dedi Tulumlu kadınlardan biri, «Tanrım! İnsan zamanla nelere alışmıyor ki!»

«Bir parça kur yapmak bebeğin dünyaya gelmesine yetiyor, sanırım. Geçen yıl Chase'de bir ağlama sesi işitmişler. Birlikte eve dönerlerken herşey olup bitmiş!»

«Evet, böyle bir şeyin onca kişinin içinde Tess'in başına gelmesi çok acı. Ama daima ne olursa güzele olur! Çirkinler

kiliseler gibi güvenlik içindedirler... Hey Jenny!» Konuşan kadın topluluktaki, hiçte çirkin yaratılmamış birine döndü.

Gerçekten de acınacak bir durumdu bu: bakıldığında dipsizmiş gibi görünen göz bebeklerinin irisinde, renk üstüne renk, gölge üstüne gölge görüldüğü, ne mavi, ne kurşuni, ne de menekşe rengi olan, daha çok bütün bu ve daha yüzlerce rengin karışımından meydana gelen iri, sevgi dolu gözleri ve çiçek gibi ağzıyla Tess orada gören bir düşmanı bile olsa başka türlü hissetmesi olanaksızdı; soyundan aldığı sakıncasızlık olmasa hemen hemen ötekiler kadar olağan bir kadındı.

Kendisini bile şaşırtan bir kararla bu hafta, aylardan sonra ilk defa olarak tarlalara gelmişti. Yalnız toy kişilerin yaratabileceği her çeşit pişmanlıklarla titreyen kalbini harap ettikten sonra sağ — duyu aklını başına getirmişti. Yeniden yararlı olmak istemişti... Ne pahasına olursa olsun tatlı özgürlüğü yeniden tadacaktı. Artık geçmiş geride kalmıştı; geçmiş her ne ise yakında değildi... Sonucu ne olursa olsun zaman üstünü örtecekti; bir kaç yıl sonra her şey hiç olmamış gibi gelecek, her şey unutulacaktı. Bu arada ağaçlar her zamanki gibi yemyeşildi; kuşlar ötüşüyorlardı; güneş pırıl pırıl parlıyordu. Bildik çevre onun derdiyle ne kararmıştı, ne de acısıyla hastalanmıştı.

Artık başını bu derece eğdiren şeyin kuruntu üstüne kurulduğunu anlamıştı. O, kendisinden başka hiç kimse için bir varlık, bir tecrübe, kuvvetli bir duygu, duyulardan meydana gelmiş bir yapı değildi. Kendi dışındaki bütün insanoğlu için gelip geçici bir düşünceydi. Gece — gündüz kendini harap etmişse insanlar için bu yalnızca şu anlama gelmişti: «Ah!, kendini mutsuz ediyor.» Neşeli olmaya, tüm kaygıları atmaya, gündüzden, çiçeklerden, bebekten zevk almaya çalıştığı takdirde şöyle düşüneceklerdi: «A, çok iyi ediyor doğrusu!» Hem ıssız bir adada olsa başına gelen şey yüzünden böyle üzülecek, perişan olacak mıydı? Hiç sanmam. Durumu soğukkan-

lılıkla kabullenecek, herşeyden zevk almaya bakacaktı. İzdirabının çoğuna göreneksel düşünceler sebep olmuştu. Gizli duyguları değil.

Tess'in yargısı ne olursa olsun, o sırada tarlada çalışacak işçilere çok ihtiyaç olduğu için genç kız kalkıp eskisi gibi düzgün giyinmiş, tarlalara çıkmıştı. İşte bu yüzden başını vakarla dimdik tutmuş, çocuk kollarında olduğu zamanlarda bile insanların yüzüne metanetle bakmayı becermişti.

Erkek hasatçılar ekin yığınının üstünden kalktılar, gerindiler, tütün çubuklarını söndürdüler. Beslenen, koşum takımları çıkarılan atlar yeniden kızıl makineye bağlandılar. Yemeğini çabucak yiyen Tess kızkardeşine gelip çocuğu almasını işaret etti. Giysisinin düğmelerini ilikledi. Güderi eldivenlerini taktı. Tekrar tamamlanmış son demetten öteki demeti bağlamak için bir ip çekti.

Öğleden sonra ve akşam üstü sabahın çalışmaları aynı şekilde devam etti. Alacakaranlık çökünceye dek Tess hasatçılarla çalıştı. Sonra, yük arabalarının en büyüğüne bindiler, doğuda yükselmiş olan, yüzü kurtların yemiş olduğu bir Toskana azizinin çok eskimiş altın varaktan halesine benzeyen kocaman parlak ayın eşliğinde evlerine döndüler. Tess'in kadın arkadaşları şarkılar söylediler. Onu aralarında görmekten duydukları hoşnutluğu belirttiler. İçten davrandılar. Yine de yeşil ormana evlenmeye giden, sonra değişik bir halde geri dönen kızı anlatan şarkıdan bir kaç mısra söyliyerek ona takılmadan edemediler. Hayatta dengeleştirme ve karşılama diye bir şey vardır; Tess'i toplumsal bir uyarma şekline sokan olay, aynı zamanda onu köyde bir çokları için en ilginç kişi haline getirmişti. İşte bunların yakınlıkları Tess kendi kendinden daha da uzaklaştı. Onların neşelerine katılır gibi oldu.

Şimdi törel üzüntülerden kurtulmaya başlamıştı ama eve varınca yepyeni bir üzüntü doğdu. Bebeğin aniden hastalandığını, öğleden beri rahatsız olduğunu öğrendi. Bebeğin o ka-

dar cılız ve hassas bir yapısı vardı ki her şey olağandı; yine de olay Tess'in üzerine bir çok etkisi yaptı.

Küçük anne tarafından bebeğin dünyaya gelmekle topluma karşı işlediği suç unutuldu; gönlünün arzusu çocuğun hayatını koruyarak bu suçu devam ettirmektir. Yine de etin bu küçük kölesinin kurtuluş saatinin en kötü tahminlerden daha çabuk çalacağı çok geçmeden anlaşıldı. Tess'in ızdırabı yalnızca çocuğu kaybedeceğinden duyacağı üzüntünün üstüne çıktı. Bebeği vaftiz edilmemişti.

Tess bir kendini bırakışla, yaptığı şey için yanması gerekiyorsa, yanayım düşüncesini kabullenen bir ruh hali içindeydi; bütün köy kızları gibi Kutsal kitabı gayet iyi öğrenmiş, Aholah (1) ile Aholibah (2) ın tarihçelerini ödevini iyi bilen bir kişi olarak incelemişti. Bunlardan çıkarılacak sonuçları biliyordu. Ama aynı sorun bebeğini ilgilendirince durum bambaşka bir renk kazandı. Sevgilisi ölmek üzereydi. Kurtuluş yoktu.

Nerdeyse yatma zamanıydı. Ama Tess koştu. Babasından bir papaz getirip getiremeyeceğini sordu. Bu, Rolliver'in hanındaki haftalık içki aleminden henüz dönen babasının ailesinin tarihsel asaletine olan duygularının en güçlü, Tess'in bu asalete sürdüğü lekeye olan hassasiyetinin çok keskin olduğu bir devreye rastladı. Babası, günahını saklaması gerektiği bir anda hiç bir papaz kapımdan içeri adımını atamaz diye bildirdi. Kapıyı kilitledi. Anahtarı cebine attı.

Ev halkı odalarına çekildi. Ölçsüz derecede umutsuz olan Tess de yatağına girdi. Gece yarısına doğru bebeğin durumunun daha da kötüye gittiğini gördü. Besbelli çocuk ölüyordu... Sessizce, acı çekmeden... Ama ölüyordu işte!

Tess ızdırapla yatağın içinde ileri geri sallanıyordu. Saat biri vurdu. Sağ — duyunun dışındaki hayal yapraklarının, uğursuz olanakların birer gerçek gibi görüldüğü saatti bu.

---

(1), (2) İsrail'in iki kralı.

Tess hem vaftiz edilmemiş, hem de gayri meşru olduğu için iki katı ceza görerek cehennemin en alt köşesine atılacak olan çocuğunu düşündü; beş şeytanın, ekmek pişirdikleri günlerde kullandıkları şeye benzeyen üç uçlu çatalıyla onu iki yana sallayışını görür gibi oldu; bu resme Hristiyan memleketlerinde çocuklara bazan öğretilen garip ve görülmemiş işkence ayrıntılarını da ekledi. Korkutucu tablo uyuyan evin sessizliğinde hayalini o derece etkiledi ki geceliği terden sırsıklam oldu. Yatak kalbinin her atışıyla sallanıyordu.

Yavru gittikçe daha güç nefes almaya başladı. Annenin kafasındaki gerginlik arttı. Yavruyu öpücüklerle boğmak faydasızdı; artık yatağın içinde oturamaz olmuştu. Odada telaşla dolaştı.

«Oh, merhametli Allah, acı biraz! Zavallı bebeğime acı!» diye haykırdı. «Bana istediğin kadar öfkelen, kabul! ama yavruma acı!»

Konsola yaslandı. Uzun bir zaman birbirini tutmaz dualar mırıldandı. Sonra aniden doğruldu.

«Ah, belki de onu kurtarabilirim! Belki de hiç farketmez!»

O kadar gayretli konuşmuştu ki yüzü çevresini saran sıkıntı içinde rırıl pırıl parlar gibi oldu.

Bir mü yaktı. Aynı odada yatmakta olan erkek ve kız kardeşleri de yataklarına yaklaşıp uyandırdı. Leğenin içine su koydu. Kardeşlerini, parmakları tam dikey gelecek şekilde ellerini yanyana getirerek çevresine diz çöktürttü. Çocuklar, yarı uykulu onun davranışı karşısında ürkmüş bir halde beklerlerken, Tess çocuğu, bir çocuğun çocuğunu, yataktan aldı. Zavallı öyle gelişmemiş bir şeydi ki kendisini dünyaya getirene anne adını verebilecek yeterlilikten çok uzaktı. Tess kolunda çocuk olduğu halde leğenin başında dimdik durdu. Kız kardeşi dua kitabını önünde, kilisedeki yardımcının kitabı papazın önünde tuttuğu gibi tuttu; böylece Tess çocuğu vaftiz etme işine girişti.

Tess, beyaz geceliği içinde olduğundan daha uzun boylu ve heybetli görünüyordu. Mumun yumuşak ışıkları bedeninden, yüzünden güneşin meydana getirebileceği lekeleri, bileklerindeki ekin sapları kesiklerini, gözlerinin yorgunluğunu gizliyor, üzerinde değıştirici bir etki yaparak ona kusursuz bir güzellik kazandırıyordu. Çevresinde diz çökmüş olan küçükler gözlerini kırptıştırarak kuşku dolu bir hayretle Tess'in hazırlıklarını izliyorlardı.

İçlerinden en heyecanlısı konuştu:

«Onu gerçekten vaftiz edecek misin, Tess?»

Çocuk — anne ciddi bir tavırla olurlu cevap verdi.

«Adı ne olacak?»

İşte Tess bunu hiç düşünmemiştı. Ama hazırlıklarına devam ederken aklına Oluşturma kitabındaki bir cümlenin esinlediğı bir ad geldi. Bunu söyledi:

«SORROW (1), seni Tanrı'nın, Oğlu'nun ve Kutsal Ruh'un adına vaftiz ediyorum!»

Suyu serpiştirdi. Bir sessizlik oldu.

«Çocuklar, «amin» deyin!»

Küçükler söyleneni yaptılar! «Amin!»

Tess devam etti:

«Bu çocuğı kabul ediyoruz... ve saire... Onu istavrozla işaretle!»

Buraya gelince Tess elini leğenin içine batırdı. Çocuğun üzerinde, onun günahla, evrenle ve şeytanla olan erkekçe mücadelesini, yaşantısının, sonuna dek Tanrı'sına sadık bir kul olduğunu anlatan kelimeleri söyleyerek, kocaman bir kaç işareti yaptı. Sonra Tanrı'nın dualarını okuyarak işine devam etti. Çocuklar duayı incecik, sivrisinek vızıltısını andıran sesleriyle tekrarlıyorlardı. Sonunda sesler yükseldi. Sessizliğin içine hep birlikte, «Amin!» diye düdük gibi bağıldılar.

---

(1) Üzüntü, keder.

Sonra ablaları bunu izleyen Şükran duasını, kendisini tanıyanlarca asla unutulmayan, kalbini konuşmasına verdiği zamanlardaki ahenkli sesiyle okudu. Bu ayinin geçerliliği üzerine duyduğu imanla, inançla adeta tanrılaşmış gibiydi. Yücelik yüzüne ıslıl ıslıl bir parlaklık halinde yerleşmişti. Yanaklarının ortasında kırmızı birer nokta belirmişti. Çocuklar ona gittikçe artan bir saygıyla bakıyorlardı. Artık sual sormak istekleri kalmamıştı. Şimdi onlara Tess, ablaları gibi değil kocaman, çok yüksek aynı zamanda korkunç bir varlık gibi görünüyordu... Aralarında hiçbir benzerlik olmayan ilahi bir kişi haline gelmişti.

Zavallı Sorruw'un günahla, dünyayla ve şeytanla mücadelesi sınırlı bir parlaklıktaydı... Dünyaya gelişi düşünülecek olursa onun için bu iyi oldu bile denebilir. Bu çelimsiz asker ve kul, sabahın erken saatlerinde son nefesini verdi. Öteki çocuklar uyandıkları zaman acı acı ağladılar. Ablalarına başka bir güzel bebek alması için yalvardılar.

Tess'in vaftiz sırasındaki soğukkanlılığı, çocuğunu kaybettikten sonra da devam etti. Gün ışığında çocuğunun ruhu için duyduğu endişenin gerektiğinden bir parça fazla olduğunu farketti. Yerinde olsun veya olmasın, Tanrı bu yakınlaşma davranışını kabullenmediği takdirde yolsuzluklarla, haksızlıklarla kaybolmuş bir cennetin ne kendisi ne de çocuğu için bir değeri olmadığını düşünerek huzursuzlanmaktan vazgeçti.

İşte Sorrow, bu istenmeyen sokulgan varlık, toplum yasasına saygı göstermeyen utanmaz, Doğa'nın usulsüz hediyesi böylece ölüp gitti; yıllar, asırlar diye bir şeylerin olduğunu bilmeyen bu küçük varlık için zaman bir kaç güne özgü kalmıştı; onun için kulübenin içi bütün bir evren, haftanın havası iklim, bebeklik devresi insan hayatıydı; iç — güdüsü insan bilgisini emmekti.

Din üzerine uzun uzun düşünen Tess, çocuk için Hıristiyan ayini ile yapılacak bir gömme töreni temin etmenin kurumsal olarak yeterli olup olmayacağını düşündü. Bunu ona

yörenin papazından başka hiç kimse söyleyemezdi. Papaz ise yöreye yeni gelmişti Tess'i hiç tanıımıyordu. Genç anne alacakaranlık çöktükten sonra papazın evine gitti. Kapının yanında durdu. Ama kendinde içeri girmek cesaretini bulamadı. Tam dönerken evine gelmekte olan papaz ile karşılaşmasaydı, bu işten vazgeçecekti.

«Size bir şey sormak istiyorum, efendim.»

Papaz dinleyeceğini belirtti. Tess çocuğunun hastalığını ve ölümüyle ortaya çıkan meseleyi anlattı.

Ve ciddiyetle, «şimdi, efendim,» dedi, «şunu öğrenmek istiyorum... bebeğimi siz vaftiz etmişsiniz gibi oldu mu?»

Bir tüccarın doğal duygularına sahip olduğu için papaz öğütlerinin çoğu kere kötüye kullanıldığını çok iyi biliyordu. Bu yüzden, «hayır, olmaz,» demek niyetindeydi. Ama karşısındaki kızın ağırbaşlılığı sesindeki garip sevgiyle birleşerek papazın soylu duygularını etkiledi... Daha çok yöntemsel olan inancını, eylemsel kuşkuculukla bağdaştırmak için harcadığı on yıllık bir çabadan sonra içinde kalan şeylere dokundu. İnsanla papaz çarpıştılar. Zaferi insan kazandı.

«Aziz kızım,» dedi papaz, «aynen olur.»

O zaman Tess hemen, «o halde çocuğumu Hıristiyan töresine göre gömer misiniz?» diye atıldı.

Papaz kapana sıkışmıştı. Çocuğun hastalığını işittiği zaman, vicdanının sesine uyararak dinî töreni yerine getirmek için akşam karanlığında onların evine gitmişti. Ama eve alınmamıştı. Töreni Tess'in değil de babasının istemediğini bilmiyordu.

«Ha... Bu başka işte.»

«Başka mı? Niçin?» diye Tess heyecanla sordu.

«Şey... Bu durum yalnızca ikimizi ilgilendirseydi, isteğinizi derhal yerine getirirdim, kızım. Ama yapamam... Bazı nedenlerden dolayı yapmamam gerek!»

«Bir kerecik yapın, efendim.»

«Hayır, yapmasam daha iyi olur.»

«Ne olur efendim!» Tess konuşurken papazın ellerine sarılmıştı.

Tess aniden sinirlenerek, «o halde sizi sevmiyorum,» dedi, «artık kilisenize asla gelmiyeceğim!»

«Bu kadar düşüncesizce konuşma, kızım!»

«Belki de... Siz gömmeseniz de olur... değil mi? Farke-der mi? Yalvarırım bir azizin bir günahkarla konuştuğu gibi değil de, siz kendiniz olduğunuz gibi konuşun benimle... zavallı benle!»

«Peki olur.»

Böylece bebek çam tahtasından küçük bir kutu içinde, eski bir kadın şalının altına gizlenerek o gece kiliseye taşındı. Tanrı'nın vaftiz edilmemiş bebekler, dile düşmüş ayyaşlar, canına kıyanlar ve lanetliler için ayırdığı, ısırgan otlarının yetişmesine izin verildiği o yoksul köşeye, mezarıcıya verilen bir şiling ve bir parça içki karşılığında gömüldü. Tess çevrenin uğursuzluğuna rağmen iki çıta ve bir tel parçasıyla kahramanca bir haç yaptı. Bunu çiçeklerle bağladı. İçeriye kimseye görünmeden girebileceği bir akşam haçı mezarın başına dikti. Ayak ucuna da solmasınlar diye su dolu bir teneke kutu içinde aynı çiçeklerden bir demet bıraktı. Dikkatle bakan birinin gözüne tenekenin üstündeki «Keelwell Reçeli» sözcükleri çarparsa ne çıkar? Evlat sevgisiyle dolu gözler, daha yüksek şeylerin hayaliyle ilgili olduğundan bu yazıyı farketmedi.

XV.

Roger Ascham, «tecrübelerle,» der, «çok dolaşarak kestirme bir yol buluruz.» Çok dolaşmak sık sık bizi daha uzun bir yolculuğa çıkmaktan alıkoyar. Peki, o zaman tecrübe-
rimizin bize ne gibi bir faydası vardır? Tess en sonunda ne

yapılacağını öğrenmişti; ama şimdi onun durumunu kim kabullenenecekti?

Tess, d'Urberville'lere gitmezden önce, kendisinin, genellikle tüm evrenin bildiği çeşitli özlü yazıların rehberliğiyle güçlü davranmış olsaydı, hiç şüphesiz ona baskı yapılamazdı. Oysa okuduklarından tam yararlanacağı bir sırada kıymetsiz düşüncelerle dolu tüm gerçeği anlayacak durumda değildi...

Tess kış ayları boyunca kümes hayvanlarının tüylerini yolarak, hindilere, kazlara bakarak yahut d'Urberville hediye ettiği ama onun tiksintiyle bir kenara sakladığı süslü kumaşlardan kız ve erkek kardeşlerine giysiler dikerek babasının evinde kaldı. Alec d'Urberville'den yardım isteyemezdi. Ama çok çalışması gerektiği bir sırada ellerini sık sık başının gerisinde kavuşturuyor, düşüncelere dalıyordu.

Yıl gelip geçerken o tarihleri filozofça kaydediyordu; Chase ormanında baştan çıkarılışının feci gecesi; bebeğin doğum ve ölüm tarihleri; kendi doğum günü; kendinin de payı olan olaylarla bireyeleşen her gün... Bir gün, öğleden sonra aynada güzelliğini seyrederken, kendisi için bunlardan daha önemli bir tarihin varlığını düşündü; güzelliğinin kaybolacağı kendi ölüm tarihiydi bu; yılın diğer günleri arasında sinsi sinsi, görünmeden yatan, her yıl geçerken bir ses — soluk vermeyen gün; ama o gün yine orada vardı. Duruyordu. Ne zaman ölecekti? Bu buz gibi dostla yıllık karşılaşmanın soğukluğunu niçin duymuyordu? Tess'te Jeremy Taylor'un düşüncesi vardı: Gelecekteki bir zamanda onu tanıyanlar, «zavallı Tess Durbeyfield'in öldüğü gün,» diyeceklerdi; ve bu hatırlayış kafalarına olağanüstü hiçbir şey getirmeyecekti; zaman içinde son durağı olması kararlaştırılan o günün ayda, haftada, mevsimde yahut yıldaki yerini biliyordu.

Tess hemen bir sıçrayışta basit bir köylü kızı olmaktan çıkıp anlaşılması güç bir kadın haline girdi. Yüzünde olgun bir kişinin çizgileri belirdi. Zaman zaman sesine acıklı bir ha-

va hakim oldu; görünüşü güzel ve çekiciydi; geçen bir iki yıl içindeki karışık olayların etkisiyle gücünü, cesaretini kaybetmeyen ruhu, artık bir kadının ruhuydu.

Son zamanlarda o derece kabuğuna çekilmişti ki, zaten iyice bilinmeyen derdi köyde hemen hemen unutulmuş gibiydi. Oysa ailesinin zengin d'Urberville'lerle akrabalık, hatta daha yakın bir birleşme, umarak giriştikleri teşebbüsün yıkılışına tanık olan bir yerde asla huzura kavuşamayacağını anlamıştı. Hiç olmazsa uzun yıllar, olay üzerindeki algısını silinceye kadar Marlott'ta rahat etmesi imkânsızdı, anıların olmadığı bir yerde mutlu olabilirdi; geçmişten, onunla ilgili herşeyden kurtulabilmek için buradan uzaklaşmalıydı; gitmesi gerekiyordu.

İffetini bir kere kaybetmiş olanın, onu ebediyen kaybetmiş sayılacağı doğru muydu? Tess geçmişi örtebilse bunun yanlışlığını isbatlayabilecekti. Örgensel bünyeyi kapsayan iyileşme yeteneği elbette yalnızca bakirelikten esirgenmemiştir.

Evden yeni bir ayrılış fırsatı çıkmazdan önce Tess uzun bir zaman bekledi. Çok güzel bir bahar mevsimi başlamıştı. Tomurcukların filizlenmesi nerdeyse işitilecek gibiydi; bu Doğa'nın vahşi hayvanlarını olduğu kadar Tess'i de etkiledi. Uzaklara gitmek için şiddetli bir istek duydu. Sonunda, Mayıs ayının başlangıcında bir gün çok zaman önce soruşturma yaptığı yerden bir cevap aldı. Annesinin eski bir arkadaşı, bir kaç mil güneydeki bir mandırada gecerikli bir sütçü — kadın arandığını, mandıra sahibinin Tess'i yaz ayları süresince memnuniyetle işe alacağını bildiriyordu.

Mandıranın bulunduğu yer Tess'in istediği kadar uzak değildi; ama Tess'in hareket sahası ve şöhreti küçük olduğundan yeteri kadar uzaktı. Sınırlı alanlarda yaşayanlar için mil-ler, coğrafi uzaklıklar, mahalleler, kentler; eyaletler kırallıklar gibidir.

Tess bir noktada kesin bir karara varmıştı: yeni hayatının eylemlerinde ve düşlerinde d'Urberville'le ilgili hiçbir şey

bulunmayacaktı. Orada sütçü — kız Tess olacaktı yalnızca. Başka bir şey değil. Annesi, aralarında, bu konuyla ilgili tek kelime geçmediği halde Tess'in duygularını anlıyor, ve artık şövalye atalardan hiç söz etmiyordu.

İşte insanoğlunun karakteri böyle birbirini tutmaz kararsızlıklarla doludur. İş yerinin Tess'e ilginç gelmesinin nedenlerinden biri de atalarının memleketine yakın olmasıydı; çünkü onlar, annesi iliklerine kadar Blackmoor'lu olmasına rağmen buralı değillerdi. Gideceği mandıraya Talbothay'lar deniyordu; d'Urberville'lerin eski malikanelerinden pek uzakta değildi; büyükannelerinin, onların güçlü kocalarının mezarlarına yakındı. İşte bu mezarları görebilecek, yalnızca d'Urberville'nin Babil kenti gibi çöküşünü değil, o soydan gelen gösterişsiz birinin de sessiz sedasız göçüp gidebileceğini onaylıyacaktı. Bu arada atalarının toprağından bulunmaktan iyi, ilginç bir şey doğar mı acaba diye de düşündü; ve fidanın içinde yürüyen öz suyu gibi, yüreğinde bir canlılığın kıpırdanmaya başladığını hissetti. Geçici bir duraklamadan sonra yeniden dalga dalga kabaran, beraberinde umut; kendine özgü önüne geçilmez bir hoşnutluk getiren, yenilmez gençlikti bu!

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

XVI.

DİRİLİŞ

Kökik kokulu, kuluçkadan civcivlerin çıktığı; Tess için sakın ve yeniden yapıcı yıllar olan; Trantridge'den dönüşünden sonraki iki — üç yıl içinde Mayıs ayında bir gündü. 'Tess ikinci kez evini terketti.

Eşyasını daha sonra yollanacak şekilde hazırladıktan sonra kiralık bir arabayla yola çıktı. Şimdi ilk macerasında gittiği yolun aksi yönüne gidiyordu. Uzaklaşmak için o kadar istekli olmasına rağmen en yakın tepenin kıvrımında Martlott'a ve babasının evine pişmanlıkla baktılar.

Belki de kendi soyundan gelenler orada, Tess'in varlığından ve tebessümünden yoksun olmalarına rağmen, günlük hayatlarına eskisi gibi devam edeceklerdi; bir kaç gün sonra çocuklar kendilerini, ablalarının gidişiyle açılan boşluğu duymadan oyunlarına vereceklerdi; Tess bu ayrılığın kardeşleri hesabına çok iyi olduğuna karar vermişti; evde kalsaydı Ahlakiyle onlara pek faydalı olmayacak, üstelik kötü bir örnek teşkil edecekti.

Stourcastle'de mola vermeden geçti; güney — batıya gidecek olan posta arabasını bekleyeceği, şosenin birleştiği, yere doğru gitti; çünkü memleketin bu iç bölümünü çepçevre saran demiryolu yörenin ortasından geçmiyordu. Tess arabayı beklerken, hemen hemen onun gittiği yöne giden bir köylü yaylı arabasıyla çıkageldi; Yabancı olmasına rağmen Tess'i arabasına aldı. Yanında yer gösterdi. Köylünün bu nazik tekli-finin yalnızca görünüşüne duyduğu hayranlıktan ileri geldiğini Tess anlamamış gibi göründü. Çiftçi Weatherbury'e gi-

diyordu. Tess oraya vardıktan sonra yolun geri kalan kısmını, Casterbridgeden posta arabasıyla gideceği yerde yürüyerek katedebilirdi.

Bu uzun araba yolculuğundan sonra Tess, Weatherbury'de, çiftçinin tavsiye ettiği bir handa hafif bir öğle yemeyi yiyecek kadar kaldı. Sonra sepetini aldı. Hedefi ve o günkü yolculuğunun sonu olan mandıraya doğru yürümeye başladı.

Tess daha önce yörenin bu bölümüne hiç gelmemişti. Ama kendini buraya yakın hissediyordu. Sol tarafta gözüne koyu renk bir manzara çarptı. Soruşturunca bunun kilisede atalarının, faydasız atalarının kemiklerinin gömülü olduğu Kingsbere'nin çevresini kuşatan ağaçlar olduğunu anladı. Tahmini doğru çıkmıştı.

Artık atalarına hayranlık duymuyordu; hatta başına açtıkları iş yüzünden onlardan nefret bile ediyordu; atalarının onca zenginliğinden, soyluluğundan ellerinde bir mühürle kaşık kalmıştı; kendi kendine, «bende annemden de babamdan da bir çok şeyler var,» dedi, bütün güzelliğim annemden geliyor. Annemse basit bir sütçü — kadın!»

Egdon'un yaylalarından, ovalarından geçti; yolculuğu gittikçe daha yorucu oluyordu; kendini yemşil, Var yahut From nehriyle sulandığı için süt ve tereyağının titizce değilse bile bol miktarda çıkardığı BÜYÜK MANDIRALAR VADİSİNDE bulması tam iki saatini aldı. Çünkü yolu bilmediğinden yanlış dönemeçlere sapmıştı.

Aslında, Trantridge'de felaketle sonuçlanan konukluğu sayılmazsa, burası şimdiye kadar bildiği tek yer olan KÜÇÜK MANDIRALAR vadisi Blackmoor'dan değişti. Evren burada daha büyük ölçülerde çizilmişti. Çitler on yerine elli acre uzunluğunda; çiftlikler daha geniş; davar sürüleri takımlar halindeydi. Gözlerinin önünde doğudan ta batıya uzanan on binlerce inek, bir bakışta görebileceğinden çok daha fazlaydı. Yemyeşil otlak, Van Alsloot veya Sallaert'in kişilerle dolu tabloları gibi hayvanlarla benek benekti. İneklerin 'kırmızı

ve kül renkleri akşam güneşini emiyor, çok uzakta olmasına rağmen bunları göze, parlak ışınlar halinde iletiyorlardı.

Önündeki kuş bakışı görünüm, o kadar iyi bildiği Blackmoor ovası kadar güzel değildi belki. Oranın koyun mavi renkteki havasından, bereketli topraklarından, kokularından yoksundu; burada hava temiz, kuvvet verici ve hafifti. Ünlü Mandıraların ineklerini, otunu besleyen nehir Blackmoor'daki nehirler gibi akmıyordu. Tembel, sakın çoğunlukla çamurluydu; dikkatsiz birinin hiç farkına varmadan içine batıp kaybolabileceği çamur yataklarının üstünden akıyor. Froom'un suları Dört İncil'i yazanlara gösterilen saf gökyüzüne bütün gün boyunca şarkılar söylerdi. Blackmoor'da su çiçeği zambak, burada ise düğün çiçeğiydi.

Ya havanın niteliğinin ağırdan hafife dönmesi, yahutta üzerinde kıskanç bakışların olamadığı yeni görünümünün ortasında bulunması Tess'in ruhunda canlandırıcı bir etki yaptı. Yumuşak güneş rüzgârına karşı yürürken çevresini saran göz alıcı ışık küresiyle umutları birbirine karıştı.

Rüzgârlar hoş sesler getirir gibiydi. Her kuşun sesinde bir neşe gizliydi.

Son zamanlarda Tess'in yüzü, kafasındaki düşüncelerin neşeli yahut üzgün, oluşuna, içinde bulunduğu ruh durumuna göre değişmiş, sürekli olarak güzellikle bayağılık arasında dalgalanmıştı. Bu yüz bir gün pembe pembe kusursuz oluyordu; başka bir gün solgun ve üzüntülü. Pembe pembe olduğu zamanlarda, solgun olduğu zamanlardakinden daha az duygulu idi; en mükemmel güzelliği az duygulu ruh haliyle uyuyordu; daha derin ruh hal⁴ ise daha az mükemmel olan güzelliğiyle. Şimdi güney rüzgarına verdiği yüzü beden en güzel olanıydı.

Sonunda, kaçınılmaz, karşı konmaz, kendiliğinden doğan, en aşağılığından en yükseğine tüm yaşantıyı kapsayan bir yerde hoşça vakit geçirmek eğilimi Tess'i de hükmü altına aldı. Henüz yirmi yaşındaydı; duyguca, kafaca büyümesini ta-

mamlamamış bir genç kadındı; üzerinde, zamanın değiştirici bir etki yapamaması imkânsızdı.

Böylece ruhu, minnettarlığı, umutları yükseldikçe yükseldi. Çeşitli türküler denedi. Ama hepsini de yetersiz buldu; bilgi ağacından yemezden önceki pazar sabahları gözlerinin üzerinde sık sık dolaştığı bir mezmuru hatırladı. Onu söyledi: «Ey, siz güneş ve ay... Ey, siz yıldızlar... Ey, siz, toprağın üstündeki yeşil şeyler... Siz gökyüzünün kuşları... Hayvanlar, davarlar... İnsanoğlunun çocukları... Tanrı sizi takdis etsin. Ebediyen yüceltsin!»

Aniden sustu. Mırıldandı: «Belki de şimdiye dek Allah'ı yeterince tanımadım!»

Belki de bu yarı bilinçsiz şarkı Monotestik (1) bir ortamda putperestçe bir söyleyişti; başlıca arkadaşları Doğa'nın biçimleri ve kuvvetleri olan kadınlar daha sonra içlerinde, kendilerine öğretilen düzenli dinden çok uzak atalarının putperest inançlarını akıllarında tutarlar; yine de Tess çocukluğundan beri söylediği BENEDİCİTE'de (2) duygularına oldukça yakın bir anlam bulmuştu; bu kadarı da yeterdi. Kendisine özgür bir yaşantı sağlayacak yere doğru giderken böyle önemsiz bir şeyden büyük hoşnutluk duymak, Durbeyfield'lerin kişiliğinin bir bölümüydü. Gerçekten de Tess, babasının hiç yapmadığı şekilde, dimdik yürümek istiyordu; oysa ani ve küçük başarılardan gurur duymakla, babasına benzerdi. Bir zamanların güçlü d'Urberville'leri oldukları halde şimdi eli — kolu çeşitli zorunluluklarla bağlanmış bir aileydiler.

Annesinin ilerlememiş ailesinin olduğu kadar, zamanında onu o kadar kahreden maceradan sonra Tess'in yeniden canlanan yaşının verdiği gücü de saymak gerektir; bırakın da gerçeği anlatalım... kadınlar genellikle bu gibi küçük düşürü-

---

(1) Tek tanrıcılık.

(2) Hıristiyanlıkta hayır ve takdis duası.

cü olaylara katlanırlar, kendilerini toparlarlar, çevrelerine ilgiyle bakmaya başlarlar. Bazı kuramcıların bizi inandırmaya çalıştıkları «kişi yaşadığı sürece umut vardır,» inancı, aldatılmışların bilmediği bir şey değildir.

Tess Durbeyfield böylece sağlam bir moral ve şevkle dolu olarak uzun yolunun sonundaki mandıraya doğru Egdon'un yamaçlarını indi, indi.

İki rakip ova arasındaki fark şimdi kendini belli ediyordu. Blackmoor'un esrarı en iyi şekilde çevresindeki tepelerden görülür; oysa Tess'in önünde yayılan vadiyi iyice anlıyabilmesi için ortalarına inmesi gerekiyordu. Tess ovaya inince kendini halı gibi örülmüş, doğuya ve batıya doğru göz alabilmesine uzanan bir yerde buldu.

Nehir daha yükseklerden hırsızlık etmiş, ovaya parça parça bütün bu yatay toprakları taşımıştı; ve şimdi bu yağmalarının ortasında daralmış, yaşlanmış ve tükenmiş olarak yılan gibi kıvrıla kıvrıla yatıyordu. Tess'in sakin vadide bulunuşunun yarattığı tek etki, yamaçtan indikten sonra yoluna pek uzak olmayan bir yerde boynunu dimdik tutarak kendine bakan bir balıkçılıkuşunun aklını karıştırmak oldu.

Anide ovanın dört bir yanından uzatmalı, bir süre telkarrılanan bir haykırış işitildi...

«Ha! Ho! Ha!»

En uzak doğudan, en uzak batıya kadar bağırışlar bulaşıcıymış gibi arada sırada bir köpeğin havlamalarına eşlik ederek yayıldı. Güzel Tess'in işittiği, vadinin bilincinin anlatımı değil, süt sağma zamanının geldiğini haber veren basit bir bildiriydi... Saat dört buçuktu; sütçülerin inekleri içeri aldıkları zamandı.

Çağırıyor duygusuzca bekleyen en uzaktaki kırmızı beyazlı sürü, arka taraftaki çiftliğe doğru ilerledi; hayvanların süt keseleri ağır ağır iki yana sallanıyordu. Tess de peşlerine takıldı. Onların geçtiği kapıdan içeri girdi. Avlunun çevresine yayılan, meyilli yerleri parlak yeşil renkte yosunlarla kap-

lanmış saman damlı barakaları, geçmiş yılların sayısız bu-
zağlarının ve ineklerinin böğürlerinin sürünmesiyle parlak
bir düzgünlük kazanmıştı. Saçakları destekleyen tahta direk-
ler artık o derece kendi haline bırakılmışlardı ki insanın ina-
nacağı gelmiyordu. Sağmal inekler direklerin arasına sıralan-
mışlardı. Bu sırada güneş bu sabırlı sıranın arkasında alçalı-
yor, gölgelerini kusursuz bir şekilde içeriye, duvarın üstüne
düşürüyordu. Bu gösterişsiz, belirsiz varlıkların gölgeleri, du-
varlarındaki bir Saray güzelinin profiliymiş gibi titizlikle iş-
liyordu; çok zaman önce, Olimpusların, İskender'in, Sezar'ın
yahut Firavunların dış hatlarını mermer yüzeyler üzerine
kopye ettiği kadar dikkatle çiziyordu.

Ahıra alınanlar sakın olan hayvanlardı. Kendi istekleriyle
kapırdamadan duranlar avlunun ortasında, şimdi uslu uslu
sıralarını bekledikleri yerde sağılıyorlardı... Hepsi de vadi-
nin dışında seyrek, içinde ise saman bulunmayan seçme inek-
lerdi; yılın bu en iyi zamanında sağlanan bal ve sudan yapılmış
bir çeşit birayla besleniyorlardı .Beyaz beneklileri güneş
ışıklarını gözleri kamaştıran bir parlaklıkla aksettiriyorlardı,
Boynuzlarındaki pirinç yuvarlaklar birer madalya gib işildi-
yordu. İri damarlı memeleri kum torbaları gibi cansız sarkı-
yordu. Meme uçları bir çingene kazanının bacakları gibi dışarı
çıkıyordu; sıralarının gelmesini beklerlerken sütleri sızıyor,
damlalar halinde toprağa düşüyordu.

XVII.

İneklerin otlaktan gelmesiyle sütçü kadın ve erkekler
kulübelerinden, süthanelerden çıkmaya başladılar; sütçü ka-
dınlar sıcak hava yüzünden değilde ayakkabılarını saman ta-
bakasından korumak için nalınlar giymişlerdi. Her biri üç
ayaklı sandalyesine yüzü yana dönük, sağ yanağı ineğin böğ-
rüne dayalı oturuyorlardı. Yaklaşan Tess'e gülerek baktılar.

Şapkalarının kenarını aşağı indirmiş alınlarını olduğu gibi ineğin böğrüne dayamış olan erkeklerse hiç bakmadılar.

Bu erkeklerden biri orta yaşlı, güçlü — kuvvetli biriydi; uzun, beyaz önlüğü ötekilerinkinden bir parça daha temizdi. Önlüğün altındaki ceketinin derli — toplu, çarşıdan yeni alınmış gibi bir havası vardı... İşte bu Tess'in aradığı baş sütçüydü; burada haftanın altı günü sütçülük ve tereyağcılık yapar, pazar günleri ise bayramlık giysileri içinde kilisedeki ailesine özgü sırada oturup töreni izlerdi. Tess'in çevresine bakınarak durduğunu görünce yanına geldi.

Erkek sütçüler genellikle süt sağma zamanında çok aksi olurlar. Ama Mr. Crick yeni bir yardımcının gelmesinden memnun olmuştu. Tess hakkında kısa bir iş mektubu alıncaya kadar Mrs. Durbeyfield'in varlığından haberi bile olmamasına rağmen annesinin, ailenin diğer fertlerinin hatırını sorarak onu içtenlikle karşıladı.

«Oh, evet gençliğimde sizin tarafı çok iyi bilirdim,» dedi adam sözüne son vererek, «ama ne zamandır o tarafa hiç gitmedim. Buraya yakın bir yerde oturan doksan yaşlarında ölen bir kadın bana, bu bölgeden Blackmoor ovasına sizin adınızı taşıyan bir ailenin gittiğini anlatmıştı. Artık kökü yeryüzünden silinmiş, eski bir aileymiş bu. Yeni nesiller bunu bilmezler. Ama ben yaşlı kadının sözlerine önem vermemiştim hiç!»

«Ne önemi var,» dedi Tess.

Sonra yalnızca işten konuştular.

«İnekleri iyi sağabilirsin, değil mi, kızım? Yılın bu ayında ineklerimin sütlerinin kaçmasını istemem.»

Tess ona bu konuda teminat verdi. Sütçü onu tepeden tırnağa inceledi. Tess'in yüzü 'pembe pembe' olmuştu.

«Bu işe dayanabileceğini emin misin? Çok yorucudur.»

Tess dayanabileceğini söyledi. Heyecanlı ve istekli görünüşüyle sütçünün kalbini kazandı.

«Yiyecek bir şeyler istersin sanırım, hı? Hemen istemez

misin? Peki nasıl istersen. Ama ben senin yerinde olsam, onca yolu katettikten sonra aç kurt gibi yemeye saldırırdım.»

«Hemen süt sağmaya başlayacağım,» dedi Tess.

Sonra bir parça ferahlık versin diye bir tas süt içti; sütçü Crick'e göre, içecek olarak süt hiç de iyi bir şey değildi. Tess'in davranışını hayretle, hatta bir parça tiksintiyle karşıladı.

«Oh, yutabiliyorsan mesele yok,» dedi ilgisizce. «Yıllar var ki süte dokunmadım diyebilirim. Ben hiç içemem. Pis bir şey; kurşun gibi mideme oturur. Elini şunun üstünde deneyebilirsin. «Tess'e en yakındaki ineği gösterdi. «Ama sağması bir parça güçtür. İnsanlar gibi güçlük çıkaranları yahut uslu du-ranları vardır. Neyse kısa zamanda işe alışırısın sanırım.»

Tess başlığını değiştirdi. Taburesine oturdu. İneğin altına doğru eğildi. Süt yumruklarının arasından kovaya fışkırıyordu. Tess gelecek için yepyeni bir temel attığını hissediyordu. Bu inançla içi huzura kavuşur gibi oldu. Nabızı daha sakın atmaya başladı. Çevresine bakındı.

Sağıcılar, erkeklerden ve kadınlardan meydana gelmiş bir tabur teşkil ediyorlardı. Erkekler ineklerin meme uçları sert olanları, kadınlarsa daha uysal huyluları üzerinde çalışıyorlardı. Burası büyük bir süthaneydi; Crick'in yönetiminde hemen hemen yüz tane sağıcı çalışıyordu; Crick evde olduğu zamanlarda altı yahut sekiz ineği kendi elleriyle sağardı; bunlar sağılması en güç olan hayvanlardı; çünkü erkek sütçüler sık sık değişirdi. Crick de onların bu hayvanları iyi sağmayacaklarından korkardı. Aynı şekilde parmakları yorulur da iyi sağlamazlar diye kadınlara da güvenmezdi; iyi sağılmadıkları takdirde ineklerin sütleri çekilir yani kururdu. Gelişi güzel süt sağmayı bu derece önemlileştiren şey uğrayacakları kayıp değildi. Süt miktarının azalması, süthanenin geleceğini tehlikeye atardı.

Tess ineğin başına oturduktan sonra bir süre hiç konuşmadı. Sessizliği yalnızca sayısız kovalara fışkıran sütlerin çı-

kardığı hışırtı, hayvanlara dönmelerini yahut kıpırdamadan durmalarını emreden ani bağırışlar bozuyordu. Tek hareket sağıcıların ellerinin aşağı yukarı gidişi, ineklerin kuyruklarının sallanışıydı. Vadinin her iki yanına doğru uzanan geniş, düz otlakla çevrili olan süthanede çalışmaya devam ettiler.

«Benim görüşüme göre dedi, süthane sahibi. Sağmayı henüz bitirdiği ineğin başından kalktı, bir elinde üç ayaklı taburesi, ötekinde kovası olduğu halde yakınındaki güç sağılan diğer bir hayvana doğru ilerledi. «benim görüşüme göre inekler bugün sütlerini her zamanki gibi vermiyorlar. Yemin ederim ki, Winker sütünü böyle tutup vermezse, ününü yazın sonuna kadar sürdüremiyecek.»

Aramıza yeni biri katıldı ondan,» dedi Jonathan Kail, «böyle olduğunu daha önce de gördüm ben!»

«Belki de. Olabilir. Hiç düşünmemiştim.»

Bir sütçü kadın, «böyle zamanlarda süt ineğin boynuzlarına kaçır derler.»

«Evet, sütün boynuzlarına kaçmasına gelince,» dedi süthane sahibi, kuşkululu, «ben böyle bir şey diyemem. Sen inekler üstüne söylenmiş bir bilmeceyi biliyor musun, Jonathan? Niçin dişi inekler yılda, boynuzlulardan daha az süt verirler?»

Bir sütçü kız, «bilmiyorum,» diye atıldı. «Neden?»

«Çünkü dişi inek pek fazla yoktur.» dedi Crick. «Herneyse, bu yaramazlar bugün pek süt vermeyecekler. Arkadaşlar, bir iki şarkı söylesek iyi olur. Tek tedavi çaresi bu.»

Her zamanki kadar süt vermeyen inekleri kandırmak için buralarda sık sık şarkılara baş vurulurdu; sütçüler şarkıya başladılar; doğrusu içten gelerek değil, iş icabı söylüyorlardı; çevresinde kükürtlü alevler gördüğü için karanlıkta yatmaktan korkan bir katil üstüne olan neşeli bir şarkıdan on dört — on beş mısra söyledikten sonra sağıcılardan biri konuştu:

«Böyle eğilerek şarkı söylemek insanın nefesini bu kadar

tüketmese keşke! Siz de çalgınızı elinize alın, efendim!» Keman en iyi çalgıdır!»

Konuşmayı izleyen Tess, sözlerin süthane sahibini kastettiğini sandı. Ama yanılmıştı. «Neden?» Şeklindeki cevap boz renkli bir ineğin karnından çıkar gibi geldi; bu Tess'in şimdiye dek farketmediği bir erkek sağıcıdan çıkmıştı.

«A, evet, keman gibisi yoktur,» dedi Süthane sahibi, «ama müzik boğaları ineklerden daha çok etkiliyor... Ben böyle düşünüyorum. Eskiden Wellstock'da yaşlı bir adam vardı. Adı William Dewy idi. Çalgıcılıkla bir hayli para kazanan bir ailedendi. Sen işine bak, Jonathan! Evet, bu adamı şöyle böyle tanırdım. William Dewy mehtaplı bir akvam; keman çaldığı bir düğünden evine dönüyormuş. Kestirmeden gitmek için o taraftaki bir tarlada otlayan bir boğanın yanından geçmesi gerekiyormuş. William tüm hızıyla koşmuş. Ama boğa onu farketmiş. Boynuzlarını dikerek üstüne saldırmış. Düğün sahibi zengin bir kişi olduğundan William bir hayli de içkiliymiş. Asla çitin yanına varıp üstünden aşamıyacağını anlamış. Son çare olarak koşarken kemanını çıkarmış, boğaya çalmaya başlamış. Boğa sakinleşmiş, durmadan çalan William'a sabit nazarlarla bakamaya başlamış; hatta yüzünde bir tebessüm belirir gibi olmuş. Ama William kemanı bırakıp çitin üstünden atlamaya çalıştığı anda boğanın gülüşü kaybolmuş, boynuzlarını zavallı adamın arkasına doğru çevirmiş. O zaman William dönmüş, çarnaçar yeniden çalmaya koyulmuş. Saat gecenin üçüymüş. Oradan kimsenin geçmiyeceğini biliyormuş. Çok da yorgunmuş. Dört saat kadar keman çaldıktan sonra kendi kendine, «benimle ebedi huzur arasında yalnızca bir tek şarkı kaldı. Tanrı beni korusun, yoksa mahvolmuş bir adamım,» demiş. O sırada aklına davarların Noel akşamları nasıl diz çöktükleri gelmiş. O gece Noel akşamı değilmiş ama boğaya bir oyun etmeyi düşünmüş. Tıpkı Noel şarkısına benzeyen Tivity Hymn'e başlamış; o zaman, boğa cehaleti yüzün-

den Noel akşamıymış gibi bacaklarını büküp diz çökmez mi! Boynuzlu arkadaşı diz çöker çökmez William dönmüş, dua eden boğa doğrulup ta peşine düşmezden önce çiti aşmış. Tazı gibi selamete atlamış. William hep aptal aptal bakan insanlara çok rastladığını, ama dinsel duygularıyla, hem de Noel olmayan bir akşamda oynandığını farkedenden o boğa kadar aptal bakışlısını görmediğini söylerdi... Evet, William Dewy, adamın adı buydu; şu anda bile size onun, Mellstock kilisesinin neresinde yattığını söyleyebilirim... Tam porsuk ağacıyla kuzey geçidi arasında.»

«Garip bir hikaye bu; bizi inancın yaşayan bir nesne olduğu orta çağlara götürüyor.»

Bu anlatım, bir süthane avlusu için oldukça garip ve ağır kaçıyordu. Boz renkli ineğin altındaki kişi tarafından mırıldanılmıştı; hikayesiyle alay edildiğini düşünen Mr. Crick'ten başka hiç kimse bununla ne demek istendiğini anlamadı. Onun için de üstünde durulmadı.

«Evet, Sir, haklısınız. Adamı iyi tanırdım.»

Boz renkli ineğin gerisindeki, «A, evet, bundan hiç kuş-kum yok,» dedi.

Böylece Tess'in dikkati, başını ısrarla ineğin böğrüne dayalı tuttuğu için yüzünü göremediği, süthane sahibiyle konuşan erkeğe çevrildi. Süthane sahibinin niçin ona «Sir» diye hitap ettiğini anlıyamadı. Arada sırada yorulmuş gibi kendine özgü nidalar savurarak adam ineğin altında üç hayvan sağabilecek kadar uzun bir zaman kaldı.

«Yumuşak davranın, Sir,» dedi süthane sahibi, «bu iş için güç değil, ustalık gerek.»

Öteki sonunda ayağa kalkarak, «anlıyorum.» dedi. Gerindi. «Parmaklarımı ağrıttı ama sağlamayı bitirdim sanırım.»

İşte o zaman Tess onu olduğu gibi gördü. Süt sağılırken sütçü — çiftçilerin giydiği tozlukları ve beyaz önlüğü giymişti; çizmeleri avlunun samanıyla kaplıydı; ama bu onun dış

görünüştüydü; bunun altında okumuş, ağırbaşlı, zeki, mahzun olan başka bir şeyler vardı.

Tess onu daha önce de gördüğünü hatırlayınca bu ayrıntılar yavaş yavaş kayboldu. Şu bir iki yıl içinde Tess'in başından o kadar çok şey geçmişti ki, onu nerede gördüğünü her türlü bilemiyordu; sonra aniden onun Marlott'taki kulüp dansına katılan yabancı olduğunu anladı; oradan raslantıyla geçen; nereden geldiğini bilmediği, Tess ile değil de başkalarıyla danseden; sonra da onu küçümsiyerek bırakıp giden yabancıydı.

Üzücü olaylardan önceki karşılaşmanın canlanmasıyla Tess'in anıları bir sel gibi aktı. Bir an için onun da kendisini tanıyarak herhangi bir şekilde başına gelenleri anlar diye dehşete kapıldı. Ama genç adamda böyle bir hatırlama izi görmeyince rahatladı. Yavaş yavaş Tess, ilk ve son karşılaşmalarından beri delikanlının değişik anlamlı yüzünün daha düşünceli, daha ağırbaşlı bir hal almış olduğunu gördü; sakalı yanaklarının üstünde saman rengindeydi. Aşağılara indikçe tatlı bir kahverengini alıyordu. Süt sağarken taktığı önlüğünün altına koyu renk kadife bir ceket, çizgili pantolon, tozluk ve kolalı gömlek giymişti. Süt sağmak için giydiği elbise olmasa onun burada ne yaptığını kimse anıyamazdı. Ama Tess hemen onun, bir tek ineği sağmak için harcadığı zamana bakarak buraya sütçülüğü öğrenmek için gelen bir stajyer olduğunu anladı.

Bu arada sütçü kızlardan bir çoğu Tess için birbirlerine gerçek bir hayranlık ve cömertlikle, «ne kadar güzel bir kız!» dediler... Ama karşılarındakinin bu iddiayı çürütmesini yarı yarıya bekler gibiydiler .Çünkü Tess de dikkati çeken şey için güzellik sözcüğünü kullanmak hatalı bir tarif olur. O akşam için süt sağma sona erince eve girdiler. Sayılan bir kişi olduğundan süt sağmaya gelmeyen; sütçü kızlar basma giysi

giydikleri için kendisi sıcak havalarda bile kalın bir şeyler giyen süthane sahibinin karısı oradaydı.

Tess kendisinden başka yalnızca iki üç kızın süthanede yatıp kalktıklarını öğrendi; yardımcılarının çoğu iş bitiminde kendi evlerine gidiyorlardı. Akşam yemeğinde, hikaye üstüne düşüncelerini yürüten, kendilerinden üstün olan acemi sütçü yoktu. Tess onun hakkında sual soramazdı. Akşamın geri kalan kısmını yatağını hazırlamakla geçirdi. Diğer üç sütçü kızla paylaşacağı oda süthanenin üstündeydi. Otuz ayak uzunluğundaydı. Kızların biri hariç diğer ikisi Tess'ten büyüktü. Yatma zamanı geldiğinde Tess o kadar yorgundu ki derhal uyuyakaldı.

Bitişik yatakta yatan genç kız henüz uyumamıştı. Diğer arkadaşına Tess'in henüz karıştığı ev halkına ait bir şeyler anlatıyordu. Kızın fısıltı halinde söyledikleri gölgelerle karışıp Tess'in uykulu kafasına girdi.

«Sütçülüğü öğrenen, harp çalan Mr. Angel Clare bizimle pek konuşmuyor. Bir papazın oğlu o. Kızlara dikkat edemeyecek kadar kendi düşüncelerine dalmış. Süthane sahibinin öğrencisi, çiftçiliğin her çeşit kolunda bilgi ediniyor. Başka bir yerde davarcılığı öğrenmiş. Şimdi de sütçülüğü öğrenmeye çalışıyor... Evet, gerçekten iyi bir ailenin çocuğu. Babası, saygı — değer Mr. Clare, Emminnister'de oturuyor... Buradan bir hayli uzak bir yer.»

«Ah, ondan bahsedildiğini işittim,» dedi onu dinleyen kız, «çok ciddi bir papaz değil mi?»

«Evet, o işte. Tüm Wessex'de ondan ciddisi yok derler... Duyduğuma göre eski usul bir papazmış... Yüksek denilen cinsten. Bizim Mr. Clare'den başka bütün oğulları da papaz olacaklar.»

Tess'in bu saatte niçin Mr. Angel Clare'nin de kardeşleri gibi bir papaz olmayacağını soracak kadar merakı yoktu. Yavaş yavaş tekrar uykuya daldı. Bilgi veren kızın sesi, bitişik-

teki peynir deposundaki peynirlerin kokuları, aşağıdaki sıkıcılardaki kesilmiş sütün sularının düzenli damlama sesleriyle karışıyordu.

XVIII.

Beğeni dolu sesi; sabit nazarlarla uzun uzun bakışı, arada sırada alt dudağının beklenmedik şekilde sımsıkı kapanmasına rağmen bir erkek için çok küçük ve ince çizgili olan ağzının kıvraklığı sayılmazsa Angel Clare geçmişten tümüyle değişik bir kişi olarak ortaya çıkmıştı. Onda hiç kararsızlık yoktu. Yine de halindeki ve bakışlarındaki bulanık, dalgın, belirsiz bir şey onu maddi geleceği üzerine belirli bir erkeği yahut ilgisi olmayan biri gibi gösteriyordu. Oysa küçük yaşlarda iken bile, çalışırsa herşeyi yapabilir diye bahsedilmişti.

Memleketin öteki ucunda fakir bir papaz olan babasının en küçük oğluydu. İlerde bir çiftlikde memur olarak yada Koloni'lerde çalışmak istediğinden çiftçiliğin çeşitli kollarında bilgi edinmek istemiş; başka çiftliklerde çalıştıktan sonra Talbothay mandrasında altı aylık bir öğrencilik devresi geçirmeye gelmişti.

Tarımcıların ve hayvan yetiştiricilerinin arasına katılması genç adamın mesleğinde ne kendisinin, ne de başkaları tarafından tasarlanmış bir adımdı.

İlk karısı kendisine bir kız çocuğu bırakarak ölen baba Mr. Clare ömrünün sonlarına doğru ikinci defa evlenmişti. Bu evliliklerinde hiç beklemedikleri halde bu hanım ona üç oğlan doğurmuştu. Öyleki şimdi en gençleri olan Angel ile babası arasında hemen hemen kaybolmuş bir nesil vardı. Angel üç çocuk içinde Üniversite öğrenimi yapmamış, tek kişiydi. Aslında bilimsel bir eğitim yapmasını haklı çıkaracak bir çok niteliklere sahipti.

Angel'in Marlott'taki dans yerinde görünmesinden iki üç ay kadar önce kitap evinden papaz James Clare adına bir ki-

tap geldi. O sırada Angel Clare okulu bırakmıştı; çalışmalarına evde devam ediyordu. Papaz paketi açıpta içinde bir kitap olduğunu görünce bir kaç sayfa okudu; derhal yerinden fırladı; kitap kolunun altında olduğu halde dosdoğru kitapçıya gitti.

Kitabı adamın burnuna doğru tutarak kesin bir tavırla, «bu kitap niçin benim evime yollandı?» diye sordu.

«Sipariş edilmişti efendim.»

«Şuna çok memnunum ki kitabı ne ben ne de ailemden biri ısmarladı.»

Kitapçı sipariş defterine baktı.

«Ah, yanlış yere yollanmış efendim,» dedi sonra, Mr. Angel Clare tarafından sipariş edilmiş. Size yollanmamalıydı.»

Papaz bir tokat yemiş gibi yüzünü buruşturdu. Eve solgun ve kederli döndü. Angel'i çalışma odasına çağırdı.

«Şu kitaba bak oğlum,» dedi, «hakkında ne biliyorsun?»

«Ben ısmarlamıştım,» dedi Angel doğrudan doğruya.

«Niçin?»

«Okumak için.»

«Bunu okumayı nasıl düşünebilirsin?»

«Neden düşünmiyeyim? Bu bir felsefe sistemi. Bundan daha törel, hatta dinsel bir kitap az bulunur.»

«Evet yeteri kadar törel; bunu inkar etmiyorum. Ama dinsel olması! Hem de senin için, İncil'in papazı olacak senin için.»

Angel düşünceli düşünceli, «bu konuyu açtığınıza göre, baba,» dedi «papaz olmak istemediğimi söylemek isterim. Bu işi dürüstlükle yapamayacağımdan korkuyorum. Kiliseyi ane ve babamı sevdiğim kadar seviyorum. Ona karşı daima en yakın sevgiyi duyacağım. Onun tarihi kadar hayranlık duyduğum bir örgüt olamaz; ama kilise, onaylanması olanaksız kurtarıcı niteliğini kafasından atmadığı sürece, onun papazı olarak görevlendirilmem, doğru söylüyorum, olamaz.»

Özü — sözü doğru, kolayca aldatılabilen bir kişiliğe sahip

olan papaz, kendi kanından ve etinden birinin bu noktaya geleceğini hiç düşünmemişti! Şaşırmış, aptallaşmış, eli — kolu bağlanmıştı. Angel, kiliseye girmeyecekse onu Cambridge'ye yollamanın ne gereği vardı? Değişmez inançlara sahip bu papaz için üniversite öğreniminin papazlıktan başka bir şeye basamak olması Allahsız bir başlangıç gibi geliyordu. Yalnızca dindar değil, sofuydu da; güçlü bir inanıcıydı...

Baba, Angel ile tartıştı, onu kandırmaya çalıştı, tehdit bile etti.

Babası, «Tanrı'nın şanı ve şerefi yoluna kullanılmadıktan sonra sana üniversite öğretimi yaptırtmak için annenle benim tutumlu davranmamızın, sıkıntıya girmemizin ne gereği var?» diye tekrarladı.

«Neden baba? Bu öğrenim pekala insanoğlunun şanı ve şerefi içinde kullanılabilir.»

Belki Angel ısrar etse, o da kardeşleri gibi Cambridge'ye giderdi. Ama papazın bu öğrenim yerini yalnızca papazlığa geçilecek bir atlama taşı olarak görüşü tümüyle bir aile geleneydi; bu düşünce onun kafasında öyle kök salmıştı ki ısrar ettiği takdirde haksızlık edeceğini, üç delikanlıya verilecek eşit öğrenim planını gerçekleştirmek için papazın da dediği gibi, çok tutumlu olmaları gereken aileye karşı haksızlık etmek gibi görünmeye başlamıştı. Angele.

Sonunda, «Cambridge'ye gitmesem de olur,» dedi Angel, «zaten bu şartlar altında oraya gitmeye hakkım yok.»

Bu kesin tartışmanın etkileri kendini göstermekte gecikmedi. Angel özensiz çalışmalar, işler, düşünceler arasında yıllar harcadı; toplum kurallarına ve alışkanlıklarına hatırı sayılır bir ilgisizlik gösterdi. Serveti, sınıflar arasındaki maddi ayrılıkları gittikçe daha hor görmeye başladı. Hatta eskiden yörenin değerli bulduğu «soylu, köklü aile» deyimini beğenmez oldu; bu sert düşüncelerle dolu olarak bir denge temin etsin, dünyayı anlasın, mümkünse bir iş bulsun diye

Londra'ya gittiğinde kendini kaybetti; nerdeyse kendinden çok büyük bir kadının tuzağına düşüyordu. Şansı yardım ettiği için bu maceradan fazla bir zarara uğramadan kurtuldu.

Çok genç yaşta yalnızlıkla bağdaşması yüreğinde modern kent yaşantısına karşı yenilmez hemen hemen mantıksız bir kaçınma doğurdu. Birşeyler yapmalıydı; kıymetli bir çok yıllarını boşu boşuna harcamıştı; kolonilerde gittikçe ilerleyen bir çiftçi arkadaşının olması onu, bunun kendisi için de iyi bir yol olacağı kanısına saptı. Koloni'lerde, Amerika'da, yahut ana — vatanda çiftçilik etmek... İş üzerine dikkatli bir cıracılık devresi geçirerek bilgi edindiği takdirde bu meslek ona belki de geçinecek kadar para kazanmaktan daha çok önem verdiği şeyden fedakarlık etmesine meydan vermeden bir bağımsızlık özgürlük sağlayabilirdi.

İşte böylece Angel'i, burada, Talbothaylar'da imekler üstüne bilgi edinmeye çalışan bir öğrenci olarak görüyoruz; bu sırada Angel Clare yirmi altı yaşındadır; çiftliğin yakınlarında kalabilecek rahat bir yer bulamadığı için süthane sahibinin yanında pansiyoner olarak kalmaktadır.

Odası, sütçünün evinin bütün uzunluğunu içine alan geniş tavan arasıydı. Peynirlerin depo edildiği odaya konan bir merdivenle çıkılıyordu. Angel gelipte odayı kendisine bir sığınak olarak seçinceye kadar uzun bir zaman kapalı kalmıştı. Burası tam Angel'in istediği gibi bir yerdi. Ve sık sık ev halkı yattıktan sonra aşağı yukarı yürüdüğü işitilirdi. Odanın bir kısmı perdeyle ayrılmıştı. Perdenin gerisinde karyolası duruyordu. Geri kalan kısım gösterişsiz eşyalarla döşenmişti.

Angel Clare önceleri bol bol kitap okuyarak, pazardan satın aldığı, üzüntülü bir anında bir gün yaşantısını sokaklarda çalgı çalarak sürdüreceğini söylediği harpını çalarak çoğunlukla odasından çıkmadı. Ama sonra yemeğini mandıra sahibinin, karısının, sütçü kız ve erkeklerin bir arada neşeli bir topluluk meydana getirdikleri hem mutfak, hem de yemekha-

ne olarak kullanılan yerde yemeye başladı; böylece insan karakterini de incelemiş olacaktı; çalışanların pek azı çiftlikte yatıp kalkıyorlardı. Ama çoğu yemeklerini burada yerlerdi. Clare sık sık yemeye indikçe onu da aralarına aldılar. Clare de onlardan çok hoşlandı.

Çerçekte, onların arkadaşlığından zevk alışına şaşıyordu. Gazetelerde Hodge diye bilinen gülünç kuklanın kişileştirdiği çiftlik insanları tipi, çok geçmeden kafasından kaybolup gitti. Böyle yakından incelenince görünürlerde Hodge yoktu. Clare'nin karşıt bir toplumdan gelen düşünceleri henüz pek taze olduğundan, şimdi sıkıfıkı arkadaşlık ettiği bu kişiler arasında olması bir parça garip kaçıyordu doğrusu. Süthane halkının eşit bir üyesi olarak masada oturmak başlangıçta ona pek küçültücü bir davranışmış gibi geldi. Düşünceler, çevre, davranışlar anlamsız ve çirkin görünüyordu. Ama günler, geçtikçe Angel Clare köy hayatını, kırım kendi özelliği yüzünden, mesleğine verdiği anlamdan ayrı bir şey olarak sevmeye başladı; Genç adamın durumu dikkatle ele alınacak olursa, Tanrısal bir Kuvvete olan inançlarının çöküşüyle uygar soyların yakalandığı müzmin melankoliden tümüyle kurtulduğu görülür. Yıllardan sonra ilk defa olarak bir meslek için hazırlanmayı göz önünde tutmaksızın düşüncelerinin akışına uyarak okuyordu. Çiftçilik üzerine bir kaç kitabı öğrenmenin yeterli olduğunu bildiğinden bunlar çok az zamanını alıyorlardı.

Eski arkadaşlarından uzaklaştı. Yaşantıda ve kişilerde yepyeni bir taraf gördü. Şöyle bildiği olaylar üzerine bilgi sahibi oldu; kişiliğindeki iklimleri, sabahla akşamı, geceyle öğle vakitini, rüzgarın çeşitli durumlarını, ağaçları, suları, sisi, gölgeleleri ve sessizliği, cansız varlıkların niteliklerini öğrendi.

Sabahın erken saatleri, kahvaltı ettikleri büyük odada ateş yakılmasını gerektirecek kadar serin oluyordu; onun kendi masalarında yemek yiyemeyecek kadar soylu bir kişi olduğunu ileri süren Mrs. Crick'in emriyle Angel Clare şö-

minenin köşesinde oturmayı adet edinmişti; bardağı, tabağı dirseğinin dibindeki menteşeli bir kapak üstünde dururdu. Karşıdaki uzun, geniş, bölmeli pencereden giren ışık oturduğu yerin tam üstüne düşüyordu. Ocaktan gelen soğuk mavi renkteki ışıktaki bununla birleşince istediği zaman kitap okuyabilecek durumdaydı; Clare ile pencere arasında arkadaşlarının oturduğu masa vardı; yemeklerini çiğnerlerken profilleri pencere camlarına sert çizgilerle düşerdi; yanda süthaneye açılan kapı vardı; üçgen şeklindeki sıra sıra kovaların ağzına kadar sabah sütüyle dolu oldukları görülürdü. Ötede, en uçta büyük yayıkın döndüğü görülür, dönerken çıkardığı anlamsız sesler işitilirdi; pencereden, yayıkı çalıştıran atın, bir çocuğun idaresinde tenbel tenbel döndüğü farkedilirdi.

Tess'in gelişinden bir kaç gün sonraya kadar Clare bir kitabı, henüz gelmiş bir haftalık dergiyi okuyarak yahut bir müzik parçasını inceliyerek dalgın dalgın oturdu. Tess'in varlığından habersizdi. Tess o kadar az, öteki kızlar o kadar çok konuşuyorlardı ki, gevezelik eden seslere bir yenisinin katıldığını anlamadı. Zaten Clare hep dıştaki görünüm parçalarını bunun genel etkisi uğruna feda ederdi. Yine de bir gün müzik parçalarından birini ezberlemeye, notaların seslerini hayal gücüyle kafasında canlandırmaya çalışırken birden kendini pek halsiz hissetti. Elindeki müzik sayfası ocağın içine doğru kaydı; kahvaltı pişip kaynadıktan sonra tepede tek bir alev halinde birleşip döne döne ölüm dansı yapan odunların ateşini seyre koyuldu; içindeki müziğe uygun bir dans gibiydi bu; kirislerden sarkan, aynı müziğe uyarak titreyen, işlerle saçak saçak olmuş iki baca kancasına baktı; dansa sızlanarak eşlik eden çaydanlığı da gördü. «Sütçü kızlardan birinin sesi ne kadar da fülütün sesini andırıyor. Galiba yeni gelenin sesi,» diye düşününceye dek masadaki konuşmalar da kafasındaki hayali orkestraya karışmıştı.

O zaman Clare diğerleriyle birlikte oturan kıza baktı.

Sütçü kız ondan yana bakmıyordu. Gerçekte, uzun za-

man sessiz sedasız oturduğu için Clare'nin varlığını unutup gitmişlerdi.

«Ben hayaletler üstüne bir şey bilmem,» diyordu sütçü **kız**, «ama yaşarken ruhlarımızın bedenlerimizden dışarı çıkılabileceğini biliyorum.»

Süthane sahibi ağzı dolu, gözleri ciddi bir sualle yüklü **bıçağını** ve çatalını masanın üstüne darağacının başlangıcı **gibi** dimdik tutarak ona döndü.

«Ne... Gerçekten mi? Öyle mi, kızım?» diye sordu.

Tess, «ruhların bedenden çıktığını hissedebilmek için çok **kolay** bir yol var,» diye devam etti, «geceleyin otların üstüne **uzanıp** dosdoğru yukarıya, parlak yıldızlara bakacaksınız! **Aklınızı** yıldızların üstünde toplarsanız çok geçmeden bedeninizden yüzlerce, yüzlerce mil uzakta olduğunuzu anlarsınız.»

Süthane sahibi bakışlarını Tess'ten karısının üstüne **çevirdi**.

«Bak, ne garip şey, değil mi, Christianner? Mehtaplı gecelerde aşıkdaşlık ederek, ticaret yaparak, doktora hemşireye **koşarak** kattettiğim onca yolu bir düşün... Sonra da şimdiye **dek** ruhumun gömüğümün yakasından -dışarıya bir santim olsun yükseldiğini hissetmememe bak hele!»

Süthane sahibininki de dahil herkesin dikkati üzerine **çevrildiğinden** Tess kıpkırmızı kesildi. Bunun yalnızca bir **haye** olabileceğini söyliyerek kahvaltısına devam etti.

Clare onu incelemeye devam etti. Tess çok geçmeden **ymeğini** bitirdi. Clare'nin kendisini izlediğini sezinliyerek **ışaret** parmağıyla örtünün üstüne, gözetlendiğini anlıyan evcil **bir** hayvanın sıkıntısıyla hayali şekiller çizmeye koyuldu.

Clare içinden, «bu sütçü — kız, Doğa'nın ne kadar temiz **ve** dokunulmamış bir varlığı!» diye geçirdi.

Ve sonra Tess'te bildik bir şey genç adamı neşeli **ve** **unuttuğu** geçmişe götürür gibi oldu; genç kızı daha önce bir **yerde** gördüğü sonucuna vardı; nerede gördüğünü bir türlü

çıkaramıyordu. Bir kır gezintisi sırasında mutlaka bir karşılaşma olmuştu. Ama onu nerede gördüğünü merak etmiyordu. Kadınlar üzerine düşünmek istediği zaman diğer sütçü kızlar içinden onu Tess'e seçmeye yöneltecek olan bu olay yeterliydi.

XIX.

İnekler genellikle içlerinde bir seçme yapılmadan, geldikleri gibi sağılıyorlardı. Ama bazı inekler, alıştıkları bir çift ele gösterdikleri düşkünlükle başkasının önünde durmuyorlardı. Yabancıнын kovasını teklifsizce tekmeleyip deviriyorlardı.

Sütçü Crick de bu kayırcılıkları ve hoşlanmayışları bozmak için elinden geleni yapıyordu; yoksa ineğin beğendiği sütçü kız veya erkek çiftlikten ayrıldığı takdirde güç durumda kalıyordu. Yine de sütçü kızların özel gayeleri, süthane sahibininkine aykırıydı; her kızın alıştığı, sütlerini hayret edilecek derecede kolay ve çabasız sağdığı sekiz dokuz inek vardı.

Çok geçmeden Tess de arkadaşları gibi ineklerden hangilerinin kendi ellerinden hoşlandığını anladı; son zamanlarda fazla çalışmadığı için parmakları eski güçlerini kaybetmişlerdi. Oysa sütçü Crick'in haklı olduğunu kabulleniyordu. Doksan beş tane inekten özellikle sekiz tanesi, Tess'i tercih ediyorlardı. Bir ikisinin meme uçları çok sert olmasına rağmen sütlerini parmaklarını dokunur dokunmaz bırakıyorlardı. Yine de süthane sahibinin isteğini bildiğinden, Tess dürüstlikle, henüz beceremediği en güç süt veren bir iki ineği atlatarak hayvanları geldikleri gibi sağlamaya çalışıyordu.

Ama çok geçmeden hayvanların sırasının raslantı sonucu olmadığını farketti. İneklerin raslantıymış gibi görünen sıralarıyla, kendi isteği arasında garip bir uygunluk buldu. Süthane sahibinin öğrencisi son zamanlarda inekleri bir araya

toplama işine yardım ediyordu. Beşinci yahut altıncı kezde Tess kurnazca suallerle dolu bakışlarını ineğin böğüründen Angel Clare'ye çevirdi.

«Mr Clare, inekleri sıraya koyuyorsunuz,» dedi kızarak. Suçlamayı yaptıktan sonra bir tebessümün belirtileri üst dudağını dişlerinin uçlarını gösterecek şekilde hafifçe yukarı kaldırdı. Alt dudağı hareketsiz kalmıştı.

«Evet, ama farketmez,» diye Clare cevap verdi. «Nasılsa hepside sağılacak.»

«Öyle mi? İnşallah. Ama emin değilim

Daha sonra Tess, Angel Clare'nin, sözlerini yanlış anlıyacağını düşünerek kendi kendine kızdı. Çünkü genç adam onun bu ıssız köşeye gelişinin ciddi nedenlerini bilmiyordu. Daha sonra o kadar kaygılandı ki, genç adamın ilgisini farketmediğini belli ettiği için duyduğu pişmanlığın etkisi altında iş bittikten sonra bahçede yalnız başına dolaşmaya çıktı.

Haziran ayında tipik bir yaz akşamıydı. Hava inceden inceye o kadar kararsız ve saydamdı ki cansız nesnelere beş değilse bile iki veya üç duygu bahşedilmiş gibiydi. Uzakla yakın arasında bir fark kalmamıştı. İnsan kendini ufuk halkası içindeki herşeye yakın hissediyordu. Tess'i gürültünün eksikliğinden çok sessizlik mutlak bir varlık olarak etkiledi. Ama sessizliği bir çalgının tellerine gelişi güzel dokunan parmaklar bozuyordu.

Tess bu notaları başının üstündeki tavan arasından işiti-mişti. Kapandıkları yerden donuk, pesten ve sıkıntılı gelen bu sesler onu hiç bu kadar etkilememişti. Doğrusunu söylemek gerekirse hem müzik hem de bunun çalınışı zayıftı; ama aralarındaki yakınlık tamdı. Tess büyülenmiş bir kuş gibi bulunduğu noktadan ayrılamıyordu. Oradan uzaklaşacağı yerde, varlığı sezinlemesin diye bir çitin gerisine saklanarak çalgı çalana yaklaştı.

Bahçenin, Tess'in bulunduğu dolayları bir kaç yıldır bakımsız kalmıştı; şimdi nemliydi. Bir dokunuşta havaya çiçek

tozu bulutları yükselten özlü bir yeşillik, çirkin kokular saçan çiçeklerle kaplıydı; çiçeklerinin kırmızı, sarı ve menekşe renkleri, bakımlı çiçekler kadar göz kamaştırıcı olan hayırsız otlar heryeri sarmıştı. Tess çeşitli otların, çiçeklerin arasından etekliğine su teresinin salgısını bulaştırarak; ayaklarının sütü ve salyangozların sümügüyle kirleterek, çıplak kollarını, altındaki sümüklüböcekleri ezerek, ellerini devedikenlerinin elma ağaçlarının gövdesinde kar gibi bembeyaz duran ama cildinin üzerinde kırmızı lekeler meydana getiren yapışkan böceklerle sürerek bir kedi gibi gizli gizli ilerledi; böylece görünmeden Clare'ye bir hayli yaklaşmıştı.

Tess ne zamanın ne de yerin farkındaydı. Bir yıldızla bakarak istendiğinde elde edilebileceğini anlattığı kendinden geçiş hali, şimdi onun dahli olmadan doğmuştu; ruhu eski harpın zayıf notalarına uyarak dalgalandı Müziğin ahengi içinden gözlerini yaşlarla doldurarak bir meltem gibi geçti. Uçuşan çiçek tozları müziği, bahçenin nemini ve duyarlılığını gözle görülebilir bir hale getiriyordu. Vakit gece yarısı olmasına rağmen kokulu yaban otlarının çiçekleri uykuya çekilemiyor gibiydiler. Ve renklerin dalgaları, sesin dalgalarıyla birleşiyordu.

Hala parlayan ışık çoğunlukla bulutların batı yığınındaki bir delikten geliyordu; alacakaranlık heryeri sarmıştı ama burada kazara gündüzden bir parça geride bırakılmıştı; Clare çok basit çalışını, üzüntülü şarkısını sona erdirdi; Tess Clare başka bir parçaya başlayacak diye bekledi. Ama çalmaktan yorulan Clare raslantıyla çitin yanına gelmiş, Tess'in arkasından içeriye atlamıştı. Tess yanakları ateş gibi yanarak gizlice uzaklaşmak istedi. Oysa hiç yerinden kıpırdamamış gibiydi.

Clare onun açık renk yazlık giysisini farkettili. Konuştu. Bir hayli uzakta olmasına rağmen alçak perdeden çıkan sesi Tess'e ulaştı.

«Neden kaçıyorsun, Tess? Korkuyor musun?»

«Ah, hayır efendim. Doğa'nın varlıklarından korkmamı

ben; hele, elma çiçeklerinin döküldüğü, herşeyin yemyeşil olduğu bir zamanda.»

«Ama evin içindeyken korkuların oluyor... Doğru mu?

«Şey... Evet, efendim.»

«Meselâ nelerden korkuyorsun?»

«Tam olarak söyleyemem.»

«Sütün ekşimesinden mi?»

«Hayır.»

«Hayattan mı korkuyorsun?»

«Evet, efendim.»

«Ah... Ben de korkuyorum. Hem de sık sık. Bu hayat derdi bir hayli önemli, değil mi?»

«Öyle. Siz daha iyi anlattınız.»

«Ama senin kadar genç bir kızın bunu anlayabileceğini ummazdım doğrusu. Nasıl oluyor?»

Tess durakladı. Bir zaman konuşmadı.

«Haydi, Tess bana herşeyi anlatabilirsin.»

Tess çekingen çekingen cevaplandırdı

«Ağaçların sual soran bakışları var, değil mi? Yâni varmış gibi görünüyor. Ve nehir diyor ki: «bakışlarınızla niçin beni tedirgin ediyorsunuz?» İnsan bir çok yarınları bir sıra halinde görebiliyor. İlki en büyüğü ve berrakı oluyor. Ötekiler uzaklaştıkça küçülüyor, küçülüyorlar; ama tümü de zalim ve öfkeli: «Geliyorum! Benden sakının!» der gibiler. Ama siz efendim, müziğinizle hülyalar yaratabilir, bu korkunç hayalleri gerçekten uzaklaştırabilirsiniz.»

Clare, genç kızın böyle elemli hayaller kurabildiğini anlayınca çok şaşırды. Tess; ana dilinin cümleleri, bir parça da okuldan öğrendikleriyle hemen hemen bu çağın sayılabilecek duygularını, yenilik için duyulan sızıyı anlatıyordu.

Yine de henüz çocuk sayılabilecek bir genç kızda böyle duyguların doğması garipti; garip olmaktan da fazla bir şeydi; etkileyici, ilginç ve üzücüydü. Genç kızdaki bu duyguların nedenini tahmin edemiyordu. Herhalde Tess'in fani güzelliği

onun kafaca olgunlaşmasına yardım etmişti.

Tess'e gelince, bir papaz ailesinden olan, iyi öğrenim görmüş, herşeyden çok maddi imkansızlıkların üzerinde bulunan Angel Clare'nin yaşamayı bir talihsizlik saydığını anlıyamyordu. Kendisi gibi mutsuz bir hayat yolcusu için çok iyi bir neden vardı. Ama bu hayran olunacak şair ruhlu adam nasıl olup da Zillet Vadisine inmiş, onun iki üç yıl önce duyduklarını duymuştu. «Ruhum yaşıntımdan çok ölümü ve boğulmayı yeğ tutuyor. Hayattan nefret ediyorum; ebediyen yaşamıyacağım.»

Clare'nin şimdi kendi sınıfının dışında olduğu doğrudu. Ama Tess bunun, bilmek istediğini öğrenmek için çalışmak zorunda olduğundan ileri geldiğini düşünüyordu. İnekleri sağlamak zorunluluğunda olduğu için değil; zengin, başarılı bir süthane ve toprak sahibi, ziraatçi ve davar yetiştiricisi olmayı öğrenmek için sağıyordu. O bir kral gibi sürülerine, davalarına, benekli, çizgili ineklerine erkek ve kadın yardımcılarına kumanda edecek Amerikalı yahut Avusturyalı bir çiftçi olacaktı. Yine de Tess'e, kitap okumayı seven, müzisyen olan, akıllı bir kişinin, babası ve kardeşleri gibi bir papaz değil de çiftçi olmak istemesini anlaşılmaz bir şey gibi görüyordu.

Böylece hiçbirini diğerinin sırrını bilmeden, her biri ötekinin açığa vurduğu şeye saygı duyarak şaşırdılar; birbirlerinin geçmişlerini öğrenmeye, birbirlerinin karakteri, huyu üzerine yeni yeni bilgiler edinmeye çalıştılar.

Her gün, her saat Clare'ye, Tess'in karakterinin bir parçasını daha getiriyordu. Tess'e de Clare'ninkini. **Kapalı bir hayat yaşamaya çalışmasına rağmen Tess canlılığının, kuvvetinin farkında değildi.**

Önceleri Tess, Angel Clare'yi bir erkekten çok bilgili bir kişi olarak kabullendi; öyleydi de. Clare'nin geniş bilgi bolluğunun, kendi mütevazı düşünce noktasıyla onunkinin, ölçülemeyecek derecede oluşunu her anlayışta Tess bir hayli üzüldü, kendine özgü çalışmalarında umutsuzluğa kapılıyordu.

Bir gün Clare ona eski Yunanistan'daki kör hayatından bahsederken genç kızın bu umutsuzluğunu farketti. Tess «Lady'ler ve Lord'lar» denen çiçeklerden topluyordu.

«Niçin böyle aniden kederlendin, Tess?» diye sordu.

«Ah, yalnızca... Yalnızca kendimle ilgili bir şey,» dedi Tess elemli, hafif bir gülümseyişle. Bu sırada bir Lady çiçeğinin yapraklarını düzensizce koparıyordu. «Bir an acaba nasıl olabilirdim?» düşüncesine kapıldım. Hayatım, fırsat bulamadığım için ziyan olmuş gibi! Sizin neler bildiğinizi, okuduğunuzu, gördüğünüzü, düşündüğünüzü gördükçe bir hiç olduğumu anlıyorum! Kutsal kitapta yaşayan Saba Melikesi gibiyim; İçimde ruh yok!»

«Hay Allahım! Bunun için üzme kendini!» Clare bayağı heyecanlanmıştı. Tess, tarih yahut başka bir konuda öğrenmek istediklerin olursa, sana yardım etmek bana kıvanç verir.»

«Yine Lady,» diyerek Tess elindeki çiçeği Clare'ye uzattı.

«Ne?»

Daima

«Lordlardan çok Ladyler var.»

«Lordlara, ladylere aldırış etme. Çalışmak ister misin? Tarih mesela.»

«Bazan şimdi bildiğimden daha fazla şey bilmek istemediğimi hissediyorum.»

«Neden?»

«Uzun bir zincirin bir halkası olduğumu öğrenmenin ne faydası var? Eski bir kitapta tıpkı benim gibi birinden bahsedildiğini öğrenmek; kitabın yalnızca o bölümünü yaşadığımı öğrenmek. Bu beni üzer o kadar. En iyisi, insanın tabiatının yahut yaptıklarının binlerce kişi tarafından yapılanın aynı yada gelecekteki hayatının ve yapacaklarının diğer binlercesininki gibi olacağını hatırlamamak.»

«Peki, hiçbir şey öğrenmek istemiyor musun?»

«İstiyorum. Niçin güneşin haklının da haksızın da üzerinde aynı şekilde parladığını öğrenmeye itirazım yok,» diye

Tess hafifçe titriyerek cevap verdi, «ama bunu bana kitaplar anlatamaz ki!»

«Tess bu kadar kinci olmak doğru değil! Ayıp!» Angel Clare bunu beylik bir ödev duygusuyla söylemişti. Aslında böyle duyguların geçmişte hiçte yabancıları değildi. Ve şimdi bu acemi ağza ve dudaklara baktıkça toprağın bu saf kızının böyle bir duyguya ancak bilmeden kapılabileceğini düşündü. Clare, Tess'in yanaklarına gölgesi düşen kıvrıkcık kirpiklerini bir süre seyrettikten sonra gitti. Tess halâ çiçeklerin yapraklarını yormaya devam ediyordu. Sonra düştüğü dalgınlıktan uyanarak elindeki, son çiçeği kalbinin en gizli köşelerinde duyduğu bir ılıklıkla fırlatıp attı.

Kimbilir onu ne kadar aptal bulmuştu! Son zamanlarda, Clare'nin kendisini beğenmesi, hakkında iyi şeyler düşünmesi için harcadığı çabayı düşündü; üstelik geçmişi unutmaya da çalışıyordu. Ailesinin şövalye d'Urberville'lerle bir tutulması o kadar kötü olmuştu ki! Bunun ortaya çıkması Tess için bir çok bakımlardan yıkıcı ve anlamsız olacaktı. Ama belki de bir centilmen ve tarih öğrencisi olarak Mr. Clare Kingsbere'deki kilisede Purbeck ve su mermerleri altında yatan kişilerin onun ataları olduğunu öğrenecek olursa ona karşı Lord ve Lady çiçekleriyle çocukça uğraşmasını unutacak kadar saygı duyardı. Tess Trantridge'dekiler gibi para ve hırslı birleşmesinden meydana gelen sahte bir d'Urberville değildi; iliklerine kadar gerçek bir d'Urberville idi.

Ama açıklamayı yapmazdan önce kuşkucu Tess, doğru-
dan doğruya süthane sahibinden, Mr. Clare'nin servet ve top-
raklarını kaybetmiş eski ailelere saygı duyup duymadığını so-
rarak bilgi edindi. Böylece Angel Clare'nin üzerinde yapaca-
ğı etkiyi anlamak istiyordu.

«Mr. Clare,» dedi sütçü Crick heyecanla, «şimdiye dek tanıdığım en asi gençlerdendir... Ailesinin öteki fertlerine hiç benzemez; herşeyden çok nefret ettiği bir şey varsa o da eski aile denen düşüncedir. Eski ailelerin artık devirlerini kapa-

dıklarını, onlardan geriye hiçbir şey kalmadığını söyler. Bu vadide millerce toprak sahibi olan Billett'ler Drenkhard'lar, Grady'ler, St. Quitin'ler, Hardy'ler ve Gould'lar vardır; onları yok pahasına satın alabilirsin. Hem burda çalışan küçük Retty Priddle, biliyorsun, Parideler'dendir. Evet, işte Mr. Clare bunu öğrendi. Günlerce Retty ile kırıncı bir şekilde konuştu. «Ah,» derdi, ona «asla iyi bir sütçü kız olamayacaksınız! Bütün ustalığınız asırlar önce Palestin'de tükenmiş. İş yapabilecek gerekli gücü bulabilmek için binlerce yıl dinlenmeniz gerek!» Geçen gün bir oğlan geldi. İş istedi. Adının Matt olduğunu söyledi. Soyadını sorduğumuz zaman böyle bir adının olmadığını bildirdi. Nedenini sorunca ailesinin uzun zamandır burada oturmadığını anlattı. Mr. Clare heyecanla yerinden fırlıyarak çocuğun elini sıktı. «Ah, işte istediğim kişi sensin!» dedi. «senden çok umudum var.» Ve ona para verdi. Yok, hayır, eski ailelere hiç tahammülü yok.»

Clare'nin düşüncelerinin bu alaylı tasvirini işittikten sonra Tess zayıf bir anında ailesi üzerine tek bir kelime olsun söylemediğine sevindi; oysa Tess'in ailesi, seyrek rastlanacak bir şekilde hükmünü tamamlamış yepyeni bir topluluk haline gelmişti. Tess, d'Urberville mezarlığı ve adını taşıdığı Fatih şövalye üzerine hiç bir şey söylemedi. İçinden genç adamın kendisine olan ilgisini, geleneksel olmayan yeniliğine borçlu olduğunu anlıyordu.

XX.

Mevsim değişti. İlerledi. Yeni yılın çiçekleri, yaprakları, bülbülleri, ardıç kuşları, ispinozları ve buna benzer ömrü kısa varlıkları, daha bir yıl önce başkalarının durduğu yerlerdeki mevkilerini aldılar. Güneşin ışınları, tomurcukları çıkarttı. Onları uzun saplar haline getirdi. Çiçeklerin yapraklarını açtı, görünmez fısıkiyeler ve solunumlar halinde kokuları emip çıkardı.

Süthane sahibi Crick'in kızları, erkekleri rahatça, süku-

netle hatta neşeyle yaşamaya devam ettiler. Yoksulluğun sona erdiği çizginin üstünde, geleneklerin normal duyguları zorladığı çizginin altındaydılar, Mutluydular.

Dışarda Doğa'nın tek gayesi gibi görünen yapraklanma böylece geçti. Tess ile Clare bilmeden birbirlerini incelediler, bir heyecanın kıyısında dengelerini korudular, böyle bir duyguya kapılmaktan sakındılar. Bütün bu zaman zarfında bir ovada akan iki nehir gibi emniyetle kaçınılmaz bir yasanın hükmü altında birbirlerine yaklaşıyorlardı.

Tess hiç şimdiki kadar mutlu olmamıştı. Belki bir daha bu mutluluğu da bulamıyacaktı. Bir kere gerek kafaca, gerek bedenen yeni çevreye uyuyordu. Zehirli bir ortamda kök salan fidan bereketli bir toprağa nakledilmişti. Üstelik iki genç de henüz sevgi ile aşk arasındaki kuşkulu ortamda, derinliğin bulunmadığı yerde duruyorlardı; çekine çekine sorulan, «bu yeni akıntı bizi nereye götürecektir? Geleceğim için ne gibi bir anlamı var? Geçmişimi aratacak mı?» düşünceler henüz başlamamıştı.

Angel Clare için Tess gelişigüzel bir maceradan başka bir şey değildi daha... Bilincinde yeni yeni yer etmeye başlayan gül gibi ılık bir görünüştü. Angel Clare böyle kafasının, tıpkı bir filozof gibi, kadın cinsinin en sevimli ve yeni örneğine bir ilgi duyduğunu kabullenerek alabildiğine Tess'i inceleme-ye, onu yakından tanımaya koyuldu.

Devamlı buluştular; buluşmamak ellerinde değildi; şafak vakti, pembe yahut menekşe rengi gün doğumunda; o garip ve ağırbaşlı zamanda, hemen her gün buluştular. Çünkü çiftlikte erken, hem de çok erken kalkmak gerekiyordu. İnekler şafak vakti sağlıyorlardı. Daha önce, saat üç sıralarında kaymağın toplanması gerekiyordu. Genellikle diğerlerini uyandırmak birine ya da ötekine düşüyordu; Tess en son gelen olduğu, saatin çalışmasıyla diğerleri gibi uyuyamayacağı anlaşıldığı için bu ödev sık sık ona veriliyordu. Saat üçü çalar çal-

maz Tess odasını terk ediyor; süthane sahibinin odasına koşuyordu; sonra da Angel'in merdivenini tırmanıyor, fısıldı-yarak sesleniyordu. Peşinden sütçü kızlar kalkıyordu. Tess giyinip hazırlandığında Angel dışarıya, nemli havaya çıkmış oluyordu. Diğer sütçü kızlar ve erkekler genellikle çeyrek saat daha uyuyorlardı.

Renk dereceleri birbirini tutmasına rağmen soluk gün doğuşunun yarım perdeden sesleri, soluk gün batımının yarım perdeden seslerine benzemez. Şafakta ışık hareketli, karanlık ise durgundur; akşamları hareketli ve güçlü olan karanlıktır.

Mandırada ilk uyananlar onlarmış gibi oluyordu; bir raslantı değildi bu; Tess çiftlikteki ilk günlerinde kaymağın yapılmasına yardım etmiyordu. Uyanır uyanmaz dışarı çıkıyor, genellikle Clare'nin onu beklediği yere gidiyordu. Açıklık, çayırı kaplayan hayal gibi nemli hava onlara Adem ile Havva imişler gibi bir yalnızlık duygusu veriyordu. Clare'nin ufkunun sınırları içinde Tess kadar kişiliği mükemmel başka bir kadın yoktu. Genç kız ona hem bedenem hem de kafaca ağırbaşlı bir büyüklükte, hemen hemen özgür bir güçlülükte görünüyordu; İngiltere de pek az kadın yatağından bu saatte kalkardı. Hele sarışın kadınlar yazın ortalarındaki şafak sökümü zamanında uyumayı tercih ederler. Tess'in yüzü Clare'ye çok yakın olurdu. Oysa bedeninin geri kalan kısmı görünmez, sisin içinde kalırdı.

İneklerin yattıkları yere kadar yürürlerdi. Eşsiz, karışık ve şeffaf bir kasvet içinde hava Clare'ye Diriliş saatini düşündürürdü. Magdela'nın yani başında durduğunu aklına bile getirmezdi. Tüm görünüm kurşuni bir renge bürünmüşken, genç kızın sis perdesinin üstüne yükselen yüzünde fosforlu bir pırıltı meydana gelirdi; Tess ruhsal bir görünüş kazanırdı; kocaman bir ruhmuş gibi dururdu. Gerçekte yüzü günün Kuzey doğudan gelen donuk ışıltısını kapardı; kendisinin

bundan haberi yoktu. Clare'nin yüzü de Tess'e aynı şekilde görünürdü.

İşte Clare'nin dediği gibi Tess onu en çok böyle zamanlarda etkiliyordu. Artık bir sütçü kız olmaktan çıkıyor, kadınlığın hayal gibi özü oluyordu... Kadınlık tümüyle, tek ve örneksel bir şekilde onda toplanıyordu. Clare onu Artemis (1), Demeter (2) gibi genç kızın anlıyamadığı, anlamadığı içi de hiç sevmediği çeşitli adlarla çağırırdı.

O zaman genç kız, «bana Tess de,» diyordu gözünün ucuyla Clare'ye bakarak; Clare de onun isteğini yerine getiriyordu.

Sonra ışık gittikçe çoğalıyor. Tess'in yüzü kadınca bir hal alıyordu; isteyenlere mutluluk bağışlayan tanrısal bir varlığın yüzü olmaktan çıkıyordu.

Bu sessiz ve uhrevi saatlerde çağlayanın yakınlarına kadar geliyorlardı. Sık sık gittikleri çayırılığın kıyısındaki koruluğun dallarına balıkçıl kuşları, kapı — pencere kanatlarının açılırken çıkardıkları sese benzeyen gürültülerle gelirlerdi; yahut oradaysalar Tess ile Clare'yi başlarını bir saatin kuklaları gibi çevirerek izlemekten dalların üstünde güçlükte dururlardı.

Sonra hafif, kat kat, pamuk gibi, yatak örtülerinden daha kalın olmayan, birbirinden ayrı parçalar halinde çimenliği kaplayan yaz sislerini görürlerdi. Otların kurşunu renkli ıslaklığı üzerinde ineklerin gece boyunca yattıkları yerlerin işaretleri olurdu... Hayvanların bedenlerinin büyüklüğünde, otlardan meydana gelmiş koyu yeşil renkte adacıklardı bunlar. Her adadan ineğin karnını doyurmak için tutturduğu yolu gösteren bu yolun sonunda hayvanın kendisini buldukları bir iz yılan gibi kıvrıla kıvrıla uzanırdı. İnek onları tanıyınca burun deliklerinden horulduyarak nefes çıkarırdı. Hay-

---

(1) Mitolojide av tanrıçası.

(2) Mitolojide bereket tanrıçası.

vanları toplayıp süthaneye ya geri getirirler yahutta duumun gerektirdiği şekilde oracıkta sağlarlardı.

Bazan yaz aylarına özgü sis bulutu daha da genelleşirdi. Çayırılar, içinden dağınık ağaçların birer tehlikeli kaya gibi yükseldiği beyaz bir denizi andırırdı. Sisin içinden kuşlar yüksekteki parlaklığa doğru uçar, orada kanat çırparak güneşlenir yahutta camdan çubuklar gibi pırıldayan parmaklıkların üstüne konarlardı. Tess'in kirpiklerine, saçlarına sisten küçük parçalar pırıldayan inci taneleri gibi takılırdı. Zaman ilerledikçe Tess'in kirpiklerindeki, saçlarındaki damlalar da kaybolurdu; o garip, ruhsal güzellik te silinirdi. Dişleri, dudakları ve gözleri güneş ışınlarında pırıldar, tekrar evrenin öteki kadınlarına karşı yerini korumak zorunda olan gözleri kamaştıracak kadar güzel bir sütçü — kız olurdu.

İşte bir sabah bu sıralarda, sütçü Crick'in, geç kalan sağıcılara nutuk çeken, ellerini yıkamadığı için yaşlı Deborah Fyander'le sert sert konuşan sesini işittiler.

«Allahasen, ellerini tulumbanın altına tut, Deb! Vallahi, Londra halkı seni ve düzensiz davranışlarını bilseler, sütlerim, tereyağlarım şimdikinden daha az satılırdı! Bu işte temizlik çok önemlidir.»

Sütlerin sağılması, her yemekten önce olduğu gibi, Mrs. Crick'in kahvaltı masasını duvar dibinden ortaya çektiği işitilinceye kadar devam ederdi; kahvaltıdan sonra aynı korkunç çekilme sesi, masanın yerine konma yolculuğunu izlerdi.

XXI.

Tam kahvaltıdan sonra süthanede büyük bir telaş başladı. Yayık her zamanki gibi dönüyordu ama tereyağ bir türlü tutmuyordu. Sütçü Crick'in eli ayağı tutulmuştu. Büyük silindirin içinde süt garip yankılar çıkarıyor ama bckledikleri ses bir türlü gelmiyordu.

Mandıra sahibi Crick, karısı, sütçü kızlar, Tess, Marian, Retty, Izz Huett, kulübelerinden gelen evli çiftler, Mr. Clare, Jonathan Kail, yaşlı Deborah ve ötekiler yayığın başında durmuş umutsuzca bakıyorlardı; dışarda atı döndüren çocuğun gözleri korku doluydu. Kederli at bile her dönüşünde pence-reden içeriye üzüntülü, soran nazarlarla bakıyordu.

«Egdon'daki büyücü Trendle'nin oğluna gideli yıllar oldu... Yıllar!» diye mandıra sahibi acı acı söylendi. «Babasına göre oğlu bir hiç. Kırk kez söyledim bent büyüyeye inanmam diye. Ama doğru şeyler söyledikleri de oluyor. Tabii halâ yaşıyorsa ona gitmem gerekiyor... Böyle devam ederse gideceğim tabii.»

Mr. Clare bile Crick'in endişesi karşısında üzölmekten kendini alamamıştı.

«Büyücü Fall, Casterbridge'nin öteki ucunda oturuyor. Onu «Büyük O» diye çağırırlardı. «Çocukluğumda onun çok iyi bir insan olduğunu işitirdim,» dedi Jonathan Kail, «şimdi her halde bir kav gibi çürüyüp gitmiştir.

«Dedem Owlscombe'deki büyücü Mynterne'ye giderdi,» dedi Crick, «O'nun çok akıllı bir adam olduğunu söylerdi, Ama şimdi böyleleri nerde.»

Mrs. Crick durumu daha iyi kavramaya başlamıştı.

«Belki de evden biri aşıktır,» dedi ağız arar gibi, «gençliğimde böyle şeylerin tereyağının bozulmasına sebep olduğunu işitirdim. Evet, Crick ...yıllar önce yanımızda çalışan o kızı hatırladın mı? O zaman da terayağ tutmamıştı...»

«A, evet, evet... Ama olamaz! Bunun aşkla hiçbir ilgisi yok!»

Crick, Mr. Clare'ye döndü.

«Bir zamanlar burada Jack Ballop adında serserinin biri çalışırdı,» diye anlatmaya başladı, «sonra Mellstock'ta oturan bir kızla ilgilendi. Kızı, daha önce bir çoklarını aldattığı gibi aldattı. Kutsal Perşembe günü, hepimiz yine burada toplanmıştık. Yine tereyağ tutmuyordu. O sırada kızın annesi-

nin, bir öküzü devirecek kuvvetteki pirinç kakmalı bir şemsiyeyle, «Jack Dallop burada mı çalışıyor? Onu görmek istiyorum,» diye bağırarak geldiğini gördük. Kadının biraz gerisinden ağılıya ağılıya Jack'ın aldattığı kız geliyordu. Jack onlara şaşkın şaşkın bakarak, «aman Allahım, çingar çıkacak!» dedi. «kadın öldürecek alimallah! Nereye saklanayım? Nereye? Nerede olduğumu ona söylemeyin! Ve küçük kapıdan yayıkın içerisine girdi. Zavallı anne, nerede o alçak?» diye sordu, «bir elime geçireyim yüzünün derisini soyacağım onun!» Her yeri aradı. Mack'a küfürler savuruyordu. Jack ise yayıkın içinde kıpırdamadan duruyordu. Zavallı kızı ise kapıda durmuş ağlıyordu. Bu sahneyi asla unutamıyacağım, asla! Genç kadının göz yaşları mermeri eritebilirdi.! Ama öfkeli anne Jack'ı bulamadı.»

Mr. Crick sustu. Dinleyicilerden, düşüncelerini anlatan bir iki kelime çıktı.

Mr. Crick'in hikayeleri sık sık bitmediği halde bitmiş gibi görünürdü. Bunu bilmeyenler hikaye bitti diye yersiz nidalar savururlardı. Ama eski arkadaşları onun bu huyunu bilirler, beklerlerdi. Crick devam etti:

«Evet, yaşlı kadın nerden anladı şimdi bile bilmiyorum. Jack'ın yayığının içinde olduğunu sezdi. Tek kelime söylemek sizin yayıkın kolunu yakaladı. (o zamanlar yayık elle çalışırdı.) Döndürmeye başladı. «Oh, Tanrım, durdurun şunu! Dışarı çıkarın beni!» diye bağırıyordu Jack başını uzatarak. «Nerdeyse yağım çıkacak burda! (Jack çoğu erkekler gibi içinden korkak bir adamdı.) Kızımın masumiyetini bozduğu için taziye vermedikçe buradan çıkamıyacaksınız!» dedi yaşlı kadın. Jack ise, «yayığı durdu, seni koca büyücü seni!» diye bağırıyordu. «Bana büyücü diyorsun ha, alçak;» diyordu yaşlı kadın, «beş aydır bana anne diye hitap ediyordun!» Böylece yayık dönmeye devam etti. Jack'ın kemikleri çatırdıyordu. Hiç birimiz araya girmeye cesaret edemiyorduk. Sonunda

Jack verdiği sözü tutacağını söyledi. «Evet... Sözümü tutacağım!» dedi. Meselede böylece kapandı!»

Dinleyiciler gülümseyerek düşüncelerini belirtirlerken arkalarda telaşlı bir davranış sezdiler. Baktılar. Tess, yüzü sapsarı, kapıya doğru gidiyordu.

Ancak işitilebilecek bir sesle, «bugün hava ne kadar sıcak,» dedi.

Hava gerçekten de sıcaktı. Hiçbirisi onun gidişini Mr. Crick'in anlattığı hikayeyele birleştirmede. Mr. Crick gitti. Tess'e kapıyı açtı. Şakacı bir tavırla konuştu:

«Ya kızcağızım, (Mr. Crick sık sık, farkına varmadan Tess'e böyle hitap ediyordu.) süthanemin en güzel kızı! Daha yazın ilk günlerindemiz. Bu kadar bunalma sıcaktan. Sıcak günlerde sana ihtiyacımız olacak. Öyle değil mi Mr. Clare »

Tess derhal, «sıcaktan nerdeyse bayılacağım,» diye atıldı, «dışarda kendime gelirim.» Ve kapıdan çıkıp gitti.

Tess çıkar çıkmaz da yayık istenilen sesi çıkarmaya başladı.

«Tutuyor,» diye bağırdı Mrs. Crick. Böylece dikkatleri Tess'ten yayığa çevrilmiş oldu.

Izdırap içinde kıvranan Tess çok geçmeden kendini toparladı; ama akşama kadar üzgün durdu. Akşam sütünün sağılmasından sonra diğerleriyle beraber olmak istemedi. Dışarı çıktı. Bilmediği yerlere doğru yürüdü. Arkadaşlarının, Crick'in anlattıklarını eğlenceli bir hikaye olarak bulmaları onu perişan etmişti... Üzülmüştü. Ondan başka hiç kimse hikayedeki hüznü, acıyı anlayamamıştı. Kesinlikle hiçbiri bunun Tess'in yaşantısındaki en duygulu noktaya değindiğini bilmiyordu. Şu anda akşam güneşi Tess'e çirkin, alevler içinde yanan iğrenç bir yara gibi görünüyordu. Nehrin kıyısındaki sazlıkta onu, bir serçenin, arkadaşlığı çoktan tükenmiş eski bir dostun üzüntülü sesini andıran çatlak ötüşü karşıladı.

Bu uzun Haziran günlerinde sütçü kızlar ve ev halkı gü-

neş batar batmaz yahut daha da erken yataklarına çekiliyorlardı; çünkü sütün sağılmasından önce yapılan sabah işleri erkenden başlıyor, kovalar dolusu süt sağıldığı için çok yoruluyorlardı. Tess genellikle odasına arkadaşlarıyla birlikte çıkardı. Bu gece ilk çıkan Tess oldu; ötekiler geldiğinde Tess uyuklamaya başlamıştı bile. Kaybolan güneşin renkleriyle kızarıp turunculaşan ışıktaki arkadaşlarının soyunduklarını gördü; yeniden uykuya daldı. Ama biraz sonra konuşma sesleriyle uyandı. Bakışlarını sessizce arkadaşlarından yana çevirdi.

Üç oda arkadaşının hiçbiri yatmamıştı. Geçelikleriyle pencerenin önünde duruyorlardı. Günün son ışıkları hala yüzlerini, boyunlarını ve duvarları ısıtıyordu. Üçü de yüzleri birbirine yakın, derin bir dikkatle bahçedeki birini gözlüyorlardı.

«İtme! Sen de benim kadar görüyorsun!» dedi kahverengi saçlı ve en küçükleri olan Retty. Bakışlarını bahçeden çevirmemişti.

«Sen de ona benim kadar aşıksın, Retty Priddle. Ama nefaydası var!» dedi Marian Marian'ın neşeli bir yüzü vardı. En büyükleriydi. «Onun düşünceleri senin üstüne değil.»

Retty Priddle halâ bakıyordu. Ötekiler de baktılar.

Izz Huett, «işte yine geldi,» diye atıldı. Parlak siyah saçlı, solgun yüzlüydü Izz Huetti.

«Sen hiç konuşma, Izz» dedi Retty, «çünkü senin onun gölgesini öperken gördüm.»

«Ne yaptığını gördün?» diye Marian atıldı.

«Mr. Clare kesilmiş süt fıçısının başında durmuş, suyunu akıtıyordu. Gölgesi, Izz'ın teknelerden birini doldurmak için durduğu duvarın üstüne düştü. Izz dudaklarını duvara dayadı. Gölgeyi ağzından öptü. Ben gözlerimle gördüm; Mr. Clare görmedi ama!»

Marian, «A, Izz Huett,» dedi.

Izz Huett'in yanakları kızardı.

«Bundan ne çıkar ki,» dedi sakın olmaya çalışarak, «ben ona aşıkam sen de aşıkısın Retty. Sen de aşık olacaksın, Marian!»

Marian'ın zaten kırmızı olan yüzü daha fazla kızarmadı.

«Ben!» dedi Marian. «Saçmalama! Ah, işte yine geldi! Ah, sevgili gözler... Sevgili yüz! Sevgili Mr. Clare!»

«Bak aşık olduğunu sen de kabullendin!»

«Sen de... Hepimiz ona aşıkız! Kendi aramızda bunun aksini iddia etmek saçma olur! Başkalarına söylemeyiz tabii! İstese onunla hemen yarın evlenirdim Vallahi!»

Izz Huett, «ben de... Daha da çabuk!» diye mırıldandı.

Daha çekingen olan Retty, «ben de,» diye fısıldadı

Bunları dinleyeni bir ateş bastı.

«Onunla hepimiz birden evlenemeyiz ki,» dedi Izz.

«Evlenmiyeceğiz zaten; hiç birimiz, kötü olan da bu ya,» dedi en büyükleri Marian, «işte yine geldi?»

Üçü birden bahçede dolaşana birer öpücük üflediler.

Retty derhal, «neden?» diye sordu.

«Çünkü o en çok Tess Durbeyfield'den hoşlanıyor,» dedi Marian sesini alçaltarak. «Mr. Clare'yi her gün gözledim. Ve anladım!»

Düşünceli bir sessizlik oldu.

Retty sonunda, «ama Tess ona aldırış, etmiyor, değil mi?» dedi.

«Şey... Bana da öyle geliyor.»

«Bütün bunlar ne kadar saçma. Elbette hiçbirimizle evlenmiyecek; Tess ile de evlenmez. Yabancı bir ülkede toprak sahibi olarak, çiftçilik edecek. Bir centilmenin oğlu o. Olsa olsa bizi çiftliğinde çalışmaya davet eder.»

Biri içini çekti. Bir diğeri iç geçirdi. Ama en uzun iç çekiş Marian'ın tonbul bedeninden çıktı. Retty Priddle'nin kızıl saçlı en küçüklerinin, gözleri yaşlarla doldu. Retty Periddle Eyalet tarihinde çok önemli yeri olan Paridelle ailesinin son çičeğiydi. Konuşmadan, başlarını birbirlerine daha yaklaştı-rarak dışarıya baktılar. Ama hiçbir şeyin farkında olmayan Angel Clare içeri girmişti. Biraz sonra merdivenleri çıktığı-nı işittiler. Çok geçmeden Marian horlamaya başladı. Oysa Izz Huett uzun bir zaman unutkanlığın içine yuvarlanama-dı. Retty Periddle ise ağılıya ağılıya uyuyakaldı.

O sırada duygulu Tess tekrar uyku tutturamıyacak ka-dar huzursuzlanmıştı. Bu konuşma onun için yutması gere-ken ikinci bir acı lokma olmuştu. Oysa içinde kıskançlığa benzer bir duygu yoktu. Bu konuda kendisine öncelik tanındı-ğını biliyordu. Onlardan daha güzel, daha bilgiliydi. Retty'-den sonra en küçükleri olmasına rağmen daha kadınca bir ha-li vardı. Üstelik bu açık yürekli arkadaşlarına karşı Mr. Clare'nin gönlündeki yerini korumak için çok az bir gayret sar-fetmesi gerektiğini biliyordu. Önemli olan buydu zaten; gay-ret sarfetmesi gerekiyor muydu? Ne Mr. Clare ne de Tess için bu maceranın ciddi bir yanı olamazdı. Genç adamın Tess'e olan ilgisi geçiciydi; daha doğrusu geçici olmuştu; yine de on-lar gibi aynı sınıftan olmayan başka çiftlerin aşkları evlilikle sonuçlanmıştı; Tess bu konuda bir çok örnekler biliyordu. Tess Mr. Crick'in anlattıklarını hatırladı: Mr. Clare ona soy-lu ve zengin bir kadınla evlendikten sonra para kazanmak için Koloni'lerde çiftçilik etmenin ne gereği olduğunu alaylı bir dille anlatmıştı. Bir çiftçi kızının kendisi için en uygun eş ola-cağını söylemişti. Mr. Clare bunları söylemiş olsun veya ol-masın Tess evlenmemeye, hiç bir erkeğe yakınlık gösterme-meye karar vermişti; bu yüzden niçin Mr. Clare'nin Takbot-haylarda kaldığı sürece, onun dükkatini üzerine çekmeye çalışacak, gözlerinde güneşlenmenin vereceği kısa süreli mutlu-luğun peşine düşecekti?

XXII.

Ertesi sabah uykulu uykulu aşağıya indiler; sütün sağılması, tereyağının yapılması her zamanki gibi oldu; kahvaltı etmek için içeri girdiler. Mandıra sahibi Crick'in ter ter tepindiği işitiliyordu. Elinde müşterilerinden birinin tereyağının bozuk olduğundan yakındığı bir mektup tutuyordu.

«Şuna bakın, çok doğru yazıyor.» dedi elinde bir parça tereyağ bulunan bir kaşık tutan Mr. Crick, «evet, siz de bir tadın bakalım.»

Çevresini aldılar. Mr. Clare tereyağının tadına baktı. Tess te tattı. Diğer sütçü kızlar, erkekler gelip tadına bakırlar. En sonunda da kahvaltı masasının başında duran Mrs. Crick gelip baktı. Gerçekten de tereyağında başka bir tat vardı.

Bu tadın ne olduğunu anlamak için düşüncelere dalan Mr. Crick birden bağırdı.

«Anladım! Sarımsak bu! O otlakta sarımsak kaldığını bilmiyordum!»

O zaman eski emekçiler, son zamanlarda ineklerin bıraktığı bir otlakın yıllar önce de tereyağını aynı şekilde kuttuğunu hatırladılar. O zaman Mr. Crick bunun nedenini anlıyamamış, tereyağının büyüldüğünü sanmıştı.

Mr. Crick, o otlağı kontrol etmeliyiz,» dedi, «bu böyle devam edemez.»

Hep birlikte eski bıçaklarla silahlanarak dışarı çıktılar. Uygunsuz ot gayet küçük ölçülerde olduğundan onları önlerinde uzanan zengin ot yığının arasında bulabilmek güç bir işti. Yine arka arkaya dizildiler. İş önemli olduğu için hepsi yardım ediyorlardı. Mandıra sahibi yardım teklifinde bulunan Mr. Clare ile en öndeydi; sonra Tess, Marian, Izz Huett ve Retty geliyordu; arkalarında Bill Lewell, Jonathan Kail, evli sütçü kadınlar. fıldır fıldır gözleri, simsiyah saçlarıyla

Beck Knibbs, lepiska saçlı, ciğerlerinden hasta olan **Frances** ile saygı — değer kulübelerinde yaşayanlar geliyordu. _

Gözleri yere dikili olarak tarlanın bir ucundan öteki ucuna dek sürüne sürüne gidip bir parça ilerde o şekilde döndüler ki araştırmayı bitirdiklerinde bir karış yer bile atlanmamıştı. Yorucu bir işti. Bütün tarlada ancak yarım düzine sarımsak sapı bulmuşlardı; ama bitkinin kokusu o kadar kuvvetliydi ki bir tek ineğin ottan yemesi, süthanenin bütün ürününün tadını bozmasına sebep olmuştu.

Karakter, yaradılış bakımından birbirlerinden çok farklı olmalarına rağmen düzgün bir sıra meydana getirmişlerdi; yakındaki yoldan geçen biri tarafından tipik birer, «Hodge» diye sınıflandırılmaları mazur görülmeliydi. Sarımsakları bulmak için eğilerek yürürlerken yüzlerine düğün çiçeklerinden yumuşak, sarı bir ışık vuruyordu; güneş en kuvvetli ışıklarını saçmasına rağmen olara periymişler gibi bir görünüş kazandırıyordu.

Herşeyde, topsumsal bir düşünceyle herkesle birlikte çalışan **Angel Clare** arada sırada başını kaldırıp bakıyordu. **Tess**'in yanı sıra yürümesi bir raslantı değildi tabii.

«E, nasılsın bakalım?» diye mırıldandı.

Tess ciddiyetle, «çok iyiyim, teşekkür ederim efendim,» diye cevap verdi.

Daha yarım saat önce bir yığın özel sorunları tartıştıktan sonra bu başlangıç bir parça gereksiz gibiydi. Ama daha fazla konuşmadılar. Sürünerek ilerlediler. **Tess**'in etekliği, **Clare**'nin getrlerine sürünüyor, **Clare**'nin dirseği arada sırada **Tess**'inkine dokunuyordu. Sonunda peşlerinden gelen **Crick** dayanamadı:

«Vallahi, nerdeyse belim çatlayacak,» diye bağırdı. Yavaş yavaş doğrulup dimdik duruncaya kadar yüzündeki ızdırap dolu anlam değişmedi. «Ya sen, **Tess** kızcağızım, daha iki gün önce hiç iyi değildin... Bu iş başının ağrımaya sebep olacak. Yorulduysa bırak artık, işi ötekiler bitirir...»

Mr. Crick çekildi; Tess geride kaldı. Mr. Clare de sıradan çıkıp otu aramaya koyuldu. Onu yakınında bulan Tess, gece işittiklerinin etkisiyle konuşmaya başladı.

«Güzeller değil mi?» diye sordu.

«Kimler?»

«Izz Huett, Retty.»

Tess bu kızların ikisinin de iyi birer çiftçi karısı olabileceklerine, onları Clare'ye beğendirmeye, kendi sefil güzelliklerini saklamaya karar vermişti.

«Güzel mi? Şey... Evet... güzel kızlar... Canlı görünüşleri var.»

«Ama zavallı güzellikler uzun sürmezler!»

«Evet. Doğru.»

«Onlar mükemmel birer sütçü kız.»

«Evet ama senden daha iyi değiller!»

«Benden daha iyi kaymak yapıyorlar.»

«Onlar mı?»

Clare durup kızları inceledi... Onlar da Clare'ye bakıyorlardı.

«İkisinin de yanakları pembe pembe oldu,» dedi Tess cesaretle.

«Kimlerin?»

«Retty ile Izz'in.»

«O, neden?»

«Çünkü sen onlara bakıyorsun.»

Fedakarlık duygusu içinde bulunan Tess daha fazla devam edemedi. «Bir hanımefendi değil de gerçekten bir çiftçi kızı istiyorsan onlardan biriyle evlen; benimle evlenmeyi düşünme,» diye bağıramazdı ki! Mr. Crick'in peşinden gitti. Clare'nin orada kalışını hoşnutlukla karşıladı.

O günden sonra Clare'den kaçınmak ızdırabına katlandı... Eski gibi onun yanında bulunamamaya bir araya gelişleri raslantı da olsa, dikkat etti. Diğer üç kıza her türlü şansı tanıdı.

XXIII

Temmuz ayının sıcak havası onlar farkında olmadan sokulup geldi. Bir tabak gibi dümdüz olan ovanın havası uyuşturucu bir bir ağırlıkla mandıranın, ineklerin, ağaçların üstüne çöktü; sık sık yağan sıcak, buram buram yağmurlar otlakları daha da bollaştırıyordu.

Pazar sabahıydı; inekler sağılmıştı; dışardan gelen sağıcılar evlerine gitmişlerdi. Tess ile üç arkadaşı acele acele giniyorlardı. Hep birlikte mandıradan üç — dört mil uzaktaki Mellstock kilisesine gitmeye karar vermişlerdi. Şimdi Tess iki aydır Talbothay'larda bulunuyordu; bu onun ilk gezmeye gidişiydi.

Bir gün önce öğleden sonra ve gece çayırının üzerinde kuvvetli şimşekler ısıklar çalmış, samanların bir kısmını nehre sürüklemişti; ama bu sabah güneş tüm parlaklığıyla ışıldıyordu. Hava berrak ve hoş kokuluydu.

Talbothay'lardan Mellstock'a giden eğri büğrü yolun bir parçası çok alçaktı. Kızlar buraya geldiklerinde yolun elli yarda kadar, ayakkabılarının üstüne çıkacak derecede sel suları altında kalmış olduğunu gördüler. Hafta içinde bir gün olsa, bu durum yolu geçmelerine bir engel teşkil etmezdi; botlarıyla, takunyalarıyla suların içinden yürüyüp geçerlerdi; ama böyle önemli duruma ikiyüzlülükle dinsel bir görünüş vererek kişinin kişiye gösteriş yapmaya gittiği bir zamanda olacak şey değildi; beyaz çoraplarını, zarif ayakkabılarını, en küçük bir çamur lekesinin olduğu gibi görüneceği pembe, menekşe rengi giysilerini giydikleri şu sırada sularla kaplı yol uygunsuz bir engel meydana getiriyordu. Kilise çanlarının çağrısını işitiyorlardı... Oysa önlerinde daha bir millik bir yol vardı.

«Yaz gününde nehrin böyle yükseleceği kimin aklına gelirdi ki!» dedi Marian. Tırmandıkları, bayır boyunca suları geçinceye kadar yavaş yavaş gidebilecekleri, basılacak bir yer

bulmak umudunu besledikleri setin üstünde duruyorlardı.

«Tam ortasından geçemediğimiz takdirde bir yere gide-meyiz. Yahutta dönüp Turnpike yolundan gitmemiz gereke-cak. O zaman da çok geç kalırız.» dedi Retty umutsuzca.

«Kiliseye geç gidince herkes dönüp bize bakacak.» dedi Marian, «ben de o zaman kıpkırmızı kesiliyorum. Bir hayli zaman kendimi toparlıyamıyorum.»

Sete tutunarak dururken yolun dönemecinden sıçrayan su sesleri işittiler. Biraz sonra da suların içinde kendilerine doğ-ru gelen Angel Clare'yi gördüler.

Dört yürek aynı anda kuvvetle çarptı.

Clare'nin görünüşü belki de sofı bir papaz oğlu için hiç te Sabbatarian (1) değildi; üzerinde mandırada giydiği giysi-leri, uzun çizmeleri vardı. Serin tutsun diye şapkasının içine bir lağana yaprağı koymuştu. Üstelik elinde bir de kazma vardı.

«Kiliseye gitmiyor,» dedi Marian.

«Hayır... Keşke gitseydi,» dedi Tess.

Gerçekte Angel, doğru veya yanlış, güzel yaz günlerinde taşlara yazılmış dinsel öğütleri, kiliselerdeki, mabetlerdeki dinsel öğütlere tercih ederdi. Bu sabah selin samana yaptığı zararın önemli olup olmadığını anlamaya çıkmıştı. Sonra uzaktan kızları görmüştü. Onlar geçecek yol bulmak için uğraşırken, Clare'nin farkına varmamışlardı. Angel Clare o noktada suyun yükselmiş olduğunu, kızların yolu geçemiyeceklerini anladı. Bu yüzden onlara, özellikle bir tanesine, nasıl yardım edebileceğini düşünerek hızlandı.

Bir çatının üzerindeki güvercinler gibi yol kenarındaki sette duran pembe yanaklı, parlak gözlü dört genç kız ince yazlık giysileri içinde o kadar cazip görünüyorlardı ki, Clare yanlarına gelmezden önce bir an durup onları seyretti. Kızların eteklerinin sürünmesiyle otların arasından sayısız ke-

---

(1) Haftanın yedinci gününü kutsal sayan kişi.

lebekler, havalanmış, tıpkı kuşhanedeymişler gibi kaçamıyarak şeffaf kumaşın içinde kafeslenip kalmışlardı. Angel'in bakışları en sonunda Tess'in, en geride duranın üstüne takıldı; Tess içinde bulundukları güçlük yüzünden bastırmaya çalıştığı kahkahalarla o derece doluydu ki, Angel Clare'nin bakışını hayretle karşılamaktan kendini alamadı.

Angel Clare uzun çizmelerinin üstüne varan suyun içinden yanlarına geldi; kapana sıkışmış kelebeklere, sineklere bakarak durdu.

«Kiliseye mi gidiyordunuz?» diye en önde duran Marian'a sordu. Sorusuna Tess'ten başka diğer iki kızı da dahil etmişti.

«Evet; efendim geç oluyor; sonra benim rengim de öyle bir...»

«Ben sizi karşıya taşıyım... Teker teker...»

Dördü de içlerinde tek bir kalp atıyormuş gibi kıpkırmızı kesildiler.

«Taşıyamazsınız, sanırım, efendim,» dedi Marian.

«Karşıya geçmeniz için bundan başka çare yok. Saçma... Ağır değilsiniz! Kıpırdamayın! Dördünüzü birlikte taşıyabilirim. Haydi Marian davran! Kollarını omuzlarımdan üstüne koy; böyle. Tamam!»

Marian söylendiği gibi kendini Angel Clare'nin kollarına, omuzlarına bıraktı. Yürüdü. Arkadan bakınca genç adamın ince bedeni Marian'ninkinin yanında çiçek demetine eklenmiş bir dal gibi duruyordu. Yolun dönemecinde kayboldular. Yalnızca Marian'ın başlığının tepesindeki kurdeleden ve Angel'in ayaklarının suda çıkardığı sestten nerde oldukları anlıyorlardı. Bir kaç dakika sonra Angel Clare tekrar görüldü; setin üstündeki duruşlarına göre sıra Izz Huett'te idi.

Izz Huett, «işte geliyor,» diye mırıldandı. Heyecandan genç kızın dudaklarının kuruduğunu adeta işitiyorlardı. «Benim de Marian gibi kollarımı boynuna dolamam, yüzüne bakmam gerekecek.»

Tess çabucak, «bunda bir şey yok ki,» dedi.

«Her şeyin bir sırası vardır,» diye Izz devam etti, «sarılacak bir zaman, sarılmaktan kaçınılacak zaman vardır!»

«Ayıp Izz! Kutsal kitaptan laflar bunlar!»

«Evet. Haklısın,» dedi Izz, «kilisede söylenen güzel şiirleri hiç unutmam. Severim!»

Angel Clare için bu davranış tamamen onlara yardım etmek isteğinden doğuyordu; ama dördüncü kız hariç tabii. Şimdi Izz Huett'e yaklaşmıştı. Izz kendini hülyalı bir tavırla onun kollarına bıraktı. Angel onu kucaklayıp uzaklaştı. Üçüncü kere geldiği işitildiğinde Retty'nin hızlı hızlı atan kalbi göğsünden dışarı çıkacak gibi oluyordu. Angel kızıl saçlı kıza yaklaştı. Onu kucaklarken yan gözle Tess'e baktı. «Biraz sonra sen ve ben olacağız,» der gibiydi. Tess'in yüzünde herşeyi anladığını belirten bir anlam doğdu; elinde değildi Aralarında bir anlaşma vardı.

Zavallı küçük Retty, en hafifleri olmasına rağmen, Clare'nin taşıdıkları içinde en üzücü oldu. Marian cansız bir et yığını, Angel Clare'nin altında bayağı sendellediği bir tonbulluk olmuştu. Izz ise sakin ve ağırbaşlı davranmıştı. Retty ise bir isteri demeti gibiydi.

Yine de Angel bu üzgün varlıkla birlikte suyu geçti. Genç kızı karşı tarafa bıraktı. Tess bulunduğu yerden uzaktaki üç kişiyi, Angel'in onları bıraktığı öteki tümseğin üstünde durduklarını görebiliyordu. Şimdi sıra ondaydı. Tess arka daşlarında nefretle karşıladığı Mr. Clare'nin nefesinin, gözlerinin yakınlığının doğurduğu heyecanın şimdi kendi içinde şiddetlendiğini anlayınca şaşırdı; sırrını açığa vurmaktan korkuyormuş gibi son anda genç adamı küçümsüyormuş gibi bir tavır takındı.

«Belki de ben set boyunca gidebilirim... Onlardan daha

iyi yapabilirim bunu. Herhalde çok yoruldunuz, Mr. Clare!»

«Hayır, hayır,» diye Clare derhal atıldı. Tess farkında bile olmadan kendini onun kollarında buldu. Omuzuna yaslanmıştı.

«Bir Raşel (1) elde etmek için üç tane Lea (2) taşımak icap etti.»

«Onlar benden daha iyi kadınlar,» diye Tess yüksek gö-nüllülükle cevap verdi. Aldığı karara sadık kalmak istiyordu.

«Benim için yeteri kadar iyi değiller,» dedi Clare.

Genç adam, Tess'in heyecanlandığını gördü. Bir kaç adım konuşmadan yürüdüler.

Tess çekingen çekingen, «inşallah çok ağır değilimdir,» dedi.

«Yok, değilsin. Marian'ı bir kaldıraçaktın sen; öyle ağır bir yığın ki! Sen güneşte ısınmış, dalga dalga kabarmış bir köpük gibisin. Giysin de seni saran bir dalga.»

«Sana öyle geliyorsa, memnun oldum.»

«Bu zahmetin dörtte üçüne, dördüncü parçanın hatırı için katlandığımı biliyor musun?»

«Hayır.»

«Bugün böyle bir olayı hiç beklemiyordum.»

«Ben de... Sular o kadar çabuk yükselmiş ki.»

Tess onun suların yükselmesinden bahsettiğini sanıyordu. Nefes alıp verişlerini duygularını ele veriyordu. Clare hareketsiz durdu. Başını Tess'e doğru eğdi.

«Ah, Tessy!» diye alay etti.

Tess'in yanakları hafif hafif esen rüzgara karşı adeta tutuştu. Duyguları yüzünden Clare'nin yüzüne bakamadı. O zaman Clare durumdan yersizce faydalanmaya kalkıştığını düşündü; daha ileri gitmekten kaçındı. İkisinin de ağzından aşk üzerine belli sözcükler henüz çıkmamıştı. Bu noktadaki çe-

---

(1) Hazreti Yakub'un sevgili karısı.

(2) Hazreti Yakub'un ilk karısı.

kingenlikleri şimdi kaçınılmaz bir hal almış gibiydi. Yine de Angel Clare ağır ağır yürüdü. Kalan yolu mümkün olduğu kadar uzatmak ister gibiydi. Ama sonunda dönemece geldiler. Bundan sonraki yürüyüşleri diğer üç kızın gözleri önündeydi. Kuru toprağa geldiler. Angel Clare Tess'i yere bıraktı.

Üç kız Tess'e ve Angel Clare'ye iri iri, düşünceli gözlerle bakıyorlardı. Clare onlara çabucak veda etti. Suları sıçrata sıçrata geri dönüp uzaklaştı.

Eskisi gibi dört kız, Marian sessizliği bozana kadar konuşmadan yürüdüler...

«Hayır... Doğrusu bu; onun karşısında hiç şansımız yok!» Keyifsiz keyifsiz Tess'e baktı.

Öteki, «ne demek istiyorsun?» diye sordu.

«En çok seni beğeniyor o... En çok! Seni getirirken gördük. Cesaret verseydin seni öpecekti. Azıcık cesaret verseydin!»

«Hayır, hayır,» dedi Tess.

Artık yola çıkarkenki neşelerini kaybetmişlerdi; yine de aralarında düşmanlık ve kin yoktu. Onlar cömert, genç varlıklardı; kaderciliğin kuvvetli olduğu ıssız memleket köşelerinde yetişmişlerdi. Tess'i suçlu bulmuyorlardı.

Tess'in ise kalbi sızlıyordu. Artık Angel'i sevdiğini biliyordu. Bu gerçeği inkar edemezdi. Belki de öteki kızların da onu sevdiklerini bildiğinden tutkusu daha da güçlüydü. Bu duygu, özellikle kadınlar arasında vardır; Tess'in aç kalbi arkadaşlarınıninkine acıyordu. Tess'in dürüst kişiliği duygularını yenmeye çalışmıştı ama olağan sonuç ortaya çıkmıştı

«Ne senin ne de ötekilerin yolu üstünde durmayacağım,» dedi o gece Retty'e gözyaşları içinde «elimde değil, şekerim! Henüz evlenmek niyetinde olduğumu sanmıyorum; ama bana evlenme teklif ederse başka herhangi bir erkeği reddeceğim gibi onu da redderim!»

«Ah! Sahi mi? Neden.» diye Retty şaşırarak sordu.

«Olamaz! İmkansız bu! Ama doğrusunu istersen, ben bir

kenara çekilsem bile içinizden biriyle evlenmek isteyeceğini sanmam!»

Retty, «böyle bir şey asla ummadım,» diye inledi. «ama ah, keşke ölsem!»

Zavallı çocuk, hemen hiç anlamadığı duygular içinde çırpınarak o sırada içeri giren diğer iki kıza döndü.

Onlara, «Tess ile yine arkadaş olalım,» dedi, «Mr. Clare'nin aşkı üstünde fazla durmuyor.»

Böylece aralarındaki gerginlik kayboldu. Yine arkadaş oldular. Yakınlaştılar.

Marian alçak sesle, «artık ne yaptığım umurumda bile değil,» dedi, «Stickleford'lu bir çiftçiyle evlenecektim. Bana iki kere evlenme teklifinde bulundu; ama... Artık onun karısı olacağıma canıma kıyarım daha iyi! Niçin konuşmuyorsun, Izz?»

Izz, «o halde söyleyeyim,» diye mırıldandı, bu sabah beni taşırken bir an beni öpeceğini sandım! Öpeceğine emindim; göğsüne dayanıp hareketsiz durdum. Bekledim, bekledim. Hiç kıpırdamadım. Ama öpmedi. Artık burada, Talbothay-karda kalmaktan hoşlanmıyorum. Eve döneceğim!»

Yatak odasının havası kızların umutsuz aşkıyle adeta bir kalp gibi atıyordu. Zalim Doğa'nın kendilerine bahsettiği duygunun baskısı altında heyecanla titrediler; bu ne istedikleri, ne de umdukları bir duyguydu. Günün olayı kalplerini altüst etmiş, aşklarını körüklemişti. Izdırapları dayanabileceklerinden çok fazlaydı. Kişiliklerinin onları birbirinden ayıran nitelikleri bu duyguların etkisiyle kaybolmuş, her biri cinsiyet denen organizmanın parçası olmuşlardı. Bu konuda fazla umut beslemedikleri için aralarında büyük bir açık yüreklilik hüküm sürüyordu; birbirlerini hiç kıskanmıyorlardı. Hepsi de dürüst, sağ — duyu sahibi kızlardı. Hiç biri boş bir gurura kapılmıyor, aşkını inkar etmiyor, diğerlerinin üstüne çıkmak için bir takım pozlar takınmıyorlardı. Toplumsal yönden aşklarının değersiz olduğunu anlamışlardı; duygularının başlangıcı,

kendi sınırları içine kapanmış görünen uygarlığın gözünde varlığını haklı çıkaracak herşeyden yoksundu. (Oysa Doğa'ya göre hiç bir noksanı yoktu.) Tek gerçek bu aşkın onları öldürücü bir coşkunlukla büyülemesiydi; bu yüzden kızlar herşeyi olurlarına bırakmışlardı.

Küçük yataklarında dönüp durdular. Peynir sıkıcısı aynı monotonlukla çalışıyor, sular tıp tıp damlıyordu.

Biri yarım saat sonra, «uyanık mısın? Tess?» diye sordu.

Izz Huett'in sesiydi bu.

Tess olumlu cevap verince Retty ile Marian da yatak örtülerini üzerlerinden çekip attılar. İçlerini çektiler...

«Biz de uyuyamadık.»

«Acaba nasıldır diye merak ediyorum... Ailesinin onun için bulduğu kız demek istiyorum.»

Izz, «bilmem ki,» dedi.

Tess şaşırmişti. Solur gibi, «ona bir kız mı bulmuşlar?» diye sordu. «İlk defa duyuyorum.»

«A, evet. Kulaktan kulağa geldi; kendi sınıfından biri. Ailesi seçmiş. Oraya yakın bir yerin doktorunun kızıymış. Angel Clare'nin kıza aldırış ettiği yok diyorlar ama bir gün onunla evleneceği muhakkak.»

Bu konuda o kadar az şey biliyorlardı ki; oysa gecenin karanlığı konu üstüne acıklı, üzücü hayaller kurmaya elverişliydi. Clare'nin bu evlenmeye razı edilmesini, düğün hazırlıklarını, gelinin mutluluğunu, giysisini, duvağını, Clare'le kuracakları yuvanın mutluluğunu, üzerlerine uyukunun vereceği unutulmuş çökünceye dek en ince noktalarına kadar canlandırdılar. Uzun uzun konuştular, acı çektiler.

Bu açıklamadan sonra Tess, Clare'nin duygularında ciddi bir taraf olamayacağını anlıyarak aptalca umutlar beslemekten vazgeçti. Clare'ninki onun güzelliğinin hatırı için duyulan bir yaz macerası, geçici bir aşktı... Başka bir şey olamazdı. Üstelik Clare onu gelişigüzel bir davranışla diğerlerinden farklı tutmuştu. Arkadaşlarından kişilikçe daha canlı, da-

ha zeki ve daha güzel olduğunu bilen Tess, Clare'nin nazarında, küçümsermiş gibi davrandığı kızlardan daha az değer taşıdığını anlıyordu.

XXIV

Froom vadisinin bereketi ve ılık kokuları içinde, gübrelenen toprakların çıkardığı hıştırtıların arasında özün damarlara koşuşunun işitildiği bir mevsimde, en hayal dolu aşkın bile güçlenmemesi olanaksızdı. İstekli kalpler çevrelerinin etkisiyle bereketlendiler.

Temmuz ayı başlarının üstünden geçip gitti. Peşinden gelen ağustos ayı, Talbothay'lardaki kalplerin durumuna uymak için Doğa yönünden bir güç sarfeder gibi göründü. Hava ilkbaharda ve yazın ilk günlerinde o kadar berrak ve temiz olduğu halde şimdi durgun ve güçsüzdü. Üzerlerine ağır kokular çöküyor, görünüm öğleye doğru halsiz bir durum alıyordu. Habeşistan'a özgü kavurucu bir sıcak, otlığın yukarı kısımlarını yakıp esmerleştirmişti. Ama burada, suyun çağıldırarak aktığı yerde hala parlak yeşil bitkiler vardı. Clare dışından sıcakların etkisiyle bunalırken, içinden de sakin, sessiz Tess için duyduğu arzunun eritici şiddetiyle sıkılıyordu.

Yağmur yağmadığı için yaylalar kurumuştı. Pazardan eve hızla gelen sütçünün yaylı arabasının tekerlekleri yolun toz haline gelmiş yüzeyini yalıyor, barut yüklü bir tiren ateşe verilmiş gibi beyaz toz kurdelelerini izliyordu. At sineklerinin kızdırdığı inekler parmaklıkların üstünde atlıyorlardı. Sütçü Crick Pazartesi'den Cumartesi'ye dek devamlı çalışıyordu; kapılar açık tutulmadığı takdirde pek hava akımı olmuyordu; ve bahçede karataavuklar, ardıç kuşları, kanatlı yaratıklardan çok dört ayaklı hayvanlarmış gibi frenk üzümü fidanlarının altında sürünüyorlardı. Mutfaktaki sinekler tenbel, alaycı ve senli — benliydi; hiç alışılmamış yerlerde,

döşemenin üstünde, çekmecelerin içinde, sütçü kızları elleri üstünde geziniyorlardı. Konuşmalar güneş çarpmasıyla ilgiliydi; tereyağı yapmak bir dert, yapılanı korumak ayrı bir dert olmuştu.

İnekleri içeri almaksızın otlakta, serinlikte sağıyorlardı; Hayvanlar gövdesi üstünde günlük dönüşünü yapan en küçük ağacın gölgesini bile aşağılık bir tavırla izliyorlardı; sağıcılar geldiği zaman inekler, sinekler yüzünden bir türlü rahat durmuyorlardı.

İşte böyle geçen öğle sonlarından birinde, aralarında en çok Tess'in ellerini seven Dumpling ile Old Pretty'nin de bulunduğu dört beş tane sağılmamış inek sürüden ayrılmış, bir çitin gerisine sığınmışlardı. Bir zamandan beri Tess'i gözlemekte olan Angel Clare sağdığı ineğin altından kalkarak genç kıza yukarda sözü edilen inekleri sağıp sağmayacağını sordu. Tess sessizce olumlu cevap verdi. Sandalyesini önünde tutup kovanı dizine dayayarak ineklerin bulunduğu yere gitti. Çok geçmeden çitin gerisinden Old Pretty'nin sütünün kovaya aktığı işitildi; artık mandıra sahibi kadar ustalaşmış olan Angel Clare güç sağılan bir ineğin sütünü almak Tess'in bulunduğu yere geçmek isteğini duydu.

Tüm erkekler ve bazı kadınlar süt sağarlarken alınlarını ineklerin böğürlerine dayar, kovanın içine bakarlar; pek azı, genellikle gençleri, başlarını yan tutarlar; Tess'in adeti böyleydi. Şakağını hayvanın böğrüne dayar, bakışlarını düşünceler içinde kaybolmuş bir kişi gibi otlığın uzak bir noktasına dikerdi. Old Pretty'ide bu şekilde sağıyordu. Güney o yanda olduğu için Tess'in pembe giysili şekli, beyaz başlığı ve profili üzerinde parlıyor ona ineğin boz renkli fonundan oyulmuş gibi sert çizgiler kazandırıyor.

Tess, Clare'nin peşinden gelip ineğin altına oturmuş, kendisini gözetlediğini bilmiyordu. Başının ve bedeninin hareketsizliği dikkati çekiyordu Kendinden geçmiş gibiydi; gözleri açıktı ama görmüyordu. Tabloda Old Pretty'nin kuyruğun-

dan ve Tess'in ellerinden başka hiçbir şey kıpırdamıyordu. Bu eller, atan bir kalp gibi, bir tepkiye itaat ediyormuş gibi, ahenkli bir incelikle hareket ediyorlardı.

Yüzü Angel Clare'ye ne kadar sevimli görünüyordu; ama bu yüzden tanrısal hiç bir taraf yoktu; gerçek bir canlılık, gerçek bir sıcaklık ve gerçek bir varlıktı. Bu hal dudaklarında en yüksek noktasını buluyordu; gözleri eskisi gibi derin ve anlamlıydı; yanakları aynı güzellikteydi; kaşları eskisi kadar kavisli, çenesi ve boynu aynı şekilde biçimliydi; içinde azıcık bir sevgi bulunan bir genç adam için bile Tess'in kırmızı üst dudağının ortasındaki hafifçe yukarıya kalkış akıl alıcı, çıldırtıcıydı. Eski Elizabeth devrinin gül tebensümünü kafasına bu kadar ısrarla sokan kadın dudakları ve dişleri hiç görmemişti. Bir aşık olarak bunu hiç düşünmeden mükemmel diyebilirdi; ama hayır mükemmel değildi; kusurlu tarafı ona bir tatlılık veriyordu; Tess'e insanca özelliği kazandıran buydu.

Clare bu dudakların kıvrımlarını o kadar incelemişti ki kafasında rahatça canlandırabilirdi; şimdi bu dudaklar karşısına renkle, hayatla dolu olarak çıkınca etinin üstünde bir koku, sinirlerinin üstünde ise nerdeyse bayıltıcı bir etki yapan hafif bir rüzgar estirdiler; gerçekten de, esrarlı bir ruhsal gelişim sonunda aksırmasına sebep oldular.

O zaman Tess, Clare'nin kendisini gözetlediğini farkettti; garip, rüyaya benzer durgunluğu kaybolmasına rağmen durumunu değiştirip herşeyden haberi olduğunu belli etmedi; dikkatli bir göz genç kızın yüzündeki pembeliğin koyulaştığını, sonra da sapsarı kesildiğini görebilirdi.

Gökyüzünden gelen bir heyecan gibi Clare'ye geçen etki sönmedi; yenilmiş bir askerdeki gibi kararlar, susmalar, temkinli davranışlar, korkular geride kaldı. Sandalyesinden fırladı. Kovayı, ineğin devirip devirmeyeceğine aldırmadan bıraktı. Gözlerinin arzuladığı varlığın yanına gitti. Diz çökerek onu kollariyle sardı.

Tess gafil avlanmıştı. Clare'nin kucaklayışına kendini düşüncesizce bir kaçınılmazlıkla bıraktı. Gelenin aşığı olduğunu görünce dudakları aralandı; heyecan dolu çığlığa benzer bir nefes alışla, bir an süren bir coşkunlukla kendini bıraktı.

Tam o çıldırtıcı ağzı öpmek üzereydi ki, Clare vicdanının sesine uyarak kendini tuttu.

«Affet beni, sevgili Tess,» diye mırıldandı, «önce sormalıyım. Ben... Ne yaptığımı bilmiyorum. Bunu bana verilmiş bir hak olarak görmedim. Tessy sana tüm içtenliğimle bağlıyım.»

Bu sırada Old Pretty dönmüş, şaşkın şaşkın onlara bakıyordu; orada, törece yalnız bir kişinin bulunması gereken yerde iki kişinin çömelmiş olduğunu görünce öfkeyle arka ayağını kaldırdı.

«Old Pretty kızdı... Sütü devirecek!» diye bağırarak Tess kendini yavaşça kurtarmaya çalıştı; bakışları dört ayaklı hayvanla ilgilenirken, kalbi daha derinden Clare ve kendisiyle ilgiliydi.

Tess oturduğu yerden kaydı. Birlikte ayakta durdular. Clare'nin kolu hala Tess'in omuzlarındaydı. Genç kızın uzaklara dikilen gözleri dolmaya başladı.

Clare, «niçin ağlıyorsun, sevgilim?» diye sordu.

«Ah, bilmiyorum,» diye mırıldandı.

İçinde bulunduğu durumu daha açıkça görünce telaşlandı. Çekilmeye çalıştı.

Clare garip bir üzüntüyle içini çekerek, «sonunda duygularımı açığa vurdum Tess,» dedi. Kalbinin sesinin aklına yeğ çıktığını böylece anlatmış oluyordu. «Ben... seni seviyorum. İşte... bu seni üzüyor... Ben de senin kadar şaşkınım. Herhalde müdafaasızlığından faydalandığımı, düşüncesizce davrandığımı aklına getirmezsın değil mi?»

«Hayır... Bilmiyorum.»

Clare Tess'i serbest bıraktı; bir iki dakika sonra ikisi de

inekleri eskisi gibi sağmaya devam ediyorlardı; Hiç kimse onların tek bir varlık haline geldiklerini görmemişti. Biraz sonra oraya gelen mandıra sahibi, birbirlerinden dikkati çekecek kadar uzak duran çiftin, birer tanıdıktan başka bir şey olduklarını gösteren hiç bir iz farketmedi. Yine de, Crick'in onları son görüşünden beri geçen arada iki gencin dünyalarının eksenini değiştiren bir şeyler olmuştu; bir perde açılmıştı; bundan sonra ikisinin de görüşlerinin sahasını bambaşka ufuklar çevreleyecekti... Kısa yahut uzun bir zaman için.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SONRASI

XXV.

Gittikçe huzursuzlanan Clare akşam olunca alacakaranlığa çıktı. Onun kalbini kazanan Tess te odasına çekildi.

Gece de gündüz kadar sıkıntılıydı. Çimenlerin üzerinden başka hiçbir yerde serinlik yoktu. Yollar, bahçedeki ara geçitler, çiftliğin duvarları hamam gibi sıcaktı.

Üç saat önceki ani kucaklaşmadan sonra çift birbirinden uzak durmuştu. Olayın büyüklüğü, önceden düşünülmeden doğması yeniliği; duygulu, derin düşüncelere dalmaktan hoşlanan bir kişi olan Clare'yi endişelendirdiği halde Tess'i hem sakinleştirmiş, hem de pir parça dehşete kaptırmıştı. Angel Clare birbirlerine duydukları gerçek ilginin ne olduğunu, bundan sonra ne olacağını henüz bilemiyordu.

Angel mandıraya buradaki geçici yaşantısının çabucak sona ereceği, kısa zamanda unutulacak bir şey olacağı düşüncesiyle gelmişti; buradan, dışardaki çekici hayatı soğukkanlılıkla seyredebileceği düşüncesiyle gelmişti. Whitman'ın şiirindeki gibi...

Her zamanki giysileri içinde bir yığın kadın ve erkek ne kadar garipsin bana karşı.

Dış dünyaya yeniden dalmak için bir plan üstünde karara varmak için gelmişti. Ama işte ilginç, çekici sahne buraya nakledilmişti; burada, görünüşte donuk ve duygusuz olan bu

yerde yenilik Clare için başka hiç bir yerde olamayacağı şekilde başlamıştı.

Evin tüm pencereleri açık olduğundan Clare yataklarına çekilen ev halkının en küçük seslerini bile işitiyordu. Basit, anlamsız mandıra evi onun için o kadar sıkıntılı bir oturma yeri olmuştu ki, şimdiye dek onun görünümde her hangi bir özelliğe sahip, incelenmesi gereken bir nesne olarak düşünmemişti; şimdi bu ev onun için ne gibi bir anlam taşıyordu? Pencere ve kapıların üstündeki tepelikler, «Kal!» diye nefes alıp veriyorlardı; pencereler gülümsüyor; kapı yaltaklanıyor, sarmaşıklar sırdaşı oluyorlardı. İçindeki kişiliğin, kiremitlerin, harcın, asılı gibi duran tüm gökyüzünün içine yayılıp onları yakıcı bir duygululukla bir yürek gibi çarptıracak kadar geniş bir etkilme alanı vardı. Bu güçlü kişilik kimindi? Bir sütçü — kızın...

Sıkıntılı mandıra hayatının Clare için ne kadar önem kazandığını görmek gerçekten hayret vericiydi. Bunun nedeni bir parça yeni aşkıdan geliyordu. Ama gerçekte öyle değildi. Bir çok şeyin yanı sıra Angel, yaşantıların büyüklüğünün dış görünüşlerden değil, kişinin kendine özgü tecrübelerinden ileri geldiğini de öğrenmişti. Artık duygulu bir köylünün, vurdumduymaz bir kıraldan daha önemli, daha anlamlı, daha canlı bir hayat sürdürebileceğini biliyordu. Onun için Angel hayatın burada da başka bir yerde olduğu kadar büyük ve önemli olabileceğini anladı.

Değişik dinsel düşüncelerine, kusurlarına ve zayıflıklarına rağmen Clare vicdanlı bir erkekti. Tess oynanıp sonra da terkedilecek önemsiz bir kişi değildi; kıymetli yaşantısını sürdüren kendine özgü bir varlıktı; Clare'ye göre en güçlü bir kişinin yaşantısı kadar büyük derinlik taşıyan bir hayattı. Tüm evren Tess'in duygularına bağlıydı; kişiler başından sonuna dek kendi varlığıyla değer kazanıyorlardı.

Clare'nin güçlkle bilincine vardığı bu duygu, Tess'e sevimsiz bir İLK NEDEN tarafından bağışlanmış tek VAR —

OLUŞ fırsattıydı: Herşeyiydi. Onun tek ve tüm fırsattıydı. Bu yüzden nasıl olur da Tess'e, kendinden daha az önemli bir kişi, sevicecek sonra gittikçe bıkılarak terkedilecek değersiz bir varlık olarak bakabilirdi! Çünkü Tess çekingenliği içinde o kadar ateşli, o kadar etki altında kalabilen bir kişiydi ki:

Tess'le her gün alışageldikleri gibi karşılaşmak, başlayan macerayı ilerletmekten başka bir şeye yaramıyacaktı. Birbirlerine yakın olmaları, karşılaşmaları, birbirlerine daha çok bağlanmalarına yardım edecekti; et ve kanları buna karşı koyamazdı; askarının sonucu üzerine benüz bir karara varmamış olan Clare, karşılıklı bir zorunluluk altına düşmemek için bir süre ondan uzak kalmaya karar verdi. Şimdilik yapılan zarar pek küçüktü.

Tess'e asla yaklaşmama kararını uygulamak kolay değildi. Nabzının her atışıyla ona bir parça daha yaklaşıyordu.

Gidip arkadaşlarını ziyaret etmeyi düşündü; Bu konuda onların düşüncelerini anlamak mümkündü. Beş aydan daha kısa bir zaman sonra buradaki işi sona erecekti. Başka çiftliklerde geçireceği bir kaç aydan sonra ziraat üzerine bilgisi tamamlanacak, kendi başına işe başlamaya hazır olacaktı. Bir çiftçi karısının tablo gibi bir salon süsü mü, yoksa çiftçilikten anlayan bir kadın olmasını mı isterdi? Sessizliğin verdiği güzel cevaba rağmen Clare yola çıkmaya karar verdi.

Bir sabah Talbothaylarda kahvaltı etmeye oturduklarında kızlardan biri o gün Mr. Clare'yi hiç görmediklerinden bahsetti.

«A, evet,» dedi Mr. Crick, «Mr. Clare ailesinin yanında bir kaç gün geçirmek için Emmisster'e gitti.»

Masanın çevresindeki dört duygulu kız için sabahın parlak ışıkları aniden donuklaştı. Kuşların şarkıları boğazlarına tıkanı. Ama hiç biri de şaşkınlıklarını söz yahut davranışla açığa vurmadılar.

Mr. Crick, «buradaki çalışma süresi sona ermek üzere,»

diye insafsızca soğukkanlılıkla konuşmaya devam etti. «Herhalde kendine göre bir takım planları vardır.»

Grubun içinden Izz Huett, «ne zaman dönecek?» diye sormak cesaretini buldu.

Diğerleri hayatları sütçünün vereceği cevaba bağlıymış gibi beklediler; Retty'nin dudakları aralanmıştı. Masa örtüsüne bakıyordu. Marian'ın pembeliğine şimdi bir de ateş karışmıştı. Tess kalbi deli gibi çarparak otlağa bakıyordu.

Mr. Crick aynı çekilmez ilgisizlikle, «defterime bakmadan bir şey söyleyemem,» dedi, «söylediği tarih bile değişikliğe uğruyabilir. Çünkü saman meydanında bir parça buzağı yetiştirme işinde çalışacak. Herhalde yıl sonuna dek kalır.

Mr. Crick'in yanında ızdırap dolu bir dalgınlık içinde geçen dört yahut daha fazla ay... «Izdırapla çevrelenmiş zevk dolu,» aylar. Ondan sonra anlatılmaz gecenin boşluğu...

Sabahın bu saatinde Angel Clare, kahvaltı edenlerden on mil uzakta dar bir yol boyunca babasının Emminster'deki papaz evine doğru gidiyordu; Mrs. Crick'in anne ve babasına saygılarıyla birlikte yolladığı içinde pasta ile bir şişe şarap bulunan sepeti elinden geldiği kadar düzgün taşımaya çalışıyordu; önünde vadi sapsarı uzanıyordu; Tess'i seviyordu. Ama onunla evlenmek zorunluğunda mıydı? Onunla evlenmek cesaretini kendinde bulabilecek miydi? Annesi kardeşleri buna ne diyeceklerdi? Evlendikten bir kaç yıl sonra kendisi ne düşünecekti? Bu, sağlam dostluk tohumlarının geçici bir duyguyu besleyip beslemediğine, Tess'in bedenine duyulan, ebediyen sürecek bir temelden yoksun cinsel bir coşku olup olmadığına bağlıydı.

Babasının tepelerle çevrili küçük kasabası, kırmızı taşlardan kuleleri olan kilise, papaz evinin yakınındaki ağaç kümesi en sonunda görüldü. Angel Clare atını çok iyi bildiği kapıya doğru sürdü. Eve girmezden önce kiliseden yana ba-

kınca, kilise kapısının önünde birini bekledikleri belli olan on — iki ile on — altı yaşları arasında bir grup kızın durduğunu gördü; biraz sonra kızların bekledikleri geldi; kendini bekleyenlerden bir parça daha büyük, geniş kenarlı bir şapka ve iyice kolalanmış ince pamukludan bir giysi giymiş, elinde bir kaç kitap taşıyan bir kızdı bu.

Clare bu kızı çok iyi tanıyordu; onun kendisini görüp görmediğinden emin değildi; görmemiş olmasını temenni etti. Yanına gidip onunla konuşmayı gereksiz buluyordu. Kızı selamlamak için duyduğu büyük isteksizlikle Clare onun kendisini görmemiş olduğu sonucuna vardı. Bu genç kız, babasının komşusunun ve arkadaşının tek kızı, ailesinin bir gün onunla evleneceğini umdukları Miss Mercy Chant idi. Miss Mercy Chant din derslerinde çok başarılıydı. Şimdi öğretmen olmaya çalışıyordu. Oysa Clare'nin akli pembe pembe yüzleri inek gübresiyle kirlenmiş hepsinden daha duygulu olan birindeydi.

Ani bir kararla Emminster'e gelmişti. Anne ve babasına geleceğinden haberdar etmemiştii, bu yüzden. Onların sabah görevlerine çıkmazdan önce görmek istiyordu. Ama bir parça geç kalmıştı. Kahvaltıya oturmuşlardı bile. Angel içeri girer girmez onu karşılamak için yerlerinden fırladılar. Evde annesi babası, yakın bir kasabada papazlık eden, on beş gün için eve gelen kardeşi Felix; klasik ilimleri öğrencisi ve kolej müdürünün yardımcısı olan, yaz tatili dolayisiyle Cambrid' den gelen diğer kardeşi Cuthbert vardı. Annesi başına başlığını geçirmiş, gümüş çerçeveli gözlüklerini takmıştı. Babasını bıraktığı gibi bulmuştu: ciddi, Allah'tan korkan, bir parça zayıf, altmış beş yaşında, solgun yüzü düşünce ve kaygıyla kırışmış bir adam. Duvar da, onların başları üzerinde Angel'den on altı yaş büyük olan, bir misyonerle evlenerek Amerika'ya gitmiş olan ablasının resmi asılıydı.

Yaşlı Mr. Clare son yirmi yıl içinde benzeri çağdaş ha-

yattan nerdeyse silinmek üzere olan bir din adamı tipi idi. Yaşayışında ve düşüncelerinde Resu'e yaraşır bir sadelik sürdürürdü; Gençliğinde, var — oluşun nedenleri üzerine ilk ve son defa bir karara varmış, daha sonra da bunlar üzerine başka uslamlama kabul etmemişti. Kendi yaşlıları ve aynı inançta olanlar tarafından bile aşırı olarak kabul edilirdi. Öte yandan kusursuzluğu, tüm güçlükleri gidermek için gösterdiği olağanüstü çaba kadar kuralları uygulamadaki enerjisiyle de kendisine karşıt olanların hayranlıklarını kazanmıştı.

Son zamanlarda oğlu Angel'in Var ovasındaki Doğa'nın ve çeşitli kadınların içinde geçirdiği estetik, duygulu ve dinsizce yaşantıyı soruşturarak yahut hayal gücüyle kavrayabilseydi, bunu kişiliği büyük bir hoşnutsuzlukla karşılardı. Vaktiyle Angel babasına, uygar toplumun dinsel kaynağı Palestin değil de eski Yunanistan olsaydı, İnsanoğlu için daha iyi sonuçlar doğardı demek şansızlığına uğramıştı; ondan sonra yaşlı papaz devamlı olarak Angel için dua etmişti. Ama o kadar iyi kalpli bir kişiydi ki, hiç bir şeye karşı uzun zaman öfke duymazdı. Ve şimdi oğlunun bir çocuğunki kadar açık ve sevimli bir tebessümle karşılıyordu.

Angel oturdu. Burası eskisi gibi eviydi onun; ama yine de kendini eskisi gibi aileden biri gibi hissetmedi. Her dönüşünde bu ayrılığı farkediyordu. Papaz evindeki hayatı paylaştığı son zamandan beri buradaki hayat kendisinkinden daha belirli şekilde uzaklaşmış, yabancılaşmıştı. Ailenin doğa üstü istekleri; hala bilinçsizcesine nesnelerin evrene bağlı görünüşleri, gökyüzünün en yüksek noktasındaki cennet, yerin dibindeki cehennem ona başka bir gezegenin kişilerinin hülyasıymışçasına garip geliyordu. Son zamanlarda Angel yalnızca Hayat'ı görmüş, aklın düzene koymaktan hoşnutluk duyacağı şeyi boş yere kontrol etmeye kalkışan bu itikatlarla sarılıp sarmalanmamıştı. Bozulmamış, engellenmemiş var — oluşun büyük, duygulu bir kalp gibi atışını hissetmişti.

Onlar da kendi yönlerinden Angel'de eski zamanların An-

gel Clare'ninkinden gittikçe uzaklaşan büyük bir farklılık görmüşlerdi. Özellikle şimdi kardeşleri ondaki başlıca değişikliğin görünüşünde olduğunu fark ediyorlardı. Angel Clare tıpkı bir çiftçi gibi davranmaya başlamıştı; bacaklarını iki yana açıyordu; yüzünün çizgileri başka bir anlam kazanmıştı; gözleri dilinin söylediklerinden daha fazla şey anlatıyordu. Bir ilim adamının özelliklerini hemen hemen kaybetmişti. Kendini beğenmiş biri olsa Angel'in terbiyeden yoksun bulunduğunu, bir fazilet taslayıcısı ise kabalaştığını söyleyebilirdi. İşte Talbothay'ların su perileri ve kuğularıyla arkadaşlık etmenin sonucu böyle olmuştu.

Kahvaltıdan sonra Angel, iyi öğrenim görmüş, okulda göze çarpan, en ince noktalarına dek düzgün, düzenli bir öğrenim çarkından geçerek kusursuz örnekler haline gelmiş olan iki kardeşiyle yürüyüşe çıktı. İkisi de bir dereceye kadar miyoptular. Kordonlu monokl takmak moda olduğu zaman onlar da kordonlu monokl takarlardı; dürbün taşımak adet olduğu zaman derhal dürbün taşımaya başarlardı. Gözlük takmak moda olduğu zaman da gözlük takarlardı. Bütün bunları kendi görüşlerindeki kusurlu yana aldırış etmeden uygularlardı. Wordsworth (1) gönüllerde taht kurduğu zaman ceplerinde onun kitaplarını taşırlardı. -Shelley (2) gözden düştüğü zaman şairin kitapları kütüphanelerinde toz toprak içinde unutulup giderdi. Correggio (3) nun Kutsal Aile tablosuna hayranlık duyulduğunda, onlar da aynı şeye hayran olurlardı. Correggio, Velasquez (4) lehine kötülendiğinde onlar da derhal, kendi özel görüşlerine aldırış etmeksizin, kuzu gibi bu düşüncelerin ardından giderlerdi.

---

(1) İngiliz Şairi 1770 — 1850

(2) İngiliz Şairi 1792 — 1822

(3) İspanyol Ressamı 1599 — 1660

(4) İspanyol Ressamı

Onlar Angel'in artan toplumsal uygunsuzluğunu farkettikleri gibi, Angel de onların ansal yeteneklerinin gittikçe ne kadar sınırlı bir hal aldığını görüyordu. Felix ona tepeden tırnağa kilise gibi geliyordu. Cuthbert ise kolej. Birisi için evrenin baş nedeni Piskoposluk meclisi ve ziyaretlerdi; ötekisi içinde Cambridge üniversitesi.

İkisi de terbiyeli, saygılı evlatlardı. Anne — babalarının ziyaretine sık sık gelirlerdi. Felix din ilminin son gelişmeleri yönünden babasından daha ileri görüşlü olmasına rağmen ondan daha ilgisiz, daha az fedakârdı. Ama karşıt düşünce yönünden babasından daha hoş-görü sahibiydi. Oysa bu durum onun için sakıncalıydı. Bütün olarak Cuthbert kurnaz bir şekilde daha açık fikirli olmasına rağmen candan bir kişi değildi.

Dağın eteklerinde dolaşırlarken Angel'in önceki düşüncesi yeniden canlandı: kardeşleri hayatı, yaşanması gerektiği gibi ne yaşıyorlar, ne de anlıyorlardı. Belki bir çokları gibi onların da gözlem yapabilme fırsatları, anlatım fırsatları kadar iyi değildi. Onların ve onlar gibi olan arkadaşlarının içinde bulundukları düzgün, yumuşak akımın dışındaki karışık kuvvetlerin kavramı üzerine yeterli bir bilgileri yoktu. Hiç birisi evrensel gerçeikle, sınırlı gerçek arasındaki farkı görmüyorlardı; papazlar grubunun ve akademik yöndeki iç dünyanın söyledikleriyle, dış dünyanın düşündüklerinin birbirinden çok farklı olduğunu anlamıyorlardı.

Felix gözlüklerinin ardından uzaktaki tarlalara üzüntüyle bakarak, «galiba senin için ya çiftçilik var ya da hiç bir şey yok, dostum,» dedi. «Senin için elimizden geleni yapmalıyız. Senden mümkün olduğu kadar kendini törel düşüncelerden uzaklaştırmamanı rica edeceğim. Tabii çiftçilik bu gibi düşünceleri kabalaştırır; yüksek düşünce pekala sade bir yaşantıyla da sürdürülebilir.

«Elbette sürdürülür,» diye Angel cevap verdi, «bir parça sizin sahanıza tecavüz edeceğim... Bu dediğin asırlar önce is-

bat edilmedi mi? Niçin böyle söyledin Felix? Soylu düşüncelerimi, törel ideallerimi terkedeceğimi mi sandın.»

«Konuşmandan, özellikle mektuplarının havasından böyle bir anlam çıkardım. Tabii yalnızca bir kuruntu da olabilir benimki. Bana ansal gücünü kaybediyorsun gibi geldi. Sen de aynı şekilde düşünmüyor musun, Cuthbert?»

Angel soğuk bir tavırla, «bak, Felix,» dedi, «biliyorsun, seninle iyi anlaşırız; şimdi ikimiz de bize ayrılan çevreye tecavüz ediyoruz. Şu ansal kavram meselesine gelince, halinden hoşnut bir dogmatik olarak sen benim düşüncelerimi bırak da, seninkilere ne oldu onu araştır!»

Anne ve babalarının yöredeki görevlerinin bitişine göre herhangi bir saatte hazırlanabilen öğle yemeğine yetişebilmek için tepeden inmeye başladılar. Öğledensonraları istirahat etmek düşüncesi, bencil olmayan karı — koca Clare'lerin akıllarına en son gelen şeydi; oysa onların uygar düşüncelere bir parçacık olsun uymalarını istemek konusunda üç kardeş yeteri kadar birliktiler.

Gezinti iştahlarını açmıştı. Özellikle, artık açık hava adamı olan ve mandra sahibinin sofrasına alışan Angel çok acıkmıştı. Ama yaşlılardan hiçbirisi eve dönmemişti. Üç kardeşin beklemekten bıktıkları bir sırada çıkageldiler. Gönülleri tok karı — koca, kendi ihtiyaçlarını unutarak bazı hasta kilise mensuplarının isteklerini yerine getirmeye çalışmışlardı.

Aile masanın başına oturdu. Önlerine soğuk, basit yiyeceklerden ibaret bir yemek kondu. Angel, Mrs. Crick'in güzelce ısıtılmasını salık verdiği, ailesinin nefis lezzetini takdir etmelerini istediği pastayı arandı.

«A, galiba pastayı arıyorsun, oğlum,» dedi annesi, «onu yemesen de olur sanırım. Ben ve baban yemiyeceğiz. Nedeni de şu; babana, Crick'in güzel hediyesini, şimdi çılgınlık nöbetleri geçirdiği için çalışmaya gidemeyen bir adamın çocuklarına götürmeyi teklif ettim. Baban da çocukların çok sevineceğini söyledi. Oraya götürdük.»

«A, iyi etmişsiniz,» dedi Angel neşeyle içki şişesini arıyarak.

«İçkiyi de o kadar kuvvetli buldum ki,» diye annesi devam etti, «içki olarak kullanmak istemedim. Acil bir durumda ilaç olarak kullanılmaya elverişli; onun için şişeyi ilaç kutuma koydum.»

Babası, bir prensip olarak bu masada hiç içki içmeyiz,» diye ekledi.

«Ama mandra sahibinin karısına ne diyeceğim şimdi?» diye Angel sordu.

Babası, «gerçeği tabii,» dedi.

«Pastayı ve birayı çok beğendiğinizi söylemeyi isterdim,» dedi Angel üzüntüyle, «Mrs. Crick çok neşeli ve iyi kalpli bir kadındır. Döner dönmez bana bunu soracağına eminim.»

«Beğenmediyse, beğendiler diyemezsin ki,» dedi babası açıkça.

Angel Clare duygudan yoksun olmasına rağmen anne babasının davranışlarının doğru olduğunu hissetti. Daha fazla konuşmadı.

XXVI.

Angel akşama, ailece dua etmelerinden sonraya kadar babasına, kendisi için önemli olan bir iki konuyu açmak fırsatını bulamadı. Halının üstünde, kardeşlerinin gerisinde diz çöküp dua ederken kendini bu gaye için hazırladı. Dua sona erince annesiyle kardeşleri odalarına çekildiler. Babasıyla onu yalnız bıraktılar.

Genç adam önce babasıyla uzun uzun, İngiltere'de yahut Kolonilerde çiftçilik etmek üzerine tartıştı. Kurduğu plânları anlattı. O zaman babası, onu Cambridge'de okutmak masrafını yüklenmekten kurtulduğundan, bir gün toprak kiralaması yahut satın alması için gerekli olur diye bir yana bir miktar para koyduğunu anlattı.

«Dünyayla ilgili servet konusunda,» diye babası devam etti, «hiç şüphesiz bir kaç yıla kadar kardeşlerinden daha üstün olacaksın.»

Yaşlı Mr. Clare'nin gösterdiği bu anlayışlılık Angel'e daha nazik bir konuya geçmek cesaretini verdi. Babasına artık yirmi altı yaşında olduğunu, çiftçiliğe başladığında her işe birden yetişemeyeceğini, kendisi tarlada çalışırken evinin işlerine bakması gereken birinin bulunmasının şart olduğunu söyledi. Onun için evlenmesi doğru olmaz mıydı?

Babası bu düşünceyi hiç te mantıksız bulmamış gibiydi. O zaman Angel devam etti:

«Tutumlu olması, çok çalışması gereken bir çiftçi için nasıl bir kadın uygun düşer?»

«İyi — kötü günlerinde sana destek olacak, huzur verecek gerçekten dindar bir kadın. Bunun dışında başka şeylerin pek az önemi var. Böyle biri bulunabilir; benim ciddi, ağırbaşlı arkadaşım ve komşum Dr. Chant...»

«Ama öncelikle inekleri sağmasını, tereyağ peynir yapmasını bilen biri gerekli değil mi? Tavukları, hindileri kuluçkaya yatırmayı, civcivlere bakmayı, acil bir durumda tarlada çalışan emekçileri idare etmeyi bilen bir kadın gerekmez mi?»

«Evet; bir çiftçi karısı; evet, tabii istenir.» Yaşlı Mr. Clare'nin bu noktaları hiç düşünmediği belliydi. «Saf ve çok iyi bir kadın olarak,» diye baba devam etti, «senin de bir parça ilgi gösterdiğin, üstelik annenin ve benim kafama uygun olan Mercy'den daha başka birini bulamazsın. Komşu Chant'ın kızının son zamanlarda Aşai Rabbani sofrasını süslemek için yeni gençlerin yarattığı modaya uyduğu belli... Bayram günlerinde sofrayı çiçeklerle, başka nesnelerle süslemeye kalkışıyor. Ama benim gibi böyle şeylerin karşısında olan babası, kızının bu davranışlarının zamanla düzeleceğini söylüyor. Devamlı olmayacağını sandığım gençlik çıkışları bunlar!»

«Evet, evet; Mercy iyi ve dindardır, biliyorum. Ama ba-

ba, Miss Chant kadar erdemli ve saf, onun dinsel başarıları yerine çiftçi kocası kadar çiftlik hayatının işlerini anlayan, bilen bir kadın bana daha uygun düşmez mi?»

Oysa babası, bir çiftçi karısının görevlerinin dinsel görüşleri yanında ikinci planda kaldığında ısrar ediyordu; hem babasının isteklerine saygı göstermek isteyen, hem de kalbinin arzusunu gerçekleştirmeye çalışan Angel telaşlandı. Kaderin yahut ilahi takdirin karşısına bir çiftçinin yardımcısı olabilecek her türlü özelliğe sahip bir kadın çıkardığını anlattı. Bu kadının babasının itikadında olup olmadığını söyleyemeyecek; ama din konusunda kolayca yetiştirilebilirdi; din-dar, Her pazar kiliseye giden bir kadındı; iyi kalpliydi, zeki-ydi, anlayışlıydı; bir dereceye kadar zarıftı; iffetliydi. Üs-telik çok da güzeldi.

«İçine girmek istediğin gibi aile mi? Yâni bir hanımefendi mi?» diye konuşma sırasında sessizce içeri giren annesi şaşırarak sordu.

Angel, «bizim anladığımız şekilde bir hanım efendi değil,» dedi, çekinmeden, «çünkü kendisi bir köylü kızı. Bunu söylerken gurur duyuyorum. Ama duygularında, kişiliğinde tam bir hanımefendi.»

«Mercy Chant çok iyi bir aileden.»

«Pöf. Bunun bana ne faydası olur anne?» dedi Angel çabuk, bir erkek için, benim gibi güç şartlar altında yaşıyacak biri için, karısının ailesinin ne önemi olur ki?»

«Merey beceriklidir .Becerikli olmak da ilgi çekicidir.» diye annesi gümüş gözlüklerinin gerisinden Angel'e bakarak cevap verdi.

«Sonra toplum hayatındaki başarılarla gelince... Bunların benim süreceğim hayatta hiç önemi yok. Zaten onun eğitim işini üstüne alıyorum ...Onu bir tanısanız anladınız... Sizin de kabulleneceğiniz gibi çok kabiliyetli bir öğrenci. Şiirle dopdolu... Gerçek şiirle dolu. O şairlerin kağıt üzerine yaz-

dıklarını gerçek hayatında yaşıyor... Kusursuz denecek kadar dindar olduğuna eminim. Belki de aynı soydan, türden çoğalmak istersiniz.»

«Oh, Angel! Alay ediyorsun!»

«Anne, özür dilerim. Çok ciddiym. Her Pazar kiliseye gider. Çok iyi, dindar bir kızdır. Yalnızca bu özelliği yüzünden bazı toplumsal eksikliklerini hoş göreceğinize, ondan başkasını seçmekle kötü bir iş yapacağımı hissedeceğinize eminim.» Angel, kendisine bu derece faydalı olabileceğini hiç hayal etmediğinden, Tess'in içten dindarlığıyla alay etmiş, sinirlenmişti.

Oğullarının meçhul genç kadın için her hangi bir sıfat talep etmeye hakkı olup olmadığını düşünerek kederlenen Mr. ve Mrs. Clare, onun hiç olmazsa dinsel görüşlerinin kendi çıkarlarına olduğunu hissetmeye başladılar. Çünkü Angel yapacağı seçimde dinin bir rol oynamasını hiç istemiyeycekti. Sonunda acele etmemelerinin daha iyi olacağını, ama kızı görmenin aleyhinde bulunmadıklarını belirttiler.

O zaman Angel bu konuda daha fazla konuşmaktan kaçındı. Anne ve babası fedakar, sabit görüşleri ve düşünceleri olan kişilerdi; üstesinden gelmeleri gereken bazı peşin hükümlere sahip olduklarını hissediyordu. Yasaca istediğini yapmakta hür olmasına rağmen hayatının bu en önemli kararını verirken anne ve babasını kırmak istemiyordu. Üstelik gelinleri büyük bir ihtimalle onlardan çok uzaklarda yaşıyacaktı. Onun bir takım özellikleri Mr. ve Mrs. Clare'nin hayatında belirli hiç bir etki yapmıyacaktı.

Sonra Angel, Tess'in hayatındaki raslantılara dayanarak kendi kararsızlıklarını inceledi. Tess'i Tess olduğu için seviyordu; ruhunu, kalbini, varlığını seviyordu... Mandradaki ustalığı, Crick'in kabiliyetli bir öğrencisi ve dindar bir kadın olduğu için değil. Tess'in açık havada geçen yaşantısı, Angel'in hoşuna gitmek için cilaya muhtaç değildi. Şimdiye kadar, öğretimin aile hayatının dayandığı mutluluk üzerinde

pek etkili olmadığını anlamıştı. Asırlar boyunca ilerlemiş olan ansal ve törel sistemler, insanoğlunun istenilmeyen hatta bilinçsiz olan güdülerini canlandırmış olabilirdi; ona kalırsa, bu kültürün etkisi altında yetişenlerin yalnızca ansal yeteneklerinin etkilendiği söylenebilirdi. Son zamanlarda görgülü orta sınıftan köylü toplumuna dek uzanan kadınlarla olan ilişkileri bu inancını onaylamıştı.

Yola çıkacağı sabahı. Kardeşleri papaz evini, kuzeyde bir gezinti yapacakları için önceki gün terketmişlerdi. Oradan birisi okuluna, öteki de papazlık görevinin başına gidecekti. Angel de onlarla birlikte gidebilirdi ama Talbothay'lardaki sevgilisinin yanına gitmeyi yeğ tuttu. Kardeşlerinin yanında kendini rahat hissetmiyeceğini biliyordu. Çünkü üçünün içinde en içten hümanist, en ülkücü dindar, hatta Hazret'i İsa üstüne en bilgili kişi olmasına rağmen Angel'in bilincinde onun için düşünülen mevkiiden büyük bir uzaklaşma vardı. Ne Felix'e ne de Cutbert'e Tess'ten söz etmek cesaretini bulamamıştı.

Annesi ona sandviç hazırladı. Babası da atına atlıyarak ona arkadaşlık etti. İşlerini oldukça iyi halleden Angel, gölgeli yollarda ağır ağır giderlerken babasının yörede karşılaştığı güçlüklerden, Yeni Ahit'i titizce tefsir edişi yüzünden din kardeşlerinin kendisine soğuk davranmalarından bahsedişini istekli bir sessizlik içinde dinledi.

Çeşitli tecrübelerini saymaya başladı. Yalnızca fakirler arasında değil iyi zengin kişiler arasında da bulunan kötü hayat sürdürenlerin şaşılacak konuşmalarından söz etti; aynı içtenlikle çeşitli başarısızlıklarını anlattı.

Başarısızlıklarına örnek olarak, buradan kırk mil uzakta-ki Trantridge yöresinde oturan, yeni türedilerden d'Urberville adındaki genç bir köy ağasının durumunu anlattı.

«Kingsbere'de oturan eski d'Urberville'lerden değil bu sanırım,» dedi Angel' «onların soyu garip bir şekilde tükendi.»

«Yo, hayır. Gerçek d'Urberville'ler altmış yahut yetmiş yıl

önce ortadan kayboldular... Ben öyle sanıyorum. Bu, d'Urberville le adını alan yeni bir aile; eski d'Urbeville ailesinin hatırı için bunların sahte olmasını diliyorum. Ama senin ailelere ilgi göstermeni garip buluyorum. Onlara benim kadar bile önem vermezsin sen!»

«Beni yanlış anladınız, baba. Zaten hep yanlış anlarsınız.» dedi Angel bir parça sinirlenerek, «siyasi yönden soylu olmaktan duydukları gururu kuşkuyla karşılıyorum. Onların arasındaki akıllı kişiler bile, 'Hamlet'in dediği gibi kendi saltanatları aleyhine feryat ederler.' Ama şiir, dram ve tarih yönünden onlara sevgiyle bağlıyım.»

Bu düşünce hiç te anlaşılmayacak bir şey olmamasına rağmen yine de yaşlı Mr. Clare için kavranması güç bir şeydi; onun için kendi hikayesine devam etti: d'Urberville denen baba öldükten sonra oğlu en çirkin arzuların esiri olmuştu. Oysa annesi kör bir kadındı. Clare o yörede, din üzerine konuşurken genç d'Urberville'nin yaşayışı üzerine kulağına çalınanlara uyarak cesaretle suçlu ile konuşmaya başlamıştı. Gerçi Mr. Clare oranın yabancıydı, bir başkasının kürsünü işgal ediyordu ama bunu kendine görev edinmişti. Konu olarak da Aziz Luka'nın sözlerini almıştı: «Ey aptal, bu gece senden ruhun istenecektir!» Genç d'Urberville bu hücumla çok sinirlenmiş, karşılaştıklarında papazın ak saçlarına saygı duymadan Mr. Clare'ye herkesin içinde hakaret etmişti.

Angel duyduğu üzüntüyle kıpkırmızı oldu.

«Sevgili babacığım,» dedi kaygıyla, «kendinizi alçaklardan gelecek böyle hücumlar karşısında bırakmamanızı istedim. İzdırap çekiyorsunuz.»

İzdırap mı?» dedi baba. Yüzü feragat dolu bir aydınlıkla pırıl pırıl parlıyordu. «Ben yalnızca zavallı, aptal genç d'Urberville için ızdırap çektim. Öfkeli kelimelerinin hatta hücumlarının bana ızdırap verebileceğini nasıl düşünebiliyosun?» Küfredilerek takdis oluruz; eza edilerek ızdırap çekeriz;

iftira edilerek tehdit ediliriz; biz dünyanın pislüğinden, bu **güne** dek gelen nesnelerin süprüntüsünden yaratılmışız. «Şu sırada, Korintos'lulara (1) yazılan bu eski ve soylu kelimeler **ne** kadar doğru düşüyor!»

«Size hücum etti mi baba? Size hücum etmek cesaretinde **bulundu** mu?»

«Hayır, yapamadı. Ama ben sarhoş kişilerin hücumlarına **göğüs** gerdim!»

«Olamaz!»

«Hem de o kadar çok ki, oğlum! Belki bir düzüne kadar. **Ne** olur yani? Böylece onları, kendi etlerini, kanlarını katletmek suçundan kurtardım; daha sonra bana teşekkür ettiler. Allaha şükürler olsun.»

Angel öfkeyle, «ya bu gençte aynı şeyi yapsaydı,» dedi. «**Ama** anlattıklarınızdan ben başka anlam çıkarmıştım.»

«Ümit edeceğiz yine de,» dedi yaşlı Mr. Clare, «belki onunla bir daha hiç karşılaşmayacağım ama yine de onun için dua ediyorum. Zavallı sözlerimin içindeki iyilik tohumlarını **canlandıracağını** umuyorum.»

Şimdi Clare'nin babası bir çocuk gibi umutluydu; Angel babasının dar görüşlü dinsel inancını kabul etmemekle beraber çalışmalarına saygı duyuyor, din adamı kisvesi altındaki kahramanı tanıyordu. Hele, babasının; evlenmek istediği kızın parasının olup olmadığını sormayı aklına bile getirmemiş olması Angel'de bambaşka saygı duyguları uyandırıyor. İşte ailesindeki bu dünya işlerine olan ilgisizlik Angel'de hayatını bir çiftçi olarak kazanmak isteğini uyandırmıştı; belki kardeşlerinin hayatları boyunca birer fakir papaz olarak yaşamalarına sebepte aynı duyguydu; yine Angel babasını takdir ediyordu; dinsel konudaki karşıt düşüncelerine rağmen kendini babasına, iki erkek kardeşine olduğundan daha yakın buluyordu.

---

(1) Resul Pavlus'un Korintoslulara yazdığı mektuplar.

XXVII.

Tepe aşağı, tepe yukarı yirmi küsur millik bir gidiş onu c gün öğleden sonra Talbothay'lara bir iki mil batıdaki bir tepeye getirdi. Angel buradan tekrar rutubet ve canlılık dolu çukurluğa, Froom yahut Var ovasına baktı. Hemen aşağıya, bereketli, alivyonlu topraklara doğru inmeye başladı; hava ağırlaşıyordu; yaz meyvelerinin bayıltıcı rayihası, sis, saman ve çiçekler, hayvanları, kelebekleri hatta arıları bile uyuşturan geniş bir koku havuzu meydana getiriyorlardı; Clara artık bu bölgeyi, otlakta benek benek yayıldıklarını gördüğü inekleri tek tek adlariyle sayacak kadar iyi tanıyordu. Buradan hayatı, öğrencilik günlerinde tümüyle yabancı olduğu bir şekilde, içten görme gücüne sahip olarak anlamıştı; evini, anne — babasını çok sevmekle beraber buraya tekrar gelişinin kendisini elini kolunu bağlayan sargılardan kurtulmuş gibi etkilediğini hissetti; burada, İngiliz köylü toplumlarının karakterlerindeki geleneksel engelin olmayışı, hele Talbothay'lar da yerli toprak ağasının bulunmayışı Angel'i derinden derine etkiliyordu.

Mandıradakilerin hiçbirisi dışarıda değildi; hepsi de yazın çok erken vakitte çalışmaya başlamak zorunda olduklarından bir iki saat dinlenmek için öğle uykusuna yatmışlardı. Tahta çenberli, sayısız ovulmalarla rengi solmuş, nemlenmiş kovalar, kapıya bu maksatla çakılmış çatallı, kabuğu soyulmuş bir meşe dalına, bir sehpanın üstündeki şapkalar gibi sıralanmışlardı; hepsi de akşam sütünün sağılması için hazır dılar. Angel içeri girdi. Evin sessiz koridorunda durup çevreye kulak verdi. Arka tarafa geçti. Erkeklerin bir kısmının yattığı ahırdan uzatmalı horultular geliyordu; daha uzaktan, sıcak bunalttığı domuzların hırıldamaları, bağırışmaları yükseldi; Geniş, halsiz yaprakları yarı kapalı şemsiyeler gibi sarkan revant ve lahana bitkileri de uyuyorlardı.

Atının koşumlarını çözdü; karnını doyurdu. Tekrar eve

girdiğinde saat üçü vuruyordu; Clare, saatin vuruşuyla birlikte üst katın döşeme tahtalarının gıcirtısını, peşinden de aşağı inen ayak seslerini işitti. Ayak sesleri biraz sonra karşısında beliren Tess'e aitti.

Tess, Angel'in geldiğini işitmemişti. Hele orada olduğunun farkında bile değildi. Esniyordu. Clare onun ağzının, bir yılıninkine benzeyen iç kısmını gördü; genç kız kolunu tepesine toplanmış olan saç yığınının doğru o şekilde kaldırmıştı ki, Clare, güneşten yanmış kısmın gerisindeki sateni andıran beyazlığı görebiliyordu; yüzü uykudan pembe pembeydi; göz kapakları hafifçe göz bebeklerinin üstüne doğru sarkmıştı. Kişiliğinin tüm güzelliği ortaya çıkmıştı; bu bir kadın güzelliğinin herhangi bir zamandakinden daha belirli olduğu, en ruhsal güzelliğin bile kendisini bedenle anlattığı, cinsiyetin ön plana çıktığı bir andı.

Yüzünün geri kalan kısmı hala uykuda olmasına rağmen gözleri pırıl pırıldı. Hoşnutluğun, utangaçlığın ve şaşkınlığın garip bir şekilde kaynaştığı bir çığlıkla, «A, Mr. Clare! Ben ne kadar korkuttunuz. ben...» diye kekeledi.

Tess'in Clare'le olan ilişkilerinin değişmiş olduğunu düşünerek zamanı olmamıştı; ama alt basamağa yaklaşan Clare'nin sevgi dolu bakışıyla karşılaşınca yüzünde meselenin tüm anlamı olduğu gibi belirdi.

Clare, «aziz, sevgili Tessy!» diyerek koluyla onu sardı. Yüzünü pembe pembe yanağa dayadı. «Allah rızası için artık bana Mr. Clare deme. Yalnız senin için böyle çarçabuk geri geldim.»

Tess'in çabucak heyecanlanan kalbi, Clare'nin göğsünde ona cevap verir gibi çarpıyordu; ve orada holün kırmızı tuğlalı döşemesinde, durdular. Güneş Tess'i sımsıkı göğsüne bastırmış olan Clare'nin arkasındaki pencereden yanlamasına giriyor, genç kızın eğilmiş yüzüne, yanaklarının mavi damarlarına, çıplak koluna, boynuna ve saçlarının derinliklerine dökülüyordu. Tess giysileriyle yattığı için güneşlenmiş bir ke-

di gibi sımsıcaktı. Önceleri Tess onun gözlerinin içine bakamıyordu; ama çok geçmeden bakışları genç adama çevrildi. Clare'nin bakışları, Tess'in kendisine Havva'nın Adem'e baktığı gibi bakan mavi, kara, kurşuni ve menekşe rengi ışıklar saçan, benekli gözbebeklerinin içine işledi.

Tess, «sütün kaymağını almam, gerek,» diye adeta yalvardı; «bugün bana yardımcı olacak yaşlı Deborah'tan başka kimse yok. Mrs. Crick kocasıyla pazara gitti. Retty iyi değil. Diğerleri de bir yerlere gittiler. Süt sağma zamanına dek dönmeyecekler.»

Süthaneye doğru giderlerken merdivenlerde Deborah Fyander göründü.

Angel Clare, «ben döndüm, Deborah,» diye seslendi. «Tess' yardım ederim; çok yorgun olduğuna eminim. Dinlen. Süt sağma zamanına kadar aşağı inmen gereksiz.»

Herhalde Talbothay'ların sütlerinin yağının o gün gerektiği gibi alınmadığını tahmin etmişsinizdir. Tess, bildik nesnelerin belirli çizgiler olmayan ışık, gölge ve şekil kazanıymuş gibi görüldüğü bir rüya içindeydi. Köpüğü alacak alet soğutmak için tulumbanın altına her sokuşunda eli titriyordu. Clare'nin aşkının ateşi o kadar elle tutulur gibiydi ki, Tess bu sevginin altından, yakıcı güneşte duran bir çiçek gibi kaçınmaya çalışıyordu.

Sonra Clare, Tess'i yeniden kendine çekti. Tess, kremanın kıyılarını yayığın kenarlarından kurtarmak için parmağının içinde dolaştırınca Clare bu parmağı yalıyarak temizledi; Talbothay mandırasının rahat davranışları artık onun işine geliyordu.

Clare, «sonra söyleyeceğime şimdi anlatmaya başlayayım: daha iyi şekerim,» dedi, «sana, otlaktaki o son günden beri düşündüğüm çok gerekli bir şeyi sormak istiyorum. Yakında evlenmek istiyorum. Çiftçi olduğum için çiftlik idaresini iyi bilen bir eş istiyorum. Karım olur musun?»

Tess hayli üzüldü. Yakınlığın doğurduğu kaçınılmaz sonu-

ca, Clare'yi sevmek gerekliliğine boyun eğmişti; ama Clare'nin önüne sürdüğü, gerçekte bu kadar çabuk ileri sürmeyi düşünmediği, ani sonuç üzerine hiç düşünmemiştir. Ölüme benzer bir ızdırapla, dürüst bir kadın vermeyi yemin ettiği cevabın sözcüklerini mırıldandı:

«Ah, Mr. Clare... karınız olamam! Olamam!»

Verdiği cevap Tess'in kalbini parçaladı adeta. Başını acıyla eğdi.

Bu cevap karşısında Clare şaşırarak, «Ama Tess!» diye bildi. Ona daha da hırsla sarıldı. «Hayır mı diyorsun? Ama beni seviyorsun, değil mi?»

«Ah, evet, evet. Dünyada başka birinin olmaktansa sizin olmak isterim!» diye ıstırap içindeki kızın üzüntülü sesi cevap verdi. «Ama sizinle EVLENEMEM!»

Clare onu kol boyu uzaklıkta tutarak, «Tess,» dedi, «yoksa biriyle nişanlı mısın?»

«Hayır, hayır,»

«O halde niçin beni reddediyorsun?»

«Evlenmek istemiyorum! Evlenmeyi hiç düşünmedim. Evlenemem! Sizi yalnızca sevmek istiyorum!»

«Ama neden?»

Tess yalan söylemek zorunluluğunda bırakıldığı için kekeleydi

«Babanız bir papaz. Anneniz sizin benim gibi biriyle evlenmenizi istemez. Bir hanımefendi ile evlenmenizi ister!»

«Saçma... İkisiyle de konuştum. Zaten eve de bu iş için gitmiştim.»

«Yapamam... asla, asla!» diye tekrarladı Tess.

«Böyle hiç beklemediğin bir zamanda sorduğum için mi oldu?»

«Evet, böyle bir teklif hiç beklemiyordum.»

«Üzerinde düşünceğine, bana olumlu bir cevap vereceğine söz verirken, sana zaman veririm, Tessy. Buraya dönmem,

seninle konuşmam gerçekten çok ani oldu. Ama bir süre bundan hiç söz etmiyeceğim.»

Tess pırıl pırıl parlayan aleti yeniden eline aldı. Aleti tulumbanın altına soktu. İşe koyuldu. Ama ne kadar gayret ederse etsin aleti kremanın tam altına gereken ustalıklı sokamıyordu; aleti bazan sütun içine daldırıyordu, bazan da havaya; gözleri, asla anlatamıyacağı bir ızdırabın doğurduğu iki damla gözyaşıyla dolduğu için, iyi ve sevgili arkadaşını güçlkle görüyordu.

«Köpüğü alamıyorum... Alamıyorum;» dedi Tess, Clare'den uzaklaşarak.

Tess'i daha fazla telaşlandırmamak, üzmemek için Clare hiç te özelliği olmayan şeylerden bahsetmeye başladı.

«Annemi ve babamı çok yanlış anlıyorsun? Çok sade, ihtirasları olmayan kişilerdir. Evangelic okulundan arta kalan pek az kişiden ikisidir. Tessy, sen Evangelic' misin?»

«Bilmiyorum.»

«Kiliseye çok düzgün gidiyorsun. Söylediklerine göre buradaki papaz pek yüksek değilmiş.»

Tess'in, her hafta dinlediği yörenin din adamı üzerine olan görüşleri, onu hiç dinlememiş olan Clare'den daha belirsizdi.

Tess, «keşke aklımı kilisede söylenenlere daha iyi verebilsem,» dedi. «Bu halim benim için hep üzüntü kaynağı olmuştur.»

O kadar içtenlikle konuşuyordu ki, papazların Yüksek mi, geniş fikirli mi yoksa basit birer din adamımı olduklarını bilmediği halde Clare babasının onun dinsel görüşlerine itiraz etmeyeceğine emindi.

Bırak kızkardeşini dua ederken,

Çocukluk Cennet'ini, mutlu hayallerini;

Ne şaşırt onu üstü kapalı bir sözle,

Ahenkli günler yaşayan **bir hayatı.**

Arada sırada Clare, tam bir olgunluğa giden yolun, düşün-

çeninin ahenkli olmasından çok dürüst bir davranış olduğunu düşünmüştü; şimdi ise bunu içtenlikle duyuyordu.

Yaptığı ziyaretten, babasının yaşayış şeklinden, inançlarından bir parça daha bahsetti; Tess sakinleşti. Sütün köpüğünü alırken meydana gelen dalgalanmalar kayboldu; genç kız birbiri peşi sıra fıçılardaki işi tamamlarken, Clare de onun peşinden gidiyor, sütü akıtmak için tıkaçları çekiyordu.

Konuyu bütün kendinden uzaklaştırmak isteyen Tess; «geldiğinizde sizi bir parça üzüntülü gördüm,» dedi.

«Evet, babam karşılaştığı güçlüklerden, üzüntülerden bahsetti. Bu konu beni daima üzer. Babam öyle içtenlikle dolu bir kişi ki, kendisinden farklı düşüncede o alanlardan hakaret görüyor, hatta dayak yiyor. Onun yaşındaki birine böyle utanırcı davranışlarda bulunulması hiç hoşuma gitmiyor. Sonra içtenliğin bu derece ileri götürülmesinde de bir fayda görmüyorum. Bana kısa bir zaman başından geçen, çirkin bir olaydan bahsetti. Bir misyoner topluluğunun misafiri olarak buradan kırk mil uzaktaki Tranridge'ye gitmiş. Orada karşılaştığı serseri bir gence öğüt vermeye kalkışmış. O tarafta oturan bir toprak ağasının oğluymuş bu genç. Gözleri görmeyen bir annesi varmış. Babam bu adamı doğru yola çekmeye çalışmış. Oldukça büyük bir kargaşalık çıkmış. Şunu söylemek isterim ki, babamın faydasız olacağını bile bile konuşmasına bu yabancıyı karıştırması hatalı bir davranıştı. Yine de babam daima, görevi olduğunu düşündüğü şey ne olursa olsun onu hiç çekinmeden yerine getirmeye çalışacaktır. Bu yüzden yalnızca kötüler arasında değil, tedirgin edilmekten hoşlanmayan zengin, rahatına düşkün kişiler arasından da düşmanlar kazanıyor. Oysa kendisi gördüğü hakaretlerle yükseldiğini, iyiliğin doğruya yapılması gerektiğine inanıyor. Artık çok yaşlandı. İsterdim ki kendini bu kadar harap etmesin, domuzları kendi pislikleri içinde bıraksın!»

Tess'in bakışlarında sert, yorgun bir anlam belirmişti;

dolgun dudakları hüznle kıvrılmıştı; ama önceki çekingenliği kaybolmuştu. Clare konuşurken babasını düşündüğü için tess'e fazla dikkat etmiyordu. Böylece içi sıvı dolu dikdörtgenler boyunca ilerleyerek, işi bitirinceye, hepsini süzünceye kadar çalıştılar. O zaman öteki kızlar döndüler, kovalarını aldılar. Deb geldi. Fıçıları sağılacak yeni süt için kaynar suyla yıkadı. Tess otlağa, ineklere gitmek için çekilirken Clare ona yavaşça, «Soruma cevap vermedin Tessy?» dedi.

«Oh, olmaz, olmaz!» dedi Tess. Alec d'Urberville'den bahsedildiği, bu yüzden geçmişi anımsadığı için umutsuzlukla dolmuştu.

Diğer sütçü kızlarla birlikte otlağa doğru seke seke koştu. Hep birlikte vahşi hayvanların özgür zarafetiyle, sınırsız alanlara alışkın kadınların sakıncasız, iffetsiz davranışıyla, ineklerin bulundukları noktaya doğru ilerlediler. Kendilerini havaya, bir yüzücünün kendini sulara bıraktığı gibi bırakmışlardı. Tess'in sanat dünyasından çok özgür Doğa'dan seçilmiş bir eş olarak göz önünde bulunması Clare için yeteri kadar olağan göründü.

XXVIII.

Tess'in olumlu bir cevap vermemesi Clare'yi şaşırtmıştı. Ama genç adam yılmadı. Çünkü kadınlarla olan ilişkileri ona olumsuz bir cevabın olumlu bir cevaba hazırlıktan başka bir şey olmadığını öğretecek kadar büyüktü; bu olumsuz cevabın verilisinde çekingenliğin büyük bir rol oynadığı açıktı; tarlalarda ve kırlarda «bedavadan iç çekmenin» asla boşa harcanmadığını çok iyi biliyordu. Hele Tess'in kendisine kur yapılmasına izin vermiş olmasını daha da büyük bir teminat olarak yorumluyordu.

Birkaç gün sonra Clare, «Tess niçin bu kadar kesin bir şekilde hayır!» dedim,» diye sordu.

Tess irkildi.

«Sormayın... nedenini söyledim... Hiç olmazsa bir kısmını. Yeteri kadar saygı değer değilim... değilim!»

«Nasıl? yeteri kadar saygı — değer bir genç kız değil misin?»

«Evet... Öyle gibi,» diye mırıldandı Tess, «arkadaşlarınız beni hor görürler.»

«Arkadaşlarımı gerçekten yanlış anlıyorsun. Tess... Anemle babamı da. Erkek kardeşlerime gelince, onlar umurumda bile değil benim... Clare parmaklarını, uzaklaşmasına engel olmak için Tess'in arkasında kenetlemişti» Şimdi... bunu kastetmedin değil mi, tatlım? Etmediğine eminim! Beni öyle huzursuz ettin ki! Ne okuyabiliyor, ne çalışabiliyor, ne de başka bir şey yapabiliyorum. Acelem yok Tess... Ama bilmek istiyorum. Senin ılık dudaklarından olumlu bir cevap işitmek istiyorum... Bir gün benim olacağını söyle. Senin isteyeceğin her hangi bir gün... Ama bir gün söyle!»

Tess yalnızca başını sallıyor, Clare'den başka taraflara bakıyordu.

Clare onu dikkatle inceledi. Yüzünün çizgilerini birer hiyoğroflifmiş gibi okumaya çalıştı. Reddediş gerçek gibi görünüyordu.

«O halde seni bu şekilde tutmamam gerek, değil mi? Hiç hakkım yok buna... Nerede olduğunu soruşturmaya yahut seninle birlikte yürümeye hakkım yok! Doğru söyle Tess, başka birini mi seviyorsun?»

«Böyle bir suali nasıl sorabilirsiniz?» dedi Tess. Kendine hakim olmaya çalışıyordu.

«Başka birini sevmediğini söyleyebilirim. O halde beni niçin reddediyorsun?»

«Reddetmiyorum. Sizden hoşlanıyorum. Beni sevdiğinizi söylemeniz hoşuma gidiyor. Bunu sık sık, her zaman söyleyin. Beni incitmiş olmazsınız!»

«Ama beni bir koca olarak kabul etmiyorsun?»

«Ah, bu başka... Bunu senin iyiliğin için istemiyorum? İnan bana sevgilim. Ah, inan! Yalnızca senin iyiliğin için... Tüm varlığımla senin olmak büyük bir mutluluk benim için Ama kendimi böyle bir düşünceye kaptırmamalıyım! Çünkü... Çünkü... Olmaz. Yapmamalıyım!»

«Ama beni mutlu edeceksin!»

«Ah, şimdi öyle düşünüyorsun Ama bilmiyorsun!»

Tess'in teklifini reddetmesinin nedenlerini toplumsal ve görgü kurallarındaki yetersizliğinin verdiği alçak gönüllülüğe bağlayan Clare, ona hep çok akıllı ve kabiliyetli olduğunu söylerdi... Yalan da değildi. Tess'in doğuştan gelen anlayışlılığı, Clare'ye olan hayranlığı, genç adamın sözcüklerini, şivesini, bilgisinin kırıntılarını hayret edilecek kadar süratle kapmasına yol açtı. Bu sevgi dolu mücadelelerden sonra Tess süt sağma zamanıysa kendi başına gider en uzaktaki ineğin altına oturur, iş bitimi zamanıysa olumsuz cevabını tekrarlar sonra kimseye göstermeden ağlamak için sazlığa yahut odasına kaçardı.

Uğraşı öyle dehşet dolu, kalbi Clare'ninkine öyle güçlü bir şekilde yakındı ki... Tess elindeki her türlü fırsattan faydalanarak kendi kendine verdiği sözden dönmemeye çalışıyordu. Talbothaylara gelirken kendi kendine bir karar vermişti: Evlenmiyecekti. Kendisini seven bir erkekle evlenmek basiretsizliğini gösterip erkeğinin acı acı pişmanlık duymasına meydan veremezdi. Duygularıyla değil de, aklıyla verdiği bu karardan vazgeçmemesi gerektiğine inanıyordu.

Tess kendi kendine, «niçin biri ona başıma gelenlerden bahsetmiyor?» diye sordu. «Yalnızca kırk mil uzakta Trant-ridge. Niçin hikayem buraya dek yayılmadı? Oysa birinin bilmesi gerek!»

Ama hiç kimse bilmiyordu; Clare'ye bir şey söyleyen çıkmadı.

İki üç gün hiç bir şey konuşmadılar. Tess oda arkadaşlarının üzüntülü yüzlerinden, onların kendisini yalnızca en beğenilen değil, aynı zamanda seçilen kişi olarak gördüklerini anladı; ama onlar da şundan emindiler: Tess bile bile Clare'nin yolu üstüne çıkmamıştı.

Tess hayat yumağının olumlu zevk ve olumlu ızdırıp gibi iki ipliğin belirli bir şekilde sarılmasından meydana geldiğini hatırlamıyordu. Daha sonra peynir yapma zamanında ikisi tekrar yalnız kaldılar. Mandıra sahibi onlara yardım ediyor gibiydi. Karısı kadar Mr. Crick de iki genç arasında karınlıklı bir anlaşma olduğundan kuşkulanmıştı. Gerçi gençler çok tedbirli davranıyorlardı ama yine de içinde bir kuşku uyandı mışlardı. Her neyse, mandıra sahibi onları kendi hallerine bıraktı.

Kesilmiş süt yığınlarını fiçılara koymazdan önce keşiyorlardı. İş daha çok ekmeği ufalama hareketine benziyordu. Kesilmiş sütün lekesiz beyazlığının ortasında Tess'in elleri bir gülün pembeliğine bürünmüştü. Avuçlarıyla fiçileri dolduran Clare aniden durdu. Ellerini Tess'inkilerin üstüne koydu. Tess'in giysisinin kolları dirseklerinden yukarı dek sıvanmıştı. Angel eğilerek onun yumuşak kolunun iç kısmındaki damarı öptü.

Eylül ayının ilk günlerinde hava hala sıcak olmasına rağmen, Tess'in kolu, kesilmiş sütün içinde çalıştığından olacak Angel'in dudaklarına tarladan henüz toplanmış mantarlar kadar soğuk ve nemli geldi. Üstelik kesilmiş süt kokuyordu. Tess o derece duygulu bir çiçektir ki, nabızı bu dokunuşla hızlı hızlı atmaya başladı. Kanı parmak uçlarına dek indi. Serin kol simcicak kızardı. Sonra kalbi, daha fazla çekinmenin gereği var mı? Bir erkekle erkek arasında olduğu kadar, bir kadınla erkek arasındaki gerçekte, gerçektir,» demiş gibi Tess gözlerini Angel'e çevirdi. Dudakları sevimli bir tebessümle aralanırken bakışları genç adamıninkilerinin içinde tapınırcasına pırıldadı.

«Bunu niçin yaptığımı biliyor musun, Tess?»

«Çünkü beni çok seviyorsun.»

«Evet. Hem de bir yalvarıya başlangıç olsun diye yaptım.»

«Yine başlama!»

Tess dayanma gücünü kaybedeceğinden korktu.

«Ah. Tessy,» diye Angel devam etti, «bana niçin bu kadar işkence ettiğini anlamıyorum. ANLAMİYORUM! Beni niçin hayal kırıklığına uğratiyorsun? Cilveli bir kadın gibi görünüyorsun. Öylesin de... Birinci sınıf cilveli bir kadın! Onlar da bir erkeğe senin gibi yakınlık gösterirler. Sonra da soğuk davranırlar; Talbothay çiftliği gibi uzak bir köşede böyle bir kadınla karşılaşacağım aklıma bile gelmezdi.» Angel bu sözlerinin onu ne kadar incittiğini görerek derhal ekledi. «senin gelmiş geçmiş en lekesiz, en dokunulmamış varlık olduğunu biliyorum. Onun için sana nasıl olurda eğlenilecek, sonra da terkedilecek bir eğlence gözüyle bakabilirim. Tess, beni seviyorsun. Hatta benim anladığım şekilde aşıksın. O halde karım olmak düşüncesini niçin hoş karşılamıyorsun?»

«Hoş karşılamadığımı da nerden çıkardın? Hoşlanıyorum. Aksini söylemem doğru olmaz.»

Gerginlik dayanamıyacağı bir hal aldığından Tess'in dudakları titremeye başladı. Oradan uzaklaşması gerektiğini anladı. Clare o derece üzgündü ki; öyle şaşırmişti ki peşinden koşup genç kızı koridorda yakaladı.

«Söyle. söyle bana!» diye Angel ellerinin kesilmiş süte bulanmış olduğunu unutarak Tess'i kuvvetle tuttu. «Rica ederim, benden başka hiç kimseye ait olmadığını söyle!»

«Söyleyeceğim, herşeyi söyleyeceğim,» diye atıldı Tess, «şimdi beni bırakırsan sana bir cevap vereceğim. Başımdan geçenleri anlatacağım. Herşeyi, herşeyi!»

«Tecrübelerin, şekerim; evet, tabii! nasıl istersen,» diye Angel Tess'in yüzüne şakacı bir tavırla bakarak konuştu. «Benim Tess'imın hiç şüphesiz, oradaki, bahçe çitinin üstünde

henüz bu sabah açmış yabani kahkaha çiçeğinininki kadar çok tecrübesi vardır. Bana anlatmak istediklerini anlat. Ama sakin bana layık olmadığını anlatma!»

«Çalışacağım. Nedenlerimi anlatacağım sana yarın... Gelecek hafta.»

«Pazar günü de.»

«Evet, pazar günü.»

Sonunda Tess, Angel'in elinden kurtuldu. Koştı. Avlunun iç kısmındaki kimse tarafından görülmiyeceği söğüt ağaçları yığınının içine girinceye dek durmadı. Burada bir yatağın üstüne atılmış gibi kendini hışırdayan otların üstüne bıraktı. Herşeyin sona erdiğinden korkarak, aynı zamanda tümüyle bastıramadığı kısa süreli sevinç çığlıklarıyla bozulan ızdırap dalgaları içinde kıvrılıp kaldı.

Gerçekte Tess olumlu bir yola doğru kayıyordu. Her soluk alıp — veriş, kanının her dalgalanışı, kulaklarında öten nabzının sesi doğayla birleşerek vicdanına karşı isyan eden bir güç halini alıyordu. Clare'yi pervasızca, düşünmeden kabulleniş; hiç bir şey itiraf etmeden, herşeyin sonra anlaşılmasını göze alarak onunla mihrabın önünde birleşmek; ızdırabın demirden dişlerinin üzerine kapanacağı zamana dek büyük mutluluğu yakalamak; işte Tess'e aşkın özütlediği buydu; ve dehşetle dolu bir kendinden geçişle, aylar süren kendi kendini cezalandırmalara, konuşmalara, mücadelelere, gelecekte tek başına, gösterişsiz bir yaşantı sürdürmek üzerine kurduğu planlara rağmen aşkın verdiği öğütün geldiğini anladı.

Saatler geçti. Tess otların üzerinde kaldı. Çatalı yerlerinden alınırken kovaların çıkardığı tıkırtıları, inekleri bir araya toplamaya eşlik eden, «Hoo — ho!» diye çıkan sesleri işitti. Ama süt sağmaya gitmedi. Giderse duygularını anlıyacıklardı. Üstelik mandıra sahibi ona takılacaktı da; oysa bu gibi saldırılara dayanacak halde değildi.

Aşığı ne kadar heyecanlı olduğunu anlamış, ortada gö-

r nmeyi i için bir neden uydurmu  olacaktı.       ona seslenen yahut nerede olduğunu soru turan çıkmadı. G ne  gök-yüzünden bir demirci ocağı g r n   yle çekilmeye ba ladı. Biraz sonra öteki yandan ay kocaman bir kabak gibi yükseldi. Sürekli kesili lerle tabii şekillerini kaybeden otlar aya doğru ba  kaldırırlarken çalı saçlı canavarlara benzediler. Tess eve döndü. Işık yakmadan yukarı  ıktı.

Günlerden Cuma idi. Arkasından Perşembe geldi. Angel ona uzaktan soran nazarlarla bakıyor, ama hiç bir şekilde rahatsız etmeye kalkı mıyordu. Oda arkadaşları Marian ile ötekiler bir şeylerin döndüğünü seziyor ama Tess'e hiç bir şey sormuyorlardı. Cuma geçti; günlerden Cumartesi ve beklenen gün, geldi.

  Kendimi koyvermeyece im... Evet diyeceğim... Onunla evlenmeye razı olacağım... Elimde değil!  diye tekrarlıyordu Tess kendi kendine. Ateş gibi yanan yüzünü yastı a bastırdı. Kızlardan birinin uykusunda,  Angel  diye sayıkladı ını i tince kıskan lılıkla soludu.  Onu başka birine veremem! Ona haksızlık ettiğimi, gerçeği öğrenince çok  z lece ini bilmeme rağmen. Ah, kalbim, kalbim! 

XXIX.

Ertesi sabah kahvaltıya oturduklarında Mr. Crick,  bilin bakalım kimden haber aldım.  dedi yemelerini  i neyen kızlara, erkeklere,  bilin bakalım! 

Bir iki kişi tahminlerini söylediler. Mrs. Crick tahmin etmeye  alı mıyordu.

 Eh,  dedi mandıra sahibi,  o serseri, Jack Dallop denen ahl ksızdan haber aldım. Dul bir kadınla evlenmiş. 

 Jack Dallop mu? Olamaz! Bir alçak o...  u i e bakın siz!  dedi erkeklerden biri.

Bu ad Tess Durbeyfield'in bilincine i lemi ti adeta.      

sevgilisine haksızlık eden, anne tarafından şiddetle cezalandırılan aşğın adıydı bu.

Angel Clare, Crick'in ona karşı duyduğu saygı yüzünden sürüldüğü küçük masasından, başını okuduğu gazeteden kaldırarak, «söz verdiği gibi cesur genç kadınla evlenmiş mi?» diye dalgın dalgın sordu.

«Evlenir mi hiç! Zaten böyle bir şeye asla niyeti olmadı,» diye Mr. Crick cevap verdi. «dediğim gibi dul bir kadınla evlenmiş. Anlaşıldığına göre kadının parası varmış... Yılda elli İngiliz lirası kadar bir şey; zaten Jack Dallop'un peşinde olduğu şey de buymuş. Çabucak evlenmişler. Sonra da kadın onunla evlenmekle bu yıllık geliri kaybettiğini söylemiş. Bu haber üzerine bizim Centilmenin ne hal aldığını tahmin edersiniz! Öyle hırlaşıyorlarmış ki, sormayın! Jack Dallop layığını buldu! Ne var ki zavallı kadının hayatı güçleşti!»

«Aptal kadın olacakları baştan söyleseydi,» dedi Mrs. Crick.

Kocası, «evet, evet,» diye kararsız kararsız konuştu, «ama herşeyi bilmiyorsun. Kadın bir yuva kurmak istiyormuş. Bulduğu erkeği kaybetmek tehlikesini göze alamamış. Öyle olması gerekmez mi kızlar?»

Mr. Crick kızlardan yana baktı.

Marian, «kadın tam kiliseye giderlerken, adamın geri dönmeye zamanı olmadığı bir sırada söyleyecekti,» dedi.

Izz de, «evet söylemeliydi,» diye aynı kanıda olduğunu belirtti.

Mr. Crick, «sen ne diyorsun, Azizim,» diye Tess'e sordu.

«Bana kalırsa... Herşeyi anlatmalıydı... Yahutta adamı reddetmeliydi Bilmiyorum.» diye cevap verdi Tess. Lokması boğazına tıkanıyor, yutkunamıyordu.

Kulübelerden birinde oturan, evli bir kadın olan Beck Knibbs, «hiç birini de yapmazdım,» diye atıldı, «harpte ve aşta her şey mübahtır. Eğer o adamla ben evlenmiş olsaydım, o da bana ilk erkeğim üstüne, ona daha önce söyleme-

diğim şey için bir iki kelime etseydi, oklavayı kafasına indirirdim! Bunu o kadın da yapabilir.»

Bu nükteli sözü izleyen kahkahaları Tess'in görünüşü kurtarmak için katıldığı üzüntülü tebessümü izledi. Onlar için gülünç olan şey Tess için bir felaketti; onların neşesine katlanmak gücünü bulamıyordu. Çok geçmeden masadan kalktı. Clare'nin peşinden geleceğini tahmin ettiğinden Var nehrinin ana kaynağına gelinceye dek kıvrıla kıvrıla giden yolda sulama kanalının bir o yanında bir bu yanından geçerek yürüdü. Emekçiler, nehrin yukarı kısımlarındaki yabancı otları biçiyorlardı. Ve yığınlarla ot su üstünde kayarak Tess'in yanından geçiyorlardı; nerdeyse Tess'in üstüne oturabileceği, karga ayağına benzeyen, hareket edebilen adacıklar meydana getirmişlerdi; ineklerin karşıdan karşıya geçmelerini önlemek için bu uzun saçlar kazıklarla çekilip kıyıya yığılıyorlardı.

Evet, ızdırap çekiyordu. Bu kadının meselesini ta yüreğinde hissediyordu; taşınması çok ağır olan bir ızdırap başkalarına neşe veriyordu. İnsanlar fedakar kişilerle alay edebiliyorlardı.

«Tessy!» Ses arkasından geldi. Ve Clare suyun üstünden atlayarak onun yanına geldi. «Karım... Çok yakında...»

«Hayır, hayır! Karım olamam. Senin hatırın için, Angel, olamam. Sırf senin iyiliğin için buna hayır demek zorundayım.»

«Tess!»

«Evet, hayır diyorum!» diye Tess tekrarladı.

Böyle bir cevap beklemediği için Clare kollarını Tess'in saç yığınının tam altından beline sarmıştı. (Tess de dahil olmak üzere tüm sütçü kızlar Pazar sabahları kahvaltıya saçlarını omuzlarına dağınık bırakırlar. daha sonra kiliseye giderlerken toplarlardı.) Eğer Tess, «Hayır,» yerine, «Evet,» deseydi Clare onu öpecekti; niyeti öyleydi; ama Tess'in azimle verdiği olumsuz cevap Clare'nin vicdanlı kalbini böyle bir davranıştan alıkoydu. Aynı çatı altında oturdukları, arkadaş oldukları için bu durum Tess'i bir kadın olarak hayli zo-

runlu ilişkilerle güç duruma sokuyordu. Oysa Tess ondan daha iyi bir şekilde kaçınma imkanlarına sahip olsaydı Clare ona açıkça kur yaparak her türlü baskıyı uygulardı; ama şimdiki durumda böyle bir davranışın Tess'e haksızlık etmek olacağını Angel çok iyi hissediyordu. Sarıldığı belden kollarını çekti; öpücüğünü geri tuttu.

Her şey bu bırakışın üzerine döndü. Bu sefer Tess'e, Angel'i reddetmek gücünü veren şey, Crick'in anlattığı zavallı kadının hikayesiydi; bir kaç dakika sonra bunun etkisi geçebilirdi; ama Angel konu üzerine daha fazla konuşmadı; yüzünde şaşkın bir anlam belirmişti; dönüp gitti.

Her gün karşılaşıyorlardı; ama eskisi kadar sık değil. Böylece iki — üç hafta geçti. Eylül sonu yaklaşıyordu. Tess onun bakışlarından, teklifini tekrarlıyacağını anladı.

Şimdi Angel öncekinden değişik davranıyordu; Tess'in olumsuz cevaplar vermesini, teklifin yeniliği karşısında duyduğu çekingenliğe, toyluğa veriyormuş gibiydi; konuyu tartışırken Tess'in takındığı düzensiz haller de onun bu düşüncesini onaylıyordu. Bu yüzden Clare daha yumuşak, okşayıcı bir yol tutmuştu; sözcükleri ötesine asla geçmeden, okşamaya, öpmeye kalkışmadan konuşarak elinden geleni yaptı.

Böylece Clare kovalara hışırdayarak akan sütün sesine benzer fısıldamalarla, ineklerin başında, sütün köpüğünü alırken, tereyağ yaparken, peynir mayalarken, düşünceli kümes hayvanlarının, doğuran domuzların arasına Tess'e sürekli olarak, hiçbir sütçü kıza kısmet olmayacak şekilde kur yaptı.

Tess artık teslim olması gerektiğini anlıyordu.

Ne önceki d'Urberville ile olan birleşmedeki geçerli törel yasadaki dinsel duygu, ne de dürüst davranmak için duyulan istek buna uzun boylu dayanamıyacaktı. Tess onu öyle seviyordu, genç adam gözünde öyle tanrılaşmıştı ki, aslında fazla okumuş olmamasına rağmen yaratılıştan ince ruhlu bir kız olduğundan kişiliği Angel'in koruyucu idaresinin altına gir-

mek istiyordu. Bu yüzden Tess kendi kendine ne kadar, «onun karısı olamam!» diye tekrarlasa yeminleri boşa gidiyordu. Konu üzerine konuşmaya başlayan Angel'in sesi, Tess'i büyük bir mutluluk duygusuyla heyecanlandırıyor, çekindiği dönüşü yapmaya zorluyordu.

Angel'in davranışları, hangi erkeğinki değildir ki, her şart değişiklik, suçluluk yahut açıklama karşısında onu öyle koruyacak, sevecek ve bağrına basacak gibiydi ki, Tess ızdırabının azaldığını hissediyordu. Bu arada mevsim gün — dönümüne yaklaşıyordu. Havalar hala iyi gitmesine rağmen günler çok daha kısaydı. Uzun bir zamandan beri sabahın erken saatlerinde hala mum ışığında çalışıyorlardı. Clare'nin yeniden yalvarmaya başlaması böyle bir sabah, saat üçle dört arasında başladı.

Tess her zamanki gibi geceliğiyle uyandırmak için Angel'in kapısına gitmişti. Sonra giyinmek ve ötekilerini uyandırmak için geri dönmüştü; on dakika sonra elinde mumla merdiven başına doğru yürüyordu ki Angel ceketsiz olarak merdivenlerden indi; kolunu uzatarak Tess'in yolunu kapadı.

«Şimdi Miss Flört,» diye Angel konuştu, «konuşmamızın üzerinden iki hafta geçti. Artık böyle devam edemeyiz. Ne demek istediğini bana anlatmalısın. Kapım aralık duruyordu. Seni gördüm. Hiç olmazsa senin iyiliğin için burdan gitmem gerektiğini anlıyorum. Evet? Artık bana evet diyecek misin?»

Henüz yataktan kalktım, Mr. Clare. Beni sorguya çekmeniz için zaman çok erken,» diye Tess suratını astı. «Sonra beni Miss Flört diye çağırmanız gereksiz. Çok zalimce, doğru olmayan bir şey bu. Bir parça bekleyin. Rica ederim bekleyin. Bunun üstünde ciddi olarak düşüneceğim. Bırakın da aşağı ineyim.»

O anda Tess, mumu yan tarafta tutup, sözlerinin ciddiliğini hafifletmek için gülümserken tıpkı Angel'in dediği gibi hafifmeşrep bir kadın gibi duruyordu.

«O halde bana Angel de, Mr. Clare değil.»

«Angel.»

«Neden, «Angel sevgilim.» demiyesin?»

«O zaman razı olduğumu anlatmış olurum, değil mi?»

«Benimle evlenmesen bile beni sevdiğini anlatmış olursun; bunu çok önceden kabullenmeliydin zaten.»

Tess eilindeki muma bakarak, «peki, o halde, Angel, sevgilim,» dedi. Yaramaz bir bukle, şakacı bir tavırla dudaklarının üstüne doğru kaymıştı.

Clare ondan, «evet,» sözünü alıncaya dek, Tess'i öpmemeye kararlıydı. Tess orada, süt sağarken giydiği giysisinin kolları tatlı bir şekilde yukarı kıvrılmış, süt sağıldıktan sonra bir boş zamanında düzelteceği saçları başının üstüne yığılı dururken Angel dayanamadı, verdiği kararı bozdu. Dudakları bir an için Tess'in yanaklarına dokundu. Tess çabucak aşağı indi. Ne dönüp Angel'e baktı, ne de bir şey söyledi. Öteki kızlar aşağı inmişlerdi bile. Konu böylece açılmadı. Marian'dan başka hepsi, dışardaki şafağın ışıklarıyla tezat teşkil eden mumların sarı, elem dolu aydınlığında Tess ile Clare'ye düşünceli, kuşkulu nazarlarla bakıyorlardı.

Sütlerin kaymağını almak sona erdi; sonbaharın yaklaşmasıyla her gün süt bir parça daha azaldığından iş çabucak bitiyordu... Retty ile diğerleri dışarı çıktılar. Aşıklar da onların peşlerinden gittiler.

Angel gittikçe açılan günün duygusuz solukluğunda önlerinde sekerek giden üç şekle bakarak Tess'e, «bizim ürkek hayatımız onlarınkinden ne kadar farklı, değil mi?» dedi.

«Pek farklı değil sanırım.»

«Niçin böyle düşünüyorsun?»

Tess yeni öğrendiği «ürkek» sözcüğü üzerinde, kendisini pek etkilemiş gibi durarak, «yaşantıları ürkek olmayan pek az kadın vardır,» dedi. «Bu üç genç kızda sandığından çok daha şey var.»

«Ne gibi?»

Tess, «hemen hemen her biri,» diye Tess başladı, «benden

çok daha iyi birer eş olurlar... Ve belki de seni benim kadar seviyorlar... Hemen hemen!»

«Ah, Tessy!»

Cömertliğiyle kendi aleyhine bile davranmaya kalkışan Tess, yine de sabırsızlık dolu nidayı işitince bayağı ferahladı. Artık olan olmuştu. Tess'te kendini kurban edecek güç kalmamıştı. Kulübelerden birinde oturan bir süt sağıcısı yanlarına geldi. Böylece onları o kadar derinden ilgilendiren konu üzerinde başka bir şey söylenmedi. Ama Tess bugün herşeyin bir karara bağlanacağını hissediyordu.

Öğleden sonra ev halkının bir çoğu ve yardımcıları her zamanki gibi, ineklerin mandıraya getirilmeden sağıldıkları otlağın bir hayli uzak bir yerine gittiler. Hayvanların hamileliği ilerledikçe verdikleri süt miktarı da azaldığından bereketli, yemyeşil mevsimin belli sayıdan fazla olan süt — sağıcılarına yol verilmişti!

Çalışma acele edilmeden, ağır ağır devam etti. Dolan her kova oraya getirilen tek atlı arabadaki uzun güğümlere boşaltılıyordu; inekler sağıldıktan sonra çekilip gidiyorlardı.

Mr. Crick de onlarla beraber çalışıyordu. Akşamın kurşununu renkli göğüne karşı önlüğü olağanüstü beyaz duruyordu. Mr. Crick aniden saatine baktı.

«A, şuraya bakın, vakit çok geçmiş;» dedi. «Haydi.! Elimizi çabuk tutmazsak, sütü merkeze zamanında yollayamıyacağız. Bugün, sütü eve götürüp oradakiyle birleştirmeye zaman yok. Burada doğrudan doğruya gitsin. Kim götürecekt?»

Hiç üstüne vazife olmadığı halde Mr. Clare, Tess'in de kendisine eşlik etmesini isteyerek teklifi kabul etti. Güneşsiz olmasına rağmen akşam, mevsimin gerektirdiği gibi sıcak ve sıkıntılıydı. Tess'in üstünde süt sağarken giydiği giysisi vardı. Kolları çıplaktı. Ceketsizdi; yola çıkmak için giyinik değildi. Bu yüzden giysisine bakarak gidemeyeceğini söyledi; ama Angel Clare kibarca ısrar etti. Tess kovasıyla sandalye-

sini eve götrümesi için mandıra sahibine bıraktı? Arabaya bindi. Clare'nin yanına oturdu.

XXX.

Gittikçe soluklaşan günün ışığında, otlakların içinden geçip boz rengi millerce uzanan ve en sonunda Egdon Heath'in koyu renk, dik yamaçlarıyla çevrelenen düz yol boyunca ilerlediler. Önlerinde çentik çentik uçları mazgallı kulelere benzeyen kapkara şekilleriyle köknar ağaçları ve kümeleri duruyordu.

Birbirlerine yakın olmanın heyecanına o kadar kapılmışlardı ki uzun zaman konuşmadılar. Sessizliği yalnızca, uzun süt güğümlerinin çalkalanmasından çıkan ses bozuyordu. İzledikleri yol o kadar ıssızdı ki fındıklar kabuklarından yere dökülünceye dek ellenmemişlerdi. Ve böğürtlenler yüklü yığınlar halinde duruyorlardı. Angel arada sırada kırbacının ucunu bu yığınlardan birine doğru sallıyor, dalı çekip koparıyor, yol arkadaşına veriyordu.

Kasvetli gökyüzü çok geçmeden yağmurun haberci damlalarını yollamaya başladı. Günün durgun havası değişti, aralıklı esen bir rüzgar çıktı. Nehirlerin ve göllerin üzerindeki cıvaya benzeyen şeffaflık kayboldu; oysa görünümü Tess'in daldığı düşünceleri etkilemiyordu. Mevsim dolayısıyla hafifçe esmerleşerek tabii bir pembelik kazanan yüzünün rengi, yağmur damlalarının çarpmasıyla daha da koyulaştı!

Tess gökyüzüne bakarak, «gelmeseydim daha iyi olurdu galiba,» dedi.

Angel, «yağmurun başlamasına üzüldüm,» dedi, «ama yanımda olmana o kadar memnunum ki!»

Uzaktaki Egdon sıvı tül perdesinin gerisinde yavaş yavaş kayboldu. Hava gittikçe karardı. Kapılardan geçilerek gidildiğinden arabayı yürüyüş adımıyla daha hızlı sürmek de

doğru değildi. Tehlikeli olabilirdi. Hava oldukça soğuktu.

«Angel, «üzerinde ceket yok. Üşüyeceksin diye öyle koruyorum, ki,» dedi, bana sokul. Belki yağmur seni fazla etkilemez. Yağmurun bana yardımcı olduğunu düşünmeseydim doğrusu üzülürdüm.»

Tess, Angel'e hissedilemeyecek kadar sokuldu. Angel de, süt güğümelerini örtmek için kullanılan yelken bezini üstlerine çekti. Clare'nin elleri meşgul olduğundan Tess örtüyü uçlarından tuttu. Kaymamasını çalıştı.

«İşte şimdi iyi oldu... Ah, hayır olmadı. Ensemden aşağı su akıyor. Seninkinden de akıyordur, Tess. Kolların ıslak mermer gibi. Beze kurulan. Şimdi hiç kıpırdamadan durursan ıslanmazsın. Evet; şekerim ...Şu benim suale gelelim... Çoktan beri sorduğum suale.»

Buna cevap olarak bir zaman atların ayaklarının ıslak yolda çıkardığı seslerden, arkalarında duran güğümlerdeki sütün çalkalanmasından başka bir şey işitilmedi.

«Ne söylediğini hatırlıyor musun?»

Tess, «hatırlıyorum,» dedi.

«Eve dönmezden önce cevap ver; unutma!»

«Çalışacağım.»

Ondan sonra Angel başka bir şey söylemedi. Biraz ilerde Şarlman devrinden kalma eski bir malikane parçası gökyüzüne doğru yükseldi. Onu geçtiler. Geride bıraktılar.

Angel Tess'e hoşça vakit geçirmek için, «bu,» dedi, «gayet ilginç, eski bir yerdir; eskiden yörede büyük etkileri olan Normandiyalı bir aile olan, d'Urberville'lerin bir kaç malikanesinden biridir. Malikanelerin hiçbirinin önünden onları düşünmeden geçemem. Ünleri sertlikten, zorbalıktan yahut derebeylikten de gelse soylu bir ailenin sönüşünde hazin bir şey vardır.»

Tess, «evet,» diyebildi.

Ölgün bir ışığın varlığını ortaya koyduğu, gündüzleri koyu yeşil fon üstüne düzensiz beyaz duman bulutları yolluyarak

yörenin ıssız dünyasıyla uygar yaşantı arasındaki aralıklı ilişkileri anlarını belirten vakındaki bir noktaya doğru ağır ağır ilerlediler. Uygar yaşantı varlığını buraya üç yahut dört kere yollar, yerli yaşantıya şöyle bir dokunur sonra da dokunduğu uygunsuz bir şeymiş gibi onu derhal gerisin geri çekerti.

Küçük istasyon binasının isli lambasından çıkan güçsüz ışığa vardılar; lamba zavallı bir yeryüzü yıldızı gibiydi; ama yine de Talbothay mandırası ve insanları için gökyüzündekilerden çok daha önemliydi. Yağmur altında taze sütle dolu güğümler indirildi. Tess yakındaki bir ağacın altına sığındı.

Sonra ıslak raylar üzerinde sessizce yaklaşan trenin hışırtısını işittiler. Süt teneke teneke çabucak tirene yüklendi. Büyük kutsal ağacın altında hareketsiz duran Tess'in üstüne tirenin ışıkları bir saniye kadar düştü. Hiçbir şey pırıl pırıl parlayan kranklara ve tekerleklerle bu yuvarlak, çıplak kollu, ıslak saçlı ve yüzlü, dost bir leoparın kararsız tavrıyla duran. ne zaman dıkildiği belirsiz, modası geçmiş basma giysili bu masum kızdan daha yabancı görünemezdi.

Tess, tutkulu kişilerde zaman zaman görülen sessiz bir itaatle sevgilisinin yanına oturdu. Başlarını, kulaklarına dek yelken bezine sardıktan sonra tekrar, şimdi iyiden iyiye koyulaşan karanlıklara daldılar. Tess o derece herşeyi kavrayan, hisseden bir kişiydi ki, maddi dünyayla bir kaç dakikalık bir temas belleğinde yer etti.

«Londra'lılar yarın sabah sütü kahvaltılarında içecekler, değil mi?» diye sordu. «Hiç görmediğimiz yabancı kişiler.»

«Evet, herhalde içecekler. Tabii gönderdiğimiz şekilde değil. Kafalarına vurmasın diye sütün kuvvetini azaltırlar.»

«Hayatlarında hiç inek görmemiş soylu kadınlar, erkekler, sefirler, kumandanlar, hanımefendiler, işçi kadınlar, bebekler...»

«Evet.»

«Hakkımızda hiçbir şey bilmeyen, sütün nereden geldiğini yahut zamanında onlara erişsin diye gece karanlığında kır-

larda, yağmur altında iki mil katettiğimizden habersiz kişiler, değil mi?»

«Biz buraya yalnızca bu kıymetli Londralıların hatırı için gelmedik; bir parça da kendimiz için geldik... Beni çok üzen o meselenin hatırı için geldik. Olumlu bir cevap vererek beni huzura kavuşturacağına eminim, sevgili Tess. İzin ver de bunu şu şekilde anlatayım: Biliyorsun zaten bana aitsin; kalbim bana ait demek istiyorum. Öyle değil mi?»

«Bunu sen de benim kadar biliyorsun... Ah, evet, evet!»

«Kalbin benim olduğuna göre niçin elini de vermiyorsun?»

«Tek nedenim sensi... Senin hatırın için. Bir mesele var. Sana anlatacak bir şeyim var.»

«Ama benim mutluluğumu, huzurumu da bir düşünsen!»

«Ah, evet; senin mutluluğun rahatın içinse... Ama buraya gelmezden önceki yaşantım... İstiyorum ki...»

«Evet, sen rahatım için olduğu kadar mutluluğum için de gereklisin. İngiltere’de yahut Koloni’lerde bir çiftliği olursa, bir eş olarak benim için paha biçilmez bir kadınsın; memleketin en büyük malikanesinden gelecek bir kadından daha iyi eş olursun. Onun için yalvarırım, yalvarırım Tess benim ilerleme engel olacağın düşüncesini kafandan çıkar.»

«Ama geçmişim! Geçmişimi bilmeni istiyorum... Anlatmama izin ver. Belki de beni o kadar beğenmiyeceksin.»

«O kadar istiyorsan anlat, güzelim... Şu kıymetli geçmişini anlat. Evet, ben şurda doğdum, şöyle...»

Tess Angel’in sözlerine bir kurtarıcı gibi sarılarak, «Marlott’ta doğdum,» diye başladı,» Ve orada büyüdüm. Okulu terkettiğimde altıncı sınıftaydım. Kabiliyetim olduğunu, iyi bir öğretmen olacağımı söyledilerdi. Öğretmen olmaya karar verdim. Ama ailem sıkıntıdaydı; babam pek çalışkan bir insan değildir; içki de içer...»

«Evet, evet, zavallı çocuk! Yeni bir taraf yok hikayende,» diye Angel atıldı. Tess’in elini sıktı.

«Var ama... Hikayemde olağanüstü bir şey var... Ben...»

Tess heyecanlandı. Nefes alıp verişleri kuvvetelndi.

«Evet, şekerim, anlat.»

«Ben... ben bir Durbeyfield değilim. d'Urberville'yim. Önünden geçtiğimiz malikanenin sahiplerinin soyundan geliyorum. Ve... Ve biz hepimiz hiç bir şey olamamışız.»

«Bir d'Urberville! Sahi, bütün mesele bu mu sevgilim?»

Tess, «evet» diye fısıldadı.

«Peki, bunu öğrendikten sonra seni niçin daha az seveyim?»

«Mr. Crick bana senin eski ailelerden hoşlanmadığını söyledi.»

Angel güldü.

«Eh, bir bakıma doğru sayılır. Her şeyden çok soylu kan ögesinden nefret ederim ben. Ama mantıklı kişiler olarak cismani yanına önem vermeksizin o erdemli ve akıllı kuşağa saygı duymamız gerektiği kanısındayım. Ama bu haber beni son derece ilgilendirdi... Hem ne kadar ilgilendirdiğini bilemezsin. Sen kendin, soylu bir aileden geldiğine hoşnut musun?»

«Değilim. Elem dolu bir şey bu... Hele buraya geldiğimden beri. Gördüğüm tarlaların, tepelerin bir zamanlar babamın ailesine ait olduğunu bilmek. Ama başka tepeler, tarlalar da Retty'nin ailesine aitmiş. Belki başkaları da Marian'nın ailesine aitti. Onun için bu kadar önem vermiyorum.»

«Evet, haklısın. Şimdi toprağı işleyenlerden bir çoğunun bir zamanlar aynı topraklara sahip olduğunu düşünmek insanı şaşırtıyor; bazan belli bir siyasi kişilerinin ekolün bunu niçin kendi çıkarlarına kullanmadıklarını merak ederim; ama bunu bilmiyor gibiler... Adının d'Urberville'ye ne kadar benzediğini, kendini açıkça gösteren çürümeyi farketmedigiime şaşıyorum. Demek seni bu kadar endişelendiren sır bu, ha?»

Tess söyleyememişti. Son anda cesareti kırılmıştı; daha önce anlatmadığı için Clare'nin kendisini suçlamasından kork-

muştı; nefesine düşkünlüğü, açık sözlülüğünden daha kuvvetliydi.

Hiçbir şeyin farkında olmayan Clare, «evet,» diye devam etti, «senin, başkalarının sırtından geçinen, yalnızca kendilerini düşünen bir azınlıktan değil de, sabırlı, sessiz tarihe geçmemiş bir İngiliz ailesinden gelmiş olmanı bilmek beni mutlu kılardı. Ama sana olan aşkım yüzünden soylu ailelere duyduğum nefretten kurtuldum, Tess. (Angel konuşurken gülüyordu.) Hem de çok bencil oldum. Senin hesabına artık atalarınla övünüyorum. Toplum umutsuzcasına bencildir. Sonra seni tasarladığım gibi okumuş bir kadın haline getirince bu soy meselesi, seni karım olarak kabullenmemde önemli bir rol oynayacak. Annem bile hakkında daha iyi şeyler düşünecek. Tess adını doğru söylemeyi öğrenmelisin... d'Urberville...»

«Öteki adımı daha çok seviyorum.»

«Ama öğrenmelisin, sevgilim! Ya Rabbi, kaç tane türedi milyoner böyle bir şeye sahip olmak için fırsat kolluyordu, bilir misin? Raslantıya bak ki bu adı alan bir türedî var... Ondan söz edildiğini nerde işitmiştim? Chase yakınlarında bir yerde oturuyormuş galiba. Ha, sana anlatmıştım. Babama hakaret eden adamın ta kendisi. Ne kadar garip bir raslantı!..»

«Angel, bu adı kullanmasan daha iyi olur Belki de uğursuzdur.»

Tess huzursuslanmıştı.

«Öyleyse Miss Teresa d'Urberville, sizi kabul ediyorum. Benim adımı al, seninkinden kurtulursun! Sır söylendi. Artık beni reddedecek bir neden kalmadı!..»

«Beni karın olarak görmek seni mutlu edecekse, benimle evlenmeyi çok, pek çok istiyorsan...»

«İstiyorum, sevgilim, elbette...»

«Bunu demek istiyorum: kusurlarım ne olursa olsun, yalnızca senin beni çok istemen, bensiz yaşamaya güçlükle katlanman, beni sana evet demeye zorluyor.»

!Diyeceksin... Diyorsun; biliyorum! Ebediyen benim olacaksın!»

Angel Tess'e sımsıkı sarıldı. Onu öptü.

«Evet!»

Bunu söyler söylemez Tess kuru, şiddetli hıçkırıqlarla ağlamaya başladı. İçi parçalanıyor gibiydi. Oysa hiç te sinirli bir kız değildi. Angel şaşırmıştı.

«Niçin ağlıyorsun; sevgilim?»

«Söyleyemem... Oysa o kadar mutluyum ki! Senin olmaktan, seni mutlu etmekten!»

«Ama bu yaptığın hiç te hoşnutluğa benzer bir davranış değil, Tess!»

«Demek istiyorum ki... Yeminimi bozduğum için ağlıyorum. Hep evlenmeden öleceğimi söyledim!»

«Ama benden hoşlanıyorsan, kocam olmanı istersin, değil mi?»

«Evet, evet, evet! Ama ah, bazan hiç doğmamış olmayı diliyorum!»

«Haydi, haydi Sevgili Tess, çok heyecanlandığını, çok toy olduğunu bilmesem sözlerinin hiç te güzel olmadığını söyledim. Beni seviyorsan nasıl böyle bir istekte bulunabilirsin? Beni seviyor musun? Bunu bana isbat etmeni isterdim!»

«Seni sevdiğimi sana nasıl isbat edebilirim?» diye Tess şaşkınlıkla sordu, «bu daha iyi isbatlar mı?»

Tess, Angel'in boynuna sarıldı. İlk defa Clare, ateşli bir kadının, Tess'in onu sevdiği gibi bütün varlığıyla, ruhuyla seven bir kadının, sevdiği erkeğin dudakları üzerindeki öpücüklerinin nasıl olabileceğini öğrendi.

«İşte... Şimdi inanıyor musun artık?» diye sordu Tess. Kıpırmızı kesildi. Gözlerini sildi.

«Evet. Zaten bundan hiç kuşku olmamıştı.»

Böylece yelken bezinin altında tek bir yığın meydana getirerek, karanlığın içinde ilerlediler. At hızlı gidiyordu. Rüzgar yüzlerine vuruyordu; Tess razı olmuştu. Baştan razı

olsaydı da olurdu. Tüm varlıkların içini dolduran, «neşeye duyulan istek», insanlığı ereğine götüren o büyük güç, akıntının çaresiz otları sürükleyip götürdüğü gibi toplum hayatı üzerine yazılmış belirsiz eserlerle kontrol edilemezdi.

«Anneme yazmalıyım,» dedi Tess, «herhalde buna itiraz etmezsin, değil mi?»

«Elbette etmem, sevgili çocuk. Benim için bir çocuksun sen, Tess. Böyle bir durumda annene yazmanın ne kadar yerinde bir davranış olduğunu, benim buna itiraz etmenin ne kadar hatalı olacağını bilmeyen bir çocuksun. Annen şimdi nerede?»

«Aynı yerde, Marlott'ta. Blackmoor ovasının öteki yanında.»

«O halde seni daha önce gördüm ben...»

«Evet; çayırıltaki dansta; ama benimle dansetmedin. Ah, inşallah bu bizim için bir kötüye işaret değildir.»

XXXI.

Tess hemen ertesi gün annesine dokunaklı bir mektup yazdı. Hafta sonunda mektubuna Joan Durbeyfield'den, geçen asırdan kalma çarpık çurpuk yazısıyla bir cevap geldi:

Sevgili Tess, bu satırları seni, şimdi beni bıraktıkları gibi iyi bulmalarını umarak yazıyorum. Bunun için Allah'a şükürler olsun. Sevgili Tess, yakında evleneceğine çok memnun olduk. Ama sualine gelince, Tess, ikimizin arasında kalsın; geçmiş sıkıntılarından ona sakın bahsetme. Babana herşeyi anlatmadım. Kendi saygı değerliliği üzerine o kadar mağrurdur ki... Sözlünün de onun gibi olduğuna eminim. Bir çok kadınlar, memleketin en soylu ailelerinden olanlar bile, zamanında bir takım sıkıntılara katlanmışlardır. Başkaları kendininkileri dünyaya ilan etmediklerine göre sen niçin edeceksin? Özellikle aradan o kadar uzun bir zaman geçti ki... Ona

birşeyler anlatmaya kalkışırsan aptallık etmişsin olursun. Hem bu senin suçun değildi. Bana bunu elli kere de sorsan aynı cevabı veririm. İçindekileri tümüyle söylemek gibi çocukça bir huyun olduğunu bildiğimden ona hiç bir şey anlatmayacağın üzerine bana söz ver. Bunu kendin için yapmalısın. Bu kapıdan çıkıp giderken söz vermiştin zaten. Sorduğun suali yahut evlenmek üzere olduğunu babana söylemedim. Çünkü gider her yerde anlatır? Zavallı saf adam. Sevgili Tess. Cesaretini kaybetme. O kısımlarda fazla bulunmadığı bulunsa bile iyi olmadığından sana düğün için bir şişe Cyder yollamak istiyorum. Şimdilik bu kadar. Genç adamına sevgilerle... Seni seven annen.

J. DURBEYFIELD

Tess, «oh, anne, anneciğim,» diye mırıldandı.

Mrs. Durbeyfield'in neşeli kişiliği üzerinde acı olayların etkisinin ne kadar hafif olduğunu anlıyordu. Annesi hayatı, Tess'in gördüğü gibi görmüyordu. Geçmiş günlerin akıldan çıkmayan acı macerası annesi için gelip geçici bir olaydan başka bir şey değildi. İleri sürdüğü nedenler ne olursa olsun, belki de Joan Durbeyfield öğütlediği, izlenecek yol üzerinde haklıydı. Görünüşte susmak sevdiği kişinin mutluluğu için yapılacak en iyi şeydi; susacaktı.

Böylece dünyada davranışlarını kontrol etmeye hakkı olan tek kişiden aldığı emirle aklı başına getirilen Tess sakinleşir gibi oldu. Sorumluluk duygusu yer değiştirmişti. Tess'in kalbi haftalardan beri ilk defa olarak bir kuş gibi hafiflemişti. Genç kızın başarısını izleyen Sonbaharın sona eren günlerini Ekim ayı karşıladı. Tess hemen hemen kendinden geçişe benzeyen bir ruh hali içinde yaşıyordu.

Clare'ye olan aşkında maddi hiçbir taraf yoktu; Tess'e göre Clare iyi olan herşeydi: Bir yol göstericinin, filozofun, arkadaşın bilmesi gereken herşeyi biliyordu. Onun kişiliğinin her çizgisinde erkek güzelliğinin kusursuzluğunu ruhunda bir azizin ruhunu, zekasında Peygamber'in zekasını bulu-

yordu. Başına bir taç takmış gibiydi. Clare'nin ona olan sevgisi ise Tess'in kalbini ona karşı tapınmaya benzer bir duyguyla dolduruyordu. Tess'in dipleri yokmuş gibi görünen kocaman, tapınır gibi bakan gözlerinin derinliklerinde genç adama karşı asla sönmeyecek bir aşkın pırıltıları seziliyordu.

Böylece Tess geçmişİ aklından çıkardı... Yaşantısının o bölümünün üstüne bir örtü çekti; insanın tehlikeli, için için yanan bir kömür parçasının üstüne basışı gibi bastı.

Erkeklerin kadınlara olan sevgilerinde Angel kadar bençil duygulardan uzak, cömert ve koruyucu olabileceklerini bilmiyordu Tess Angel Clare, Tess'in bu konudaki karşıt düşüncelerinin topunu bozmuştu; adilikten uzaktı; çok duyguluydu; kendini kontrol etmesini biliyordu; onda kaba denebilecek hiçbir şey yoktu. Görünüşü soğuk olmasına rağmen sıcak olmaktan çok parlaktı... Byron (1) dan çok Shelley (2) gibiydi; umutsuzcasına sevebilirdi ama aşkı daima hayal gücüne, ruhsal yöne dayanırdı; bu, sevileni kendi benliğine karşı kıskançcasına koruyan titiz bir duyguydu. Bu hal Tess'i şaşırttı, kendinden geçirdi; erkek cinsine duyduğu öfke, Clare'nin sayesinde kayboldu.

Birbirlerinin yakınlığını içtenlikle arıyorlardı; Tess dürist inancıyla onunla beraber olmak için duyduğu arzuyu saklamıyordu; açıkça söylemek gerekirse, Tess'in erkekleri kendisine çeken cinsiyetindeki şaşırtıcı nitelik, bu konudaki içgüdülerinin toplamı, Clare gibi kusursuz bir erkek için tatsız kaçabilirdi. Nişanlılık devresinde Tess'in bildiği tek kural, hiçbir şeyden çekinmeden arkadaşlık etmektir. Bunda Tess için hiçbir gariplik yoktu; yine de Tess'in durumu Clare'ye, mandıra halkınca ne kadar olağan karşılandığını görünceye dek garip bir şekilde erken oluyormuş gibi geldi. Böylece Ekim ayının güzel akşamlarında otlaklar boyunca uzanıp kıvrıla

---

(1) İngiliz Şairi 1788 — 1924.

(2) İngiliz şairi. 1792 — 1822

kıvrıla nehre katılan, ağır ağır akan derelerin kıyılarını izleyen yollarda dolaştılar, küçük tahta köprülerden öte yana geçtiler, geri döndüler. Güneşin yatay ışınları görünüm üzerinde tozlu bir parlaklık yaratırken çağıltısı konuşmalarına eşlik eden su bendinden hiç uzak kalmadılar. Ağaçların, çitlerin gölgelerinde küçük, mavî kurbağalar gördüler. Bütün bu zaman zarfında pırıl pırıl güneş başka taraftaydı.

Otlakların biçilme, kış sulaması için küçük su yollarını temizleme ve ineklerin basarak bozdukları setleri tamir etme zamanıydı. Onun için şurada burada çalışan erkek işçilere rastlıyorlardı. Nehrin ova kadar genişlediğinde getirdiği kehribar kadar kara, kürekler dolusu balık özlenmiş incelmşti. Ovanın tüm bereketliliği işte burdan geliyordu.

Clare aslında, o sırada dudakları aralık, yüzünde bir hayvanın ürkek haliyle yan yan işçilere bakan Tess kadar utançgaç olmasına rağmen kolunu bu gibi şeylere alışkınmış gibi genç kızın belinden çekmiyordu.

«Onların önünde bana böyle sarılarak sana ait olduğumu göstermekten çekinmiyorsun!» dedi Tess hoşnutlukla.

«A, Hayır!»

«Ama Emminster'deki arkadaşlarının kulağına varırsa... Senin benimle, bir sütçü kızla bu şekilde dolaştığın...»

«Şimdiye dek görülmüş en alımlı sütçü — kızsın!»

«Belki de gururlarına vurulmuş bir hakaret sayacaklardır.»

«Sevgili kızım... Bir d'Urberville, bir Mr. Clare'yi küçük düşürecek ha! Senin böyle bir aileden olman benim için büyük bir şans! Bunu evlendiğim zaman yaratacağım büyük heyecan için saklıyorum. Papaz Tringham'dan atalarının bütün niteliklerini öğreneceğim, belgeleri alacağım. Sonra benim geleceğim aileme hiç etkilemeyecek... Dış görünüşünü bile... İngiltere'nin bu bölgesini, belki de İngiltere'yi terkeceğiz. Buradakilerin bize ne gözle baktıklarının önemi var mı? Buradan gitmek hoşuna gidecek değil mi?»

Tess, yalnızca olumlu bir baş sallamasıyla yetindi. Dünyayı onunla, yakın arkadaşıyla dolaşmak düşüncesi içinde öyle büyük bir heyecan uyandırmıştı ki. Duyguları kulaklarını tıpkı dalgaların çağıltısı gibi doldurdu. Gözlerine dek yükseldi. Elini, Clare'ninkinin içine koydu. Köprünün altından güneşin erimiş maden parlaklığıyla aksedecek kamaştırdığı yere doğru yürüdüler.

Hareketsiz durdular. Suyun düzgün yüzeyinde küçük tüylü başlar belirdi; ama kendilerini tedirgin eden varlıkların geçip gitmediğini, durduklarını görünce yeniden kayboldular. Nehir kıyısında, bu mevsimde akşam üstleri erkenden basan sis Tess'in kirpiklerine, Clare'nin başına, kaşlarına kristal tanecikleri halinde çökünceye dek oyalandılar.

Daha sonra, Pazar günleri, ortalık iyice karardığı zamanlarda gezindiler. Nişanlanmalarından sonraki ilk Pazar akşamı, dışarda olan mandıra halkından bazıları, söylenenleri işitemeyecek kadar uzakta olmalarına rağmen Tess'in duygulu, heyecandan kesik kesik çıkan konuşmalarını işittiler; Clare'nin koluna dayanmış yürürken, kalbinin atışlarıyla heceler halinde dökülen kelimelerdeki çırpınışa, halinden hoşnut duraklamalarına, doğada hiçbir şeye benzemeyen tüm kalbini koyduğu kahkahalarına dikkat ettiler; sevdiği, diğer bütün kadınlardan koparıp kazandığı erkeğinin yanında olan bir kadının kahkahalarıydı bunlar...

Artık Clare'ye olan sevgisi Tess'in varlığının tek kaynağı, nefes alıp — veriş olmuştü; bu sevgi Tess'i ışıklı bir gübre gibi sarıyor, geçmişteki üzüntülerini unutturmaya yönelten bir aydınlık kazandırıyordu; ona dokunmaya kalkışan kuşku, korku, kaygı ve utanç gibi sıkıntılı hayalleri geri atıyordu; korkuların kurtlar gibi sınırları belirli çizgilerle çevrili olan ışığın dışında beklediklerini biliyordu; ama onları orada aç bir uysallık içinde tutacak büyük, sihirli güce sahipti.

Ansız anımsama yeteneğiyle, ruhsal unutuş birlikte yü-

rürler. Tess neşe içinde dolaşıyordu ama ışığın dışındaki kararlık şekillerin daima yayılıp beklediklerini biliyordu. Her gün bir parça yaklaşıyor, yahut uzaklaşıyor olabilirlerdi. İkisinden bir kaçınılmazdı.

Bir akşam Tess ile Clare, evde başka kimse olmadığından içerde oturmak zorunda kalmışlardı. Şurdan burdan konuşurlarken Tess başını kaldırıp düşünceli düşünceli Clare'ye baktı. Erkeğinin hayranlık dolu bakışlarıyla karşılaştı.

«Sana layık değilim... Hayır değilim!» diye haykırdı. Clare'nin gösterdiği bağlılık ve bundan kendisinin duyduğu hoşnutluk karşısında dehşete kapılmış gibi alçak sandalyesinden fırladı.

Clare, «böyle konuşmanı istemiyorum, Tess,» dedi, «üstünlük çirkin gelenekler topluluğunun kolayca uygulanmasında değil, dürüst, adil, sadık, saf, sevimli ve iyi şöhretli kişiler arasında bulunur. Tıpkı senin gibi, sevgili Tess'im.»

Tess boğazına takılan hıçkırıklara karşı koymaya çalıştı. Son yıllarda, kilisede söylenen o erdemli sözler kalbini ne kadar sızlatmıştı! Ve Clare'nin aynı şeyleri söylemesi ne kadar garipti.

Tess «niçin kalıp beni sevmedin! Ben o altı yaşındayken; küçük kız ve erkek kardeşlerimle otururken; çimenlikte dans etmek için aramıza karıştığında, niçin, niçin?» dedi ellerini sinirli sinirli oğuşturarak.

Clare kendi kendine onun ne kadar dakikası dakikasına uymayan bir kız olduğunu düşündü; mutluluğu tümüyle Clare'ye bağlıydı. Tess'e karşı çok dikkatli davranması gerektiğini anlıyordu; bu yüzden genç kız yatıştırmaya, ona yeniden inanç vermeye çalıştı:

«Ah, niçin kalmadım!» dedi, «ben de aynı şeyleri hissediyorum. Bilseydim! Ama bunun için pişmanlık duyman yersiz; niçin pişman olacaktıydın?»

Tess kadınca bir seziyle konuyu değiştirdi...

«Senin kalbine dört yıl daha fazla sahip olurdum, o za-

man. Yıllarım ziyan olmazdı... Daha uzun bir mutluluk devrem olurdu.»

Böyle ızdırap çeken Tess'in gersinde aşk maceralarıyla olgunlaşmış bir kadın yoktu; basit yaşantısı olan, henüz yirmi bir yaşına bile girmiş, toy günleri sırasında bir kuş gibi kapana sıkışmış çaresiz bir kız vardı. Tess kendine gelebilmek için odadan çıktı.

Clare, ocaktaki çengellerin üstüne yerleştirilmiş bir kucak dolusu yeşil, dişbudak ağacı odunlarının saçtığı neşeli alevlerin başında kaldı; odunlar tatlı tatlı çıtırdıyor, uçlarından sızan öz suyu ıslığa benzer sesler çıkarıyordu. Tess geri döndüğünde eski benliğini bulmuştu.

«Bir parça kaprisli olduğunu düşünmüyor musun, Tess?» dedi Angel. Tess'in sandalyesinin üstüne bir minder koydu. Kendisi de onun yanındaki kanapeye oturdu. «Tam sana bir şey soracakken gittin, Tess!»

Tess, «evet, belki de kaprisli bir insanım,» diye mırıldandı. Aniden Clare'ye yaklaştı. Elini onun kolları üstüne koydu. «Hayır, Angel. Aslında hiç kaprisli değilim ben; karakter bakımından demek istiyorum!» Kaprisli bir kadın olmadığını daha iyi anlatabilmek için, kanepeye, Clare'nin yanına oturdu. Başının, onun omuzuna dayanacak bir yer bulmasına izin verdi. «Bana ne soracaktın? Sor, cevap vereyim.» diye alçak gönüllülükle konuştu.

«Beni seviyorsun. Evlenme teklifimi kabul ettin. Bunu bir üçüncü sorun izliyor: Ne zaman evleneceğiz?»

«Ben bu şekilde yaşamaktan hoşlanıyorum.»

«Ama yeni yılda, yahut bir parça daha sonra kendi başıma işe atılmak istiyorum. Yeni durumumun çeşitli işlerine dalmazdan önce yardımcımı sağlamak istiyorum.»

Tess çekine çekine, «ama,» dedi «aslında bütün bu işler hallolduktan sonra evlenmemiz daha doğru olmaz mı? Gerçi senin gitmene, beni burada bırakmana dayanamam ama!»

«Elbette dayanamazsın... Zaten iyi bir hal çaresi değil

söylediğın. Başlıyacağım işte bana bir çok bakımlardan yardım etmeni istiyorum. Ne zaman evleneceğiz. İki hafta sonra olsa?»

Tess derhal ciddileşerek, «olmaz!» diye atıldı, «düşünmem gereken o kadar çok şey var ki!»

«Ama...»

Angel Tess'i yavaşça kendine doğru çekti...

Evliliğın gerçekliği bu kadar yakında belirince ürkütücü oluyordu. Meseleyi daha fazla konuşmalarına fırsat kalmadı. Odasının olanca aydınlığında Mr. Crick, karısı ve sütçü kızlardan ikisi belirdi.

Tess lastik top gibi Clare'nin yanından fırlayıp kalktı. Gözleri pırıl pırıl parlıyordu. Yanakları pembeleşmişti.

Sinirli sinirli, «sana bu kadar yakın oturunca ne olacağını bilirim ben,» dedi «kendi kendime elbette gelecekler, bizi yakalayacaklar diyordum. Dizlerinin üstünde oturmuyordum. Nerdeyse oturacakmış gibi görünmeme rağmen...»

«Eh, söylemeseydin, bu ışıktaki nerede oturduğuna dikkat bile etmiyecektik,» diye Mr. Crick cevap verdi. İzdivaçla ilgili duygulardan hiçbir şey anlamayan bir adamın duygusuz yüzüyle karısına bakarak konuşmaya devam etti: «Bak, Christianer; bu, insanların başkaları hiçbir şey düşünmediği halde birşeyler düşündüklerini farzettiklerini gösteriyor. Ah, hayır, Tess söylemeseydin, nerede oturduğuna dair hiçbir şey düşünmiyecektik... Hiç olmazsa ben düşünmiyecektim.»

«Yakında evleniyoruz,» dedi Clare birdenbire.

«A, sahi mi? Çok memnun oldum buna, efendim. Bir zamandır böyle bir şey yapacağınızı bekliyordum. Tess, bir sütçü — kız olamayacak kadar üstün bir kişiliğe sahip... Bunu onu ilk gördüğüm an düşündüm. Bir erkek için büyük ikramiyedir o yanında olduğu sürece bir erkek hiç sıkıntıya düşmez.»

Tess bir yolunu bulup ortadan kayboldu. Crick'in sakın-

casız övgülerinden çok onun peşinden içeri giren iki kızın bakışlarından kaçmıştı.

Akşam yemeğinden sonra odaya çıktığında üç sütçü kız da oradaydı. Hepsi de yataklarının üstüne, yüzleri bembeyaz, intikam alacak hayaletler dizisi gibi oturmuşlar, Tess'i bekliyorlardı.

Ama Tess onların içinde kötülük olmadığını derhal anladı. Kızların kendilerini sahip olmayı ummadıkları bir şeyi kaybetmiş gibi hissetmeleri olanaksızdı. Dalgındılar.

Retty bakışlarını Tess'ten ayırmadan, «Clare onunla evlenecek.» diye mırıldandı, «yüzünden nasıl da belli!»

Marian, «onunla gerçekten evlenecek misin?» diye sordu. Tess, evet,» diye cevap verdi.

«Ne zaman?»

«Bir gün.»

Kızlar bu cevabı yeterli bulmamışlardı.

Izz Huett, «EVET... onunla EVLENECEK... bir centilmenle!» diye tekrarladı.

Üç kız büyülenmiş gibi birbirini peşi sıra yataklarından çıktılar. Gelip Tess'in çevresinde durdular. Retty ellerini, böyle bir mucizeden sonra arkadaşının halâ gerçek olup olmadığını anlamak istemiş gibi Tess'in omuzlarına koydu. Diğer iki kız da Tess'in beline sarıldı. Üçü de onun yüzüne bakıyorlardı.

«Ne kadar da belli! Düşündüğümden de fazla.» dedi Izz Huett.

Marian, Tess'i öptü. Dudaklarını çekerken, «evet,» diye mırıldandı.

«Bu Clare'ye olan aşkı yüzünden mi, yoksa oraya başka dudakların dokunmasından mı ileri geliyor?» diye Izz Huett gizli bir istihzayla sordu.

Marian, «ben onu düşünmüyorum,» dedi yalnızca, «ben durumun garipliğini düşünüyorum... Onun karısı olacak. Başka biri değil, Tess olacak. Buna olmaz diyemem. Hiçbirimiz

diyemeyiz. Çünkü biz böyle bir şey düşünmedik. Onu yalnızca sevdik. Yine de onunla başka biri evlenmeyecek; soylu bir hanım, ipekler, satenler içinde bir kadın evlenmeyecek; bizim gibi yaşayan biri evlenecek.»

Tess yavaşça, «bu yüzden benden nefret etmediğinize eminmisiniz?» diye sordu.

Kızlar beyaz gecelikleri içinde, cevaplarının Tess için ne gibi bir anlama geleceğini düşünüyorlarmış gibi bir süre durdular.

«Bilmiyorum, bilmiyorum!» diye mırıldandı Retty Priddle, «senden nefret etmek istiyorum ama edemiyorum.»

Izz ile Marian onun peşinden; «ben de öyle hissediyorum,» diye atıldılar, «senden nefret edemiyoruz. Birşey buna engel oluyor.»

Tess «sizlerden biriyle evlenmeliydi,» diye mırıldandı. «Neden?»

«Siz hepiniz benden daha üstünsünüz.»

«Senden daha mı üstünüz?» diye kızlar hayretle mırıldandılar, «hayır, doğru değil bu Tess!»

Tess, «öylesiniz!» diye heyecanla tekrarladı. Sonra kendini onların kollarından kurtararak ağlamaya başladı. Konsola dayanmış, sürekli olarak, «evet, evet,» diyordu.

Artık ağlamaya başlamıştı ya bir türlü kendini tutamıyordu.

«Sizlerden biriyle evlenmeliydi. Şimdi bile onu böyle bir şeye razı edebilirim! Siz ona daha uygunsunuz... Ne söylediğimi bilmiyorum! A! A!»

Kızlar onun yanına gittiler. Çevresini aldılar. Ama hiçbir kırıklar Tess'in yüreğini parçalıyor gibiydi.

«Bir parça su getirin,» dedi Marian, «sinirlendirdik onu. Zavallı kız, zavallı kız!»

Tess'i yavaşça yatağına götürdüler. Onu içtenlikle öptüler

«Onun için en uygun kişi sensin,» dedi Marian, «daha bilgilisin, bizden. Hele sana o kadar çok şey öğrettikten sonra... İftihar etmelisin, gurur duymalısın seni seçti diye.»

Tess, «evet, gurur duyuyorum,» diye mırıldandı, «kendimi böyle üzüntüye kaptırdığım için de utanıyorum.»

Hepsi yataklarına girdikten sonra Marian seslendi:

«Onun karısı olduğun zaman Tess, bizi, onu sevdiğimizi sana nasıl anlattığımızı; senden nefret etmemeye çalıştığımızı, nefret etmediğimizi, onun bizi seçmesini asla beklemediğimizi aklına getir. Unutma!»

Bu sözler üstüne Tess'in yastığına acı, yakıcı gözyaşları dökmeye başladığını, nasıl kalbi parçalanarak, annesinin öğütüne rağmen Angel Clare'ye tüm hayat hikayesini anlatmaya karar verdiğini kızlar farketmediler... Angel Clare'ye ihanet etmiş, arkadaşlarına karşı dürüst davranmamış gibi hissediyordu kendini. Bu sessizliği devam ettirmektense uğruna yaşadığı, nefes aldığı kişinin kendisinden nefret etmesine, annesinin onu aptal yerine koymasına izin verecekti.

XXXII.

Bu pişmanlık dolu ruh hali Tess'i düğün gününü kararlaştırmaktan alıkoymuştu. Angel'in bütün ısrarlarına rağmen, kasım ayının başlangıcı onları düğün tarihini hala kararlaştırmamış olarak buldu. Tess herşeyin olduğu gibi devam etmesini isteyen sürekli bir nişanlılık hayatı istiyor gibiydi.

Şimdi ova değişiyordu, ama akşamın erken saatlerinde süt sağılmadan önce bir parça tenbellik edebilmek için hava hala yeteri kadar sıcaktı. Yılın bu zamanında bir saat kadar boş kalabiliyorlardı. Güneşin yönündeki nemli çimenlere bakınca, denizin üstündeki mehtabın izi gibi incecik örümcek ağlarının ışıltılı kıpırdanmaları görülüyordu. Saltanatlarının kısa süreceğinden habersiz olan sivrisinekler bu yolun aydınlığında dolaşıyorlar, içlerinde ateş taşıyorlarmış gibi ışı-

saçıyorlar, sonra da bu çizginin içinden çıkıp tamamen kayboluyorlardı. İşte bu görünümünün önünde Angel Tess'e düğün tarihini halâ kararlaştırmadıkları hatırlatıyordu.

Yahutta Mrs. Crick'in Angel'e fırsat vermek için uydurduğu işlerde Tess'e yardımcı olmaya çalışırken düğün tarihini kararlaştırmaya çalışıyordu genç adam. Sık sık, hamileliği ilerlemiş ineklerin durumlarını öğrenmek için çiftliğin yamaçlardaki samanlıklarına gidiyorlardı. Her gün sürülerle inek, yavrularını doğuruncaya kadar kaldıkları bu lohusa hastanelerine yollanıyorlardı. Buzagı yürümeye başlar başlamaz da ana ile yavru geri mandıraya getiriliyorlardı. Tabii danaların satılmasından önce de süt — sağma işi oluyordu. Ama çok azdı. Ve danalar satılır satılmaz sütçü kızlar eskisi gibi çalışmaya başlıyorlardı.

Bu gece yürüyüşlerinin birinden dönerlerken ovanın hemen üstündeki kayalık bir sırta vardılar. Durup dinlendiler. Şimdi nehir yatağında yükselmişti. Setlerin çevresinden fışkırarak, kanalların altından çağıldılarak akıyordu; en küçük hendekler bile sızla doluydu; kestirme yoldan gitmeye imkar yoktu. Yaya yolcular ana yolu izlemek zorunda kalıyorlardı. Karanlıklar içindeki ovanın yüzeyinden sayısız sesler yükseliyordu; hayallerinde, aşağıda büyük bir kentin bulunduğu, seslerin bu kente ait olduğu duygusu uyanıyordu.

«On binlerce insan var gibi geliyor bana,» dedi Tess, «Pazar yerlerinde toplantılar yapıyorlar, tartışıyorlar, ağlıyorlar, inliyorlar, dua ediyorlar, lanetler savuruyorlar.»

Clare, Tess'in anlattıklarına pek kuiak vermiyordu.

«Crick, sana kış aylarında fazla yardımcıya ihtiyacı olmadığını bahsetti mi, şekerim?» dedi.

«Hayır,» diye Tess cevap verdi.

«İneklerin sütü gittikçe çekiliyor.»

«Evet. Dün altı yedi tanesi daha samanlığa gitti. Önceki gün de üç tanesi. Yirmi tane inek gitti, şimdiye kadar. Yani

buzağılama devresinde bana ihtiyacı yok mu demek istiyorsun? Demek artık beni istemiyor! Oysa öyle gayret ettim ki...»

«Crick seni istemediğini kesinlikle söylemedi. Ama aramızdaki ilgiyi bildiğinden Noel'de buradan giderken seni de almamın doğru olacağını söyledi. Saygılı ve iyi — niyetli bir kişi gibi davrandı. Sensiz ne yapacağını sorduğum zaman da zaten kadın işçiye ihtiyacı olmadığını anlattı. Böylece seni düğün tarihini kararlaştırmaya zorladığım için günahkar sayılı-
rım!»

«Bundan hoşnut olman gerektiğini sanmıyorum, Angel. Çünkü istenmemek daima üzücüdür. Duruma uygun düşse bile!»

«Evet, dediğin gibi durumumuza uygun düşünüyor, istenmemen... Bunu sen de kabullendin. Angel parmağını Tess'in yanağına sürdü. «Ah!» dedi.

«Ne var?»

«Kısıkvrak yakalandığından olacak yanaklarına kan çıktı! Ama bunu niçin böyle alaya alıyorum! Doğru değil yaptığım... Hayat çok önemli!»

Tess artık durumu iyice kavriyordu. Angel'le evlenmekten, akşamki duygularına uyarak vazgeçmek, mandırayı terketmek, yabancı bir yere gitmek anlamına geliyordu; başka bir mandıraya gidemezdi; artık buzağılama devresinde olduklarından sütçü — kızlara ihtiyaç yoktu. Angel Clare gibi tanrısal bir varlığın bulunmadığı bir ziraat çiftliğine gitmek ise... Tess'in bütün benliği bu düşünceyi nefretle karşılıyordu. Hele eve dönmek düşüncesinden iyiden iyiye kaçınıyordu.

Angel Clare, «sahi söylüyorum, Tess,» diye devam etti, «Noel'de burdan ayrılmam kuvvetle ihtimal dahilinde olduğuna göre, seni kendi malım olarak götürmemden daha uygun ve arzu edilecek bir şey olamaz. Sonra dünyanın en düşüncesiz kızı olsaydın, ebediyen bu şekilde yaşıyamıyacağımızı anlardın.»

«Keşke yaşabilsek, Daima yaz ve sonbahar olsa ve sen daima bana böyle kur yapsan!»

«Daima yapacağım, Tess!»

«Ah, biliyorum, yapacaksın!» Tess ona duyduğu inancın heyecaniyle konuşuyordu. «Angel, ebediyen senin olacağım günün tarihini kararlaştıralım.»

Böylece, sağdaki — soldaki onbinlerce akıcı sesin ortasında, karanlıklar içinde yürürlerken, düğün gününü kararlaştırdılar.

Mandıraya varır varmaz da derhâl haberi Mr. ve Mrsö Crick'e söylediler. Sırlarını saklamalarını istediler. Çünkü aşıkların ikisi de evlenmelerinin mümkün olduğu kadar gizli tutulmasını istiyorlardı. Yakında Tess'e yol vermeyi düşündüğü halde Mr. Crick, onu kaybetmekten duyacağı büyük üzüntüden bahsetti. Sütün kaymağını kim alacaktı? Angelbury ile Sandborune'li hanımlar için süslü tereyağ kalıplarını kim hazırlayacaktı? Mrs. Crick, düğün gününü kararlaştırdıkları için onları tebrik etti. Daha Tess'i görür görmez basit bir köylü kızı olmadığını anladığını, onun değerli bir erkeğin eşi olacağını hissettiğini söyledi.

Artık Tess hiçbir istek duymadan, üzülmeyen, sevinmeyen, gününü gün etmeye başlamıştı. Söz vermişti: düğün gününün tarihi yazılmıştı; Tess'in yaratılıştan parlak zekası, tarlalarda çalışanlara ve Doğa'nın olaylarıyla yakından haşır neşir olanlara özgü kaderci inançları kabullenmeye başlamıştı; bu yüzden sevgilisinin ileri sürdüğü herşeyi sessizce kabulleniyordu.

Yine de annesine bir mektup yazdı; ona düğün tarihini bildirirken aynı zamanda öğüt vermesi içinde yalvarıyordu. Belki annesi üzerinde pek durmamıştı ama onunla evlenecek olan erkek bir centilmendi. Evlendikten sonra yapacağı bir açıklamayı belki kaba, köylü bir erkek olumlu karşılayabilirdi. Fakat onda aksi bir etki yaratabilirdi. Oysa Joan Durbeyfield bu mektuba cevap vermedi.

Derhal evlenmelerinin gerekliliği üzerine Angel Clare'nin ileri sürdüğü nedenlere rağmen gerçekte acele ediyorlardı; bunu daha sonra kendileri de anladılar, Tess'i ateşli bir aşktan çok hayal oldu bir içtenlikle seviyordu. Önceleri düşündüğü gibi yaşayacağı çiftlik hayatında böyle saf ve sevimli bir varlığın bulunabileceğini aklına getirmemişti. Saflık yalnızca sözde kalan bir şeydir; oysa Angel buraya gelinceye kadar saflığın bir kişide nasıl elle tutulur gibi bir canlılık kazanacağını bilmiyordu. Hayata gerektiği gibi başlayabilmesi için daha bir iki yıl lazımdı.

Tess bir seferinde çekine çekine, «İngiltere'nin ortasında kuracağın çiftliğe yerleşinceye kadar beklememiz daha doğru olmaz mı?» diye sordu. O sırada Angel çiftliğini İngiltere'nin orta bölümünde kurmayı düşünüyordu.

«Doğrusunu istersen Tess, seni sevgimin ve kanadımın altında görmek istiyorum. Başka bir yerde değil.»

Angel'in ileri sürdüğü neden bir bakıma yerindeydi; Tess'in üzerindeki etkisi o kadar belirliydi ki... Genç kız onun alışkanlıklarını, tavırlarını, sözcüklerini, hoşlandığı ve hoşlanmadığı şeyleri öğrenmişti. Tess'i arkada bırakmak, onun Angel ile olan uygunluğunu kaybetmesine sebep olmak demektir. Angel onu bir mevsim daha idaresi altında tutmak istiyordu. Anne ve babası Tess'i, uzak bir çiftliğe gitmezden önce, bir kerecik olsun görmek isteyeceklerdi. Gerçi onların hiçbir düşüncesi Angel'i yolundan çevirmezdi. Ama Angel işe başlamak için yararlı bir fırsat kollarken bir evde bir kaç ay birlikte kalmalarının Tess için çok yararlı olacağını düşünüyordu; böylece Tess, papaz — evinde geçireceği, sıkıntılı bir imtihan gibi gelecek olan tanışma günlerine hazırlanmış olacaktı.

Angel mısır yetiştirmeyi düşündüğünden bir un değirmenin nasıl çalıştığını da görmek istiyordu. Wellbrige'deki büyük bir değirmen sahibi, eski zamanlardan beri süre gelen çalışma şeklini istediği zaman inceleyebileceğini söylemişti. Cla-

re bir gün, bir kaç mil uzaktaki bu yere işin bazı noktalarını konuşmak için gidip dönmüştü. Tess onun Wellbridge'deki un değirmeninde bir kaç gün kalmaya kararlı olduğunu anladı. Onu bu karara vardırان şey neydi? Un değirmeni üzerine bilgi edinmekten çok, bir zamanlar ünlü d'Urbervillerin malikanesi olan bu çiftlikte kalabilecek bir yer temin etmesiydi. İşte Clare sorunları hep böyle hallederdi; kendisiyle hiç bir ilgisi olmayan bir duyguyla harekete geçerdi; düğünden sonra derhal yola çıkmaya, hanlarda, kentlerde dolaşacaklarına orada bir iki hafta kalmaya karar verdiler.

«Sonra da İngiltere'nin öteki yanındaki, bahsini işittiğim bazı çiftlikleri görmeye gideriz.» dedi Angel, «Mart yahut Nisan ayında da anne ve babama bir ziyarette buluruz.»

İşte ortaya çıkan sorunlar teker teker halloldu. Ve gün, Tess'in onun olacağı kaçınılmaz gün, yakınlaştı, bir dev gibi görünmeye başladı. Tarih aralık ayının otuz — biri, yeni yılın arifesiydi. «Clare'nin karısı olacağım,» diyordu Tess kendi kendine. Bu mümkün müydü? İkisi birleşecek, tek bir varlık olacaklardı. Aralarında onları ayıran hiçbir şey bulunmayacaktı; niçin olmasındı? Ama niçin?

Pazar sabahı Izz Huett kiliseden döndü. Tess ile özel olarak konuştu.

«Bu sabah evlilik konuşmasında adın söylenmedi.»

«Ne?»

Izz, «bu sabah ilk defa söylenmesi gerekirdi,» dedi Tess'e. Sükûnetle bakarak, «gerçekten yeni yıl arifesinde evleneceksiniz, değil mi?»

Öteki acele bir baş sallamasıyla bunu onayladı.

«Adının üç kere söylenmesi gerek; oysa bundan sonra yalnız iki Pazar kaldı.»

Tess yanaklarının solduğunu hissetti; elbette, evlenecekleri üç kere ilân edilmeliydi. Belki de Angel Clare unutmuştu! Öyleyse bir haftalık bir gecikme olacaktı. Bu da bir şanssızlıktı. Aşığına durumu nasıl hatırlatabilirdi acaba? Bu ko-

nuda o kadar çekingen olan Tess aniden sevgili ödülünü kaybetmek korkusu içinde sabırsızlık ve dehşetle tutuştu.

Ama basit bir olay endişelerinin yatışmasına **sebepe oldu**. İzz nikâh ilânının yapılmadığını Mrs. Crick'e bahsetmişti. Mrs. Crick de evli bir kadın olarak konuyu Angel ile görüşmeyi kendine ödev bildi.

«Unuttunuz mu, Mr. Clare? Nikahı ilan ettirmeyi demek istiyorum?»

«Hayır, unutmadım,» dedi Clare.

Tess'i yalnız başına yakalar yakalamaz ona bu konuda teminat verdi.

«Bu konuda sana takılmalarına izin verme,» dedi, «bizim için izin teskeresi almak daha uygun olacak. Sessiz sedasız evlenmek **istiyorum**. Sana danışmadan izin teskeresi almaya karar verdim. Onun için kiliseye gittiğinde istesen de adını işitemiyeceksin.»

Tess gururla, «zaten işitmek istemiyorum,» dedi.

Birinin ortaya çıkıp geçmişi nedeniyle nikâha engel olabileceğinden çok korkan Tess için işlerin yolunda gittiğini öğrenmek derin bir ferahlık duymasına sebep oldu.

«Çok huzursuzum,» dedi Tess kendi kendine, «belki de bu güzel şeylerin acısı daha sonra bol bol çıkacak. Çoğunlukla öyle olur. Keşke benim de herkes gibi evleneceğim ilân edilseydi!»

Ama herşey yolunda gitti. Tess, Clare'nin onu elindeki en güzel giysisiyle mi gelin olmasını istediğini, yoksa yeni bir giysi mi almasını isteyeceğini bilmiyordu. Mesele, Clare'nin herşeyi önceden düşünmesi ve Tess adına kocaman paketlerin gelmesiyle halloldu. Bunların içinde Tess, planlaştırdıkları sade evlenme törenine tıpa tıp uygun bir giysinin de bulunduğu, şapkasından ayakkabısına varıncaya kadar tamam olan bir takım giyecek buldu. Angel paketlerin **gelmesinden hemen** sonra eve girdi. Tess'in yukarda paketleri açtığını işitti.

Biraz sonra Tess yüzü pembe pembe, gözleri yaşlarla dolu, aşağıya indi.

Yanağını Angel'in omuzuna dayıyarak, «ne kadar düşüncelisin,» diye mırıldandı, «eldiven ve mendil bile var! Aşkım, hayatım, ne kadar iyisin! Ne kadar müşfiksin!»

«Hayır, hayır, Tess. Londra'daki bir tüccara sipariş vermekle işi hallettim. O kadar önemli bir iş becermedim,» dedi.

Ve Tess'i hakkında daha yüksek düşüncelere yönelmekten kurtarmak için Angel ona yukarı çıkmasını, acele etmeden elbisenin üzerine uyup uymadığına bakmasını, varsa, kusurlarını düzelttirmek için köy terzisini çağırmasını söyledi.

Tess yukarı çıktı. Giysiyi sırtına geçirdi. Aynanın önünde durdu. İpek giysinin duruşuna baktı; o sırada aklına anesinin sihirli giysi üzerine söylediği bir şarkı geldi...

Asla olmayacak bir eş o,

Kusur işleyen bir zamanlar...

Bu şarkıyı Joan Durbeyfield, Tess'e çocukken, ayağı müziğe uyarak salladığı beşiğe dayalı olarak öyle bir neşe ve cilleyle söylerdi ki.. Ya giysisi Kraliçe Guénever'i ele verdiği gibi, bu giysi de renk değiştirerek Tess'i ele verirse! Tess mandıraya geldiğinden beri bu mısraları bir kerecik olsun düşünmemişti.

XXXIII.

Angel düğünden sonra, yalnızca birer aşık ve sevgili oldukları şu devrede, Tess'le birlikte bir gezinti yaparak mandıradan uzakta bir gün geçirmenin çok hoşuna gideceğini hissetti; bir daha asla tekrarlanmıyacak şartlar altında romantik bir gün geçirirlerdi; önlerinde o büyük gün ışık saçarken angel en yakın kasabada bir çarpa alış verişi yapmalarını ileri sürdü. Böylece yola çıktılar.

Clare'nin mandıradaki hayatı, kendi sınıfının dünyasına oranla bir inziva hayatı olmuştu. Aylardan beri bir kasaba-

nın yanına bile yaklaşmamış, ihtiyaç duymadığı için arabası olmamış, gerektiği zamanmandıra sahibinin atını yahut arabasını kiralamıştı. O gün tek atlı faytonu aldılar.

Sonra da hayatlarında ilk defa, tek bir şeyle ilgilenen eşler gibi alışveriş yaptılar. Yığınlarla ökseotları ve çoban püskülleriyle dolu bir Noel arefesi-ydi. Kasaba günün öneminden dolayı yörenin dört bir yanından gelmiş yabancılarla doluydu. Tess, Angel Clare'nin kolunda yüzünün güzelliğine eklenen mutluluk duygusuyla onların arasında dolaşmanın cezasını çok geçmeden ödedi.

Akşam olunca konakladıkları hana döndüler. Tess, Angel atı ve arabayı getirmeye gittiği zaman hanın kapısında durup bekledi. Hanın oturma salonundan içeri girip çıkanlar oluyordu. Bunun için kapının her açılışında odadaki ışık olduğu gibi Tess'in üstüne vuruyordu. Bu sırada içerden iki erkek çıktı. Tess'in yanından geçtiler. Bir tanesi Tess'i tepeden tırnağa hayretle süzdü. Tess, çok uzakta olmasına, Trantridge'lilerin buraya pek sık gelmemesine rağmen bu adamın oralı olduğunu anladı.

Birisi, «güzel bir kız,» dedi.

Tess'i süzen, «doğru, hayli güzel,» diye ekledi, «ama kanılmıyorsam...» Ama adam tarifi-
n geri kalan kısmını yarım bıraktı.

Clare o sırada ahırdan dönmüş, eşikte iki adamla karşılaşmış, söylenenleri işitmiş, Tess'in bir köşeye sinişini görmüş-tü. Tess'e hakaret edilmesi Angel'i bağrından yaralamıştı. Hiçbir şey düşünmeden adamın suratına bir yumruk indirdi. Adam geri geri koridora doğru gitti. Sonra kendini topladı. Tam hücumu geçmek üzereydi. Clare kapının dışına çıkarak müdafaaa durumunu aldı. Adamsa karşısındakine baktı. Yanından geçerken Tess'i tekrar bir süzdü. Clare'ye, «özür dile-
rim, efendim,» dedi, «büyük bir yanlışlık oldu. Onu başka, buradan kırk mil uzakta oturan bir kadına benzettim.»

Acele ettiğini, Tess'i hanın giriş kapısında bırakmakla su-

çun büyüğünün kendisinde olduğunu düşünen Clare bu gibi durumlarda gereken şeyi yaptı. Yumruğunun acısını gidermek için adama beş şiling verdi, birbirlerine iyi geceler dileyerek dostça ayrıldılar. Clare hanın seyisinden arabanın dizginlerini aldı. Genç çift yola koyulur koyulmaz iki adam öteki yana doğru gittiler.

Arkadaşı, «hata ettin mi gerçekten?» diye sordu.

«Zerre kadar, hata etmedim. Ama centilmenin duygularını incitmek istemedim... Ayıp olurdu.»

Bu sırada aşıklar yollarına devam ediyorlardı.

Tess kuru, anlamsız bir sesle, «düğünümüzü biraz daha sonraya bırakabilir miyiz?» diye sordu! «Yani istersek bırakabilir miyiz demek istiyorum?»

«Hayır, aşkım, bırakamayız. Adamın öç almak için zaman kazanmak istediğini mi kastediyorsun?»

«Yo onu demek istemedim... Ama bir parça sonraya alınabilirse düğünümüz...»

Tess'in ne demek istediği belli değildi. Angel ona bu gibi düşünceleri kafasından atmasını söyledi. Tess de elinden geleni yaptı. Ama ciddiye çok. Yol boyunca, eve kadar düşünceli ve ciddi durdu. «Gideceğiz. Çok uzaklara, yüz millerce uzaklara gideceğiz. Bu gibi olayların asla tekrarlanmıyama-yacağı yerlere. Geçmişin hortlağı oralara erişemez,» diye düşünüyordu.

O gece sahanlıkta birbirlerinden şefkatle ayrıldılar. Clare çatı katına tırmandı. Kalan bir kaç gün de zaman bulamamak korkusuyla Tess gerekli bazı işlerini tamamlamak için oturdu. Otururken yukarda; Angel'in odasında çarpmaya, çırpınmaya benzer sesler yükseldi. Evde ondan başka herkes uyuyordu. Clare'nin hastalandığı endişesine kapılan Tess yurkayı koştu. Clare'nin kapısını vurdu. Ne olduğunu sordu.

«Oh, hiçbir şey, hiçbir şey şekerim,» diye Angel Clare seslendi. «Seni rahatsız ettiğim için üzgünüm. Ama çok gülünç

birşey oldu: uyudum. Rüyamda sana hakaret eden adamla kavgaya ediyordum. İşittiğin gürültü, bugün paket etmek için indirdiğim portmantoma indirdiğim yumrukların sesiydi. Arada sırada uykumda böyle çılgınlıklar yaparım ben. Artık yat uyu. Bunu da düşünme.»

Bu olay Tess'in sabır bardağını taşıran son damla oldu. Geçmiş Clare'ye kendi ağzıyla anlatamazdı; ama başka bir çare vardı. Oturdu. Üç — dört yıl önceki olayların kısa bir özetini dört defter sayfasına yazdı. Bunu bir zarfa koydu. Üzerine Clare adını yazdı. Sonra iradesinin yeniden kırılmasından korkarak ayakkabılarını giymeden yukarı çıktı? Zarfı kapının altından içeri attı.

Tess geceyi pek perişan geçirdi. Sabah olunca kulağını yukardan gelecek seslere verdi. Ses her zamanki gibi geldi; Angel her zamanki gibi aşağı indi; Tess de indi. Angel onu merdivenlerin alt basamağında karşıladı. Öptü. Her zamanki gibi içten, sıcak bir öpücüktü bu!

Tess, «bir parça yorgun ve hasta gibi görünüyor,» diye düşündü. Oysa Tess'e mektup üzerine tek bir kelime olsun söylenmemişti; yalnız kaldıkları zaman bile. Herşeyi kabullenmiş olabilir miydi? Tess, Angel konuyu açmadıkça hiçbir şey söyleyemeyeceğini hissediyordu. Gün böylece geçti. Clare'nin düşündüklerini kendine saklamak niyetinde olduğu belliydi. Oysa yine eskisi gibi içten ve sevgi doluydu. Tess'in kuşku-larının boş, saçma olması mümkün müydü? Angel'in onu affetmesi mümkün müydü? Angel'in onu olduğu gibi sevmesi, endişelerini gülerek karşılaması mümkün müydü? Tess onun odasına şöyle bir göz attı. Mektuptan eser göremedi. Herhalde Tess'i affetmişti. Tess'de, Angel'in kendisini mutlaka affedeceğine dair bir inanç uyandı.

Günler geçti. Her sabah ve her akşam, Angel yine aynı Angel'di. Böylece Yeni Yıl arefesi gelip çattı... Düğün günü gelmişti.

Bu son hafta boyunca mandırada birer misafir olarak ka-

bulleniliyorlardı. Onun için Tess'e kendine özgü bir oda verilmişti. O sabah aşıklar süt sağma zamanında erken kalkmaldılar. Kahvaltıya indiklerinde odada kendi şereflerine bir takım değişikliklerin yapılmış olduğunu gördüler. Mandıra sahibi sabahın erken saatlerinde baca köşesini badana ettirmiş, kiremit ocağı kırmızıya boyatmış, eski, kara çizgilerle desenli mavi pamukludan körüğün yerine sarı ipekliden pırıl pırıl parlayan bir körük asmıştı. Böylece oda aydınlanmıştı. Adeta insanın yüzüne gülüyordu.

«Düğün şerefine bir şeyler yapmak istiyordum,» dedi. Mr. Crick «eskiden yaptığımız gibi sazlı — sözlü bir düğün istemediğiniz için bu gürültüsüzce yapabileceğim tek şey oldu.»

Tess'in arkadaşları o kadar uzaklardaydılar ki, davet edilseler bile törende hazır bulunmaları imkansızdı; zaten Marlott'tan hiç kimse davet edilmedi. Angel'in ailesine gelince: Angel gerektiği gibi yazdığı mektubunda düğün tarihini bildirmiş, hiç olmazsa içlerinden birini düğünde görmekten memnun olacağını belirtmişti. Oysa ona kızmış olacaktı ki erkek kardeşleri cevap vermeyi bile gereksemediler; anne ile babası oldukça üzüntü dolu bir cevap vermişlerdi; böyle alelacele evlenmesinden duydukları üzüntüyü belirtirlerken gelinlerinin bir sütçü kız olacağını hiç beklemediklerini ama oğullarının kendi başına karar verebilecek durumda olduğunu da yazmışlardı.

Ailesinin bu soğuk davranışı Angel'i pek üzmedi; çünkü yakında onları şaşırtacak büyük koza sahip olduğunu biliyordu. Tess'i, bir d'Urberville ve hanımefendi olarak mandıradan doğru papaz — evine götürmenin atılgan ve tehlikeli bir davranış olacağını düşünüyordu. Tess'i bir kaç ay sürecek bir yolculuktan ve eğitimden sonra anne — babasına götürmek istiyordu. O zamana kadar Tess toplumsal kuralları öğrenecekti. Tess'e, soylu d'Urberville ailesinden gelen bir kişi olarak ortaya çıkarmazdan önce öğrenmesi gereken şeyleri öğretecekti.

Angel'in davranışlarının hiç değişmemiş olması Tess'te, onun mektubu alıp almadığı üzerine suçluluk dolu bir kuşku uyandırdı. Kahvaltısını Angel'den önce bitirip kalktı. Acele yukarı çıktı. Uzun bir zamandır Clare'ye ait olan yere, bir kartal yuvasını andıran garip, sessiz odaya bir kez daha bakmak istemişti. Merdiveni tırmandı. Odanın açık kapısı önünde düşünceli, dalgın durdu. O heyecanla, iki üç gün önce mektubu attığı kapının eşiğine eğilerek baktı. Halı kapının kıyısına kadar uzanıyordu. Halının kenarının altında, Tess'in Angel'e yazdığı, artık Angel'in kesinlikle hiç görmediği belli olan mektubun zarfının soluk beyaz ucu görünüyordu.

Tess, baygınlığa benzer bir duyguyla mektubu çekip aldı. İşte burdaydı... Tıpkı elinden çıktığı gibi mühürlüydü. Yük henüz sırtından kalkmamıştı. Bütün ev düğün hazırlıklarıyla uğraşırken mektubu Angel'e veremezdi; odasına indi. Orada mektubu yırtıp attı.

Angel ile karşılaştığında rengi o kadar soluktu ki genç adam bir hayli telaşlandı. Mektubun yerini bulmuş olmaması Tess'i kahrediyordu; oysa vicdanı rahattı; çünkü hala zaman vardı; ne varki herşey bir karışıklık içindeydi. Eve girenler, çıkanlar oluyordu. Mandıra sahiplerinden tanıklık etmeleri istendiğinden hepsinin de giyinmesi gerekiyordu. Düşünmek yahut akli başında bir konuşma yapmak olanaksızdı. Tess'in Clare ile yalnız kalabildiği tek an sahanlıkta karşılaştıkları an oldu.

Tess yapmacık bir neşeyle, «seninle o kadar çok konuşmak istiyorum ki,» dedi, «Bütün kusurlarımı, kabahatlerimi itiraf etmek istiyorum.»

«Hayır, hayır senin kusurların olamaz... Hiç olmazsa bugün için mükemmel sayılmalısın, şekerim!» dedi Angel, «daha sonrın başarısızlıklarımızdan bahsedecek zamanımız olacak. Sana kendiminkini de anlatacağım.»

«Ama bunu şimdi yapmak daha iyi olacak, sanırım. Sonra belki geç kalmış oluruz.»

«Eh, benim romantik güzelim, bana herşeyi söyleyeceksin... Evimize yerleştiğimiz zaman anlatırsın. Şimdi değil. Ben de sana kendi hatalarımı anlatacağım. Şimdi günümüzü bunlarla berbat etmiyelim; sıkıntılı bir zamanımızda birbirimize kendimizden, hatalarımızdan bahseder, eğleniriz.»

«Demek anlatmamı istemiyorsun?»

«İstemiyorum. Tess. Gerçekten istemiyorum.»

Giyinmenin ve yola koyulmanın telaşı içinde daha fazla konuşamadılar. Angel'in sözleri Tess'e daha fazla kaygılanmaması için teminat vermiş gibiydi. Ondan sonraki bir kaç buhranlı saati Tess, Angel'e olan bağlılığının başka düşüncelere yer vermeyen egemenliği altında hızla geçirdi. O kadar uzun zamandır karşı koyduğu, kendini Angel'in malı yapmak, ona efendim diyebilmek, sonra da gerekliyse ölmek, olan tek arzusu onu güçlkle ilerlediği, düşünceli yoldan çekip çıkardı. Giyindikten sonra kendini parlaklığıyla tüm günahkar olayları silip atan çok renkli bir ansal bulut içinde uçuyormuş gibi hissetti.

Kilise çok uzaktaydı. Kış mevsiminde olduklarından arabayla gitmek zorundaydılar. Bir handan, arabayla yolculuk edilen devreden kalma üstü kapalı bir araba istendi. Arabanın güçlü tekerlek parmaklıkları, ağır çemberleri, büyük kavisli minderi, geniş kayışları, yayları ve şahmerdan gibi direkleri vardı. Eski günlerin gelmesini bekliyormuş gibi tam yirmi beş yıldır çalışmayıp evinde oturan sürücü, altmış yaşlarında saygı — değer bir «delikanlı» idi. Gençliğinde fazla açık havada kalmaktan ve içki içmekten romatizma illetine tutulmuştu. Sağ bacağının iç kısmında, Casterbridge'deki Kingss Arm'da devamlı çalıştığı yıllarda soylu araba direklerinin sürtünmesinden meydana gelen akıntılı bir yarası vardı.

PARTIE CARRE, bu hantal arabanın içinde, düşkün sürücünün gerisinde yerini aldı. Angel hiç olmazsa kardeşlerinden birinin sağdıç olarak bulunmasını isterdi. Oysa mektu-

bundaki nazik imaya rağmen susuşları gelmek istemediklerini anlatıyordu. Bu evlenmeyi iyi karşılamıyorlardı. Belki de törende hazır bulunmaları uygun düşmeyecekti. Onlar hayat adamı değillerdi. Sütçülerle ilişki kurmaları onların peşin fikirlerle dolu kibarlıkları üstünde hiç te hoş bir etki yaratmıyacaktı.

Zamanın hızına uyan Tess'in hiçbir şeyden haberi yoktu; hiçbir şey görmüyordu; kiliseye gitmek için tuttıkları yolu tanıımıyordu; yalnızca Angel'in kendisine yakın olduğunu farkediyordu; geri kalan her şey parlak bir sis içindeydi. Varlığını şiire borçlu olan bir çeşit tanrısal kişiydi Tess... Angel'in, birlikte yürüyüşe çıktıkları zaman anlatmak âdetinde olduğu mitoloji tanrılarından biriydi.

Evlenme, izin tezkeresiyle yapılacağından kilisede bir düzüne kadar kişi vardı; oysa bin kişi de olsa Tess'in üzerinde hiçbir etki yaratmıyacaktı. Herkes, herşey Tess'in dünyasından yıldızlar kadar uzaktı... Angel'e olan inancına yemin ettiği o derin vakar içinde basit, cinsel¹ duygular bir saygısızlık gibi görünüyordu. Diz çökmüş dururlarken törende bir duraklama oldu. Tess farkında olmadan Angel'e doğru eğildi. Omuzu genç adamın koluna değdi. Tess aklına birdenbire gelen bir düşünceyle ürkmüştü. Bu davranışı Angel'in gerçekten orada olduğuna kendini inandırmak, onun sadakatinin herşeye karşı bir delil olduğuna dair inancını kuvvetlendirmek için kendiliğinden olmuştu.

Clare Tess'in sevgisinden emindi... Tess'in bedeninin her kıvrımı bunu isbatlıyordu. Ama o anda Tess'in duygularının derinliğini, yalnızca aşkını düşündüğünü, sadeliğini, nasıl uzun bir ızdıraba katlandığını bilmiyordu.

Kiliseden çıkarlarken çanlar peşlerinden çalmaya başladı. Gösterişsiz, birbirini izleyen üç çan sesi çıktı... Kilise idarecileri böyle küçük bir topluluğun keyfi için bu kadarcık bir anlatımı yeterli bulmuş gibiydiler. Kapıya giden yolda kocasıyla birlikte kulenin önünden geçen Tess çan kulesinin pencerele-

rinden yayılan halka şekildeki seslerle titreşen havanın çevrelerinde mırıldandığını hissediyor, herşey içinde bulunduğu ansal havaya uyuyordu.

Tess'in kendini, Aziz John'ın güneşte gördüğü melek gibi nurlandığını hissettiği bu ansal durum kilise çanlarının susuşuna kadar devam etti. Düğün töreninin heyecanı da yatışmıştı: artık. Şimdi bakışları ayrıntılar üzerinde daha da açıklıkla duruyordu. Arabayı genç çifte bırakmak için Mr. ve Mrs Crcik kendi arabalarının yollanmasını istemişlerdi. Tess ilk defa bu arabanın yapılışını ve özelliklerini inceledi. Sessiz sessiz oturarak uzun bir zaman düşündü.

Clare, «bana canın sıkılmış gibi geliyor, Tessy;» dedi.

Tess elini alnına götürerek, «evet,» diye cevap verdi. «Beni pek çok şey ürkütüyor. Hepsi de öyle önemli şeyler ki, Angel. Başka şeyler de var. Asıl ben bu arabayı daha önce görmüş, çok yakından tanımış gibiyim. Çok tuhaf... Bir rüyada görmüş olmalıyım.»

«Oh, d'Urberville arabasının efsanesini işitmiş olacaksın... d'Urberville'lerin yörede çok sevildikleri devrede başlarından geçen olayın etkisinde kalmış olacaksın... Belki de bu eski, gürültülü şey sana onu anımsatmıştır.»

«Ben böyle bir efsane hiç işitmedim. Bunu bana anlatırmısın? öğrenebilir miyim?»

«Şey... En ince ayrıntılarına kadar anlatmasam daha iyi olur; on altıncı yahut on yedinci asırda d'Urberville'lerden birisi kendi aile arabasında çok korkunç bir suç işlemiş; o zamandan beri, ailenin fertleri arabayı görür, yahut sesini işitirlerse... Başka bir gün anlatayım Tess, oldukça sıkıcı bir hikâyedir... Herhalde bu araba aklına efsâneyi belli belirsiz getirmiş olacak.»

Tess, «bu efsaneyi daha önce işittiğimi hatırlamıyorum» diye mırıldandı. Angel, ailemin fertleri ölecekleri zaman mı arabayı görüyorlar, yoksa bir suç işledikleri zaman mı?»

«Ama Tess!»

Angel Tess'i öperek susturdu.

Eve vardıklarında Tess kırıgın ve isteksizdi. Artık gerçekten Mrs. Angel Clare olmuştu. Ama törel olarak bu adı taşımaya hakkı var mıydı? Bir Mrs. Alexander d'Urberville olduğu daha doğru değil miydi? Aşkın derinliği, dürüst kişilerin ayıplamaya değer saydıkları bir susuşu haklı çıkarabilir miydi? Tess bu gibi durumlarda kadınlardan ne beklendiğini bilmiyordu; bir akıl veren de yoktu.

Yine de kendisini odasında yalnız bulunca, odaya girdiği bu son günde, diz çöktü. Dua etti. Daha doğrusu dua etmeye çalıştı. Ama gerçekte kocasına yakarıyordu. Bu adama duyduğu tapınırcasına sevgi öyle bir şeydi ki kendilerine uğursuzluk getirmesinden korkuyordu. Keşiş Laurence'nin ifade ettiği düşünceyi onaylıyordu: «Şiddetli zevklerin, şiddetli sonları vardır.» Oysa böyle bir son, insancıl şartlar içinde çok umutsuz, çok kaba, çok barbar, çok ölümcül olurdu.

Orada yalnız başına diz çömüş otururken, «Oh aşkım, aşkım! Seni niçin bu kadar çok seviyorum,» diye mırıldandı, «çünkü senin sevdiğin kadın gerçekte ben değilim. Hayalinde yarattığın biri o; olmam gereken biri.»

Akşama doğru çiftlikten birlikte ayrılacakları an geldi. Angel'in un değirmeninin çalışmalarını incelemesi için oraya yakın eski bir çiftlik evinde bir kaç gün kalmak için kurdukları planı uygulayacaklardı. Artık yola çıkmaktan başka yapılacak iş kalmamıştı. Mandıradaki bütün işçiler onları uğurlamak için kırmızı kiremitten giriş yerinde bekliyorlardı; mandıra sahibi ile karısı kapıya geldiler. Tess başlarını kaygıyla önlerine eğmiş, duvar dibinde duran üç arkadaşını gördü. Ayrılma anında ortaya çıkıp çıkmamaları üzerine Tess'e yığınla sual sormuşlardı; ama işte orada duruyorlardı. Sonuna kadar zayıf, Izz'in bu kadar korkunç şekilde hüznü ve Mari-kadar sabırlı ve kuvvetli olabilmişlerdi; Retty'nin niçin bu an'ın anlamsız durduğunu biliyordu. Tess onlarınkini incelerken kendi halini bir an için unuttu.

Angel'e fısıldadı:

«Hepsini, zavallıları ilk ve son defa öper misin?» dedi.

Angel'in böyle bir vedalaşma şekline bir diyeceği yoktu; yanlarından geçerken onları Angel'e «güle, güle,» diyerek durdukları yerde sırayla öptü. Kapıya vardıklarında Tess kadınca bir bakışla bu sadaka cinsinden öpüşün bıraktığı etkiyi anlamak istedi; Tess'in bakışlarında olması gerektiği gibi bir zafer anlamı yoktu; zaten olsaydı bile arkadaşlarının halini görünce kaybolurdu. Angel'in öpmesinin, onların yatıştırılmaya çalıştıkları duygularını uyandırarak zararlı olduğu belliydi.

Bütün bunlardan Angel'in haberi yoktu. Bahçe kapısına gelince mandıra sahibi ve karısıyla el sıkıştı. Gösterdikleri ilgi için onlara son defa teşekkür etti; yola çıkmazdan önce bir an süren bir sessizlik oldu. Bu sessizliği bir horozun ötüşü bozdu. Kırmızı ibikli beyaz horoz gelmiş, bir kaç yarda ötedeki çit kazıklarının üstüne konmuştu. Ötüşü, kayalık bir vadedeki yankılar gibi, gittikçe hafifliyerek cınladı.

Sonra horoz yeniden öttü.. Hem de dosdoğru Clare'ye doğru başını kaldırarak.

«İyi,» dedi mandıra sahibi.

Tess kocasına, «horozun sesini işitmek hiç hoşuma gitmedi,» dedi, «adama söyle de arabayı sürsün. Allahaismarladık, Allahaismarladık!»

Horoz ötüşünü tekrarladı.

Mr. Crick yana doğru dönüp onu kovalıyarak, «Şışış! Defol efendi, yoksa boynunu koparacağım senin!» diye öfkeyle söylendi. İçeri girerlerken karısına «şimdi, tam şu günde olana bak!» dedi, «Horozun bütün yıl boyunca öğleden sonra ötüşünü işitmemiştim!»

«Havanın değişeceğini gösterir bu yalnızca,» dedi karısı, «senin düşündüğün şeyi değil: imkansız o!»

XXXIV.

Vadi boyunca giden düz yolda bir kaç mil ilerlediler. Wellbridge'ye varınca sola döndüler. Yöreye adını veren Elizabeth köprüsünden geçtiler. Bunun hemen gerisinde dış hatları Froom vadisinden geçenlerce çok iyi bilinen, kiraladıkları odaların bulunduğu ev duruyordu; bir zamanlar d'Urberville'lerin malikanesinin bir parçası olan bu yapı şimdi bir çiftlik evi olarak kullanılıyordu.

Clare, Tess'i elinden tutup arabadan indirirken, «Atalarının malikanesine hoş geldin,» dedi. Ama yaptığı şakaya pişman oldu.

İçeri girdiler. Yalnız iki oda kiralamışlardı. Ama çiftçinin onların gelişlerinden faydalanarak bir kaç ihtiyacını temin etmek, dostlarına ziyarette bulunmak üzere gittiğini öğrendiler. Böylece bütün ev onlara kalmıştı. İhtiyaçlarını karşılamak için bir de kadın vardı. Bu yalnızca kendilerinin olan bir çatı altında geçirecekleri ilk gündü.

Ama Clare eski Tess'i huzursuz ettiğini farkettiler. Araba gidince gündelikçi kadının gösterdiği yerde ellerini yıkamak için aşağı indiler. Tess sahanlıkta durdu. İrkildi.

Clare, «ne oldu?» diye sordu.

Tess gülümseyerek, «bu korkunç kadınlar,» diye cevap verdi, «beni çok korkutuyorlar.»

Clare başını kaldırıp baktı. Duvara yerleştirilmiş tahtaların üstündeki tabii büyüklükte iki kadın portresi gördü. Malikaneye gelen bütün müşterilerin bildiği, bir kere görülünce bir daha unutulmayan, iki asır kadar önceki bir tarihte yaşamış iki kadını gösteriyordu. Birinin uzun, sert hatları, dik-katli bir bakışı vardı. Bir gözündeki sırtır gibi tebessüm merhametsizlik dolu hainliğini çok güzel anlatıyordu; ötekinin gaga burnu, iri dişleri, barbarlık derecesine varan bir

gururu anlatan küstah bakışları vardı. Görenlerin rüyasına girer, onları rahatsız ederdi.

Clare gündelikçi kadına, «bunlar kimin portreleri?» diye sordu.

«Büyüklerim bunların d'Urberville ailesinin kadınları olduklarını söylemişlerdi. Bu malikanenin eski sahipleriymiş,» diye gündelikçi kadın cevap verdi. «Tahtalar duvarın içine yerleştirilmiş olduğundan çıkarılamıyorlar.»

Tess'in üzerinde resimler hiç te iyi bir etki bırakmamışlardı. Üstelik Tess'in güzel hatlarının bu gösterişli şekillerde kuşkuya yer bırakmıyacak derecede var oluşu hiç te hoş değildi. Yine de genç adam Tess'e bundan hiç bahsetmedi. Zifaf gecesi için bu evi tutmak zahmetine katlandığına pişmanlık duyarak bitişikteki odaya geçti. Ellerini tek bir leğen içinde yıkadılar. Clare suyun altında Tess'in ellerini tuttu.

Başını kaldırıp Tess'e bakarak, «hangisi senin parmakların, hangisi benim?» diye sordu. «birbirlerine karıştılar.»

Tess, «hepsi de senin,» diye tatlı bir cevap verdi. Olduğundan daha neşeli görünmeye çalışıyordu. Böyle bir zamanda Angel onun üzüntülü, düşünceli durmasından hoşlanmıyacaktı. Tess çok düşünceli durduğunu biliyor, buna karşı mücadele ediyordu.

Güneş yılın bu son kısa öğleden sonrasına o kadar alçaktaydı ki, en küçük açıklıktan içeri süzülüyor, Tess'in etekliğine dek uzanıp orada altın rengi bir iz meydana getiriyordu. Çay içmek için eski oturma odasına geçtiler. Burada ilk ortak yemeklerini paylaştılar. Çocuklar gibiydiler... Daha doğrusu Clare öyleydi... Tess'le aynı tabağı kullanmak, Tess'in dudaklarındaki ekmek kırıntılarını kendi dudaklarıyla silip temizlemek ona pek ilginç geliyordu. Bu saçmalıklara Tess'in kendisi gibi heyecanla katılmamasına şaşıyordu.

Clare uzun uzun Tess'e baktıktan sonra, «bu kadın, sevgili Tess'in kendisi,» diye kendi kendine düşündü. Güç bir parçanın gerçek yapısını anlamak ister gibiydi. «Bu küçük kadı-

nın, iyi yahut kötü bahtımın bir parçası olduğunu yeteri kadar anlıyabiliyor muyum? Hiç sanmam. Kendim de bir kadın olmadıkça anlıyamam sanırım. Bu dünyadaki durumum neyse, o da aynı durumda. Ben ne olursam o da aynı şey olmalı. Acaba onu hiç ihmal edecek, incitecek hatta unutacak mıyım? Allah beni böyle bir suç işlemekten korusun!»

Masa başında oturup sahibinin karanlık çökmezden önce yollamaya söz verdiği eşyaları beklemeye başladılar. Akşam çökmeye başlamıştı' Ama eşyadan haber çıkmadı. Üzerlerindekiyle gelmişlerdi. Güneşin batmasıyla kış gününün sakın havası değişti. Kapının dışında bir ipek yumağının sürtünmesine benzer gürültüler başladı; geçen sonbaharın sakın, kuru yaprakları sinirlendirici bir canlanış içinde kıpırdandılar. İstemiye istemiye rüzgara uyarak döndüler. Panjurlara çarptılar. Çok geçmeden yağmur yağmaya başladı.

Clare, «o horoz havanın değişeceğini biliyordu,» dedi.

Kendilerine hizmet eden kadın evine gitti. Masanın üstüne mum koymayı unutmamıştı. Bunları yaktılar. Işıklar ocağa doğru uzadı.

Clare mumlara ve kenarlarından eriyerek akan yağa bakarak, «bu eski evlerin her yerinden hava girer içeri,» dedi, «eşya nerede kaldı? Bir fırçamız, tarağımız bile yok.»

Tess dalgın dalgın, «bilmiyorum,» dedi.

«Bu akşam hiç neşeli değilsin, Tess... Her zamanki gibi değilsin. Tavandaki o kocakarılar keyfini kaçırdı. Seni buraya getirdiğim için üzgünüm. Artık beni sevip sevmediğini bile bilmiyorum.»

Oysa, Tess'in onu ne kadar sevdiğini biliyordu; sözlerinin ciddi bir maksadı yoktu; ama Tess o kadar duygulandı ki yaralı bir hayvan gibi ürktü. Ağlamamaya çalıştıysa da başaramadı. Yanaklarından bir iki damla göz yaşı yuvarlandı.

Clare üzgün bir halde, «ben bir şey demek istemedim,» diye atıldı. «eşyanın gelmemesine üzüldüğünü biliyorum. İh-

tiyar Jonathan'ın halâ gelmemiş olmasına şaşıyorum. Vay, saat yedi mi? Ah, işte geldi.»

Kapı çalınmıştı. Clare kalkıp dışarı çıktı. Elinde küçük bir paketle odaya döndü.

«Gelen Jonathan değilmiş,» dedi.

«Ne sinir bozucu hal.» dedi Tess.

Paket, evli çift Talbothay'lardan ayrıldıktan hemen sonra Emminster papaz evinden özel bir ulakla çiftliğe gelmiş, başka kimseye verilmemesi emredildiği için oradan da buraya yollanmıştı. Clare paketi ışığa tuttu. Küçük bir şeydi. Bez bir torba içine konmuştu. Kırmızı mumla kapatılmış, üzerine de babasının mührü basılmıştı. Üzerinde babasının el yazısıyla, «Mrs. Angel Clare'ye,» diye yazıyordu.

Paketi alan Tess bir parça şaşırmış gibiydi.

Clare paketi ona verirken, «sana küçük bir düğün hediyesi,» dedi, «ne kadar düşünceli kişiler.»

Tess paketi geri ona uzatarak, «sen açsan daha iyi olur,» dedi, «bu kocaman mühürleri bozmaktan hiç hoşlanmam ben; öyle önemli görünüşleri olur ki; lütfen benim yerime sen aç!»

Clare paketi açtı. İçinden maroken kaplı bir kutu çıktı? Üzerinde bir anahtarla mesaj vardı.

Mesaj aşağıdaki sözcüklerle Clare'ye yazılmıştı:

Sevgili oğlum, sen çocukken ölen vaftiz anan, Mrs. Pitney'in, gösterişi seven bir kadındı, evlendiğinde sana ve seçtiğin her kimse ona olan sevgisinin işareti olarak karına verilmek üzere mücevher kutusundakilerin bir kısmını bana bıraktığını herhalde unutmuştundur. Bu görevi yerine getiriyorum. Mücevherler o zamandan beri sarrafımda duruyordu. Bu şartlar altında, bir parça uygunsuz bulmakla beraber, onları şimdi yaşantısı boyunca kullanmaya hakkı olan kadına teslim etmek zorundayım. Bunun için derhal yolladım. Annenin vasiyetnamesine göre bunlar artık nesilden nesile geçen mücevherler oldular, sanırım. Bu meseleyle ilgili şartları anlatan kesin sözcükleri zarfın içinde bulacaksın.

«Gerçekten hatırlıyorum,» dedi Clare, «ama aklımdan çıkmıştı.»

Kutuyu açınca içinden kolyesi, bileziği ve yüzükleriyle birlikte bir gerdanlık buldular. Başka küçük süs mücevherleri de vardı.

Tess önce onlara dokunmaktan korkuyormuş gibi durdu. Ama Clare takımı açıp önüne yayınca bir an için gözleri taşların kendileri kadar parladı.

İnanamıyarak, «bunlar benim mi?» diye sordu.

«Elbette, senin,» dedi Clare.

Clare ocaktan yana baktı. On beş yaşında bir delikanlı iken vaftiz annesinin onun başarısına nasıl bel bağladığını hatırladı. Bu kadın ilişki kurduğu tek zengin kişiydi; Clare'nin hayatta çok başarılı olacağını söylemişti. Karısı ve karısından sonra geleceğlerin karıları için bu gösterişli mücevherlerin saklanması şimdi giriştiği mesleğiyle bağdaşacak hiçbir şey yoktu. Şimdi bu süs eşyaları onunla alay edermiş gibi ışıltıyorlardı. «Ama neden?» diye kendi kendine sordu. Oysa boş bir sualdi bu; denklemin bir tarafına sokulursa, öteki yanına da sokulabilmeliydi. Karısı bir d'Urberville idi; bu mücevherler ondan başka kime layık olabilirdi ki?

Clare içinde uyanan ani bir heyecanla konuştu:

«Tess, tak bunları... Tak!» dedi. Karısına yardım etmek için ocağın başından döndü.

Oysa Tess onları takmıştı bile... Kolyeyi, küpeleri, bilezikleri, hepsini!

«Ama giysin mücevherlere uygun değil, Tess,» diye Clare atıldı. «böyle ışıltılı şeyler için yakası açık bir giysi olmalı.»

«Öyle mi?»

«Evet.»

Tess'e, giysisinin yakasını akşamları giyilen bir giysiye benzetebilmek için nasıl içeri doğru kıvracağını gösterdi. Tess bunu yapınca kolye boynunun beyazlığı üzerinde tek

başına kaldı. Clare ona daha iyi bakabilmek için geri çekildi.

«Allahım! Tess ne kadar güzelsin!»

Herkesin bildiği gibi süslü giysiler kişiyi yükseltir; sade hali ve giysisi içinde gayet az çekici görünen bir köylü kızı, sanatın yardımlarıyla modaya uygun bir kadın gibi giydirildiği takdirde şaşılacak kadar büyük bir güzellikle çiçeklenir; oysa herkesin beğendiği bir güzel kasvetli bir günde, bir şalgam tarlasına işçi kıyafetiyle konulursa çoğunlukla acınacak bir durum meydana getirir. Clare şimdiye dek Tess'in kollarının ve yüzünün ne kadar güzel olduğu üzerine hiç düşünmemişti.

«Bir baloda şöyle bir görünsen,» dedi Clare, «ama hayır, hayır sevgilim. Galiba ben seni basma giysin ve başlığınla daha çok seviyorum. Bu pırıltılı şeyleri iyi değerlendiriyorsun ama olduğun gibi daha iyisin.»

Tess'in çarpıcı güzelliği üzerine uyanan duyguları ona henüz mutluluk sayılmıyacak bir heyecan veriyordu.

«Çıkarayım,» dedi Tess, «belki Jonathan gelir de, görür. Bana uygun şeyler değil, değil mi? Herhalde satılmaları gerek.»

«Bırak bir parça daha kalsın. Satmak mı? Asla! O zaman gösterilen güveni bozmuş oluruz.»

Tess aklına gelen bir düşüncenin etkisinde kalarak Clare'nin isteğini yerine getirdi. Söyleyecek şeyleri vardı. Belki bunlar ona yardımcı olurlardı. Yeniden Jonathan'ın niçin geç kaldığı üzerine tahminler yürütmeye başladılar. Clare'nin içmek için bardağına koyduğu biranın uzun zaman durmaktan köpüğü kaçmıştı.

Bir süre sonra küçük masaya hazırlanmış olan akşam yemeğini yemeye koyuldular. Yemeklerini bitirmeden önce ateşin dumanında ani bir çoğalma oldu. Dumanın yükselen şeritleri bir dev kocaman avcuyla bacayı tıkamış gibi odayı doldurduğuna dış kapının açılması sebep olmuştu. Şimdi koridordan ağır adım sesleri geliyordu. Angel dışarı çıktı.

Jonathan Kail, «kapıyı vurdum ama işittiremedim,» diye özür diler gibi konuştu. İşte sonunda gelmişti. «Dışarda yağmur yağıyor. Onun için kapıyı açıp girdim. Eşyalarınızı getirdim, efendim.»

«Memnun oldum. Ama çok genç kaldın.»

«Evet, efendim.»

Jonathan Kail'in sesinde gündüzün bulunmayan üzgün, donuk bir şeyler seziliyordu. Alnındaki yılların getirdiği buruşukların endişe dolu çizgiler de eklenmişti. Devam etti:

«Öğleden sonra, siz ve hanımınız, ona şimdi böyle demek daha doğru olur, bizi terkettikten sonra felaketle sonuçlanabilecek bir durumla karşılaştık. Herhalde öğleden sonra öten horozu unutmamışsınızdır?»

«Ne oldu?»

«Herkes gündüz vakti horozun ötmesine başka anlam verir. Olan şu: zavallı Retty Priddle kendini öldürmek istedi!»

«Olamaz! Gerçek mi? Ama bize ötekilerle birlikte veda etmişti.»

«Evet, efendim. Siz ve hanımınız, yasaca hakkı olduğu için böyle söylemek gerek, evet ikiniz gittikten sonra Retty ile Marian başlıklarını giyip çıktılar; Yeni Yıl arefesi olduğu için mandırada fazla iş yok. Onun için herkes istediğini yapıyor. Lew Everard'a uğrayıp bir şeyler içmişler. Sonra da Free — armed Cross'a dek yürümüşler. Galiba orada birbirlerinden ayrılmışlar. Retty eve gidiyormuş gibi sazlıkların içine dalmış. Marian da başka bir birahane daha bulunan köyün öteki tarafına sapmış. Bir kayıkçı evine dönerken, Büyük havuza gelinceye kadar, Retty'i ne gören oldu ne de sesini işiten. Kayıkçı kıyıda Retty'nin şalıyla başlığını görmüş. Suyun içinde de kendisini bulmuş. O ve başka bir kayıkçı ölmüş olduğunu düşünerek Retty'i eve getirmişler; ama neyseki kurtarıldı. Retty yavaş yavaş kendine geldi.»

Bu üzücü hikayeyi Tess'in işitmesini istemeyen Angel

Clare karısının bulunduğu iç kısımdaki | oturma — odasına açılan koridorla giriş arasındaki kapıyı kapatmaya gitti; ama karısı omuzlarına bir şal atarak koridora çıkmış, bakışları eşyaya ve üzerindeki yağmur damlalarına dikili adamın anlatıklarını dinliyordu.

«Ve dahası var; Marian söğüt ağaçlarının orda fitil gibi sarhoş bulundu. Daha önce bir bardak biradan başka bir şey içtiği görülmemişti. Ama yüzünden de belli olduğu üzere çok yemek yedi. Kızların hepsi de akıllarını kaçırmışlar adeta!»

Tess, «ya Izz?» diye sordu.

«Izz evin içinde dolaşıp duruyor; ama nasıl olduğunu söyleyebilirim; zavallı kızın aklı pek yerinde değil gibi. İşte böyle efendim. Sizin bir kaç eşyanızı, hanımınızın giysilerini arabaya yüklediğimiz sırada bütün bunlar olunca geç kaldık.

«Evet. Jonathan eşyayı yukarı taşıdıktan sonra bir bardak biramızı iç. Sonra da derhal yola koyul. Belki sana ihtiyaçları olur.»

Tess odaya dönmüş, oturmuş, düşünceli düşünceli ocağa bakıyordu. Jonathan Kail'in eşyayı yukarı taşıırken çıkardığı sesleri, kocasının ikram ettiği biraya teşekkür edişini duydu. Sonra Jonathan'ın ayak sesleri kapının dışında kayboldu. Araba gıcırdayarak uzaklaştı.

Angel kapıyı kilitleyip ağır, meşe kolu itti. Sonra Tess'in oturduğu yere gelerek arkadan yanaklarını iki avucu içinde sıktı. Angel, onun neşeyle yerinden fırlayıp istekle beklediği tuvalet takımını açacağını ummuştu. Ama Tess böyle bir davranışta bulunmayınca geçip yanına oturdu.

«Kızlar üzerine bu üzücü hikayeyi işittiğin için çok üzgünüm,» dedi, «yine de bu olay seni fazla üzmesin. Retty zaten yaratılıştan hastalıklı bir kızdı, biliyorsun.

«Hiç bir sebep yokken,» dedi Tess, «oysa onların duygularını sakladılar. Hiç dertleri yokmuş gibi davrandılar.»

Bu olay, Tess'i bambaşka bir yöne çevirmişti. Karşılık-

sız kalan bir aşkın mutsuzluğuna uğramış basit, masum kızlardı, onlar; kaderin elinde daha iyi bir yaşantıya layıktılar; kendisi ise kötüsüne layıktı. Ama o seçilmişti işte. Karşılığını ödemedi herşeye sahip çıkması doğru değildi; büyük bir günahkarlıktı. Elde ettiklerinin fiyatını en son kuruşuna dek ödemeliydi; hemen oracıkta anlatacaktı. Tess bu karara Angel elini tutar ona tatlı sözler söylerken vardı.

Şimdi közlerden yükselen sabit aydınlık ocağın yanlarını, arkasını, iyice parlatılmış demir ayakları; uçları birbirinden ayırık duran eski pirinç maşayı kırmıya boyuyordu. Tess'in yüzü ve boynu da aynı sıcak rengi yansıtıyordu; boynundaki, kulaklarındaki mücevherler birer Aldeberan yahut Sirius takım yıldızlarının özelliğine bürünüyorlardı... Nabzının atışlarıyla renk değiştiriyorlardı.

Tess'in hala kıpırdamadan durduğunu gören Angel, «bu sabah birbirimize hatalarımızı anlatacağımıza söz vermiştik,» dedi, «belki de bunu düşünmeden söyledik. Sen buna önem vermemiş olabilirsin. Ama ben sana bir itirafta bulunmak istiyorum, Aşkım!»

Angel'in böyle konuşması Tess'in içinde bulunduğu duruma öyle uygun düşmüştü ki... Kendini Tanrı'nın lütfuna uğramış gibi hissetti.

Hoşnutluk, hatta ferahlık duyarak, «bir şey mi itiraf edeceksin?» diye sordu.

«Böyle bir şey beklemiyordun, değil mi, Tess? Hakkımda çok iyi şeyler düşünüyorsun. Şimdi dinle. Şunu kafana koy; beni affetmeni, bunları sana daha önce anlatmadığım için bana kızmamanı istiyorum. Belki de daha başlangıçta anlatmalıydım herşeyi.»

Ne tuhaf! Angel onun benzeriydi adeta. Tess sevap vermedi. Angel devam etti:

«Seni sevgilim; hayatımın en büyük mükafatını F'EL-

LOWSHIP (1) diye çağıracağım... Seni kaybetmek korkusu bana bunları anlatmaktan alıkoymuştu. Kardeşim Fellowshipıplığı Üniversitede kazandı. Bense Talbothay mandırasında. Evet, bunu tehlikeye atamazdım. Bir ay önce anlatacaktım... Benim olmaya razı olduğun zaman. Ama yapamadım. Seni ürkütmeden, kaçırmaktan korktum. Başka zamana bıraktım. Sonra dün söylemeyi, sana benden kaçıp kurtulma imkanını vermeyi düşündüm. Ama yine yapamadım.. Günahkardım çünkü. Ama şimdi anlatmalıyım artık. Acaba beni affedecek misin?»

«Ah, evet, buna eminim...»

«İnşallah! Ama dur bir dakika. Daha ne anlatacağımı bilmiyorsun. Başından başlayayım. Zavallı babam beni, inançlarım yüzünden kaybedilmiş bir ruh olarak görmesine rağmen ben de senin gibi dürüst bir ahlak sahibi olmaya büyük önem veririm. İnsanoğluna öğretmenlik etmek isterdim Tess. Ama Kiliseye giremeyeceğimi anlamak benim için büyük bir hayal kırıklığı oldu. Ben, kendim, böyle bir iddiada bulunamama rağmen lekesiz olabilmeyi takdir ederim. İffetsizlikten nefret ederim. İnşallah bundan şimdi de nefret ediyordumdur. İnsan, Tanrının mutlak vahyi üzerine ne düşünürse düşünsün. Aziz Paul'un şu sözlerini kabullenmelidir. «sen kendin bir örnek ol; sözlerinde , konuşmalarında, hayırseverliğinde, ruhunda, imanında ve saflığında. İşte bizler için tek koruyucu bu sözleridir.

Evet kişi yatağını iyi niyetle hazırlar. En iyi gayeler ve duygularla dolu olduğum bir sırada uçuruma yuvarlandığım zaman ne korkunç bir pişmanlık duyduğumu anlarsın sanırım!..»

Böylece Angel, yaşantısının daha önce sözü edilen olayını, Londra'da kuşklar, güçlükler içinde dalgaların üzerindeki

---

(1) Üniversitede üstünlük kazanmış talebeye yüksek tahsil ücretiyle, geçimne masrafı olarak verilen para.

bir mantar parçası gibi çırpınırken, bir yabancı kadınla **daldığı** sekiz saat süren bir kendinden geçiş olayını anlattı.

«Neyseki nasıl bir çılgınlık ettiğimi çabuk kavradım, «diye Angel devam etti. «Ona söylenecek bir şeyim yoktu. Eve döndüm. Bu **günahı bir daha işlemedim. Ama** sana karışmam bir dürüstlük ve saygıyla hareket ettim. Başımdan böyle bir olay geçmemiş olsaydı daha iyi olurdu. Beni affediyor musun?»

Tess cevap olarak onun elini sımsıkı tuttu.

«O halde bu meseleyi derhal, ebediyen unutalım! Şimdi bile bana bir hayli acı veriyor... Daha neşeli bir şeylerden söz edelim» dedi Angel.

«Oh, Angel, öyle mutluyum ki! Şimdi sen de beni affedebilirsin! Benim de bir itirafım var sana... Unutma, olduğunu söylemiştim.»

«Ah, söylemiştin! Haydi başla bakalım, küçük günahkar!»

«Gülmene rağmen belki de seninki kadar, hatta daha da önemli bir şey bu!»

Daha önemli olması imkansız bir şey, şekerim!»

«Evet, haklısın, olamaz!» Tess kıvançla yakaladığı umuta dört elle sarıldı. «Evet, gerçekten daha önemli olamaz.» diye tekrarladı. «Çünkü seninkinin aynısı. Şimdi anlatacağım! Dinle!»

Elleri birbirlerinin avuçlarındaydı. Ocağın ıskarasının altındaki küller alevlerle kızgın bir çöl gibi tutuşmuştu. Angel'in, Tess'in yüzüne düşen, Tess'in alnına dökülen dağınık saçların içine merakla süzülüp altındaki nazik cildi renklendiren bu kızıl parlaklıkta insan, mahşer gününün korkunçluğunu görebilirdi. Tess'in kocaman gölgesi duvarların, tavanın üstüne düşüyordu. Öne doğru eğilince boynundaki mücevherin her parçası, bir kurbağanın gözü gibi göz kırpyordu; meşum bir şey vardı bu pırıltılarda, böylece Tess alnını Angel'in şakağına dayayarak, çekinmeden mırıldanarak Alec d'Urberville'le tanışmasını ve bunun sonuçlarını anlatmaya başladı.

BEŞİNCİ BÖLÜM

KADIN DÖNER

Tess herşeyi anlattı; hatta bazı yerlerini tekrarladı; ikinci derecede açıklamaları bile yaptı. Tess'in sesi başlangıçtaki tonunu hiç kaybetmemişti; kendini temize çıkarmak için hiçbir şey yapmamış, ağlamamıştı.

Oysa Tess'in hikayesi ilerledikçe dıştaki nesnelerin görünüşü değişikliğe uğradı; ocaktaki ateş bir şeytan görünümünü almıştı; Tess'in ızdırabına aldırış etmiyordu. Su şisesinden yansıyan ışık yalnızca renklerle ilgili bir dünyayla uğraşıyordu. Çevredeki tüm nesnel varlıklar korkunç bir tekrarlayışla ilgisizliklerini, sorumsuzluklarını anlatıyorlardı. Oysa Angel'in Tess'i optüğü zamandan beri hiç bir şey değişmemişti; daha doğrusu nesnelerin görünüşünde hiçbir değişiklik yoktu. Değişen şey nesnelerin özüydü.

Tess sustu. Clare ateşi karıştırmak için yersiz bir davranışta bulundu; henüz anlayış can alıcı noktasına ulaşmamıştı. Ateşi karıştırdıktan sonra ayağa kalktı! Şimdi Tess'in anlattıklarının bilincine ermişti. Angel'in yüzü sapsarı kesildi. Aklını bir yere toplamak için sarfettiği güç yüzünden düzensiz adımlar attı. Ne yapsa yeteri kadar iyi düşünemiyordu; belirsiz davranışının anlamı buydu. Konuştuğu zaman sesi, Tess'in ondan işittiği çeşitli ses tonlarının en yetersiz, basama kalıp olanıydı.

«Tess!»

«Evet, sevgilim!»

«Anlattıklarına inanayım mı? Davranışından her sözünün doğru olduğunu kabullenmem gerek. Oh, aklını kaçırmış

olamazsın! Oysa bana çıldırmışsın gibi geliyor! Yine de değil-sin... Karım, Tess'im benim...»

Tess, «hayır, aklımı kaçırmadım,» dedi.

Angel, boş nazarlarla, karışık duygular içinde konuşma-sına devam etti. «Ve yine de...» Tess'e baktı. «Niçin daha ön-ce anlatmadın? Ah, evet, anlatacaktın. Ben engel oldum. Bi-liyordum.»

Bunlar ve diğer sözleri gelişi — güzel konuşmalardı. Genç adam, adeta donup kalmıştı. Döndü sonra; bir sandalyaya yığılır gibi oturdu. Tess, Angel'in yanına gitti. Ona ağlamayan bakışlarla baktı. Durdu. Sonra Angel'in ayakları dibine çök-tü. Öylece bir yığın halinde kaldı.

Kuruyan dudaklarıyla, «aşkımızın hatırı için beni affet,» dedi. «Aynı şey için ben seni affettim.»

Angel cevap vermeyince Tess tekrar konuştu:

«Sen nasıl affedildiyse, beni de affet. Ben SENİ affedi-yorum, Angel!»

«Sen... Evet, affettin.»

«Ama sen beni affetmiyorsun?»

«Oh, Tess, affetmek böyle bir duruma uygulanmaz! Be-nim için bir kişiydin! Şimdi başka biri oldun! Allahım... Böyle garip bir durumla affetmek nasıl bağdaşır.»

Angel durumu düşündü; sonra aniden korkunç kahkaha-larla gülmeye başladı... Korkunç, öldürücü kahkahalardı bun-lar

Tess acı acı, «Gülme! Gülme böyle! Beni öldürüyorsun!» diye feryat etti. «Oh, bana acı, acı!»

Angel cevap vermedi; Tess'in yüzü sapsarı kesilmişti. Aya-ğa fırladı.

«Angel, Angel! Böyle gülmekle anlatmak istediğin nedir? Bunun benim için ne demek olduğunu biliyor musun?»

«Seni mutlu edebilmek içi numuyor, özlüyor, dua ediyor-dum! Seni mutlu kılırsam ne kadar büyük bir iş becermiş

olacağımı, beceremezsem ne kadar değersiz bir kadın durumuna gireceğimi düşünüyordum! Böyle hissediyordum, Angel.»

«Biliyorum!»

«Beni sevdiğini düşünüyordum, Angel... Beni, yalnızca beni! Eğer sevdiğin bensem, nasıl olur da böyle konuşur, bana böyle bakabilirsin? Beni korkutuyorsun! Seni sevmeye başladığım zaman ölünceye dek seveceğimi anladım... Bütün kusurlarınla, günahlarınla sevdim. Çünkü sen sensin. Fazlasını istemiyorum. O halde sen, kendi kocam beni artık nasıl sevemezsin?»

«Tekrar ediyorum, sevdiğim kadın sen değilsin!»

«Ama kim?»

«Senin görünüşünde başka bir kadın.»

Tess bu sözcüklerde kendisine yasak olan aşkın gerçekleştiğini anladı. Angel onu dolandırıcı biri gibi görüyordu; masum bir kişi kılığına bürünmüş suçlu bir kadındı o, Angel'in gözünde. Bunu anlayınca yüzü dehşetle doldu; yanakları adeta sarkmıştı. Ağzı küçülmüş, yuvarlak bir delik halini almıştı. Angel'in sözlerinin korkunç anlamı karşısında Tess sendelledi; onun bayılacağını sanan Angel atıldı.

«Otur, otur,» dedi yavaşça, «hastasın; bu da çok normal bir şey.»

Tess yüzünde o gergin anlam, gözlerinde Angel'in tüylelerini diken diken eden bir bakışla oturdu.

«O halde artık sana ait değilim, öyle mi, Angel?» diye çaresizlik içinde sordu. «Beni değil, bana benzeyen başka bir kadını sevdiğini söylüyorsun.»

Tess hakaret görmüştü; kendi kendine acıyordu; durumunu kendi kendine bir parça düşününce gözleri yaşlarla doldu; döndü. Acı acı ağlamaya başladı.

Angel bu değişiklik karşısında rahatladı; çünkü durumun Tess üzerinde yarattığı etki onu hemen hemen anlatılanlar kadar üzmeye başlamıştı. Sabırla, duygusuzca Tess'in ızdırabının kendi kendisini tüketmesini bekledi. Tess'in ağlaması arada sırada iç çekişlere dönüşerek azaldı.

Tess, başlangıçta dehşetin verdiği bilinçsiz, anlamsız ses kaybolduğu için her zamanki sesiyle, «Angel,» dedi aniden, «Angel, birlikte yaşayamayacağımız kadar günahkar mıyım, senin için?»

«Henüz ne yapacağımı düşünmedim.»

«Yanında yaşamama izin vermeni istemiyeceğim, Angel. Çünkü buna hakkım yok. Daha önce de dediğim gibi, aneme, kızkardeşlerime evlendiğimizi yazmıyacağım; burada kaldığımız sürece yapmayı düşündüğüm şeyleri de yapmıyacağım.»

«Öyle mi?»

«Evet. Sen emretmedikçe hiçbir şey yapmıyacağım; benden uzaklaşıp gidersen peşinden gelmiyeceğim; bir daha benimle konuşmazsan, sen izin vermedikçe niçin konuşmadığını sormuyacağım.»

«Ya bir şey yapmanı emredersem?»

«Ölmemi istesen bile, sefil bir köle gibi sana itaat edeceğim.»

«Çok iyisin. Ama bana şimdiki kendini feda ediş halinde, geçmişteki kendini koruma halin arasında bir uyumsuzluk var gibi geliyor.»

Bunlar kin ve düşmanlık dolu ilk sözlerdi. Yine de Tess'e kasıtlı sözler söylemek doğru değildi. Tess bu sözleri düşmanca konuşmalar olarak kabullendi. Angel'in ona olan aşkını bastırmaya çalıştığını farketmeden öylece sessiz sedasız oturdu. Cildin gözeneklerini bir mikroskopun büyük mercekleri altındaymış gibi büyülen kocaman bir göz yaşı damlasının Angel'in yanaklarından aşağı yuvarlandığını görmedi. Bu arada genç adam, Tess'in anlattıklarının hayatında, dünyasında yaptığı değişikliğin bilincine yeniden vardı. Kendini içinde bulunduğu bu yeni şartların etkisi altında ilerliyeabilmek için umutsuzcasına çırpındı.

Elinden geldiği kadar nazik bir sesle, «Tess,» dedi, «kalamam... bu odada... şimdi... Bir parça yürüyüşe çıkacağım.»

Angel odayı sessizce terketti. Akşam yemeği için doldurduğu iki bardak şarap tadına bile bakılmadan kaldı. İşte onların cennetleri bu hale gelmişti. Oysa çay zamanında, iki yahut üç saat önce, aşklarının çılgınlığı içinde aynı kadehten içmişlerdi.

Angel'in peşinden kapanan kapı, yavaşça kapatılmasına rağmen Tess'i daldığı uyuşukluktan uyandırdı. Angel gitmişti; Tess duramazdı. Derhal pelerinini sırtına attı. Kapıyı açtı. Bir daha hiç geri dönmiyecekmiş gibi Angel'in peşine takıldı. Yağmur kesilmişti. Aydınlık bir geceydi.

Çok geçmeden Angel'in tam arkasına geldi. Çünkü genç adam ağır ağır ve gayesiz yürüyordu. Onun şekli Tess'in hafif, kurşunî renkli bedeni yanında kapkara ve uğursuz duruyordu; Tess kısa bir süre önce mücevherlerin gurur duyduğu temasını şimdi acı bir şaka gibi hissediyordu. Clare onun adım seslerini işitince döndü; Tess'i gördü; ama onu görmek üzerinde hiçbir değişiklik yapmadı. Evin önündeki köprünün geniş beş kemeri üzerinde yürümeye devam ettiler.

Yolda, ineklerin ve atların açmış olduğu izler suyla dolmuşlardı. Yağmur onların içini dolduracak kadar yağmış ama aşındırıp yok edecek kadar yağmamıştı. Bu küçüçük havuzlara akseden yıldızların ışıkları Tess yanlarından geçerken kayboluyorlardı; zaten Tess onları görmese başının üstünde yıldızların olduğunu farketmiyecekti bile.

Şimdi yürüdükleri yer, Talbothay mandırası gibi aynı ovadaydı. Ama nehrin bir kaç mil aşağısındaydı; çevre açıklık olduğu için Tess kolayca Angel'in gözü önünde bulunabiliyordu; yol evden çayırlara doğru kıvrıla kıvrıla uzanıyordu. Tess Clare'yi, ona yaklaşmaya, dikkatini çekmeye çalışmadan, sessiz ve anlamsız bir sadakatle izliyordu.

Sonunda Clare'nin yanına geldi. Clare yine hiç konuşmadı. Genellikle, kötüye kullanılan dürüstlüğü yarattığı in-

saflık kişinin aklı başına gelince daha da bilinçli bir hal alır. Daha derinleşir. Şimdi bu hal Clare'de olağanüstü bir derecedeydi. Açık hava güdülerine göre davranmak üstüne olan eğilimlerini silip götürmüştü; Tess onun kendisini her türlü süsten uzak, bütün çıplaklığıyla gördüğünü biliyordu; o sırada Doğa Tess'e hiciv dolu ilahisini söylüyordu:

*Bak çıktığı zaman ortaya asıl yüzün, senden nefret edecektir,
seni seven;*

*Güzel olmayacaktır artık yüzün kaderinin çöküşüyle,
Çünkü bir yaprak gibi dökülecektir hayatın, yağmur gibi
saçılacak;*

Yüzünün örtüsü ızdırıp, tacı acı olacaktır.

Clare hâlâ derin düşüncelerin içine gömülüydü. Tess'in yanında olması düşüncelerinin akışını değiştirmeye yahut bozmaya fırsat vermiyordu. Tess'in varlığı üzerinde güçlü bir etki yapıyordu! Tess konuşmaktan kendini alamadı.

«Ne yaptım ben! Ne yaptım! Sana olan aşkıma zarar verecek bir şey söylemedim. Kasıtlı davrandığımı düşünmüyorsun, değil mi Angel? Sinirlendiğin şey senin kafanda Angel. Bende değil. Oh, ben o düşündüğün yalancı kadın değilim!»

«Hımm... Evet. Yalancı değilsin, karım; ama yine de yalancı kadın değilsin. Hayır aynı değilsin artık. Ama seni suçlamama meydan verme. Seni suçlamıyacağıma yemin ettim; bundan kaçınmak için herşeyi yaparım.»

«Angel! Angel! Çocuktum... O zaman daha çocuk sayılacak yaşıydım! Erkekler üstüne hiçbir şey bilmiyordum.»

«Kabul ediyorum. Günah işlemekten çok günahkarsın.»

«Beni affedecek misin?»

«Seni affediyorum. Ama affetmek herşey değildir.»

«Artık beni sevmiyecek misin?»

Clare bu suali cevapsız bıraktı.

«Ah, Angel... annem böyle olacağını söylemişti bana... Durumları benden daha kötü olan kadınlar biliyor. Kocaları bunun üstünde fazla durmamışlar... Hiç olmazsa üzerinde fazla

düşünmemişler. Yine de o kadın o erkeği, benim seni sevdiğim kadar sevmemiştir.»

«Yapma, Tess. Benimle tartışma. Değişik toplumlar, değişik adetler. Nerdeyse bana, toplumsal nesnelerin birbirine olan oranından hiç haberi olmayan bilgisiz bir köylü kadını olduğunu söyleteceksin. Ne söylediğini bilmiyorsun, sen.»

«Ben yalnızca durumum yönünden bir köylü kadınıyım. Karakter yönünde değil.»

Tess öfkeye benzer bir duyguyla konuşuyordu. Ama öfkesi parladığı gibi sönuverdi.

«Bu durum senin için daha da kötü. Soyunu ortaya çıkaran o papaz dilini tutsaydı çok daha iyi olurdu sanırım. Bir aile olarak çöküşünüzü öteki olayla birleştirmekten kendimi alamıyorum; herşey sağlam bir yere dayanma ihtiyacından doğuyor. Çökmüş aileler, çökmüş isteklerde, davranışlarda bulunurlar. Tanrım, Tess niçin bana soylu aileden bahsederek bana, seni daha çok hor görmem için fırsat verdin? Seni Doğa'nın yeni doğmuş bir çocuğu olarak düşünüyordum! Şimdi çökmüş bir aristokrasinin geç kalmış bir tohumusun!»

«Bu yönden bir çok aileler benimki kadar kötü! Retty'nin ailesi de bir zamanlar büyük toprak sahipleriymiş. Sütçü Bille't'in ailesi de. Şimdi arabacılık eden Debbyhouse'lar da bir zamanlar soylu De Bayeux ailesiymiş. Benim gibilerini her yerde bulabilirsin; memleketimizin bir özelliği bu. Bunda benim bir suçum yok.»

«Memleketimiz için ne kadar kötü bir durum!»

Bu tenkitleri Tess bütünüyle kabullendi; ayrıntıları üzerinde durmadı. Şimdiye dek Clare onu, onun kendisini sevdiği kadar sevmemişti. İşte bunun dışında kalan herşeye karşı ilgisizdi Tess.

Tekrar konuşmadan yürüdüler. Daha sonra anlatıldığına göre doktor getirmeye çıkan Wellbridge'li bir çiftçi, kırdaki bir cenaze merasimindeki gibi konuşmadan biri ötekinin arka-

sında ağır ağır yürüyen iki aşığa rastlamış. Yüzlerini görebildiği kadarından anladığına göre kederli ve endişeliymişler. Daha sonra evine dönerken yine yanlarından geçmiş. Yine ağır ağır, kasvetli geceye ve zamana aldırış etmeden yürüyorlarmış. Çiftçi o sırada kendi işleriyle, evdeki hastasıyla meşgul olduğundan bu garip olayın üzerinde fazla durmamış. Ama uzun bir zaman sonra hatırlamış.

Çiftçinin doktora gidiş ve dönüşü sırasında Tess kocasına şunları söylemişti:

«Tüm yaşantının boyunca sana bir ızdırap kaynağı olmamak için ne yapmam gerektiğini bilmiyorum. Nehir şurada aşağıda. Orda hayatıma son verebilirim. Korkmuyorum.»

«Çılgınlıklarına bir de cinayet eklemek istemem,» dedi Clare

«Bunu kendi isteğimle yaptığıma dair bir şey bırakırım... O zaman seni suçlamazlar.»

«Bu kadar aptalca sözler etme... Bunları işitmek bile istemiyorum. Bu durumda böyle düşünceler saçma kaçıyor. Buna alaylı bir kahrkaha savunmak gerek. Talihsizliğinin niteliğini anlamak istemiyorsun. Rica ederim eve dön yat, beni memnun edersin.»

Tess, «olur,» dedi hemen.

Asırlar önce manastır kurumuna bağlı olan değirmenin arkasındaki ünlü Cistercian manastırına giden yolda yürümüşlerdi. Un bütün yıl boyunca gerekli olduğundan değirmen halâ çalışıyordu; oysa inançlar geçici olduğundan manastır ortadan kalkmıştı. Kişi daima geçici şey için çalışmanın, öbür dünya için yapılan çalışmalardan daha uzun sürdüğünü görür. Ağır ağır yürüdükleri için evden fazla uzaklaşmamışlardı. Clare'nin isteğine uyarak eve dönmesi için Tess'in ana nehir yatağının üstündeki büyük taş köprüye varması, bir kaç yarda gitmesi gerekiyordu. Evde herşeyi bıraktığı gibi buldu. Ocaktaki ateş yanıyordu. Ama aşağıda fazla kalmadı. Eşyanın çıkarıldığı yatak odasına gitti. Yatağın kenarına oturup çev-

resine boş boş baktı. Sonra soyunmaya başladı. Mumu yukarı kaldırıncı ışık karyolanın beyaz kumaştı örtüsüne düştü: örtünün altından bir şey sarkıyordu. Ne olduğunu anlamak için mumu yaklaştırdı; bir demet ökseotuuydu. Angel koymuştu. Şimdi paket edilip Tess'e hiç sezdirilmeden gizlice getirilmeye çalışılan, esrarengiz nesnenin ne olduğunu anlamıştı. O heyecan ve neşe içinde kocası demeti getirip buraya asmıştı. Şimdi bu ökseotu demeti ne kadar uygunsuz ve aptalca duruyordu.

Artık korkacak hiçbir şey kalmamıştı; Angel'in yumuşayacağını onu affedeceğini gösteren bir belirti de yoktu. Tess yatağa girdi. Duygusuzca yattı. Üzüntü zihni meşgul etmeyi bırakınca uyku fırsattan yararlanır. Rahat bir uykuya dalmayı yasaklayan mutlu ruh halleri içinde kişiyi unutuşun derinliklerine yollayan en uygun durumdu bu. Belki de bir zamanlar atalarının gelin odası olan bu odadaki yatakta yapayalnız yatan Tess birkaç dakika içinde uyuyakaldı.

Daha sonra Clare'nin adımları da eve doğru yöneldi. Oturma odasına yavaşça girerek bir mum aldı. Ne yapması gerektiğini kararlaştırmış bir kişinin emin davranışlarıyla örtülerini eski, at kılından dokunmuş kumaşla örtülü kanapenin üstüne serdi; kendine bir yatak hazırladı. Yatmazdan önce yalın ayak üst kata çıktı. Tess'in odasına kulak verdi. Düzenli nefes alıp verişleri Tess'in derin bir uykuya dalmış olduğunu anlatıyordu.

Clare, «çok şükür,» diye mırıldandı. Yine de Tess'in, yasantısındaki yükü sırtından attıktan sonra böyle kaygısızca uyuması, içinde acı duyguların doğmasına sebep oldu.

Aşağı inmek için döndü; sonra kararsız bir halde tekrar kapıya döndü. Tam o sırada portresi hemen Tess'in yatak odasının girişi üzerinde olan d'Urberville kadınlarından birini gördü. Mum ışığında resim çirkin olmaktan da fazla bir şeydi. Kadının yüz hatlarında, öteki cinsten intikam almak isteyen yoğun bir istek gizli gibiydi. Yahut o sırada Clare'ye öyle-

geldi. Kadının Şarlman devrine uygun giysinin yakası açıktı; tıpkı Clare, kolyeyi takarken yakayı içeri kıvırdığında Tess'in giysisinin aldığı şekle benziyordu; Tess ile bu kadın arasındaki benzerliği yine üzüntüyle gördü.

Yaptığı kontrol yeterliydi. Aşağı indi.

Angel Clare sakın hatta duygusuzdu; kendine ne denli hakim olabildiğini gösteren küçük ağzı sımsıkı kapalıydı; yüzü Tess'in anlattıklarından beri gittikçe yayılan o korkunç anlamsızlığı taşıyordu. Bu, artık duygularının kölesi olmayan ama yine de seçtiği yolda bir fayda görmeyen bir adamın yüzüydü. Clare yalnızca insan hayatındaki acı veren raslantıların, olayların beklenmedik durumunu düşünüyordu. Bir kaç saat öncesine kadar bunca zaman tapındığı Tess kadar tatlı, saf ve dokunulmamış hiçbir şey olamaz diye düşünüyordu.

Kendi kenine Tess'in yüzünün saf tazeliğinin, kalbinin de aynı saflığı taşıyacağına işaret etmeyeceğini söyleyerek yanlış düşüncelere saplandı; oysa Tess'in, Angel'in bu düşüncelerini haklı çıkaracak bir savunması olmamıştı. Angel, acaba,» diye düşünmeye devam etti, Tess'in dilinin söylediklerini asla reddetmeyen gözlerinin gerisindeki tezatlarla dolu, uygunsuz dünyasını gerektiği gibi anlamamış mıydı. Yoksa orada başka bir dünya mı yaşıyordu?»

Oturma odasındaki sedire yaslandı. Işığı söndürdü. Karanlık çöktü. Gece üzüntüsüzce, ilgisizce yerini aldı; daha önce mutluluğunu yutan gece şimdi onu kaygısızca hazmetmeye çalışıyordu; ve hiçbir rahatsızlık, endişe duymadan daha binlerce kişinin mutluluğunu yutmaya hazırды.

XXXVI.

Clare, günahla işbirliği etmiş gibi sinsi, kül rengi bir şafağın etkisiyle uyandı. Ocaktaki ateş sönmüştü; akşam yemeğinin durduğu masanın üstündeki tadılmamış iki bardak şarap şimdi donuk ve tatsız görünüyordu; Tess'in ve kendisinin ter-

kedilmiş sandalyeleri, eşyanın öteki parçaları çaresizlik içinde çırpınıyor, ne yapılması gerektiğini soruyor gibiydiler. Yukardan ses gelmiyordu; ama bir kaç dakika sonra kapı çalındı. Angel burada kaldıkları sürece ev işlerini yapacak olan bitişik kulübedeki kadının geldiğini anladı.

Şimdi, bu sırada, evde üçüncü bir kişinin bulunması uygunsuz olacaktı. Daha önce giyinmiş olduğundan pencereyi açtı. Kadına o sabah için kendisine ihtiyaçları olmadığını söyledi. Kadının elinde bir süt tenekesi vardı. Angel onu kapının önüne bırakmasını istedi. Kadın gidince, evin arka taraflarında yakacak birşeyler aradı. Ocağı çabucak yaktı. Kilerde bol bol tereyağ, yumurta ve ekmek vardı. Mandırada ev işlerini oldukça öğrenen Clare derhal kahvaltı masasını hazırladı. Tutuşan odunun dumanı lötüs çiçeği başlı bir sütun gibi yükseldi; evin önünden geçen köylüler bunu gördüler; yeni evli çifti düşündüler; onların mutluluğunu kıskandılar.

Angel çevresine şöyle bir göz attı. Sonra merdivenin alt basamağına yaklaşarak yukarıya anlamsız bir sesle bağırdı:

«Kahvaltı hazır!»

Ön kapıyı açtı. Sabahın temiz havasında bir kaç adım attı. Biraz sonra döndüğünde Tess aşağı inmişti. Alışkanlıkla kahvaltı masasını düzenliyordu. Tepeden tırnağa giyinik olduğundan Clare onun çok önce yada seslenmesinden evvel giyinmiş olduğunu anladı. Çünkü yukarıya seslenmesiyle, Tess'in aşağı inişi arasında ancak bir iki dakika geçmişti. Tess saçlarını ensesinde kocaman bir yığın halinde toplamıştı. Sırtında yeni giysilerinden biri vardı; açık mavi renkteki, yakası fırfırlı elbiseyi seçmişti. Elleri ve yüzü üşümüş gibiydi. Herhalde odasında tek başına uzun bir zaman oturmuştu; Clare'nin onu çağırırken sesinde hissettiği belirli nezaket Tess'e o an için yepyeni bir umut ışığı vermiş gibiydi. Ama Clare'ye bakınca bu duygusu derhal kayboldu.

İki aşıkta eski benliklerinin külleri kalmıştı. Dün geceki

şiddetli ızdırabın yerini şimdi bir uyuşukluk almıştı; duygularını hiçbir şey canlandıramıyacağa benziyordu.

Clare Tess ile kibarca konuştu. Tess de aynı ilgisizlikle cevap verdi. Sonra Tess Clare'ye yaklaştı.

«Angel!» dedi. Bir zamanlar aşığı olan adamın etiyile, kanıyla orda olduğuna inanamıyormuş gibi parmaklariyle yavaşça yüzüne dokundu. Tess'in gözleri pırıl pırıldı. Üzerinde yarı kurumuş göz yaşları iz bırakmasına rağmen yanakları eski yuvarlaklıklarını belli ediyorlardı; her zaman pembe pembe dolgun olan dudakları yanakları kadar soluktu. Ansal ızdırabının gerginliği altında hayat öyle kolu — kanadı kırılmış gibi çarpıyor, genç kadın öyle canlı duruyordu ki, bir parça daha baskı yapıldığı takdirde hastalanması, güzel gözlerinin donuklaşması, ağzının hatlarının incelmesi işten bile değildi.

Son derece saf bir görünüşü vardı Tess'in. Doğa mantıksız hilekarlığıyla Tess'in üzerine bekaret damgasını o şekilde vurmuştu ki... Clare şaşkın şaşkın ona bakıyordu.

«Tess anlattıklarının doğru olmadığını söyle... Hayır, doğru olamaz.»

«Doğru!»

«Hepsi mi?»

«Hepsi!»

Clare ona, dudaklarından çıkacak bir yalanı yalan olduğunu bile bile kabullenecekmiş gibi yalvararak bakıyordu. Oysa Tess tekrarladı:

«Doğru!»

«Yaşıyor mu?»

«Bebek öldü.»

«Ama adam?»

«Yaşıyor.»

Clare'nin yüzünden bir umutsuzluk bulutu geçti.

«İngiltere'de mi?»

«Evet.»

Clare belirsiz bir iki adım attı.

«Benim durumum şu,» dedi aniden, «toplumsal durumu, serveti, dünya üzerine bilgisi olan bir eş elde etmek için tüm tutkularından vazgeçerek sıhhatli olduğu kadar köylü masumiyetine sahip birini bulacağımı ummuştum... Hangi erkek olsa böyle düşünür... Ama yine de seni suçlamıyorum. Suçlamıyacağım da.»

Tess onun durumunu o kadar iyi anlıyordu ki başka söze ihtiyaç yoktu. İşin acı tarafı da buydu; Tess herşeyi kaybettiğini görüyordu. Clare de kaybetmişti.

«Angel, beni suçlamayacağını bildiğim için işi evlenmeye kadar götürdüm. Yine de senin için bu durumdan bir kurtuluş çaresi var... Ama bunu yapmanı asla...»

Tess'in sesi boğuklaştı.

«Bir çare mi»

«Benden kurtulman için. Benden kurtulabilirsin.»

«Nasıl?»

«Beni boşayarak.»

«Aman Allahım. Nasıl bu derece saf olabilirsin, Tess? Seni nasıl boşayabilirim ki?»

«Boşayamaz mısın? Sana herşeyi anlattım. Bunların beni boşaman için bir sebep olduğunu düşünmüştüm.»

«Oh, Tess, öyle çocuk gibisin ki. Henüz olgunlaşmamışsın... Şekil bulmamışsın. Yasalardan anladığın yok... Hiçbir şey bilmiyorsun.»

«Ne... Demek beni boşayamazsın!»

«Boşayamam tabii.»

Tess Clare'nin yüzüne utanç ve ızdırapla baktı.

«Sandım ki... sandım ki» diye mırıldandı, «oh, şimdi sana ne kadar günahkar bir kadın gibi göründüğümü anlıyorum. İnan bana, inan! Yemin ederim ki beni boşayabileceğini düşünmüştüm. Boşamanı umdum. Beni hiç sevmediğin takdirde başından atabileceğini umuyordum.»

«Yanılmışsın,» dedi Clare.

«Oh, o halde yapmam gerekmiş, dün gece yapmam gerekmiş! Ama cesaret edemedim. İşte ben böyleyim!»

«Ne yapmak için cesaretin yoktu?»

Tess cevap vermeyince, Angel onun elini tuttu.

«Ne yapmayı düşünüyordum?» diye sordu.

«Hayatıma son vermeyi.»

«Ne zaman?»

Tess onun bu acı veren suali altında kıvrandı. «Dün gece,» diye cevap verdi.

«Nerede?»

«Senin ökseotu demetinin altında.»

«Allahım! Nasıl » diye Clare sert bir sesle sordu.

Bana kızmazsan anlatırım.» dedi Tess büzülerek, «sandığımın ipiyle. Ama yapamadım... Dün gece! Adını lekeliyecek bir rezalet çıkmasından korktum.»

Tess'in isteyerek değil de baskı yapılarak anlattığı bu itirafın beklenmedik niteliği Angel Clare'yi gözle görülür derecede sarstı. Yine de Tess'in elini bırakmadı. Bakışlarını yere çevirerek konuştu:

«Şimdi beni dinle, Tess. Böyle korkunç bir şey yapmaya kalkışmamalısın! Bana bir daha böyle bir işe girişmeyeceğine söz ver.»

«Söz vermeye hazırım. Zaten ne kadar kötü bir davranış olacağını anladım.»

«Kötü ha? Bu düşünce senin için tarif edilemeyecek kadar değersiz.»

Tess, «ama Angel,» diye atıldı. Gözleri kocaman kocaman olmuştu. «bunu yalnızca senin hatırın için yapacaktım. Seni boşanma kararını almak rezaletinden kurtarmak için yapacaktım. Kendi hesabıma asla yapmam! Senin için başka bir kuruluş çaresi olmadığından keşke bu darbeyi kendi ellerinle indirsen! Seni çok daha fazla severdim. Kendimi o kadar değersiz buluyorum ki! Hep yolunun üstünde duruyorum!»

«Sus!»

«Olmaz dediğine göre yapmayacağım. Senin isteklerine karşı koymam.»

Angel, Tess'in sözlerinin çok doğru olduğunu biliyordu. Geceki olaydan beri Tess'in canlılığı sıfıra inmişti. Başka cüretkarca bir davranışta bulunması beklenmezdi.

Tess yine kahvaltı masasıyla ilgilenmeye çalıştı. Sonra bakışları birbiriyle karşılaşmasın diye masanın aynı tarafına oturdular. Birbirlerinin yiyip içtiklerini işitiyorlardı; bunda uygunsuz birşeyler vardı. Ama bundan kaçınmak da imkânsızdı. Üstelik iki taraf ta çok az yiyip içiyordu. Kahvaltı bitince Angel kalktı. Tess'e öğle yemeğine geleceği saati söyleyerek değirmenin yolunu tuttu.

O çıkınca Tess pencerede durdu. Biraz sonra Angel'in değirmene giden büyük taş köprüden geçtiğini gördü. Sonra dikkatini odaya çevirdi. Masayı toplamaya, ortalığı düzenlemeye koyuldu.

Çok geçmeden gündelikçi kadın geldi. Tess onun varlığından sıkıldı. Ama sonra üzerinde şaşırtıcı bir etkisi oldu. Saat yarımda kadını mutfakta yalnız bırakarak oturma odasına döndü. Angel'in görünmesini bekledi.

Saat bire doğru Angel göründü. Genç adam çeyrek mil uzakta olmasına rağmen Tess'in yüzü kıpkırmızı kesildi. Yemekler Angel eve girdiği anda hazır olsun diye mutfığa koştu. Angel eve girince bir gün önce ellerini yıkadıkları yere gitti. Orada yıkanıp hazırlandı. Oturma odasına girince sahanların üstündeki kapaklar kaldırıldı.

«Ne kadar dakik!» dedi Angel.

«Evet. Geldiğini gördüm,» dedi Tess.

Yemek, Angel'in sabahleyin ne yaptığı, değirmenin onu istediği konu üzerine fazla aydınlatamayacağı üzerine geliş güzel konuşmalarla geçti. Bir saat sonra Angel yine evden çıktı. Alacakaranlıkta döndü. Kendini gazetesine verdi. Tess

ayak altında olduğundan endişe duyarak mutfağa çekildi. Orada şununla bununla bir saat kadar uğraştı.

Sonra kapıda Clare'nin şekli görüldü.

«Bu şekilde çalışmamalısın,» dedi, «benim hizmetçim değilsin sen. Karımsın.»

Tess bakışlarını ona çevirdi. Bir parça canlanır gibi oldu. «Kendimi öyle hissedebilirim, değil mi?» diye mırıldandı. Acı-nacak bir haldeydi. «Senin adını taşıdığıma göre... Evet başka bir şey olmak istemiyorum!»

«Evet, Tess! Karımsın. Ama sen ne demek istiyorsun?»

Tess sesi gözyaşlarıyla dolu olarak, «bilmiyorum,» dedi, «düşündüm ki ben... Saygı değer olmadığımı düşünüyorum. Yeteri kadar saygı - değer olmadığımı sana daha önce de söylemiştim... Seninle bu yüzden evlenmek istemedim... Ama sen beni zorladın.»

Zavallı Tess ağlamaya başladı. Genç adama arkasını döndü. Bu davranış Angel Clare'den başka bir erkeğin kalbini kazanmaya yeterdi. Genellikle o kadar nazik ve şefkatli olan Clare'nin yaratılışının çok derinliklerinde, yumuşak bir toprağın içindeki maden damarı gibi, üzerinden geçmeye çalışan herşeyin ucunu büken sert, mantık dolu bir tortu gizlenmiş, yatıyordu. İşte onun kilise mesleğini seçmesine engel olan şey buydu. Şimdi de Tess'i kabullenmesine engel oluyordu. Üstelik sevgisi ateşten çok parlaklıktı; kadın cinsiyle ilgili konularda inanmaktan vazgeçtiği zaman takip etmeyi de bırakırdı akıllarınca hor gördükleri şeye çılgıncasına tutulan duygulu kişilerden bu noktada ayrılıyordu. Clare Tess'in ağlaması sona erinceye kadar bekledi.

Sonra kadın cinsine duyduğu nefretin coşkunluğuyla, «İngiltere'nin bütün kadınlarının senin yarın kadar saygı değer olmasını isterdim,» dedi. «Bunun saygı - değer olmakla hiçbir ilgisi yok. Yalnızca prensiplerimle ilgili bir şey.

Halâ hayallerinin dış görünüşlerle küçük düşürüldüğünü anlayan dürüst kişileri saran sevimsiz havanın içinde bocalayan

Clare, Tess'e bu ve buna benzer şeylerden bahsetti. Konuşmalarının altında dünya bilgisi ve tecrübesi geniş bir kadının derhal elde edebileceği bir sevgiye dönüş gizliydi. Ama Tess, böyle düşünmedi; herşeyi bir terkediliş olarak kabullendi. Ağzını bile açmadı. Clare'ye olan bağlılığı acınılacak bir durumdaydı; yaratılıştan çabuk sinirlenen bir kadın olmasına rağmen Clare'nin hiçbir sözünü uygunsuz bulmuyordu; çıkarısını aramıyordu; sinirlenmiyordu; Clare'nin davranışında kötülük görmüyordu.

Akşam, gece ve sabah, bir gün önceki gibi geçti. Bir kez, yalnızca bir kez, eski bağımsız ve özgür Tess bir davranışta bulundu; bu Clare'nin bir öğle yemeğinden sonra un değirmenine üçüncü kez gitmeye kaltığı sırada oldu. Clare masadan kalkarken, «Allahaismaladık,» dedi. Tess de aynı sözcüklerle, dudaklarını onunkine doğru çevirerek cevap verdi. Clare bu davetten faydalanmaya kalkışmadı. Alelacele dönerek konuştu:

«Tam saatinde evde olurum.»

Tess bir tokat yemiş gibi kabuğuna çekildi. Clare bir çok kez bu dudaklara erişmek istemişti. Neşeyle sık sık Tess'in ağzının ve nefesinin onun başlıca gıdası olan tereyağ, yumurta, süt ve bal koktuğunu düşünmüştü. Clare yaşantısını bunlardan temin etmek gibi çılgınca düşüncelere kapılmıştı. Ama artık aldırış ettiği yoktu. Tess'in ani çekilişini farkettti.

«Bir hal çaresi bulmam gerek,» dedi, «biliyorsun, aniden ayrıldığımız takdirde hakkında çıkacak rezaletten kaçınmak için bir süre birlikte yaşamamız zorunlu oldu. Bunu yalnızca durumu kurtarmak için yaptığımızı anlamalısın.»

Tess dalgın dalgın, «evet,» dedi.

Clare dışarı çıktı. Değirmen yolunda durdu. Bir an için Tess'e daha nazik davranmayı, onu bir kerecik olsun öpmüş olmayı düşündü.

Böylece umutsuz bir iki gün geçirdiler; aynı çatı altındaydılar ama birbirlerine iki sevgili oldukları günlerdekin-

den çok daha uzaktılar. Tess onun bir hal çaresi bulmak için düşünürken çalışmalarında istediği kadar etkili olmadığını biliyordu. Genç adamın uysal görünüşü altındaki bu azimli davranış karşısında dehşete düşmüştü Tess. Clare'deki bu değişmezlikte zalimce bir taraf vardı. Artık Tess affedilmeyi beklemiyordu. Bir kaç kez, Clare değirmendeyken gitmeyi düşündü; ama davranışının kocasına faydalı olacağı yerde, onu daha da küçük düşüreceğini, üzeceğini düşünerek vazgeçti.

Bu sırada Clare gerçekten düşünüyordu. Düşünmeyi bir an olsun bırakmamıştı; düşünmekten adeta hasta olmuştu. Kendini yiyip bitiriyordu. Bir nabız gibi atan eski evcimenliğinden acı çeke çeke uzaklaşıyordu. Kendi kendine, «ne yapmalı, ne yapmalı?» diye sorarak geziniyordu. Tess bunu işitti. Çekingenliği kayboldu.

«Galiba, benimle uzun zaman kalmıyacaksın, Clare, değil mi?» diye sordu. Dudaklarının uçları içeriye doğru kıvrılmıştı. Yüzünde sakin bir anlam vardı. Ama bunun ne kadar yapmacık olduğu belliydi.

«Kalamam,» diye Clare cevap verdi. «Kendi kendime lanet etmeden, daha çok sana lanet etmeden birlikte yaşayamam. Şimdi ne hissedersen hissedeyim seni hor görmüyorum. Açıkça konuşmak istiyorum. İçinde bulunduğum güçlükleri anlamamı istiyorum. O adam hayatta olduğu sürece nasıl birlikte yaşayabiliriz? Doğal olarak kocan o, ben değilim. Ölmüş olsaydı, durum değişirdi. Sonra bütün mesele bu değil; başka bir şey daha var. Gelecek yılları, doğacak çocukları düşün. Bu mesele öğrenilecek... Öğrenilecek... Öğrenilmemesi olanaksız. Yeryüzünün hiçbir köşesi yoktur ki, başka bir yerden oraya giden, yahut oradan gelen biri olmasın. İşte, bizim etimizden kanımızdan olacak zavallıların yıllar yılı gittikçe güçlenen böyle bir hakaret altında büyümelerini düşün bir! Çocuklar için nasıl bir uyanış olacak. Nasıl bir durum! Bu ihtimali düşündükten sonra dürüst bir kişi olarak bana, «kal,»

diyebilir misin? Başkalarına meydan verecek yerde, şimdiki kötülöklere göğüs gormemiz daha doğru olmaz mı?»

Tess'in ızdırapla ağırlaşan göz kapakları adeta kapanmışlardı.

Doğrusunu söylemek gerekirse Tess kadınca bir umutla, aynı çatı altında uzun bir süre yaşadıkları takdirde aralarında bir yakınlığın doğacağını ve durumun düzeleceğini bekliyordu; çok saf olmasına rağmen Tess kusurlu değildi; kendi kendine boş yere umut beslediğini tekrarlıyor; ama bu umudu bir türlü bastıramıyordu. Clare son sözü söylemişti. Tess'in de dediğı gibi Clare'nin anlattığı şey yepyeni bir görünüştü. Tess gerçekten bu kadarını düşünmemişti. Clare'nin çizdiği, kendisinden nefret edecek çocuğun resmi gözlerinin önünde belirdi; bu resim, özüne dek insancıl olan yüreğine öldürücü bir darbe indirecek kudretteydi. Tecrübeleri Tess'e dürüst bir hayat yaşamaktan daha iyi bir tek şeyin bulunduğunu öğretmişti; bu da yaşamak yükünden kurtarılmaktı. ızdırap çeken sağ görüş sahibi herkes gibi Tess'de Sully Prudhomme'nin, «tahammül edeceksin,» cümlesindeki anlamı çok iyi kavırıyordu.

İşte Tabiat — ana'nın, tilkice kurnazlığı böyledir; Tess'in gözleri Clare'ye olan aşkıyla öyle kararmıştı ki; kendi başına gelen bu talihsizliğin daha sonra başkalarının hayatını etkileyeceğini düşünmüyordu.

Bu yüzden Clare'nin sözlerine itiraz etmedi. Ama bu sefer Clare'nin kafasında, duygulu kişilerin kendi kendileriyle mücadele etmek eğiliminden, bir hal çaresi uyandı. Dehşetle irkildi. Korkusu Tess'in olağanüstü güzel olan beden yapısına dayanıyordu. Tess bu güzelliğı etkili bir şekilde kullanabilirdi. Buna da, «bir Avustralya yaylasında, yahut Teksas ovasında başıma gelenlerden kimin haberi olur ki! Beni yahut seni kim ayıplar?» Sözü nü ekleyebilirdi. Oysa kadınların ço-

ğunluğunda oldu gibi, Tess o an ileri sürülen hal şeklini kaçınılmaz bir şey olarak kabullendi. Haklı da sayılabilir. Çünkü kadının sezgisi yalnızca kendi ızdırabını tanımakla kalmaz, kocasınınkini de bilir.

Birbirlerine tümüyle yabancı oluşlarının üçüncü günündeydiler. Bazıları hayvanca bir içgüdüyle Clare'nin daha soylu, düşünceli bir kişi gibi davranmasını bekleyebilir. Biz böyle bir şey beklemiyoruz. Çünkü Clare'nin Tess'e olan aşkında kusur sayılacak derecede tanrısal, gerçek hayata uygulanamayacak kadar hayal dolu bir taraf vardı. Böyle bir durumda Tess'in güzelliği ona çekici gelemezdi; genç kadın ne kadar umut ederse etsin kişiliğinin gayesine yararlı olamayacağını anladı. Çünkü o, Clare'de arzu uyandıran kadın değildi.

«Söylediğin şey üzerinde düşündüm,» dedi Tess, Clare'ye. İşaret parmağını masa örtüsünün üstünde dolaştırıyor, iki siyle alay edermiş gibi pırıldayan yüzüğü taşıyan öteki eiyle başını tutuyordu. «Hepsi de çok doğru. Doğru olmalı. Benden uzaklaşmalısın.»

«Ama sen ne yapacaksın?»

«Eve giderim.»

Clare bunu hiç düşünmemişti.

«Olur mu?»

«Elbette olur. Ayrılmamız gerek. Bunu ne kadar çabuk gerçekleştirirsek o kadar iyi olur. Bir keresinde bana, **erkek**leri arzuları hilafına kendime çekmeye uygun bir kadın olduğumu söylemiştin; böyle birlikte olursak, mantığının ve isteğinin aksine planlarını değiştirmek zorunda kalabilirsin; daha sonra da senin pişmanlığın benim de ızdırabım korkunç olur.»

«Demek eve gitmek istiyorsun?»

«Seni terketmek, eve gitmek istiyorum.»

«O halde öyle yaparız.»

Clare'nin yüzüne bakmadığı halde Tess irkildi. Tess'in ileri sürdüğü hal çaresiyle, duygularının arasında büyük fark vardı.

«Böyle olacağından korkuyordum zaten,» diye zavallı kadının mırıldandı. Yüzü alçak gönüllülükle doluydu. «Şikayet etmiyorum, Angel. Ben... Ben bunun en iyi hal çaresi olduğunu düşündüm. Çocuklar konusunda söylediklerin beni tam anlamıyla ikna etti. Birlikte yaşadığımız takdirde beni hiç kimse ayıplamasa bile yıllar sonra bana kızdığın bir an bazı şeyler söylemek zorunda kalabilirsin. Bunlar başkalarınca işitilebilir. Belki de kendi çocuklarım duyar. Oh, şimdi beni yalnızca inciten şey, o zaman bir işkence olur, öldürür beni! Gideceğim! Hemen yarın gideceğim.»

«Ben de burada kalmayacağım. Gerçi söylemek istemi-yordum ama bir süre için olayların aldığı şekli iyice anlayınca kadar ayrılmanızın daha doğru olduğunu düşündüm. Ben sana mektup yazarım.»

Tess sezdirmeden kocasına baktı. Clare'nin yüzü solgun-du; ürkek bir hali vardı; yine de evlendiği yumuşak başlı, nazik erkeğin ruhundaki azim karşısında dehşete kapılmaktan kendini alamadı. İstekler, meyiller ve adetler onun zalim hayal gücü üzerinde kurumuş yapraklar gibiydi.

Keşke Clare onun bu bakışını görseydi; çünkü duygularında küçük de olsa bir değişiklik olabilirdi.

Clare, «insanlardan uzak olduğum zamanlar onları daha bir sevgiyle düşünür, anarım,» diye alaycı bir dille konuştu, «Atlah bilir; belki de bir gün bütün bulanları unuttur, birlikte yaşamaya başlarız; binlerce kişi aynı şeyi yapmışlar, yapıyorlar.»

Clare hemen eşyalarını toplamaya başladı. Tess de yukarı çı-

kıp kendi eşyasını hazırladı. Her ikisi de bir son, bitiş havası taşıyacak her çeşit ayrılıktan derin bir ızdırap duyacak kişilerdi. Hazırlıkları üstüne ileri sürdükleri o görünüşte parlak bahanelere rağmen ikisi de ertesi gün belki de ebediyen ayrılacaklarını akıllarından çıkarmıyorlardı. İkisi de ilk günlerde ayrılığın acısını kuvvetle duyacaklarını biliyorlardı. Bu acının zamanla azalacağını da farkındaydılar; Tess'i bir eş olarak kabulmenin aleyhinde yapılan eylemli tartışmalar kendilerini uzak bir görünümün soğuk ışıklarında daha çok belli edeceklerdi. Üstelik iki insan ayrıldıklarında, ortak bir evi, çevreyi terketmiş olurlar; boşalan her yeri yeni yetişen filizlerin duygusuz tomurcukları alır! beklenmedik aksaklıklar, niyet edilen şeylerin yapılmasını geciktirir. Eskiden kurulan planlar unutulur.

XXXVII.

Gece yarısı sessizce geldi ve geçti. Çünkü Froom Ova'sında bunu haber verecek hiçbir şey yoktur.»

Saat birden çok sonra, bir zamanlar d'Urberville'lerin malikanesi olan karanlık çiftlik evinde hafif bir gıcırtı oldu. Yukardaki yatak odasında uyuyan Tess irkildi. Ses, merdivenin gevşek çivilenmiş köşe basamağından geliyordu. Tess odanın kapısının açıldığını, kocasının şeklinin garip denecek kadar dikkatli adımlarla mehtabın aydınlığının içinden geçtiğini gördü. Üzerinde yalnızca gecelik gömleği ve pantolonu vardı. Tess'te uyanan kıvanç duygusu, kocasının anormal bir boşluğa dikili bakışlarıyla karşılaşınca söndü. Clare odanın ortasına gelince kıpırdamadan durdu. Ve anlatılamıyacak kadar üzüntülü bir sesle mırıldandı:

«Öldü! Öldü! Öldü!»

Clare, kendisini kuvvetle tedirgin eden bir duygunun etkisinde kaldığı zamanlar uykusunda yürürdü. Hatta, evlenmelerinden önceki pazar günü, gezintiden dönüşlerinde, Tess'e

hakaret eden adamlarla yaptığı kavgayı yeniden yaşamak gibi garip davranışlarda da bulundu. Tess onun kafası sürekli olarak üzüntünün etkisinde kaldığından böyle uykusunda gezindiğini anladı.

Clare'ye olan derin güveni yüzünden kocası uyanık olsun yahut olmasın Tess'e özel hiçbir korku vermiyordu. Eğer elinde bir tabancayla gelmiş olsaydı bile, Tess'in onun koruyuculuğuna olan güveni sarsılmayacaktı.

Clare yaklaştı. Tess'e eğildi. «Öldü! Öldü! Öldü!» diye tekrarladı.

Anlatılamıyacak kadar büyük bir ızdırapla Tess'e bir kaç dakika baktı. Bir parça daha eğildi. Tess'i kollariyle sardı. Sonra beyaz bir örtüyü üstüne kefen gibi sardı. Sonra onu yataktan, kişinin ancak bir ölüye duyabileceği saygıyla kaldırdı. Mırıldanarak odanın içinden geçti:

«Benim zavallı, zavallı Tess'im! Benim aziz, Sevgili Tess'im! Öyle tatlı, öyle dürüstsün ki!»

Uyanık olduğu zamanlarda o kadar soğukkanlılıkla esirgediği bu sevgi dolu sözler, Tess'in aç, kimsesiz kalbini anlatılamayacak kadar etkiledi. Yorgun, bitkin hayatını kurtarmak için bile olsa, kıpırdıyarak yahut karşı koyarak içinde bulunduğu durumdan kurtulmaya hiç niyeti yoktu. Böylece Tess nefes almaktan bile çekinerek, Clare'nin ne yapacağını merak ederek hareketsiz durup sahanlığa kadar taşınmak ızdırabına katlandı.

Clare, «karım... Öldü! Öldü!» dedi.

Merdivenin parmaklığına dayanarak bir an durdu. Yoksa onu aşağı mı atacaktı? Tess'in benliğine karşı duyduğu endişe yok denecek kadar azalmıştı. Clare'nin onu yarın, belki de ebediyen terkedeceğini bildiğinden onun kollarında korkudan çok zevk dolu bir duyguyla yattı. İkisi de aşağı düşüp parçalara ayrılırlar ne kadar uygun, ne kadar hoş bir şey olurdu!

Yine de Clare onun düşmesine meydan vermedi. Merdi-

venin parmaklıklarına tutunarak Tess'in dudaklarına, gündüzün nefretle reddettiği dudaklarına, bir öpücük kondurdu. Sonra ona tazelenen bir güçle sarıldı. Merdivenleri indi. Gevşek basamağın gıcirtısından uyanmadı. Alt kata sağ salım indiler. Clare elini uzatıp kapının sürgüsünü açtı. Açık havaya çıkınca daha rahatlıkla taşıyabilmek için yükünü omuzuna kaldırdı. Tess'in üzerinde geceliğinden başka bir şey olmadığından çok hafifti. Böylece bir kaç yarda, uzaktaki nehir boyuna doğru gittiler.

Bir gayesi varsa bile Tess bunun ne olduğunu henüz anlayamamıştı; çeşitli tahminler yürütmeye çalıştı. Kendini Clare'ye o denli vermişti ki, onun kendisini mutlak malı olarak kabullenmesi, ondan istediği şekilde kurtulmaya çalışması Tess'in hoşuna gidiyordu. Yarınki ayrılığın dehşeti altında Clare'nin onu gerçek karısı olarak tanımasında, fırlatıp atmamasında, hatta bu tanıyışta Tess'e zarar verecek kadar ileri gitmesinde teselli edici bir şey vardı.

Ah! Tess şimdi Clare'nin ne düşündüğünü anlamıştı! Tess'i diğer sütçü kızlarla birlikte suyun içinden kucığında taşıyarak geçirdiği Pazar sabahını hatırlamıştı. Clare köprüden geçmedi. Aynı taraftan bitişikteki değirmene doğru bir kaç adım ilerledi. Sonra nehrin kıyısında hareketsiz durdu.

Çayırlığın bu kısmında nehrin suları yavaş akarak sık sık bölünüyor, gayesiz kıvrımlar halinde bükülüyor, adı olmayan küçük adaların çevresinden dönüyor, sonra daha ötede birleşip genişleyerek ana nehir haline geliyordu. Clare'nin getirdiği yerin karşı tarafında suların birbirine karışıp anafor haline geldiği bir yer vardı. Nehir orada oldukça derin ve geniştir. Dar bir yaya köprüsü vardı; ama şimdi Sonbahar selleri köprünün parmaklıklarını söküp götürmüş, yalnızca çıplak tahtayı bırakmıştı. Bu da hızlı akan suların bir kaç karış üstünde duruyor, aklı başında kişiler için bile tehlikeli bir geçit meydana getiriyordu. Tess gündüzün evin penceresinden bakarken köprüden geçen gençlerin dengelerini temin

etmekte güçlük çektiklerini görmüştü. Clare de aynı hali görmüştü herhalde; yine de genç adam köprünün üstüne çıktı. Geçmeye başladı.

Tess'i suya mı atacaktı? Belki de. Üstelik nehir böyle bir davranışı kolayca gerçekleştirecek kadar derin ve genişti. Ortalık ıssızdı? İsterse Tess'i suya atabilir, boğulmasına göz yumabilirdi; hem böyle bir son, yarın ayrılmalarından çok daha iyi olurdu.

Hızlı akan nehir altlarında, ayın suya vuran yüzünü parçalayarak, bozarak, oradan oraya fırlatarak yarış ediyor, halkalar çiziyordu. Şimdi akıntıya birlikte düştükleri takdirde kurtulmalarına imkan yoktu; çünkü birbirlerine sımsıkı sarılıydılar. Dünyadan hemen hemen hiç acı çekmeden uzaklaşırlardı; kimse de Tess'i yahut Clare'yi ayıplamak fırsatını bulamazdı. Clare'nin Tess'le geçirdiği son yarım saat sevgi dolu bir zaman olurdu; oysa yaşadıkları takdirde Clare'nin nefreti devam edecek, bu saat geçici bir rüya olarak kalacaktı.

Tess'in içi bu güdüyle kıpırdanıyordu. Ama bu güdüye uyacak cesareti bulamıyordu. Bir tek davranışta bulunmak ikisinin de akıntıya kapılıp gitmesine yeterdi. Tess'in kendi hayatına ne derece kıymet verdiği belliydi; ama onunkisi... Tess'in onun hayatıyla oynamaya hakkı yoktu. Clare Tess ile beraber öteki tarafa sağ salım geçti.

Manastır arazisini şekillendiren çiftlik topraklarının içinde bulunuyorlardı. Clare, Tess'e sımsıkı sarıldı. Manastır kilisesinin korosunun yeri olan harap bölgeye gelinceye dek yürüdü. Buranın kuzey yandaki duvarında her turistin çirkin bir şaka olarak içine yatıp uzandığı bir keşişin taştan tabutu duruyordu. Clare bu tabutun içine Tess'i dikkatle yerleştirdi. Dudaklarından tekrar öptükten sonra, çok arzu edilen bir sonuç elde edilmiş gibi derin bir iç çekti. Sonra yere boylu boyunca uzanıp yorgunluktan derin bir uykuya daldı. Bir kütük

gibi hareketsiz kaldı. Gayreti doğuran ansal heyecan sona ermişti.

Tess tabutun içinde doğruldu. Hava mevsimin gerektirdiği gibi kuru ve yumuşak olmasına rağmen yarı giyinik olan Clare için uzun müddet açık havada kalmasını tehlikeli kıla-
cak kadar soğuktu. Kendi haline terkedildiği takdirde sabaha kadar burada yatacağı, üşüyerek ölüme sürükleneceği mu-
hakkaktı. Tess uykuda gezenlerin başına gelenleri çok dinle-
mişti. Ama Clare'yi uyandırmaya, böyle küçüktücü bir davra-
nışta bulunduğunu göstermeye nasıl cesaret edecekti? Tess
taş tabutundan çıktı. Clare'yi hafifçe sarstı. Ama şiddetle sars-
madan uyandıramayacağını anladı. Oysa bir şey yapmalıydı.
Üzerindeki çarşaf gayet iyi bir koruma vasıtası olduğu halde
kendisi bile titremeye başlamıştı. Daha önce heyecandan üşü-
memişti ama bu mutlu zaman artık sona **ermişti**.

Birdenbire Tess meseleyi Clare'yi ikna ederek hallet-
mek istedi; elinden geldiği kadar kararlı bir tavırla Clare'ye
doğru eğildi:

«Haydi yürümeye devam edelim, sevgilim,» dedi. Aynı
zamanda genç adamın kolunu anlamlı bir şekilde tuttu. Cla-
re'nin hiç karşı koymadan istediğini yerine getirdiğini hoş-
nutlukla gördü. Şimdi Clare, Tess'in yeniden bir ruh olarak
doğduğunu, kendisini Cennet'e götürdüğünü sanan bir rüya-
nın içine yuvarlandığı belliydi. Böylece Tess onu kolundan
tutarak kaldıkları evin önündeki taş köprüye doğru yürüttü.
Köprüyü geçtiler; evin önünde durdular. Tess'in ayakları
çıplaktı; taşlar canını yakıyordu. İliklerine kadar üşümüştü;
oysa Clare'nin ayaklarında yün çoraplar vardı. Bir rahatsız-
lık duymadığı belliydi.

Herhangi bir güçlük çıkmadı Tess'in karşısına. Clare'yi
sedire yatırdı. Üstünü örttü. Ocağa bir iki odun attı. Bunları
yaparken çıkan gürültüden Clare'nin uyanacağını düşünerek
korktu. Ama uyanmasını gizliden gizliye de istiyordu. Oysa

Clare gerek kafaca, gerek bedence o kadar yorgundu ki yat-
tığı yerden kıpırdamadı bile.

Ertesi sabah karşılaştıklarında Clare'nin gece boyunca
birşeyler olduğundan kuşkulandığını farkettiler; ama gece ge-
zintisinden hiç yahut pek az haberi olmalıydı. Gerçekte Clare
o sabah uykudan, öyle güçlükle uyanmıştı ki... Beyninin ken-
dini silkeleyen Samson gibi kuvvet toplamaya çalıştığı ilk
bir kaç dakika boyunca geceyle ilgili bir takım bulanık dü-
şüncelere sahipti; ama günün onu bekleyen olayları üzerinde
düşünmeye başlayınca bunu tümüyle unutup gitti.

Angel ansal bir gaye bulabilmek için bekledi; gece bir so-
nuca bağlanan kararın, sabah ışıklarında kaybolmaması, bu
karar duygulara kapılarak verilmiş olsa bile yerinde olduğu
kanısını uyandırıyorlardı. Onun için böyle bir karara güven-
mek gerekirdi. İşte sabahın solgun ışıklarında Clare, Tess'ten
ayrılma kararı üzerinde düşünmeye koyuldu; yakıcı kavurucu
tutkularından uzak kalmaya çalıştı; ve artık kararsızlığın yer-
siz olduğunu anladı.

Kahvaltıda ve kalan bir kaç parça eşyayı toplarken Clare
gece sarfettiği güçten doğan yorgunluğunu o denli belli etti
ki, Tess nerdeyse gece kolanları anlatacak hale geldi; Clare'nin
sinirlenmesinden korktu; bu olay Clare'nin sağ duyusunun
reddettiği Tess'e olan düşkünlüğünü bütünüyle ortaya çıkara-
lıyordu; mantığı uyuduğu zaman isteklerinin gururunu hiçe
saydığı belli oluyordu. Tess bunları düşünerek yine herşeyi
anlatmaktan vazgeçti. Bu akli başında bir adamla sarhoşken
işlediği hatalardan dolayı alay etmeye benziyordu.

Tam o sırada Tess'in aklına, Clare'nin geceki duygulu
davranışından haberdar olduğu geldi; belki de Tess'in ayrıl-
mamaları için yeniden yalvarmaya başlamasından çekiniyor,
olaydan faydalanacağı inancıyla buna değinmekten kaçını-
yordu.

Clare mektupla en yakın kasabadan bir araba istemişti.
Kahvaltıdan hemen sonra araba geldi. Tess onun başlangı-

cının geldiğini anladı... Hiç olmazsa geçici bir sondu bu; çünkü Tess, Clare'nin kendisine ne kadar düşkün olduğunu geceki olayla anlamış, bir gün birleşip birlikte yaşayabileceklerini ummaya başlamıştı. Eşyalar arabanın üstüne kondu. Yola koyuldular. Değirmenci ile gündelikçi kadın onların bu acele gidişleri karşısında şaşkına dönmüşlerdi. Clare, un değirmeninin istediği gibi modern metotlar uygulamadığını söyleyerek durumu kurtarmaya çalıştı. İleri sürdüğü neden bir dereceye kadar doğrudu da.

Yolları, bir kaç gün önce o kadar neşe ve heyecanla ayrıldıkları Talbothay mandırasının yakınından geçiyordu. Clare, Mr. Crick'le olan işlerini tasfiye etmek istediğinden, Tess, Mrs. Crick'e bir ziyarette bulunmaktan kaçınmazdı. Yoksa mutsuz durumları üzerine kuşku uyandırmış olurdu.

Ziyareti elden geldiği kadar kısa kesmek için arabayı ana yoldan mandıraya giden bahçe kapısında bıraktılar. Yolda yanyana yürüdüler. Bodur söğüt ağaçları budanmıştı. Clare'nin evlenme teklifini kabul ettirmek için sıkıştırdığı yeri görebiliyollardı sol tarafta Tess'in, Clare'nin harpını dinliyerek adeta büyülendiği dört yanı kapalı yer vardı; uzakta, ahırın gerisinde ilk kucaklaşmalarına sahne olan otlak görünüyordu; mevsiminin altın renkleri şimdi solmuş, adileşmiş ve bereketli toprak çamur haline gelmiş, nehirin suları soğumuştü.

Mandıra sahibi onları gördü. Talbothaylar'da ve yörede, yeni evlilerin tekrar görünmeleri sırasında adet haline gelen şakacı tavrı takınarak yaklaştı. Sonra evden Mrs. Crick ve bazı tanıdıklar çıktı. Yalnız Retty ile Marian'dan eser yoktu.

Tess arkadaşlarının şakacı takılmalarına, dostça alaylarına bir kahraman gibi göğüs gerdi. Oysa bütün bunlar onun üzerinde, onların sandıklarında bambaşka bir etki yapıyordu. Aralarındaki anlaşmazlığı gizli tutmaya, konu üzerinde herhangi bir tartışmaya, konuşmaya girmeden kendiliklerinden karar vermişlerdi. Gerektiği gibi davranmak için ellerinden

geleni yaptılar. Sonra Tess, konunun açılmamasını istediği halde Retty ile Marian'ın hikayelerini en ince ayrıntılarına kadar dinledi. Retty babasının evine gitmişti. Marien da başka bir yerde iş aramaya çıkmıştı. Hepsi de Marian'ın kendini toparlamasından umudu kesmiş gibiydiler.

Tess anlatılanların verdiği üzüntüden kurtulmak için gitti, her birine teker teker dokunarak ineklere veda etti. Sonra oradan ayrılırlarken ruhen ve bedenen birleşmiş iki insan gibi yanyana durdular; görünüşlerinde dikkatli birine garip bir şekilde kederli gelen bir hal var gibiydi; Clare'nin kolu, Tess'inkine değerken, Tess'in etekleri Clare'ye sürünürken tüm mandıra onlara, onlar karşısına bakarlarken, hepsiyle, «biz,» diyerek vedalaşırken bir hayatın iki kolu gibi görünüyordular. Oysa birbirlerinden iki kutup kadar uzaktılar. Belki de hallerindeki olağanüstü katı ve şaşkın bir şey genç evlilerde normal sayılan çekingenlikten çok farklıydı; beraber olduklarını anlatmak için sarfettikleri çabada öyle belirli bir hal vardı ki, onlar gittikten sonra Mrs. Crick kocasına dedi ki...

«Tess'in gözlerinin parlaklığı ne kadar olanaksız gibiydi! Nasıl heykel gibi duruyor, bir rüyadaymış gibi konuşuyorlardı! Bunları sen de farketmedin mi? Tess'te hep tuhaf bir hal vardı zaten. Hiç te hali vakti yerinde bir adamın karısıymış gibi durmuyordu!»

Clare ile Tess tekrar arabaya bindiler. Clare'nin arabayı kiraladığı Lane hanına gelinceye kadar Weatherbury ile Stagfoot Lane'ye giden yolda ilerlediler. Handa bir süre dinlendiler. Ovaya girince, aralarındaki ilişkiyi bilmeyen bir yabancı arabasında Tess'in evine doğru ilerlediler. Nettlebury'yi geçtikten sonra Clare bir dört yol ağzında arabayı durdurttu. Tess'e babasının evine dönmekte kararlıysa, onu burada terkedeceğini söyledi. Sürücünün önünde rahatlıkla konuşamayacakları için Tess'ten yan taraftaki yollardan birinde bir parça gezin-

melerini istedi; Tess razı oldu. Sürücüye bir parça beklemesini söyleyerek yürüdüler.

Clare nazik bir tavırla, «şimdi birbirimizi iyice anlamaya çalışalım,» dedi, «aramızda kin, öfke yok. Yalnızca şimdilik asla karşı koyamadığım, önüne geçemediğim bir şey var; kendimi buna alıştırmaya çalışacağım. Eğer başarırısam sana döneceğim. Ama ben sana gelinceye kadar, senin bana gelmeye çalışmaman daha iyi olur.»

Bu isteğin insafsızlığı Tess'te öldürücü bir darbe yaptı; artık Clare'nin kendisini nasıl bir gözle gördüğünü çok iyi anlıyordu; onu aldatmış bir kadındı Tess. Oysa bir kadın, Tess'in yapmış olduğu şeyi yapsa bile, bunca eziyeti hakeder miydi? Tess artık bu konuyu onunla tartışamazdı. Yalnızca Clare'nin emirlerini tekrarlamakta kaldı.

«Sen bana gelinceye kadar, ben sana gelmeye çalışmamalı mıyım?»

«Evet.»

«Sana mektup yazabilir miyim?»

«A, elbette. Hastalanırsan, yahut bir şeye ihtiyacın olursa yazarsın. İnşallah bunlar olmaz; yine ben sana yazarım!»

«Şartları kabul ediyorum, Angel; cezamın ne olması gerektiğini ancak sen bilirsin, çünkü. Yalnız;.. Yalnız dayanamayacağımdan fazla uzatma bu ayrılığı!»

Tess'in bütün söyledikleri bunlardan ibaret kaldı. Eğer Tess kurnazca davransa, genç adamın derin, güzel şeylerden hoşlanma duyusuna rağmen çılgıncasına ağlasa, bayılsa, bir olay çıkarsaydı, belki de Clare ona karşı koyamazdı. Oysa Tess'in sabırlı oluşu Clare'nin gidişini kolaylaştırdı. Tess, Clare'ye en iyi yardımcı oldu. Genç kadının herşeye boyun eğmesine gurur da karışıyordu; bu gurur bütün d'Urberville ailesinde çok belirli olan pervasızca uysallığın sonucuydu; böylece Tess'in yalvararak uyandırabileceği bir çok etkili notalar çalınmadan bırakıldı.

Konuşmalarının geri kalan bölümü yalnızca pratik konular üstüne oldu. Clare ona, sarrafından getirttiği, içinde hatırı sayılır miktarda para bulunan bir zarf uzattı. Mücevherler mesajda yazıldığı gibi, hayatı boyunca Tess'e aitti. Clare, mücevherlerin emniyette olması için onları bir sarrafa yollamasına izin vermesini rica etti; Tess derhal razı oldu.

Konuşacakları bitince Clare, Tess ile beraber arabaya döndü. Onu arabaya bindirdi. Arabacının parasını ödedi. Tess'i nereye götüreceğini söyledi. Sonra çantasıyla, şemsiyesini alarak Tess'e veda etti; orada ayrıldılar.

Araba adeta sürünerek bir tepeyi tırmanmaya başladı. Clare, Tess'in pencereden bakmasını önceden düşünmeden, yalnızca umarak bekledi. Arabanın gidişini seyretti. Oysa Tess'in aklına böyle bir şey gelmemişti; arabanın içinde yarı ölü gibi yatarken böyle bir davranışta bulunmaya gücü yoktu. Clare Tess'in uzaklaşışını seyretti. Yüreği endişeyle dolu, bir şairden durumuna garip bir şekilde uyan bir mısrayı tekrarladı:

Tanrı Cennetinde değil; dünyada herşey kusurlu!

Araba tepeye varınca, o da kendi yoluna gitmek için döndü? Artık Tess'i sevip sevmediğini bile bilmiyordu.

XXXVIII.

Tess, Blackmoor Ova'sından geçer, gençliğinin görünümüleri çevresinde açılırken daldığı uyuşukluktan uyandı. İlk defa, annesiyle babasının yüzüne nasıl bakacağını düşündü.

Köye giden ana yolun üstündeki para verilerek geçilen kapıya vardı. Kapı orayı yıllardan beri bekleyen, Tess'i tanıyan yaşlı adam tarafından değil de bir yabancı tarafından açıldı; belki de yaşlı adam, böyle değişikliklerin yapıldığı Yeni Yıl'da işten ayrılmıştı. Son zamanlarda evden hiç haber almadığından bekçiye sualler sordu.

Bekçi, «yeni bir şey yok, Miss,» diye cevap verdi, «Mar-

lott yine eski Marlott. İnsanlar doğuyor, hastalanıyor ve ölüyorlar. Joan Durbeyfield'in kızı bu hafta centilmen bir çiftçiyle evlendi; Joan'ın kendi evinde değil, başka bir yerde evlenmişler; centilmenin ailesi soylu olduğundan düğün törenine gitmemeyi daha uygun görmüşler. Galiba damat, John'ın damarlarında eski ve soylu bir ailenin kanının aktığını, Kingsbere'deki mezarlarda bugüne dek gelen iskeletlerin bulunduğunu bilmiyor. Ne var ki, Roma'lılar devrinde ellerindeki bütün mal - mülk alınmış. Yine de Sir John, artık onu böyle çağırıyoruz, düğün gününü elinden geldiğince kutladı. Herkese içki ikram etti; karısı da Pure Dorp hanında saat bir buçuğu geçene dek şarkılar söyledi.»

Tess işittiklerinde öyle üzüntü duydu ki, köye arabayla giremeyeceğini anladı. Kapıcıya eşyalarını bir süre için onun evine bırakıp bırakamayacağını sordu. Olumlu bir cevap alınca arabayı geri yolladı. Köye yalnız başına arka yoldan girdi.

Babasının evinin bacasını görünce kendine oraya nasıl gireceğini sordu. Ailesi onu oldukça zengin bir beyle uzakta, balayı yolculuğunda olduğunu sanıyorlardı; oysa Tess buradaydı; arkadaşsız, dünyada gidecek daha iyi bir yeri olmayan, yapayalnız bir kişi olarak evlerinin eski kapısına doğru sürüne sürüne yaklaştı.

Ama eve görülmeden giremedi. Tam bahçe çitinin yanında, kendisini tanıyan bir kızla karşılaştı; okulda içten olduğu bir yahut iki kişiden biriydi. Arkadaşı, Tess'in oraya nasıl gediği üzerine bir kaç sorgu sualde sonra, karşısındakinin üzüntülü haline aldırmadan atıldı: «Ama kocan nerede, Tess?»

Tess derhal kocasının bir iş için çağrıldığını anlattı. Arkadaşını terkederek çitin üstünden atladı. Eve doğru yürüdü.

Bahçe yolunda giderken annesinin arka kapıda şarkı söylediğini işitti. Joan Durbeyfield kapının eşiğinde bir çarşaf sıkıyordu. Tess'in farkında olmadan işini bitirdi. İçeri girdi.

Çarşafı bir kenara itti. Tam ellerini tekrar leğene sokmak üzereydi...

«Hey! Tess! Seni evlendin sanıyordum!... Bu sefer gerçekten evlendin sanıyordum... Hediyeni yolladık.»

«Evet, anne. Evlendim!»

«Evlenecek misin?»

«Hayır, evlendim.»

«Evlendin! Peki, kocan nerede?»

«Bir süre için gitti.»

«Gitti! Öyleyse ne zaman evlendiniz? Söylediğin gün mü?»

«Evet, Salı günü evlendik anne.»

«Bugün daha Cumartesi. Üstelik kocan da gitmiş?»

«Evet, gitti.»

«Ne demek istiyorsun? Elde ettiğin bütün kocalar çekip gidiyor.»

«Anne!» Tess, Joan Durbeyfield'e doğru gitti. Başını annesinin göğsüne dayadı. Hıçkırmaya başladı. «nasıl anlatacağımı bilemiyorum, anne. Ona hiçbir şey söylemememi yazdın, anne. Ama ben yine de söyledim... Elimde değildi... O da beni bırakıp gitti!»

Ah, seni küçük aptal, seni!» Diye Joan Durbeyfield bağırdı. Heyecandan kollarını sallıyor, hem Tessin hem de kendisinin ıslanmasına sebep oluyordu. «Hey, güzel Allah'ım! Bu günleri görecektim miyim? Ama yine de söylüyorum: Aptal!»

Geçirdiği günlerin gerginliği en sonunda koptuğundan Tess katılırcasına ağlıyordu.

«Biliyorum... Biliyorum... Biliyorum!» diye hıçkırıkları arasında soluyarak konuştu, «ama ah, anne, başka türlü yapamazdım! O kadar iyi bir insandır ki! Olan şeyden onu habersiz bırakmak bana büyük bir kötülük gibi göründü. Eğer, eğer o durumda tekrar bulunsam yine aynı şekilde davranırım! Yapamazdım... Cesaret edemezdim ...Ona karşı böyle bir günah işliyemezdim.»

«Ama başından, onunla evlenmeye kalkacak kadar günah işlemesini bildin!»

«Evet, evet! İşte işin acı tarafı bu! Ama anlattıklarımın

sonra beni kabul etmediği takdirde resmen ayrılabilceğimizi düşünmüştüm! Ah, bilsen, onu ne kadar sevdiğimi anlıyabilseyen... Ona sahip olmak için ne kadar istekli olduğumu bilsen... Onu o kadar çok sevmekle, ona karşı dürüst davranmak isteği arasında nasıl bocaladığımı bir bilsen!»

Tess o kadar sarsılmıştı ki daha fazla devam edemedi. Bir sandalyeye çöker gibi oturdu. Haraketsiz öylece kaldı.

«Evet, evet; olan olmuş artık! Benim çocuklarımın niçin başkalarınınkinden daha büyük birer aptal olduklarını anlayamıyorum... Böyle bir şey bir erkeğe anlatılır mı? Senin yaptığın bir çılgınlık! Belki de herşeyi iş işten geçince öğrenecekti!» Şimdi Joan Durbeyfield ne kadar zavallı bir anne olduğunu hissediyordu. Ağlıyordu. Kendi hesabına ağlıyordu. «Baban bu duruma ne diyecek bilmiyorum,» diye Mrs.. Durbyfield devam etti. «Çünkü hep Pure Drop Rollever'in hanlarında senin düğününden bahsediyor. Seninle ailesinin hakkı olan seviyeye eriştiğini anlatıyor... Zavallı aptal adam! Şimdi sen herşeyi berbat ettin! Allahım, Allahım!»

O sırada Tess'in babasının geldiği işitildi. Ama Mr. Durbeyfield hemen eve girmede. Annesi Tess'e gözden uzak durmasını, ona haberi kendisinin vereceğini söyledi. Joan Durbeyfield hayal kırıklığının ilk dehşeti geçtikten sonra şimdi uğradığı talihsizliği patates ürünün gerektiği kadar olmayışını yahut yağmurlu bir bayram gününü kabullenışı gibi almaya başlamıştı; başlarına gelmişti artık; dayanılması gereken bir olaydı; bir ders olamazdı.

Tess üst kata çekildi. İlgisiz bir tavırla yatakların kaldırılmış, odaya yeni bir şekil verilmiş olduğunu gördü. Kendi yatağı iki küçük kardeşine verilmişti. Artık bu odada ona yer yoktu.

Aşağıdaki konuşmaları rahatlıkla işitiyordu. Biraz sonra babası eve girdi. Kucağında canlı bir tavuk taşıdığı belli olu-

yordu. İkinci atını da satmak zorunda kaldığından artık yürüyerek satıcılık yapıyordu. Sepetini koluna takarak dolaşıyordu. Bu sabah tavuk, dosta düşmana çalıştığını göstermek için, ortalıkta dolaştırılmış, sonra da Rolliver'in hanındaki bir masanın altında bir saatten fazla bekletilmişti.

Mr. Durbeyfield, «bir şey anlattılar,» diye konuşmaya başladı. Kızının bir rahip ailesine katılmasıyla ortaya çıkan, rahipler üzerine yaptıkları bir tartışmayı ayrıntılarına kadar anlatmaya başladı. «Onlara eskiden benim aileme olduğu gibi «Sir» diye hitap etmek adetti.» dedi Mr. Durbeyfield. «Ama şimdi gerçek adları, doğrusunu söylemek gerekirse, yalnızca «Rahip». «Tess evliliği üzerine fazla reklam yapılmasını istemediğinden Mr. Durbeyfield fazla bir şey konuşamamıştı. Kızının bu yasağının kaldırmasını istiyordu. Genç çiftin, unutulmaması için, Tess'in asıl adı olan d'Urberville soyadını almaları gerektiğini ileri sürdü. Bu ad kocasınınkinden çok daha iyiydi. Daha sonra Tess'ten mektup gelip gelmediğini öğrenmek istedi.

O zaman Mrs. Durbeyfield mektup gelmediğini, Tess'in kendisinin gelmiş olduğunu söyledi.

Sonunda her şeyin nasıl yıkılmış olduğu anlatılınca Mr. Durbeyfield'de hiç görülmeyen bir utanma duygusu bütün keyfini kaçırdı. Yine de olayın gerçek niteliği, olayın başkaları üzerinde yapacağı etkiden daha az etkiledi.

«Sonucun böyle olduğunu düşünmek.» dedi Sir John. «Oysa ben Kingsbere'deki kilisenin altında, soylu Jollard'ın içki mahzeni kadar geniş aile mezarlığına sahibim! Tarihte adı geçen en soylu ailenin kemikleri altışar yedişer dizi halinde orada yatıyor! Şimdi Pure Drop ve Rolliver'in hanında arkadaşlarımla bana neler diyeceklerini bilirsin! Nasıl gözlerini kısıp yan yan bakacaklar ve «demek senin büyük dediğin evlilik bu ha! Kral Norman devrindeki atalarının gerçek seviyesine böyle erişeceksin demek! Böyle bir şeye dayanamam..

Ama Tess onunla evlendiyse kocasını yanında tutmaya zorlayabilirdi!»

«A, evet! Doğru. Ama Tess böyle bir şey yapmayı düşünmüyor.»

« O adamla gerçekten evlendiğine emin misin? Yoksa birincisi gibi...»

Buraya kadar konuşmaları izleyen zavallı Tess, daha fazla dinliemeyeceğini anladı. Sözlerinin burada, anne babasının evinde bile kuşkuyla karşılanması bardağı taşıran son damla olmuştu. Kaderin ne acı hücumları oluyordu! Eğer babası ondan böyle kuşkulanırsa, komşuları, tanıdıkları neler demezlerdi ki? Oh, burada, evinde daha fazla kalamazdı!

Bunun üstüne kendine evde bir kaç gün kalmaya izin verdi. Bu zamanın sonunda Clare'den Kuzey İngiltere'de olduğunu, bir çiftlik aradığını bildiren bir mektup aldı. Eline bir fırsat geçmişti; Tess bu mektupla ailesini kocasıyla buluşmaya gittiği sanısı altında bırakarak evden ayrılmaya karar verdi, sonra kocasının, kendisine herhangi bir kötülükte bulunduğu töhmetinden kurtarmak için Clare'nin verdiği elli İngiliz lirasının yirmi beşini çıkardı. Angel Clare gibi bir adamın karısı olarak buna gücü yetermiş gibi geçmiş yıllarda onlara getirdiği utanç ve üzüntünün küçük bir karşılığı olduğunu söyleyerek annesine verdi. Böylece gururunu kurtardıktan sonra onlarla vedalaştı; Durbeyfield ailesinde Tess'in cömertliğinden güç kazanarak doğan bir takım garip davranışlar oldu. Joan Durbeyfield genç karı - koca arasındaki anlaşmazlığın birbirlerinden ayrı yaşayamayacaklarını anlayınca ortadan kalktığını söylüyor, üstelik buna gerçekten inanıyordu.

XXXIX.

Evlendikten üç hafta sonra Clare kendini babasının tanınmış papaz evine giden tepeden aşağı doğru iner buldu. Kilise kulesi ona niçin geldiğini sorar gibiydi. Alacakaranlık-

taki kasabada canlı hiçbir varlık ona aldırış etmiyor, gibiydi. Bir hayalet gibi geliyordu, Clare. Kendi ayak sesleri bile kurtulunması gereken bir yük gibiydi.

Clare için hayatın görünümü değişmişti. Daha önce hayatı yalnızca düşüncelerinde tanımıştı; şimdi ise tecrübeli bir kişi gibi bildiğini sanıyordu; oysa yine de hiçbir şey bilmiyordu. Hiç olmazsa insanlar karşısında, İtalyan sanatının vakarlı sevimliliği ile değil, Wiertz müzesinin iğrenç, küstahça tavrı, Van Beers'in bir eserinin çirkin bakışıyla duruyorlardı.

İlk haftalar boyunca davranışları anlatılamayacak kadar gayesiz olmuştı.

Karısından ayrılmasının, Tess'in bir d'Urberville olmasından ileri geldiği inancıyla herkesten nefret ediyordu; Onun safçasına güvenip inandığı halk tabakasından değil de, o tükenmiş eski soydan geldiğini öğrenince niçin ilkelerine sadık kalarak Tess'i terketmemişti? İnançlarından dönmüştü. Onun için de cezalandırılmıştı!

Sonra endişelendi, bıktı. Kaygılandı. Tess'e haksızlık edip etmediğini düşündü. Yemek yediğini bilmeden yedi, tadını almadan içti. Saatler geçtikçe geçmiş günlerdeki her davranışın nedeni gözlerinin önüne serildi; Tess'e aziz bir varlık olarak sahip olma isteğinin tüm planlarına, sözlerine ve alışkanlıklarına ne denli karışmış olduğunu kavradı.

Oradan oraya dolaşırken, küçük bir kasabanın dışındaki duvara, Brezilya İmparatorluğunun göç edecek çiftçiler için ne kadar büyük fırsatlar tanıdığını anlatan kırmızılı mavili bir ilanın asılı olduğunu gördü. Teklif edilen toprak gayet avantajlı şartlarla veriliyordu. Nedense Brezilya'ya gitmek Clare'ye cazip geldi. Sonra Tess de yanına gelirdi. Belki de farklı görüşümler, düşünceler, gelenekler memleketinde Tess ile birlikte yaşamayı olanaksız hale getiren inançlar okadar etkili olmazdı. Kısacası Clare şansını Brezilya'da denemeye heveslendi; üstelik oraya gitmek için mevsim de gayet elverişliydi.

İşte böylece Anne ve babasına planını açmak, Tess'i, onları gerçekten ayıran nedeni anlatmaksızın en iyi şekilde izah etmek için Emmminster'e dönüyordu. Evinin kapısına vardığında hilal şeklindeki ay, karısını kollarında nehrin öte yakasına, keşişler mezarlığına taşıdığı saatlerdeki gibi yüzünü aydınlattı. Ama şimdi bu yüz zayıflamış, incelmmişti.

Clare geleceğinden anne ve babasını haberdar etmemişti. Gelişi papaz evinin sakin havasını dere kuşlarının suyu dalgalandırışı gibi harekete geçirdi. Anne ve babası oturma odasındaydılar. Ama şimdi kardeşleri evde yoktu. Angel içeri girdi. Kapıyı arkasından yavaşça kapadı.

Annesi, «ama karın nerede Angel?» diye atıldı, «bizi öyle şaşırttın ki!»

«Annesinin evinde... Bir süre orada kalacak. Ben derhal eve geldim. Çünkü Brezilyaya gitmeye karar verdim!»

«Brezilya'ya mı? Ama orada hep Roma katolikleri var!»

«Öyle mi? Bunu hiç düşünmemiştim.»

Yine de onun katolik bir memlekete gidişinin verdiği ızdırap Mr. ve Mrs. Clare'nin oğullarının evliliğine duydukları olağan ilgiyi azaltmadı.

«Evlendiğini bildiren kısa mektubunu üç hafta önce, aldık,» dedi Mrs. Clare, «bildiğin gibi baban vaftiz annenin hediyesini karına yolladı. Onunla mandırada evlendiğin için hiçbirimizin törende bulunmaması olağandı. Seni zor durumda bırakır, biz de zevk almazdık. Kardeşlerini bunu kuvvetle hissettiler. Ama artık evlendin. Bir şikayetimiz yok. Özellikle karın Allah'ın hizmetinde değil de seçtiğin yolda sana yardımcı olacağı için hoşnutuz... Yine de onu önce ben görmek yahut hakkında bir şeyler bilmek isterdim, Angel. Ona kendimizden bir hediye yollamadık. Çünkü neyin hoşuna gideceğini bilmiyoruz. Ama bunu yalnızca geciktirilmiş olarak say! Angel, ne benim ne de babanın kafasında evliliğin aleyhine bir düşünce yok; ama sevgimizi karını göreceğimiz zamana saklamaya karar ver-

dik. Şimdi de yalnız gelmişsin. Bana pek tuhaf geldi bu! Ne oldu?»

Angel Clare kendisi Brezilye'da işini kuruncaya kadar onun annesinin evinde kalmasını daha uygun bulduklarını anlattı.

«Sana söylemekten kaçınmıyacağım, anne,» diye sözüne devam etti Clare, «size şerefle, istediğim gibi gelinceye kadar onu bu evden uzak tutmaya kararlıyım. Oysa bu Brezilya işi yeni ortaya çıktı. Eğer gerçekten gidersem, onu bu yolculuğa çıkarmamın doğru olmayacağına kaniyim. Ben geri dönüp onu alıncaya kadar annesinin evinde kalacak.»

«Yola çıkmazdan önce karını görmeyecek miyiz?»

Ne yazık ki göremeyeceklerdi. Başlangıçta, dediği gibi, Tess'i buraya getirmekten sakınmıştı... Onların gururlarını; duygularını incitmeye hakkı yoktu. Bazı nedenlerden dolayı böyle davranmayı uygun görmüştü; derhal yola çıktığı takdirde bir yıla kalmaz eve tekrar dönecekti. Karısıyla yola çıkmazdan önce gelinlerini görebilirlerdi.

Alelacele hazırlanmış bir yemek yediler. Clare planlarını, düşündüklerini ayrıntılarına dek anlattı. Annesinin Tess'i getirmemesinden doğan hayal kırıklığı hala devam ediyordu! Clare'nin Tess'e duyduğu ilgi Mrs. Clare'nin analık duygularını etkilemiş, sonunda Talbothay mandırasından cazip bir kadın çıkabileceğini hayal edecek duruma gelmişti.

«Onu bize tasvir edemez misin. Çok güzel olduğuna eminim, Angel.»

«Buna hiç kuşkun olmasın anne» dedi Angel.

«Herhalde saf ve faziletli olduğu da şüphe götürmez.»

«Saf ve faziletli tabii.»

«Onu gözlerimin önünde canlandırabiliyorum. Geçen gün vücudunun güzel olduğunu söylemiştin. Yuvarlak hatlı; Cupid'in (1) yayı gibi kıvrak, kırmızı dudakları var; koyu renk

---

(1) Eski Roma'da aşk tanrısı.

kirpikler, kaşlar, bir geminin halatı gibi kalın, gür saçlar ve menekşemsi - mavimsi karamsı renkte kocaman gözler...»

«Evet; anne.»

«Onu iyi canlandırabiliyorum. Böyle inzivada yaşadığı için seninle karşılaşınca kadar dış dünyadan başka erkek tanımamıştır bile.»

«Elbette.»

«Onun ilk aşkı mısın?»

«Tabii!»

«Köyün bu sağlam, pembe yanaklı, sade kızlarından daha kötü kadınlar vardır. Yine de isterdim ki... Tabii çiftçi olacağına göre karının açık hava hayatına alışmış biri olması çok iyi.

Babası karısı kadar meraklı değildi; ama akşam dualarından önce daima okumak adetine oldukları İncil'den bir parçaya sıra gelince yaşı papaz karısına düşüncesini söyledi:

«Angel burada olduğuna göre her zamanki bölüm yerine Meseller kitabının otuz birincisini okumamızın daha uygun olacağını sanıyorum.»

«Evet, haklısın,» dedi Mrs. Clare! «Kral Lemuel'in sözleri;» Mrs. Clare İncildeki bölümleri ve ilahileri kocası kadar iyi bilirdi. «Aziz oğlum, baban bize mesellerdeki bölümü faziletli bir kadını öğmek için okuyacak. Sözleri burada olmayan karına uygulayacağımızı hatırlatmam gereksiz sanırım. Tanrı onu korusun!»

Clare'nin boğazına bir şey tikanır gibi oldu. Portatif rahle durduğu köşeden alındı. Şöminenin önüne kondu. İki yaşlı uşak geldiler. Ve Angel'in babası, yukarda sözü edilen bölümün onuncu mısrasından okumaya başladı:

«Erdemli bir kadın nasıl olur? Böyle bir kadının değeri yakuttan daha üstündür. O kadın vakit henüz gece iken kalır; ailesine yemek verir. Beline kuşağını sarar, kollarını güçlendirir. İşinin iyi olduğunu görür; mumu geceleri sönmez.

Evinin işlerini iyi yapar. Tenbellik etmez. Çocukları uyanır, ona sevgili diye hitap ederler; kocası de onu göklere çıkarır. Bir çok kızlar erdemli yaşamışlardır. Ama sen hepsinden üstünsün!»

Dua sona erince annesi konuştu:

«Sevgili babanın okuduğu bölümün, seçtiğin kadına ne kadar uygun düştüğünü düşünmekten kendimi alamadım. Mükemmel kadın, gördüğün gibi, çalışkan kadındır; tenbel olan değil; soylu kadın değil; iyi kadın kafasını, kalbini başkalarının iyiliği için kullanan kadındır:» 'çocukları uyanır ona sevgili diye hitap ederler; kocası da. Ve kocası onu göklere çıkartır. Bir çok kızlar erdemli yaşamışlardır. Ama o hepsinden üstündür.' «Evet onu görmek isterdim, Angel. Saf ve iffetli olduğuna göre benim için yeteri kadar kıbardır.»

Clare daha fazla dayanamazdı. Gözleri erimiş kurşun damlalarına benzeyen göz yaşlarıyla dolmuştu. O kadar çok sevdiği bu samimi, basit, ne dünyayı, ne bedeni, ne de kendi kalplerindeki kötülüğün farkında olmayan kişilere derhal veda etti. Odasına çıktı.

Annesi peşinden koştu. Kapısını vurdu. Clare kapıyı açınca onun dışarda endişeli bakışlarla durduğunu gördü.

«Angel ne oldu? Niçin karından bu kadar çabuk ayrılıp geldin? Sen kendinde değilsin. Buna eminim.»

«Değilim, anne,» diye Angel cevap verdi.

«Üzüntün karınla mı ilgili? Artık üzüntünün karından dolayı olduğunu biliyorum! Şu iki üç hafta içinde kavga mı ettiniz?»

«Kavga ettik sayılmaz ama aramızda bir anlaşmazlık oldu...»

«Angel, karın geçmişi incelenmek isteyen bir kadın mı?»

Analık iç güdüsüyle Mrs. Clare oğlunu kahreden nedenin üstüne parmağını basmıştı.

Clare, «karım lekesiz bir varlıktır,» diye atıldı. Tanrı onu oracıkta cehenneme yollayacak bile olsa bu yalanı söyleyeceğini hissediyordu.

«O halde gerisine aldırış etme. Ne de olsa Doğa'da lekelenmemiş bir köylü kızından daha saf hiçbir şey yoktur. Başlangıçta seni incitecek, ince ve görgülü duygularını kıracak bir davranışta bulunabilir, Ama senin arkadaşılığının ve eğitiminin altında kısa zamanda yetiştireceğine eminim.»

Bilinçsiz bir yüce gönüllüğün ona bu derece acı verebileceğini Clare yeni anlıyordu; Tess'in anlattıklarından sonra aklına hiç gelmeyen bir şeyi de düşünmeye başlamıştı; bu evlilikle mesleğini kökünden yıktığını şimdi çok iyi anlıyordu. Gerçi kendisi mesleğine falan aldırış ettiği yoktu ama yine de Tess'i anne ve babasına yeterince saygı değer bir kadın olarak tanıtmak isterdi. Şimdi muma baktıkça ışık ona bunun aklı başında kişiler için yapıldığını anlatıyor, bir aptalın ve başarısızlığın yüzünü aydınlatmaktan nefret ettiğini söylüyordu.

Acısı bir parça yatıştığı zamanlarda yüreği zavallı karısına karşı, kendisini anne ve babasına yalan söylemek zorunda bıraktığı için öfkeyle doluyordu. Böyle anlarda Tess yanındaymış gibi onunla öfkeyle konuştuğu oluyordu. Sonra Tess'in sitem dolu, yalvaran sesi karanlığı titretiyor, dudaklarının kadife gibi dokunuşu alının üstünden geçiyor, Clare onun ılık nefesinin odayı doldurduğunu hissediyordu.

Bu gece, onun hor gördüğü, küçülttüğü kadını, kocasının ne kadar iyi ve büyük olduğunu düşünüyordu. Ama şimdi ikisinin de başları üzerinde, Angel Clare'nin çok iyi anladığı, karanlıktan daha koyu bir karanlık asılı duruyordu: bu Clare'nin dar görüşlülüğüydü. Bütün o karar verme özgürlüğüne rağmen son yirmi beş yılın bu örnek ürünü, bu ileri görüşlü ve iyi niyetli genç adam şaşırınca derhal ilkel inançlarına dönüyor, geleneklerin ve göreneklerin kölesi oluyordu. Ona hiç kimse bir şey anlatmamıştı; üstelik genç karısının kutsal ki-

taptaki kral Lemuel'in övgüsüne, aynı kötülüğe uğramış, ahlak değeri yaptığıyla değil de yetenekleriyle ölçülecek herhangi bir kadın kadar uygun olduğunu anlayacak kehanete sahip değildi. Sonra kişinin yakınında bulunanlar böyle bir durumda daima acı çeker; çünkü kederini saklamadan gösterir; oysa uzaktakiler değer kazanırlar. Uzakta oluşlarından sanatkarca meziyetler doğar; Tess'in ne olmadığını düşünen Clare, onun ne olduğu üstüne gereken ilgiyi gösteremedi.

XL.

Kahvaltıda çoğunlukla Brezilya'dan söz ettiler. Daha önce oraya gidip bir kaç ay içinde geri dönmek zorunda kalan bazı çiftçilerin cesaret kırıcı haberlerine aldırış etmeksizin, hepci de Clare'nin orada uygulamayı düşündüğü umut dolu görüşü kavramaya çalıştılar. Kahvaltıdan sonra Clare bazı önemsiz meseleleri halletmek için kasabaya indi. Yörel bankadan sahibi olduğu bütün parayı çekti. Kilise'nin yakınlarında, kilise duvarlarından fırlayıp çıkmış gibi duran Mercy Chant ile karşılaştı. Elinde vereceği ders için bir yığın İncil vardı. Başkalarında kalp kırgınlıkları uyandıran olaylar onda ilahi tebessümler doğururdu... Angel Clare için kıskanılacak bir durumdu bu; çünkü insanlığın mistisizm uğruna garip, olanaksız bir şekilde feda edildiğine inanıyordu.

Genç kız, Clare'nin İngiltere'yi terketmek üzere olduğunu işitmişti; haberin ne kadar olağanüstü ve umut verici olduğundan söz etti.

«Evet; ticaret yönünden oldukça uygun bir plan,» diye Clare cevap verdi, «ama hayatın sürekliliğini bozuyor, Aziz Mercy. Belki de bana bir manastıra girmek çok daha uygun düşerdi.»

«Bir manastır! Haydi, haydi, Angel Clare!»

«Seni günahkar seni! Manastırda keşişler olur. Keşiş de Roma katolizmi demektir...»

Angel, «ve Roma katolizmi günahtır. Günah da lenat lenmekdemektir,» diye onun sözlerini tamamladı.

Mercy Chant, «ben Protestanlığım la gurur duyarım,» dedi.

O zaman Clare, derin acısının etkisiyle içine s r klendi i, kişiye ilkelerine aykırı davranışlarda bulunduran şeytanca bir ruh haliyle genç kızı yanına çağırdı. Kulağına din kurallarına d   nebildi i kadar aykırı şeyleri zalimcesine fısıldadı. Mercy Chant'ın yüzünde beliren deh ete kakhahalarla bir an için güldü. Sonra kendini topladı.

«Beni affet, sevgili Mercy,» dedi, «beni affetmelisin. Galiba aklımı kaçırıyorum!»

Mercy de aynı kanıdaydı; konuşma böylece sona erdi. Clare papaz evine girdi. Daha mutlu günler gelinceye kadar saklaması için mücevherleri sarrafa bırakmıştı. Bir kaç ay ihtiya ı olacağından Tess'e gönderilmek üzere bankaya otuz İngiliz lirası yatırmıştı. Sonra Tess'e durumu bildiren bir mektup yazdı. Blackmoor Ova'sındaki ev adresine postaladı. Şimdi Tess'in elinde Elli İngiliz lirası olacaktı. Bir zaman için ona bol bol yeterdi. Üstelik bir g   anında papaz evine ba  vurabilece ini de yazmıştı.

Clare, anne ve babasının Tess'le mektupla malarını uygun bulmuyordu; genç çifti ayıran gerçek nedeni bilmediklerinden onlar da Clare'den böyle bir şey istemediler. Clare tamamlaması gereken i i bir an önce yapmak için papaz evinden ayrıldı.

İngiltere'nin bu bölümünü terketmezden önce Clare'nin Tess ile evliliklerinin ilk    gününü geçirdikleri Wellbridge  iftliğine uğraması, kira bedelini ödemesi, odaların anahtarını vermesi ve orada bıraktığı önemsiz bir iki parça eşyayı alması gerekiyordu. Hayatı  zerine fırlatılan en koyu gölge karanlığını bu çatının altında yaymaya başlamıştı. Yine de oturma odasının kapısını açar açmaz aklına gelen ilk anı, buna benzer bir öğleden sonra buraya mutlulukla gelişleri oldu;

paylaştıkları ilk yerdi burası; içi yepyeni bir duyguyla doldu. İlk yemek yeyişlerini, ocağın başında oturup elleri birbirinin avuçlarında konuştukları zaman düşündü.

Bu ziyaret sırasında çiftçi ile karısı tarladaydılar. Clare evde bir zaman yalnız başına dolaştı. Hiç hesaba katmadığı duygularının tazeleyişiyle içten içe dolarak yukarıya, asla kendisinin olmayan Tess'in odasına çıktı. Yatak oradan ayrıldıkları sabah Tess'in kendi elleriyle düzelttiği gibi duruyordu. Ökseotu demeti örtünün altında Angel'in astığı yerdeydi. Aradan üç hafta geçtiği için rengini değiştirmiş, taneleri buruşmuştu-. Angel demeti aldı.Ocağın içinde ezdi. Orada hareketsiz dururken ilk defa tutturduğu yolun uömertçe olmasa bile akıllıça olup olmadığından kuşkulandı. Ama zalimcesine aldatılmamış mıydı? Duygularının birbirini tutmaz çokluğu içinde yatağın kenarına yaşlı gözlerle diz çöktü: «Oh, Tess, daha önue söyleseydin, seni affederdim!» diye inledi.

Aşağıdan adım sesleri işitince doğruldu. Mərdiven başına gitti. Aşağıda bir kadın duruyordu. Kadın başını ondan yana çevirince onun kara gözlü, solgun Izz Huett olduğunu gördü.

«Mr. Clare,» dedi Izz Huett, «sizi ve Mrs. Clare»yi ziyaret edip iyi olup olmadığınızı öğrenmem istendi. Yeniden buraya döneceğinizi düşünerek geldim.»

Bu, Clare'nin sırrını bildiği ama onun kendisinininkini bilmeyen genç kızdı; Clare'yi seven dürüst bir kızdı; Tess kadar iyi, yahut hemen hemen onun kadar iyi sayılabileuek, bilgili bir çiftçi karısı olabilecek kişiydi.

«Yalnız geldim,» dedi Clare, «artık burada oturmuyoruz!» Buraya niçin geldiğini açıkladıktan sonra sordu: «eve hangi yoldan gideceksin, Izz,»

Genç kız, artık Talbothay mandrasında değildim, efendim, diye cevap verdi.

«Neden?»

Izz önüne baktı.

«Orası öyle sıkıca gelmeye başladı ki, terkettim! Bu tarafta kalıyorum.» Izz Huett, Clare'nin gideceği yönü işaret etti.

«Güzel... Hemen gidiyor musun? İstersen seni götürebilirim.»

Izz Huett'in esmer rengi bir parça daha koyulaştı.

«Teşekkür ederim, Mr. Clare.» dedi.

Clare hemen çiftçiye buldu. Kira meselesini. evi ani terk edişleri nedeniyle dikkate alınması gereken bir kaç konuyu halletti. Sonra arabasının yanına geldi. Izz sıçrayıp arabaya bindi.

Clare yolda giderken, «İngiltere'yi terk ediyorum, Izz,» dedi, «Brezilya'ya gidiyorum.»

Mrs. Clare bundan hoşlandı mı?» diye sordu Izz.

«Şimdilik o gitmiyor... Bir iki yıl kadar... Ben inceleme yapmaya, oradaki hayat şartlarını görmeye gidiyorum,»

Doğuya doğru ilerlediler. Izz konuşmadı.

Clare, «ötekileri nasıl?» diye sordu. «Retty nasıl?»

«Son gördüğümde oldukça sinirli bir hali vardı. Çok zayıfladı. Yanakları öyle çökük ki, gören hasta sanıyor,» diye Izz dalgın dalgın cevap verdi.

«Ya Marian?»

Izz sesini alçalttı.

«Marian çok içiyor.»

«Yok canım!»

«Mr. Crick onu işten çıkardı.»

«Ya sen?»

«Ben içki içmiyorum. Hasta da değilim... Ama artık kendimde kahvaltıdan sonra şarkı söyleyecek gücü bulamıyorum.»

«Nasıl olur? Hatırlıyor musun? Süt sağarken «Cupid'ın bahçelerindeydi,» ve «Terzinin Pantolonu» türkülerini ne kadar güzel söyledin?»

«Ah, evet. İlk geldiğiniz günlerde öyleydi. Ama sonra herşey değişti.»

«Bu bozgunluk neden?»

Cevap olarak Izz'ın kara gözleri Clare'nin yüzünde parladı.

«Izz! Ne kadar iradesizsin... Benim gibisi için.» dedi Clare. Düşünceye daldı. «O halde Sana evlenme teklifi yapsaydım?»

«Yapmış olsaydınız, derhal kabul ederdim. Sizi seven bir kadınla evlenmiş olurdunuz.»

«Sahi mi?»

«Elbette.» diye genç kız heyecanla fısıldadı. «Oh, Allahım! şimdiye dek bunu tahmin etmediniz mi?»

Yavaş yavaş köye giden yola vardılar.

Taptığı itiraftan beri hiç konuşmamış olan Izz, «ben burada ineyim,» dedi anide.

Clare arabayı yavaşlattı. Kendini kaderine karşı öfkeyle dolmuş, toplum kurallarına acı bir şekilde kanmış hissediyor. Çünkü bu kurallar onu, yasaya uygun bir çıkış yolunun bulunmadığı bir köşeye sıkıştırmışlardı. Tuzağa düşmüştü; neden geleneklerin terbiyeci esasını öpeceği yerde gelecekteki ile hayatına ahlâksızca bir yön vererek toplumdan intikam almıyordu?

«Brezilya'ya tek başına gidiyorum, Izz,» dedi, «karımdan bu yolculuğun doğurduğu nedenlerden dolayı değil, özel bir takım nedenlerden dolayı ayrıldım. Birlikte yaşamamız artık olanaksız. Belki de zamanla seni sevmeyi başarabilirim; yine de sen Tess yerine benimle gelir misin?»

«Gelmemi gerçekten istiyor musunuz?»

«İstiyorum. Teselli dilenecek kadar kötü muamele gördüm. Hiç olmazsa sen beni bir karşılık beklemeden seviyorsun.»

Izz biraz duraksadıktan sonra, «evet,» dedi, «gelirim!»

«Gelecek misin? Bunun ne demek olduğunu biliyorsun, değil mi?»

«Orada olduğumuz sürece sizinle beraber olacağım.. Bu da bana yeter de artar.»

«Unutma; artık ahlâkça bana güvenemezsin! Uygarlığın gözünde bu yaptığımız çok kötüdür... Batı uygarlığınca yani.»

«Umurumda bile değil; Can çekişecek duruma gelmiş hiç bir kadın buna aldırış etmez. Başka çare de yok.»

«O halde arabadan inme.»

Clare Izz'in biraz önce inmek istediği dört yol ağzını geçti. Başka bir şey konuşmadan bir iki mil gittiler.

«Beni çok, pek çok seviyorsun, değil mi, Izz?»

«Evet; sevdiğimi söyledim. Mandırada beraber olduğumuz o süre boyunca sizi hep sevdim.»

«Tess'in beni sevdiğinden daha mı çok seviyorsun?»

Izz başını salladı.

«Hayır,» diye mırıldandı. «Ondan daha çok sevemem.»

«Peki ne kadar seviyorsun?»

«Hiç kimse sizi Tess'ten daha fazla sevemez!... Sizin için canını verir o. Ben o kadarını yapamam.»

Peor'un tepesindeki peygamber gibi böyle bir zamanda Izz başka şekilde konuşmak isterdi. Ama Tess'in kişiliğinin Izz'in saf tabiatı üzerine işlediği büyümlü güç, onu insafli davranmaya itiyordu.

Clare susuyordu; böyle beklenmedik, kusursuz sayılacak birinin ağzından çıkan bu sözler yüreğinin kabarmasına sebep oldu. Boğazına bir hıçkırık tıkanıp kalmış gibiydi. Kulakları oırmadan tekrarlıyordu: «*Tess sizin için canını verir. Ben o kadarını yapamam.*»

Clare atının başını aniden çevirerek, «bu saçma sapan konuşmamızı unut, Izz,» dedi, «ne dediğimi bilmiyorum ben! Şimdi seni evine giden yola geri götüreceğim.»

«Size gösterdiğim dürüstlüğe karşılık bunu layık gördünüz, ha! Ah, ben buna nasıl dayanacağım? Nasıl, nasıl?»

Izz Huett ağlamaya başladı. Yaptığının ne demek olduğunu kavrayınca alnına vurmaya başladı.

Clare, «burada olmayan birine gösterilen bu kadarcık bir dürüstlüğü çok mu görüyorsun, Izz?» dedi, «Ah, Izz pişmanlık duyarak herşeyi berbat etme.»

«Peki, efendim. Belki de asıl ben ne dediğimi bilmiyor-

dum sizinle gitmeye razı olduğum zaman... İsterdim ki... İsterdim ki olamayacak şey olsun.»

«Şimdi beni seven bir karım var.»

«Evet, evet var!»

Yarım saat önce önünden geçtikleri yola vardılar. Izz arabadan aşağı atladı.

«Izz, yalvarırım... Yalvarırım sana bu düşüncesiz davranışımı unut!» dedi Clare, «o kadar yersiz, o kadar sakıncalı idi ki.»

«Unutmak mı? Asla, asla! Oh, benim için hiç te düşüncesizlik değildi.»

Bu acı dolu feryadın taşıdığı sitemi bol bol hakkettiğini anlayan Clare anlatalamayacak kadar büyük bir ızdırapla arabadan indi. Izz'in elini tuttu!

«Haklısın, Izz. Ama yine de dostça ayrılacağız, değil mi? Nelere dayanmam gerektiğini biliyorsun?»

Izz Huett gerçekten cömert bir kızdı. Vedalaşmalarını başka acı sözlerle lekelemeye kalkışmadı.

«Sizi affediyorum, efendim,» dedi yalnızca.

Clare kendini hissetmekten çok uzak bulunduğu bir akıl hocası yerine koymaya çalışarak, «Izz» dedi, «şimdi senden bir ricam var: Marian'ı gördüğün zaman ona iyi bir kadın olmasını, çılgınlıklar etmemesini söylemeni istiyorum. Söyleyeceğine söz ver. Retty'e de dünyada benden daha değerli erkeklerin olduğunu anlat. Benim hatırım için iyi ve akıllı davranmalı... Bu sözlerimi unutma: akıllı ve iyi. Benim hatırım için böyle olmalı. Bu haberi ölen birinden ölmek üzere olan birine yolluyorum. Çünkü bir daha onları görmeyeceğim. Ve sen Izz, dürüst sözlerinle beni çılgınlık etmekten kurtardın; yoksa karıma ihanet edecektim. Kadınlar kötü olabilirler; ama erkekler bu gibi meselelerde kadınlardan daha kötü! Seni asla unutmayacağım; şimdiki gibi iyi ve dürüst bir kız olarak kal! Beni değersiz bir aşık ama sadık bir dost olarak düşün. Söz mü?»

Izz Huett söz verdi.

«Tanrı sizi korusun, takdis etsin, efendim. Allahısमारललदık!»

Clare yoluna devam etti; o gözden kaybolur olmaz Izz köy yoluna saptı. Kavurucu bir ızdırap nöbeti içinde kendisi otların içine attı; o gece geç vakit annesinin evine gergin, sinirli bir ruh hali içinde girdi. Izz, Angel Clare'den ayrıldığı zamanla, eve dönüşü arasında geçen zamanı nasıl geçirdiği hiç kimseye anlatmadı.

Clare genç kızdan ayrıldıktan sonra acı düşüncelere daldı. Dudakları titriyordu. Ama Izz için acı duymuyordu. O akşam yolunu çevirmeye, onu Tess'in evinden ayıran South Wessex'in sınır çizgisinden geçmesine kıl payı kaldı. Oysa onu böyle bir davranıştan alıkoyan şey ne Tess'in kişiliğine duyduğu nefret, ne de Tess'in şimdiki duygularıydı.

Hayır; Izz'ın de açıklamasıyla Tess'in ona olan aşkına güveni artmıştı; ama buna rağmen gerçeklerin değişmediğini kuvvetle hissediyordu. Clare başlangıçta haklı idiye, şimdi de haklıydı. Üstelik onu oyalyacak daha güçlü ve dayanıklı bir şey olmadığından işine duyduğu ilgi tuttuğu yolu devam ettirmesine yardımcı oldu. Yakında Tess'e dönecekti. O gece Londra tirenine bindi. Beş gün sonra, gemiye bineceği limanda kardeşlerinin elini sıkarak İngiltere'ye veda ediyordu.

XLI.

Kış mevsiminin yukarıda anlatılan olaylarını bırakıp hep birlikte, Tess ile Clare'nin ayrılmalarından sekiz aydan daha fazla bir zaman sonraya, bir Ekim gününe gidelim. Tess'i değişik bir durumda buluruz, çantası, sandığı olan evli bir kadın yerine onu, evlenmezden önceki gibi sepetini, bohçasını kendi taşıyan yalnız bir kadın olarak görürüz; bu devrede Tess, kocası kendisine bol bol para bırakmış olmasına rağmen, ortaya incelmış, içi boşalmış bir cüzdan çıkarabilir.

Marlott'u, evini tekrar terkettikten sonra İlkbaharı ve yazı, Blackmoor vadisinin batısında, ana yurdundan ve Talbothaylardan aynı derecede uzak olan Port Bredy yakınlarındaki bir mandırada mevsim icabı hafif, düzensiz çalışmalarla, fazla yorulmadan geçirmişti. Clare'nin bıraktığı parayla geçinmektense çalışmayı tercih etmişti. Kafaca büyük bir durgunluk içindeydi; yaptığı işler, bu durumunu kontrol altına alacağı yerde besliyor, arttırıyordu. Akıllı öteki mandırada, öteki mevsimde, onu buraya atan duygulu sevgilinin, bir rüyadaki gibi kayboluverenin huzurundaydı.

Mandradaki işler süt azalmaya başlayınca kadar devam ediyordu. Talbothay'lardaki gibi devamlı bir iş bulamadığından yardımcı olarak çalışıyordu. Bununla beraber hasat mevsimi yaklaştığından iş bulmak için kolayca otlaklardan tarlalara geçebilirdi. Hasat sona erinceye kadar da orda çalışırdı.

Tess, Clare'nin verdiği elli altının yarısını, sebep olduğu masraf ve üzüntüden dolayı annesine verdikten sonra elinde kalan yirmi beş altının pek azını harcamıştı. Oysa şimdi onu bu parayı harcamaya zorlayan yağmurlu havalar gelmişti.

Parasını harcamayı hiç istemiyordu; Angel onları sarrafsızdan pırıl pırıl yalnızca Tess'i düşünerek almıştı; bu paraya Clare'nin elleri dokunmuştu; o bu yüzden Tess için kutsaldılar. Onları oraya buraya saçmak, yadigarları elden çıkarmak gibi bir şeydi. Ama bunu yapmak zorundaydı. Ve paralar cüzdanını teker teker terkettiler.

Tess zaman zaman adresini annesine bildirmek zorunda kalmıştı. Ama durumunu gizlemişti. Parasının hemen hemen tükendiği bir sırada annesinden bir mektup aldı. Joan Durbeyfield feci bir sıkıntı içinde olduklarını yazıyordu; sonbahar yağmurları yenilenmek isteyen çatıdan içeri akıyordu; bundan önce damı değiştirdiklerinde parasını ödemediklerinden tekrar parasız yaptırımları imkânsızdı. Tavan için kereste

gerekliydi. Eskisi ile birlikte borçları yirmi İngiliz lirasına yükseliyordu. Kocasını zengin bir kişi olduğuna göre Tess bu parayı onlara yollayamaz mıydı?

Hemen o sırada Tess'e Angel'in bankasından otuz İngiliz lirası gelecekti. Ailesinin durumu gerçekten kötü olduğundan parayı alır almaz yirmisini yolladı. Kalan paranın bir kısmını kışlık giyecek için harcıyacaktı. Önündeki sert, haşın mevsim için elinde pek az bir para kalıyordu. Son para da gidince, Angel'in daha fazlasına ihtiyacı olduğu takdirde papaz evine baş vurmasını tenbihlemesi, düşünülecek bir konu olarak kaldı.

Ama Tess bu konuyu ne kadar çok düşünürse, gereken adımı atmaya o kadar isteksiz oluyordu. Onu kocasından ayrılığının nedenini kendi öz anne ve babasından gizlemeye sürükleyen aynı incelik, gurur ve yersiz utanç Clare'nin bıraktığı yüklü paradan sonra ihtiyaç içinde olduğunu papaz evine bildirmekten alıkoymuyordu; belki de Clare'nin ailesi tarafından hor görülüyordu; dilencilik ettiği takdirde daha çok hor görürlerdi! Sonuç olarak Papazın gelini, kocasının ailesine baş vurmaya cesaret edemedi.

Kocasının ailesiyle mektuplaşmak için duyduğu istek zamanla azalır diye düşünüyordu; oysa kendi ailesiyle durumu aksine oldu. Evlenmesinden hemen sonraki kısa süren ziyaretinden sonra onları terkettiğinde, ailesini kesinlikle kocasıyla buluşmaya gidiyor izlenimi altında bırakmıştı; O zamandan beri onların, kocasının yolunu maddi hiçbir sıkıntı çekmeden beklediği üzerine olan inançlarını bozacak hiçbir şey yapmamıştı; onlara yazdığı mektuplarda kocasının Brezilya yolculuğunun çok kısa süreceğinden umudunu kesmediğini bildirmişti; şu veya bu şekilde de olsa, çok geçmeden ailelerine ve dünyaya karşı birleşmiş bir cephe meydana getireceklerdi; Tess bu umudu halâ besliyordu. Ailesinin terkedilmiş bir kadın olduğunu, onların ihtiyaçlarını karşıladığından ekmeğini

temin etmek için çalışmak zorunda olduğunu öğrenmelerine meydan vermek insafsızlık olurdu; çünkü Trantridge'de geçen olayla onları yeteri kadar üzmüş, hayal kırıklığına uğratmıştı.

Aklına mücevher takımı geldi; Clare'nin onları nereye, kime emanet ettiğini bilmiyordu. Zaten mücevherler satılmak için değildi; onun için nerede olduklarının önemi yoktu.

Bu arada Clare'nin günleri hiç te sıkıntıdan uzak geçmiyordu. Şimdi Clare Brezilya'da Curtiba yakınındaki balıklı topraklarda, dolaşıyordu. Şiddetli fırtınalarda iliklerine dek ıslanmıştı. Brezilya hükümetinin vaatlerine kanarak gelen İngiliz çiftçileri ve tarla işçileri gibi çeşitli güçlülere katlanmak zorunda kaldığından ateşler içinde hasta yatıyordu; İngilteredeki tarlaları ekip biçerken bedenlerinin dayandığı tüm hava değişimlerine dayandıkları gibi Brezilya'nın da iklimine dayanabilecekleri söylenmişti, oysa.

Şimdi dönelim: Tess'in son meteliği de böylece harcandıktan sonra sarfettiklerinin yerine para koyacak durumda değildi; çünkü mevsim icabı iş bulmakta güçlük çekiyordu. Her çeşit işte başarı kazanabilecek nadir bir zekâya, güce, sıhhate ve iyi niyete sahip olduğunun farkında değildi; bu yüzden bir ev işi aramaktan kaçındı; kentlerden, büyük evlerden, toplumsal bilgilere ve paraya sahip kişilerden, köy yaşamından farklı olan adetlerden korkuyordu. Çünkü o yönden başına felaket gelmişti. Toplum ona daha faydalı olabilirdi. Ama Tess artık ondan korkmuştu; iyi olabileceği üzerine kesin bir bilgisi yoktu; onun için içgüdüğü Tess'i zengin kişilerin yanına yaklaşmaktan alıkoyuyordu.

İlkbahar ve yaz aylarında Port Bredy'nin ötesindeki küçük mandıralarda yardımcı süt sağıcısı olarak çalışmıştı; ama artık buralarda yardımcıya ihtiyaç kalmamıştı. Talbothylarda hatır için de olsa ona küçük bir iş verebilirlerdi; orada rahat

bir yaşantı sürdürmüş olmasına rağmen gidemedi; dönüşü tapınılacak bir put haline getirdiği kocasının ayıplanmasına yol açabilirdi. Onların kendisine acımalarına, birbirleriyle garip durumu üzerine fısıldaşmalarına dayanamazdı; onun için de gitmedi.

Bu sırada Marian'dan aldığı bir mektupla onun bulunduğu yörenin orta yerindeki bir çiftliğe doğru gidiyordu. Her nasılsa Marian, Tess'in kocasından ayrı olduğunu işitmişti... Belki de Izz Huett söylemişti. İyi huylu, artık içkiye düşkün bir kız olan Marian, Tess'in sıkıntıda olduğunu düşünerek eski arkadaşına Talbothayları terkettikten sonra bu yayla yerine geldiğini, başka yardımcılara da ihtiyaç olduğunu, yine eskisi gibi çalışmak zorundaysa buraya gelebileceğini yazmıştı; Tess'i görmekten çok memnun olacaktı; günlerin kısalmaya başlamasıyla birlikte Tess kocasının affını elde etmekten umudunu yitirmeye başladı. Tess oradan oraya dolaşırken içgüdüünün itici kuvveti attığı her adımda onu olayla dolu geçmişten koparıyor, kimliğini yok ediyor, onların için değilse bile kendi mutluluğu için önemli olan kişilere nerede olduğunu derhal bildirecek olanakları ve rāslantıları önemsemez bir hale geliyordu.

Kimsesizliğinin yanı sıra güzelliğine Clare'den kaptığı üstün duyguların ve düşüncelerin eklediği ilgi uyandıran bir hali vardı; evlendiği zaman alınan giysiler halâ sapasağlamdı; çevresinin teklifsiz, ilgi dolu bakışları huzursuzluk duymasına sebep olmuyordu; oysa işçi kılığına girince sık sık kaba sözlere, davranışlara maruz kalmaya başladı. Ama hiçbirşey, özellikle Kasım ayının bir öğleden sonrasına kadar büyük bir korku duymasına sebep olmadı. Tess, yayladaki çiftliğe ulaşmak için Brit nehrinin batı yakasındaki köy yolunu tutmuştu; çünkü burası kocasının ailesinin evine çok yakındı; bir gün papaz-evini ziyaret etmeye karar verebileceği düşüncesiyle o bölgede tanınmadan dolaşmak hoşuna gidiyordu.

Yol uzun ve düzdü. Günler hızla kısaltmaya başladığından alacakaranlık aniden çöküverdi. Yolun bayır aşağı belli belirsiz görülen, yılanı benzer uzunluğunu yaydığı bir tepenin üstüne varmıştı; arkasından adım sesleri işitti; birkaç dakika sonra yanına bir adam yaklaştı. Onunla konuşmaya başladı:

«Hayırlı akşamlar, güzel kızım.» Tess buna nazik bir tavırla cevap verdi.

Ortalık hemen hemen karanlık olmasına rağmen gökyüzünde kalan ışık olduğu gibi Tess'in yüzüne dökülüyordu. Adam döndü. Ona dikkatle baktı.

«A, sen bir süre önce Trantridge'de çalışan kızsın... Küçük bey d'Urberville'nin arkadaşı olan kız... Şimdi ben orada çalışmıyorum ama benim zamanında oradaydın.»

Tess adamın, kendisine hakaret ettiği için Angel'in yumrukladığı hali vakti yerinde köylü olduğunu tanıdı. **Bütün** benliği endişeyle doldu. Adama cevap vermedi.

«Dürüst davran bana karşı; kaşabada söylediğim doğrudu ama aşışın çok sinirlendi... Hey, kurnaz kızım! O yumruk için benden özür dilemen gerek!»

Tess yine cevap vermedi. Ele geçen ruhu için tek bir kurtuluş yolu var gibiydi. Aniden rüzgar gibi koşmaya başladı. Arkasına bakmadan, bir fidanlığa açılan kapıya koştu. Bura daldı. Ağaçların gölgelerinde keşfedilmek tehlikesinden kurtuluncaya kadar içerilere doğru gitti.

Ayaklarının altındaki yapraklar kuruydu. Ağaçların arasındaki defnelerin yeşilliği hava akımına engel olacak kadar sıktı. Kuru yaprakları topladı. Kocaman bir yığın meydana getirdi. Ortasına bir çeşit yuva yaptı. Şürünerek bunun içine girdi.

Düzensiz, huzursuz bir uyku elde etti. Garip sesler işittiğini sandı. Bunlara rüzgarın sebep olduğunu düşündü. Kendisi burada soğuktan titrerken kocasının evrenin öteki yanına

da sıcak bir iklimde bulunduğunu düşündü. Dünyada onun kadar perişan başka biri var mıydı acaba? Tess bunu kendi kendine sordu; ziyan olan yaşamını düşünerek, «her şey boş,» dedi. Oysa bu kelimeler uygar günler için çok yersizdi. Hazreti Süleyman iki bin yıldan daha önceleri bu kadarını düşünmüştü; eğer herşey boşsa, ne için yaşayacaktı? Heyhat, herşey boş olmaktan çok kötüydü; dünya haksızlık, zorlama, ölüm ve çaresizlikle doluydu. Angel Clare'nin karısı elini yüzüne götürdü; alnının kavisinde, yumuşak cildinin altında gayet belirli olan göz çukurlarının çevresinde gezdirdi. Bunu yaparken de bir gün kemiklerinin olduğu gibi ortaya çıkacağını düşündü. «Keşke o zaman şimdi gelse,» dedi.

Bu garip düşüncelerinin ortasında, yaprakların arasından yeni, acaip bir ses geldi. Rüzgarın sesi olabilirdi; ama pek rüzgar sayılmazdı; gürültü arada sırada bir kuşun kanat çırpması, yürek çarpıntısı gibiydi; bazan bir çeşit soluyuş yahut çağılıydı. Çok geçmeden seslerin vahşi hayvanlara ait olduğunu anladı; hele başının üstündeki dallardan yere düşen birşeyin gürültüsünü işitince buna da emin oldu. Burada başka, daha uygun şartlar altında barınmış olsaydı korkuya kapılırdı; ama şimdi insanların dışında hiçbir şeyden korkusu yoktu.

Sonunda şafak söktü; aşağıda gündüz, gökyüzünde gün ağarmaya başladıktan bir kaç saat sonra başlıyordu.

Evrenin emniyet verici ışığı kuvvetlenince Tess yaprak yığınının altından emekliyerek çıktı. Çevresine cesaretle baktı. O zaman geceki seslerin nedenini gördü. Sığındığı fidanlık burada bir çukur meydana getiriyordu. Çitlerin dışında ekilebilen topraklar uzanıyordu; ağaçların altında tüyleri kana bulanmış sülünler yatıyordu; bir kısmı ölmüştü, bir kısmının kanatları titiriyordu; bir kısmı gökyüzüne bakıyor, bir kısmı hızlı hızlı nefes alıyor, çırpınıyor, yahut yayılmış yatıyordu; ızdıraba daha fazla dayanamayıp gece ölen şanslılardan gerisi hep ızdırıp içindeydiler.

Tess durumu derhal kavradı. Kuşlar avcılar tarafından bir gün önce buraya sürülmüşlerdi. Kurşunu yeyip derhal ölenler yahut gece bastırmadan ölenler araştırılmış, alınıp götürülmüştü; ağır yaralananlar kurtulmuşlar sık dalların arasına konarak gizlenmişler, kan kaybından güçlerini yitirene dek dayanmışlardı. Sonra teker teker düşüp ölmüşlerdi. İşte Tess'in işittiği bu düşüşlerin çıkardığı gürültülerdi.

Tess çocukluğunda, gözlerinde kana susamış bir ısıltı olan, **tepeden** tırnağa garip giysilere bürünmüş kişilerin tüfeklerinin burnunu havada tutarak çalıların arasından, çitlerin üzerinden baktıklarını bir kaç kez gömüştü. O sırada Tess'e gayet kaba - saba kişiler gibi görünmelerine rağmen böyle olmadıkları söylenmişti; Malezya yarım adasının sakinleri gibi çılgınlık nöbetlerine kapıldıkları ve bu sırada Doğa'nın zayıf varlıklarına karşı soysuz ve terbiyesiz kesildikleri kış ile Sonbahar aylarının bazı haftaları dışında, çok nazik iyilik - sever kişilerdi.

Izdırap çeken hayvanlara derinden derine acıyan bir ruhun içgüdüleriyle Tess ilk olarak halâ yaşamakta olanların acısına son vermeği düşündü. Bu sonucu elde etmek içinde bulabildiği kadar kuşun boyunlarını kopardı. Onları, avcılarının ikinci kez gelip arayacakları yerde bıraktı.

Zavallı sevgililer, sizin bu perişanlığınız karşısında kendimi nasıl dünyanın en sefil varlığı sayarım!» diye haykırdı. Kuşları şefkatle öldürürken yanaklarından yaşlar akıyordu. «Hem de bedenem hiç bir ızdırabım olmadığı halde! Ben delik **deşik** edilmedim; hiç bir yerim kanamıyor! Kendime yiyecek, **giyecek bulmam için** iki elim var!» Doğa'da yeri olmayan, toplumun gelişigüzel yasası altında doğan suçluluk duygusundan, geceki üzüntüsünden dolayı kendi kendinden utandı.

XLII.

Artık ortalık iyice ağarmıştı. Sakınarak ana yola çıkan Tess yürümeye başladı. Oysa artık sakınalacak bir şey yoktu; çünkü ortalıkta hiç kimse görünmüyordu; Tess bir gece içinde başkalarının düşüncelerini hiçe sayacak kadar yükselmişti. Kuşların ızdırap gecelerine sessizce katlanışları kişiliği üzerinde son derece etkili olmuştu. Metanetle ilerledi. Clare'nin karısı sayıldığı sürece herşeye katlanabilirdi.

Chalk Newton'a vardı. Bir çok delikanlının güzelliğine karşı rahatsızlık verecek derecede mültefit davrandıkları bir handa kahvaltı etti. Bir parça umutluydu; çünkü kocasının da ona bu delikanlıların söylediklerini söyleyeceği bir gün gelecekti. Böyle bir ihtimal için kendisine dikkat etmesi, bu sırnaşık aşıkları çevresinden uzaklaştırması gerekiyordu.

Güzelliğinden dolayı daha fazla rahatsız edilmemek istiyordu. Köyden çıkar çıkmaz bir çalılığın içine girdi. Sepetinden mandıra da bile sırtına geçirmediği, Marlott'ta saman bağlayıcısı olarak çalıştığı günlerden beri giymediği en eski iş giysisini çıkardı. Garip bir düşünceyle bohçasından bir de eşarp aldı. Bunu yüzünün çevresinden, şapkasının altında geçirdi. Dişi ağrıyormuş gibi, yanaklarının yarısını, şakaklarını örtecek şekilde çenesinin altında bağladı. Sonra cep aynasına bakarak makasiyle kaşlarını kırptı. Böylece saldırgan hayranlarına karşı kendini emniyete alarak yoluna devam etti.

Rastladığı ilk erkek, arkadaşına, «şuna bak,» dedi alayla. Tess'in gözleri bu söz karşısında yaşlarla doldu; kendi kendine acıdı.

«Ama umurumda bile değil!» dedi, «oh, hayır, umurumda bile değil. Artık daima çirkin olacağım. Çünkü Angel burada yok. Bana bakacak kimsem yok. Şimdi burada olmayan

kocam artık beni sevmiyor; oysa ben onu eskisi gibi seviyorum. Diğer bütün erkeklerden nefret ediyorum. Benden alaylı sözlerle bahsetmeleri hoşuma gidiyor.»

Böylece Tess yoluna devam etti; görünümün parçası haline gelmişti; kışlık giysisi içinde saf, sade bir köylü kadınıydı; üzerinde kurşuni renkli şayaktan bir pelerin, kırmızı yün atkı, kahverengi çirkin bir önlük, adi bir eteklik ve güderi eldivenler vardı. Bu eski giysinin her parçası yağmur darbelelerinin, güneş ışınlarının ve rüzgarların etkisiyle incelmış solmuştu. Artık Tess'in içinde gençlik ateşinden eser bile yoktu.

Bu dış görünüşün altında hemen hemen ruhsuz, yaşına göre nesnelerin hiçliğini, aşkın inceliğini, şehvetin gaddarlığını çok iyi anlamış, bir kalp gibi atan yaşamının izleri vardı.

Ertesi gün hava kötüydü ama Tess doğa'nın tarafsızlığına, dürüstlüğüne sinirlenmeden yoluna güçlkle devam etti. Gayesi kışlık bir iş ve kışın barınabileceği bir ev bulmak olduğundan kaybedilecek zamanı yoktu.

Böylece çiftlikten çiftliğe dolaşarak Marian'nın mektup yolladığı yere doğru ilerledi; işçiye az para verildiği ağızdan ağıza dolaştığı için buraya pek rağbet yoktu; ama Tess için yapılacak başka bir şey kalmamıştı. Başlangıçta daha hafif işler araştırdı; ama iş bulmak gittikçe güçleşince hiç sevmeyişi ağır ve kaba işlerin peşine düştü: ekilebilen topraklardaki işlere döndü.

İkinci günün akşamına doğru yarı küre şeklinde tepeciklerle örtülü, kireçli düz topraklara geldi; buraya yayla demek daha doğru olurdu. Çok göğüslü Cybele buraya sırt üstü uzanmış gibiydi; Tess'in doğduğu vadiyle aşkının vadisi arasında uzanıyordu.

Hava kuru ve soğuktu. Araba yolları yağmurdan sonra bembeyaz, tozlu tozlu kabarmıştı. Ağaç yok denecek kadar

azdı. Çitlerde yetişenlerse ağacın, çalıl原因 ve fidanların olağan düşmanları kiracı çiftçiler tarafından acımadan devrilmişlerdi. Tess, Bulbarrow ile Nettlecombe'nin zirvelerini görebiliyordu. Ona dostça bakıyorlardı. Çocukluğunda, Blackmoor'dan baktığı zaman gökyüzüne doğru kale gibi yükseldikleri halde buradan alçak ve gösterişsiz görünüyorlardı. Güneye doğru bir kaç mil uzaklıktaki tepelerin ve sırtların üzerinde cilalanmış çelik gibi bir düzlük farkediliyordu; Fransa'ya doğru uzanan İngiliz Kanalı idi bu.

Önündeki hafif çukurluk içinde bir köyün kalıntıları görünüyordu. Artık Marian'ın kaldığı yer olan Flintcombe Ash'e gelmişti. Yapılacak başka bir şey kalmamış gibiydi: buraya gelmesi kaderine yazılmıştı. Çevresindeki inatçı toprak ona istenecek olan işin en ağır cinsten olacağını anlatıyordu; ama artık seçme yapacak bir durumda değildi. Üstüne de bir de yağmur yağmaya başlayınca burada kalmaya kesinlikle karar verdi. Köyün giriş yerinde çatısı yola doğru uzanan bir kulübe duruyordu. Tess bunun altına sığındı. Akşamın çöküşünü seyretti.

Sonra „beni Mrs. Angel Clare olduğum kimin aklına gelir ki?» dedi.

Duvardan omuzlarına ve sırtına bir sıcaklık yayılıyordu. Çıkıntının hemen içinde kulübenin ocagının bulunduğu belliydi. Sıcaklık tuğlaların arasından geliyordu. Ellerini duvara dayayarak ısıttı. Yağmurdan ıslanan ve kızaran yanağını duvarın rahatlandırıcı ılıklığına değdirdi. Duvar sahip olduğu tek arkadaştı sanki. Oradan uzaklaşmak için içinde en küçük bir istek olsun yoktu. Bütün geceyi orada geçirebilirdi.

İçerden kulübede oturanların sesleri geliyordu; günlük işlerini bitirdikten sonra bir araya gelmişlerdi; yemek tabaklarının tıkırtıları da işitiliyordu. Ama köy yolunda hiç kimseye rastlamamıştı Tess. Sonunda ıssızlık, hava gayet soğuk olmasına rağmen üzerinde yazlık bir başlık ve giysi bulunan

bir kadın şeklinin görünmesiyle bozuldu. Tess içgüdüsüne dayanarak gelenin Marian olabileceğini düşündü. Kadın yeteri kadar yaklaşıncı onun gerçekten Marian olduğunu gördü. Marian eskisinden de tonbul, pembe pembe idi. Ama giysisi gerçekten çok perişandı; Tess yaşamının başka bir devresinde olsa Marian'la ahabplığını yenilemeyi aklına bile getirmezdi. Ama artık yalnızlığı dayanılır gibi değildi. Marian'ın selamına istekle karşılık verdi.

Neyseki Marian sorgu - sualinde gayet temkinli davrandı. Tess'in kocasından ayrı olduğunu işitmesine rağmen, eskiden daha kötü bir durumda olmasına duduğu üzüntüyü belirtmekten geri kalmadı.

«Tess! Mrs. Clare, sevgili Mr. Clare'nin sevgili karısı! Durumun bu kadar kötü demek? Niçin güzel yüzünü böyle bağladın? Seni biri dövdü mü? Herhalde Mr. Clare dövmemiştir?»

«Hayır, hayır, hayır! Başımı yalnızca rahatsız edilmemek için bağladım.»

Tess arkadaşında böyle düşünceler uyandıran eşarbi nefretle çekip çıkardı.

«Yakanı da takmamışsın.» (Tess, Talbothay mandırasında küçük, beyaz bir yaka takmak adetindeydi.)

«Evet, Marian. Takmadım.»

«Yakanı gelirken kayıp mı ettin?»

«Hayır. Gerçek şu: artık görünüşüme önem vermiyorum; onun için takmadım.»

«Nikah yüzüğün de parmağında değil.»

«Haklısın. Onu bir kurdeleye geçirdim, boynumda taşıyorum. Evli olduğumu, kocamın kim olduğunu bilmelerini istemiyorum. Böyle bir yaşantı sürdürürken evli olduğumun bilinmesi uygun düşmez.»

Marian cevap vermedi.

Sonra, «ama sen bir centilmenin karısısın,» dedi, «böyle güç bir yaşantı sürdürmen doğru değil.»

«Oh evet; bunda doğru olmayan hiçbir şey yok. Çok mutsuz olmama rağmen!»

«Seninle evlendi o! Ama sen yine de mutsuz olabiliyorsun!»

«Kadınlar bazan mutsuz olabilirler; kocalarının hataları yüzünden değil... Kendi hataları yüzünden olur bu.»

«Senin bir hatan olamaz, şekerim; buna eminim. Onun da bir kusuru yok. Anlaşmazlığınız ikinizin dışında olan bir şeyden gelmiş olmalı.»

«Marian, sevgili Marian bana bir iyilikte bulunur musun? Bana sual sorma. Kocam dışarıya gitti. Her nasılsa parasız kaldım. Kocamın bıraktığı bütün parayı harcamak zorunda kaldım. Yine çalışmalıyım. Bana Mrs. Clare deme. Yine eskisi gibi Tess diye çağır. Burada yardımcı istiyorlar mı?»

«Oh, evet; sık sık yardımcı alıyorlar. Çünkü buraya pek az kişi gelmek zahmetinde bulunuyor. Çok yoksul bir yer. Yalnızca mısır ve şalgam yetiştiriyorlar. Gerçi ben de buradayım ama senin gelmek zorunda kalmana üzüldüm.»

«Oysa sen de benim kadar iyi bir sütçü kızdın!»

«Evet; içkiye başladığımdan beri artık o işi yapamıyorum. Tanrım! Artık teselliye yalnızca içkide buluyorum. İşe girersen şalgam toplayacaksın. Ben de aynı işi yapıyorum; hiç hoşuna gitmeyecek bu.»

«Ziyarı yok! Ne iş olursa olsun kabul etmek zorundayım. Benim için çiftçiyle konuşur musun?»

«Kendin konuşursan daha iyi olur.»

«Olur. Marian unutma... İşe girersem, ONUN üzerine hiçbir şey söylemeyeceksin. Onun adına leke sürmek istemiyorum.»

Marian Tess kadar ince ruhlu olmamasına rağmen güvenilecek bir kızdı. Tess'in isteğini reddetmedi. Söz verdi.

«Şimdi para ödeme zamanı,» dedi Marian. «benimle geirsen durumu anlarsın. Mutlu olmadığına çok üzüldüm; sevgili Mr. Clare burada olmadığı için mutsuzsun, biliyorum. Burada

olsaydı mutsuz olamazdın. Sana para vermese bile. Sana köle muamelesi yapsa bile...»

«Haklısın; mutsuz olamazdım!»

Beraber yürüdüler; çok geçmeden kasvetli haline rağmen oldukça ilginç bir görünüşü olan çiftçilik evine geldiler. Görünürde tek bir ağaç yoktu. Her yerde nadas edilmiş toprak ve şalgam vardı; çitlerle bölünmüş geniş tarlalar, yeknesak düzlüklere kadar şalgamlarla kaplıydı.

Tess çiftlik evinin kapısında işçiler gündeliklerini alıncaya kadar bekledi. Sonra Marian onu içeri aldı. Anlaşıldığına göre çiftçinin kendisi evde yoktu. Ama bu akşam kocasının yerini alan karısı Tess'i işe almakta bir sakınca görmedi. Mer-yem Ana gününe kadar çalışması kararlaştırıldı. Kadın tarla-işçileri artık pek güç bulunuyordu. Kadınlar güç işleri erkekler kadar seve seve yapıyorlardı; üstelik ücretleri de azdı; onun için çiftçiler kadın işçileri kaçırmamaya bakıyorlardı.

Anlaşmayı imzaladıktan sonra Tess için kalacak bir yer bulmaktan başka iş kalmıyordu. Sonunda duvarına dayanarak ısındığı evde bir oda buldu. Kazanacağı para çok azdı; ama kışı geçirmesine yetecekti.

Kocasından Marlott'a mektup gelir diye hemen o gece an-ne babasına yeni adresini bildirdi. Ama durumunun kötülüğünden söz etmedi; kocasının ayıplanmasına dayanamazdı.

XLIII.

Marian'ın Flintcombe Ash'den yoksul bir yer diye söz etmesi hiç te boş değildi; toprağın üstündeki tek tombul şey Marian'ın kendisiydi; o da buralı değildi. Tess çalışmaya başladı. Tinsel cesaretin, bedensel çekingenlikle birleşmesinden doğan sabır, artık Mrs. Angel Clare'de önemsiz sayılacak bir nitelik değildi; Tess'e dayanma gücü veriyordu.

Tess ile arkadaşının sürmeye giriştikleri şalgam tarlası çiftliğin eş yüksekteki topraklarındaydı; kireçli topraktan si-

İsli kabarıklıklar yükseliyor, yuvarlak, sivri ve uzun şekiller halinde milyonlarca çakmak taşı meydana getiriyordu. Şalgamların üst kısımları çiftlik hayvanları tarafından yenmişti. İki kadının görevi ellerindeki kancalı bir aletle kökün alt yahut topraktaki kısmını ortaya çıkarıp bir araya toplamaktı; şalgamın yeşil yaprakları yenmiş olduğundan tarla baştan başa insanın içine sıkıntı veren bir kurşuni renkteydi; aslında rengi başka olan gökyüzü bile aynı rengi kapmıştı; böylece toprak ve gökyüzü gün boyunca birbirlerine bakıyorlardı. Aralarında toprağın üstünde emekleyen iki kızdan başka hiçbir şey yoktu.

Yanlarına hiç kimse gelmedi. Makineyi andıran bir düzenlilikle çalışıyorlardı. Bedenleri kaba giysiler içindeydi; kah-verengi önlüklerini giysilerinin kabarıp havaya kalkmaması için arkadan bağlamışlardı... Dar eteklerinin altından bileklerinin üstüne yükselen botları görünüyordu. Elllerine koyun derisinden sarı, kolçaklı eldivenler takmışlardı. Başlıkları yere eğilmiş başlarına düşünceli bir hava kazandırıyor, onları eski İtalyanların iki Meryem Ana kavramına benzetiyordu.

Saatlerce, kimsesizliklerini, paylarına düşen adaletsizliğin yada adaleti düşünmeden çalıştılar. O durumda bile bir rüyanın içine kaymak olanaklıydı. Öğledensonra yağmur yeniden başladı. Marian artık çalışmalarının gerekli olmadığını ileri sürdü; oysa çalıştıkları kadar para alabiliyorlardı; onun için işlerine devam ettiler. Çalıştıkları tarla o kadar yüksekteydi ki yağmur damlaları yere düşmeye fırsat bulamıyorlar, haykıran rüzgarın üstünde yatay olarak birbirleriyle yarış ediyorlar, cam kırıkları gibi iki kızın etlerine batıyorlar, onları iliklerine dek ıslatıyorlardı. Şimdiye kadar bu deyimle ne kastedildiğini anlamamıştı; derece derece ıslaklık vardır; konuşma dilinde bunların pek azına, «iliklerime dek ıslandım,» denir. Ama bir tarlada ağır ağır çalışırken yağmur damlalarının önce bacaklara, omuzlara, sonra kalçalara, başa daha sonra

sırta, önce, arkaya, yanlara sürüne sürüne işlediğini duymak, yine de kurşun rengi ışık kaybolup güneş batıncaya dek çalışmak bir parça Stoism (1), hatta cesaret isteyen bir işti.

Oysa ıslaklıtı sanıldığı kadar hissetmiyorlardı. İkiside gençtiler; Talbothay mandırasında birlikte yaşadıkları günlerden, hediyelerinde cömert davranan mutlu, bereketli toprak parçasından söz ediyorlardı; orası öz bakımından hepsine, duygu yönündense ikisine cömert davranmıştı. Tess gerçekte değilse bile yasaca kocası olan erkeği Marian ile tartışmaktan hoşlanmıyordu; Ama konunun karşı konmaz bir sihri vardı; bunun etkisinde kalarak Marian sözlerine karşılık verdi; işte böylece, yukarda söylediği gibi, başlıklarının ıslak kenarları yüzlerine çarpar, giysileri üzerlerine sıkıcı bir şekilde yapışırken bütün öğleden sonrayı yeşil, güneşli, romantik Talbothay'ın anılarıyla geçirdiler.

Marian, «güzel havalarda buradan Froom vadisinin bir kaç mil uzağındaki bir tepe görülür,» dedi.

«Ah! Sahi mi?» diye atıldı Tess. Canlanır gibi oldu.

Böylece iki genç kuvvet burada, başka hermangi bir yerde çalışabilecekleri gibi çalıştılar; Marian akşama doğru cebinden ağzı beyaz bir bez parçasıyla tıkalı yarım litrelik içki şişesini çıkararak kuvvetini takviye ediyordu. Tess'e de ikram ediyordu. Tess bir yudumdan fazla almıyordu; çünkü hayal kurma yeteneği şimdilik ona yetiyor, çalışma gücü veriyordu. Oysa Marian şişeyi kafasına dikiyordu.

Bir gün, «alıştım artık,» dedi, «bırakamıyorum. Tek teselim bu biliyorsun. Aşkımı kaybettim; sen kaybetmedin! Belki de onun için içmeden çalışabiliyorsun.»

Tess kaybının acısını Marian kadar duyuyordu; ama yasaca Angel Clare'nin karısı oluşunun verdiği vakarla Marian'dan farklıydı; bunu kendisi de kabulleniyordu.

---

(1) Fazilet yüksekliği ve mihnete katlanma felsefesi.

Böylece Tess sabahın ayazında, öğleden sonranın yağmurlunda bir köle gibi çalıştı. Şalgamları toprağın içinden çıkarma işi bitince şalgam köklerini gelecek mevsim için depolamadan önde üstlerindeki toprakları ve lifleri bağcı bıçağıyla temizlemeleri gerekiyordu; bu işi yaparlarken yağmur yağıyorsa üstü samanla örtülü kafes şeklindeki çatının altına sığınabiliyorlardı; oysa don olduğundan kalın deri eldivenler bile ellerine aldıkları donmuş yığınların parmaklarını acıtmasına engel olamıyorlardı. Tess halâ umuyordu; er geç, Clare'nin kişiliğinin başlıca ögesi olarak gördüğü yüce gönüllülüğün üstün geleceğini, onu kendisiyle birleşmeye iteceğine inanıyordu.

Doğuştan neşeli bir kız olan Marian, daha önce sözü edilen garip şekilli tepelikleri görünce hep kahkahalarla gülerdi; Tess ise duygusuz kalırdı; Sık sık Var yahut Fröom vadisinin uzandığı karşı kırlara doğru bakarlardı. Göremeseler bile, bakışlarını ovayı palto gibi saran kurşuni rengi sise diker, orada geçirdikleri zamanı hayal ederlerdi.

«Ah,» dedi Marian bir gün,» eski arkadaşlardan bir ikisinin buraya gelmesini ne kadar isterdim! O zaman Talbothay'ı her gün buraya, tarlaya getirir, Mr. Clare'den, mandırada geçirdiğimiz güzel günlerden, bildiğimiz eski şeylerden bahseder, gözümüzle görüyormuşuz gibi hepsini yeniden canlandırırız! Marian'ın bakışları yumuşadı. Yeniden canlanan anıların etkisiyle sesi belirsizleşti. «İzz Huett'e yazacağım. Şimdi evinde, çalışmıyor. Biliyorum. Ona burada olduğumuzu yazacağım. Gelmesini isteyeceğim; belki artık Retty de iyileşmiştir.»

Tess teklifin aleyhinde bulunmadı. Bir daha da Talbothay'lardaki güzel anıları tarlaya getirmekten de söz etmediler. Ancak Marian'ın İzz Huett'ten mektubuna cevap aldığını, buraya gelmek istediğini yazdığını açıklayınca konu yeniden konuşuldu.

Yıllardan beri yörede böyle bir kış olmamıştı. Kış bir satranç

oyuncusunun davranışları gibi gizli ve ölçülü adımlarla geldi. Bir sabah ağaçların ve çit sıralarının deri çıkarmış gibi tepedüler. Çalılıklar, yahut ağaçlar gökyüzünün ve ufkun matemli den tırnağa beyaz bir hav tabakasıyla örtülmüş olduğunu gör-rengine karşı beyaz çizgilerle birer tablo meydana getirmişler-di. Çiftlik binalarının direklerinin, kapılarının çıkıntılı yer-lerinden beyaz yünden ilmikler gibi sarkan billurlaşmış ha-vayla çıkıncaya dek kimsenin farkında olmadığı örümcek ağ-ları duvarların, barakaların üzerlerinde varlıklarını belli et-tiler; bu dondurucu rutubetten sonra, kuzey kutbundan sessiz sedasız Flintcombe - Ash yaylasına varan garip kuşlarla bir-likte kuru soğuklar da başladı; hayalet gibi sıska, hüznü dolu gözleri olan kuşlardı bunlar; onların gözleri, insanoğlunun asla hayal edemeyeceği büyüklükteki görünüşleri görmüş, dayanamıyacağı dondurucu soğukluktaki kutup bölgelerin-de afet sayılabilecek olaylara tanıklık etmişti; seher zamanı ok gibi saplanan ışıkların sebep olduğu bu dağların çarpışmasını, kar tepelerinin kaymasını gören gözlerdi; bu gözler korkunç fırtınaların kopması, denizlerdeki ve kara-lardaki değişimlerle adeta kör olmuşlardı; bu gibi olayların olanaklaştırdığı anlamı taşıyorlardı. Bu adsız kuşlar, Tess ile Marian'ın oldukça yakınlarına geliyorlardı. Ama insanoğ-lunun asla göremeyeceği şeyleri görmüş olan onlar hiç ko-nuşmuyorlardı. Gezginin gördüklerini anlatmak için duyduğu istek onlarda yoktu. Yalnızca iki kızın kendilerine yiyecek ola-bilecek bunu yahut şunu ortaya çıkarmalarını sessiz sessiz bekliyorlardı.

Sonra bir gün, yörenin havasını garip bir özellik kapladı. Yağmurun sebep olmadığı bir rutubet, donun sebep olmadığı bir soğuk başladı. İki kızın gözbebeklerini üşüttü, kaşlarını sızlattı. İliklerine dek işledi. Ve o gece kar yağdı. Dibinde duran yalnız gezgini rahatlaştıran sıcak duvarlı kulübede kal-maya devam eden Tess uyandı. Samanların ve çatının üstünde

gürültüler işitti; sabahleyin kalkıp lambasını yaktığında karın pencerenin kanadındaki bir delikten girdiğini iç kısımda en iyi cinsten pudraya benzeyen bir koni meydana getirmiş olduğunu gördü; dışarda fırtına halâ hüküm sürüyor, mutfakta bir sis bulutu meydana getiriyordu.

Tess şalgam tarlasında çalışmanın olanaksızlığını düşündü; küçük lambanın ışığında kahvaltısını ederken, Marian geldi; hava düzeleneye kadar ambarda çalışacaklarını, kamış soyan kadınlara yardım edeceklerini haber verdi. Dışarda ortalığı bir pelerin gibi saran karanlık dağılmaya, karmakarışık kurşuni renkte ışınlar halini almaya başlar başlamaz lambayı söndürdüler; yün eşarplarıyla boyunlarını, göğüslerini sardılar, en kalın giysilerini giyerek anbarın yolunu tuttular. Kar kutuplardan gelen kuşları beyaz bir bulut sütunu halinde izledi. Kar lapa lapa yağmıyordu. Neyseki karı getiren beyaz ayların, balinaların, kutup denizlerinin, buzulların kokusu karın derinleşmesine meydan vermedi; kar toprağı şöyle bir yaladı; perdeden çok süzgeç ödevi gören çitlerin altına sığındılar: Tüy gibi yumuşak tarlaların içinden eğilerek geçtiler. Hava ortalığı kaplayan ak yığınların etkisiyle solmuştu. İki genç kadın oldukça neşeliydiler; kupkuru bir yaylada böyle bir hava insana neşe veriyordu.

Marian, «Hah ha! Kurnaz kuzey kuşları karın geleceğini biliyorlardı,» dedi, «inan bana. Kuzey yıldızından ta buralara dek karın önünden geldiler. Tanrım, Mr. Clare güzel karısını şimdi bir görse! Bu hava güzelliğini bozmuyor Tess, aksine artırıyor.»

Tess sert bir sesle, «bana ondan bahsetmemelisin, Marian,» dedi.

«Şey, ama onu seviyorsun değil mi?»

Tess buna cevap vermedi. Ama yaşlarla dolu gözlerini içtenlikle Güney Amerika'nın bulunduğunu farzettığı yöne çevirdi. Karlı rügara ateşli bir öpücük üfördü.

«Evet, evet, sevdiğini biliyorum. Ama evli bir çift için çok

garip bir hayat bu... Artık başka bir şey söylemeyeceğim! Havanın buğday anbarında bize zararı dokunmaz ama kamış işi korkulacak kadar zor. Şalgam toplamaktan daha zor. Ben kuvvetli olduğum için dayanabiliyorum; ama sen zayıfsın. Patronun seni niçin bu işe koyduğunu anlamıyorum.»

Anbara vardılar. İçeri girdiler. Uzun yapının bir köşesi ürünle doluydu; orta yerinde kamışlar soyuluyordu; bir gece önceden bir yığın buğday demeti konmuştu.

«A, işte Izz,» dedi Marian.

Gerçekten de Izz'dı. Genç kız onlara doğru geldi. Bir gün önce öğleden sonra annesinin evinden buralara kadar yürümüştü; yolun bu kadar uzak olduğunu düşünmediğinden geç kalmış ve geceyi meyhanede geçirmişti. Çiftçi, Izz'in annesine Pazar yerinde, kızı bu gün çiftlikte olduğu takdirde işe alacağını söylemişti. Izz de geç kalıp adamcağızı hayal kırıklığına uğratmak istememişti.

Tess, Marian ve Izz'den başka yakındaki köyden gelen iki kadın daha vardı; Tess irkilerek bunların Maça kızı ve Karo kızı diye anımsadığı iki Amazon kadını olduğunu gördü... Tranridge'de çalıştığı sırada gece yarısı yolda onunla kavga eden kızlardı; Tess'i tanıdıklarını gösteren bir davranışta bulunmadılar. Belki de tanımamışlardı. Çünkü o olay sırasında sarhoştular. Sonra Tranridge'de de devamlı işçi olarak çalışmıyorlardı. Daha çok kuyu kazma, çit çevirme, hendek açma kazı gibi işler dahil tüm erkek işlerini yapıyorlardı. Hem de hiçbir yorgunluk duymadan. Üstelik ünlü kamış soyucularındandılar. Çevrelerine kendilerini beğenmiş bir tavırla bakıyorlardı.

İşçiler eldivenlerini takarak çalışmaya koyuldular. Günün rengi, güneş ışıkları gökyüzünden aşağı doğru değil de, karlara çarpıp yansıdığından gittikçe koyulaştı. Kızlar aygıttan avuç dolusu buğday çekiyorlardı; Izz ile Marian iki Amazo-

nun edepsizliklerinden çekindikleri için eski günlerden başlangıçtan pek söz edemediler. O sırada bir atın boğuk nal seslerini işittiler. Çiftçi anbarın kapısına geldi. Atından inip Tess'e yaklaştı. Onu düşünceli düşünceli süzdü. Tess önce başını çevirip bakmadı. Ama adamın sabit bakışları üzerine dönmek zorunda kaldı; ve dehşetle çiftçinin Trantridge yolunda rastladığı, yanından koşarak kaçtığı adam olduğunu gördü.

Çiftçi, Tess demetleri dışardaki yığına götürünceye kadar bekledi. Sonra, «demek sen benim nazik davranışımı reddeden, bana kaba davranan kızsın.» dedi, «senin işe alındığını öğrenir öğrenmez buna engel olmaya çalıştım; yemin ederim! Evet, handa sevgilinin banım hakkımdan geldiğini sandın. İkinci seferde de yanımdan kaçtın; ama şimdi elime geçmiş bulunuyorsun!» Sözüünü çirkin bir kahkaha atarak bitirdi.

Amazonlarla çiftçi arasında ağa yakalanmış bir kuş gibi çırpınan Tess cevap vermedi. Buğdayları çekmeye devam etti. Artık insan karakterini çok iyi anlıyor, patronunun nezaketinde korkulacak bir şey olmadığını biliyordu. Bu daha çok Clare'nin ona karşı olan davranışındaki küçük düşürücü durumun yarattığı bir haldi. Tess erkeklerde herşeyden çok bu duyguyu üstün tutuyor, ona karşı koymak için kendini yeteri kadar güçlü hissediyordu.

«Galiba sana aşık olduğumu sandın kadınlar öyledir. Her bakışın ciddi bir adım olduğunu kabullenirler. Genç sürtüklerin kafasından bu düşünceyi atmak için onları kışın tarlalarda çalıştırmaktan daha güzel bir yol yoktur. Sen Meryem Ana gününe dek çalışacakmışsın, imza atmışsın; şimdi benden özür dileyecek misin?»

«Galiba sizin benden özür dilemeniz gerek.»

«Peki, nasıl istersen. Ama burada patronun kim olduğunu sana göstereceğim. Bunlar bugün yaptığın demetler mi?»

«Evet, efendim.»

«Yetersiz. Şuraya baksana ne kadar çok yapmışlar. (Çift-

çi iki amazon kadını işaret etti.) Ötekiler de senden çok yapmışlar.»

«Hepsi de işi daha önceden biliyorlar. Ben bu işin acemi-siyim. Götürü iş yaptığımız için farketmez. Yaptığımız iş ka-dar para alıyoruz zaten.

«Nasıl farketmezmiş!» Eder tabii. Anbarın temizlenmesini istiyorum.»

«Diğerleriyle birlikte paydos yapmam, bütün öğleden-sonra çalışırım.»

Çiftçi ona ters ters baktı. Tess de bundan daha kötü bir yer olamayacağını düşünüyordu. Ama ne olursa olsun bu durum, sarkıntılık edilmekten daha iyiydi Saat ikide usta iş-çiler içkilerinin son yudumunu da kafalarına diktiler. Aletle-rini bıraktılar gittiler. Marian ile Izz de gideceklerdi ama Tess'-in işin ustası olmadığını biliyorlardı. Daha fazla çalışarak arayı kapatması gerektiğini duymuşlardı. Halâ yağmakta olan kara bakarak Marian, «şimdi burası bize kaldı!» diye bağırırdı. Sonunda konuşma eski anılara döndü; tabii Angel'e olan sev-gilerinden bahsettiler.

Mrs. Angel Clare, «Izz, Marian,» dedi Bir kadın olarak ne kadar değersiz olduğunu anlıyordu; yine de üzerinde garip bir vakar vardı. «Sizinle Mr. Clare üzerine konuşmak istemi-yorum. Yapamayacağım bunu; çünkü uzaklara gitmiş olması-na rağmen yine de benim kocamdır.»

Clare'yi seven dört kız içinde en küstah ve alaycı olanı Izz idi. «harikulade bir aşık olduğu muhakkak,» dedi, «ama senden bu kadar çabuk uzaklaştığına göre evine bağlı bir er-kek değilmiş!»

«Gitmek zorundaydı... Gitmek zorunda kaldı. Oradaki çiftlikleri görecektir,» diye Tess yalvarır gibi konuştu.

«Ama hiç olmazsa kışın çıkmasını bekleyebilirdi.

«Bir raslantı bu yalnızca; konuyu hiç tartışmadık zaten,» diye Tess cevap verdi. Kelimeleri göz yaşlarıyla dolu gibiydi! «Belki Angel üzerine söylenecek çok şey vardır. Bazı kocalar

gibi bana haber vermeden gitmedi. Nerede olduğunu her zaman anlıyabilirim.»

Bundan sonra uzun bir zaman konuşmadılar; düşüncelere daldılar. Bir yandan da buğday başaklarını yakalıyor, saplarını koparıyor, kollarının altında tutarak oraklarıyla başlarını koparıyorlardı. Anbarda sapların hışırtısından, orakların çatırtılarından başka ses işitilmiyordu. Sonra Tess'in aniden gücü kesildi. Ayakları dibindeki buğday demetinin üstüne çöktü.

«Bu çalışmaya dayanamayacağımı biliyordum,» dedi Marian, «sana göre değil bu iş.»

O sırada içeri çiftçi girdi. «Oh, demek ben yokken böyle çalışıyorsunuz, ha?» dedi Tess'e.

Tess «ama bu benim kendi kaybım sayılır? Sizin değil,» diye cevap verdi.

«İşin bitirilmesini istiyorum,» dedi çiftçi inatla. Anbarın içinden geçip öte taraftaki kapıya doğru yürüdü.

Marian, «sen ona aldırma,» dedi, «ben burada daha önce de çalıştım. Sen git uzan biraz. Ben Izz ile işi tamamlarım.»

«Böyle davranmamız hoşuma gitmiyor,» dedi Tess.

Ama o kadar yorgundu ki bir süre uzanıp dinlenmeye razı oldu. Bir demet yığınının dayandı. Böyle halsiz düşmesi yalnızca işin ağırlığından değildi. Kocasından ayrılma konusunun yeniden açılmasının verdiği ızdırabı da saymak gerekliyordu. Tess iradesizce bir duygusuzluk içinde yattı.

Bulunduğu köşeden buğdayların hışırtısıyla birlikte arkadaşlarının seslerini de işitiyordu. Yine aynı konuyu konuştuklarına emindi. Ama o kadar alçak sesle konuşuyorlardı ki ne söylediklerini anlıyamıyordu. Sonunda ne konuştuklarını öyle merak etti ki kalktı. Çalışmaya başladı.

Bu sefer Izz Huett baygınlık geçirdi. Önceki gece on iki milden fazla yol yürümüş, yatağa ancak gece yarısı girmiş, sonra da sabah saat beşte kalkmıştı. Yalnızca Marian sırtındaki ve kollarındaki ağrıya dayanabiliyordu: bu da içkiden ve yapısının sağlamlığından ileri geliyordu. Tess, Izz'e, işi

bırakmasını, artık çalışabilecek durumda olduğunu, demetleri aralarında eşit olarak paylaşacaklarını söyledi.

Izz teklifi derhal kabul ettik Büyük kapıdan karlı yola çıktı. Kaldığı eve doğru kaybolup gitti. Marian içkinin etkisiyle kendini her gün bu saatte olduğu gibi pek romantik hissetmeye başlamıştı.

«Ondan böyle bir şey asla beklemezdim.» dedi hülyalı bir sesle, «hem onu o kadar çok sevdim ki! SENİNLE evlenmesi bana hiç dokunmadı Ama bu Izz meselesi çok kötü!»

Tess, «kocam için bir şey mi söyledi?» diye kekeledi.

«Evet; Izz dedi ki: «Tess'e söyleme!» ama söylemeden edemem. Kötü olan Izz'den istediği şey. Izz'e kendisiyle birlikte Brezilya'ya gelmesini teklif etmiş.»

Tess'in yüzü dışardaki kar kadar beyaz oluverdi. Yüz çizgileri derinleşti. «Izz teklifi kabul etmemiş mi?» diye atıldı.

«Bilmiyorum orasını. Sonra Mr. Clare fikrini değiştirmiş.»

«Pöf! O halde böyle bir şey söylememiştir! Zaten hangi erkek olsa böyle davranır!»

«Evet, gerçekten teklif etmiş kendisiyle gitmesini. Hatta Izz'ı istasyona doğru bir hayli de götürmüş!»

«Götürmüş demek!»

Tess hiç beklenmedik bir anda ağlamaya başlayınca kadar konuşmadan çalıştılar.

«Bak işte!» dedi Marian, «keşke söylemeseydim!»

«Hayır. söylediğine iyi ettin! Yaşantımdan bıkmıştım. Ne olacağımı bilmiyordum. Herşeyi olurluna bırakmıştım. Oysa ona daha sık mektup yazmam gerekirdi! Yanına gitmemi istememişti ama mektup yazma dememişti. Artık daha fazla zaman kaybetmemeliyim. Herşeyi olurluna bırakmakla, herşeyi ondan beklemekle hata ettim!»

Anbardaki ışık daha da soluklaştı. Artık önlerini göremez hale gelmişlerdi Çalışmayı bıraktılar. O akşam Tess eve varıp beyaz badanalı odasının gizliliğine sığınınca, bir kur-

deleye takarak kalbine yakın taşıdığı yüzüğü çıkardı; bu kolay anlaşılmaz, onu terkettikten hemen sonra Izz'e Brezilya'ya gelmesini teklif eden erkeğin gerçekten karısı olduğuna kendini inandırmak için yüzüğü bütün gece parmağından çıkarmadı.

XLIV.

Anbardaki konuşmadan sonra düşünceleri son zamanlarda sık sık olduğu gibi Emminster'deki papaz evine yöneldi; istediği takdirde mektuplarını onların aracılığıyla Clare'ye yollayabileceğini biliyordu; bir güçlkle karşılaştığı zaman doğrudan doğruya onlara yazabilirdi. Oysa Clare üzerinde hiç bir şekilde hak iddia etmek istemeyen Tess, bu mektupları yazmak için duyduğu güdüyü daima bastırmıştı; işte bu yüzden kendi ailesine olduğu kadar papaz evindekiler için de aslında yaşayan var, olan bir varlık değildi; evinden kaçısı, yalvararak yahut kendini acındırarak bir şey istemek, özgür kişiliği ile tam bir uygunluk içindeydi; Tess bu özelliklerine güvenerek dayanmaya yahut yıkılmaya kararlıydı; o ailenin bir üyesinin bir heyecan anında adını onunkinin yanına yazdırmasıyla hakkı haline geldiği halde, ihtiyaçlarını, kendisine tümüyle yabancı olan o papaz ailesinden istememeye azmetmişti.

Oysa şimdi Izz'ın hikayesiyle bütün benliğini saran ateşle davranışlarında aşırı olduğunu anlıyor, herşeyden vaz geçişin de bir sınırı olduğunu düşünüyordu. Kocasını niçin ona mektup yazmamıştı? Ayrırlırlarken hiç olmazsa gittiği yeri bildireceğine söz vermemiş miydi? Oysa tek bir satırla olsun adresini bildirmemişti; gerçekten Tess'e hiç ilgi duymuyor muydu acaba? Yoksa hasta mıydı? İlk adımı Tess'in atması mı gerekiyordu? Herhalde tüm cesaretini toplaması, bilgi edinmek için papaz evine baş vurması, kocasının sessizliği karşısında duyduğu üzüntüyü belirtmesi gerekiyordu. Eğer Angel'in babası

gerçekten iyi bir insansa Tess'in kalbinin nelere katlandığını anlardı. Ama karşılaştığı bir takım toplumsal güçlükleri saklıyacaktı.

Çiftlikten hafta içinde yola çıkmaya cesareti yoktu; ancak pazar günü rahatça yola çıkabilirdi. Flintcombe-Ash henüz demiryolunun tırmandığı kireçli bir düzlük üzerinde bulunduğundan yürümesi gerekecekti; gidiş geliş iki yönde de on beşer mil tuttuğundan erkenden davranması iyi olacaktı.

On beş gün sonra, karı sert bir donun, izlediği bir sırada Tess planını gerçekleştirmeye karar verdi. O pazar sabahı saat dörtte kalkarak aşağı indi. Kapının önüne, yıldızların ışığına çıktı. Hava uygundu. Toprak ayaklarının altında sert sesler çıkarıyordu.

Marian ile Izz, yolculuğun Angel Clare ile ilgili olduğunu bildiklerinden çok heyecanlıydılar. Oturdıkları ev yolun oldukça ötesinde bulunmasına rağmen geldiler. Tess'in hazırlanmasına yardım ettiler. Clare'nin ailesinin kalbini kazanabilmesi için hangi giysinin daha uygun olacağını tartıştılar; Tess yaşlı Mr. Clare'nin Kalvanistlik, set inançlarını bildiğinden arkadaşlarının düşüncelerine aldırış etmedi. Hatta kuşkuyla karşıladı. Şimdi evliliğinin üstünden tam bir yıl geçmiş bulunuyordu. Yine de o zaman alınan giysileri içinde Tess'i basit bir köylü kızı kılığına sokabilecek yeteri kadar giysi vardı. Kurşuni rengi yumuşak yünlüden, yüzünün ve boynunun pembeliğini ortaya çıkaran beyaz kadife yakalı bir giysi, siyah kadife bir ceket ve başlık seçti.

Izz Huett, «şu anda kocanın seni görmemesi ne fena! Çünkü gerçek bir güzelsin, Tess!» dedi. Dışarının çeliğin pırıltısını andıran ışığıyla, içerinin sarı renkteki aydınlığında duran Tess'i süzüyordu; yüce gönüllülükle konuşuyordu. Kendi duygularını ve düşüncelerini bir yana atmıştı. Zaten Izz'ın başka türlü davranması olanaksızdı; çünkü Tess'te kin ve rekabet gibi değersiz, kadınca duyguların garip bir şekilde üs-

tesinden gelen bir güç vardı; kendi cinsinden bu iki kızın üzerinde yarattığı sevgi ve anlayış anlatılamıyacak kadar büyüktü; Tess'i tanıyan hiç kimseden ona karşı düşmanca davranması beklenemezdi.

Giysinin şurasına burasına dokundular, çekiştirdiler, fırçaladılar ve sonunda Tess'i yola çıkardılar. Genç kadın şafak sökmezden önceki berrak, dondurucu havanın içine daldı. Hızlı hızlı yürümeye başladığında, Marian ile Izz onun ayaklarının sert yol üzerinde tak tak diye çıkardığı sesleri işittiler. Izz bile Tess'in başarı kazanmasını diliyordu; O anda kendi erdemliliğine karşı hiçbir saygı duymadan Clare'nin sözüne uyarak ayartıldığı o öğleden sonra, arkadaşına haksızlık etmekten alıkonduğuna memnun oldu.

Clare, Tess ile tam bir yıl önce evlenmişti. Bir yıldan bir kaç gün eksiğiyle Tess'ten ayrı bulunuyordu. Yine de bu ki-reçli, dalgalı tepeciklerinin üzerinden, berrak, kuru bir kış sabahında yürümek hiç te sıkıcı değildi; üstelik amacı Tess'e bambaşka bir güç veriyordu! Yola çıkmaktan gayesinin kocasının annesinin kalbini kazanmak, o hanıma bütün hikâyesini anlatmak, onu kendi tarafına çekerek kaçak kocasını kazanmak olduğuna hiç şüphe yoktu.

Eteklerinde. şafağın sisleri içinde hareketsiz yatan bere-
ketli Blackmoor ovasının uzandığı geniş dikliğin kıyısına geldi. Yaylanın renksiz görünümüne rağmen burası koyu mavi renkteydi; şimdi; çalıştığı yüzlerce acre'lik geniş, etrafı çitlerle çevrili toprakların yerini burada küçük küçük tarlalar almıştı; Tess'in bulunduğu yükseklikten bir ağın gözleri gibi görünüyordlardı. Burada görünüm beyazımsı kahve renkteydi; oysa Blackmoor ovasında, Froom vadisindeki gibi, daima yeşildi. Oysa yaşamının dramı orada başlamıştı. Onun için artık Blackmoor ovasını eskisi gibi sevmiyordu; artık Tess için güzellik, duygulu kişilerde görüldüğü gibi, nesnenin içinde değil, onun temsil ettiği şeylerdi.

Tess vadiyi sağ yanında tutarak durmadan batıya doğru

ilerledi. Hintocks'tan geçti. Sherton-Abbas'dan Casterbridge'ye giden şoseyi dikey olarak katetti. Aralarında «Şeytanın Mutfakı» denen dere bulunan Dogbury Bill ile High - Stoy'un kıyısından gitti. Bir mucizeyi, bir cinayeti yahutta her ikisinin de yerini belli etmek için sessiz, yapayalnız duran taş sütunun bulunduğu Cross-n-Hand'e vardı. Üç mil ötede, Long—Ash Lane denen Roma yolundan kestirme geçti; bir tepeden aşağı inerek küçük bir kasaba yahut köy olan Evrenshead'e geldi. Artık yarı yolu katetmiş bulunuyordu. Burada mola verdi. İkinci kere iş-tahla kahvaltı etti.

Yolculuğunun ikinci kısmı Benvill Lane yoluyla daha yumuşak görünümlere sahip olan yerlerden geçti. Ama kendisiyle gittiği yer arasındaki miller azaldıkça benliğine duyduğu güven sarsılıyor, nasıl sonuçlanacağı belli olmayan iş de gözlerinde daha bir heybet kazanıyordu; akli fikri yapacağı işteydi; bu yüzden önüne bile bakmadan yürüyordu; arada sırada yolunu kaybetmek tehlikesiyle karşılaştı. Yine de öğlene doğru Em-nister'e, içinde papaz evinin bulunduğu vadiye açılan kapının yanında durdu.

O anda papaz ile kasabalıların toplandıkları kilise gözlerinde haşın bir anlam kazandı. Keşke hafta içinde bir gün gelseydim diye düşündü. Mr. Clare gibi bir papaz, yolculuk için Pazar günün seçmiş olan bir kadına karşı hiç te iyi duygular beslemezdi; ama artık dönemezdi. Ayaklarındaki kalın **botları çıkararak** cilalı deriden, zarif ayakkabılarını giydi. Botları kolayca bulabileceği bir yere, kapı direklerinin yanındaki çitin altına soktu; tepeden aşağı indi. Panpaz evine yaklaştıkça yüzünün pembe renginin solduğunu hissediyordu.

Tess bir şeyin yardımına koşacağını ummuştı; ama hiçbir şey olmadı. Papaz evinin çimenliğindeki fundalıklar dondurucu rüzgarda huzursuz huzursuz hışırıyorlardı; en güzel umutları beslemesine rağmen ne kadar gayret etse bu evde yakın akrabalarının oturduğuna inanamıyordu; yine de on-

lardan ayrılamıyordu; ızdıraplarda, zevklerde doğumda ölümde, ölümden sonraki dirilişte bu hep aynıdır.

Kendi kendine gayret vererek cesaretlendi. Yaylı bahçe kapısından içeri girdi. Evin kapısını çaldı. Artık harekete geçmiş, korktuğu adımı atmıştı. Çekilemezdi. Hayır; işe henüz başlamıştı. Kapının ziline cevap veren çıkmadı. Tekrar gayret etmeli, bir kez daha denemeliydi. Kapıyı ikinci kez çaldı. Davranışın doğurduğu heyecan, on beş millik yolun yorgunluğuyla birleşince Tess elini beline, dirseğini de verandaya dayamak zorunda kaldı. Öyle dondurucu bir rüzgâr esiyordu ki sarmaşık yaprakları kurşunu bir renk almış, buruşmuşlardı. Her yaprak yanındakine Tess'in sinirlerini ayağa kaldıran bir süreklilikle çarpıyordu. Bir kasabın çöp tenekesinden fırlayıp gelen kan lekeli kağıt parçası havalandı, yolun aşağısına doğru gitti; ince olduğu için hiçbir yerde duramıyor, çok ağır olduğu için de uçamıyordu; bir kaç saman parçası da ona eşlik ediyordu.

İkinci kez zili daha kuvvetle çalmıştı. Ama kapıyı açan olmadı. O zaman varandadan indi. Bahçe kapısına geldi. Açıp dışarı çıktı. Geri dönmek istemiş gibi eve baktıysa da kapıyı peşinden garip bir ferahlık duyarak kapattı. Hep içinde tanındığı (bunun nasıl olduğunu bilmiyordu.) ve içeri alınmaması için emir verildiğine dair bir duygu vardı.

Yolun köşesin kadar gitti. Artık yapılacak bir şey kalmamıştı; yine de gelecekte bir sıkıntıya yol açmamak için şimdiki korkusunu yenmeye azimliydi. Pencerelerine bakarak evin önünden bir kez daha geçti.

Ah, evet! Şimdi anlamıştı durumu, hepsi de kilisedeydiler! Angel'in, hizmetçiler de dahil bütün ev halkının pazar günleri sabah duasına gittiklerini anlattığını hatırladı; yaşlı Mr. Clare bu konuya özellikle dikkat ederdi; bu yüzden de öğle yemeklerinde soğuk yiyecekler yerlerdi. Evet, Angel ona bunları anlatmıştı. Öyleyse sabah duası sona erinceye dek beklemesi gerekiyordu. Evin önünde durarak dikkati üzerine

çekmek istemezdi. Kilisenin önünden geçip caddeye çıkmak için davrandı. Ama tam o sırada kilise avlusundan sabah duasına gidenler çıkmaya başladılar. Tess kendini onların ortasında buldu.

Emminster'liler ona, acele etmeden evlerine giden küçük kasaba halkının yabancı olduğunu anladıkları çok güzel bir kadına baktıkları gibi baktılar, Tess adımlarını hızlandırdı. Papaz ailesinin yemek yeyip kendisini kabul edecek duruma gelmelerine kadar beklemek için çitler arasında bir sığınak bulmak için geldiği yoldan aşağı doğru yürümeye başladı. Çok geçmeden kalabalıktan uzaklaşmıştı; yalnızca peşinden iki genç erkek, kol kola girmiş yürüyorlardı.

İki erkek yaklaşıncı Tess onların önemli bir tartışmaya dalmış olduklarını anladı; keskin anlayışlılığıyla bu seslerde kocasının konuşma şekline uyan bir şeyler sezdi; gerçekten de gelenler Clare'nin iki erkek kardeşiydi. Artık bütün planlarını unutan Tess'in şimdi tek korkusu, iki kardeşin onun önüne geçmeleri idi. Çünkü onlarla karşılaşmazdan önce bu perişan durumuna bir çeki düzen vermek istiyordu. Gerçi onu tanımalarına imkân yokki; ama dikkatle kendisini inceleyeceklerinden korkuyordu. Onlar ne kadar hızlanırsa, Tess de o kadar hızlı yürüyordu. İki kardeşin uzun sabah duası sırasında uyuyan**şan** bacaklarını canlandırmak için kısa bir yürüyüşe çıktıkları belliydi.

Tess'ten önce tepeye bir kadın çıkmıştı... Bir parça fazilet taslar gibi durmasına rağmen oldukça ilgi çekici genç bir kızdı bu. Tess kıza yaklaşmıştı ki, kocasının kardeşleri hemen arkasına geldiler; o kadar yakınındaydılar ki Tess onların konuşmalarının her kelimesini işitti. Yine de aralarında, önden giden genç kıızı görüp bir tanesi, «işte Mercy Chant. Haydi ona yetişelim,» deyinceye kadar Tess'i fazla ilgilendiren bir şey konuşmadılar.

Tess bu adı çok iyi biliyordu. Bu papaz ailesinin Angel'e hayat arkadaşı seçtikleri kızdı; belki Tess araya girmemiş ol-

saydı şimdi Angel'in karısı olacaktı. Zaten bunları bilmiyor olsaydı bile biraz sonra herşeyi öğrenmiş olacaktı. Çünkü **kardeşlerden** biri şunu söyledi: «Ah! Zavallı Angel, zavallı! Şu sevimli kızı gördükçe Angel'in bir sütçü kız mı neyse, onunla evlenmekte acele edişine çok üzülüyorum. İşin içinde garip bir şeyler var. Kadın yanına gitti mi, gitmedi mi bilmiyoruz; bir kaç ay önce aldığım mektupta gitmediğini yazıyordu.»

«Ben bir şey diyemem,» dedi öteki kardeş, «artık bana hiç bir şey yazmıyor. Olağanüstü düşünceleri yüzünden başlayan ayrılık, bu düşüncesizce evliliğiyle tamamlandı.»

Tess tepeye daha hızlı adımlarla tırmanmaya başladı; ama onların dikkatlerini çekmeden önlerinden geçebilmesi imkânsızdı. Sonunda iki kardeş Tess'in önüne geçtiler. Gittiler. İlerdeki genç kız onların adım seslerini işitip döndü. Sonra selâmlaşıp el sıkıştılar. Üçü birlikte yürüdüler.

Çok geçmeden de tepeye vardılar. Burasını gezintilerinin son noktası olarak düşünüyorlardı ki adımlarını yavaşlattılar. Bir saat kadar önce Tess'in kasabaya şöyle bir bakmak için durduğu kapıya döndüler. Aralarında bir şeyler konuşuyorlardı. Kardeşlerden biri konuşurken şemsiyesiyle çitin için karıştıırıyordu. Sonra şemsiyesinin ucuyla ortaya bir şey çıkardı.

«Bakın bir çift eski bot buldum,» dedi, «herhalde bir sürük yahut başka biri tarafından atılmıştır.»

Miss Chant; «belki de kasabaya yalınayak giren bir dilencinindir,» dedi, «böylece bizi kendine acındıracak! Evet, öyle olmalı. Çünkü bunlar en iyi cinsten gezinti botları; hiç yıpranmamışlar. Ne kötü bir davranış! Onları eve götüreceğim; bir fakire veririm sonra.»

Botları bulan Cuthbert Clare onları şemsiyesinin ucuna takarak taşıdı. Tess'in botları yerini bulmuştu.

Bu sözleri işiten Tess şalıyla yüzünü kapıyarak onların yanından hızla geçti. Epey gittikten sonra dönüp baktı; üç kişinin botlarıyla birlikte kapının önünden ayrılmış olduklarını gördü. Tepeden aşağı iniyorlardı.

Kahramanımız yoluna devam etti. Göz yaşları, kör edici göz yaşları yanaklarından aşağı sel gibi akıyordu; oysa benliğinin kurban edilişi olarak gördüğü bu sahnenin tümüyle alınganlık, aşırı bir duygululuk olduğunu biliyordu; yine de kendine hakim olamadı, bütün bu aksi olaylara tek başına karşı koyamazdı. Artık papaz evine gitmeyi aklına bile getir-miyordu. Angel'in karısı kendini nefret edilen bir varlık gibi o tepeye sürülmüş hissediyordu. Hakaret kasitli değildi; doğrusu Tess'in, bir dereceye dek dar görüşlü olmasına rağmen çocuklarından daha temkinli ve metin olan baba Clare ile karşılaşmaması büyük bir şanssızlıktı; hiç olmazsa baba Clare merhametli bir kişiydi. Tess'in aklına botları gelince, alaycı konuşmayı da anımsadı; sonra botların yeni sahibine ne dereceye dek yararlı olabileceğini düşündü.

Kendi kendine acıyarak, «Ah,» diye içini çekti, «ONUN benim için aldığı bu ayakkabıları eskitmemek için bot giydiğimden habersizler... Hayır, bilmiyorlar, hiçbir şey bilmiyorlar! Güzel giysimin rengini de ONUN seçtiğini bilmiyorlar... Hayır; nerden bilsinler? Bilseler bile aldırış etmezler belki. Çünkü zavallı Angel'i düşündükleri, ona aldırış ettikleri bile yok.»

Sonra Angel'in göreneklere bağlı olan karar verme gücünün doğurduğu ızdırapları düşündü; arkadan Angel Clare için yas tuttu. Yaşamının en büyük talihsizliğinin kayınpederince, oğullarının sözlerine göre değer biçerek bu son ve nazik anda kadınca cesaretini kaybetmek olduğunu bilmeden yoluna devam etti. Oysa, yaşlı Mr. ve Mrs. Clare'nin sevgisini kazanabilecek bir durumda bulunuyordu. İnsanlar arasındaki küçük, ince, ansal dertler onların ilgilerini yahut dikkatlerini çekmediği halde kalpleri aşırı durumlara uçarak giderdi. Onun için gelinlerini böyle bir anda bağırlarına içtenlikle basarlardı.

Böylece Tess tümüyle umut dolu olarak değilse de yaşamında yeni bir devrenin başladığını düşünerek geldiği yoldan

geri dönüyordu. Görünürde hiçbir değişiklik yok gibiydi. Artık papaz eviyle tekrar yüzleşecek cesareti bulana kadar o yoksul topraklı çiftliğe dönmekten başka çaresi kalmamıştı. Dünyaya, Mercy Chant'inkinden çok daha güzel bir yüz gösterebileceğini anlatmak ister gibi yüzündeki peçeyi kaldırıp geriye attı. «Hiç önemi yok,» dedi kendi kendine, «hiç önemi yok! Yüzümü seven yok. Onu hiç kimse görmüyor! Bir kenara atılmış birinin güzelliğine kim aldırış eder ki!»

Dönüş yolculuğu düz bir yürüyüşten çok dolambaçlı bir gidiş oldu. Bunda canlılık ve gaye yoktu artık; yalnızca bir eğilim vardı. Benvill Lane'nin sıkıntı veren uzunluğu boyunca giderken yorgunluk duymaya başladı. Kapılara dayandı; milletin yazılı olduğu taşların yanında durakladı; ama yine de yedinci yahut sekizinci mildeki, sabahleyin o kadar başka umutlarla kahvaltı ettiği küçük bir kasaba yahut köy sayılan Evershead'e gelinceye dek hiçbir yerde oturmadı. İkinci kez girdiği kulübe köyün sonundaki tek yapıydı; kulübenin sahibi olan kadın süt getirmek için kilere inince Tess çevresine bakındı; yöreyi oldukça ıssız buldu.

Tess kadına, «galiba herkes kiliseye gitmiş?» dedi.

«Hayır, şekerim,» diye yaşlı kadın cevap verdi, «kilisedeki ayine daha çok zaman var; henüz çanlar çalmadı. Hepsi de şu anbarda vaaz dinlemeye gittiler. Ateşli bir din adamı, iki ayın arasında vaaz veriyor; dediklerine göre olağanüstü büyük bir adammış. Ama ben onu dinlemeye gitmem, Vallahî! Bana kilisede usulüne uygun söylenen sözler bile yeteri kadar yakıcı geliyor!»

Çok geçmeden Tess köyün içine doğru yürüyordu. Adım sesleri boş evlerin duvarlarına çarpıp yansıyor; köyün ortasına yaklaştıkça adım sesleri başka seslere karışmaya başladı; anbarın pek uzakta olmadığını gören Tess bu seslerin vaıza ait olduğunu anladı.

Anbarın kapalı tarafında olmasına rağmen vaızın sesi öyle

sakin ve belirliydi ki Tess çok geçmeden cümleleri anlamaya başladı. Dinsel öğüt aşırı ahlak ilkeleri üzerineydi; Aziz Paul'un anlattığı gibi imanla adaletin yerine getirileceği anlatılıyordu. Ateşli vaızın bu yobazca düşüncesi tantanalı bir tavırla, canlı bir tutkuyla aksediyordu. Tess konuşmanın başını dinlemediği halde konunun tekrar edilmesinden metnin ne olduğunu anladı.

Vaızın inançlarının, Angel'in babasının tutkulu görüşlerinin aynı olduğunu anlayan Tess daha da ilgilendi. Hele vaız bu düşünceleri nasıl kabullendiği üzerine kendi tecrübelerinden söz etmeye başlayınca ilgisi daha da arttı; günahkârların en büyüğü olmuştu zamanında; ona doğru yola getirmeye çalışan papaza da hakaret etmişti; pervasız ve iffetsiz kişilerle çirkin ilişkiler kurmuştu. Ama bir gün daldığı bu gafletten uyanmıştı. Bu da hakaret ettiği o din adamının yardımıyla olmuştu; o adamın sözleri ruhunun derinliklerine dek işlemiş, orada kalmış, Tanrı'nın lütfuyla değişmesine şimdiki hale gelmesine sebep olmuştu.

Tess'i en çok şaşırtan şey, söylenenlerden çok, sesin, olanaksız görünmesine rağmen, Alec d'Urberville'ninkine benzeriydi. Yüzünde ızdırap dolu bir kuşkuyla anbarın kapısına yaklaştı. Eşikte durdu. Kış güneşi doğrudan doğruya kapının giriş kısmına dökülüyordu; aralarında daha önce oradan oraya dolaşarak kırmızı boyayla çit tahtalarına dinsel yazılar yazan adam da olan dinleyiciler tümüyle köydendi. Ama dikkati asıl dinleyicilere ve kapıya dönük duran ortadaki şekle çevrilmişti. Saat üç güneşi olduğu gibi adamın üzerine düşüyordu. Sesi işitmeye başladığından beri içinde kök salmaya başlayan o garip, zayıf düşünceyle bakıyordu Tess. İşte sonunda kuşukları doğru çıkmıştı; onu baştan çıkaran kişiyle karşı karşıyaydı.

ALTINCI BÖLÜM

XLV.

DOĞRU YOLU BULAN KİŞİ

Tess, Trantridge'den ayrıldığından beri Alec d'Urberville'den ne haber almış, ne de onu görmüştü.

Yeniden karşılaşması sıkıntılı bir anında, hiç olmazsa duygusal bir sarsıntıya yol açmayacak bir zamanda olmuştu. Yine de geçmişteki yolsuzlukları yüzünden acı çeken d'Urberville orada, karşısında dururken Tess'in benliğini bir korku aldı. **Adeta felce uğradı. Kapının önünden ne çekilebiliyor, ne de içeriye girebiliyordu.**

Bütün ızdırapları onun yüzünden doğmamış mıydı? Şimdi de karşısında duruyordu!... bunun yerini eski moda bir bıyık almıştı; giysisi hemen hemen bir papazınkine benziyordu; bu giysi d'Urberville'nin züppe halini yokediyordu. Hatta Tess bir an için onu tanıdığına duyduğu inancı kaybeder gibi oldu.

d'Urberville'nin ağzından Kutsal Kitap'taki sözlerin dökülmesinde Tess'in duygularına göre acı bir uygunsuzluk, iğrenç bir tuhaflık vardı. Dört yıldan daha az bir zaman önce bu çok iyi bildiği ses kulaklarına başka bir gayeyle öyle şeyler söylemişti ki, ikisi arasındaki fark Tess'in kalbine sıkıntı veriyordu.

Bu, bir kişinin doğru yolu bulmasından çok, şekil değiştirmesiydi; eski duyumsal kıvrımlar şimdi dinle ilgili bir duy-

guyla yumuşamıştı. Ayartıcılık anlatan dudak hatları şimdi ni yaz etmek için düzelmişti; eskiden yanaklarındaki parlaklık yaygaracılıkla niyetlendirilebilirken şimdi bu parlaklık dinsel konuşmanın nuruyla temizlenmişti: hayvanca duyguları bir yobazın kılığına bürünmüştü; bir zamanlar Tess'in bedene beğeniyle bakan cüretkâr, küstah gözler şimdi yırtıcı bir dinsel güçle parlıyorlardı.

İşte bu nedenlerden dolayı d'Urberville'nin yüz çizgileri şikayetle dolu gibiydi; Alec d'Urberville onlardaki doğal anlamı, kendilerine yaratılıştan verilmemiş bir yöne çevrilmişti. Ne gariptir ki bunda başarı kazanamamış, yalnızca bir taklitçi olmuştu.

Artık d'Urberville kötü duygulara kapılamazdı. Zaten ruhunu kurtarmak için yaptığı kötülüklere sırt çevirmiş ilk kötü kişi değildi o. Tess bu davranışı için kuşkuyla karşılıyordu? Ne kadar büyük bir günahkâr olunursa o kadar büyük bir aziz olunurdu; bunu anlamak için Hristiyanlık tarihinin pek derinlerine gitmek gerekmezdi.

İşte bu gibi düşüncelerle Tess harekete geçti. Şaşkınlığının doğurduğu haksızlık kaybolur kaybolmaz aklına gelen ilk şey d'Urberville'ye görünmeden uzakaşmak düşüncesi oldu. Henüz Tess'i farketmemiş olduğu belliydi. Çünkü Tess'in sırtı güneşe dönüktü.

Ama Tess yerinden kıpırdadığı anda d'Urberville onu tanıdı. Eski aşığının üzerinde uyandırdığı etki, onun Tess üzerinde yarattığından çok daha güçlü oldu. Konuşmasındaki tutkulu hal kaybolmuş, fırtınalı sesi sönüp gitmişti. Kekelemeye başladı. Sonra kendini toparlamaya çalıştı; oysa Tess karşısında durduğu sürece konuşmasına devam edemiyeceği belliydi. Onu gördüğü andan beri bakışlarında bir şaşkınlık hüküm sürüyordu. Neyseki şaşkınlığı kısa sürdü; çünkü onun halini gören Tess kendini toparlamış, hızla dışarı çıkmıştı. Elinden geldiği kadar süratle yürümeye başladı.

Bu karşılaşma Tess'i çok şaşırtmıştı D'Urberville, onu

mahveden kişi, şimdi Ruhukkudüsün tarafındaydı. Oysa Tess erdemsiz bir kişi sayılıyor, toplumun dışına atılıyordu.

Arkasına bakmadan yürüdü. Sırtı uzaklardan bakan birine bile gözlü görülür, elle tutulur ışıklara sahip gibiydi. Şimdiye dek kalbi uysal bir kederle doludu; şimdi ise bu kederin niteliğinde bir değişiklik olmuştu. Ondandır uzun bir zamandan beri esirgenen içtenliğin, sevgiye duyduğu açlığın yerini Tess'in peşini halâ bırakmayan, affedilmez bir geçmişin somut duygusu aldı. Böylece Tess'in geçmişi üzerine duyduğu anlayışı, umutsuzluğa çevirdi. Önceki ve şimdiki varlığı arasındaki bağın kopacağını beklediği halde, umudu gerçekleşmemişti. Kendisi unutulmadığı takdirde geçmişi de unutulmıyacaktı.

Derin düşünceler içinde Long-Ash Lane'nin kuzey bölümünü dikey olarak geçti. Biraz sonra önünde yolculuğunun geri kalan bölümünün uzandığı beyazımsı yolu gördü. Tess yolda ilerlerken peşinden adım seslerinin geldiğini işitti. Dönüp baktı. Ve o çok iyi tanıdığı kişinin, mezarın bu yanında asla karşılaşmak istemediği tek kişinin geldiğini gördü.

Ama düşünmek yahut kaçmak için zaman yoktu. Tess sakin olmaya çalışarak onun yaklaşmasını bekledi. D'Urberville'nin hızlı hızlı yürümekten çok içindeki duygular yüzünden heyecanlı olduğunu gördü.

«Tess,» dedi d'Urberville.

Tess arkasına bakmadan adımlarını yavaşlattı.

D'Urberville, «Tess!» diye yeniden seslendi, «benim... Alec d'Urberville.»

O zaman Tess dönüp baktı. D'Urberville yaklaştı.

Tess soğuk soğuk, «görüyorum, sensin,» dedi.

«Evet... Hepsi bu kadar mı? Ama daha fazlasını istemeye hakkım yok, değil mi? Elbette,» diyerek d'Urberville hafifçe gülümsedi. «Beni bu giysiyle kimbilir ne kadar gülünç buluyorsundur ...Gittiğini işittim. Ama nereye gittiğini hiç kimse bilmiyordu. Tess, niçin peşinden geldiğimi merak ediyorsun, değil mi?»

«Bir parça; oysa peşimden gelmemi bütün kalbimle isterdim.»

«Evet, böyle konuşmakta haklısın,» dedi d'Urberville. Yanyana yürüyorlardı şimdi. «Ama beni yanlış anlamayı istemem; senden bunu özellikle rica ediyorum. Seni aniden karşımda görünce ne kadar heyecanlandığımı gördün sanıyorum; bunun için yanlış bir düşünceye saplanabilirsin. Bir anlık bir duraklamaydı o. Benim için ne demek olduğunu düşünürsen, çok tabiidir bu. Ama irademe hakim oldum. Konuşmamı bitirdim. Bütün insanlar içinde gelecek gazaptan kurtarmak arzum ve ödevim olan tek kişinin, feci şekilde haksızlık ettiğim kadın olduğunu düşündüm. İstersen benimle alay et; umurumda bile değil; yalnızca bunu düşünerek peşinden geldim... Başka bir şey için değil.»

Tess, «bari kendini kurtardın mı?» diye sordu. «Şefkat işi evde başlar derler.» Tess'in sözlerinde alaycı bir ton yoktu.

«Ben kendim hiçbir şey yapmadım,» dedi d'Urberville ilgisizce, «dinleyicilerime dediğim gibi herşeyi Tanrı yaptı. Bana ne kadar hakaret edersen et Tess, hiçbir sözün benim kendi kendime, gençlik yıllarımdan Adem'ine yaptıklarımla boy ölçüşemez !Evet, garip bir öykü bu; ister inan, ister inanma; bendeki değişikliği yaratan nedenleri sana anlatacağım. Beni dinleyeceğini umuyorum. Emminster papazının adını isttin mi hiç? Herhalde işitmişsindir. Yaşlı Mr. Clare mezhebinin en ciddi kişilerinden biri. Kilisede kalan güçlü pek az kişiden biri; benim girdiğim Hıristyanların en aşırı kanadındakiler kadar koyu değil ama gerçek doktrinleri kendi safsatalarıyla, varlıklarının gölgesi haline gelinceye dek hafifleten papazlar arasında oldukça ayrı bir yeri var. Ben ondan yalnızca Devlet ve Kilise meselesinde ayrılıyorum; metnin çevirisi şöyle «onların arasından çıkın gelin, ayrı olun, der tanrı.» hepsi bu kadar. Şuna kuvvetle inanıyorum ki, o adam bu memlekette senin adını verebileceğin herhangi bir papazdan daha çok ruh kurtarmıştır. Mr. Clare'den söz edildiğini isttin mi?»

«İşittim,» dedi Tess.

«İki üç yıl önce bir misyoner toplumu yararına vaaz vermek için Trantridge'ye gelmişti; ve ben, sefil ben, çıkarını düşünmeden benimle anlaşmaya, bana doğru yolu göstermeye çalışan adamcağıza hakaret ettim. Ama o davranışına kızmadı. Yalnızca, «bir gün Ruhulkudüsün meyvelerini toplıyacaksınız,» demekle yetindi. Kendisine hakaret etmek için gelenlerin sonra dua etmek için kaldıklarını anlattı. Sözlerinde garip bir sihir vardı. Kafamın derinliklerine işlediler. Annemi kaybetmem üzerimde büyük bir etki bıraktı; yavaş yavaş ışığı görmeye başladım. O zamandan beri tek arzum başkalarına gerçeği göstermeye çalışmak oldu. Bugün de bunu yapmaya çalışıyordum. Buralarda vaaz vermeye daha yeni başladım. Beni tanıyan, zulmet günlerimde bana arkadaşlık edenlere hitap etmek, kişinin içtenliğini ölçen en çetin imtihandır; bunu yapabilmem için cesaret toplamam gerekiyordu. Onun için papazlığımın ilk aylarını Kuzey İngiltere'de geçirdim. Tess, insanın kendi kendine bir tokat atmasının ne demek olduğunu bir bilsen; emnim ki...»

Tess heyecanla, «devam etme,» diye atıldı. Döndü. Çitin parmaklığına dayandı. «Böyle ani değişikliklere güvenim yok benim! Benimle böyle konuştuğun için sana kızıyorum... Bana ne denli kötülük ettiğini bildiğin halde böyle konuşuyorsun! Sen ve senin gibiler, benim gibilerin yaşantılarını üzüntüyle karartarak, ızdırapla doldurarak keyiflerine bakarlar; sonra bundan bıkınca doğru yola dönerek zevklerini din yoluyla doyurmaya kalkarlar. Bırak beni! Sana inanmıyorum... Senden nefret ediyorum.»

D'Urberville, «Tess,» diye ısrar etti,» böyle konuşma! Ben yaptıklarına inanıyorum. Sense bana inanmıyorsun? Neden?»

Tess sesini alçalttı. «Çünkü senden daha üstün bir kişi bu söylediklerine inanmaz!»

«Ne kadar kadınca bir mantık bu! Bu daha iyi erkek kim?»

«Söyleyemem.»

«Peki,» dedi d'Urberville. Kelimelerinin altındaki öfke anide ortaya çıkacakmış gibi göründü. «İyi bir kişi olduğumu söylemekten beni Tanrı korusun! Ben iyiliğin acemisiyim. Doğrusu bu! Ama böyleleri uzağı daha iyi görürler.»

Tess üzüntüyle, «evet,» dedi, «ama ben senin islah olup yepyeni bir ruh kazandığına inanmıyorum. Hem böyle ani doğan düşünceler ve inançlar uzun sürmezler, Alec.»

Tess böyle konuşarak dayandığı çitin üstünden doğruldu. D'Urberville'ye döndü. D'Urberville'nin bakışları çok iyi bildiği yüze ve bedene çakılmıştı adeta. Düşünceli duruyordu. Şimdi ruhunu o eski, aşağılık adamın duyguları kaplamıştı; ondan tümüyle kurtulabilmesi olanaksızdı. Eski duygularını tümüyle kontrol altına alamamıştı.

D'Urberville anide, «bana öyle bakma,» dedi.

Davranışının ve yüzünün anlamından habersiz olan Tess iri, kara gözlerini derhal ondan çevirdi. Kızarak kekeledi: «Özür dilerim!» Ve içinde yine eskisi gibi kötü duygular uyandı.

«Hayır, hayır! benden özür dileme! Yüzünü gizlemek için peçe takmışsın. Niçin peçeni açmıyorsun?»

Tess peçesini yüzünden çekti. «Rüzgardan korunmak için takmıştım,» dedi acele acele!?

D'Urberville, «sana böyle emirler vermekle kabalık ediyorum,» dedi «ama yüzünü sık sık görmezsem daha iyi olur. Benim için yine tehlikeli olabilirsin.»

«Susss!» dedi Tess.

«Evet, kadın yüzleri üzerimde halâ onlardan korkacak kadar etkili oluyor! Bir İncil vaızının artık kadınlarla ilişkisi olmamalı derler. Bana unutmam gereken eski günleri hatırlatıyorsun.»

Sonra birlikte yürüdüler. Tess içinden d'Urberville'nin kendisiyle nereye kadar geleceğini merak ediyordu. Onu olumlu bir inaçla geri göndermek düşüncesinden hoşlanmı-

yordu. Konuşma önemsiz konulara dönmüştü. Bir kapıya yahut tahta perdeye geldiklerinde bunların üzerine kırmızı boya ile incil'den ayetler yazılı olduğunu görüyorlardı. Tess bu ayetleri kimin yazdığını bilip bilmediğini Alec d'Urberville'ye sordu. d'Urberville bildiğini, söyledi. Bu adam kendisi ve kendisiyle çalışanlarca bu hatırlatıcı yazıları her yere yazmakla görevlendirilmişti, böylece günahkar bir neslin kalbini etkilemek için denemedik yol bırakmamış oluyorlardı.

Sonunda yol Cross—in—Hand denen noktaya gelip dayandı. Boş ve bembeyaz yayladaki en ıssız yer burasıydı. Yeni bir güzellik çeşidine, hüznü, olumsuz bir güzelliğe erişmek isteyen sanatkarların. ve görünüm sevenlerin çevrede aradıkları çekicilikten o denli uzaktı ki! Yer adını hiçbir taş ocağında bilinmeyen cinsten, üzerine kabaca bir insan elinin oyulmuş olduğu tek parça taştan yapılmış bir abideden alıyordu. Taşın tarihi ve anlamı üzerine çeşitli şeyler anlatılıyordu. Bazılarına göre buraya ibadetle ilgili bir haçın dikilmiş olduğunu, şimdiki kalıntının bu haçtan kalan el olduğunu söylüyorlardı; başkaları ise, taşın hepsinin bu kadar olduğunu, buraya yerini yahut sınırını belirtmek için dikildiğini anlatıyorlardı. Kalıntının kaynağı ne olursa olsun onda, ortasında durduğu görünümde meşum ve heybetli bir hava vardı. Halâ da vardır; oradan gelip geçen en soğukkanlı kişileri bile etkiler.

D'Urberville, «artık senden burada ayrılayım,» dedi, «bu akşam saat altıda Abbott's Cernel'de vaaz vermem gerekiyor. Yolum sağ tarafa gidiyor. Beni bir parça huzursuzlandırdın, Tessy... Neden olduğunu söyleyemem, söylemeyeceğim. Senden uzaklaşmalı, kuvvet toplamalıyım... Böyle akıcı bir dille konuşmayı nerde öğrendin? Dilini düzeltmene kim yardım etti?»

Tess, «üzüntüm sırasında çok şey öğrendim,» diye kaçamak bir cevap verdi.

«Ne gibi üzüntüler?»

Tess ilkin, onunla ilgili ilk üzüntüsünü anlattı.

D'Urberville'nin adeta dili tutulmuştu. «Şimdiye dek bunu bilmiyordum,» diye mırıldandı. «Niçin bana yazmadın?»

Tess cevap vermedi; d'Urberville sessizliği, «pekalâ, öyle olsun,» diyerek bozdu. «Beni tekrar göreceksin.»

Tess, «hayır,» diye atıldı, «tekrar görmek istemiyorum seni!»

«Bir düşüneyim bakayım. Ayrılmazdan önce buraya gel.» D'Urberville taş sütunun üstüne çıktı. «Bir zamanlar kutsal bir haçtı bu. Kalıntılara inancım yoktur. Ama zaman zaman senden çekiniyor, korkuyorum... Artık senin benden korkman gereksiz! Korkumu hafifletebilmem için elini şu taşın üstüne koy. Beni asla baştan çıkarmıyacağına yemin et... Güzellikğinle yahut başka yollarla böyle bir şey yapmıyacaksın!»

«Hey Allahım... Benden böyle bir şeyi nasıl istersin! Ben böyle bir şey yapmayı asla istemem!»

Tess korkmuştu; d'Urberville'nin ısrarlarına boyun eğdi; elini taşın üstüne koyup yemin etti.

«Bir din adamı olduğum için üzgünüm,» dedi d'Urberville, «bir kafir seni avcunun içine almış, aklını karıştırmış. Ama senin için evimde dua edebilirim; ne olacağını kimse bilmez! Gidiyorum artık. Allahısmarladık.»

D'Urberville çitteki kapıya doğru döndü. Tekrar Tess'e bakmadan kapının üstünden atladı. Aboot's Cernel yönünde yürümeye başladı. Adımlarını düzensiz atıyordu. Sonra eski bir düşünceyle kışkırtılmış gibi cebinden, yaprakları arasında fazla okunmaktan kirlenmiş, yıpranmış bir mektubun bulunduğu küçük bir defter çıkardı. Mektupta, Mr. Clare'nin, d'Urberville'nin önceki davranışını tümüyle affettiği, onun gelecek için kurduğu planlara duyduğu ilgi yazılıydı. Mr. Clare, ömrünün bir çok yılını verdiği kilisede d'Urberville'yi görmekten hoşnut olacaktı. Onun bir ilahiyat okuluna girmesine yardımcı olabilirdi; ama çalışmaya başlamasını geçiktireceği için d'Urberville belki de okula girmek istemezdi. Herkes en iyi ne şe-

kilde çalışabiliyorsa öyle çalışmalıydı. Ruhulkudüsün emrettiği düzene göre ilerlemeliydi.

D'Urberville mektubu tekrar tekrar okudu. Alaycı bir tavırla kendi kendini sorguya çekti. Bir yandan da yürüyordu. Sonunda yüzünde sakin bir anlam belirdi. Artık Tess'in onu rahatsız etmediği belliydi.

Bu arada Tess çiftliğe en yakın yol olan, tepenin kıyısı boyunca yürüyor. Bir mil kadar uzakta bir çobana rastladı.

Tess ondan, «şu yanından geçtiğim taşın anlamı nedir?» diye sordu. «Eskiden kutsal bir haç mıydı?»

«Haç mı? Hayır... Asla. Haç değildi. Bir uğursuz taştır o, Miss. Eski zamanlarda eli bir tahtaya çakılarak idam edilen bir caninin akrabaları tarafından dikilmiş. Adamın kemikleri de taşın altında yatar. Ruhunu şeytana sattığını, zaman zaman da hortladığını söylerler.»

Tess hiç beklemediği bu iğrenç haberdeki korkunç ölümü iliklerinde hissetti adeta. Çobanı geride bırakıp yürüdü. Flintcombe Ash'e yaklaştığında alacakaranlık çökmüştü. Köyün girişindeki dar yolda iki aşığa rastladı. Onlar Tess'i henüz görmemişlerdi. Gizli şeyler konuşmuyorlardı. Genç kızın, adamın yumuşak konuşmasına cevap veren berrak, kaygısız sesi durgun bir belirsizlikle dolu olan ufkun içindeki üşütücü havaya teskin edici bir şey gibi yayılıyordu. Önce sesler Tess'i neşelendirdi. Sonra çifte yaklaştı. Genç kız sakin bir tavırla dönüp arkasına baktı. Tess'i tanıdı. Genç adam ise utanarak uzaklaştı. Genç kız, Tess'in yaptığı yolculuğa duyduğu ilgiyle kendi durumunu ikinci plana atan Izz Huett idi. Tess elde ettiği sonucu açık açık anlatmadı. Gayet anlayışlı bir kız olan Izz, Tess'in biraz önce şahit olduğu kendi macerasını anlatmaya koyuldu.

«Delikanlının adı Amby Seedling. Arada sırada Talbot-hay'lara gelip çalışırdı. Arayıp sormuş.» Burada olduğumu öğrenince kalkıp gelmiş. Bana iki yıldan beri aşıkmiş. Ama ona henüz kesin bir cevap vermedim.»

XLVI.

Bir sonuç elde edemediği yolculuğunun üstünden bir kaç gün geçmişti. Tess tarlada çalışıyordu. Kuru kış rüzgarları halâ esiyordu. Sert hava akımının orta yerinde yükselen dal-lardan meydana gelmiş çit perdesi onu rüzgârın kuvvetinden koruyordu. Burada, parlak mavi renge boyanmış, görünümün solgunluğunda bir hayli gösterişli duran bir şalgam kesme makinesi vardı. Bunun önünde de içinde kışın ilk günlerinden beri köklerin saklandığı bir tümsek yahut «mezar» duruyordu. Tess mezarın örtülü olmayan yanında duruyor, elindeki aletle köklerin topraklarını, liflerini temizliyor, ondan sonra da kesme makinesinin içine atıyordu. Bir erkek işçi de makinenin kolunu çeviriyordu. Makinenin oluğundan yeni kesilmiş şalgamlar çıkıyordu. Sarı ince dilimlerin taze kokusuna rüzgarın hışırdayan sesi, kesen bıçakların kuvvetli hışırtısı ve Tess'in deri eldivenli elindeki aletin vuruşları karışıyordu.

Şalgamların söküldüğü yer olan ekilebilen toprakların genişleyen daha koyu kahverengi yollar halinde açılmaya başlanmıştı. Saatlerce görünümün neşesiz havasını hiçbir şey bozmadı. Sonra toprağı süren takımın çok ötelерinde kara bir benek belirdi. Uzaklardaki bir çitin köşesinden çıkmıştı. Yönü buraya, şalgam kesicilerine doğruydu. Yaklaştıkça nokta genişledi. Belirleşti. Çok geçmeden Flintcombe Ash yönünden gelen kara giysili bir erkek olduğu ortaya çıktı. Kesme makinesinin başında duran işçinin yapacak başka işi olmadığından sürekli olarak geleni izliyordu. Oysa Tess çalıştığından, işçi dikkati çekene dek gelenin farkında bile olmadı.

Gelen Tess'in kaba, ona angarya işler yükleyen patronu değildi; şimdi yarı-papaz giysisi içinde dolaşan, bir zamanların pervasız ve rahat adamı Alec d'Urberville idi. Dinsel duygularının etkisinde olmadığından şimdi o kadar heyecanlı değildi. Kesme makinesini görünce şaşırır gibi oldu. Tess'in yüzünde

derhal üzüntülü bir anlam belirmiştir. Başındaki perdeli başlığı yüzüne doğru bir parça daha indirdi.

D'Urberville yaklaştı. Çabuk çabuk konuştu:

«Seninle konuşmam gerek, Tess.»

«Beni aramamanı rica etmiştim. senden. Onu da kabul etmedin!» dedi Tess.

«Evet ama iyi niyetle geldim.»

«Söyle öyleyse.»

«Aklına gelemeyecek kadar önemli bir şey bu!»

D'Urberville sözlerinin işitilip işitilmediğini anlamak için çevresine baktı. Makinenin kolunu çeviren işçiden hayli uzak-taydılar. Makinenin görüldüğü de sözlerinin başka kulaklara erişmesini yeteri kadar engelliyordu. D'Urberville sırtını işçiye doğru çevirerek Tess'in görülmemesini temin etti.

«Gayem şu,» dedi d'Urberville. Kararsızlık içinde gibiydi.»

«Son karşılaşmamızda senin ve benim ruhumu düşündüğüm-den para durumun üzerine bilgi edinemedim. İyi giyimliydin. Hiç aklıma gelmedi. Ama şimdi görüyorum ki, güç, seni tanıdığım zamankinden daha güç, sana lâyük olmayacak kadar güç bir durumdasın. Belki de bunda benim payım büyük.»

Tess cevap vermedi. D'Urberville ona soran nazarlarla baktı. Tess başı önüne eğik, yüzü başlığının perdesiyle hemen hemen kapalı bir halde şalgamları temizlemeye devam ediyordu. Böyle çalışarak Tess, d'Urberville'yi duygularının dışında tutmayı daha iyi beceriyordu.

D'Urberville, «Tess,» diye ekledi, «Hoşnutsuzlukla içini çekti. «Sen şimdiye kadar yaşamıma karışan en karışık davasın! Sen anlatıncaya kadar aramızdaki ilişkinin nasıl bir sonuç verdiğini bilmiyordum. Masum yaşantını lekelediğim için bir alçağım ben! Bütün suç benim; Trantridge'deki yaşantımız sırasında olanların suçu bana ait! Benim rezilce bir taklidinden başka bir şey olmadığım d'Urberville kanını taşıyan sense ne kadar bilgisiz, toy bir kızdın! Bütün içtenliğimle kızlarını

kötü kişilerin kurabilecekleri tuzaklara karşı bilgisiz yetiştiren anne—babaları ayıplıyorum.»

Tess yine bir işçi kadının düşünceli haliyle çalışıyor, bir yuvarlak kökü makineye atıp, temizlemek için ötekini alarak yalnızca dinliyordu.

«Ama ben sana bunları söylemeye gelmedim,» diye d'Urberville konuşmaya devam etti,» şartlarım şunlar: Sen gittikten sonra annemi kaybettim. Şimdi çiftlik bana kaldı. Orasını satmak, kendimi misyonerlik işine vermek istiyorum. Afrika'ya gideceğim. Fazla faydalı olamayacağım belli. Yine de sana sormak istiyorum; bana bu görevi yapabilmek için güç verir misin? Sana oynadığım oyunu gidermek istiyorum. Yani, karım olur, benimle gelir misin? Şu kıymetli kâğıdı elde ettim zaten. Annemin ölürken benden istediği son istek buydu!»

D'Urberville şaşkınlıktan hafifçe titreyen elleriyle cebinden bir kâğıt parçası çıkardı.

Tess, «Nedir o?» diye sordu.

«Evlenmemiz için izin kâğıdı.»

«Oh, olmaz efendim! Olmaz!» dedi Tess. Geri geri çekildi.

«Benimle evlenmiyecek misin? Neden?»

D'Urberville'nin yüzünde yalnızca yerine getirilemeyen bir ödevin hayal kırıklığından doğmayan, küsgünlüğe benzer bir duygu belirdi. Böylece Tess'e eski duygularıyla hâlâ bağlı olduğunu anlatmış oluyordu. Ödev ve arzu elele gidiyordu.

D'Urberville, «tabii,» diye daha heyecanlı bir sesle söze başladı. Sonra makinenin kolunu çeviren işçiye dönüp baktı.

Tess'te tartışmanın bu kadarla bitmeyeceğini hissediyordu. İşçiye kendisini görmeye gelen centilmenle konuşması gerektiğini söyliyerek d'Urberville ile yaban eşeği gibi çizgi olmuş tarlada yürüdü. Yeni sürülmüş toprağa geldikleri zaman d'Urberville geçmesine yardım etmek için elini Tess'e uzattı. Tess uzatılan eli görmezlikten gelerek toprak yığınlarının üstünden geçti.

«Benimle evlenip, beni kendi kendisine saygısı olan bir erkek yapmıyacak mısın, Tess?»

«Yapamam.»

«Ama neden?»

«Çünkü seni sevmediğimi biliyorsun.»

«Belki zamanla seversin beni... Beni gerçekten affeder etmez.»

«Asla!»

«Niçin bu kadar kendinden eminsin?»

«Başkasını seviyorum.»

D'Urberville şaşırmış gibiydi.

«Başkasını mı seviyorsun?» diye bağırdı, «iyi ama ahlak-
ça neyin doğru ve yerinde olduğunun sence önemi yok mu?»

«Hayır, hayır, hayır... Böyle konuşma!»

«Herneyse, belki de bu sevgiyi yenebilirsin!..»

«Hayır, hayır!»

«Ama neden olmasın?»

«Şimdi anlatamam.»

«Teklifimi namus borcu olduğu için kabul etmelisin.»

«Peki, söylüyeyim o halde. Sevdiğim adamla evlendim!»

D'Urberville, «ya!» diyebildi. Ölü gibi sarardı. Tess'e baktı.

«Söylemek istemedim! Söylemeye niyetim yoktu,» diye Tess yalvarır gibi konuştu. «Kimse bilmiyor burada. Bir sır olarak sakladım. Yahutta pek az bilen var. Onun için yalvarırım bana sual sormaktan vageç. Artık iki yabancı olduğumuza unutma!»

«İki yabancı! Biz mi iki yabancıyız?»

D'Urberville'nin yüzünde bir an eski alaycı anlam belirir gibi oldu. Ama genç adam kendine hakim oldu.

D'Urberville makineyi çeviren işçiye göstererek, «kocan o mu?» diye sordu.

«O mu?» Tess gururla, «yok canım!»

«Kim, öyleyse?»

«Söylemek istemediğim bir şeyi sorma!» diye Tess tekrar

rica etti. Yalvarışıyla yukarıya kaldırdığı yüzü ve kirpiklerin gölgelendirdiği gözleri bambaşka bir anlam kazanmıştı.

Genç adam huzursuzdu.

Heyecanla, «senin iyiliğin için yaptım bu teklifi,» dedi, «Cennetin Melekleri beni affedin! Böyle konuştuğum için Tanrı beni affetsin. Yemin ederim ki buraya senin iyiliğini düşünerek geldim. Tess bana öyle bakma! Bakışlarına dayanamıyorum. Şuna eminim ki, Tanrı, Hıristiyanlıktan önce yahut sonra hiç bir kadına seninki gibi gözler vermemiştir! Haydi, haydi... Aklımı kaçırmıyacağım. Buna cesaretim yok. Güzelliğin sana olan eski duygularımı uyandırıyor. Oysa bende bu gibi duyguların söndüğünü sanıyordum. Ama evlenmemiz bizim için de bir günahıtan kurtuluş olacaktır: «İmansız koca karısı tarafından takdis edilir. İmansız zevce de kocası tarafından takdis edilir.» diye düşünüyordum. Ama isteğime karşı çıkıldı. Hayalkırıklığına dayanamam gerekiyor.»

D'Urberville yere bakarak üzgün durdu.

«Evlenmiş... Evlenmiş...» diye kendi kendine tekrarlardı. Soğukkanlılıkla evlenmek için aldığı izin kağıdını küçük parçaları cebine soktu. «Mademki bu isteğimi yerine getiremedim sana ve her kimse kocana bir iyilikte bulunmak isterim. Sormak istediğim öyle çok sual var ki. Ama sual sormamı istemiyorsun. Oysa kocanı bilsem, sana ve ona daha faydalı olabilirdim! Kocan bu çiftlikte mi?»

Tess, «hayır, burada değil,» diye mırıldandı, «uzakta.»

«Uzakta mı? Senden mi? Nasıl bir koca bu?»

«Onun aleyhinde konuşma! Senin yüzünden. Herşeyi anladım. Biliyor...»

«Ya, öyle demek! Çok üzücü bir durum bu, Tess.»

«Evet.»

«Ama senden uzak kalabilmesi... Seni çalışmak zorunda bırakması.....»

«Beni çalışmak zorunda bırakmadı...» diye Tess orada ol-

mayanı korumak için bütün gücüyle atıldı. «Bilmiyor!» Hiçbir şey bilmiyor. Tutumsuzluğum yüzünden çalışmak zorunda kaldım. »

«Mektup yazıyor mu?»

«Hiçbir şey söyleyemem sana! Öyle şeyler var ki yalnızca bizi ilgilendirir.»

«Demek ki sana mektup yazmıyor. Terkedilmiş bir kadınsın, Tess, benim sevgili Tess'im.»

İtici bir güçle d'Urberville anide döndü. Tess'in elini tutmak istedi. Güderi eldivenler hâlâ Tess'in ellerindeydi. D'Urberville yalnızca bu eldivenlerin sert, deri parmak yerlerini tutabildi.

«Yapmayın! Yapmamalısınız!» diye Tess korkuyla haykıarak elini bir cepten çıkarırmış gibi eldivenin içinden çekmişti. Eldiven d'Urberville'nin elinde kaldı. «Oh, lütfen git! Kocamın hatırı için olsun git! Dinin hakkı için git!»

D'Urberville eldiveni Tess'e uzatarak, «evet, evet, gideceğim.» dedi anide. Hatta gitmek için döndü. Ama gidemedi. Döndü. «Tess,» dedi, «elini tutmak istememde kötü bir niyetim yoktu; Tanrı şahidimdir.»

O kadar dalmışlardı ki bir atın nal sesleri uzaklardan gelip tam arkalarında kesildi; Tess'in kulağına bir ses ulaştı:

«Günün bu saatinde işini niçin bıraktın? Burada ne yapıyorsun sen?»

Çiftçi Gorby onları çok uzaklardan görmüş tarlasında ne gibi işlerin döndüğünü anlamak için merakla yaklaşmıştı.

D'Urberville, «onunla bu şekilde konuşma,» diye atıldı. Yüzü hiç de dinsel olmayan bir duyguyla kapkara kesilmişti.

«Doğru bayım! Bir Metodist papazının onunla ne işi olabilir ki?»

D'Urberville, Tess'e dönerek, «kim bu adam?» diye sordu.

Tess ise D'Urberville'ye yaklaştı iyice: «Git, ne olur git!» diye yalvardı.

«Nasıl giderim! Seni bu herifin eline mi bırakayım? Yüzünden ne kadar kaba bir kişi olduğu belli.»

«Bana bir zararı dokunamaz. Bana aşık değil o. Zaten Meryem Ana gününde işi terkedebilirim.»

«Peki. Gitmekten başka yapacak bir şey yok galiba. Ama... Peki, Allahısmarladık!»

Tess'in kendisine hücum eden çiftçiden çok daha fazla korktuğu koruyucusu istemeye istemeye uzaklaştı. Çiftçi ikisi arasında bir aşkın olamayacağını düşünerek Tess'i azarlamaya devam etti. Tess, cesaret edebilse onu tokatlamaya bile kalkışabilecek olan bu duygusuz adamdan korkmuyor, aksine eski tecrübelerine dayanarak bundan hoşnut bile oluyordu. Hiç sesini çıkarmadan iş yerine döndü. Biraz önceki konuşmaya kendini o kadar vermişti ki çiftçi Gorby'nin atının burnunun nerdeyse omuzuna dokunduğunun farkında bile değildi.

Çiftçi, «burada Meryem ana gününe dek çalışmak için anlaşma yaptığına göre, anlaşmayı yerine getirmene bakacağım.» diye homurdandı. «Pis kadın... bir yaptığın, öteki yaptığını tutmuyor. Ama daha fazla dayanamayacağım bu duruma!»

Çiftçi bir keresinde bu kaba davranışlarından dolayı bir kadın işçiden ağzının payını almıştı. Bu yüzden Çiftçi Gorby başka kadınların rahatını, Tess'inkini kaçırdığı gibi kaçırıyor, durmadan Tess'e yükleniyordu. Bir ara Tess, d'Urberville'nin evlenme teklifini kabul edecek durumda olsaydı, durumun ne şekil alacağını düşündü. O zaman yalnızca bu adama karşı değil, onu hakir görüyora benzeyen tüm dünyaya karşı baş kaldıracak bir duruma gelirdi. Ama kendi kendine, «olmaz! Olamaz!» diye tekrarladı. «Artık d'Urberville ile evlenemem. Bana o kadar iğrenç geliyor ki!»

Hemen o gece Clare'ye içinde bulunduğu güçlükleri gizleyen, ama onu nasıl ölesiye sevdiği anlatan dokunaklı bir mektup yazdı. Mektubu okuyan biri satırlar arasındaki büyük aşkının gerisinde gizlenen açıklanmamış bazı ihtimaller yüzünden nasıl büyük bir korkunun, daha doğrusu umutsuzlu-

ğun bulunduğunu derhal anlardı! Yine de içini döktüğü bu mektubu sona erdiremedi! Clare, Izz'e kendisiyle Brezilya'ya gelmesini teklif etmişti. Belki de artık Tess'i seviyordu. Mektubu kutusuna koydu.

Çalışmaları yeteri kadar yorucu oluyordu. Sonunda çiftçiler için çok önemli olan bir güne eriştiler; Meryem Ana gününde yapılan panayır. Bu panayır gününde gelecek Meryem Ana gününe dek geçecek on iki ay için işçilerle yeni anlaşmalar yapılırdı. İşlerini değiştirmek isteyen işçiler bu panayıra mutlaka gelirlerdi. Flintcombe Ash çiftliğinde çalışanların hemen hemen hepsi panayıra gitmeye niyetliydi. Onun için sabahın erken saatlerinde dağlık yörenin on - oniki mil uzağındaki kasabaya doğru genel bir işçi akımı başladı. Tess de üç ayda bir gelen ödeme gününde işi bırakmayı düşünüyordu. Ama açık havada, tarlalarda çalışmayı gerektirmeyecek bir iş bulabileceğini belli belirsiz hissettiğinden Panayıra gitmeyen bir kaç kişiden biriydi.

Sakin, zamana göre olağanüstü yumuşak bir Şubat günüydü. İnsan nerdeyse kışın bittiğine hükmediyordu. Tess henüz kahvaltısını ettiği bir sırada pencerede d'Urberville'nin şeklini gördü. Kulübenin sahipleri panayıra gittiklerinden Tess evde yalnızdı.

Genç kız derhal yerinden fırladı. Ziyaretçi kapıyı çalıyordu. Tess için kaçabilme fırsatı kalmamıştı. D'Urberville'nin kapıyı çalışında bambaşka bir hava vardı. Tess kapıyı açamayacağını düşünüyordu; ama mantıksız bir davranış olurdu bu. Yerinden kalktı. Sürgüyü kaldırıp geri çekildi. D'Urberville içeri girdi. Konuşmaya başlamazdan önce yığılır gibi bir sandalyeye oturdu. Tess'e baktı.

Heyecanından olağanüstü kızarmış, ateş gibi yanan yüzünü kurularken, «elimde değil... Tess.» dedi umutsuzca. «Hiç olmazsa nasıl olduğunu öğrenmek için gelmem gerektiğini

düşündüm. Seni gördüğüm o pazar gününe kadar aklıma bile gelmiyordun, inan buna! Oysa şimdi ne kadar gayret edersem edeyim, hayalini kafamdan silip atamıyorum. İyi bir kadının kötü bir erkeği incitmesi güç bir iş! Ama doğrusu bu. Benim için bir dua edebilsen, Tess!»

D'Urberville'nin davranışındaki bastırmaya çalıştığı hoşnutsuzlukta acınacak bir şeyler vardı. Yine de Tess ona acımadı.

«Senin için nasıl dua edebilirim?» dedi, «dünyayı döndüren büyük Güç'ün planlarını benim hesabıma değiştirebileceğine inanmam yasak edildikten sonra, böyle bir şey nasıl olabilir?»

«Gerçekten böyle mi düşünüyorsun?»

«Evet. Başka türlü düşünerek bir takım sonuçlar çıkarmak bana yasak edildi.»

«Yasak mı edildi? Kim tarafından?»

«İstiyorsan söyleyeyim: Kocam tarafından.»

«Ah, kocan , kocan!» Bu kelime bana ne garip geliyor! Önceki gün bana evlendiğini söylemiştin. Sen dindar değil gibisin, Tess... Belki de benim yüzümden oldu bu.»

«Ama ben dindar bir kadıyım,» diye Tess atıldı, «yalnız Doğa üstü hiçbir şeye inanmıyorum.»

D'Urberville ona kuşkuyla baktı.

«Yani sence benim tuttuğum yol hatalı mı?»

«Hemen hemen.»

«Hımmm... Yine de ben doğru yolda olduğuma eminim,» dedi d'Urberville huzursuzlukla.

«Ben Dağ'da verilen dinsel öğütteki Ruhulkudüse inanıyorum. Sevgili kocam da benim gibi düşünürdü ...Yine de inanmıyorum...»

Sonra Tess inanmadığı şeyleri anlattı.

D'Urberville alaycı bir tavırla, «gerçek şu ki,» dedi, «sevgili kocan neye inanıyorsa sen de ona inanıyorsun, neyi reddederse sen de reddediyorsun. Hiçbir soruşturma yahut uslam-

lama yapmaya girişmiyorsun. Kadınca bir davranıştır bu. Aklın, kocaninkine esir olmuş.»

«Evet, çünkü o herşeyi biliyor,» diye atıldı Tess. En mükemmel sayılacak bir erkeğin bile haketmediği, Angel Clare'ye olan inancının olağanüstü saflığıyla konuşuyordu.

«Evet ama olumsuz düşünceleri böyle olduğu gibi kabul lenmelisin. Sana böyle kuşkucu olmayı öğretebildiğine göre hatırı sayılır bir kişi olmalı kocan!»

«Bana hiçbir şey kabul ettirmeye, çalışmadı! Onunla bu konuyu hiç tartışmadık! Benim görüşüm şöyle: O doktrinleri derinden derine incelemiş. O halde bu doktrinler üzerine hiçbir şey bilmeyen benden daha bilgili olması gerekir.»

«Ne söylerdi hep? Bir şey söylemiş olmalı?»

Tess düşündü; Angel Clare'nin düşüncelerine olan keskin anımsayışıyla ona insafsız sayılabilecek tartışmayı anlatmaya çalıştı. Tess bazı konuları anlamadığı halde Angel'i dikkatle dinlerdi.

Onu büyük bir dikkatle dinleyn d'Urberville, «tekrarlar mısın?» dedi.

Tess tartışmayı tekrarladı. D'Urberville de bunları Tess'in peşinden tekrarladı.

Sonra, «daha?» diye atıldı.

«Başka bir zaman da şöyle bir şey söylemişti.» Bu sefer Tess, Felsefe Sözlüğünden, Huxley'in Denemelerine dek uzanan soy üzerine yazılmış bir çok eserlere paralel giden başka bir tartışmayı anlattı.

«Ah—ha.» Bütün bunları nasıl hatırlıyorsun?»

«O hiç istemezdi ama ben onun inandığı şeylere inanmaya çalıştım. Onu, düşüncelerini anlatmaya zorladım. Bu anlatıklarımı iyice anladım diyemem. Ama doğru olduklarını biliyorum.»

«Hımm! Bilmediğin şeyleri bana öğretmeye kalkışıyorsun!»

D'Urberville düşünceye daldı.

Tess, «onun için ruhsal düşüncelerimi onunkilere uydurdum,» diye devam etti, «inançlarımın onunkilerden farklı olmasını istemedim. Onun için iyi olan şey benim için de yeteri kadar iyiydi.»

«Senin de kendisi kadar büyük bir imansız olduğunu biliyor mu?»

«Hayır... Ona hiçbir şey söylemedim... Elbette imansızım!»

«Evet, sonuç olarak senin durumun benimkinden daha iyi, Tess! Tuttuğum doktrini vaaz etmem gerektiğine inanmıyorsun. Çekingenliğin yüzünden huzursuzluk duymuyorsun. Oysa ben vaaz etmem gerektiğine inanıyorum. Şeytanlar kadar inanıyorum ve titriyorum. Çünkü artık vaaz vermeyi anide bıraktım. Kendimi sana olan duygularımın eline bıraktım.»

«Nasıl?»

D'Urberville, «işte,» dedi huzursuz bir tavırla, «bu gün yalnızca seni görebilmek için onca yolu aşp geldim! Oysa evden, bugün öğleden sonra Casterbridge panayırında bir vaaz vermek niyetiyle çıkmıştım. Şimdi bütün dindaşlar beni bekliyor. İşte bildiri!»

Genç adam giysisinin göğsündeki cebinden, söylediği gibi, vaaz vereceği toplantı yerini, saatini ve gününü yazan bir ilan çıkardı.

Tess saate bakarak, «oraya nasıl zamanında gidebileceksin?» diye sordu.

«Artık gidemem. Çünkü buraya geldim.»

«Ne! Gerçekten vaaz vermeyi kararlaştırdın sonra da...»

«Vaaz vermeyi kararlaştırdım ama orada olmayacağım bugün... Bir zamanlar hor gördüğüm bir kadını ziyaret etmek için duyduğum yakıcı istek yüzünden oraya gidemiyeceğim! Hayır, dinim ve namusum üzerine yemin ederim ki seni asla hor görmedim; görseydim şimdi seni böyle sevmezdim! Seni herşeye rağmen lekelenmemiş olduğun için hor görmedim; durumu anlayınca kendini benden öyle çabuk ve azimle çekip

aldın ki! Asla benim keyfime bağlı kalmadın! Onun için bu dünyada nefret etmediğim bir tek eksik etek var: O da sensin. Artık benden istediğin kadar nefret edebilirsin. Oysa ben ne kadar hatalı davranmış olduğumu çok iyi anlıyorum. Ha! ha!»

«Ah, Alec d'Urberville! Ne demek bu? Ne yaptım ben?»

D'Urberville kelimeye duygusuzca bir alay katarak, «ne mi yaptın?» dedi, «bile bile hiçbir şey yapmadın. Yalnızca bir vasıta, masum bir vasıta oldun. Din yolundan uzaklaşmama yardım ettin. Kendi kendime hep ben, 'dünyanın iğrenç taraflarından kurtulduktan sonra onların içine yeniden dalan ve hepsinin de üstesinden gelen,' ondan sonra sonu başlangıcından daha kötü biten şu, 'kötülüğe hizmet edenlerden biri miyim?' diye soruyorum.» D'Urberville elini Tess'in omuzuna koydu. «Tess, kızım, hiç olmazsa seni görünceye dek doğru yolu buldum sanıyordum.» Çocukmuş gibi Tess'i sarsıyordu. Garip bir hali vardı. «Ve sen beni niçin ayarttın? Bu ağzı ve gözleri görünceye dek yeteri kadar güçlüydüm! Havva anamızdan beri böyle baştan çıkarıcı bir ağız yaratılmamıştır sanırım! Asla!» Genç adamın sesi alçaldı. Kara gözlerinden ateş gibi çapkınca bir bakış fırladı. «Seni çapkın Tess, seni! Seni Babil'in lânetlenmiş büyücüsü! Seninle tekrar karşılaşınca, artık sana karşı duramazdım.»

Tess kabuğuna çekilerek, «beni görmene engel olmak elimde değil ki,» dedi.

«Biliyorum... Seni suçlamıyorum. Ama yine de gerçek değişmiyor. O gün çiftlikte sana kötü davranıldığını gördüm. Seni korumak için kanuni bir hakkım olmadığından nerdeyse çıldıracaktım ...Oysa artık bu hakkı elde edemem. Hakkı olan kişi ise seni çok ihmal ediyor!!»

«Onun aleyhinde bulunma! Burada değil çünkü!» diye Tess tutkuyla atıldı. «Ona karşı dürüst ol. Sana hiçbir kötülükte bulunmadı! Ne olur, onun dürüst adını lekeleyecek herhangi bir rezalet olmadan beni rahat bırak!»

Ayartıcı bir rüyadan uyanan biri gibi d'Urberville, «bırakacağım, bırakacağım,» dedi. «Panayırdaki o ayyaş alıklara vaazetmek için verdiğim randevuyu iptal ettim. Böyle bir şey ilk defa başıma geliyor. Bir ay öncesine dek böyle bir davranış beni dehşet içinde bırakırdı. Gideceğim... Yemin etmek için... Ah, acaba yemin edebilir miyim? Senden uzak durabilir miyim?» Sonra d'Urberville anide, «bir kere kucaklıyayım seni Tess bir kerecik,» diye atıldı, «eski dostluğumuzun hatırı için izin ver..»

«Kendimi koruyacak durumda değilim, Alec! Dürüst bir erkeğin namusu bana bağlı... Düşün... Utan!»

«Pöf! Pekalâ... Haklısın, evet...»

D'Urberville'nin dudakları kısıldı. Gösterdiği iradesizlik karşısında kendi kendinden utanmış gibiydi. Oysa gözleri evrensel ve dinsel inançtan aynı derecede uzaktı. Doğru yolu seçtiğinden beri yüzünün hatlarındaki eski düzensiz arzuların kalıntıları dirilişteki gibi canlanmış, bir araya gelmişti. Sonra kalkıp dışarı çıktı.

D'Urberville'in bugünkü randevusunu bozması bir inanmışın eski günahkar günlerine dönmesinden başka bir şey değildi. Tess'in Angel Clare'den öğrendikleri onun üzerinde derin bir etki yaratmıştı. Tess'ten ayrıldıktan sonra da bu etki devam etti. Tüm gücü uyumuş gibi sessiz sessiz yürüdü. Yeni yeni heyecanlar arayan, annesinin ölümüyle geçici olarak dinin etkisi altında kalan d'Urberville'nin kararsız durumuyla, aklın hiç ilgisi yoktu.

Tess'in, D'Urberville'nin heyecan denizine attığı mantık damlaları, çöşkünüğünün bir dereceye dek yatışmasına yardım ediyordu. Tess'in kendisine ilettiği billurlaşmış düşüncelerin üzerinde düşündükçe, kendi kendine, «o zeki herif, Tess'e bunları söylemekle bana, Tess'e geri giden yolu hazırladığını aklına bile getirmemiştir,» dedi.

XLVII.

Flintcombe Ash'de son buğday tınazının harman edilme zamanıydı. Bir Mart sabahının şafak vaktiydi. Doğuda ufkun nerede başladığını gösteren bir işaret yoktu. Kışın beyazlatıcı ve temizleyici havası içinde tek başına duran yığın gökyüzüne doğru yükseliyordu.

Izz Huett ile Tess çalışma yerine geldiklerinde, yalnızca hışırtılı sesler, onlardan önce gelenlerin olduğunu gösteriyordu; ışık çoğaldıkça yığının tepesindeki iki adamın şekillerine onlarınki de eklendi. İki erkek işçi harıl harıl sapları ayıklıyorlar, yani başakları aşağı atmazdan önce soyuyorlardı; bu iş yapılırken iki arkadaşı, diğer kadınlarla birlikte beklediler, soğukta titrediler. Çiftçi Gorby sabah erkenden burada olmalarını, işin mümkünse gün sona ermeden bitirilmesini istemişti. Yığının çıkıntılarının altına yakın bir yerde, henüz belirli bir şekilde görülmeyen, işçilerin çalıştırmaya geldikleri, tahta çatılı, kırmızı kayışlı, işlerken çalışanların kaslarının ve sinirlerinin dayanma gücü üzerinde zorba isteklerde bulunan harman makinesi duruyordu.

Daha uzakta başka bir şekil belli belirsiz görülüyordu. Çıkardığı devamlı hışırtılarla, yedeğinde bir hayli güç bulunduğunu anlatan kara renkli bir şeydi. Bir diş budak ağacının yanından yükselen uzun bacasından çıkan sıcaklıkla, burada, bu küçük dünyadaki hayatın başlıca kaynağı olduğunu belli eden makine duruyordu. Bunun başında, yanında bir kömür yığını yükselen, kir içinde, uzun boylu bir şekil vardı; makinistti bu. Rengi ve yalnız haliyle, ortak hiçbir yanı olmayan bu sarı ürün ve solgun toprağa, bura halkının huzurunu kaçırmak için Cehennemden gelmiş gibiydi.

Makinistin hissettikleri görünüşünden farklı değildi. Ziraat dünyasının içindeydi ama ondan bir parça olmamıştı. Dumana ve ateşe hizmet ediyordu. Oysa tarlanın bu işçileri bit-

kilere, havaya, soğuşa, dona ve güneşe hizmet ediyorlardı. O makinesiyle birlikte çiftlikten çiftliğe, eyaletten eyalete gezerdi; çünkü buharlı harman makinesi Wessex'in bu bölümünde devamlı çalışmıyordu henüz. Makinistin garip bir kuzeyli aksanı vardı; içine dönük bir kişiydi; gözleri de makinesinin üstünde olduğundan çevresindeki görünümü hemen hemen hiç farketmiyor, zaten buna aldırış da etmiyordu: işçilerle çok gerekli olduğu zaman konuşuyordu; burada cehennemdeki efendisine hizmet etmek için bulunuyor gibiydi. Makinesinin çarkından yığının altındaki kırmızı harman makinesine uzanan uzun kayış onunla çiftçilik arasındaki tek bağlayıcı hattı.

İşçiler başakları soyarlarken o çevresindeki sıcak karanlıkta ligisiz bir tavırla duruyordu. Onun hazırlık işiyle hiç ilgisi yoktu. Kömürler yanmış, beyaz kor haline gelmişlerdi. Buhar en yüksek basıncı bulmuştu. Bir kaç saniye sonra kayışı görülmemiş bir hızla çalıştırmaya başlayacaktı. Kayışın uzunluğunun gerisindeki çevrede buğday, saman yahut karışıklık olabilirdi; bunlar onu hiç ilgilendirmezdi. Yörenin aylaklarından biri adını sorduğu zaman kısaca, «makinist,» diye cevap verdi.

Buğday yığını güneş ortaya çıkıncaya kadar tamamlandı; erkekler yerlerini aldılar. Kadınlar yığının üstüne çıktılar. Çalışma başladı. Çiftçi Gorby, yahut işçilerin dediği gibi «O» daha önce gelmişti. Verdiği emirle Tess makineyi besleyen adama yakın duruyordu. Hemen makinenin sahanlığındaydı. Görevi İzz'ın uzattığı demetleri açmaktı; makinist demeti yakalıyor, dönen, taneleri bir anda dışarı fırlatan çarkın içine atıyordu.

Makineden nefret edenlerin yüreklerini ferahlatan bir iki duraklamadan sonra alabildiğine çalışmaya başladılar. İş kahvaltı zamanına dek hiç durumdan devam etti. O zaman makine yarım saat kadar durduruldu; sonra da çiftliğin bü-

tün adamları buğday yığınının yanında yükselmeye başlayan samanları toplamaya giriştiler. Oracıkta, işlerinin başında alelecele öğle yemeği yediler. Birkaç saat daha çalıştılar. Akşam yaklaşıyordu; yorulmak bilmeyen tekerlekler dönüyor, harman makinesinin etkileyici mırıltısı, dönen tel kafesin yanında çalışanları iliklerine dek titretiyordu.

Yükselen saman yığının üstünde çalışan yaşlı işçiler, anbarın meşeden döşemesi üzerinde dövenle harman yapmak adetinde oldukları, herşeyin hatta harman savurmanın bile elle yapıldığı, zaman almasına rağmen daha iyi sonuçlar veren eski günleri anıyorlardı. Hububat yığınının üstündekiler bile az da olsa bir iki çift laf edebiliyorlardı; oysa makinenin üstünde çalışanlar, Tess'de dahil, işlerinin ağırlığını bir iki kelime konuşarak hafifletemiyorlardı. Tess'i çok yoran, Flincombe Ash'e hiç gelmemiş olmayı temenni ettiren şey işin durmamacasına devam etmesiydi; Hububat yığının üstündeki kadınlar, bunlara Marian da dahildi, arada sırada büyük bir şişeden içki yahut soğuk su içerken, yüzlerinin terini siler yahut giysilerindeki saman parçalarını ve kabuklarını temizlerlerken dedikodumsu bir iki şey konuşabiliyorlardı; oysa Tess için tatil yoktu; çünkü çarkın durmaması gerekiyordu; o durmadığı için çarkı besleyen adam da, adama çözülmüş demetleri veren Tess de duramıyorlardı. Eli ağır olduğu için çiftçinin itiraz etmesine rağmen Marian yarım saat için Tess ile yer değiştiriyordu. Bu iş için belki de ekonomik nedenlerden dolayı özellikle kadınlar seçiliyordu; Çiftçi Gorby'nin Tess'i bu ağır işi vermesindeki neden, Tess'in eli çabuk ve dayanıklı bir işçi olmasından ileri geliyordu; belki de haklıydı. Harman makinesinin konuşmayı engelleyen gürültüsü buğday yığını azaldıkça kulakları sağır edici bir dereceye yükseliyordu. Tess ile makinist başlarını başka tarafa asla çeviriyorlardı. Onun için yemek saatine doğru bir adamın tarla kapısına geldiğinden, ikinci yığının altında durarak görünümü, özellikle kendisini seyrettiğinden Tess'in haberi yok-

tu. Adam moda olan twid kumaştan bir giysi giymişti. Bastonunu neşeyle çeviriyordu.

Izz Huett, Marian'a, «kim bu adam?» dedi. İlk önce suali Tess'e yönetmiş. Ama Tess gürültüden bir şey işitmemişti.

Marian kısa bir cevap verdi: «Herhalde birinin sevgilisi-dir!»

«Bu adam Tess'in peşinde değilse, bana da Izz deme sen.»

«Yo, hayır. Onun peşinde olan farfara bir papaz; bunun gibi bir züppe değil.»

«İyi ya! Bu o aynı adam.»

«Vaaz veren adam mı bu? Ama o başkaydı!»

«Kara ceketini, beyaz boyun bağını çıkarmış. Bıyıklarını kesmiş; ama yine de aynı adam.»

«Gerçekten öyle mi? O halde Tess'e haber verelim!» dedi Marian.

«Söyleme. Birazdan o da görür.»

«Ama adamın papazlığına, bir de evli bir kadına kur yapmayı eklemesi hiç hoşuma gitmedi.»

Izz istihfafla, «yok canım,» dedi, «Onun, Tess'e bir zararı dokunamaz. Bir araba düştüğü çukurdan nasıl çıkarılamazsa Tess'in aklı da durduğu o tek yerden asla alınamaz. Ne yaparsa yapsın, ister vaaz versin, ister tehdit etsin bir kadını kalbini verdiği erkekten ayıramaz. Tess'in peşini bıraksa iyi eder!»

Akşam yemeği zamanı gelmişti. Çalışma durdu; Tess bulunduğu yerden ayrıldı. Makinenin sallantısıyla dizleri öyle titriyordu ki güçlkle yürüyordu.

Marian, «sen de benim gibi bir parça içki içmelisin, Tess,» dedi., «o zaman rengin bu kadar soluk olmaz. Allahım, yüzün öyle perişan ki!»

İyi kalpli Marian, Tess'in ne kadar yorgun olduğunu biliyor, görüyordu; onun ziyaretçiyi görünce ne kadar sinirleneceğini de tahmin ediyordu. Centilmen yaklaşıp başını yukarı

kaldırıp baktığı sırada Marian Tess'in yığının öteki yanındaki merdivenden indirmeyi düşünüyordu.

Tess ziyaretçiyi görünce kısa bir, «oh!» Sonra, «ben burada yemek yiyeceğim,» diye ekledi. «Tam yığının üstünde.»

Evlerinden çok uzakta çalıştıkları zamanlarda hemen hemen hepsi yapardı bunu; ama bugün rüzgar öyle sert esiyordu ki Marian ile diğerleri indiler, saman yığının altına oturdular.

Yeni gelen gerçekten de, değişen görünüşüne ve giysisine rağmen, eski papaz idi Çapkın, pervasız yaşantısına yenden döndüğü bir bakışta belli oluyordu; d'Urberville üç - dört yıl yaşlanmış bir erkeğin gayretiyle giyinmiş, eski şıklığına dönmeye çalışmıştı; Tess onun bu aceleci giysisinin altında eski aşığını ve sözde yeğenini tanımakta güçlük çekmedi. Bulunduğu yerde kalmaya karar veren Tess, başak demetlerinin arasına, aşağıdakiler tarafından görülmeyecek şekilde oturdu. Yemeğini yemeğe koyuldu; merdivenden çıkan ayak seslerini işitti. Biraz sonra d'Urberville'nin başı yığının üstünden göründü... Şimdi yığın düz ve geniş bir düzlük halini almıştı. Alec d'Urberville yürüdü. Tek bir kelime söylemeksizin Tess'in karşısına oturdu.

Tess, beraberinde getirdiği kalın bir dilim gözlemeden ibaret yemeğini yemeye devam etti. Bu sırada işçiler, yumuşak samanların rahat bir sığınak meydana getirdiği yığının altında toplanmışlardı.

D'Urberville, «gördüğün gibi yine buradayım,» dedi.

Tess, «beni niçin rahatsız ediyorsun!» diye atıldı. Parmaklarının uçlarından bile sitem fııkrıyordu.

«SENİ rahatsız mı ediyorum? Galiba «beni niçin rahatsız ediyorsun?» سوالını benim sormam gerek.»

«Ben seni asla rahatsız etmem!»

«Etmediğini söylüyorsun ama ediyorsun! Aklımdan hiç çıkmıyorsun. Biraz önce zehir gibi bir bakışla çevirdiğin gözlerin gece gündüz aklımdan çıkmıyor. Çocuğumuzdan söz et-

tiğin günden beri güçlü, ateşli bir dere gibi akan duygularım aniden senden yana çevrildi. Kabardı taştı. Dinsel kanal kurdu artık; buna da sebep sensin!»

Tess sesini çıkarmadı.

Biraz sonra, «ne... Vaaz vermekten vaz mı geçtin?» diye sordu.

Tess, Angel'den gelip geçici duyguları hakir görecektik kadar uygar düşüncenin kuşkuculuğunu almıştı; ama kadın tarafı üstün geldi yine. D'Urberville'nin sözleri karşısında şaşırmaktan kendini alamadı.

D'Urberville yapmacık bir ciddiyetle konuşmasına devam etti:

«Tamamiyle. Casterbridge panayırında ayyaşlara vaaz edeceğim günden sonraki bütün anlaşmalarımı bozdum. Din kardeşlerimin benim için ne düşündüklerini yalnızca Şeytan bilir artık... Ah ha! Din kardeşlerim! Hiç şüphesiz benim için dua ediyor, ağlaşıyorlardır! Çünkü hepsi de iyi kişilerdir doğrusu. Ama bundan bana ne? İnancımı kaybettiğim bir şeye nasıl devam edebilirim ki? İki yüzlülük olur bu. Aralarında, küfür etmemeyi öğrenmeleri için Şeytan'a teslim edilen İskender (1) yahut Hymenaeus (2) gibi kalırım. Öyle büyük bir intikam aldın ki benden! Senin masumiyetinden faydalandım. Seni aldattım. Dört yıl sonra beni din yolunda, tam bir Hristiyan olarak buldun; o zaman üzerimde çalıştın; belki de tümüyle mahvolmam için. Ama Tess sen bana aldırma! Her zaman dediğim gibi güzelim, bu benim konuşma şeklim. Yüzüme öyle endişeyle bakmamalısın. Güzel bir yüze, biçimli bir bedene sahip olmaktan başka kusurun yok elbette. O yüzü, daha sen beni farketmeden saman yığınının üstünde çalışırken gördüm... O sınıksız önlüğün bedeninin hatlarını olduğu gibi ortaya koyuyor. Sonra tehlikeden kaçınmak isti-

---

(1) Makedonya kralı: İsadın Önce: 356 — 323.

(2) Mitolojide evlilik tanrısı.

yorsanız siz, sütçü kızlar o başlıkları hiç giymemelisiniz! D'Urberville sustu. Bir kaç dakika Tess'e baktı. Sonra kısa, alaycı bir kahkaha attı. «Şuna inanıyorum ki,» diye konuşmaya devam etti,» herkes seninki gibi güzel bir yüz görse derhal baştan çıkar o yüzün hatırı için herşeyi bir yana bıraktırdı.»

Tess karşı koymak istedi bu sözlere. Oysa konuşma yeteneğini kaybetmiş gibiydi. D'Urberville ona hiç aldırmadan konuşmaya devam etti:

«Evet, senin temin edeceğin cennet nasıl olsa, başka herhangi bir cennet kadar iyidir. Ama artık ciddi konuşalım Tess!» D'Urberville yerinden doğruldu. Yana eğildi. Dirseğine dayanarak başkaların arasında ilerledi. Tess'e yaklaştı. «Seni son gördüğümünden beri kocanın sözlerini, bana anlattıklarını düşünüyorum. Şu sonuca vardım ben: Bu eski, yıpranmış görüşlerde oldukça sağ duyu eksikliği var; zavallı papaz Clare'nin verdiği heyecanla nasıl tutuştuğumu, hatta onu bile geçecek kadar çılgıncasına nasıl çalışmaya başladığımı anlamıyorum! Olağanüstü, adını söylemekten kaçındığın kocanın zekası, onun sana öğrettikleri üstüne anlattıklarına gelince, ben yolumu hiç de o yanda bulmuyorum.»

«Hiç olmazsa şafkat ve saflık dinini kabullenebilirsin,» dedi Tess.

«Oh, hayır! Ben bambaşka bir insanım! Eğer, «şunu yap, öldükten sonra sana iyiliği dokunur; bunu yapma senin için kötü olur,» diyen biri çıkmazsa duygulanamıyor, heyecanlanamıyorum. Lanet olsun! Sorumlu tutulabilecek biri olmazsa davranışlarım ve duygularım için kendimi asla sorumlu duymuyacağım! Senin yerinde olsam ben de duymazdım, şekerim!»

Tess ona, insanlığın ilk devirlerinde gayet belirli olan iki sorunu, din ile ahlakı, işlemeyen kafasında birbirine karıştırdığını anlatmaya çalıştı; ama Angel Clare'nin ağzının, sı-

kılığı ve kendi eğitiminin eksikliği yüzünden bunu gerektiği gibi yapamazdı.

D'Urberville, «evet, aldırma,» diye onun sözünü kesti, «işte ben buradayım, aşkım! Tıpkı eskisi gibi!»

«Asla o zamanki gibi olamaz... Asla! Şimdi durum çok farklı,» diye Tess yalvarır gibi konuştu. «bende sana karşı hiç sevgi yok! Niçin tuttuğun yolda gitmiyorsun?»

«Çünkü sen inancımı benden çekip aldın; buna sebep olduğun için kötülük o güzel başının üstünde¹ olsun! Kocan sana verdiği eğitimin bir gün gelip nasıl kendi üzerine çörekleneneğini hiç düşünmemiş! Ha ha! Yine de beni din yolundan çevirdiğine çok memnunum! Tess, sana eskisinden de fazla tutkunum. Üstelik sana acıyorum da. Fazla konuşmamana rağmen sıkıntıda olduğunu görüyorum... Sana tapınması gereken biri tarafından ihmal ediliyorsun.»

Lokmalar Tess'in boğazına diziliyordu; dudakları kupkuruydu. Nerdeyse tıkanacak bir haldeydi. Saman yığınının altında yiyip içen işçilerin konuşmaları, gülüşmeleri çok uzaktaymışlar gibi belli belirsiz geliyordu.

«Çok zalimsin!» dedi Tess, «beni bir parça sevmiş olsaydın, böyle konuşmazdın!»

«Haklısın, haklısın,» dedi D'Urberville. Ürkmüş gibiydi. «Buraya seni suçlamaya gelmedim. Bu şekilde çalışmanın hoşuma gitmediğini, senin için iyi niyetler beslediğimi söylemeye geldim. Bir kocan olduğunu anlattın. Bu koca ben değilim. Evet, belki doğru söylüyorsun: Bir kocan var. Ama ben onu hiç görmedim. Sen de adını söylemiyorsun; bu koca daha çok mitolojideki tanrılara benziyor. Yine de, bir kocan varsa bile, ben sana ondan daha yakınım. Hiç olmazsa ben seni sıkıntıdan kurtarmaya çalışıyorum. O aldırış bile etmiyor buna. Tanrı onun görünmez yüzünü Takdis etsin! Aklıma çok sevdiğim, haşın bir peygamber olan Hosea'nın (1) sözleri gel-

---

(1) İsa'dan önce sekizinci asırda yaşamış bir Yahudi Peygamber.

di: «kadın aşığının peşinden gidecek, ama ona yetişemiyecek. Kadın onu arayacak ama bulamayacak! o zaman kadın, ben artık ilk kocama döneceğim, diyecek; çünkü şimdi o benim için aşığımdan daha iyidir. «Sen bu sözleri bilmiyor musun, Tess?

Tess seni bekliyorum hep... Ve... benim sevgilimsin, onun değil! Gerisini biliyorsun...»

D'Urberville konuşurken Tess'in yüzünü donuk, kıpkırmızı bir ateş kaplamıştı; ama yine de cevap vermedi.

«Evet, doğru yoldan dönmeme sen sebep oldun,» dedi d'Urberville. Bir yandan da kolunu Tess'in beline doğru uzatmıştı. «Yaşantını benimle paylaşmalısın! kocam dediğin o hayvanı ebediyen terketmelisin!»

Gözlemesini yemek için çıkardığı eldivenlerinden biri Tess'in kucagında duruyordu. En küçük bir ikazda bulunmaksızın eldiveni kolçağından yakaladığı gibi d'Urberville'nin yüzüne indirdi. Eldiven bir savaşçınıninki gibi kalın ve ağırdı. D'Urberville'nin tam ağzına gelmişti. Hayal gücüyle bu davranışı Tess'in Şövalye atalarının asla uygulamadığı bir atılganlık olarak düşünebiliriz. Alec derhal yerinden fırladı. Eldivenin değdiği yerde bir kızmızılık belirmişti. Biraz sonra samanların üstüne kan damlamaya başladı. Ama d'Urberville kendine hakim olmuştu hemen. Sakin bir tavırla cebinden mendilini çıkardı. Kanayan dudaklarına bastırdı.

Tess'de önce yerinden fırlamış, sonra da oturmuştu. Gözlerini, bir serçenin kendini yakalayan tarafından boynu kıvrılmadan önceki umutsuzca meydan okuşuyla d'Urberville'ye çevirerek, «şimdi beni cezalandır. bakalım,» dedi. Kırbaçla beni! Döv! Saman yığınının altında oturanlara aldırma! Hiç bağırmayacağım! Bir kere kurban olan hep kurban olur zaten... Bu bir yasadır!»

D'Urbeville tatlı bir sesle, «yok, hayır, hayır,» dedi. «böyle bir şey yapmayacağıma yemin ederim. Yine de haksızlık

ediyorsun. Eğer böyle şiddetle reddetmesen seninle evlenecektim. Sana 'karım olmanı teklif etmedim mi? Hı? Cevap ver!»

«Ettin!»

«Ama karım olamazsın! Yalnız şunu unutma!» Tess'e evlenme teklif ederken ne kadar içten olduğunu anımsayan d'Urberville'nin öfkesi benliğine hakim olmuş, sesi sertleşmişti. Çünkü Tess'in bu teklifi reddetmesini nankörlük olarak nitelendiriyordu. Tess'e yaklaştı. Onu omuzlarından tuttu. Tess tirtir titriyordu. «Bir zamanlar efendin olduğumu hatırla, küçükhanım! Tekrar efendin olacağım! Göreceksin. Bir erkeğin karısıysan, o erkek benim!»

Artık harmancılar saman yığının altından çıkmaya başlamışlardı.

D'Urberville Tess'i bırakarak, «bugünlük bu kadar tartışma yeter,» dedi, «şimdi gidiyorum. Öğleden sonra cevabını almak için yine geleceğim. Beni daha tanımıyorsun, sen. Ama ben seni çok iyi tanıyorum.»

Tess adeta sersemlemişti; konuşamıyordu. D'Urberville geri çekildi. Emekçiler aşağıda içtiklerini yediklerini gerineyerek, zıplayarak midelerine oturmaya çalışırken d'Urberville merdivenden indi. Sonra harman makinesi yeniden çalışmaya başladı; başakların ortasındaki yerini Tess bir rüyadaymış gibi aldı; durmadan demet üstüne demet çözdü.

XLVIII.

Çiftçi Gorby, yarın harman makinesinin başka bir çiftliğe gitmesi gerektiği için harmanın o gece bitirilmesini bildirdi. Zaten ay ışığı çok kuvvetliydi. Rahat rahat çalışabiliyordu. Ondan sonra çalışma daha bir süratle devam etti.

Saat üç sıralarında Tess başını kaldırdı. Bir an çevresine baktı. Alec d'Urberville'nin gelmiş, çitin yanındaki kapıda durmuş olduğunu görünce hiç şaşırmadı. D'Urberville, Tess'

in bakışını görmüş, kibar bir tavırla el sallamış hatta bir de öpücük üflemişti. Artık tartışmalarının sona erdiğini anlatmak istiyordu d'Urberville. Tess önüne baktı. Ondan sonra d'Urberville'den yana bakmamaya özellikle dikkat etti.

Öğledensonranın saatleri ilerde buğday yığını gittikçe küçüldü. Saman yığını yükseldi. Buğday taneleri çuvallara doldurularak çiftliğe taşındı. Saat altı sıralarında buğday başaklarının yığını yerden omuz seviyesine inmişti. Ama Tess ile erkek işçinin beslediği doymak bilmez makinenin yuttuğu muazzam ekine rağmen harman edilmemiş başak demetleri sayılamayacak kadar çok görünüyordu. Vızıldayan kırmızı obur makineden posalar çıktıkça sabahleyin hiçbir şeyin bulunmadığı yerde kocaman bir saman yığını belirmişti. Gökyüzünün batı yönünden öfkeli bir aydınlık doğdu. Mart ayının bütün o barbar görünümüne rağmen batan güneşin ışıkları bulutları dağıtarak aniden ortaya çıktı. Erkeklerin yorgun, terli yüzlerini, kadınların alevler gibi bedenlerine sarılan bol giysilerini bakır rengi bir ışıkla boyuyarak, bir sel gibi her yanı kapladı.

Saman yığının içinden soluyan yorgun bir inilti geçti. Makineyi besleyen adam bitkin bir haldeydi. Tess onun ense-sinin, boynunun kir ve tozla kabuk bağlamış olduğunu gördü. Tess halâ aynı yerde çalışıyordu. Kızarmış, terlemiş yüzü buğdayın tozuyla kaplanmış, başlığı bu tozla kahverengi olmuştu. Makinenin üstünde duruyordu. Makinenin çalışmasıyla sarsılıp titreyen tek kadın oydu. Şimdi saman yığını yükselmiş olduğundan Izz ile Marian'ı de göremiyordu. Eskisi gibi iş değişimi yapmalarına imkan kalmamıştı.

Yavaş yavaş içlerinde en güçlü olanlar bile yorgunluktan sapsarı kesilmeye başladılar. Herbirinin gözleri fincan gibi irileşmişti. Tess ne zaman başını kaldırsa hep üzerinde ceketsiz erkeklerin çalıştığı saman yığınının kurşuni renginin

gökyüzüne doğru yükseldiğini görüyordu; bunun önünde Yakub peygamber merdiveni (1) gibi üzerinden harman edilmiş buğdayın uzun, kırmızı, sürekli olarak yükselen dumanını sürüyordu; zahireyi üst katlara çıkaran makineden tepeye doğru bir nehir akıyor gibiydi.

Tess tam yerini bilmemekle beraber Alec d'Urberville'nin oralarda bir yerde bulunduğunu, şurdan veya burdan onu gözlemekte olduğuna biliyordu.

Başak yığınının tabanındaki farelere erişebilmek için daha bir saatlik iş vardı; Abbot's Cernel yakınındaki Giant's Hill yönünde akşamın aydınlığı kaybolurken mevsimin beyaz yüz-lü aynı öte yandaki Sctottd ile Middleton Abbey'e doğru uzanan ufukta yükseliyordu. Marian son bir iki saattir yanına konuşabilmek için bile yaklaşmadığı Tess için endişe ediyordu. Öteki kadınlar bira içerek güçlerini tazeliyorlardı. Tess ise içkinin babası üzerindeki etkisini düşünerek çimekten kaçınıyordu. Çalışmaya da devam ediyordu; istenilen işi yapmadığı takdirde buradan gitmesi gerekiyordu; bir iki ay önce hiçbir endişe duymadan kabulleneceği bu ihtimal, d'Urberville çevresinde dolaşmağa başladığından beri bir korku halini almıştı.

Başak atıcıları ve makineyi besleyenler öyle çok çalışmışlardı ki artık yerdekiler onlarla konuşabiliyorlardı. Çiftçi Gorby Tess'e yaklaştı. Eğer arkadaşıyla buluşmak istiyorsa işi terkedebileceğini, onun yerine başka birini koyabileceğini bildirdi. Tess onun bu davranışını hayretle karşıladı. «Arkadaş» denilenin d'Urberville olduğunu biliyordu. Bu teklif o arkadaşın yahut düşmanın isteğine uyularak ileri sürülmüştü. Tess başını sallayarak teklifi reddetti. Çalışmaya devam etti.

Sonunda fareleri avlama zamanı geldi. Av başladı. Za-

---

(1) Hazreti Yakub'un rüyasında gördüğü, ucu gökyüzüne dayanan merdiven.

vallı hayvanlar demetler azaltıkça aşağıya doğru inmişler, tabanda bir araya toplanmışlardı. Şimdi kaçtıkları bu son yerden de ortaya çıkarılınca oraya buraya kaçışmaya başlamışlardı. Artık çakırkeyif olar. Marian'dan farelerdren birinin üstüne doğru geldiğini bildiren bir feryat yükseldi; kadınlar eteklerini toplayarak, yüksekçe bir yere sığınarak felaketten korunmaya çalışıyorlardı. Sonunda fareler yerlerinden çıkarıldılar; kıyamet koptu; Tess, köpeklerin havlamaları, erkeklerin bağırışları, kadınların çığlıkları, küfürleri ve tepinmeleri arasında son başak demetini makineye attı; çark yavaşladı, vızıltı kesildi.

Tess makinenin üstünden indi.

O sırada farelerin yakalanmasını seyreden aşığı hemen yanına geldi.

«Ne! Attığın o tokattan sonra yine mi geldin?» dedi Tess yavaşça. Öyle yorgundu ki, yüksek sesle konuşmaya bile gücü yetmiyordu.

«Söylediğin yahut yaptığın bir şeye gücenmem için gerçekten aptal olmam gerek, Tess, dedi d'Urberville. Trantrindeki o kandırıcı sesiyle konuşuyordu. Küçük kolların, bacakların nasıl da titriyor! Yeni doğmuş bir buzağı kadar zayıfsın. Öyle olduğunu biliyorsun. Oysa ben varken böyle çalışman gerekmez. Nasıl bu kadar inatçı olabiliyorsun? Çiftçiye, kadınları buharlı harman makinesinde çalıştırmaya hakkı olmadığını söyledim. Kadınlara göre bir iş değil çünkü. Bunu o da çok iyi bilir. Seninle evine dek geleceğim.»

Tess yorgun yorgun yürüyerek, «Evet,» dedi. «istersen gel. Ne durumda olduğumu bilmeden geldin; bana evlenme teklifi ettin; bunu aklımdan çıkarmıyorum. belki de... Belki de sandığımdan daha iyi, daha şefkatli bir kişisin. Şefkat denen şey ne olursa olsun, olsun ona minnettarım. Bundan başka bir şey kastedilmesine sinirleniyorum. Sonra arada sırada ne demek istediğini de anlamıyorum.»

«Eski ilişkimizi yasaca sağlama bağliyamam bile sana

yardımda bulunabilirim. Bunu da duygularına, eskisinden daha büyük bir saygı göstererek yapacağım. Dinsel çılgınlığım, sen ne dersen de, geçti artık. Ama bir parça iyi şeyler kazandım. Kazandığımı sanıyorum. Şimdi Tess, bir kadınla erkek arasındaki bütün o güçlü, ince duyguların hakkı için bana güven! Hem seni, hem aileni sıkıntıdan kurtarmak için bende yeteri kadar para var. Bana güvendiğini gösterdiğin takdirde hepinizi rahat ettirebilirim.»

Tess hemen, «son zamanlarda onları gördün mü?» diye atıldı.

«Evet. Nerede olduğunu bilmiyorlardı. Seni burada raslantıyla buldum. Şansım yardım etti.»

D'Urberville ile evine doğru yürüyen Tess'in yüzüne buz gibi ayın ışıkları yanlamasına dökülüyordu.

«Ailemden söz etme bana... Beni tümüyle yıkma! Onlara yardım etmek istiyorsan bunu bana söylemeden yap! Ne kadar yardıma muhtaç olduklarını Tanrı biliyor. Ama hayır, hayır! Ne onlar ne de kendim için senden hiçbir şey almaya-
cağım.»

D'Urberville ev halkı içerde olduğu için Tess ile kapıya kadar gitmedi. Tess eve girdi. Derhal banyo teknesinin içinde yıkandı. Ev halkıyla birlikte yemek yedi. Sonra küçük lambasının ışığında tutkulu bir mektup yazmaya koyuldu.

«Kocam, izin ver de sana bu adla hitap edeyim... Etmeliyim zaten. Hatta ne kadar değersiz bir eş olduğumu düşünerek bana kızsan bile... Üzüntülerim içinde sana yakarmalıyım... Başka kimsem yok! Üstelik günah işlemeye itiliyorum Angel. Bu adamın kim olduğunu yazmaya korkuyorum. Hiçbir şey yazmak istemiyorum. Oysa düşünemeyeceğin kadar büyük bir korkuyla sana sarılıyorum! Artık bana dönemez misin? Herhangi bir felâket olmadan? Oh, gelemezsin, biliyorum, çok uzaklardasın. Yakında gelmezsen, yada benim sana gelmemi istemezsen ölmeliyim artık! Bana ölçüp biçerek ver-

diğin cezayı hakettim! Bunu biliyorum, hakettim. Bana kızmakta haklısın. Ama Angel bir parça şefkatli ol, dön artık! Bir gelsen, senin kollarında ölürdüm! Beni bir affetsen, ölmekten zerre kadar korkmazdım!!

«Angel yalnız senin için yaşıyorum. Seni, beni terkettiğin için suçlayamayacak kadar çok çok seviyorum. Bir çiftlik bulmanın gerekli olduğunu da biliyorum. Acı, iğneleyici bir şey söyleyeceğimi sanma. Yalnızca bana dön! Sensiz perişanım, sevgilim, öyle perişanım ki! Çalışmaktan kaçınmıyorum; ama bana bir tek satır yazar, yakında geleceğini dersen dayanaçağım Angel. Hem de şevkle.

«Evlendiğimizden beri her bakışımda, davranışımda sana sadık kalmak düşüncesi öyle güçlü ki... Ben farkına varmadan bir erkek bana iltifat etse sana karşı bir kusur işledim sanıyorum. Mandıradaki duygularından hiçbir şey kalmadı mı? Kalsaydı, nasıl olur da benden uzak durabilirdin? Aynı kadını Angel, aşık olduğun kadını; evet aynı kadın... Hoşlanmadığın, görmek istemediğin kadın değilim. Seninle karşılaşmazdan önce geçmiş benim için neydi ki? Ölüp gitmişti bütünüyle. Senden aldığım güçle bambaşka bir kadın oldum. Eski Tess olmam olanaksızdı. Beni niçin anlamıyorsun? Sevgilim, bir parça kendini beğenmiş bir kişi olsan, bende bu değişikliği yaratabilecek güçte olduğuna inansan, belki de bana, zavallı karına dönmeyi düşünürdün.

«O mutluluğum içinde sana daima güvenebileceğimi düşünmekle ne kadar aptallık etmişim! Böyle bir şeyin zavallı ben için asla gerçekleşmeyeceğini bilmeliydim! Ama şimdi, yalnızca eski zamanlar için değil, şu an için de kederliyim. Düşün... Seni hiç görmememin kalbimi nasıl incittiğini bir bilsen! Ah, sevgili kalbini, benimki her gün bütün gün boyunca sızlarken, yalnızca bir dakikacık sızlatabilsem; belki o zaman zavallı yalnız karına acırdın!

«Herkes halâ hoş olduğumu söylüyor, Angel; doğruyu söylemek istediğim için yazayım: benim için kullandıkları kelime güzel kelimesi. Belki de söyledikleri gibiyim. Ama ben güzelliğime değer vermiyorum ki. Güzelliğime, sana ait olduğu için sahip olmak istiyorum. Belki de bende senin sahip olduğun tek değerli şey bu. Bunu öyle derinden derine duydum ki, bu yüzden sinirlendirici bir davranışla karşılaşmamak için yüzümü bir bezle bağladım. Oh, Angel, bütün bunları kendimi beğendiğim için söylemiyorum. Bunu sen de bilirsin... Yalnızca bana gelmen için yazıyorum.

«Sen bana gelemezsen, ben yanına geleyim mi? Dediğim gibi endişe içindeyim. Yapmayacağım bir şeyi yapmam için sıkıştırılıyorum. Hiçbir şeye razı olacağımı sanma. Yine nasıl bir durum yaratılacağını bilmiyorum. İşlediğim ilk hatadan dolayı da korku içindeyim. Bu konu üstüne başka bir şey yazmayacağım; çünkü beni korkutuyor, çok üzüyor. Ama tekrar bir tuzağa düşecek olursam durumum ilkinden de kötü olacak. Oh, Tanrım, böyle bir şeyi düşünmüyorum bile! İzin ver de hemen geleyim yahut sen bana gel!

«Karın olarak değilse bile hizmetçin olarak kendimi senin yanına mutlu hissedeceğim; yalnızca senin yanında olayım, seni görebileyim, seni kendimin olarak düşünebileyim.

Burada olmadığın için gün ışığı bana hiçbir şey göstermiyor. Tarlalardaki sığırcık kuşlarını, kargaları görmek hoşuma gitmiyor, çünkü onları benimle seyreden seni özlüyor, yas tutuyorum, üzüldüyorum. Cennette, yer yüzünde, yerin altında yalnızca bir tek şeyi özlüyorum; seninle buluşmayı sevgilim! Gel bana; bana gel ve beni tehdit eden şeyden kurtar! Sana sadık, kalbi kırık karın,

XLIX

Yalvarıyla dolu mektup batıdaki köy evine tam kahvaltısı zamanında erişti; toprak çok bereketli, hava çok yumuşaktı; Tess'e insanların dünyasından o kadar farklı görünen, (aslında çok farklı değildi.) yardım dilendiği papaz evindekiler zarfın üstünü okudular.

Yaşlı Mr. Clare; «şimdi,» dedi karısına, «Angel bize yazdığı gibi gelecek ayın sonunda buraya gelmek üzere Rio'ya hareket ederse bu mektubu alınca daha da acele davranır; çünkü mektubun karısından geldiğini sanıyorum.» Yaşlı papaz Angel'in karısını düşündü; içini çekti. Ve mektup derhal Angel'in adresine postaladı.

«Aziz hayat arkadaşım,» diye Mrs. Clare mırıldandı, inşallah Angel salimen döner. Angel'e haksızlık ettiğimizi yaşıyorum boyunca hissedeceğim. İnancının eksizliğine rağmen onu Cambridge'ye yollayacaktın. Ona da diğerlerine tanınan şansı verecektin. Gerekli etki altında belki de inançlarını değiştirir, sonunda papaz olurdu. Papaz olsun veya olmasın, ona karşı dürüst davranılmış olurdu.»

Mrs. Clare'nin çocukları hesabına kocasının rahatını kaçırdığı tek şikayeti bu oldu. Mrs. Clare sinirlendiği şeyleri derhal ortaya atan bir kadın değildi. Çok dindar olduğu kadar saygılıydı da. Kocasının da bu konuda bir takım kuşkuları olduğunu, huzursuzlandığını biliyordu. Onun sık sık geceleri gözlerini kırpmadan yattığını hissediyor, Angel için dua ettiğini işitiyordu. Oysa bu inatçı papaz oğluna, bu imansızca, diğer iki oğluna tanıdığı olduğu tahsil hayatını esirgemekle yerinde bir davranışta bulunduğuna inanıyordu; iman sahibi iki oğlunun altında bir eliyle sandalyeyi sürmeyi, öteki eliyle de imansız inanmadığı aynı olanaklarla yükseltmeyi inançlarına, durumuna ve umutlarına aykırı buluyordu.

Yine de yanlış ad verilen Angel'i (1) severdi. Gizliden gizliye, onun için, Hazreti İbrahim'in ölüme mahkum olan oğlu Yusuf'a matem tutuşu gibi yas tutuyordu. Mr Clare'nin sessiz, gizli pişmanlıkları karısının suçlamalarından çok daha acıydı.

Bu mutsuz evlilik için de kendilerini suçluyorlardı. Eğer kaderde Angel'in çiftçi olması yazılmasaydı, onun sütçü kızlarla karşılaşması olanaksızdı. Onu ve karısını ayıran nedenleri bilmedikleri gibi, ne zaman ayrıldıklarını da bilmiyorlardı. Önceleri aralarında şiddetli bir hoşnutsuzluk hüküm sürdüğünü sanmışlardı. Oysa daha sonraları Angel mektuplarında karısını almaya geleceğinden bahseder olmuştu. Böylece ayrılmalarını gerektiren nedenin fazla önemli bir şey olmadığı kanısına kapılmışlardı. Angel onlara karısının ailesinin yanında olduğunu söylemiş, Mr ve Mrs. Clare de hiçbir şey bilmediklerinden araya girmeye karar vermişlerdi.

Tess'in mektubunun ulaşması istenilen gözler o sırada, kendisini Güney Amerika kıtasından sahile doğru götüren bir katırın sırtından hudutsuzmuş gibi görünen bir memleketi seyrediyordu. Bu garip topraktan elde ettiği hastalıktan tümüyle kurtulamamıştı. Yavaş yavaş burada çiftçiliğe başlamak düşüncesinden vazgeçmeye karar vermişti; yine de kalması için iyi bir neden çıkar düşüncesiyle bu kararını papaz evinden saklamıştı.

Duvar ilanlarını okuyarak, kolay hayat şartları temin edileceğine güvenerek Angel'in peşinden gelen çiftçiler sıkıntıya düşmüşler, ölmüşler, perişan olmuşlardı. İngiliz çiftliklerinden gelen kadınlar görüyordu Angel; bebekleri kucaklarında bitkin bir halde yürüyorlardı. Bebekler hummaya yakalanıyor, ölüyorlardı. O zaman anne bebeğini üzerindeki giysiyle gömüyor, bir damla göz yaşı döküyor sonra yine yoluna devam ediyordu.

---

(1) 'Melek' anlamına gelir.

Angel ilk kurduğu plan, Brezilya'ya gelmek değil, İngiltere'nin doğusunda yahut kuzeyinde bir çiftlik kurmaktı. Buraya umutsuz bir anında, ani bir kararla gelmişti. Geçmişteki yaşantısından kurtulmak isteğiyle davranmıştı.

Bu sıkıntılı devrede Angel kafaca belki bir düzine yıl yaşlanmıştı. Şimdi onu hayata çeken şey güzellikten çok ızdırapdı. Artık mistsizmin eski sistemlerine çoktan beri inanmıyor, ahlakın eski değer ölçülerine de kıymet vermiyordu. Tümünün de yeniden değiştirilmesi gerektiğine inanıyordu. Ahlak sahibi erkek kime denirdi? Daha doğrusu namuslu kadın diye nasıl bir kadına denebilirdi? Bir kişinin çirkinliği yahut güzelliği yalnızca yaptığı işlerde değil aynı zamanda bu işleri yaparkenki gayesinde ve güdülerindeydi; kişinin gerçek öyküsü yaptığı işlerin arasında değil, arzu ettiklerinin içindeydi.

O halde Tess nasıl bir kadındı?

Yani görüşleri altında Tess'i inceleyince verdiği ani karar yüzünden üzülmeye başladı. Tess'i hayatından ebediyen mi çıkarıp atmıştı? Yoksa atmamış mıydı? Artık onu daima reddeceğine emin değildi. Oysa onu kabul edebileceğini söyleyecek bir ruh hali içinde de değildi.

Angel'in karısının anısına olan düşkünlüğü Tess'in Fiincombe-Ash'de bulunduğu devreye rastlar. Tess'in mektup yazdığı günlerden çok önce olmuştu Angel'deki değişiklikler. Angel çok şaşırılmıştı; bu şaşkınlık içinde Tess'in sakladığı güçlüklerin neler olduğunu sormadı. Onun için Tess'in uysalca susuşu yanlış anlamdırıldı. Oysa Angel anlamaya çalışsaydı bu susuşun ne çok şey anlattığını derhal görürdü! Tess, onun verdiği, sonra da tümüyle unuttuğu emirlerine harfi harfine uymuştu; doğuştan korkusuz bir kişiliğe sahip olmasına rağmen hiçbir hak iddia etmemiş, Angel'in verdiği kararların doğruluğunu kabullenmiş, herşeye sessiz sedasız boyun eğmişti.

Daha önce sözü edilen memleketin iç kısımlarında katır sırtında yapılan yolculuk sırasında Angel'in yanında bir başka adam vardı. O da İngilizdi. Aynı gayeyle gelmişti. İkisinin de kafası huzursuzdu. Memleket meselesinden konuştular önce; git gide dost oldular. Başkalarına asla açmıyacakları yaşantılarının ayrıntılarını, özellikle ailelerinden uzak yerlerde olmanın doğurduğu eğilimle, birbirlerine anlattılar. Angel bu kişiye, evliliğinin acı veren gerçeklerinden söz etti.

Yabancı Angel'den daha tercübeli bir kişiydi; çeşitli memleketler dolaşmış, insanlar tanımıştı. Onun kafasına göre, toplumsal kurallar bu derece ayrı, aile hayatına aykırı durumlar, evrene göre bir dağ zincirinin yahut bir ovanın düzensizliğinden başka bir şey değildi. Meseleye, Angel'inkinden tümüyle farklı bir açıdan baktı. Tess'in ne olduğunun yanında, ne yapmış olduğunun hiç önemi olmadığını söyledi. Angel'e, Tess'i terketmekle hatta etmiş olduğunu açıkça anlattı.

Ertesi gün fırtına ve yağmurla iliklerine dek ıslandılar. Angel'in arkadaşı hummaya yakalanıp yattı. Hafta sonuna doğru da öldü. Clare onu gömmek için bir kaç saat bekledi. Sonra yoluna devam etti.

Geniş görüşlü, üzerine basit adından başka hiçbir şey bilmediği yabancının sözleri, onun ölümüyle yüceleşti. Angel'i, filozofların akla yatan bütün ahlak kurallarından daha çok etkiledi. Dar görüşlüğü karşısında utandı. Kararsızlıkları bir sel gibi boşandı. Yunanlılara özgü dinsizliğine inatla Hıristiyanlığın zararına yükseltmişti. Pişmanlık içine bir ok gibi saplandı. Izz Huett'in asla unutamadığı sözlerini tekrar tekrar düşündü. Izz'e kendisini sevip sevmediğini sormuş, Izz de sevdiğini söylemişti. Ama Angel'i Tess'ten daha çok seviyor muydu? Izz, «hayır,» demişti; Tess onun için canını verebilirdi ama Izz o kadarını yapamazdı.

Tess'i evlendikleri günkü g r n   yle düşündü. Bakış-ları Angel'in üzerinde nasıl dola mı tı, onun sözlerine tanrı-nın s zleriymi  gibi nasıl inanmı tı! Ve saf kalbini Angel'e açtığı, oca ın önünde geçirdikleri o korkunç gece Angel'in a kının ve hikayesinin kaybolabilece ini düşünmeden nasıl acınacak bir güven göstermişti ona!

Böylece Angel, Tess'in tenkitçisi olmaktan çıkıp savunucusu haline geldi. Tess  zerine kendi kendine tekrarladığı çirkin şeylerden vazgeçti; zaten hiç kimse insanlardan dai-ma istihzayla söz edip yaşamaya devam edemez!

Uslamlama oldukça eskimi  bir yoldur; a ıklar ve kocalar bu yoldan her zaman geçerler. Clare, Tess'e karşı çok zalim davranmı tı; buna hiç şüphe yoktu. Erkekler sevdikleri yahut sevmi  oldukları kadınlara karşı insafsızca davranırlar; kadınlarda erkeklere. Yine içinde doğup büyüdükleri kötülüklerle karşılaştırıldığında bunlar  afkatin ta kendisi olurlar. K t l   n yaradılı a, gayelere giden vasıtalara; bugünün d ne bundan sonrasının bugüne olan durumu dai-ma serttir.

Angel'in tükenmiş bir g   olarak hor gördüğü Tess'in ailesinin tarihsel ilgin li i, o g cl  d'Urberville sülalesi, şimdi duygularını etkiliyordu. Niçin bunun hayali değeriyle politik değer arasındaki farkı g rememi ti? Hayal yönünde Tess'in d'Urberville ailesinden gelişi büyük ölçüleri olan bir gerçekti; ekonomik y nden değersiz olmasına rağmen d    ler ve yokolu lar üzerine çalışan bir tarih i yahut hayalpereset kişi için yararlı bir konuydu! Çok geçmeden unutulacak bir gerçekti; zavallı Tess'in kanındaki ve adındaki bir parçacık üstünlük unutulacak, Kingsbere'deki mermer anıtlar ve demir sandukalar içindeki tabutlarla birlikte nisyana, g m lecekti.  şte Zaman, a klarını böyle acımaksızın yok ediyordu. Tess'i tekrar tekrar gözlerinin önüne getirdikçe onda; d'Urberville kadınlarını asile tiren vakardan bir iz görür gibi oldu; Tess'in hayali damarlarına daha önce de his-

settiği bir koku halinde yayıldı. Onu baygınlığa benzer bir duygu içinde bıraktı.

Tess saflığını kaybetmişti ama onda hala bulunan bir şeyle tazeliğini koruyordu. İsrail'in hasattan sonraya kalan üzümleri, Abi ezer'inkinden daha güzel değil miydi?

Angel'in Tess'e olan aşkının canlandığı bu sırada Tess'in içtenlikle yazdığı mektup Baba Clare tarafından Brezilya'ya postalanmıştı.

Angel'in bu yakarıya cevap verme ihtimali hem büyük hem de küçüktü. Cevap verme ihtimalini azaltan şey onların ayrılmasına sebep olan gerçeklerin değişmemiş olmasıydı, değişmeyeceği idi. Geçmişin etkisi Tess'in varlığıyla azalmamışsa, yokluğu hiçbir şey yapamazdı. Yine de Tess, Angel geldiği takdirde onu en iyi şekilde hoşnut edebilme düşüncesiyle doluydu; içini çekerek Angel'in harpında çaldığı parçaları hatırlamaya, onun sütçü kızların söylediği türküler içinde en çok hangilerini beğendiğini düşünmeye yöneltti. Gizliden gizliye Talbothay'lardan Izz'ın peşine düşüp gelen çalıştı. Neyeski Amby Seedling, mandırada ineklerin sütle Amby Seedling'ten bu şarkıların neler olduğunu öğrenmeye rini koyuvermeleri için söyledikleri şarkılar arasında Clare'nin en çok «Küpid'in bahçeleri,» «Parklarım ve köpeklerim var,» ile «Gün Batışı» parçalarını sevdiğini anımsadı, «Terzinin pantolonu» ve böyle bir güzel yetiştirdim; gibi aslında çok güzel olan parçaları sevmediğini belirtti.

Şimdi bu şarkıları en iyi şekilde öğrenmek Tess'in başlıca gayesi olmuştu. Onları en beklenmedik zamanlarda kendi kendine öğrenmeye çalıştı. Özellikle gün batışını iyice öğrenmeye bakıyordu:

Kalk, kalk, kalk!

Sevgiline topla bir demet çiçek

Tüm o güzelim çiçeklerden;

O Bahçede yetişen.

*Kaplumbağalar, Güvercinler ve küçük kuşlar,
Her dalda, her çatıda
Gün batımında!*

Bu soğuk ve kuru mevsimde, kızların erkeklerden ayrı çalıştığı zamanlarda Tess'in bu şarkıları söyleyişini dinlemek taştan bir kalbi bile erte bilirdi; belki de Angel'in asla gelmeyeceğini düşünüyor, şarkılarına yanaklarından sel gibi yuvarlanan yaşlar da karışıyordu.

Ama para ödenme günü gelmezden önce öyle bir şey oldu ki Tess çok farklı meseleleri düşünmek zorunda kaldı. Her zamanki gibi bir akşam, kaldığı evde, ailenin diğer fertleriyle oturuyordu. Kapı çalındı. Biri Tess'i sordu. Tess kapının eşiğinde, batan güneşe karşı kadına benzeyen çocuk görünüşlü, uzun boylu, ince yapılı, «Tess,» diye sesleninceye kadar tanıyamadığı birini gördü.

Tess şaşkın şaşkın, «Ne... Liza-Lu sen misin?» diye sordu.

Bir yıldan daha az bir zaman önce bir çocuk olarak bıraktığı kızkardeşi Liza-Lu, birdenbire kadınlığın eşiğine atlayıvermişti. Bir zamanlar uzun olan giysisinin altından görülen ince bacakları, ne yapacağını bilemediği elleri ve kollarıyla gençliğini, tecrübesizliğini ortaya koyuyordu.

«Evet, benim Tess. Seni bulabilmek için bütün gün oradan oraya dolaştım,» dedi Lu duygusuz bir ciddiyetle, «seni bulmaya çalıştım. Çok yorgunum.»

«Evde bir şey mi oldu?»

«Annem çok hasta. Doktor öleceğini söylüyor. Babam da pek iyi değil. Onun gibi yüksek aileden birinin çalışıp didinmesinin doğru olmadığını söylüyor. Ne yapacağımızı şaşırdık.»

Liza-Lu'ya içeri girip oturmasını söylemezden önce Tess uzun uzun düşündü. Liza-Lu'yu içeri aldıktan sonra, kızkardeşi çayını içerken bir karara vardı. Artık eve gitmek zorun-

daydı. Anlaşması Meryem-Ana gününe kadardı ama o güne o kadar az zaman kalmıştı ki derhal yola çıkmak tehlikesini göze aldı.

Hemen o gece yola çıkmakla tam on iki saat kazanacaktı; oysa kızkardeşi derhal yola çıkmayacak, kadar yorgundu. Tess hemen Izz ile Marian'ın oturdukları eve koştu. Onlara herşeyi anlattı. Çifçiye durumunu en iyi şekilde iletmelerini rica etti. Dönünce Lu'ya yemek hazırladı. Onu kendi yatağına yatırdı. Sonra peşinden gelmesini tenbihleyerek yola çıktı.

L.

Tess saat onu çalarken çelik gibi parlayan yıldızların altında on beş millik yürüyüşe başlamak için üşütücü gün dönümü karanlığının içine daldı. Issız yerlerde gece, ses çıkarmadan yürüyen biri için tehlikeli olmaktan koruyucudur. Tess bunu bildiği için gündüzün korkacağı, en kestirme yollara saptı; şimdi ortalıkta çalpulcular yoktu. Üstelik Tess'in anesi için duyduğu endişe kafasındaki tüm korkuları silip atmıştı. Böylece Bulbarrow'a gelinceye dek inerek, çıkarak millerce yol katetti. Gece yarısına doğru, en uzak köşesinde doğmuş olduğu ovanın düzensiz karanlığına tepeden baktı. Yolculuğunun sona ermesi için şimdi ovada daha on yahut on bir mil yürümesi gerekiyordu. Aşağıya doğru kıvrıla kıvrıla inen yol yıldızların solgun ışıklarında şöyle böyle görünüyordu. Çok geçmeden geldiği yerle tezat teşkil eden topraklar üzerinde yürümeye başladı. Aradaki fark koku alma duygusunda, atılan adımlarda kendisini açıkça belli ediyordu. Bu Blacmoor ovasının killi, ağır toprağı ve para verilerek geçilen yolların asla nüfuz edemediği Ova'nın bir parçasıydı. Bu bereketli topraklar üzerinde batıl inaçlar her yerdekinden daha uzun ömürlüydü. Ova eskiden ormanlık bir bölge olduğundan alacakaranlıkta bu özelliğinden birşeyler ortaya koyuyor her bir ağaç ve çit olduğundan da büyük görünüyordu! Bir

zaman avlanan karacaların ruhları, iğneleyip suya atılan sihirbazlar, yeşilliklerle süslenmiş periler yanlarından geçerken bir şeyler fısıldıyorlardı; burası hala batıl inaçlarla kaynıyor, cinlerle şeytanlara dolu bir kalabalık meydana getiriyordu.

Nettlebury'de Tess, adım seslerinin selamına, kendisinden başka hiç kimsenin iştmediği bir selam veren köyün hanının tabelası önünden geçti. Tess'in kafasında saman damlalarının küçük mor renkli bez parçalarından yapılmış yorganların altında yayılmış, rahatlamış sinirlerin, gevşemiş adelelerin uyuduğunu görüyordu. Sabahleyin Hampledon Hill'in üzerinde pembe aydınlık belirir belirmez tekrar işe koyulacak olan köy halkının güç kazanmaya çalıştığını biliyordu.

Saat üç sıralarında yürüdüğü labirentin sonuncu köşesini döndü. Kulüp üyesi olarak Angel Clare'yi ilk defa gördüğü, onun kendisiyle dansetmediği tarlayı geçerek Marlott'a girdi; Angel'in onunla dansetmesinden doğan hayal kırıklığını hala içinde taşıyordu; babasının evinin bulunduğu tarafta bir ışık gördü; yatak odasının penceresinden geliyordu; pencerenin önünde bir dal sallanıyor, adeta Tess'e göz kırpyordu. Tess evin dış hatlarını seçer seçmez yine o eski duygunun etkisi altında kaldı; ev daima onun yaşantısının ve bedeninin bir parçası olmuştu; çatı penceresinin meyli, çatı çıkıntılarının bitimi, bacanın üstündeki kırık kiremit parçaları hep onun kişiliğiyle ilgiliydiler. Ortak bir yanları vardı. Çatının samanları değiştirilmişti. Evin hatlarında da şaşkın bir hal var gibiydi; annesinin hasta olmasından ileri geliyordu bu hal.

Kimseyi rahatsız etmemek için kapıyı yavaşça açtı; alt kattaki oda boştu. Ama annesine bakan komşu kadın merdivenlerin başına geldi. Mrs. Durbeyfield'in uyuduğunu ama durumunun iyi olmadığını söyledi. Tess kendine kahvaltı hazırladı. Sonra annesinin odasındaki yerini aldı.

Tess sabahleyin çocukları inceleyince, hepsinin de büyü-

müş olduklarını gördü; bir yıldan fazla bir zamandır evden uzak olmasına rağmen onların büyümüş olmasına şaşırmanın kendini alamıyordu. Tes kendini bütün varlığıyla onların ihtiyaçlarını karşılamaya verdi; böylece özel sıkıntılarını unuttu.

Babasının sıhhati de iyi değildi. Her zamanki gibi sandalyesinde oturuyordu. Ama Tess'in gelişinden sonra kendini beklenmedik şekilde toparladı. Yaşamak için bir gayesi vardı artık. Tess bu bu gayenin ne olduğunu sordu.

Babası, «İngiltere'nin bu bölümündeki tarihçilere birer mektup yollayacağım,» diye anlattı, «bana bakmaları için bir yardım fonu açmalarını isteyeceğim! Bu düşüncemi çok uygun göreceklere eminim. Eski harabeleri korumak, insan kemiklerini bulmak, buna benzer işler için yığınla para sarfediyorlar. Beni bir tanısalar... Yaşıyan kalıntılar onlar için önemlidir. Aralarında yaşayan beni bir öğrenseler mutlaka bir şeyler yaparlar! Papaz Tringham sağ olsaydı mutlaka harekete geçerd!

Tess, elindeki parayla pek halledildiğini görmediği önemli meseleleri çözümleyinceye dek bu büyük plan üzerinde tartışmayı başka zamana bıraktı. Evdeki gerekli ihtiyaçları hallettikten sonra dikkatini dışarıya çevirdi. Şimdi ekim ve dikme zamanıydı; köylülerin bahçeleri ve kendilerine ayrılmış toprakları daha şimdiden bahar için bellendi; oysa Durbeyfield'lerin bahçesinde de, tarlasında da hiçbir şey yapılmamıştı. Bunun tüm tohumluk pateteslerin yenmiş olduğundan ileri geldiğini üzüntüyle anladı. Ailesinin tedbirsiz davranışlarından biriydi bu da. Kısa zamanda Tess başkalarından temin edebileceğini etti. Babası bir kaç gün için onun kandırıcı gayretleri altında bahçeyi işledi: bu arada Tess'te köyden kiralandıkları bir kaç yüz yardalık tarlada çalıştı.

Artık annesi iyileşmek üzereydi; onun için istenmediği

hasta odasından sonra açık havada çalışmak hoşuna gidiyordu. Yorucu iş düşünmesine, üzülmesine meydan vermiyordu. Tarla, daha kırk yahut elli tane böyle toprak parçasının bulunduğu yüksekte, kuru, açıklık bir yerdeydi. Kirayla çalışan işçi işi bittikten sonra kendi tarlasında çalışırdı. Çalışma genellikle saat altı sıralarında başlar, alacakaranlığa yahut ayın doğuşuna dek belirsiz bir süre devam ederdi. Şimdi bir çok yerlerde kuru otlar ve süprüntüler yakılıyordu.

Bir gün Tess ile kardeşi Liza-Lu komşularıyla birlikte burada, güneşin son ışıkları tarlaları bölen beyaz taşların üstüne dümdüz düşünceye kadar çalıştılar. Güneşin batışını alacak karanlık izler izlemez, yanan ayırkotlarının ve lahana yapraklarının alevleri toprak parçalarını düzensizce aydınlatmaya, rüzgarla savrulan koyu dumanın altında çalışanların şekillerini göstermeye başladı. Bir ateş yandığı zaman toprak boyunca dümdüz uçuşan duman tabakaları, çalışanları birbirinden ayırıp perdeleyerek donuk bir parlaklık kazanırlardı; gündüzün bir duvar gece ise ışık olan, «duman sütunu'nun ne demek olduğu böylece daha iyi anlaşılırdı.

Hava karardıkça çalışan kadın ve erkekler o gece için çalışmayı bırakıyorlardı. Ama Tess, kızkardeşini eve yolladı. Ekim işini bitirmek için kalanlarla birlikte çalışmaya devam etti. Parlayan dört sivri ucu, kuru toprak parçalarının ve taşların üstünde tıkırtılı sesler çıkaran bahçıvan beliyle, lahana yapraklarının yakıldığı tarlalardan birinde çalışıyordu. Bazan ateşin dumanı içinde tamamiyle kayboluyordu; bazan da yığından gelen bakır rengi bir ışıkla duman bedenini ortaya çıkarıyordu; yıkanmalarla solmuş giysisinin üstüne kara bir ceket geçirmişti: daha ötede çalışan kadınlar beyaz önlükler takmışlardı. Alacakaranlıkta, üzerlerine ışık düştüğü zamanlar hariç, solmuş yüzlerinden, beyaz önüklerinden başka hiçbir şey görünmüyordu.

Batıya doğru gül tarlasının sınırlarını meydana getiren dikenli çitin tele benzeyen dalları, gökyüzünün aşağı kısımlarındaki solgun parlaklığa doğru yükseiyordu. Yukarda Jüpi-ter yıldızı tam şeklini almış bir fasulya çiçeği gibi asılı duruyordu. Başka taraflarda da bir kaç küçük yıldız vardı. Uzakta bir kepek havladı. Kuru yol üstünde arada sırada araba tekerleklerinin çıkardığı takırtı işitiliyordu.

Bahçıvan beli hala yılmak usanmak bilmeden çalışıyordu; çünkü vakit daha çok erkendi. Hava sert ve soğuk olmasına rağmen işçileri çalışmaya yönelten bir bahar kokusu taşıyordu. Tarladaki bir şey, gecenin bu vakti, çtırdayan ateş, ışığın ve gölgenin garip oyunları diğerlerini olduğu gibi Tess'i de orada bulunmaktan hoşnut ediyordu. Kışın ayazında bir düşman, yazın sıcakında bir aşık gibi çöken gece bu Mart gününde dinlendirici olarak geldi.

Hiç kimse yanında çalışana bakmıyordu. Hepsinin dikkati alevlerin ışığında altı üstüne getirilmiş topraktaydı. Tess kuru toprağı karıştırır, artık Clare'nin işiteceğinden umudunu kestığı küçük, aptalca şarkıları söylerken, uzun bir zaman yakınında çalışana dikkat bile etmedi. Sonra onun babası tarafından işin bir an önce bitmesi için yolladığı, uzun iş giysisi giymiş bir erkek olduğunu düşündü. Adam, Tess'in çalıştığı toprağı belliyordu. Biraz sonra birbirlerine bir parça daha yaklaşınca Tess onu iyice gördü. Bazan duman onları ayırıyordu; sonra duman dağılınca birbirlerine görünür hale geliyorlar ama ötekilerden ayrılıyorlardı.

Ne Tess onunla konuştu, ne de Adam Tess'le konuşmaya kalkıştı. Tess onu tanıdığı hiç hiç kimseye benzetemiyordu. Onun Marlott'lu işçilerden olmadığını sanıyordu. Belki de Tess köyden ayrıldığı bir sırada gelip buraya yerleşmişti. İş arkadaşı üzerine bunlardan başka bir şey düşünmedi. Yavaş yavaş adam Tess'in yanına yaklaştı; şimdi hemen onun yanındaki toprakları kazıyordu. Tess bir kucak kuru ot atmak için ateşe yaklaşınca, öteki yandan adamın da aynı şeyi yaptığını

gördü. Otlar alevlenip yükseldi. Ve d'Urberville'nin yüzü ortaya çıktı.

d'Urberville'nin beklenmedik varlığında, artık yalnızca yaşlı işçilerin giydiği cinsten buruşuk işçi gömleği içindeki görünüşünde Tess'i iliklerine dek donduran iğrenç bir komiklik vardı. d'Urberville alçak sesle bir kahkaha attı.

Tess'in yüzüne eğilerek baktı! «Şaka yapmaya niyetim olsa, buranın ne kadar Cennet'e benzediğini söyledim,» dedi.

Tess, «ne demek istiyorsun?» diye sordu.

«Bir soytarı olsa burasının tıpkı bir Cennet'e benzediğini söylardı. Sen Havva'sın. Ben de bir hayvan giysisiyle seni baştan çıkarmaya gelen yaşlı Öteki kişiyim.

«Ben sana asla şeytan olduğunu söylemedim. Yahut böyle bir şey düşünmedim. Beni kızdırdığın zamanlar hariç senin için hiçbir şey hissetmiyorum. Buraya yalnızca benim yüzünden mi toprak kazmaya geldin?»

«Elbette. Seni görmeye geldim; başka ne için olabilir ki? Buraya gelirken satılmak için asılmış olan işçi gömleğini gördüm. Dikkati çekmemek için giyerim diye düşünüp aldım. Bu şekilde çalışmanın doğru olmadığını söylemeye geldim.»

«Ama çalışmak benim hoşuma gidiyor... Babam için çalışıyorum.»

Öteki yerlerdeki anlaşman sona erdi mi?»

«Evet.»

«Peki, sonra nereye gideceksin? Sevgili kocanla buluşmaya mı?»

Tess bu aşağılatıcı ansıtma karşısında dayanamadı

«Oh, bilmiyorum,» dedi acı acı, «kocam yok benim!»

«Çok doğru bir şey söyledin... Ama bir arkadaşın var. Ve ben seni, senin istememene rağmen rahat ettireceğim. Eve gittiğin zaman senin için oraya ne yollamış olduğumu göreceksin.»

«Oh, Alec bana hiçbir şey verme. İstemem. Senden hiç-

bir şey alamam! Hoşuma gitmiyor! Doğru değil bu yaptığın.»
d'Urberville, «çok doğru,» diye atıldı, «sevdiğim bir kadının sıkıntı içinde olmasını göremeyeceğim.

«Ama ben çok iyiyim. Ben yalnızca hiç yaşamamış olmanın üzüntüsü içindeyim.»

Tess döndü. Perişan bir halde toprağı kazmaya devam etti. Göz yaşları elindeki belin sapına, toprak yığınlarının üstüne düşüyordu.

«Çocukları erkek ve kız kardeşlerini,» diye d'Urberville devam, etti, «ben onları düşünüyorum.»

Tess'in yüreğı titredi; d'Urberville en zayıf noktasına dokunuyordu. Tess'in endişesini çok iyi anlamıştı. Eve döndüğü günden beri Tess tüm benliğı ile çocuklara bağlanmıştı.

«Annem iyileşmediğı takdirde birinin onlar için çalışması, bir şeyler yapması gerekiyor; baban fazla bir şey yapamaz, yacağına göre... Değil mi?» dedi d'Urberville.

«Ben yardım edersem yapar! Yapmalı da!»

«Bir de benim yardımım!»

«Olmaz!»

«Ne kadar aptalca bir davranış bu!» diye sonunda d'Urberville sinirlendi. «hem babam bizim aynı aileden olduğumuzu sanıyor!»

«Hayır! Bu konuda onu kandırdım, ben!»

«Daha da büyük bir aptallık etmişsin!»

d'Urberville çite doğru geri çekildi. Çok sinirlenmişti. Orada üzerindeki işçi gömleğini çıkardı. Ateşin içine attı. Gitti.

O gittikten sonra Tess çalışmak istemedi; huzursuzdu; d'Urberville'nin babasının evine gidip gitmediğini merak ediyordu Bahçivan belini aldı. Evin yolunu tuttu.

Eve varmadan önce kızkardeşlerinden biriyle karşılaştı.

«Oh, Tessy... Bilmiyorsun... Liza-Lu ağlıyor. Evde bir sürü insan var. Annem daha iyi. Ama babamın öldüğünü söylüyorlar!»

Çocuk olayın büyüklüğünü farketmişti ama derinliğine erişememişti. Kocaman gözleriyle Tess'e bakıyor, onun üzerinde yarattığı etkiyi anlamaya çalışıyordu...

«Yani artık babamla konuşamayacak mıyız, Tessy.»

Tess şaşkınlıkla «ama babam hasta değildi ki!» diye haykırdı.

O sırada Liza-Lu geldi.

«Babam biraz önce düşüp kaldı. Anneme bakmaya gelen doktor hiç umut olmadığını söyledi. Çünkü kalbi tıkanmış!»

Evet, Durbeyfield çifti böylece yer değiştirmişti, ölmesi beklenen tehlikeyi atlatmış, öteki gitmişti. Haber görüldüğünden de büyük bir önem taşıyordu; babasını yaşamından, kişisel nedenlerinden ayrı bir değeri vardı. Belki fazla bir şeyi yoktu ama oturdukları ev ve işledikleri toprak ancak babanın sağlığı boyunca onlara aitti. Evi ve toprağı ücretsiz olarak kullanma hakkına sahip son kişiydi o! Sonra uzun bir zamandan beri, çiftçilerin daracık yerlere sıkıştırdıkları işçiler tarafından kışkınlıyorlardı. Üstelik küçük mal sahipleri tarafından olduğu kadar köylüler tarafından da hoşnutsuzlukla karşılanıyorlardı. Bir kontrat imzalandıktan sonra asla yenilenmez, kontratın şartları olduğu gibi devam ederdi.

Böylece bir zamanlar d'Urberville olan Durbeyfield'ler kaderin üzerine, Eyaletin Tanrıları oldukları devirlerde topraksızların başlarına çullandıkları gibi, çökmekte olduğunu gördüler. İşte böyle, gökyüzünün altında ileriye yahut geriye doğru değişimler olur. Bunlar her şey üzerinde etkili olur, bir değişiklik ötekini izler.

LI.

Sonunda Meryem Ana günü arefesi geldi. Tarımsal hayatta büyük bir telaş başladı. Böyle bir telaş yılın yalnızca bu devresinde görülür. İş zamanıdır. Şubat ayının ikinci günü girilen yeni yıl için yapılan anlaşmalar şimdi yerine getiril-

meye başlar. Yaptıkları anlaşmalara göre işçiler yeni çiftliklere taşınırlar. Yahut oldukları yerde kalırlar.

Çiftlikten çiftliğe uzanan yıllık göç gittikçe artıyordu. Tess'in annesinin çocukluğunda, Marlott'un çevresindeki emekçilerin çoğunluğu hayatları boyunca, aynı zamanda babalarının, hatta dedelerinin oturdukları aynı çiftlikte kalırlardı; ama son yıllarda o çiftlikten bu çiftliğe dolaşmak için duyulan istek çok artmıştı. Genç aileler için bu durum faydalı olabilecek bir macera havasına bürünmüştü. Durmadan çiftlikten çiftliğe iş değiştiriyor, dolaşıyorlardı.

Köy hayatında gittikçe artan bu değişiklikler yalnızca tarımsal hayattaki huzursuzluktan doğmuyordu. Bir nüfus azalması da görülüyordu. Eskiden köy, tarım işçileriyle birlikte yan yana yaşayan, onlardan belirli bir şekilde üstün olan ilgi çekici, daha bilgili bir sınıfı da içine alırdı; buna Tess'in annesiyle babası da dahildi. Tess'in babası gibi, kendilerine yaşamları boyunca kiracı yahut geçici bir süre için mal sahibi olmak yeteneğine sahip olan kişilerdi bunlar. Oysa artık bir mülkü uzun bir zaman elde tutabilme imkanı çökmeye başlamıştı. Evler tekrar başkalarına pek seyrek kiralanıyor, çiftçi kendi işçileri için kullanmadığı takdirde yıktırılıyordu. Kulübelerde oturanlar toprakta çalıştırılmak üzere görevlendirilmedikleri takdirde iyi karşılanmıyorlardı; üstelik bazılarının sürgün edilmesi, başkalarının da onların peşlerinden gitmemelerine yol açıyor, karışıklık çıkıyordu. Geçmişte köy yaşamının bel kemiğini meydana getiren, köy geleneklerini kuran bu aileler, büyük merkezlerde sığınacak bir yer aramak zorunda kalmışlardı; istatistikçilerin küçümedeği, köy halkının merkezlere akın etmesi,» şeklinde anlatılan göç aslında ara kaynağının teppeye doğru çıkmak istemesiydi. Bu şekilde Marlott'taki kulübeler hatırı sayılır derecede azaldığından kalan her ev çiftçiler tarafından çalıştırdıkları işçiler için isteniyor, alıko-

nuluyorlardı. Tess'in yaşantısı üzerine gölge düşüren olay ortaya çıktıktan sonra soylarına önem verilmeksizin Durbeyfield ailesi kira gerek karakter, gerek namus gerekse ağırbaşlılık yönünden parlak bir örnek değildi, gerçekten de Baba hatta anne bile, içki içiyordu. Küçük çocuklar kilisede pek görünmezlerdi. En büyük kızları garip ilişkiler kurmuştu. Şu veya bu şekilde köy iffetini korumalıydı. İşte böylece Durbeyfield'ler Meryem Ana gününde evden çıkmak zorunda bıraktılar. Ev geniş olduğundan kalabalık bir ailesi olan arabacı tarafından kiralandı! Artık dul Joan Durbeyfield, kızları Tess ile Liza, oğlu Abraham ve küçükleri için gitmekten başka çare kalmamıştı.

Evden ayrılmalarından bir akşam önce hava ince ince yağan yağmur yüzünden erkenden kararmıştı. Doğup büyüdükları, evlerinin bulunduğu yer olan köyde son geceleriydi; Mrs. Durbeyfield, Lize—Lu ile Abraham bazı dostlarına veda etmeye gitmişlerdi. Tess onlar dönünceye dek öteki çocuklarla kaldı.

Tess, pencere içine diz ökü� oturmuştu; bakışları rasantıyla pencerenin köşesindeki örümcek ağına takıldı; ağa hiç sinek takılmadığından örümcek ağıktan ölmüştü. İncecik ağ pencere kanadından giren hafif hava akımında titriyordu. Tess başına gelenler yüzünden kötü duruma düşen ailesini düşünüyordu. Buraya gelmemiş olsaydı, annesine haftalık kiracı olarak evde kalmasına izin verirlerdi belki. Oysa köye gelir gelmez bazı titiz ve söz sahibi kişilerin dikkatini çekmişti; onu elinde bir malayla kilise avlusundaki bir mezarın üstünü elinden geldiğince düzeltmeye çalıştığını görmüşlerdi. Böylece Tess'in köyde olduğunu öğrenmişlerdi; Tess'i evine aldığı için Joan Durbeyfield'e ihtarda bulunmuşlar, hatta onu azarlamışlardı. Joan'dan bu davranışa sert bir cevap çıkmış, onlara derhal köyü terkedeceğini söylemişti; işte şimdi bilmedikleri bir yola çıkmak üzereydiler.

Tess ızdırapla, «keşke hiç gelmeseydim,» dedi kendi kendine.

Bu düşüncelere o kadar dalmıştı ki, sokaktan aşağı doğru gelen beyaz yağmurluklu adamı görmedi bile. Belki de yüzü cama çok yakın durduğundan adam Tess'i derhal tanıdı. Atını pencereye o kadar yaklaştırdı ki hayvanın ayakları nerdeyse duvar dibinde yetiştirilen çiçeklerin üstüne gelecekti. Yine de adam kırbacıyla cama vuruncaya dek Tess onu farketmedi. Yağmur dinmiş gibiydi. Tess adamın işaretine uyarak pencereyi açtı.

D'Urberville, «beni görmedin mi?» diye sordu.

«Dikkat etmedim,» diye Tess cevap verdi, «nal sesleri işittim ama bir araba geçiyordur diye düşündüm.»

«Ah, belki de d'Urberville arabasının sesini işitmişsindir! Efsaneyi biliyorsun, değil mi?»

«Hayır, bilmiyorum. Bir kez... Birisi anlatacaktı ama anlatmadı!»

«Gerçek bir d'Urberville olduğuna göre benim de anlatmam doğru olmaz, sanırım. Ben uydurma bir d'Urberville'yim. Onun için Efsane benim için bir önem taşıyor. Bu var olmayan arabanın sesini ancak d'Urberville kanını taşıyan biri işitebilir. Ve işiten için uğursuz olduğu kabul edilir. İşte öykü bu... Bakıyorum kovalarınız, leğenleriniz toplanmış... Gidiyorsunuz değil mi?»

«Evet, yarın...»

«Gideceğinizi işittim ama inanmadım; öyle ani oldu ki! Niçin gidiyorsunuz?»

«Babam ev üzerinde hakkı olan son kişiydi; O ölünce burada oturmaya hakkımız kalmadı. Belki de annem haftalık kiracı olarak kalabilirdi... Ben olmasaydım...»

«Neden o?»

«Ben erdemli bir kadın değilim ki...»

D'Urberville kıpkırmızı oldu.

«Ne çirkin bir şey bu! Ne büyük bir utanç! Sefil züppe-

ler! Pis ruhları yanıp kül olsun inşallah!» diye d'Urberville kinle haykırdı. «Demek bu yüzden gidiyorsunuz ha? Demek sizi evden attılar?

«Buna pek evden atılmak denemez; en kısa zamanda evi boşaltmamızı bildirdiler. Şimdi gitmemiz daha doğru. En uygun zaman! Belki biz de bir iş, bir yer bulabiliriz.»

«Nereye gidiyorsunuz?»

«Kingsbere'ye. Orada oda bulduk. Annem babamın ailesine öyle aptalca duygularla bağlı ki... Mutlaka Kingsbere'ye gitmek istedi!»

«Ama siz kirada oturamazsınız. Sonra öyle küçücük bir kasabada ne yapabilirsiniz ki? Niçin Trantridge'ye gelmiyorsunuz? Oradaki bahçe evine yerleşebilirsiniz. Annemin ölümünden sonra ordaki kümes hayvanlarını çıkarttım. Ev boş duruyor. Bildiğin gibi evin bahçesi de var. Bir günde badana edilir. Senin için bir şeyler yapmak istiyorum.»

«Ama Kingsbere'de ev kiraladık!» diye Tess atıldı, «orada bekleriz...»

«Beklersiniz ...Neyi bekleyeceksiniz? O eşsiz kocanı tabii! Bana bak, Tess, ben erkeklerin ne olduğunu bilirim. Birbirinizden ne sebeple ayrıldığınızı bildiğim için onun sana asla dönmeyeceğine eminim. Eskiden belki senin düşmanındım ama inan bana şimdi arkadaşını senin. Evime gelin! Kümes hayvanlarının her çeşidini alırım. Annem onlara bakar, çocuklar da okula giderler.»

Tess heyecanlanmıştı. Gittikçe daha hızlı nefes alıyordu. Sonunda konuştu.

«Bütün bunları yapacağına nereden emin olayım? Görüşlerin değişebilir... o zaman annem yine evsiz kalır!»

«Oh, hayır, hayır, istiyorsan sana yazılı garanti bile veririm. Yine bir düşün sen.»

Tess başını salladı. Ama d'Urberville ısrar etti. Tess onu bu kadar kararlı ve azimli görememişti; olumsuz bir cevap istemiyor, ısrar ediyordu.

«Rica ederim, bir kere annene söyle,» dedi d'Urberville etkili bir sesle, «durumu düşünmek onun görevi senin değil... Yarın sabah evi temizletip badana ettireceğim. Atesi de yakıtırırım; akşama dek badana kurur. Doğruca oraya gelin. Unutma, sizi bekliyeceğim!»

Tess yine olmaz gibilerden başını salladı; göğsü karmakarışık duygularla kabarıyordu; d'Urberville'ye bakamıyordu.

d'Urberville, «geçmiş için sana bir şey borçluyum, biliyorsun,» diye devam etti. «Üstelik beni yapacağım bir çılgınlıktan kurtardın; onun için şimdi öyle hoşnutum...»

«O çılgınlığı, çılgınlıkla beraber başlayan çalışmayı devam ettirmeni isterdim,» diye Tess, d'Urbervillenin sözünü kesti.

«Sana olan borcumu kısmen de olsa ödemem için bir fırsat çıktığına seviniyorum. Yarın sizi bekleyeceğim... Şimdi bana elini ver... Aziz, güzel Tess.»

Son cümlede d'Urberville'nin sesi mırıltı halinde çıkmıştı. Elini yarı açık pencereden içeri uzatmıştı, Tess ateş püsüküren bakışlarla pencerenin kol demirini hızla itti. Bunu yapınca d'Urberville'nin kolü pencere kanadı ile taş kolun arasına sıkıştı.

«Allah kahretsin! Çok zalimsin! dedi d'Urberville kolu çekmeye çalışarak. «Hayır, hayır! Bu davranışını bile bile yapmadın! Evet, seni yahut annenle çocukları bekleyeceğim!»

Tess, «gelmeyeceğim,» diye haykırdı,» bol bol param var.»

«Nerde?»

«Kayınpederimden isterim.»

«İsteyebilirsen tabii. Ama istemezsin Tess; seni bilirim ben. Asla istemiyeceksin... Açlıktan gebersen de...»

d'Urberville bunları söyleyerek atını sürdü. Gitti. Tam köşe başında elinde boya kutusuyla oraya buraya yazılar yazan adamla karşılaştı. Adam d'Urberville'ye dindaşlarını terkedip etmediğini sorunca, o, «Hepinizin canı cehenneme!» diye haykırdı.

Tess uzun bir zaman pencereden ayrılmadı. İçinde Doğa'nın adaletsizliğine karşı bir isyan uyanmıştı. Gözleri yaşlarla doluydu. Kocasını Angel Clare de ona karşı diğerleri kadar kötü davranmıştı. Gerçekti bu! Tess şimdiye dek kocası için hiç böyle bir şey düşünmemişti; ama Angel Clare haksızlık etmişti! Tess yaşamı boyunca kötülük etmek diye bir şey düşünmemişti! Buna içtenlikle yemin edebilirdi! Yine de ona hep kötülük ediliyordu; Tanrı onun için sert emirler çıkarıyordu. Günahları her ne olursa olsun, istenerek yapılmamıştı. Elinde olmayan nedenlerden dolayı günahkâr olmuştu. O halde niçin bu kadar ısrarla cezalandırılıyordu?

Heyecanla eline ilk geçen kâğıdı kaptı. Aşağıdaki satırları karaladı:

«Ah, bana niçin bu kadar gaddarca davranıyorsun, Angel? Bunu hak etmedim ben. Her şeyi inceden inceye düşündüm. Ve seni asla, asla affetmiyeceğim! Sana karşı haksızlık etmek istemediğimi biliyorsun. O halde sen bana karşı niçin bu kadar haksızlıkta bulundun, Zalimsin, gerçekten zalimsin! gerçekten zalimsin! Seni unutmaya çalışacağım. Senden haksızlıktan başka bir şey görmedim.

Tess.»

Sonra postacının geçmesini bekledi. Mektupla birlikte koştu. Sonra pencerenin içindeki kasvetli yerini tekrar aldı.

Sevgi dolu bir mektup yazmak kadar böyle bir mektup yazmak da doğrudur. Angel Clare yalvarmalara nasıl boyun eğebilirdi ki? Gerçekler değişmemişti: kararlarını etkileyecek yeni bir olay olmamıştı.

Hava daha da karardı. Ocağın alevleri odanın içini aydınlatıyordu. Büyük çocukların ikisi anneleriyle gitmişlerdi; yaşları üç buçuktan on bire dek değişen diğer dört çocuk ocağın çevresine oturmuşlardı; hepsi de kara giysilerini giymişlerdi. Kendi küçük konularını konuşuyorlardı. Sonunda Tess de onların yanına gitti; mum yakmadı.

«Doğduğumuz evde yatacağımız son gece, bu şekerlerim,» dedi hemen «bunu düşünmemiz gerek, değil mi?»

Çocuklar sustular .Bütün gün yeni bir yere gideceklerini düşünerek neşelenmişlerdi; oysa Tess'in yarattığı bitiş haya-liyle şimdi nerdeyse hüngür hüngür ağlıyacak hale gelmişler-di. Tess konuyu değiştirdi.

«Bana şarkı söyleyin, şekerim,» dedi.

«Ne söyleyelim?»

«Ne biliyorsanız; fark etmez.»

Bir an süren bir duraklama oldu; sessizliği önce küçük, titrek bir ses bozdu; onu ikinci bir ses güçlendirdi; bunu üçün-cü, dördüncü sesler izledi; çocuklar Pazar okulunda öğrendik-leri bir şarkıyı hep bir ağızdan söylemeye başladılar:

Burada çekeriz acı ve ızdırıp

Burada buluşuruz yine ayrılmak için;

Artık ayrılmayız Cennet'te.

Dört çocuk meseleyi çoktan halletmiş kişilerin sakın dur-gunluğuyla şarkılarını sürdürdüler; buradan gidiyorlardı ar-tık; bir gerçektir bu. O halde üzerinde daha fazla düşünmeye değmezdi. Titreşen alevlere bakarak, şarkılarını dikkatle söy-lediler.

Tess onların yanından uzaklaştı. Yine pencereye geldi. Şimdi dışarısı zifiri karanlıktı. Ama Tess dışarıyı görmek is-termiş gibi yüzünü cama dayadı. Gerçekte bunu göz yaşlarını saklamak için yapmıştı; çocukların terennüm ettikleri sözle-re inanabilseydi! Herşeyin başka türlü olabileceğine emin olabilseydi; onları ne kadar güvenle Tanrı'ya ve gelecekteki Cennet'e terk ederdi! Oysa bundan emin olmadığından başka bir şey yapmak zorundaydı; çünkü Tess'e olduğu kadar mil-yonlarcasına da, şairin şu mısralarında iğrenç bir alay vardı:

«Bütün bütün çıplak değil,

Ama geliriz uzun kuyruklu şeref bulutları içinde.»

Tess ve onun gibilerine dünyaya gelmek, aşağılatıcı, kişi-

sel bir zorunluktan başka bir şey değildi. Belki bu işe bir çare bulunabilirdi.

Tes çok geçmeden ıslak yolun karanlığı içinde uzun tıkr tıkr sesler çıkarıyordu. Tess kapıyı açtı.

Jean Durbeyfield, «pencerenin önünde nal izleri gördüm,» dedi.

Tess, «hayır,» diye cevap verdi.

Ocağın önündeki çocuklar ona ciddi ciddi baktılar. Bir tanesi mırıldandı:

«Ama Tess, atla gelen centilmen?»

«Bana gelmedi,» dedi Tess, «geçerken konuştu.»

Annesi, «hangi centilmen?» diye sordu. «Kocan mı?»

«Hayır, o asla asla gelmeyecek,» dedi Tess. Bunları söylerken taş gibi duygusuzdu.

«O halde kimdi?»

«Oh, sorman gereksiz. Daha önce de görmüştün onu.»

Joan merakla, «ha, o mu?» dedi, «ne konuştu seninle?»

«Yarın, Kingsbere'deki evimize yerleşince anlatırım... Hepsini...»

Gelen kocam değil demişti Tess. Oysa yalnızca bu adamın kocası olduğuna dair bir anlayış, bir duygu bütün benliğini kaplamaya başlamıştı.

LII.

Ertesi sabah, erken saatlerde, hava halâ karanlıkken şöseye yakın yerlerde oturanlar, gün ağarınca dek devam eden aralıklı gürültülerle uykularından uyandılar. Özellikle ayın bu ilk ve üçüncü haftasında guguk kuşlarının ötüşü gibi tekrarlanan gürültülerdi bunlar; genel taşınmanın çıkardığı, göç eden ailelerin eşyalarını taşımak için gelen arabaların, atların çıkardığı seslerdi. Genellikle kiralanan işçi hedefine patronunun yolladığı taşıtla giderdi. Arabacılar işçi ailesinin kapısına,

saat altı sıralarında gelirlerdi; eşyanın yüklenmesi derhal başladı.

Oysa Tess ile annesine ,hiç bir çiftçi taşıt yollamadı. Onlar kadındılar yalnızca düzenli çalışan işçiler değillerdi; onları bekleyen yoktu. Bu yüzden kendi paralarıyla bir araba kiraladılar; onlara ücretsiz bir araba yollanmadı.

O sabah pencereden bakan Tess, havanın rüzgarlı ve karanlık olmasına rağmen yağmur yağmadığını gördü; ferahladı. Üstelik gelen arabada büyük ve genişti. Yağmurlu Meryem Ana günleri işçi ailelerinin asla unutamadıkları bir anıydı; ıslak eşya, ıslak yataklar, ıslak çamaşırlar günün ıslaklığına eşlik eder, peşinde bir yığın hasta bırakırdı.

Joan Durbeyfield, Liza Lu ve Abraham da uyanmışlardı. Küçükleri uyandırmadılar. Dördü mum ışığında kahvaltı ettiler! Sonra «evi terketme» işine koyuldular.

İş, dost bir komşu ve iki yardımcıyla oldukça neşeyle yapıldı. Eşyanın büyük parçaları yerleştirildikten sonra orta yere, Joan Durbeyfield ile çocukların oturabileceği bir yuva hazırlandı. Eşyanın yüklenmesi bitti; bu sefer yükleme sırasında koşumları çıkarılan atları arabaya koşturmak uzun bir zaman aldı. Sonunda, saat iki sıralarında yola koyuldular. Arabanın dingilinden bir tencere sarkıyordu; Joan Durbeyfield ile ötekiler eşyanın üstüne oturmuşlardı. Arabanın beklenmedik her sarsılışında saat biri yahut bir buçuğu çalan saatin başını bozulmasın diye Joan Durbeyfield'in kucasına koymuşlardı. Tess ile Liza — Lu köyden çıkana dek arabanın yanında yürüdüler.

O sabah ve önceki gece bir iki komşuya veda etmişlerdi.

Bazıları onları uğurlamaya geldi; hepsi de, kendilerinden başka hiç kimseye zararı dokunmamış olan Durbeyfield ailesine iyi yolculuklar dilediler; hiçbirisi de iyi temennilerin Durbeyfield'lere ne kadar faydalı olabileceğinden habersizdiler. Çok geçmeden araba bir bayırı tırmanmaya başladı. Yük-

seklığın ve toprağın değışmesiyle rüzgar daha sert esmeye başladı.

Gün, Nisan ayının altısıydı. Durbeyfield'lerin arabası tıpkı kendilerinininki gibi yüklenmiş başka arabalarda karşılaştı. Ailelerin bazıları neşeli, bazıları da üzüntülüydü; bazıları yol kenarındaki hanlarda durup dinleniyorlardı. Bir süre sonra Durbeyfield'ler de atlara yem vermek için durdular.

Dinlenme sırasında Tess'in bakışları handan bir parça ötede duran bir arabaya ilişti; ailenin kadınlar kısmında bir buçuk litrelik mavi renkte bir içki şişesi havaya kalkıp iniyordu. Tess şişenin inip kalkışını izledi. Şişeyi sahibini çok çok iyi tanıdığı bir el tutuyordu. Tess arabaya yaklaştı.

«Marian! İzz,» diye kızlara seslendi .Çünkü arabanın üstünde oturanlar onlardı. «Siz de mi yer değıştiryorsunuz?»

Elintcombe'da hayat çok güç geçmişti. İş ağırdı. Hemen hemen çiftçi Gorbay'e haber vermeden yola çıkmışlardı! Oysa çiftçi isterse onların aleyhinde şikayette bulunabilirdi. Tess'e gittikleri yeri söylediler. Tess de onlara kendi gittiği yeri bildirdi.

Marian yükün üstünden eğildi. Sesini alçalttı. «Senin peşine düşen centilmen var ya... Kim olduğunu biliyorsun... Sen gittikten sonra Flintcombe Ash'e geldi. Onu görmek istemediğini bildiğimiz için nerede olduğunu söylemedik.»

«Ah, ama beni gelip buldu,» diye mırıldandı Tess, «geldi!»

«Şimdi nereye gittiğini biliyor mu?»

«Galiba.»

«Kocan döndü mü?»

«Hayır.»

Tess arkadaşlarına veda etti. Çünkü saygı—değer aile handan çıkmış arabalarına doğru geliyorlardı. İki araba aksi yönde yollarına gittiler. Marian ile İzz'ın bulunduğu araba parlak renklere boyanmıştı, koşumları pırıl pırıl pirinç süslerle kaplı üç güçlü at tarafından çekiliyordu. Oysa Mrs. Durbeyfield ile çocuklarını taşıyan araba, götürmeye görevli ol-

duğu yükün altında adeta ezilen, gıcırtılı bir şeydi. Böylece belli bir iş yerine gidenle, arabayı kendi parasıyla kiralayan iki aile arasındaki fark ortaya çıkıyordu.

Gidecekleri yol çok uzundu; bir günde alınamıyacak kadar uzundu; üstelik atlar çok ağır gidiyorlardı. O kadar erken yola çıkmalarına rağmen Greenhill denen yaylanın bir bölümünü meydana getiren tepenin yamacına döndüklerinde vakit akşama yaklaşıyordu. Atları dinlendirmek ve ihtiyaçlarını gidermek için durdular. Tess çevresine bakındı. Tepenin hemen altında, babalarının o kadar çok sözünü ettiği, atalarının iskeletlerinin yattığı yer olan Kingsbere vardı; orada tam beş yüz yıl oturmuşlardı; onun için burası dünyada her yerden çok d'Urberville'lerin evi sayılırdı.

Kasabadan onlara doğru biri geliyordu; adam arabadaki yükü farkedince adımlarını hızlandırdı.

«Galiba Mrs. Durbeyfield sizsiniz?» diye sordu adam. Mrs. Durbeyfield kalan yolu yürümek için arabadan inmişti. Evet der gibi başını salladı. Derhal ekledi:

«Aslına bakarsan merhum Sir John d'Urberville'nin kızıyım; ve onun atalarının vatanına dönüyorum.»

«Ya, öyle mi? Bundan benim haberim yok. Siz Mrs. Durbeyfield'seniz istediğiniz yerin bir başkasına verildiğini haber vermeye geldim. Bu sabah mektubunuzu alıncaya kadar geçtiğinizden haberimiz yoktu... Tabii geç kalmış oldunuz. Ama başka bir yerde oda bulabilirsiniz tabii.»

Adam verdiği haber üzerine Tess'in renginin kül gibi olduğunu farketmişti. Anne ise çevresine şaşkın şaşkın bakındı. Acı acı, «şimdi ne yapacağız, Tess?» diye sordu. «İşte atalarımızın memleketinde bize güzel bir hoşgeldiniz dediler! Yine de bir şansımızı deneriz!»

Kasabaya girdiler. Olanca gayretleriyle uğraştılar. Annesi ile Liza —Lu araştırma yaparlarken Tess çocuklara göz—kulak olmak için arabanın yanında kalmıştı. Joan Durbeyfield

bir saat sonra bir sonuç elde edemedi d6nd6. Arabanın sahibi, atların çok yorgun olduğunu, yolun hiç olmazsa yarısını o gece d6nmek zorunda olduğunu bildirdi; arabanın boşaltılmasını istedi.

Joan korkusuz bir tavırla, «peki, buraya boşalt,» dedi, «elbet barınacak bir yer bulacağım!»

Araba, kilise duvarının altına, gözden uzak bir yere çekilmişti. Arabacı eşyayı hoşnutlukla, kısa bir zamanda boşalttı. Joan Durbeyfield arabacının parasını ödedi. Böylece oracıkta beş parasız kalmış oluyorlardı. Araba gitti. Arabacı böyle bir aileyle olan ilişkisini kesmekten hoşnutluk duyarak onları tek başlarına bıraktı. Yağmur yağmıyordu. Arabacı onların başına bir zarar gelmeyeceğini düşünüyordu.

Tess perişan bir halde eşya yığınınına baktı. Bahar akşamının soğuk güneş ışıkları, çanakların, tencerelerin, hafif hafif esen rüzgarda titreşen kurumuş otların, aynalı dolabın pirinç tokmalarının, içinde sırayla hepsinin sallanmış olduğu beşiğın, iyice ovulmuş saat kutusunun üstüne merakla düşüyordu; her bir eşya, böyle bir yerde bırakıldıkları için ona sistem ediyor gibiydiler; çünkü onlar sokak eşyaları değillerdi. Çevreleri bir zamanlar d'Urberville malikanesinin durduğu yeşil tepeler, koruluklar ve yamaçlarla kaplıydı; malikaneye ait olan Egdon Heat'in uzaktaki ucu da görülüyordu. Daha yakın da, d'Urberville geçiti denen yer tüm vakarıyla duruyordu.

«İnsanın aile mezarlığı kendi malı demek değil midir?» dedi kiliseyi ve mezarlığı incelemeyen d6nen Joan Durbeyfield. «Elbette malıdır. Atalarınızın toprağı bize barınacak bir temin edinceye dek burada kamp kuracağız, kızlar! Şimdi, Tess, Liza—Lu, Abraham bana yardım edin! K66kler için bir yer hazırlayalım. Sonra çevreyi dolaşır, bakarız.»

Tess ilgisizce annesine yardım etti. eyrek saat sonra eski d6rt direkli karyola eşya yığınının arasından çıkarılmış, d'Ur-

berville geçiti diye bilinen, altında kocaman kemerler bulunan yapının bir parçası olan, kilisenin güney duvarlarının altına kurulmuştu. Karyolanın tentesinin üstünde tarihi on beşinci asır olan, çok ışıklı, çok güzel oymalarla süslü bir pencere vardı. Buna d'Urberville penceresi deniyordu; pencerenin üstünde Durbeyfield'lerdeki eski mührün ve kaşığın üstündeki ni andıran, armaya benzer işaretler vardı.

Tam bir çadır meydana getirmek için Joan karyolanın çevresini perdeyle kapattı. Küçük çocukları içine koydu; «en kötü ihtimalle bu geceyi burada geçirebiliriz,» dedi, «ama bir parça daha araştırma yapalım! Küçükler için yiyecek bir şeyler bulalım. Oh, Tess, bizi bu duruma soktuktan sonra senin bir centilmenle evlilik oyunu oynamanın ne yararı var, sorarım sana?»

Joan Durbeyfield, Abraham ile Lıza—Lu'nin eşliğinde tekrar kliseyi kasabadan ayıran yola çıktı. Sokağa varır varmaz at sırtında çevresine bakınan biriyle karışlaştılar. Adam onlara yaklaşıp, «ben de sizi arıyordum!» dedi. «Tarihsel bir yerde gerçek bir aile toplantı bu!»

Bu adam Alec d'Urberville'den başkası değildi. «Tess nerede?» diye sordu.

Joan Durbeyfield, Alec'den hiç hoşlanmıyordu aslında; ilgisiz bir tavırla kilise yanını işaret etti. D'Urberville kalacak yerleri olmadığını işitmişti. Onlara yardım edeceğini söyledi; oysa Joan ona aldırış etmeden yoluna gitmişti. D'Urberville hana girdi. Biraz sonra yürüyerek çıktı.

Bu sırada küçüklerin yanında bırakılan Tess onlarla konuşuyor, kardeşlerini eğlendirmeye çalışıyordu. Şimdilik başka bir şey yapamayacağını biliyordu. Sonra gecenin çökmesiyle kararmaya başlayan kilise bahçesinde dolaştı. Kilisenin kapısı kilitli değildi. İlk defa olarak atalarının kiisesine adımını attı.

Hemen atına karyolalarını kurdukları pencerenin iç bölü-

münde d'Urberville ailesinin bir kaç asırlık mezarları sıralanmıştı. Bunların bir kısmı kubbeli yahut çok sadeydi; üzerlerindeki oymalar kırılmış, bozulmuştu; pirinçten süsler yerlerinden sökülmüş, perçin yerleri kum tepelerindeki kırlangıç yuvaları gibi kalmıştı. Atalarının toplumsal yönden ortadan kalkmış olduğunu, bu yağma ediliş kadar güzel isbatlıyan bir şey olamazdı!

Tess üzerine aşağıdaki yazının kazılmış olduğu koyu renk bir taş yaklaştı:

Ostiu Sepulchri Antiquae Familiae D'Urberville

Tess, kilise—latincesini bir Kardinal kadar iyi okuyamazdı; ama atalarının mezarının, babasının sarhoşken şarkısını söylediği uzun boylu şövalyelerin içinde yattığı yerin kapısının burası olduğunu anladı.

İçlerinde en eskisi olan, taşının üstünde boylu boyunca uzanmış bir şekilde yatan mezarın yanından geçerek kapıya doğru düşünceli düşünceli yürüdü. İçerisi alacakaranlık olduğu için daha önce buna dikkat etmemişti. Şeklin garip bir şekilde kıpırdadığını farketmese yine de aldırış etmiyecekti. Mezara yaklaşıp yaklaşmaz şeklin canlı bir insan olduğunu anladı; bütün bu zaman süresince yalnız olmadığını anlamak duyguları üzerinde öyle şiddetli bir etki yaptı ki nerdeyse bayılmak üzereydi. Tam o sırada şeklin Alec d'Urberville olduğunu gördü.

D'Urberville yerinden fırladı. Tess'in düşmesine engel oldu.

Genç adam, «içeri girdiğini gördüm.» dedi gülümsiyerek, «düşüncelerinin akışına engel olmamak için orada bekledim. Bir aile toplantısı bu değil mi? Burada, mezarlarında yatan kişilerle... Dinle bak!»

D'Urberville ayağını yere vurdu; alttan boş bir yankı yükseldi.

«Bu onları bulundukları yerde bir parça sarsar,» diye d'Ur-

berville devam etti, «beni onlardan birinin taştan şekli sandın, değil mi? Ama hayır. Zaman değişti artık. Sahte bir d'Urberville olan benim küçük parmağım sana, altta yatan gerçek d'Urberville'lerden daha yararlı olabilir... Şimdi emret bana. Ne yapayım?»

Tess, «defol!» diye mırıldandı.

«Olacağım... Anneni arayacağım,» dedi genç adam tatlı bir sesle, Tess'in yanından geçerken mırıldandı: «bu yaptığını sakın unutma! Bana karşı çok daha nazik olacaksın!»

D'Urberville gidince Tess mezarlara giden eşişe doğru eğildi:

«Ben niçin bu kapının dışındayım?» diye sordu.

Bu sırada Marian ile Izz, işçi ailesiyle birlikte gidecekleri yer olan Canaan yönünde bir hayli yol almışlardı; kızlar uzun bir süre nereye gittikleri üzerinde hiçbir şey düşünmediler; tüm konuşmaları Angel Clare, Tess ile hikayesinin önceki bölümünü kısmen öğrendikleri, bir kısmını da tahmin ettikleri arkadaşlarının inatçı aşığı üzerineydi.

«Tess onu daha önce hiç tanımamış gibi davranıyor,» dedi Marian, «adamın onu bir kere elde etmiş olması herşeyi berbat ediyor. Tess'i yine kandırırsa çok yazık olur. Artık Mr. Clare bizim için hiçbir şey olamaz. Izz. Niçin onu Tess'ten kıskanalım? Aradaki anlaşmazlığı gidermeye çalışmalıyım? Mr. Clare Tess'in ne gibi güçlükler içinde olduğunu, çevresinde nasıl bir tehlikenin dolaştığını bilse, kendine ait olan bir varlığa göz—kulak olmak için derhal koşup gelirdi!»

«Bildirelim mi?»

Hedeflerine varıncaya dek bunu konuştular, bunu düşündüler; sonra vardıkları çiftliğe yerleşme telaşı içinde bir hayli zaman geçirdiler. Ama bir ay sonra, Tess'ten hiçbir haber alamamalarına rağmen, Angel Clare'nin vatana dönmek üzere olduğunu işittiler. O zaman Angel'e olan bağlılıklarıyla heyecanlı bir ruh hali içinde Marian mürekkep hokkasını açtı. İki kız arasında bir kaç satır düzdüler:

«Sayın efendim, onun sizi sevdiği kadar siz de onu seviyorsanız karınıza dikkat edin. Çünkü arkadaş görünüşü altında bir düşman tarafından rahatsız edilmektedir. Sir, karınızın yanında derhal icabına bakılması gereken biri var. Bir kadın asla gücünün dışında kalan bir denemeye tabi tutulmamalıdır. Devamlı damlayan su bir taşı bile delip yokeder... Hele elması... daha da çabuk mahveder!

İki iyi niyet sahibinden.»

Bu mektubu, Clare'nin ilişkisi olduğunu bildikleri tek yer Emminster papaz evine postaladılar; daha sonra iki kız, cömertlikleri onları aşırı duygulu olan şarkılar söylemeye; aynı zamanda sık sık ağlamaya yönelten bir ruh hali içinde yaşantılarına devam ettiler.

YEDİNCİ BÖLÜM

K A D E R

LIII.

Emminster papaz—evinde akşamdı. Papazın çalışma odasındaki yeşil abajurların altında her zamanki gibi iki mum yanıyordu. Ama papaz orada değildi; arada sırada içeri giriyor, baharın gittikçe artan yumuşak havası için yeterli olan küçük ateşi karıştırıyor, sonra yine dışarı çıkıyordu; bazan dış kapının önünde duruyor, oradan oturma odasına geçiyor, sonra yine kapıya gidiyordu.

Kapı batıya bakıyordu. İçerde alacakaranlık hüküm sürmesine rağmen dışarısı herşeyi rahatça görecektik kadar aydınlıktı. Oturma odasında bulunan Mrs. Clare, kocasının peşinden kapıya geldi.

«Daha çok zaman var,» dedi Mr. Clare, «tren zamanında gelse bile yine de Chalk—Newtoş'a saat altıdan önce varamaz. On millik dağ yolunun beşi Crimmercrook Lane'den geçiyor. Bizim yaşlı atla çabucak katedilecek bir yol değil.»

«Yıllar önceydi o.»

Böylece karı—koca bu gibi konuşmaların nefes tüketmekten başka bir şey olmadığını, tek esaslı şeyin beklemek olduğunu bile beklediler.

Sonunda yoldan hafif bir gürültü işittiler. Gerçekten de, eski, hafif araba bahçe kapısının önünde durdu. Arabadan, sokakta görseler yanından tanımadan geçecekleri, sabırsızlıkla bekledikleri şekil indi.

Mrs. Clare karanlık koridorda kapıya doğru koştu. Kocası ise onu ağır ağır izledi.

O sırada içeri girmekte olan beklenen kişi, onların endişeli yüzünü kapının eşiğinde gördü. Güneş ışıklarına karşı durdukları için batının aydınlığı Mr. ve Mrs. Clare'nin gözlük camlarına vuruyordu.

Bütün bu ayrılıklara sebep olan, dinsel geleneklerce ayıp sayılan kurallara, Clare'nin giysisinin üstündeki toz kadar olsun önem vermeyen Mrs. Clare, «Oh, oğlum, oğlum, sonunda evine geldin!» diye atıldı. Doğrusu gerçeğin en sadık taraftarı olan hangi kadın çocuklarının mutluluklarına engel olduğu takdirde dinsel inançlarını, kutsal kitaptaki vaatleri bir kenara atmaz? Mumların yandığı odaya girer girmez Mrs. Clare Angel'in yüzüne baktı.

«Oh, bu Angel değil, benim oğlum değil,» diye Mrs. Clare dertli dertli konuştu, «uzaklara giden Angel değilsin sen!»

Baba Clare de, buradaki acı—tatlı olaylar yüzünden anide yabancı bir memlekete giden Angel'de gördüğü değişiklikten derin bir acı duydu. Angel'in kemikleri sayılıyordu adeta. Hayalet gibi bir şey kalmıştı. Crivelli'nin Ölü İsa tablosuna benzemişti. Derine çökmüş göz çukurlarının iğrenç bir rengi vardı. Gözlerindeki ışık ta sönmüştü. Yüzünde yaşlı atalarının köşeli çukurlukları ve çizgileri zamanından yirmi yıl önce hüküm sürmeye başlamıştı.

«Orada hastalandım, biliyorsunuz,» dedi Angel, «ama şimdi iyiyim.»

Oysa verdiği bu teminatı yalan çıkarmak istermiş gibi bacakları bükülüverdi. Angel yere düşmemek için kendini oradaki koltuklardan birine bıraktı. Bu yorucu yolculuğun, eve varışın verdiği heyecandan gelen bir baygınlık nöbetiydi.

«Son günlerde bana mektup geldi mi?» diye Angel sordu. «Son yolladığınızı bir şans eseri olarak aldım. Memleketin iç

bölümlerinde olduğundan elime bir hayli geç geçti; yoksa daha önce gelirdim.»

«O mektup karındandı değil mi?»

«Evet.»

Bir mektup daha gelmişti. Yakında yola çıkacağını bildiklerinden onu Brezilya'ya postalamamışlardı.

Verilen mektubu Angel derhal açtı. Tess'in; el yazısıyla elalecele çiziştirilerek anlatılan duygular karşısında Angel bir hayli üzüldü.

«Ah, bana karşı niçin bu kadar gaddarca davranıyorsun, Angel! Bunu hak etmedim ben. Herşeyi inceden inceye düşündüm; ve seni asla, asla affetmiyeceğim! Sana haksızlık etmek istemediğimi biliyorsun; öyleyse bana karşı niçin bu kadar haksızlık ettin? Zalimsin, gerçekten zalimsin! Seni unutmaya çalışacağım. Senden haksızlıktan başka bir şey görmedim.

Tess.»

Angel mektubu bir kenara atarak, «çok doğru,» dedi, «şimdi belki benimle asla barışmayacaktır.»

Annesi, «bu toprağın bir çocuğundan başka bir şey olmayan karın için endişe etme,» dedi.

«Torağın çocuğu! Ama hepimiz de toprağın çocuklarıyız. Onun sizin dediğiniz anlamda bir insan olmasını isterdim; ama bırakın da şimdi size, daha önce anlatmadığım bir şeyi açıklayayım: Karımın babası, erkek tarafından, köylerimizde tarımsal hayat yaşayan ve toprağın çocukları diye adlandırılan bir çokları gibi Norman ailelerinin en eskilerinden geliyor.»

Kısa bir süre sonra Angel odasına çekildi. Yattı. Ertesi sabah kendini çok kötü hissettiğinden yatağından çıkmadı. Düşüncelere daldı. Ekvatorun güneyindeyken Tess'in sevgi dolu mektuplarını anlamaya başlamıştı; onu affettiği takdirde kollarına koşa koşa geleceğini düşünmüştü; oysa şimdi burdaydı. Ve bu işin sandığı kadar kolay olmayacağını anlıyordu.

Tess duyguluydu; son mektubu, Angel'in gecikmesi karşısında duygularının değişme yolunda olduğunu gösteriyordu. Angel onun bu değişen duygularını olağan buluyordu; Tess'in haklı olduğunu üzüntüyle kabul diyordu. Kendi kendine Tess'le aniden, onun anne ve babasının önünde karşılaşmalarının doğru olup olmayacağını düşündü. Son haftalarda Tess'in duygularının değiştiği kabul edilirse, ani bir karşılaşma acı sözlerin söylemesine yol açabilirdi.

Bunun üstüne Angel, Tess ile ailesini dönüşünden haberdar etmeye karar verdi; böylece hazırlıklı olurlardı. Tess'in halâ ailesiyle, Marlott'ta oturduğunu temenni etti. Hemen o gün bir mektup yazdı. Və bir hafta içinde Mrs. Durbeyfield'den üzüntüsünü bir nebze olsun gidermeyen bir cevap aldı. Mektubun Marlott'tan yollanmadığını hayretle görmüştü! ama bir adreste verilmemişti:

«Efendim; bu mektubu kızımın artık yanımda olmadığını bildirmek için yazıyorum. Ne zaman döneceğini de bilmiyorum. Ama döner dönmez size bildiririm. Geçici bir süre için nerede olduğunu size söylemeye hakkım olmadığını sanıyorum. Yalnızca benim ve ailemin bir süreden beri Marlott'ta oturmadığımızı söylemekle yetineceğim—Saygılarımla,

J. Durbeyfield.»

Tess'in hiç olmazsa iyi olduğunu öğrenmek Clare'ye öyle büyük bir ferahlık verdi ki, Joan Durbeyfield'in takındığı sert ve ağzı sıkı davranışa uzun boylu üzülmedi. Ona herkesin öfkeli olduğu belliydi. Mrs. Durbeyfield'in çok yakında dediği Tess'in dönüşünü bildiren mektubunu bekliyecekti; daha fazlasını istemeye hakkı yoktu. Onunkisi, «değişiklik bulunduğu zaman değişen» bir aşk olmuştu. Vatandan uzakta bir takım garip tecrübeler edinmişti; Cornelia sözcüğünde gerçek Faustina'yı bulmuştu; bedensel Phryne'de ilahi Lucretia'yı görmüştü. Sonra kadının alındığını, taşlanmaya layık biri gibi konduğu-

nu ve kraliçe yapılan Uriah'ın karısını düşünmüştü; bütün bunlardan sonra kendi kendine niçin Tess'i davranıştan çok ıradeyle, hayat öyküsünden çok yapıcı bir yolla yargılamamış olduğunu sordu.

Babasının evinde Joan Durbeyfield'in söz verdiği mektubu bir iki gün bekledi; aynı zamanda güç toplamış oluyordu; kendini toparladı ama Joan'dan mektup gelmedi. O zaman Angel, Tess'in Flintcombe—Ash'ten yazdığı, babasının Brezilyaya yolladığı mektubu aradı. Tekrar okudu. Tümceler şimdi bile onu, ilk okuduğu zamanki kadar duygulandırıyor.

«İçinde bulunduğum üzüntü içinde sana yakarmalıyım... Başka kimsem yok; yakında gelmezsem, yahut benim gelmemi istemezsen ölmeliyim... Bir bir gelsen senin kollarında ölürüm. Beni affedeceğini bilsem, bunu yapmaktan hoşnutluk duyardım! Bir tek satır yazsan, 'yakında geliyorum,' desen dayanacağım, Angel, hem de ne şevkle!... Seni hiç görmememnin yüreğimi nasıl harabettiğini bir düşün! Ah, sevgili kalbinin, benimki hergün, bütün gün boyunca sızlarken bir dakikacık olsun sızlatabilsem belki o zaman zavallı karına acırdın! Karın olarak değilse bile kendimi mutlu hissedeceğim; yalnızca senin yanında olayım, seni görebileyim, seni kendimin olarak hissedebileyim... Cennette, yeryüzünde ve yerin altında yalnızca bir tek şeyi özliyorum, seninle buluşmayı sevgilim! Gel bana, Gel bana ve beni, beni tehdit eden şeyden kurtar!»

Clare, Tess'in son mektubunda yazdıklarına aldırış etmeye karar verdi; derhal gidip onu bulacaktı. Babasına, yokluğu sırasında kendisinden para istenip istenmediğini sordu. Babasından olumsuz cevap aldı. İşte o zaman Angel, ilk defa olarak araya Tess'in gururunun girmiş olduğunu, onun mahrumiyet içinde kaldığını akıletti. Annesiyle babası, Angel'in sözlerinden onları ayıran gerçek nedeni öğrenmişlerdi. Onların dindarlığı böyle durumlarda canlanırdı. Sevgiyle,

şevkle yaralının yardımına koşarlardı. Şimdi Tess'i içtenlikle bağışlarına basmaya hazırdılar.

Angel yola çıkmak için gerekli eşyasını toplarken, son anda gelen içten, sade mektuba tekrar bir göz attı; bu Izz ile Marian'ın yolladığı şöyle başlayan mektuptu:

«*Saygı değer efendim, onun sizi sevdiği kadar siz de onu seviyorsanız karınıza göz—kulak olun,*» ve imza, «*İki iyi niyet sahibinden!*»

LIV.

Çeyrek saat sonra Angel yola çıktı. Ev halkına daha gerekli olduğunu bildiğinden babasının yaşlı atını almamıştı. Tek atlı bir araba kiraliyabileceği bir hana gitti. Atın koşumları takılırken heyecandan yerinde duramaz hale gelmişti. Bir kaç dakika sonra, aynı yılda, bir kaç ay önce Tess'in onca umutla indiği sonra da hayal kırıklığıyla tırmandığı tepeye çıkan yol da ilerliyordu.

Çok geçmeden çitleri ve ağaçları tomurcuklarla pembe pembe olmuş Benvill Lane'e geldi; oysa Angel Clare bunların farkında değildi. Ancak yolu izleyebilmek için görünümüne dikkat ediyordu. Yarım saatten daha kısa bir zaman sonra King's Hintock malikanelerinin güney kıyısından geçti. Alec d'Urbevillen'in doğru yolu bulma hevesi içinde Tess'i, bir daha kendisini baştan çıkarmaması için yemin ettirdiği korkunç taşın bulunduğu Cross—in—Hand'in uğursuz yalnızlığına doğru tırmanmaya başladı. Daha şimdiden geçen yılın solgun, kurumuş ısırgan otu sapları hendeklerde cascavlak duruyor, bunların kökleri dibinden yeni baharın yemyeşil, taze ısırganları fışkırıyordu.

Sonra, diğer Hintock malikanelerinin üstüne doğru uzanan yaylanın kıyısında ilerledi. Sağa dönerek Tess'in ona mektuplarından birinde bahsettiği, Joan Durbeyfield'in de ima

ettiği yer olduğunu tahmin ettiği Flintcombe—Ash'in kireçli, sert topraklarına daldı. Tabii burada Tess'i bulamadı; onu asıl endişelendiren şey, Tess'in kızlık adıyla çok iyi tanınmasına rağmen «Mrs. Clare» olarak hiç bilinmemesi oldu; ayrı oldukları sırada Tess'in onun adını kullanmadığı belliydi. İlişkileri tümüyle kesilince Tess gayet ağırbaşlı davranmıştı; ihtiyaç içinde olduğu zaman da Angel'in babasına baş vuracağı yerde çeşitli güçlükler altında çalışmayı tercih etmişti; Angel onun bu kadar ihtiyaç içinde olduğunu ilk defa görüyor ve anlıyordu.

Flintcombe—Ash'de Clare'ye Tess Durbeyfield'in kimseye haber vermeden Blackmoor'un öteki yakasındaki bir köyde oturan ailesinin yanına gittiğini söylediler. Böylece Mrs. Durbeyfield'i arayıp bulmak gerekli bir hal aldı. Joan Durbeyfield ona Tess'in Marlott'ta olmadığını yazmış, ama yeni adresini söylemekten garip bir şekilde kaçınmıştı! Marlott'a gitmek, adresi öğrenmek gerekiyordu. Tess'e karşı o kadar kaba davranmış olan Çiftçi Gorby, Clare'yi çok iyi karşıladı. Clare arabayı geri Emminster'e yolladığından Çiftçi ona bir at verdi. Bu at ile bir günlük bir yolculuk rahatça alınırdı.

Clare çiftçinin atıyla Ova'nın dış kısmına kadar gitti. Oradan atı bir sürücüyle geri yolladı. Kendisi bir hana girdi. Ertesi gün de sevgili Tess'inin doğum yeri olan yöreyi yürüyerek geçti. Bahçelerde ve ağaçların yapraklarında fazla renklerin belirmesi için mevsim çok erkendi! Sözü edilen bahar ince bir yeşillik tabakasıyla örtülmüş kıştan başka bir şey değildi. Clare'nin umutlarından meydana gelmiş bir parçaydı.

Tess'in doğup büyüdüğü evde, onu hiç tanımayan bir aile oturuyordu şimdi. Aile bahçedeydi. Bahçe yollarından tümüyle kendilerini ilgilendiren meseleleri düşünerek dolaşıyorlardı; hatta başlarının üzerindeki bahar kuşları bile hiç bir eksiklik görmüyorarmış gibi ötüyorlardı.

Clare, kendilerinden önceki kiracıların adlarını bile unutan bu aileden John Durbeyfield'in ölmüş olduğunu öğrendi.

Dul karısı ile çocukları Kingsbere'de oturacaklarını söyleyerek Marlott'u terketmişlerdi. Ama söylediklerinden başka bir yere gitmişlerdi. Artık Tess'in orada oturmadığını öğrenen Angel evden nefret etmiş, oradan arkasına bakmadan uzaklaşmıştı.

Şimdi yolu, Tess'i ilk defa gördüğü tarlanın içinden geçiyordu. Orası da Angel'in üzerinde kötü duygular uyandırdı; yeni mezar taşları içinde hepsinden daha üstün duran bir taş dikkatini çekti; taşın üstünde şunlar yazılıydı:

— *Asıl adı d'Urberville olan ve bir zamanların bu adı taşıyan güçlü ailesi, Fatih William'ın şövalyelerinden Sir Pagan d'Urberville'nin şanlı soyundan gelen John Durbeyfield'in Anısına; Mart, 10, 18 — de öldü.*

Kuvvetliler nasıl yıkılıyor.

Kayyum olduğu belli olan bir adam Clare'nin orda durduğunu gördü. Yaklaştı: «Ah, Sir, işte burda yatmak istemeyen, Kingsbere'deki atalarının yanına gitmek isteyen biri,» dedi.

«İstedіği yere niçin götürmediler?»

«Paraları yoktu. Tanrı sizi korusun, efendim... Bunu her yerde söylemek istemem ama... Şu mezar taşının bile, üzerindeki onca tantanalı sözlere rağmen, parası ödenmedi.»

«Taşı kim yaptı?»

Adam köydeki taşcının adını verdi. Clare ordan ayrıldıktan sonra taşcının evine gitti. Söylenenin doğru olduğunu öğrendi. Parayı ödedi. Sonra, Marlott'tan göç edenlerin peşine tekrar düştü.

Aradaki uzaklık yürüyemiyeceği kadar uzundu. Oysa Clare'nin yalnız olmak için duyduğu istek o denli güçlüydü ki, başlangıçta ne bir araba kiraladı, ne de yöreyi çevre kateden demiryolu istasyonuna gitti. Yine de Shaston'da bir araba kiralaması gerektiğini anladı. Oysa yol öyle uzun sür-

dü ki Joan'ın bulunduğu yere saat yediye kadar varamadı. Marlott'tan beri yirmi milden fazla yol katetmişti.

Burası pek küçük bir köydü. Mrs. Durbeyfield'in evi yoldan hayli uzakta bir yerdeydi! Evin içini kaba saba eşyalarla elinden geldiğı kadar güzelleştirmeye çalışmıştı. Söylemediğı nedenlerden dolayı Angel Clare'yi görmek istemediğı belliydi. Onun gelişini bir çeşit saygısızlık olarak görüyordu. Kapıyı kendisi açtı. Akşamın son ışıkları olduğı gibi yüzüne döküldü.

Clare onu ilk defa görüyordu. Öyle düşüncelere dalmış bir haldeydi ki, Joan Durbeyfield'in saygı—değer dul giysileri içinde bile güzel bir kadın olduğundan başka bir şeye dikkat etmedi. Clare, Tess'in kocası olduğunu, buraya niçin geldiğini açıklamak zorunda kaldı. Bunu da pek beceriksizce yaptı. «Tess'i derhal görmek istiyorum,» diye ekledi, «bana tekrar yazacağınızı söylemişsiniz ama yazmadınız!»

Joan, «çünkü Tess eve dönmedi,» diye cevap verdi.

«İyi olup olmadığını biliyor musunuz?»

«Ben bilmiyorum ama sizin bilmeniz gerekir.»

«Haklısınız. Şimdi nerede?»

Şaşkınlığını gizlemek için Joan elini yanağına dayamıştı.

«Ben... Nerede kaldığını tam olarak bilmiyorum,» diye kekeleydi, «şeydeydi... ama...»

«Nerdeydi?»

Joan Durbeyfield durakladı. Kaçamaklı bir cevap vermek istemişti. Ama onu da tam olarak becerememişti. O sırada küçük çocuklar kapıya çıkmışlar, annelerinin eteğini çekiştiriyorlardı. En küçükleri mırıldandı:

«Tess ile bu centilmen mi evlenecek?»

«Onunla evli zaten,» diye Joan fısıldadı, «sen içeri gir.»

Clare, Joan Durbeyfield'in bütün bildiklerini söylemediğini anladı. Bunun üstüne sordu:

«Tess kendisini bulmamı ister mi acaba? Tabii istemez-se...»

«İsteyeceğini sanmam.»

«Emin misiniz?»

«Eminim.»

Clare artık geri dönüyordu; o zaman aklına Tess'in sevgi dolu mektubu geldi.

«İsteyeceğine eminim,» dedi tutkuyla, «ben onu sizden daha iyi tanıyorum.»

«Mümkündür, efendim. Çünkü ben onu hiç anlıyamadım.»

«Yalvarırım bana onun adresini verin, Mrs. Durbeyfield. Yapayalnız kalmış, perişan bir kişinin hatırı için...»

Tess'in annesi yanağını huzursuz huzursuz oğuşturdu. Clare'nin acı çektiğini görüyordu. Sonunda alçak sesle mırıldandı:

«Tess, Sandbourne'de,» dedi.

«Ya! Orada nerede? Sandbourne söylediklerine göre büyük bir yer!»

«Fazla bir şey bilmiyorum. Sandbourne'de Tess. Ben oraya hiç gitmedim.»

Joan'ın doğruyu söylediği belliydi. Clare daha fazla ısrar etmedi.

«Bir şeye ihtiyacınız var mı?» diye sordu.

«Hayır, efendim,» dedi Joan, «durumumuz iyi sayılır.»

Clare döndü. Üç mil ötede bir tren istasyonu vardı. Oraya dek yürüdü. Az sonra Sandbourne'ye giden trendeydi.

LV.

O gece saat on bir de Clare bir otelde yerleştikten, babasına adresini bildirdikten sonra Sandbourne'nin sokaklarına daldı. Tess'in adresini bulmak için soruşturma yapamazdı. Çünkü vakit çok geçti. Clare istemiye istemiye bu işi sabaha bıraktı. Oysa kendini hiç te yorgun hissetmiyordu.

Doğu—Batı istasyonları, iskeleleri, çamlıkları, gezinti yerleri, üstü kapalı bahçeleriyle bu deniz kıyısındaki zenginler kenti Ange Clare'ye sihirli bir deyneğin dokunmasıyla anide ortaya çıkmış ve bir parça tozlanmış bir periler ülkesi gibi geldi. Tarihsel Egdon harabelerinin doğudaki parçası çok yakınlardaydı. Bir eğlence kenti olan Sandbourne ortaya çıkmak için c tarihsel, karanlık yerin hemen kıyısını seçmişti. Kenar mahallelerinin dışında bir millik arazi içinde her yer tarihsel kalıntılarla doluydu; Sezar'ın günlerinden kalan hiçbir şeye dokunulmamıştı; yine de Resul'un kabağı gibi hiç beklenmedik zamanda ortaya bir takım yabancılar çıkmış, Tess'i buraya çekmişlerdi.

Gece yarısı, Angel Clare eski bir dünyanın yeni aleminde ve sokak lambalarının aydınlattığı sokaklarda dolaştı. Ağaçların arasında yıldızlara doğru yükselen kenti meydana getiren sayısız evlerin kulelerini, geniş balkonlarını, bacalarını, dik çatılarını seyretti. Bahçeli evlerden meydana gelmiş bir kentti bu; İngiliz kanalı üzerinde bir Akdeniz sayfiye yeriydi. Hele gece olduğundan daha etkili görünüyordu.

Deniz çok yakındaydı ama kulakları rahatsız etmiyordu; yalnızca mırıldanıyordu, önce bu sesleri Angel Clare çamların hışırtısı sandı. Çünkü çam ağaçları da aynı sesleri çıkarırlardı. Ve Angel onların denizin sesi olduğunu düşünürdü.

Bir köylü kızı, karısı olan Tess bütün bu zenginlik, asri-lik içinde ne yapıyordu? Neredeydi? Ne kadar çok düşünse o kadar şaşırıyordu. Burada sağılacak inekler var mıydı? Sürülecek tarlalar olmadığı belliydi. Belki de bu büyük evlerden birinde çalışıyordu. Yatak odalarını birbiri peşisıra sönen ışıklarına bakarak ağır ağır yürüdü; ve hangisinin Tess'in odası olabileceğini merak etti.

Tahminlerde bulunmak faydasızdı; Angel gece yarısından çok sonra kaldığı otele girdi. Yattı. Işığı söndürmeden önce

Tess'in tutkulu mektubunu bir kere daha okudu. Uyuyamadı. Tess'e bu kadar yakın, yine de bu kadar uzak olmak... Durmadan pencerenin perdesini kaldırıyor, karşıdaki evlerin pencerelerine bakıyor, Tess'in bu pencerelerin hangisinin gerisinde yattığını düşünüyordu.

Bütün gece yatmayıp otursa belki çok daha iyi olurdu. Sabah saat yedide yataktan kalktı. Hemen dışarı çıktı. Postaneye doğru yürüdü. Kapıda sabah postasını dağıtmaya çıkan zeki bir postacıyla karşılaştı.

Angel, «Mrs. Clare diye birinin adresini biliyor musunuz?» diye sordu.

Postacı başını olumsuz olumsuz salladı.

«Yahut Miss Durbeyfield?»

«Durbeyfield mi?»

Postacı böyle birinin adresini de bilmiyordu.

«Kente pek çok ziyaretçi gelip—gidiyor, efendim,» dedi postacı, «burada evin adını bilmeden birini bulmak olanaksız gibi!»

O sırada Postanenin kapısından çıkan başka bir postacıya suali tekrarladılar.

«Durbeyfield diye bir ad bilmiyorum ama,» dedi bu postacı, «Heron'da d'Urberville diye birileri oturuyor.»

Clare, «tamam!» diye atıldı. Tess'in gerçek adını kullanmasına memnun olmuştu. «Bu Heron dediğiniz yer nerede?»

«Gösterişli bir sayfiye evidir... Zaten buradakiler hep sayfiye evleridir.»

Clare adresi aldı. Hızlı adımlarla yola koyuldu. Heron bir bahçe ortasıydı. Ve o kadar başka bir görünüşü vardı ki oda oda kiraya verilmediği derhal belli oluyordu. Tess, korktuğu gibi burada hizmetçilik ediyorsa onu arka kapıdan soruşturmalıydı. O sırada bahçeye giren sütçüyü izlemesi yeterliydi. Ama Tess'in bu evde ne yaptığından emin değildi. Onun için ön kapıya yöneldi. Zile bastı.

Vakit henüz çok erkendi. Kapıyı ev sahibinin kendisi aç-

tı. Clare ondan Tess d'Urberville yahut Durbeyfield'i sordu. Kadın, «Mrs. d'Urberville'yimi arıyorsunuz?» diye sordu. «Evet.»

Demek Tess burada evli bir kadındı. Kendisini öyle tanıtmıştı. Tess gerçi Clare soyadını kullanmamıştı ama Angel yine de memnun oldu.

«Lütfen kendisine bir akrabasının geldiğini söyleyin.»
«Vakit daha çok erken. Ne ad vereyim?»

«Angel.»

«Mr. Angel mi?»

«Hayır; Angel benim ilk adımdır; o anlar zaten.»

Kadın, Angel'i ön odaya aldı... Burası bir yemek odasıydı. Pencerenin önünde durup bahçedeki küçük çimenliğe, azalya çiçeklerine baktı. Tess'in durumu hiç te korktuğu kadar kötüye benzemiyordu. Bir an Tess'in mücevherleri alıp sattığı, sonra da böyle bir eve yerleştiği düşüncesi geçti. Ama Tess'i hiç suçlamadı. Çok geçmeden merdivenlerde ayak sesleri işitti. Kalbi öyle tutkuyla çarpmaya başladı ki ayakta duramaz hale geldi. «Aman Ya Rabbi! Ne düşünecek benim için? Öyle değiştim ki!» dedi kendi kendine. O sırada kapı açıldı.

Tess eşikte duruyordu... Hiç de Angel'in beklediği gibi bir Tess değildi bu kadın! Şahane güzelliği, üzerinde giysiyle fazlaşmasa bile daha çok ortaya çıkmıştı. Pastel renklerle işlenmiş, beyaza çalan kurşuni renkli bir sabahlığa sarınmıştı. Ayaklarında aynı renkte terlikler vardı. Boynu tüylerle kaplı bir yakanın ortasından yükseliyordu. Angel'in çok iyi bildiği koyu kahverengi saç yığınının bir kısmı tepesinde toplanmıştı. Bir kısmı da bukleler halinde omuzlarına dökülüyordu...

Angel kollarını uzatmıştı; ama kolları hemen iki yanına düştü. Çünkü Tess ona koşmamıştı. Kapının eşiğinde hareketsiz kalmıştı. Angel hastalığın kendisini ne kadar değiştirdiğinin farkındaydı; Tess'in kendisinden iğrendiğini düşündü.

«Tess,» dedi boğuk bir sesle, «seni terkettiğim için beni

affetmelisin! Affedebilecek misin? Bana dönecek misin? Nasıl bu şekilde giyinebildin? Ne oldu?»

Tess yalnızca, «artık çok geç,» dedi. Sesi odanın sessizliğinde pek sert çıkmıştı. Gözleri pırıl pırıl parlıyordu.

«Hakkında iyi karar veremedim... Seni olduğun gibi göremedim!» diye Angel yalvarır gibi konuştu. «Ama artık kendime geldim. Benim karımsın sen! Tess'imsin!»

Tess elini sallıyarak, «çok geç, çok geç,» diye tekrarladı. Nasıl bir ızdırap içinde çırpındığı belli oluyordu. «Bana yaklaşma, Angel! Hayır, yaklaşmamalısın! Benden uzak dur!»

«Artık beni sevmiyor musun, sevgili karım? Hastalık beni öyle harap etti ki! Çok değiştim. Elbet sevmezsin... Ama sen dönecek bir kişi değilsindir. Buraya gelişimdeki gaye... Annemle babam seni yanlarında görmek istiyorlar!»

«Ah... Evet, evet; ama artık çok geç diyorum.»

Tess bir rüyada gibiydi; oradan uzaklaşmak isteyen ama bir türlü beceremeyen bir kaçaktı adeta. «Bilmiyor musun? Herşeyi iştirmedin mi? Ama bilsen buraya gelmezdin ki?»

«Soruşturma yaptım. Adresini buldum.»

«Seni bekledim, bekledim,» diye Tess devam etti. Sesi yine o eski havasını bulmuş, bir flütün sesini andıran elemeli dokunaklılığını almıştı. «Oysa sen gelmedin! Sana mektup yazdım! Yine gelmedin! O durmadan artık gelmeyeceğini, aptal bir kadın olduğumu söylüyordu. Babam öldükten sonra bana, anneme ve çocuklara karşı çok iyi davrandı.»

«Hiçbir şey anlamıyorum..»

«Beni yeniden kendisine döndürdü.»

Clare ona dikkatle baktı. Sonra ne demek istediğini anlıyarak çarpılmış gibi oldu. Bakışları bir noktaya dikilip kaldı. Bakışları hastalıktan solmuş ama daha da zarif bir hal almış olan elerine gitti.

Tess devam etti:

«O yukarda. Şimdi ondan nefret ediyorum. Bana yalan söyledi çünkü... gelmeyeceğini söyledi hep. Oysa sen geldin!

Bu giysileri bana o aldı. Benimle yaptıkları umurumda bile değil. Ama... Git Ange ,lyalvarırım git! Bir daha da buraya gelme!»

Karşılıklı kıpırdamadan durdular. Aldatılan kalpleri gözlerinden anlatılamıyacak bir acıyla bakıyordu. İkisi de benliklerini koruyabilecek bir şeye sarılmak ister gibiydiler.

«Ah... Bu benim hatam,» dedi Clare.

Ama devam edemedi. Konuşmaya çalışmak sessizlik kadar anlamsız oluyordu. Ama Clare bir şeyin belli belirsiz farkına varır gibiydi. Bu duygusu daha sonra berraklık kazandı; onun Tess'i olan karşısındaki kadının bedeni, artık onun değildi. Bu beden yaşama arzusunu kaybetmiş, bir ceset gibi suların üstünde sürüklenip gidiyordu.

Bir kaç saniye geçti. Clare, Tess'in, gitmiş olduğunu farketti. Düşündükçe durumun kötülüğünü daha iyi anlıyor, yüzü daha cansızlaşıyordu. Biraz sonra kendini sokakta, nereye gittiğini bilmeden yürür buldu.

LVI.

Heron'un sahibi ve bütün bu güzel eşyaların sahibi olan Mrs. Brooks öyle meraklı bir kadın değildi. Zavallı kadın kâr ve zararın hesapçı şeytanına uzun bir süre kölelik ettikten sonra hiç bir şeye merak salamıyacak kadar para işlerine dalmıştı. Başka hiçbir şeyle ilgisi yoktu. Yine de Angel Clare'nin iyi para veren Mr. ve Mrs. d'Urberville diye bildiği kiracılarına yaptığı ziyaret kadınca merakını çekecek kadar olağanüstü bir olaydı.

Tess ziyaretçiyle, yemek odasına girmeden, kapının eşiğinde konuşmuştu. Koridorun arka tarafındaki kendi oturma odasının yarı açık kapısından iki zavallı kişinin konuşmalarını, tabii buna konuşma denirse, işitmişti. Sonra Tess'in yukarı çıktığını, ziyaretçinin gittiğini, ön kapının kapandığını duymuştu. Tess kendi odasına girmişti. Çünkü genç kadın gerek-

tiği gibi giyimli değildi. Mrs. Brook onun bir süre daha ortaya çıkmayacağını biliyordu.

Sonra Mrs. Brook merdivenlerden yavaş yavaş indi. Hemen arkasındaki yatak odası olan yerle kanatlı kapılarla bilinen şekilde birleştirilerek oturma odası haline getirilen ön odasının kapısı yanında durdu. Birinci katta Mrs. Brooks'un en iyi odaları vardı. D'Urberville'ler tarafından haftalık olarak kiralanmıştı. Şimdi arka taraftaki odadan ses gelmiyordu; ama oturma odasından konuşma sesleri işitiliyordu.

Önceleri Mrs. Brooks'un bütün işittiği, tek hece olarak çıkan, işkence tekerleğine bağlanmış birinden geliyormuş gibi devamlı tekrarlanan pesten bir inleme oldu:

«Of—Of—Of!»

Sonra bir sessizlik, sonra derin bir iç çekiş ve, yine:

«Of—Of—Of!»

Ev sahibesi anahtar deliğinden içeri baktı. Odanın küçük bir parçasını görebiliyordu; oraya da kahvaltı için hazırlanmış masanın köşesi geliyordu; masanın yanında bir de sandalye vardı. Sandalyenin oturulacak yerine Tess'in başı dayanmıştı; genç kadın sandalyenin önüne diz çökmüştü. Ellerini de başının üstünde kavuşturmuştu. Sabahlığının etekleri, geceliğinin işlemeli kuyruğu döşemenin üstüne yayılmıştı. Terliklerini çıkarmıştı. Çorapsız çıplak ayakları halının üstündeydi. Anlatılamıyacak kadar derin bir ızdırabın mırıltısı onun dudaklarından dökülüyordu.

Sonra bitişikteki odadan bir erkek sesi işitildi:

«Ne oldu?»

Tess cevap vermedi. Ama feryattan çok bir kendi kendine konuşma, kendi kendine konuşmadan çok bir ağıta benzeyen bir sesle konuşmaya devam etti; Mrs. Brooks söylenenlerin yalnızca bi parçasını anlıyabildi:

«...ve sonra sevgili, sevgili kocam eve, bana geldi... Bilmiyordum... Bana karşı zalimce bir oyun oynadın... Peşimi bir an olsun bırakmadın—hayır, bırakmadın! Kardeşlerimin,

annemin durumları... Onların ihtiyaçları... Beni bunlarla kandırdın... Kocamın asla dönmeyeceğini söyledin; asla. Benimle alay ettin. Onun yolunu gözlediğim için ne kadar aptal bir kadın olduğumu söyledin. Sonunda sana inandım, razı oldum!.. Oysa o geri geldi! Şimdi de gitti! İkinci kez gitti. Artık onu ebediyen kaybettim... Beni hiç sevmiyecek artık! Benden yalnızca nefret edecek!... Ah, evet, onu asıl şimdi **kaybettim**... Tekrar, yine senin yüzünden!» Tess başı sandalyenin üstünde olduğu halde kıvrınarak **yüzünü** kapıdan yana çevirdi. Mrs. Brooks bu yüzdeki acıyı görebiliyordu; zavallı Tess'in dişleri adeta dudaklarına gömülmüştü; dudaklarından kan sızıyordu; kirpikleri **yanaklarına** ıslak parçalar halinde yapışmıştı. **Devam etti:** «**Ve ölüyor... Ölüyormuş** gibi bakıyordu!... Günahım onu öldürecek; beni öldürmiyecek! Benim asıl kocam o!... Ama asla asla... Oh, Allahım, buna nasıl dayanacağım... Dayanamam!»

İç odadaki erkekten daha başka, daha sert sözler çıktı; sonra ani hışırtılı bir ses işitildi; Mrs. d'Urberville ayağa fırlamıştı. Mrs. Brooks konuşanın kapıdan dışarı fırlamak için kalktığını **düşünerek hemen geri çekildi**. Merdivenlerden indi.

Oysa bu davranışı gereksizdi. Çünkü oturma odasının kapısı açılmamıştı. Mrs. Brooks odayı sahanlıktan gözlemeyi uygun bir davranış olarak görmedi. Alt kattaki kendi odasına girdi.

Dikkatle kulak vermesine rağmen üst kattan ses işitemedi. O zaman yarım kalan kahvaltısını tamamlamak için mutfığa geçti. Biraz sonra geri geldi. Eline dikişini aldı. Kiracıların kahvaltı masasını toplaması için zili çalmalarını beklemeye koyuldu. Bu işi kendisi yapmak, mümkünse olan biteni öğrenmek istiyordu. O sırada döşeme tahtalarının gıcirtısına benzeyen bir ses işitti. Biri dolaşıyordu galiba yukarda. Biraz sonra merdiven parmaklarına sürünen bir eteğin hışırtısı geldi. Ön kapı açılıp kapandı. Pencereden Tess'in sokağa doğru yürüdüğünü gördü. Tess'in üzerinde çok şık bir giysi vardı.

Peçe de takmıştı.

Mars. Brooks üst katta oturan kiracılarının birbirleriyle vedalaşmadığına emindi; çünkü böyle bir ses işitmemişti. Her halde kavga etmişlerdi. Yahutta Mr. d'Urberville halâ uyuyordu. Zaten erkek yataktan hep geç kalkardı.

Mrs. Brooks kendine ait olan bölüme geçti. Dikiş dikmeye orada devam etti. Ne Tess geri geldi, ne de Mr. d'Urberville zili çaldı. Mrs. Brooks erkenden gelen ziyaretçinin yukardaki çift için ne gibi bir anlam taşıdığını merak ediyordu. Bunları düşünürken arkasına dayandı.

Böyle yapınca bakışları tavana çevrilmiş oluyordu. Gelişi güzel bakındı. Sonunda bakışları tavanın beyaz boyası üzerinde şimdiye dek farketmediği bir lekeye takıldı. İlk gördüğünde leke bir bisküvi kadardı. Ama süratle genişledi. El ayası kadar oldu. Sonra bunun kırmızı olduğunu farkettiler, Mrs. Brooks. Orta yerindeki kırmızı lekeyle beyaz tavan olağanüstü büyüklükte bir kupa birliğine benziyordu.

Mrs. Brooks'un olmadık zamanlarda ortaya çıkan garip ön-sezileri vardı. Masanın üstüne çıktı. Tavandaki lekeye dokundu. Leke ıslaktı. Kan lekesi olabilirdi.

Derhal masadan indi. Odadan çıktı. Üst kattaki odaya girmek niyetiyle yukarı çıktı. Ama sinirleri zayıf bir kadındı. Kapının tokmağını bir türlü çeviremedi. İçeriye kulak verdi. Odadaki ölüm sessizliğini yalnızca bir takım düzgün vuruşlar bozuyordu:

«Tıp, tıp, tıp!»

Mrs. Brooks aşağıya koşar gibi indi. Ön kapıyı açtı. Sokağa çıktı. O sırada evin önünden bitişikteki inşaatta çalışan bildik biri geçiyordu. İşçiye içeri girip kendisiyle birlikte yukarı çıkmasını rica etti; kiracılarından birinin durumunu merak ediyordu. İşçi razı oldu. Mrs. Brooks'un peşinden sahanlığa çıktı.

Mrs. Brooks oturma odasının kapısını açıp. İşçi girsin diye geri çekildi. Kendisi onun peşinden gitti. Oda boştu. Kahve,

yumurta ve soğuk jambondan ibaret kahvaltı masası, servis bıçağı hariç, hazırladığı gibi duruyordu. İşçiye kanatlı kapıdan yatak odasına geçip bakmasını söyledi.

İşçi kanatlı kapıyı açtı. İçeriye bir iki adım attı: ama hemen geri döndü. Rengi sapsarı olmuş, adeta katılmıştı; «Güzel Allahım! Yataktaki centilmen ölmüş! Bir bıçakla vurulmuş galiba! Yere de bir yığın kan akmış!»

Derhal tehlike işareti verildi. Son zamanlara dek o kadar sessiz olan evin içi, aralarında bir doktorunki de bulunan çeşitli ayak sesleriyle çınladı. Yara küçüktü. Ama bıçağın ucu, darbenin indirilmesinden sonra hiç yerinden kıpırdıyamamış olan kurbanın kalbine değmişti. Çeyrek saat içinde, kentin bir süreden beri misafiri olan bir centilmenin bıçaklanmış olduğu haberi ünlü sayfiye yerinin bütün sokaklarına ve villalarına yayıldı.

LVII.

Bu arada Angel Clare geldiği yolu dalgın dalgın geri dönmüş, otelde ne yediğini bilmeden kahvaltı etmişti. Çevresindeki hiçbir şeyin farkında değil gibiydi. Sonra anide yerinden fırladı. Hesabı ödedi. Getirdiği tek eşyası olan bavulunu alarak dışarı çıktı.

Tam otelden çıkarken eline bir telgraf sıkıştırdılar; Emminster'den geliyordu; annesiyle babası adresi öğrendiklerinden, kardeşi Cuthbert'in evlenme teklifini Mercy Chat'ın kabullendiğinden bahsediyorlardı!

Clare kağıdı parçaladı. Gara giden yolu izledi; istasyona varınca trenin kalkmasına bir saat, hatta daha da fazla zaman olduğunu öğrendi. Oturdu. Ama çeyrek saat sonra hareketsiz oturup beklemeyeceğini anladı. Kalbi kırılmış, uyuşmuş bir haldeydi. Acele etmesi gereksizdi; yalnızca böyle bir olaya sahne olan kentten bir an önce uzaklaşmak istiyordu. İlerdeki istasyona doğru yürümek için döndü. Trene oradan binecekti.

İzlediği şose genişti; bir parça ilerde yol bir vadinin içine dalıyordu; şimdi çukurluğun büyük bir bölümünü geçmişti. Bayırı tırmanmaya başladığı zaman dinlenmek için bir an durdu. Bilinçsizce dönüp arkasına baktı. O anda bunu niçin yaptığını bilmiyordu; ama bir şey onu böyle davranmaya zorlamıştı. Yolun kordelaya benzeyen yüzeyi göz alabildiğine uzanıyordu; Clare baktıkça, yolun beyaz boşluğu içinde hareket eden bir nokta farkettiler.

Koşan bir insan şekliydi bu. Clare birinin kendisine yetişmek istediğini belli belirsiz hissederek durdu. Bekledi.

Bayırı inen şekil bir kadına aitti; karısının peşinden gelebleceğini aklının ucundan olsun geçirmeyen Clare, onu **karşısında bambaşka bir giysi içinde görünce adeta tanıyamadı**. Kadın ancak çok yaklaşıncaya onun Tess olduğunu kabullendi.

Tess öyle solgun, öyle nefes nefeseydi ki, bütün bedeni tirtir titriyordu. Clare ona hiç sual sormadı. Tess'in elini tutarak onu kollarına çekti. Yürüttü. Başka yolcularla karşılaşmamak için ana yolu bıraktı. Çam ağaçlarının altından giden dar bir keçi yoluna saptı. İnleyen dalların içerlerine girince durdu. Tess'e soran bakışlarla baktı.

Bunu beklermiş gibi Tess, «Angel,» dedi, «niçin peşinden geldiğimi biliyor musun? Onu öldürdüğümü söylemek için!» Zavallı Tess'in yüzünde acıklı, soluk bir tebessüm belirdi.

Tess'in ne kadar heyecanlı olduğunu gören Clare, «Ne!» diyebilirdi.

«Yaptım, iste!» diye Tess devam etti. «nasıl yaptım ben de bilmiyorum. Yine de bunu sana borçluyum, Angel. Bir de kendime. Çok zaman önce ağzına eldivenimle vurduğumda, masum çocukluğumdan faydalanarak bana kurduğu tuzak ve benim vasıtamla sana ettiği kötülük yüzünden bir gün onu öldürebileceğimi düşünmüştüm. Aramıza girdi. Bizi perişan etti. Ama artık bir şey yapamaz. Onu asla, hiçbir zaman seni sevdiğim gibi sevmedim, Angel. Bunu biliyorsun, değil mi, Angel? İnaniyorsun bana değil mi? Bana dönmedin. Ben de

ona gitmek zorunda kaldım. Niçin beni bırakıp gittin, niçin? Seni ne kadar çok seviyordum! Niçin gittiğini anlamıyorum zaten. Yine de seni suçlamıyorum; yalnız senden bir şey istiyorum. Onu öldürdüm! Sana olan günahımı affeder misin? Bunu yaptığım için artık beni affedersin, değil mi? Seni ancak bu şekilde elde edebileceğim kafama bir ışık gibi doğdu. Bir daha seni kaybetmeye dayanamam! Benden nefret etmene dayanamam! Beni sevdiğini söyle, sevgili kocam! Artık o öldü. Onu öldürdüm. Beni sevdiğini söyle!»

«Seni seviyorum, Tess... Oh, seviyorum! Aşkım yeniden doğdu!» dedi. Angel. Tess'i kollarıyla kuvvetle sarıp göğsüne bastırdı. «Ama ne demek istiyorsun... Onu öldürdüm demekle?»

Tess bir rüya içindeydi. «Öldürdüm işte!»

«Nasıl? Bedenen öldü mü?»

«Evet. Senin için göz yaşı döktüğümü işitti. Ve benimle alay etti; senin için çirkin bir şey söyledi; o zaman dayanamadım. Öldürdüm. Kalbim buna dayanamadı! Senin üstüne daha önce de çirkin şeyler söylemişti. Sonra da giyindim. Peşinden koştum.»

İlk önce Clare, Tess'in yaptığını söylediği şeyi kafasında hayal ettiğini, yahut böyle bir şey yapmaya çalıştığını düşündü; Tess'in davranışı karşısında duyduğu dehşet yavaş yavaş genç kadının ona olan aşkının gücüyle karışmaya başladı; Tess ne yaptığının o kadar farkında değildi ki, yaptığının ne demek olduğunu o kadar önemsemediği yanında hayatından memnun bir tavırla yürüyordu. Clare omuzuna dayanmış, duyduğu mutlulukla ağlayan Tess'e baktı. Sonra d'Urberville kanındaki hangi belirsiz gücün onu böyle bir çılgınlığa, tabii çılgınlık sayılırsa, ittiğini düşündü. Ve bir an için kafasından d'Urberville arabası ve bunu izleyen cinayet olayı geçti. Çünkü d'Urberville'lerin böyle şeyler yaptıkları biliniyordu. Öyle şaşkın ve heyecanlıydı ki bütün bunlardan nasıl bir sonuç

çıkarması gerektiğini bilemiyordu; sonra genç kadının bir çılgınlık anında kendisini kaybettiğini ve uçurumun içine yuvarlandığını farzettii.

Tess'in anlattıkları doğruysa durum feciydi; genç kadın geçici bir çılgınlık nöbetine tutulduysa üzölmemek elde değildi. Zavallı, terkedilmiş karısı ona, onun kendisini koruyacağına en küçük bir kuşku duymadan, sarılıyordu. Sonunda Clare'de de sevgiden başka hiçbir şey kalmadı. Tess'i durmadan öpüyordu. Elini tuttu, sonra. Konuştu:

«Seni asla terketmiyeceğim! Her ne yaptınsa seni elimden geldiği kadar sonuna dek koruyacağım!»

Ağaçların altından yürümeye devam ettiler. Arada sırada Tess, Clare'ye bakmak için başını çeviriyordu. Clare yıpranmıştı, yakışıklılığını kaybetmişti ama Tess'in onda en küçük bir kusur görmediği belliydi; onun için Clare eskisi gibi, kafa, bedence mükemmel olan herşeydi; Clare onun Antinous'u hatta Apollo'suydu; Clare'nin hastalıklı, sararmış yüzü Tess'e, onu ilk gördüğü sabah ki kadar güzeldi; çünkü Clare, yeryüzünde onu içtenlikle seven, onun saflığına inanmış tek erkekti.

Olacaklara karşı duyduğu bir içgüdüyle Clare daha önce kararlaştırdığı gibi İstasyon tarafına gitmedi. Millerce uzanan çamların altında yürümeye devam etti. Birbirlerinin bellerine sarılmışlardı. Sonunda birleşmişlerdi; aralarında hiç kimse yoktu; bu duyguya adeta kendilerinden geçmişlerdi. Tess kendini toparlayıp çevresine bakındığında Kentten millerce uzaklaşmışlardı. Tess çekingen çekingen sordu:

«Nereye gidiyoruz?»

«Bilmiyorum sevgilim. Niçin sordun?»

«Bilmem!»

«Bir parça daha yürürüz. Akşam olunca kalacak bir yer buluruz. Belki de karşımıza ıssız bir kulübe çıkar. Yoruldun mu? Yürüeyebilir misin, Tess?»

«A, evet! Kolun belimde olduğu sürece nereye istersen Görünüşte yürümekten başka yapılacak daha iyi birşey yok gibiydi; hızlandılar; ana yoldan kaçındılar; keçi yollarından daha batıya doğru yöneldiler. İkisi de saklanmayı yahut giysilerini değiştirmeyi düşünmüyorlardı; iki çocuk gibi korkusuzdular.

Öğlene doğru bir hana vardılar. Yiyecek almak için hana giden Clera Tess'i ağaçların altına sakladı; çünkü Tess'in giysisi son modaydı; hatta elindeki fildişi saplı şemsiye bile bu ıssız yerlerde bilinmeyen bir biçimdeydi; handa tüm dikkati üzerine çekerti. Çok geçmeden Clare altı kişiye yetecek kadar yiyecek ve iki şişe şarapla döndü.

Kuru dalların üstüne oturup yemeklerini yediler. Saat birle iki arasında kalan yiyecekleri toparlayıp yola düzüldüler.

Tess, «kendimi istediğin yere dek yürüyecek kadar güçlü hissediyorum,» dedi.

«Bölgenin iç kısmına, bir süre kalabileceğimiz bir yere doğru gitsek iyi olur,» dedi Clare, «seni şimdi sahil yerlerde ararlar. Daha sonra, olay önemini kaybettiği bir sırada bir limana gideriz.»

Tess cevap vermedi; Clare'ye daha sıkı sarılmakla yetindi. İçerilere doğru yürüdüler. Mevsim, İngiltere'ye özgü bir Mayıs ayı olmasına rağmen hava ıslıl ıslıldı; hele öğleden sonra sıcaklık iyiden iyiye arttı. Tuttukları yol onları New Forest'in içlerine götürdü. Akşama doğru bir dönemeçte, üzerinde beyaz harflerle, «Bu güzel malikane eşyasiyle kiralıktır,» diye yazılı bir levha gördüler. Fazla bilgiyi de eklemişerdi: Kiralamak için Londra'daki bir acentaya baş vurulacaktı. Evi görebiliyorlardı. Geniş odaları olan eski bir yapıydı.

«Bu evi tanıyorum,» dedi Clare, «Bramshurst Court. Kapalı tutulmuş bir hayli zaman. Bahçesini otlar bürümüş!»

Tess, «pencerelerinden bir kaçış açık,» dedi.

«Odalar havalansın diye açık bırakmışlardır.»

«Koskoca ev boş duruyor. Oysa bizim başımızın üstünde bir çatı yok.»

Clare, «artık yoruldun, Tess'im,» dedi, «ama az kaldı.» Sonra Tess'in ağzından öptü. Yeniden yürüdüler.

Oysa Clare de çok yorulmuştu; on beş mil yol yürümüşlerdi nerdeyse. Artık geceyi nerede geçireceklerini düşünmenin zamanı gelmişti. Uzaktan kulübelere, küçük hanlara baktılar. Birine yahut ötekine yaklaşmak istediler. Ama yürekleri elvermedi. Uzaklaştılar. Sonunda yorgunluktan sürünmeye başladılar. Durdular.

Tess, «ağaçların altında yatabilir miyiz?» diye sordu.

Clare bunun için mevsimin elverişli olmadığını söyledi.

Sonra, «önünden geçtiğimiz o boş evi düşünüyorum,» diye Clare düşüncesini belirtti, «haydi dönüp oraya gidelim.»

Döndüler. Yarım saat kadar sonra evin giriş kapısının önünde durdular. Clare gidip evde birinin olup olmadığını öğrenmek için Tess'i ağaçların altında bıraktı.

Tess otların üstüne oturdu. Clare eve yaklaştı. Aradan bir hayli zaman geçti. Tess Clare için öyle endişe duydu ki çıldıracak hale geldi. O sırada Clare döndü. Oralarda dolaşan bir köylü çocuktan evin boş olduğunu, iyi havalarda yaşlı bir kadının evi havalandırmaya geldiğini öğrenmişti. Bu gün de pencereleri kapamaya gelecekti. «Alt kat pencerelerinden içeri girebiliriz.» dedi Clare.

Clare'in yardımıyla Tess ağır ağır pancurlu pencerelere doğru yürüdü. Bu pancurlar içerinin dışardan görünmesine engel oluyordu. Kapıya bir kaç basamak çıkılarak varılıyordu. Kapının iki yanındaki pencereler açıktı. Önce Clare içeri tırmandı. **Peşinden Tess'i çekti.**

Koridordan başka bütün odalar karanlıktı. Merdiveni çık-tılar. Burada da panjurlar sımsıkı kapalıydı. Bugün evi havalandırmak için ön taraftaki hol penceresi ile arkadaki üst pencere açılmıştı. Clare yavaş yavaş ilerledi. Pancurları azıcık araladı. Göz kamaştırıcı güneş ışıkları ağır ağır eski moda eş-

yayı, kırmızı damask perdeleri, baş kısmında Atalanta'nın yarışını anlatan oymalarla süslü kocaman, dört direkli bir kar-yolayı ortaya çıkararak içeri süzüldü.

Clare çantasını ve yiyecek paketini yere bırakarak, «artık dinlenebileceğiz,» dedi.

Bekçi kadın gelip pencereleri kapatıncaya dek çıt çıkar-madan beklediler. Pancurları eskisi gibi kapatarak karanlıkta oturdular. Kadının kuşkulanıp onları bulmasından korkmuş-lardı. Saat altıyla yedi arası kadın geldi .Onların bulundukları bölüme hiç yaklaşmadı. Pencereleri kapattığını, sürgülediğini kapıyı da kilitlediğini işittiler. Kadının uzaklaşan adım ses-lerini dinlediler. Sonra Clare pencereden bir yarık dolusu ışık çaldı. Tekrar yemek yediler. Yavaş yavaş gecenin gölgeleriyle sarıldılar. Clare karanlığı dağıtmak için mum yaktı.

LVIII.

Gece garip bir şekilde durgun ve sıkıntılıydı. Gecenin geç saatlerinde Tess, un değirmeninde kaldıkları sırada başların-dan geçen olayı anlattı; Clare'nin gece yarısı onu nasıl kol-larına alıp Froom nehrinin üstünden geçtiğini, harap manas-tırdaki taş tabutun içine koyduğunu başından sonuna dek an-lattı. Clare bu yaptığının farkında bile değildi.

«Niçin ertesi gün anlatmadın bunu?» diye Clare sordu, «belki gereksiz üzüntülerin, anlaşmazlığın önüne geçebilir-dik.»

Tess, «geçenlerin üstünde durma!» dedi, «ben yalnızca şimdiyi düşünüyorum. Geçmiş düşünmek neye? Yarın ne olacağını kim bilebilir ki?»

Ama yarının keder dolu olmadığı belliydi. Gün yağmur-lu ve sisliydi. Bekçi kadının yalnızca iyi havalarda geldiğini öğrendiğinden Clare odadan çıkıp evi rahat rahat dolaştı. Tess daha uyuyordu. Evde yiyecek yoktu ama su vardı. Clare sisten yararlanarak evden çıktı. İki mil ötedeki küçük bir

dükkandan çay, ekmek, tereyağ, küçük teneke bir çaydanlık ve duman çıkarmadan yanan bir ispiro ocağı aldı. Eve girerken Tess uyandı; Clare'nin getirdikleriyle kahvaltı ettiler.

Dışarı çıkmaya hiç hevesleri yoktu; gün geçti; onu gece izledi; ertesi gün, daha ertesi gün böylece geçti. Tam bir yalnızlık içinde beş gün gelip geçti. Rahatlarını ne bir insan şekli, ne de sesi bozdu. Havanın değişiklikleri tanıklık ettikleri tek olay, New Forest'in kuşları tek arakadaşlarıydı. Aralarında bir anlaşma yapmışlardı; evlendikleri günden sonraki olaylardan hiç söz etmediler. Evlendikleri günle buluştukarı gün arasındaki sıkıntılı zaman hiç olmamış gibiydi. Clare ne zaman barındıkları bu evi terketmek, Southampton'a yahut Londra'ya doğru gitmeleri gerektiğini ileri sürse Tess yola çıkmak için garip bir isteksizlik gösteriyordu.

«Niçin bütün bu tatlı ve güzel şeylere son verelim!» diye adeta yalvarıyordu, «olacak olur.» Sonra pencerenin aralığından dışarı bakıyor, «orada, dışarda tüm sıkıntı hüküm sürüyor,» diyordu, «burada ise rahatlık, mutluluk var.»

O zaman Clare de dışarıya baktı. Tess'in söyledikleri doğruydı. İçerde sevgi ve birleşme vardı; kusurlar, hatalar affedilmişti; dışarda ise merhametsizlik hüküm sürüyordu.

«Ve... ve,» dedi Tess yanağını Clare'ninkine dayayarak, «üstelik şu anda benim için düşündüklerinin, duyduklarının devam etmemesinden korkuyorum. Şu anda benim için duyduklarının dışında kalmak istemiyorum. Kalmasam daha iyi olur. Benden nefret edeceğin günü görmektense ölüp bir tarafa gömülmeyi yeğlerim. O zaman benden nefret ettiğini öğrenmemiş olurum.»

«Senden asla nefret edemem!»

«Benden nefret ettiğini düşündüğüm zamanlar oldu. Yaşantımı düşünüyorum da bir erkeğin benden nasıl olup ta nefret etmediğine şaşıyorum... Ne kadar kötüydüm! Çılgındım! Oysa bir sineği bile incitmekten kaçınırdım. Kafeste bir kuş görünce ağlamam gelirdi.»

Orada bir gün daha kaldılar. Gece yağmur bulutları dağıldı. Sonunda bekçi kadın sabah erkenden kalktı. Güneşin parlak ışıkları ona olağanüstü bir güç vermişti; bitişikteki malikanenin bütün pencerelerini açmaya, her yeri havalandırmaya karar verdi. Saat altıdan önce malikaneye girdi. Alt kattaki pencereleri açtıktan sonra üst kattaki yatak odalarına çıktı. Angel ile Tess'in bulundukları odanın kapı tokmağını çevirmek üzereydi. Tam o sırada içerden odada birilerinin bulunduğunu belli eden sesler işitti. Kadının terlikleri ve çok da yaşlı oluşu ona gürültü çıkarmadan yürüme yeteneğini kazandırmıştı. Derhal çekildi. Sonra kulaklarının aldanabileceğini düşünerek tekrar kapıya geldi. Tokmağı yavaşça çevirdi. Kilit bozuktu. İçerden kapıya bir mobilya dayatılmıştı. Kadının kapıyı bir iki santimden fazla aralamasına engel oluyordu. Panjurun aralığından sabah ışıkları derin uykuda olan bir çiftin üzerine dökülüyordu. Tess'in bir çiçeğe benzeyen yarı aralık dudakları erkeğin yanağına yakın duruyordu. Görünümün saflığı, Tess'in sandalyenin üstüne atılmış giysinin güzelliği ipek çorapları, şemsiyesi, diğer eşyaları yaşlı kadını öyle etkiledi ki, önce serserilerin istilasına uğradığını sanarak duyduğu öfke, kibar bir çiftin evlenmek için kaçtığı düşüncesine çevrildi. Kapıyı yavaşça kapattı. Geldiği gibi sessizce çekilip gitti. Durumu komşularına anlatıyordu.

Yaşlı kadın oradan ayrılalı daha bir dakika olmamıştı ki Tess uyandı. Onu Clare izledi. İkisi de kendilerini bir şeyin huzursuzlandığı duygusuna kapılmışlardı. Ama bunun ne olduğunu bilmiyorlardı. Ama içlerindeki huzursuzluk gittikçe güçlendi. Clare hemen giyindi. Pancurun aralığından bahçeye baktı.

Sonra, «buradan derhal uzaklaşmalıyız, Tess,» dedi, «hava çok güzel. Evde birileri var gibi geliyor bana. Hem kadın daha gelmediyse bile, nerdeyse gelir.»

Tess ona sessizce boyun eğdi. Odayı düzene koydular. Bir kaç parça eşyalarını aldılar. Evden gürültü etmeden çıktılar. Ormana girince Tess, eve son bir kez bakmak için döndü.

«Ah, mutlu ev... Elveda!» dedi, «daha bir kaç hafta yaşayabileceğim! Niçin orda kalmadık sanki?»

«Böyle konuşma Tess! Yakında bu bölgeden tamamiyle uzaklaşacağız. Dosdoğru kuzeye gideceğiz. Orada bizi aramak kimsenin aklına gelmez. Bizi olsa olsa Wessex limanlarında ararlar. Kuzeye varınca bir limana gider, buradan uzaklaşırız!»

Clare, Tess'i kandırdı. Kurduğu planı uygulamaya başladılar. Kuzeye giden en kestirme yolu tuttular. Malikanede bir hayli dinlenmiş olduklarından mola vermeden bir hayli yol yürüyebilirlerdi. Öğleye doğru kuleler kenti Melchester'e yaklaşmakta olduklarını gördüler. Clare akşama dek Tess'i ağaçlar arasında dinlendirmeye, gecenin karanlığından faydalanarak yürümeye karar verdi. Karanlık çökünce Clare eskisi gibi gidip yiyecek alıp geldi. Sonra da gece yürüyüşü başladı. Yukarı ve Orta Wessex arasındaki sınırı saat sekiz sıralarında geçtiler.

Yollara önem vermeden, durmadan yürümek Tess için yeni bir şey değildi. Yolların üstündeki Melchester kentinin içinden geçmek zorundaydılar. Çünkü yollarını engelleyen büyük nehri geçebilmek için köprüden yararlanmaları gerekiyordu. Bir kaç lambayla aydınlatılmış ıssız sokaklarda yürümeye başladıklarında vakit geceyarısıydı. Adım sesleri yankılanmasın diye kaldırımlardan uzak duruyorlardı. Sol taraflarında katedral binasının zarif şekli yükseliyordu. Kentten çıkınca para verilerek geçilen yolu izlediler. Birkaç mil ötede dümdüz bir ovanın içine giriliyordu.

Gökyüzü karanlık bulutlarla kaplı olmasına rağmen ayın bir parçasından dökülen ışık onlara yararlı oluyordu. Oysa biraz sonra onu da kaybettiler. Ay bulutların arasına girmişti. Gece bir mağara gibi karanlıktı. Yine de yollarını kaybetmediler. Adım sesleri çıkmasın diye mümkün olduğu kadar ot-

ların üstünden gidiyorlardı. Her yer çepçevre sert bir rüzgarın estiği geniş bir yalnızlık, kapkara bir ıssızlıktı.

El yordamiyle iki—üç mil gittikten sonra Clare otların içinden dimdik yükselen bir yapı farketti. Nerdeyse buna çarpacaklardı.

«Ne muazzam bir şey bu,» dedi Angel Clare.

Tess, «mırıldanıyor da,» dedi, «dinle bak.»

Clare kulak verdi. Yapının üstünde esen rüzgar tek telli dev bir harpın sesi gibi uğultulu bir nağme çıkarıyordu. Başka da ses işitilmiyordu. Clare elini uzatarak bir iki adım yaklaştı. Yapının dikey yüzeyine dokundu. Ek yerleri olmayan, süssüz tek parça taştan meydana gelmiş gibiydi. Ellerini bunun üstünde dolaştırdı. Sonunda yapının kocaman bir sütun olduğunu anladı. Başlarının üzerinde, sütunları yatay olarak birleştiren, gökyüzünü daha da karanlıklaştıran kirişe benzer bir şey var gibiydi. Dikkatle yürüyerek sütunların arasından geçtiler. Yine de dışarda, açıkta gibiydiler. Burası çatısızdı. Tess korkuyla içini çekti. Angel şaşırmıştı. Konuştu:

«Ne olabilir bu?»

Kenarlara dokunarak kuleye benzeyen başka bir sütuna rastladılar; ilki gibi kare şeklindeydi; her yer kapılar ve sütunlarla doluydu. Bazıları belirsiz bir yükseklikte birbirlerine kirişlerle bağlanmıştı.

Sonunda Angel anladı. «Rüzgarlar tapınağının ta kendisi,» dedi.

Öteki sütun ilk ellediklerinden farklıydı; onlar bir üçgen meydana getiriyorlardı. Oysa bunlar yerdeydi; yan tarafları bir arabanın geçebileceği kadar genişlikte yol meydana getiriyorlardı. Tess ile Clare daha ileriye, sütunların orta kısmına gelinceye dek yürüdüler.

«Bu Stonehenge!» dedi Clare.

«Putperest tapınağı mı demek istiyorsun?»

«Evet. Asırlardan da eski! d'Urberville'lerden daha eski!»

Evet, şimdi ne yapacağız, sevgilim? Belki daha ilerde barınacak bir yer bulabiliriz.»

Oysa Tess çok yorulmuştu. Kendini hemen yakındaki geniş yüzeyli bir taşın üstüne attı. Gün boyunca güneş ışıklarının ısıttığı taş, eteklerini ayakkabılarını ıslatan çevredeki otların aksine sıcak, kuru ve rahatlandırıcıydı.

«Daha ileriye gitmek istemiyorum, Angel,» dedi Tess. Elini, Clare'nin elini tutmak için uzattı. «Burada kalamaz mıyız?»

«Ne yazık ki, kalamayız. Şimdi belli değil, ama gün ışığında burasını herkes uzaktan görebilir.»

«Bak aklıma geldi. Annemin akrabalarından biri burada çobanlık etmiş. Talbothaylar'dayken benim putperest olduğumu söylerdin. Şimdi yerimi buldum!»

Clare, Tess'in yanına diz çöktü. Dudaklarını onunkinin üstüne koydu.

«Uygun var, değil mi, canım? Galiba bir mihrabın üstünde yatıyorsun.»

«Burası çok hoşuma gitti,» diye Tess mırıldandı, «öyle ıssız ve sakin ki! Burada yatmak... Büyük mutluluğumdan sonra... Başımın üstünde gökyüzünden başka bir şey olmadı. Bana dünyada ikimizden başka kimse yok gibi geliyor. Olmasını isterdim... Liza—Lu hariç.»

Clare hava aydınlanıncaya dek burada dinlenebileceklerini düşündü; paltosunu Tess'in üstüne örttü. Yanına oturdu.

«Angel, bana bir şey olursa, benim hatırım için Liza—Lu'ya göz kulak olur musun?» diye sordu Tess. Uzun bir süre sü-tunları arasında esen rüzgâra kulak vererek konuşmamıştı.

«Olurum.»

«Öyle saf, basit ve temiz bir varlık ki! Oh, Angel... Beni kaybettiğin takdirde onunla evlenmeni ne kadar isterdim! Beni kısa bir süre sonra kaybedeceksin de. Ah, bir evlensen.»

«Seni kaybedersem, herşeyimi kaybetmiş olurum. Hem Liza—Lu benim baldızım.»

«Hiç önemi yok, sevgilim. Marlott'ta erkekler baldızlarıyla

evlenirler. Sonra Liza—Lu öyle nazik ve tatlı ki... Hem büyüdükçe de güzelleşiyor. Oh, seni onunla isteyerek, seve seve paylaşabilirim, Angel. Onu eğitsen, öğretsen kendin için yetiştirsen!... Benim kötü yanlarımı almamış; ama iyi taraflarımın tümüne sahip. Eğer Liza—Lu senin olsa, ölüm bizi hiç ayırmamış gibi olurdu... Evet, ne zamandır söylemek istediğim şeyi söyledim. Artık bundan söz etmeyeceğim.»

Tess sustu. Clare düşüncelere daldı. Uzakta, gökyüzünün kuzey—doğu yanında düz bir ışık çizgisi görülüyordu. Kara bulutların kavisi bir tencerenin kapağı gibi tümüyle kal-karak ufkun kıyısından yeni günün girmesine izin veriyordu. Günün ilk ışıklarına karşı kocaman taşlar, üçgen sütunlar kapkara şekilleriyle ortaya çıkmaya başlamışlardı.

Tess «aklıma bir şey geldi, şekerim,» dedi, «hatırlıyor musun, evlenmezden önce hiç bir inancıma karışmıyacağını söylemiştin? Oysa ben senin inançlarını biliyordum. Ve hep seni düşündüğün gibi düşündüm, senin inandıklarına inandım. Kendime göre şu veya bu nedenden dolayı değil... Sırf sen öyle düşünüyorsun diye düşündüm. Düşüncelerimde bile senden ayrı olmak istemedim. Şimdi bana söyle Angel, öldükten sonra tekrar buluşacak mıyız? Bunu bilmek istiyorum.»

Angel, böyle bir zamanda ona açık bir cevap vermemek için Tess'i öptü.

«Oh, Angel, bunun hayır demek olmasından korkuyorum!» Tess boğazına dek yükselen bir hıçkırığı bastırmaya çalıştı. «Seni yine görmek isterdim... Öyle çok isterdim ki! Neden ama... Sen'le ben birbirimizi bu kadar çok sevdikten sonra...»

Clare böyle nazik bir suale, nazik bir anda cevap vermekten kaçındı. Sustular. Biraz sonra Tess'in nefes alıp-verişleri daha düzgünleşti. Clare'nin elini tutan eli gevşedi. Uyuyakaldı. Doğudaki ufuk boyunca gümüşü andıran ışık şeridi, Büyük Ova'nın en uzak köşelerini bile karanlık, aynı zamanda yakınlaşmış gibi gösteriyordu; tüm görünüm, günün başlamasından önce âdet olduğu gibi çekingen, sessiz ve kararsızdı. Doğudaki

sütunlar ve kirişler ışığa karşı kapkara duruyorlar, büyük, alev şeklindeki Güneş—Taşı bunların gerisinden yükseliyordu; kurban taşı ise ortadaydı. Biraz sonra gece boyunca esen rüzgâr kesildi. Taşların oyuklarındaki su birikintilerinin titremesi durdu. Aynı anda, doğu yönündeki çukurun kıyısında bir şey kımıldar gibi oldu; küçük bir benekti bu! Güneş Taşı'nın gerisinden onlara doğru gelen biriydi! Clare oradan uzaklaşmış olmalarını ne kadar isterdi! Şimdi, sessizce beklemekten başka yapılacak bir şey yoktu. Şekil doğrudan doğruya onların bulunduğu, halka şeklinde dizilmiş sütunlara yaklaştı.

Clare arkasından bir hışırtı işitti. Dönünce yatay duran sütunun üstünde başka birini gördü; daha sonra üçgen şeklindeki sütunun altında, sağ tarafta, sol tarafta insanlar gördü. Şafak, batı yönünde duran adamın önünde bütün ihtişamıyla parlıyordu. Clare onun uzun boylu olduğunu gördü; hepsi de belli bir gayeyle gelmişlerdi. Demek Tess'in anlattıkları doğruduydu! Clare yerinden fırlıyarak bir taş, bir silâh, bir kurtuluş çaresi, herhngi bir şey arandı! Ama en yakındaki kişi Clare'nin üstüne atıldı.

«Faydasız efendim,» dedi adam, «Ovada on altı kişiyiz. Her yer sarıldı.»

«O halde bırakın da kendi kendine uyansın,» diye Clare çevresinde toplananlardan rica etti.

O ana adar Tess'in nerede olduğunu bilmiyorlardı; taşın üstünde yattığını görünce karşı koymadılar. Çevredeki sütunlar gibi hareketsiz durup Tess'e baktılar. Clare yaklaştı. Tess'in zavallı küçük elini tutarak onun üstüne eğildi. Tess'in nefes alıp—verişleri küçücük bir çocuğunmuş gibi çabuk çabuk ve hafif çıkıyordu. Hep birlikte gittikçe artan güneş ışıklarının altında beklediler. Yüzleri bedenleri ışıktaki kalıyor, gümüştenmiş gibi görünüyordu; bedenlerinin geri kalan kısmı karanlıktaydı. Taşlar yeşile çalan kurşuni bir renkle ışıltıyorlardı. Ovada hâlâ gölgeler dolaşıyordu. Çok geçmeden ışık kuvvet-

lendi. Işıktan bir ok, Tess'in bilinçsiz bedeninin üstüne düştü, gözkapaklarından içeri süzüldü. Tess'i uyandırdı.

Tess doğrularak, «ne var, Angel?» diye sordu. «Beni almaya mı geldiler?»

Clare, «evet, sevgilim,» dedi, «geldiler.»

«Olacak olur,» diye mırıldandı Tess. «Memnunum Angel. Evet, bunu söyleyebilirim! Mutluluğumuz devam edemezdi! Çok fazlaydı çünkü. Ben mutluluğu yeterince elde ettim. Artık, benden nefret edeceğin günleri görmek için yaşamıyacağım!»

Tess kalktı. Şöyle bir silkelendi. İlerledi. Adamların hiçbirini yerinden kıpırdamamıştı.

Tess yavaşça, «hazırım,» dedi.

LIX.

Wintoncester kenti, eskiden Wessex'in başkenti olan o güzelim, tarihsel yer, bir Temmuz sabahının parlaklığı ve sıcağında, alçak arazisinin girintileri, çıkıntıları arasında uzanıyordu. Evler sivri tepelikli, kiremit yahut malta taşındı; çayırlardaki dereler sığıdı. Batı kapısından, Orta çağ geçidine, Orta Çağ geçidinden köprüye dek olan süpürme işi devam ediyordu; genellikle eski usul panayır günlerinden sonra bu iş yapılırdı.

Batı kapısından, daha önce sözü edilen ana yoldan, her Wintoncester'linin bildiği gibi tam bir mil uzunluğunda düzgün ve yorucu bir bayır yükselir. Bu yola doğru kentin sınırlarından iki kişi, yorucu tırmanışın farkında değillermiş gibi hızlı hızlı yürüyorlardı. Öyle düşünceye dalmışlardı ki yolun farkında bile değillerdi. İlgisizlikleri neşeli olmalarından ileri gelmiyordu. Yol üstüne, bir parça aşağıda, yüksek bir duvarda bulunan dar, parmaklıklı bir kapıdan geçerek çıkmışlardı. Evlerden, insanlardan bir an önce kaçıp uzaklaşmak ister gi-

biydiler. Yol da bu isteklerini en iyi şekilde cevaplandırıyor-du. Genç olmalarına rağmen başları önlerine eğik yürüyor-lardı. İstirap içindeki bedenlerini, güneşin ışınları insafsızca aydınlatıyordu.

Bu iki kişiden biri Angel Clare'di. Diğer i uzun boylu, he-nüz gelişmekte olan, yarı—çocuk, yarı—kadın, Tess'in tinsel bir benzeri, daha ince yapılı olmasına rağmen ablasının güzel gözlerine sahip bulunan Clare'nin baldızı Liza—Lu idi. Sol-gun yüzleri normal büyüklüklerinin yarısına inmiş gibiydi. Konuşmadan, elele yürüyorlardı. Başlarını önlerine eğişlerin-de Giotto'nun «İki Resul» tablosunu andıran bir hal vardı.

Büyük West Hill'e varmışlardı ki, kentteki saatler sekizi çaldılar. Sesler karşısında ikisi de irkildiler. Yine de yürü-düler. Otların arasında bembeyaz duran ilk mil taşlarına var-dılar. Otların içine girdiler. İradelerine hakim olamıyorlarmış gibi anide hareketsiz kaldılar. Taşın yanında felce uğramış gibi durdular.

Buradan görünen hemen hemen sınırsızdı. Aşağıdaki vadi-de henüz terkettikleri kent uzanıyordu; yapıların arasında Norman stili pencereleri, geniş ara geçitleri ve sahanlıklarıyla Büyük Katedral kulesi, St. Thomas'ın çan kuleleri, Kolajin tepelikli burcu, daha sağda bu güne dek gezginlerin kismet-lerine düşen ekmeği ve şarabı buldukları tarihi misafirha-nenin kulesiyle, sivri tepelikleri görünüyordu; kentin gerisin-de St. Catherine tepesinin yuvarlak yaylaları vardı. Daha ilerde birbiri peşi sıra, ufukta asılı gibi duran görünüm-ler uzanıyordu.

Yörenin bu uzaktaki görünümünün yanı sıra, kentin di-ğer yapılarının önünde, düz, kurşuni renkli çatısı, esareti an-latan demirli, dar pencereleri, Gotik stili yapılarla tezat teş-kil eden şekliyle kırmızı kiremitten bir yapı yükseliyordu. Ya-pı yoldan, yapraklarını dökmeyen meşe ve porsuk ağaçlarıyla gizlenmişti. Oysa buradan, iki kişinin bulunduğu yerden ye-terince görünüyordu. Liza—Lu ile Angel Clare'nin çıktığı ka-

pı, bu yapının duvarındaydı. Yapının orta yerinden doğudaki ufka doğru üstü düz, sekiz köşeli bir kule yükseliyordu. Buradan bakınca kentin güzelliğini lekeleyen tek yapı gibi duruyordu. Oysa oraya bakan iki kişi, güzellikle değil bu çirkin lekeyle ilgiliydiler.

Kulenin saçağına uzun bir direk dikilmişti. Liza—Lu ile Angel'in bakışları bunun üstüne perçinlenmişti. Saat sekizi vurduktan bir kaç dakika sonra direğin üstünde bir şey yukarıya doğru ağır ağır çıktı. Hafif hafif esen rüzgârda dalgalandı. Siyah bir bayraktı bu!

«Adalet,» yerine getirilmişti. Ölümsüzlerin başkanı Tess ile olan oyununa son vermişti. Oysa d'Urberville şövalyeleri ve kadınları herşeyden habersiz mezarlarında uyumaya devam ediyorlardı. Konuşmadan bakan iki kişi toprağın üstüne dua edermiş gibi eğildiler. Hiç kıpırdadmadan, uzun zaman öylece kaldılar; bayrak sessiz sessiz dalgalanmaya devam etti. İki kişi güçlerini toplar toplamaz doğruldular. Tekrar el ele tutuştular. Ve yürüdüler

S O N

Thomas Hardy

İnsan ruhu, bunalım denizlerinde hep fırtınalarla karşı karşıyadır. Ne var ki, Hayat Bağları insanlara güç ve ümit vererek onları yeni yeni mutluluklara götürür.

Hayat Bağları (Tess of the d'Urbervilles) dünyanın en ünlü 10 büyük romanından biridir.

Kadın ruhunun gizli derinliklerinin çok iyi tanıyan yazar, onların sevgilerini, bunalımlarını, istek ve pişmanlıklarını Hayat Bağları'nda dile getirmiştir.

Bütün eleştirmenler, Thomas Hardy'nin bu dev romanını büyümlü ve akıcı bir anlatımla yazdığında birleşmektedir.

Hayat Bağları, dünya edebiyatının iftihar edeceği ölümsüz şaheserlerden biridir.